4559

BIBLIOTECA NAZIONALE
1
3 -E
22
ROMA
133

Caualier Francesco Vargas Macciucca.

Leges, Volumina ex Bibliotheca nostra commodato accepta, lecturis. Secundum auspicia lata Lictor Lege agito in Legirupionem. Mas vel Foemina fuas, hac tibi lege, Codicis istius usum, non interdicimus.

I. HUnc ne Mancipium ducito. Liber est: ne igitur notis compugito. II. Ne coesim punctimve ferito: hostis non est. III. Lineolis, intus, forisve, quaquaversum, ducendis abstineto. IV. Folium ne subgito, ne complicato, neve in rugas cogito. V. Ad oram conscribillare caveto. VI. Atramentum ultra primum exesto: mori mavult quam foedari. VII. Puroe tantum papyri Philuram interserito. VIII. Alteri clanculum palamve ne commodato. IX. Murem, tineam, blattam, muscam, furunculum absterreto. X. Ab aqua, oleo, igne, situ, illuvie arceto. XI. Eodem utitor, non abutitor. XII. Legere, et quaevis excerpere, fas esto. XIII. Perlectum, apud te perennare ne sinito. XIV. Sartum tectumq., prout tollis, reddito. XV. Qui faxis, vel ignotus Amicorum albo adscribitor: qui secus, vel notus eradetor. Has sibi, has aliis praescribit leges in re sua, Ordinis Hyeresolimitani Eques Franciscus Vargas Macciucca. Quoi placeas annue, quoi minus, quid tibi nostra tactio est? Facesse.

OPERÆ HORARUM SUBCISIVARUM SIVE MEDITATIONES HISTORICÆ AUCTIORES

quam antea edita.

Continentes accuratum delectum memorabilium Hiſtoriarum, & rerum tam veterum, quam recentium, ſingulari ſtudio invicem collatarum, quæ omnia lectoribus & uberem admodum fructum, & liberalem pariter oblectationem afferre poterunt.

CENTURIA PRIMA.

Una cum Indice locupletiſſimo.

PHILIPPO CAMERARIO I.F.
IURISCONSULTO, ET REIPUB. Noricæ à Conſiliis, auctore.

Cum Gratia & Privilegio Cæſ. Majeſt.

FRANCOFURTI

Typis Caſpari Rötelij.

Impenſis Iohannis Hallervordij & Ioachimi Wildij.

ANNO M. DC. XLIV.

VOTVM ET DEDICATIO
Auctoris. C.S.S.

COGITATIONES, CONATUS, LUCUBRATIONES, LABORES, OPERÆ, ET RELIQUA, QUÆ IN HOC LIBRO SUBCISIVIS HORIS COACERVATA CUMULATAQUE SUNT, HÆC OMNIA POTISS. PUBLICO BONO DEINDE PACIS QUIETIS ATQUE VERITATIS, BONARUMQUE ARTIUM ET PARTIUM, NEC NON HISTORIARUM STUDIOSIS INGENIIS DEDICATA CONSECRATAQUE SUNTO. QUÆ LIBAMINA, SI REIPUB. USUI, ET EIUSMODI HOMINIBUS INSTAR PABULI ANIMI GRATA ACCEPTAQUE FUERINT, ET EX IIS NON SOLUM DELECTATIUNCULAM, PROPTER VARIETATEM RERUM, ET SIMILITUDINEM HISTORIARUM INVICEM COLLATARUM; SED ETIAM NONNULLAM UTILITATEM HAUSERINT, PERCEPERINTVE; EX VOTO AUCTOR LITATUM CENSEBIT. SIN SECUS, EA OMNIA, QUÆ IN HOC LIBRO CONGESTA CUMULATAQUE SUNT, PEREANT POTIUS, DELEANTUR, IRRITA INFECTAQUE SUNTO. HÆC SUNT PRÆCIPUA DESIDERIA ET VOTA AUCTORIS: QUÆ SI RATA FUERINT BENE ACTUM EST, ET IRE LICET AD INCHOATAS SIMILES OPERAS DEXTRIS ET FELICIBUS AUSPICIIS ABSOLVENDUM. SIN IRRITA, INTERMITTUNTOR, ET COEPTA TINEIS PASCENDIS SEPONUNTOR.

AVCTOR

LECTORIBUS ET TY-POGRAPHIS

S. D.

HUNC librum auctori ejus ideo OPERAS HORARUM SUBCISIVARUM, SIVE MEDITATIONES HISTORICAS appellare viſum fuit, quod vel confectis, vel ſepoſitis ſuis laboribus, plerunque propter gravitatem rerum & negociorum, hac turbulenta tempeſtate, injucundis, & moleſtis, quos in ſua functione ſæpenumero ſuſtinere cogitur, non nihil defatigatus, & nauſeabundo ſimilis, ad hiſtoricorum libros varios, ſed utiliſſimos, confugere, & veluti adulto vere in hortulo, amœniſſimis & fragrantibus arboribus, plantis & floſculis, referto, animum ſuum, quemadmodum PABULO quodam, reficere, ex ijs jucunda, memorabilia, & utilia decerpere, atque ſicut apiculæ flores in alvearium ſuū,

aggerere,& comportare: tum ea, quæ ex aliis audivit, vel ipſe vidit, cum veteribus, & viciſſim antiquiora cum recentioribus, non abſque peculiari animi voluptate, conferre ſolitus ſit; Non ſecus ac M. Cicero, conſiderationem & contemplationem in naturæ ſecretis, appoſite atque luculenter, NATURALE QUODDAM ANIMORUM INGENIORUMQUE QUASI PABULUM, appellat. Abſoluto itaque & edito ante aliquot annos primo volumine, in centum capita diſtributo, licet interjecto tempore ulterius in decerpendis, & pertexendis elegantiſſimis, & ſuaviſſimis hiſtoriarum floſculis, ſubciſivo tempore, ſicut cœpit, animum quandoque defeſſum oblectare, paſcere, & recolligere perrexerit, & omnibus modis alteram centuriam pertexere & in lucem edere, conatus fuerit: tamen hucuſque ob molem & cumulum negociorum publicorum, & privatorum, tantum temporis, & ocij ſurripere conceſſum non eſt, ut inchoatam totam abſolvere, & voti ſui compos fieri potuerit. Quoniam autem id, quod pauliſper differtur, non penitus auffertur, cum primus partus ſubciſivus ſatis proſpere ceſſerit, paulo poſt ſecundus, vel deinceps tertius, atque forte plures, ſi vita & ocium auctori ſuppetet, adiuvante Deo, ſub ſingulis centuriis ſubſequentur. Siquidem teſte Thucydide, Similia accidunt donec manet eadem hominum natura: aliâs aliquanto mitius, aliâs aliquanto atrocius, ut ferunt circumſtantiæ. Quare non

non ſolum lectores rogatos vult, ut ſicut in prima, ita etiam in hac ſecunda editione, quæ nonnullis in locis auctior reperietur, omnia candide & ſincere, ſepoſito felle & acerbitate animi (talis enim in hoc toto opere mens & voluntas eſt auctoris) interpretari, aut ſi fortaſſe errata deprehenderint, ea amanter notare, corrigere, & meliora ſuggerere velint: ſed etiam typographos fideliter monet, ne ſe invito atque inſcio, neque has ſuas lucubrationes latinas, neque ab alio quopiam (ſicut paſſim nunc, quam recte judicent alij, fieri ſolet) in vernaculam noſtram linguam translatas, veluti ſuppoſititium partum prælis vel typis ſuis ſubijciant. Hoc enim ſi fecerint, & hæc monita neglexerint, caveant diligenter & attente, ne operam, laborem, & impenſas, cum jactura perdant, & fruſtra collocent. Etenim daturus tunc operam eſſet, ut hæc altera editio primæ centuriæ, paulo poſt luculentior, & terſior in lucem prodiret: præterea ipſemet translationem Germanicam inchoatam mature abſolvere non eſſet intermiſſurus. Porro ſicut non licet, neque honeſtum eſt, prohibente alicujus rei domino, alium, non conceſſa poteſtate, eam perinde ac ſi ſua eſſet, pro libito uſurpare: ita ſpe gloriolæ, vel lucelli, aliis attributa & conceſſa penſa veluti ſurripere, & ſibimet aliena, quaſi propria, privata auctoritate, aſſcribere, reprehenſione non caret.

Alterum eſt, quod ſcire vult auctor Lectores, epiſtolam ſequentem ad ſe, à generis nobilitate illuſtri, & eximio, magnoque judicio & experientia rerum prædito Viro, Iohanne Bernardo Bonifacio olim Marchione Oriæ, quæ fuit veteribus pars Iapygiæ, quum Noribergæ ex frequentibus peregrinationibus, ſeſe recolligens diu ſane ſubſiſteret, & eum ſæpius familiariter inviſeret, atque de hoc opere tunc temporis inchoato potius quam abſoluto inter ſeſe, conferrent, humaniſſime ſcriptam, non jactantiæ, vel gloriæ captandæ cauſſa huic operi inſertam (novit enim, & ſibi probe conſcius eſt, ea, quæ illi in commemorata epiſtola præconia inſignia & laudes attribuuntur, ex abundanti ſtudio & amore ſcribentis potius profecta eſſe, quam tenuitati ſui ingenij convenire) ſed ideo editam eſſe, ut ex illa rectius cognoſcatur, quo pacto cum judicio & utilitate hiſtoriæ legendæ, & in uſum recte ſint transferendæ: tum quoque ut conſtaret, ſe non ſponte, ſed precibus & monitis magnorum virorum adductum eſſe, ut hoc ſuum opuſculum, nondum ſuis partibus & membris, ſicut par fuiſſet, abſolutum, & expolitum, ſuperioribus annis in lucem prodire pateretur. Eamq; ob cauſſam & alteram epiſtolam Nobiliſſ. & dignitate atque virtute reverendi & præſtantiſſ. cujuſdam Viri, ſupprimere noluit. Cui adiecit nunc tertiam quoque Generoſi & præſtantiſſimi cujuſdam, Baronis, con-

continentem multa lectu digna, licet is laudes ſibi in ea attributas non agnoſcat.

Poſtremo ſuas peculiares rationes habuit, quare maxima ex parte, non ſolum verba hiſtoricorum genuina retinuerit, & huic operi inſeruerit, ſed etiam nonnunquam ex aliorum ſententiis & verbis propemodum totum caput veluti cæmento conglutinaverit. Ex quibus non poſtrema ratio hæc eſt, ut hoc modo non tam ſuſpicacibus, qui dubitarent de fide hiſtoriarum, omne dubium allegatis auctoribus eximeretur, quam cupiditati illorum, qui auctores citatos, vel peregrinando in promptu non haberent, vel obſtantibus negociis gravioribus eos legere impedirentur, denique illis, qui iis omnino carerent, & nihilominus ex fontibus nativis res geſtas & actiones inter legendũ ſimul haurire & cognoſcere ſatagerent, breviori compendio ſubveniretur. Lege igitur, ô BONE, & interpretare ea omnia candide, atque ſuperbis lividis & male feriatis affectibus & morſibus amotis, dextre atq; ſincere judica, ſicut de te ipſo, ſi loco auctoris eſſe, alios judicare expeteres. Non enim obſcurum eſt, hoc ſeculum noſtrum præter modum ſcatere (dolendum ſane) accuſationibus, delationibus, calumniis & obtrectationibus occultis & manifeſtis eorum, qui ſecundum Pindarum iis veluti obſonio, ſeſe paſcere & oblectare ſolent, & hac ratione gravitatem & auctoritatem aliquam (ah quam umbratilem & parum diuturnam, inviſamq;

viſamq; omnibus bonis) ſibi acquirere præ reliquis ſtudent. Velut ille apud Comicum conqueritur: Multis in quæſtu eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus , ut quæſtui habeant male loqui de melioribus.

Hanc monitiunculam ſi ſecutus fueris , votum pro te, quicunque ſis, facit auctor lubens , & hæ Subciſivæ operæ, vel horæ, denuo editæ, tibi inſtar Pabuli Animi, utiles, jucundæ & voluptati ſint, utque tibi tuiſque, bene & feliciter, omnia tua cœpta, eveniant, non ſecus ac ſibimetipſi. Valete.

SE-

SEQUUNTUR EPISTOLÆ TRES, EX AUTOGRAPHO deſcriptæ, quarum mentio facta fuit in Præfatione.

Ad Clariſſimum, doctiſſimumque IC. Philippum Camerarium.

MAGNUM iſtud ingenium tuum, ſingularemque prudentiam, PHILIPPE CAMERARI, mirari ſatis non queo, nec uti par eſt, laudare. Nam quum magnis negociis ſemper ſis occupatus, quæ ob Reip. hujus ampliſſimæ munus tibi delegatum ſuſtines: ſi aliquando modicum quid otij, vel, ut verius loquar, reſpirationis tibi conceditur, ſubciſivis operis, ut ajunt, illud non in corporis cura, non in reliquis voluptatibus, deliciiſque, ut pleriq; ſolent, cõſumis: ſed in amœniſſimos Muſarum hortos divertẽs, perque illos ſpacians, colligis hinc inde, quaſi ſedula apis varios, jucundiſſimoſq; flores: ex quibus mel conficis, aliorum guſtui quale, neſcio, meo certe & dulciſſimum, & ſuaviſſimum. Sic etiam faciebat olim noſter ille: verum tanto tu utilius, quanto ea, quæ tractas, iis quæ ille tractabat, ſunt præſtantiora. Quanquam nunquam inficiabor illius πάρεργα eſſe mirifica, ſed cum tuis nullo modo comparanda. Ille enim dulce potius, quam utile quærebat: tu vero omne tuliſti punctum, qui utile, ut Flacci noſtri verba uſurpem, dulci miſcuiſti, ex quo lector & delectatus re-

cedat,& monitus: atque hoc profecto meritiſsimo. Eſt enim hiſtoriæ cognitio adeo humano generi neceſſaria, ut ſine ipſa ambigo an ipſum humanum genus poſſet ſubſiſtere. Non heic recenſebo, quid de hac Ariſtoteles, Iſocrates, Cicero, aliique viri doctiſsimi cenſuerint: non item noſtros pios commemorabo. Euſebium Cæſarienſem, Hieronymum, Oroſium, tum ex recentioribus Bedam alioſq; complures, qui hac in palæſtra magno cum fructu, nec minore gloria deſudarunt. Sacroſanctos, dumtaxat libros adferam in medium, in quibus & mundi primordium cognoſcere fas eſt, & Dei excelſiſsimi arcana, tum ipſius Filij ortum vitamque & geſta Cuinam iſthæc omnia debemus niſi hiſtoriæ? Nam ſi non extitiſſent,

Tradidit arcano quæcunque volumine Moſes:

ſi non reliqui veteris, noviq; fœderis fuiſſent ſcriptores, ignota prorſus nobis cuncta eſſent, & abſcondita. Itaque quantum hiſtoriæ debeamus, facile quilibet cognoſcit, modo mentem habeat hominis. Quum igitur nunc in hoc ludo te exerceas, totuſque incumbas, non eſt obſcurum, rem te facere, ut ajebam, & præclaram nimium, & admodum fructuoſam. Nam elegantiſsimo inventu, quæ apud graves hiſtoricos ſparſa reperiuntur rara, ſeria, magnique momenti, reperiſti: eaque poſtea collecta in penum retuliſti tuum Neque hoc contentus, quæ ſimilia erant, & ut Græci dicunt παράλληλα, miro artificio & iucunditate conjunxiſti: ita ut lector ab eorum lectione ſatur nunquam, avidus ſemper ſit diſceſſurus. Quod opus quanto deſiderio omnes docti expectent, plurib. dicerem, ſi unus ego ex iis eſſem. Imo & provinciam hanc perlubenter caperem, ut tamquam eorum ſcilicet legatus agerem tecum, teq; vehementer orarem, vique juſta quidem & honeſta cogerem ad edendum. Verum quum is ego ſim, qui nullo pacto inter doctos, vel minimos etiam deceam numerari: ab hoc onere, quamvis invitus, deſiſto: illud cedens viris diſertis, eloquentibuſque, qui te veriſ-

ſimis

ſimis rationibus eo adigant, ut nullo modo poſſis denegare. Vel potius tibi ipſi hoc onus imponam: nam quum tu is ſis, qui ſummam virtutem ſumma cum humanitate conjunxiſti, utrique ſummopere datraheres, ſi non faceres. Nam probi hominis eſt, homines quantum poteſt, juvare, humani autem etiam magis: ita ut ſi non faceret, neque probus vocari, neque humanus ullo modo mereretur. Tu ergo hæc etiam atque etiam cogita; nam ſi recte cogitabis, illud certo ſcio, facies, quod omnes docti & petunt & optant. Sed antequam finem faciam, volo te facere participem cujuſdam meæ cogitationis. Annis præteritis quum eſſem juvenis, atque iccirco otioſior, inque hujuſmodi auctoribus frequenter verſarer: ſic mecum ratiocinabar: Non mediocrem voluptatem profecto ex hiſtoriarum lectione percipimus, nec non quoque mediocre commodum: ſed quanto perciperemus majorem, ſi eas diligenter perpenderemus, & examinaremus? Nam plerique corticem dumtaxat ſpectantes, atque hoc ſolo delectati & contenti medullam non valent, neque ſciunt, vel curant deguſtare. Quod ſi id quod latet, penitus perſpicerent: & dulcedinem invenirent admirabilem & incredibilem ſimul utilitatem. Eſt ſane pulchrum, magnumque, ex vitio alterius ſuum emendare, ut dicitur ſapientes facere ſolere: tum ex continua hiſtoriarum ſerie id colligere, numquam ſcilicet bene, recteque facta ſua gloria, & compendio fuiſſe fraudata, & numquam pariter impunita & commendata quæ perperam praveque ſunt peracta. Sed illud pulchrius, majuſque exiſtimo, ſcire videlicet quonam pacto id fieri debeat, quod quidem tum recte fit, quum quis eas, quas Græci περιστάσεις adpellant accurate ponderat: ſingulatimque in quo quid bene, ac prudenter, quid male, imprudenterque geſtum ſit ſpectat, cum ſi aliter factum fuiſſet, quodnam ſucceſſiſſet: eventum, conſiliaque omnia minutatim, diligenterque perſcrutatur, ac rimatur. Poſſetque hæc lucubratio nuncupari Animadverſiones, vel Conſiderationes, vel Meditationes, ſiue Contemplationes,

tiones vel Commentationes, vel aliud ſimile. Præſtitit hoc Nicolaus Machiavellus Italico ſermone in primam Livij decadem tantummodo, neque tamen integram: verum non juxta meum propoſitum, nam prolixe vagatur, atque occupatur in multis, quæ brevius poterant dici, præterea multa omittit, quæ omitti non debebant; tum de eventis plane nihil: quemadmodum neque ſemper oſtendit, ubi peccatum ſit, ubi bene actum. Atque ut exemplum adferam meæ voluntatis: Sumamus eam hiſtoriam de Bacchanalibus, quam refert Livius: quanta ibi eſſent conſideranda? Primum, quam facile credamus, etiam ignotis, præſertim in rebus ad religionem ſpectantibus, id quod hodieque paſſim fieri cernimus, quodque contrarium omnino facere deberemus. Nam ſi reliquis in rebus nimium credulos eſſe non decet: quanto magis in his quæ & arduæ ſunt, & plenæ tum periculi, tum etiam difficultatis? Quocirca monemur à Ioanne, Ne nos cuivis ſpiritui credamus, ſed prius experiamur, an ex Deo ſint illi ſpiritus. Quod ſi feciſſent Etruſci, nequaquam Græculus ille ignobilis eos decepiſſet: neque ſic poſtea illa mali labes ex Etruria Romam, velut morbi contagione, penetraſſet. Heic dicendum, quanta vis vitij ſit, quam cito creſcat, quam facile late pervagetur. Tum ponderanda illa ſcelera, quæ fiebant, ſingulatim oſtendendumque, verum eſſe, quod Cæſar dixit apud Salluſtium, omnia mala exempla ex bonis initiis orta eſſe, quamque rectiſſime videatur dixiſſe Lucretius:

Decad. 4. lib. 9.

1. Ioan. 4.

Tantum religio potuit ſuadere malorum:

tum quam aptum velum ſit illud religionis, ad omnia flagitia, quantumvis turpia & immania, contegenda. Similiter quantū peccandi licentia & voluptas alliciant homines: quantumque (diceret forte aliquis, qui vini potione non uteretur) vinum detrimenti, & malorum cauſa ſit. Modus deinde patefactionis attendendus: quamque veriſſimum Servatoris noſtri dictum ſit: Nullam rem adeo occultam eſſe, quæ non ſit in lucem proditura.

Matth. 10.

dicura. Diligentiſſime quoque explicandum eſſet, quantam vim ſuperſtitio in imbecillium animis obtineat, quam accurate, fideliterq; myſteria celent: ita ut non ſolum Manichæorum illud obſervent:

Iura, perjura, ſecretum prodere noli:

ſed etiam ſi torqueantur, tamen conſtantiſſime in reticendo perſiſtant, permulti quoque vitam profundant. Hæc tantum attigi breviter, plurimis prætermiſſis, quæ ei eſſent expolienda, cui ſcribendi onus incumberet. Nam tota illa narratio continet res digniſſimas conſideratione. Quemadmodum & huic ſimilis, quam ſcribit Ioſephus, accidiſſe Romæ ſub Tiberio Cæſare, de Paulina, & Dec. Mundo digna profecto hiſtoria, quæ & articulatim expendatur & exaggeretur, exagiteturque omnibus nervis copiæ & eloquentiæ. Sed his omiſſis veniamus ad Pompeij geſta cum ſocero. Quanta heic venirent ponderanda? Verum multis præteritis arripiamus illud præcipuum. Et quidem rectene, an ſecus Romam dereliquerit Cæſare adveniente, aliis diſputandum trado. Illud nunc dico, quam male ſibi conſuluiſſet de loco, in quem ſe recepit, ne dicam occultavit. Quum enim tum in Græcia militaris diſciplina pene omnis extincta eſſet: quid auxilij ab inertibus & imbellibus erat ſperandum? Et quidem Cæſar quum poſt Pompeij excidium tam facile, matureque totam ſubegiſſet Aſiam, non immerito irriſiſſe dicitur Pompeij de Mithridate victoriam: En, inquiens, præclara gens, quam adeo Pompejus gloriari eſt ſolicitus viciſſe, ſcripſitq; Romam, vel ut aliqui dicunt, in ejus Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætuliſſe titulum, V. V. V. itaque quam ignava gens eſſet, manifeſte declaravit. Debebat igitur Pompejus, ſi Romam deſerere ſtatuerat, potius in Hiſpaniam proficiſci, ubi & viri admodum bellicoſi erant, & ubi probe ſciebat, diſciplinam militarem plane vigere, quippe qui ibi ſtrenue militaverat aliquoties præſertim cum Metello contra Sertorium. Quod

res ipſa perſpicue demonſtravit. Nam quum Cæſar ibidem infeliciter ultimo prælio pugnaſſet, de ſperatis jam rebus, de conſciſcenda nece cogitavit. Quod ſi accidit cum Pompeij liberis: quid fuiſſet, ſi cum ipſo Pompejo erat decertandum? præſertim ipſius belli initio, quum Cæſar tantas vires auctoritatemque nondum adquiſierat. Fuit igitur error iſte non modicus, de profectione, inquam, in Græciam, Hiſpaniis poſthabitis. Præterea in Græcia quoties erratum? Non heic referam deſidiam, pigritiamque ſui exercitus, non luxum, & mollitiem, quum tabernacula cuncta myrto eſſent ornata, ſtrata omnia floribus referta, menſæ graves vaſis magnificis, & precioſis, crateresque vino ſpumantes: ſic ut verius adparatus videretur, ornatuſque litantium, feſtaque agentium, quam virorum ſe ad certamen præparantium. Caſtrorum facies certe ſimilior Daræi, vel Sardanapali potius caſtris, quam Romanorum, præſertim priſcorum illorum Camilli, Fabricij, Maximi, Catonis, Scipionum. Illud vero, ſi viveret, quonam pacto poſſet excuſare, quum prope Dyrrhachium cum Cæſare conflixit? in quo quidem conflictu quum Cæſarem jam fregiſſet, pepuliſſetque perſequi victoriam neglexit. Quod quum Cæſar vidiſſet, negavit eum ſcire vincere. Heic quam latus campus patet ad deteſtandam cunctationem omnibus in negotiis maxime noxiam præcipue bellicis, celeritatemque ſummopere utilem laudandam: ita ut Lucanus ait:

Semper nocuit differre paratis.

Quo circa elegantiſſime idem Poeta, quum utrumque confert, comparat Pompejum quercui:

Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuvias veteres populi ſacrataq; geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicibus hærens,
Pondere fixa ſuo eſt, nudoſq; per aera ramos
Effundens, trunco non frondibus efficit umbram.

Et quam

Et quamvis primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſylvæ firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur.

Cæſarem autem fulmini

——————Sed non in Cæſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis, ſed neſcia virtus
Stare loco, ſolusq; pudor non vincere bello.
Acer & indomitus, quo ſpes, quoque ira vocaſſet,
Ferre manum, & numquam temerando parcere ferro,
Succeſſus urgere ſuos, inſtare favori
Numinis, impellens quidquid ſibi ſumma petenti
Obſtaret gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter expreſſum ventis per nubila fulmen
AEtheris impulſi ſonitu, mundiq; fragore
Emicuit, rupitq; diem, populoſque paventes
Terruit, obliqua perſtringens lumina flamma:
In ſua templa furit nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamq; revertens
Dat ſtragem late, ſparſoſq; recolligit ignes.

At profecto magnum diſcrimen inter fulmen & quercũ. Quare non mirum eſt, ſi à Cæſare victus eſt Pompejus, quum quercus à fulmine feriatur, nõ autem contra fulmen à quercu. Hæc pauca poſuiſſe ſufficiat exempli gratia: ſi forte tuum excellens ingenium ad tam inſigne opus poſſent excitare. Dignum certe, meo quidem judicio, opus, in quo & tu, & tui ſimiles doctiſsimi viri elaborent, oſtendantque quaſi ſpeculum, in quo omnes inſpiciant vitas omnium, atque ex aliis ſumant exemplum ſibi, Hoc facito, hoc fugito, hoc laudi eſt, hoc vitio datur. Equidem ego, etſi in doctorum numero non ſim cenſendus, ut dixijam, ſed potius in indoctorum: tamen non formidarem tantam rem aggredi, quantum ex guæ noſtri ingenij vires permitterent: ſed ætas ingraveſcens, tum domeſticæ occupationes, moleſtiſsimæ illæ quidem, ut tu noſti optime; aliæque non paucæ, neque leves

leves cauſſæ ab eo me prorſus avocant, imo deterrent. Si quid tamen otii rariſſime conceditur, id gravioribus in ſtudiis, hoc eſt, divinis conſumere non ſolum æquum, ut faciam, mihi videtur, verum etiam neceſſarium. Equidem plane cognoſco eſſe properandum: nam ſi homo, ut Varronis verbis utar, Bulla eſt, eo magis Senex: annus enim primus & ſexageſimus admonet me, ut ſarcinas colligam, ante quam proficiſcar è vita. Quod quidem nunquam rectius facere potero, quam eos libros evoluendo, è quibus libris & veram philoſophiam diſcimus, & ſpem certam adquirimus de æterna noſtra fælicitate. Noſtris quidem, (utar nunc Varronis familiari) acerbiſſimis doloribus, variiſq;, & undique circumfuſis moleſtiis alia nulla poteſt inveniri levatio. Vale.

L. B. B. M. O.

CLA-

CLARISSIMO VIRO, D. PHILIPPO CAMERARIO JURISCONSULTO, AMICO SUO CHARISSIMO.

MEditationes tuas, CAMERARI, *doctiſſime, vix tandem ob frequentes hinc inde profectiones, & varias quibus diſtrahor occupationes, magna cum voluptate mea perlegi. Ac primum quidem mirari ſubit, hominem te in republ. illa ampliſſima provinciam laborioſiſſimam ſuſtinentem, tot auctorum volumina non ſolum legendo percurrere: verum etiam ex iis, quæ notatu maxime digna erant, excerpere, & in ordinem aptiſſimum digerere potuiſſe. Sed mirari propemodum deſino, dum cogito, te in optimis nimirum diſciplinis ab ineunte ætate eruditum, & ad labores honeſtiſſimos, parentis exemplo perferendos aſſuefactum. Quod tu profecto in hiſce lucubrationibus tuis egregie declaraſti. Immenſi enim laboris hoc opus eſſe, & multiplici refertum eruditione, fatebuntur, qui id legent omnes. Cumque in omni vitæ genere plurimum expediat, in promptu habere ſelecta ex veterum monumentis exempla, quibus quid ſequendum, quidve declinandum ſit, quaſi viva voce admoneamur: neſcio ſane an ullum mihi videre contigerit librum, qui ad eam rem magis fuerit accommodatus, ut vel hac de cauſa* UTILISSIMUM VITÆ HUMANÆ SPECULUM *jure poſſit nominari. Proponuntur in eo illuſtres hiſtoriæ, quibus animi generoſi ad pietatem, prudentiam, juſtitiam, magnanimitatem, temperantiam, aliaſque virtutes pulcherrimas præclare informantur. Vitiorum è diverſo commemorantur exempla, ut perſpecta eorum turpitudine, poſitis ob oculos pœnis ac calamitatibus, quas illa plerunque ſecum trahunt comites, ab iiſdem homines deterreantur & fugiant. Inveniet hic paterfamilias, invenient graves Rerumpub. conſiliarij, invenient etiam ipſi principes, quod non modo oblectare ipſos ſed & erudire & meliores efficere poſſit. Explicantur multa ad Philoſophiam naturalem pertinentia, quæ & lectu ſunt jucundiſſima, & utilitatem in vita habent non contemnendam. Taceo jam Oratores, prætereo poetas, qui ex hoc tanquam uberrimo fonte, ceu penu quodam inſtructiſſimo, ad inſtitu-*

tum ſuum, depromere plurima iiſque ſcripta ſua locupletare poterunt, & vivis quaſi coloribus illuſtrare, quapropter operam hanc optime collocaſſe, & lucubrationes iſtas omnino dignas eſſe judico, quæ typis deſcribantur, & in manus multorum perveniant, atq; adeo ad omnem poſteritatem propagentur: Quæ laudem tibi & honorem pro exhauſtis laboribus tribuet ſempiternum. Habes breviter, quod petiiſti, ſententiam nimirum de Meditationibus tuis, meam, cui quin omnes boni & intelligentes ſubſcripturi ſint, equidem minime dubito. Vale.

C L A-

CLARISSIMO D. PHILIPPO CAMERARIO, IC. ET REIPVB. NORICAE A CONSILIIS, SUO.

S. D.

GRATISSIMÆ mihi fuerunt literæ tuæ ſuavitatis plenæ, & donum literarum Meditationum tuarum Hiſtoricarum, quod munuſculum chartaceum adpellare tibi libuit: ſcilicet non à rei ipſius qualitate ſed ab humanitate tua & modeſtia, quid meum heic iudicum deſideras? nimis eſt tenue quam ut res tantas & tanti momenti diiudicet. Verum tamen cum aurifabri aurum quoque orichalci aut ferri ponderib. librent, nec ad libras tantum vel uncias, ſed drachmas quoque examinent, dabo & ego de his ſententiam meam tibi; iudiciique mei drachmulam ſuper lancem illam tuam doctiſſimi iactabo viri, non mehercle, quod ſuo pondere multum vel declinare, vel ſuſtinere poſſit. ſed modo ut tibi volenti ſatisfaciam. Multas ob cauſas Opus hoc tuum probo; nam habet quæ pauca alia non deſiderant, imo multa habet unum, quorum utrum aliquid multa alia non continent, ſuavitatem, & dicendi elegantiam rerum varietati & copiæ admixtam: & his iterum docendi vim miram, maxima cum legentium utilitate & fructu cōiunctam: plane ut non modo propter res opus, ſed propter operis ipſius elegantiam res videantur digniores. Vtrum igitur admirer magis, an ſtudium tuum & induſtriam in tanto opere perficiendo? an Rei ipſius præſtantiam, ſuavitatem, utilitatem? Vtrumque (nec ſine cauſa) admiror & ſuſpicio: ſed ultimum illud eo velociores levioresque ceu alias tibi addit, quibus ad ſumma laudis æternæ, & gloriæ æthera advolas, immortalique fama, & nunquam intermoritura apud omnes illos te coronat, qui ex jucundiſſimo hoc & amœniſſimo Hiſtoriarum hortulo floſculos decerpant fragrātiſſimos ingenti cum ſenſuum omnium & animi oblectatione. Cui enim non profit? Legant ſenes: & invenient qui ſenectutem ſuam bene & probe ad vitæ terminos uſque traducere poſſint. Legant iuvenenes; diſcent qui adoleſcentiæ annos regere, &

 ad ho-

ad honeſtam ſenectutem pervenire queant. Legant Principes: diſcent qui ſubiectis imperare ſalubriter diu poſſint. Legant ſubiecti, diſcent qui obedire cum ſuo commodo, Reip. utilitate Principi debeant: evoluant milites, patresfamilias, parentes, liberi, diſcent qui ſe in bello, domi, erga liberos, erga parentes gerere debeant. Quid multis? huc ſe conferant cuiuſcunque ordinis, ſexus ætatis homines: quiſque inveniet quid agendum ſibi, quid fugiendum ſit, invenient omnes ſalubria non modo Exempla, ſed præcepta ſuis quique rebus accommodata. Neque hoc eſt nihil, quod illo ordine & hac verborum elegantia omnia ſunt connexa, ut non modo mira utilitate adficiant lecta, ſed ad legendum quoque invitent & alliciant ultro omnes, quod ita raro alii præſtant, ut qui te imitetur, miraculum potius docti quam doctus ſit cenſendus. Plerique res pulcherrimas turpiſſimis involvunt verbis, quin & in eo ſuperbiunt, ut verba non curare videantur. Alii verborum lenociniis ſeſquipedalibus verbis, res fere nullas includunt; atque adeo ſuem (quod aiunt) coronant roſis. At Camerarius noſter.

Omne tulit punctum; nam miſcuit utile dulci.

Et non modo illis, qui rebus ſtudent plurimum prodes: ſed eleganti & concinna Oratione & illos oblectas, qui inſigni & ardenti divinæ illius Eloquentiæ tenentur deſiderio. Vt boni fontis eſt proprium, ſitim non tantum ſedare, ſed murmure ſimul & exſilienti limpiditate ſenſus omnes reficere: ſic liber hic tuus & rerum diverſarũ ſitim ſedat, & dulcedine ſimul atque ſuavitate incredibili, legentium animos perfundit. Viden' ut Opus hoc tuum Hiſtoricas tuas Meditationes, non modo probem, ſed admirer? & ſane dignus eſt, quem non ego tantum nullius eruditionis homo, amem ſed docti omnes, & Hiſtoriarũ amatores ſuſpiciant proinde ſi quod porro tale Opus præ manibus habes, precor tibi non modo à Deo illam ingenii felicitatem, quam heic tibi conceſſit, ſed inprimis te horror, ut quam primum tibi licebit, etiam illum edas: nec orbem terrarum hoc adficias incõmodo, ut illa re diu careat, è qua tantum poſſit fructum capere: quod mecum ſcio omnes abs te contendent, qui ingenii tui præſtantiam ex opere iſtius lectione & fructu deguſtarunt. Vale, Rideccio inter diverſas occupationes, VI. Cal. Maias, Anno M.D.XCII.

Tuus

R. B. I. S.

IN-

IN MEDITATIONES HISTORICAS CLARISSIMI ET PRÆSTANTISSIMI VIRI, D. PHILIPPI Camerarij &c.

SEdula qualis aptis volitat per roſcida prata,
Salubribusque & his & illis floſculis
Inſidet, ac ſuccos libatque, aliſque reportat,
Sciteque in alvearibus cellas ſtruit,
Stipat & humano generi gratiſſima mella,
Cibos ei datura bruma tempore:
Sic Camerariades; docto notiſſimus orbi,
Et gentis inclyta decus clariſſimum,
Quidquid in hiſtoria veteri ſimul atque recenti
Dignum notatu occurrit, excerpit, notat,
Inque ſuas veluti cellas locat, omniaque apte
Diſponit, interſeque rite comparat
Eventus ſimiles: fieri nam nil prope conſtat,
Sub ſole, quod ſit inſolens plane ac novum,
Exemploque carens; (Sapiens eſt teſtis Hebraus)
Sed facta in orbem ſic redeunt, ut tempora.
Aſt tibi qua tanto tribuentur digna labore,
Quem præſtitiſti iſthoc in opere, pramia?
Sit tibi primum illud pretium haud vulgare, tibi quod
Tua intereſſe gloria vivo datur.
(Rara ea ſors, paucisque datum eſt viventibus iſtud:
Plerumque livor improbus premit bonos.)
Quanto cum applauſu primum hæc ſunt edita, quondam
Recuſa major proſequetur jam favor,
Tum pia poſteritas, incorruptiſſima judex,
Induſtriam hanc mirabitur probans tuam.
Et qua geſta canit ventura in ſecula mittens
Hoc CLIO *opus vetabit aternum mori.*

Conradus Rittershuſius, I.V.D. &
in Acad. Norica Profeſſor.

 EPI-

EPIGRAMMA EIVSDEM AVTORIS

HISTORICA eſt olim cui condita Bibliotheca,
Cede tuum hunc titulum jam, Diodore, libens.
Magna equidem tua laus, atque indelebile nomen
Vivet, dum Cliofortia geſta canet:
Dignius his titulis ſed opus Camerarius edit,
Librorum innumerûm quod queat eſſe vice,
Quicquid habent antiquorum memorabile ſcripta,
Quicquid habent noſtri temporis hiſtoriæ,
Congeſtum ecce locis his convenientibus extat,
Lectoremque ſua dexteritate juvat.
Iure igitur librum hunc inſcribes Bibliothecam,
Tam varios quoniam continet hiſtoricos.
Sed quid ego Soli radios ſuperaddere tento?
Ipſum ſat pro ſe multa loquetur opus.
Tu modo mecum: ſto quicunque labore fruere,
Vivat, iò felix, dic, Camerariades.
Proh quantum illi omnis doctorum natio debet,
Vnus erit cujus Bibliotheca liber!

EPI-

EPIGRAMMA IN MEDITATIONES HISTORICAS D. PHILIPPI CAMERARII INCLYTÆ REIP. NORIBERGENSIA CONSILIIS, &c. Patris chariſſimi.

ECce iterum docti redeunt monumenta laboris,
Quæ cura auxiſti nunc meliore parens.
Propoſitum ergo urges, nec tædia longa fatigant,
Dum tibi promiſſum continuatur opus.
Nec te deterrent viroſæ ſcommata linguæ,
Quave Theon nigro vulnera dente facit.
Nec juvat impoſito tandem tibi fine laborum,
Securum placidis conſenuiſſe modis.
Scilicet ut ventis gaudet remeare ſecundis
Nauta domum & quæſtus exonerare ſuos:.
Rurſus & expertis audet ſe tradere velis,
Semotoq́; novas littore quærit opes:
Diſcordeſque licet moveant fera prælia venti
Aut prædo infeſtet ſævus ubique mare.
Corde metus pellit ridetq́; pericula cuncta
In domito dulcis captus amore lucri.
Sic facis, haud gazas cupiens quæſiſſe fugaces;
At grato tantum publici amore boni.
Sic iteras curſus & ſumptos ante labores
Dum ſtudio ſatagis quemque juvare tuo.
Doctrinasq́; refers variis ſudoribus emptas.
Quis queat haud ullum dulcius eſſe lucrum.
Nam pereunt merces, terrisq́; petita remotis
Nulla queunt uſquam lucra manere diu.
Nec ſatiant animum, aut ſolatia vera reponunt:
Imo illum potius diſcruciare ſolent.
Puris ſed paſci præceptis, pectora gaudent.
Quæ cura paſſim dexteriore doces.
Hæc quicunque leget, quicunque expenderit aure
Attenta, inveniet quæ repetita juvent.

Et

Et mixtum inveniens mirabitur utile dulci,
Arteq; tractatas res potiore ſimul.
Quodq; magis mirum: ſpectetur copia rerum,
Unius eſſe queat Bibliotheca liber.
Sed quenam referes, tantis pater optime cœptis,
Ingenioq; ſatis præmia digna tuo?
Conſcia mens recti ſibimet pulcherrima merces,
Iuſtitia nitens vindice tuta Deo.
Dum tu te præſtas clarum pietate parentem
Nobis ſit natis degeneraſſe nefas.
Splendida cenſetur nauis, quæ remige multo
Præſtat, & evincit robore, quam numero.
Sic quoque clara domus viget, æternumque vigebit,
Quæ ſibi propagat progenies ſimiles.
CLARA *ergo* RHEMIS *ſit* PUPPI VIS *quoque noſtra,*
Facta ſequi natos, da bone Chriſte patrum.

Philippus Camerarius
Fil. ſcrib.

CATA-

CATALOGUS AUTORUM ET LIBRORUM QUI CITANTVR, ET QVIBVS IN his meditationibus Hiſtoricis autor utitur.

A.

ABraham Ortelius.
Actius Sincerus Sanazarius.
Adriani Imperat. Epiſtolæ.
Adamantius.
Adrianus Iunius.
Adolphus Occo.
Aëtius.
Ælius Spartianus.
Æſopus.
Æneas Silvius.
Æſchylus.
Ælianus.
Ælius Lampridius.
Africanus.
Agathias.
Agapetus.
Agathyrſis Samius.
Alexander Aphrodiſæus.
Albertus de Gandino.
Albertus de Roſate.
Albertus Leander, Italice.
Albertus Magnus.
Aloyſius Iohannes Alexandrinus, Italice.
Alex. de Alexandr.
Alexander Guaguinus Veronenſis.
Albertus Crantzius.
Ammian. Marcellinus.
Andreas Eborenſis Luſitanus.
Antonius Archiepiſcopus Florentinus.
Antonius Sabellicus.
Annonius vel Aymonius.
Antonius Cornelius Lynnichianus.
Antimachiavell. Gallice.
Antiſthenes.
Antonius Muretus.
Annales Turcici.
Annales Herbipolenſes.
Antonius Riccobonus.
Antonius à Piſo, Gallice.
Annales Colonienſium Epiſcoporum.
Annæus Seneca.
Andreas Thevetus, Gallice.
Angel. Politianus.
Andreas Tiraquellus, Iuriſconſult.
Andreas Alciatus, Iuriſconſult.
Apulejus.
Appianus.
Apollodorus.
Appiani antiquitates.
Ariſtoteles.
Arrianus.
Arnobius.
Arnoldus Ferronus.

Ariſtæas.
Ariſtoxenus Philoſophus.
D. Auguſtinus.
Auguſtinus Steuchus.
Augenius Gislenius Busbequius, Cæſareæ Majeſtatis legarus ad Soliman. Turcicum Imperatorem.
Auſonius.
Aurelius Prudentius.
Avicennas.

B.

Baptiſta Fulgoſius.
Balduinus JC.
Baldaſar Caſtellioneus Italice.
Baleus Anglus,
Baſilius
Bartholom. Georgewitz.
Bartholomæus de la Caſas, vel Caſaus, Epiſcopus Hiſpanus, & Monachus Dominicanus, Gallice.
Bartholomæus Picernus.
D. Bernhardus.
Benedictus Arias.
Beniamin Tudelenſis.
Benno Cardinalis.
Bellonus.
Belizarius Neritinorum Dux.
Bernhardinus Scardeonius.
Bernhardus Girardus, Gallice.
Bias Prienæus.
Blondus.
Bocatius.
Boërius IC.
Boëtius.
Budæus.
Bulla Aurea Caroli IV.
Bulla Iovis Sanctæ.

C.

Cato Cenſorinus.
Caii Fannii fragmenta.
Callias.
Cariſius.
Chares Mitylenæus.
Capitonis fragmenta.
Charon Lampſacenus.
Carolus Sigonius.
Carolus Mallævilleus.
Caſpar Peucerus.
Caſſiodorus.
Cedrenus.
Cæliæ nobilis fœminæ Romanæ liber Epiſtolarum, Italice.
Cælius Rhodigin.
Cæli Antipatris fragmenta.
Chilo Lacedæmonius.
Chœrilus.
Chriſtianus Meſſæus.
Chriſtophorus Richardus, Biturix.
Cicero.
Claudianus.
Claudius Paradinus.
Cleobulus.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Cl. Marius Aretius.
Cneus Nevius.
Conradus à Lichtenau Urſpergenſis Abbas.
Conſtitutiones vel Receſſus Imperij.
Conſuetudines vel uſus Feudorum.
Cornelius Tacitus.
Conſtitutiones Caroli Magni.
Conſtitutiones pœnales Imperii.
Conſtitutiones Alberti Cæſaris.

Con-

Conſtitutiones Elect. Saxon. recentiores.
Conradus Heresbachius.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Nepos.
Cornelius Kempius.
Conſtantinus Landus Complani Comes.
Crinitus.
Crantor Solenſis.
Crates Pergamenus.
Cratinus.
Cynus Iuriſconſultus.
Cyprianus Leovitius.

D.

Damianus à Goes, eques Luſitanus.
Daniel Hermannus.
David Chytræus.
Demades Orator.
Demoſthenes.
Democritus Abderites.
Dietmarus.
Diodorus.
Diphilus.
Dion Chryſoſtomus.
Dion.
Didacus Couvarruvias Hiſpanus, Iuriſconſultus.
Diodorus Siculus.
Diogenes.
Dionyſ. Halycarnaſſ.
Dominicus Soto Segubienſis.
Draco legislator.

E.

Ginardus.
Empedocles.
Ennius.
Ephorus.
Epiphanius.
Eraſmus Roterodamus.
Eraſmus Stella.
Euſebius Pamphil.
Euripides.
Eutropius.
Evanthes.

F.

Fabius Quintilianus.
Fauſtus Longianus, Italice.
Felinus.
Feſtus.
Felix Vlmenſis. Dominicanus.
Ferdinandus Vaſquius.
Flavius Vopiſcus.
Flaminius.
Florus.
Franciſcus Aretinus, Iuriſconſultus.
Franciſcus Zilettus, Italice.
Franciſcus Balduinus Iuriſconſult.
Franciſcus, Guicciardinus.
Franciſcus Patricius.
Franciſcus de S. Nazario.
Franciſcus à Ripa Iuriſconſultus.
Franciſcus Aluareſius.
Franciſcus Hottomannus.
Froſſardus.

G.

Galenus.
Galeotus Martius.
Gabriel Simeonis, Florentinus.
Gellius, ſive Agellius.
Gemiſtius Pletho.
Georgius Buchananus.

Georgius Sabinus.
Georgii Fronſpergii res geſtæ.
Godefridus Viterbienſis.
Gonz. Oviedus.
Gregorius Nazianzenus.
D. Gregorius.
Gregorius Iodocus, Bergomas.
Gravamina principum Imperii.
Gregorius Turonenſis.
Gulielmus Poſtellus.
Gulielmus Choulius, Gallice & Italice.
Gulielmus Langæus Bellaius.
Gulielmus Camdenus.

H.

HAithon Armenus.
Harrmannus Hartmanni Iuriſconſultus.
Heſiodus.
Herodotus.
Herodianus.
Heliodorus.
Heſychius Hieroſolymitanus.
Herodoti Apologia, Gallice.
Henricus Bulligerus.
Henricus Stephanus.
Heuterus Delfius.
Hippocrates.
Hieronymus Benzo.
Hieronymus Oſorius.
Hieronymus Maggius.
Hieronymus Mutius, Iuſtinopolitanus, Italice.
Hieronymus Donzellinus.
Homerus.
Horatius.
Hugo Falcandi.
Hubertus Velleius.
H. Hunditonenſis.

I.

IAmblichus Platonicus.
Iaſon Mainus.
Iacobi Sprengeri Malleus Maleficarum.
Iacobus Micyllus.
Iacobus Cuiacius.
Iacobus Meyerus,
Iacobus Fontanus.
Iacobus Rævardus Iuriſconſultus.
Ignatius Martyr.
Ioannes Chryſoſtomus.
Iovianus Pontanus.
Ioachimus Camerarius.
Ioannes Aventinus.
Iodocus Damhouderius Iuriſconſultus.
Ioannes Baptiſta Gellius Academicus Florentinus, Italice & Gallice.
Ioannes Baptiſta Porta.
Ioannes Meletius.
Ioannes Leunclavius.
Ioannes Lupus Hiſpanus, Iuriſconſultus.
Ioannes Secundus Hagienſis.
Ioſephus.
Ioannes Wierius.
Ioannes Dubravius.
Ioannes Euvichius.
Ioannes Caſſianus.
Ioannes Anton. Viperanus.
Ioannes Franciſcus Mirandulæ Comes.
Ioannes Sleidanus.

Ioan-

Ioannes Pincianus.
Ioannes Andreas ICtus,
Ioannes Vaſæus.
Ioannes Antonius Menavinus.
Ioannes Bodinus.
Ioannes Noviomagus.
Ioannes Mandevilla.
Ioannes Chartetius.
Ioannes Tilius.
Iornandes.
Ioannes Poſthius.
Ioannes Brentius.
Ioannes Bartholomæus Marlianus.
Ioannes Marius.
Irenæus.
Iſocrates.
Iſocrates hiſtoricus.
Iſidorus.
Iunius Cordus, Hiſtoricus.
Iuſtinus Martyr.
Iuſtinus hiſtoricus.
Iuſtinian Imper. Cod. Pandect. Authent. & Novellæ.
Iulian. Cæſaris.
Iulianus Gozellini Italice.
Iulius Capitolinus.
Iulius Cæſar Scaliger.
Iulius de Iulio à Canobio Iuriſconſultus.
Iuvenalis.
Iulius Higinus.
Iulius Camillus, Italice.
Iuſtus Lipſius.
Iuan. Chriſtoval. Calvete de Eſtrella Hiſpanice.

L.

LActantius Firmianus.
Lambertus Schafnaburgenſis.
Laurentius Valla.
Laurentius Cardinalis tit. S. Anaſtaſiæ.
Lampridius.
Lazarus Bayſius.
Leges XII. Tabul.
Leges Servii Tullii.
Leges Romuli.
Leges Alemanorum.
Leges Salicæ.
Leonhardus Chienſis.
Lerius Gallice.
Levantius Guicciadolus Ital.
Levinus Torrentius.
Levinus Lemnius.
Lilius Gregorius Gyraldus.
Livius.
Lucianus.
Lucius Marineus.
Ludovicus Cominæus.
Ludovicus Vives.
Lucretius.
Lucanus.
Luitbrandus Ticinenſis.
L. Aretinus.
L. Caſſij Heminæ fragmenta.

M.

MAcarius Ægyptius.
Macrobius.
Manilius.
Manuelis Imperatoris præcepta.
Martialis.
Martianus Bellaius.
Martinus Cruſius,
Marinus Barletius.
Marcus Antonius Muretus.
Marcus Antonius Zimara.

Marſilius Ficinus.
Matth. Grylandus, Iuriſconſultus.
Matthiolus.
Menander.
Mercurius Triſmegiſtus.
Michael Glycas.
Michael Silvius.
Michael Voſmerus.
Montanarius Patavinus.

N.

NAtalis Comes.
Nauclerus.
Nicoſtratus.
Nicephorus Gregoras.
Nicander.
Niceta Choniates.
Nicolaus Schonbergius Cardinalis.
Nicolaus de Cuſa Cardinalis.
Nicolaus Olahus Metropolitanus Strigonienſis.
Nicolaus Everhardi Iuriſconſultus.
Nicolaus a Clamengiis.
Nicolaus Todiſchus Abbas Panormitanus.
Nicolaus Hanapus Patriarcha Hieroſolymitanus.
Nicolaus Nicolai.
Nicolaus Machiavellus.
Nonius.
Nunius.
Nunius Pincianus.

O.

OLaus Magnus.
Olympiodorus Alexandrinus.
Onophrius Paninius.
Oppij fragmenta.
Orpheus.
Orus Apollo Niliacus.

P.

PAlephatus Abydenus.
Pandulphus Collenucius.
Papyrius Maſſonus.
Paulus Iovius.
Pauſanias.
Paulus Æmilius Veron.
Paulus Iuriſconſultus.
Paulus Manutius.
Paulus Diaconus.
Paulus Oderbornius.
Paulus Venetus.
Phalaridis Epiſtolæ.
Petrarcha.
Petrus Baldaſar, Gallice.
Petrus de Aliaco.
Petrus Iuſtinianus.
Petrus Martyr ab Angleria Mediolanenſis.
Petrus Martyr Vermilius, Florentinus.
Petrus Victorius.
Petrus Meſſias, Italice.
Petrus Albinus.
Philo Iudæus.
Philoſtratus.
Philippus Melanchton.
Philippus Mornæus.
Pindarus.
Plato.
Platina.
Plautus.
Plinius.
Plinius Secundus.
Plutarchus.
Poggius Florentinus.

Poly-

Polyphili Hypnerotomachia, Italice.
Polybius.
Polydorus.
Pomponius Lætus.
Pomponius Mela.
Pompilius Amazænus.
Porcius Latro.
Porphyrius.
Poſidonius.
Phocylides.
Proverbia Gallica.
Ptolomæus.
Publius Mimus.
Pythagoras.

Q.

QUintus Curtius.

R.

RAbi Abraham.
Raphael Volateranus.
Richardus Dinothus.
Robertus Gaguinus.
Rodericus Santius.
Rodericus Suarius Hiſpan. JC.
Rodericus Toletanus.
Ruffinus.

S.

SAbbas Caſtellionæus Italice.
Saluſtius.
Sammonici fragmenta.
Scipio Africanus.
Sebaſtianus Monticulus Iuriſconſultus.
Sebaſtianus Foxius Morzillus Hiſpalenſis.
Sempronij Aſellionis fragmenta.
Seneca Tragœdus.
Servius.
Serenus.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Empiricus.
Sibillina oracula.
Sidonius.
Sifridus Presbyter.
Sigebertus Gemblacenſis.
Simplicius.
Simonides.
Solon.
Solinus.
Sophocles.
Sozomenus.
Speculum Saxonicum.
Statius Poeta.
Stephanus Vinandus Pighius.
Steſichorus.
Stobæus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Summa Angelica.
Symmachus.
Syneſius.
Synopſis Caroli IX.

T.

TEſtamentum vetus & novum.
Terentij Varronis fragmenta.
Terentius.
Tertullianus.
Theoclius.
Theodorus Lector.
Theopompus.
Theophraſtus Philoſophus.
Theodo-

Theodoricus.
Themiſtius.
Theodorus Beza.
Thomas Kempiſius.
Thomas Hariotus, Anglus.
Thomas Morus.
Thomas Porcatius, Italice.
Thomas Eraſtus.
Thomas Coperus.
Thomas Fazelli.
Thucydides.
Tibullus.
Trebellius Pollio.
Tuditani fragmenta.

V.

Valerius Maximus.
Valerij Antiatis fragmenta.
Valerius Pierius.
Ubertus Folieta.
Vellejus Paterculus.
Vegetius.
Vincentius Lupanus.
Vitæ Patrum.
Virgilius Maro.
Vitruvius.
Vdalricus Zaſius, JC.
Ulpianus JC.
Wolffgangus Lazius.

X.

Xenophon.

Z.

Zenon Stoicus.
Zonaras.

CAPI-

CAPITA

OPERARUM SUBCISIVARUM, SIVE MEDITATIONUM HISTORICARUM HUIUS

PRIMÆ CENTURIÆ.

DEO [illegible] caſtas preces, [illegible] gemitusque gratas eſſe. I

Remp[illegible]ca literis & armis [illegible] ſervari. II

[illegible] & calumniis abſtinendum. Et [illegible] m[illegible]s & abſentes, [illegible] lædendos. III

De [illegible] Principum erga [illegible] viros. IV

De [illegible]itate A[illegible]c[illegible]rum, & non-[illegible] diſciplina militari. V

De [illegible] dicuntur Ligia, pulchra [illegible]. VI

[illegible] m[illegible], ſed proditorem [illegible]. Item virtute non ſcele-[illegible]us immortale nomen parari. VII

[illegible] q[illegible] interdum maximum [illegible]m contra hoſtes præbere. VIII

[illegible] malum Conſultori peſſimum eſſe. IX

[illegible] venuſtate, & quã [illegible] & fragilis res ſit pulchritudo [illegible]m. X

[illegible] ex medulla cadaveris humani naſci. XI

De dubia incerta, fluxa & miſera humanæ vitæ conditione. XII

De miſera conditione Acridophagorum, qui ſunt Æthiopiæ populi. XIII

Æs putrefactioni non eſſe obnoxium, & alias res a putrefactione ſervare, atque de miro ritu ſepeliendi. XIV

De pœnis contra ocioſos & ignavos conſtitutis. Et, Quam inviſum ſit ociũ. XV

De validis mendicantibus. XVI

De Cingaris, quos Germani Ziegeuner/vocant. XVII

De induſtria hominum, quibuſdam veterum inſtrumentis Muſicis, & quatenus juuentus in iis ſit inſtruenda. XVIII.

De fuga laſciviæ & voluptatum. XIX

Delicatis ipſiſſimet luxum & mollitiem eſſe pernicioſam. XX

De mãſuetudine erga bruta animalia. XXI

De heroica Leonum natura, & quomodo a culicibus ad internecionem uſque exagitentur. XXII

E De

De equorum & luporum mira ἀντιπάθεια & diſſenſu, cum elogio Equi pulcherrimo. XXIII
De canum fidelitate & ſagacitate, cum elogio memorabili. XXIV
Tauros rubro, & Elephantos albo colore efferari: & quam proxime hæc bellua accedat ad rationem humanam; nec non de hoſtibus ejus. XXV
Aquam marinam potius excitare, quam extinguere incendium, & de navibus quædam memorabilia. XXVI
De improviſo periculo & morte quorũdam principum virorum. XXVII
De morte Thomæ Mori, & quare Anglia lupis careat, nec non de muro vel vallo Pictico mirabilia. XXVIII
In magnis & ſubitis mœroribus lacrymis locum interdum non eſſe. XXIX
Magnos viros divinitus ab inſidiis ſæpenumero conſervari. XXX
M. Tullium Ciceronem non ſolum eloquentem ſed etiam locupletem fuiſſe, & de æſtimatione capitis, ejuſque monumento. XXXI
Privata beneficia à publicis ſeparanda, hacque illis præponenda eſſe. XXXII
Privatos affectus in conſultationibus publicis abeſſe debere. XXXIII
Ethnicos in balneis maiorem verecundiæ rationem habuiſſe, quam nonnullos Chriſtianos. XXXIV
In dextra manu eſſe ſignum pacis aut ſimultatis. XXXV
De barba & coma XXXVI
De miranda naturæ compenſatione. XXXVII
De Vrſis ambeſtricibus hominum, & mira crudelitate quorundam, qui Chriſtiani perhiberi volunt. XXXVIII
De crudelitate Ethnicorum erga amabile Chriſtianum nomen. XXXIX
De furore, ſævitia & crudelitate irritatæ & ſuperſtitioſæ multitudinis. XL
De inanis ſuperſtitionis perſuaſoribus, Et de judicio poſtremo nonnulla memorabilia. XLI
De Iudæorum obſtinatis & ſeditioſis actionibus. XLII
Antrum Platonicum ſive Speculum vanæ & ineptæ perſuaſionis & inſcitia. XLIII
De perſuaſione qua oritur ex imperitia. XLIV
Commendatio privatæ & mediocris generis vitæ. XLV
Sorte ſua contentum vivere quemlibet debere. XLVI
Quare Maſſilienſes olim neminem armatum in ſuam urbem ingredi permiſerint. XLVII
De Romanorum virtutibus & vitiis, nec non & alia nonnulla memoratu digna. XLVIII
De Scipionis Africani & Octavij Auguſti moribus nonnulla memoratu digna. XLIX
De inſigni fortitudine & conſtantia, tã virorum quam mulierum, exempla quædam memorabilia. L
De eximio ſtudio, obſervantia & fidelitate uxorum erga maritos, & maritorum erga uxores, exempla memoria digna. LI
Quomodo unaquæq; diligens materfami-

familias valetudinem ſuorum curare debeat. Et de diſciplina & educatione veterum Romanorum. LII
De Zelotypia LIII
Quanta ſit imaginationis vis & efficacia. LIV
Præcocia conſilia pernicioſa eſſe LV
De ſignis antecedentibus pœnas propter delicta meritas. LVI
Faciem indicem eſſe animi, Et Deum eſſe ſolum καρδιογνώστην. LVII
Quid ſit Libare & Litare apud Ethnicos, & de ſacrificiis eorundem, nec non de diverſitate Religionum. LVIII
De nefandis ſacris Iuliani Apoſtatæ & eius ſceleratis actionibus, nec non & de victimis humanis memorabilia quædam. LIX
Penates & Palladium apud Romanos, & Ancile quid fuerit, nec non de aliis fatum & pu[illegible] fatalibus memorabilia. LX
Diadema & Cidaris qualia ornamenta Regia fuerint, & de donatione Conſtantini nonnulla. LXI
De lacubus nobilioribus nonnulla. LXII
De Theſauris nonnulla memorabilia. LXIII
De nonnullis inſignibus & ſtupendis furtis, nec non & quædam de Theſauro Venetorum publico. LXIV
De phengite lapide, in quo ea quæ à tergo fiunt, conſpici poſſunt. LXV
Subditos plerumque imitari principum mores. LXVI
De bubone inauſpicata ave, & Ioanne XXIV. Pontifice Romano. LXVII
De avium pugna, & ſolertia earum, nec non & de Serpentibus, memoratu digna. LXVIII
De Serpentibus peculiaria. LXIX
De Menippeis amoribus, & aliis præſtigiis memorabilibus. LXX
De Satyris & Spyngibus. LXXI
De mirificis illuſionibus diabolicis, & λυκανθρώποις. LXXII
De nonnullis mirandis rebus, de quibus vera ratio reddi nequit, & defraudibus diabolicis. LXXIII
De Cacodæmone Camontino & Schiltaceiſi. LXXIV
De mira agilitate quorundam. LXXV
Gladium non ſolum indicem iuſtitiæ, & olim fuiſſe, & nunc eſſe, ſed etiam veram fortitudinem in prœliis eo demonſtrari. LXXVI
Clamorem militarem in prœliis magnā efficaciam ad terrendos hoſtes habere. LXXVII
Gloriam rei militaris præferendam prædæ hoſtili. LXXVIII
De ſimplicitate & frugalitate veterum & noſtrorum militum. LXXIX
Leviſſimam occaſionem ſæpius ad maximas res perficiendas ducē ſe præbere. LXXX.
Conatus irriti. LXXXI
De miro robore & fortitudine quorundam principum virorum nec non de Gigantibus nonnulla memoria digna. LXXXII
Veſper Siculus. Et de lanienis improviſis. LXXXIII
De nonnullorum nefanda vindictæ cupiditate. LXXXIV

De fertilitate Regni Neapolitani & ejus proventibus. LXXXV
Imprecationes eſſe vitandas. LXXXVI
De miris ſupplicij generibus. LXXXVII
De libidine regnandi. LXXXVIII
Quo pacto vires Barbarorum præter opinionem mirifice aucta fuerint. LXXXIX
Libertatem monendi ab aulis plerumque exulare. XC
Inimicitia quæ teſtem à teſtimonio repellit, qualis eſſe debeat, & quæ capitalis dicatur. XCI
Simultates inter amicos & conſanguineos eſſe graviſſimas. XCII
Quare Bacchus pingatur cornutus, Et de variis modis inebriandi. XCIII
De nimia ingurgitatione, Et quæ inde mala inveniant. XCIV
De converſione in arboribus, aliiſq; rebus circa brumalem diem. XCV
Quæ dicantur larvata funera, & de quibuſdam miris mortis generibus. XCVI
De profanis & religioſis Ethnicis. XCVII
De dicto: quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. XCVIII
De pœna Talionis. XCIX
Mitiorem ſententiam, quando ſubeſt cauſa in pœnis ſequendam. C

OPE-

OPERARUM SUBCISIVARUM,

SIVE

MEDITATIONUM HISTORICARUM

Caput I.

DEO puras & caſtas preces, vota, gemituſque grata eſſe.

In præclaro Ciceronis opere de legibus hæc verba inſcripta ſunt: Ad divos caste adevnto: Pietatem adhibento: qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. Item, Impius ne audeto placare donis iram deorum. Putabant namque Ethnici, licet cognitionem veritatis certam nullam haberent, Deum irritari impiorum precib. & magis ad vindictam, quam ad opitulandum flecti. Id teſtatur Bias Prienæus. Quum n. una navi cum quibuſdam ſceleratis & impiis veheretur, & ii, ob tempeſtatem ortam, Deorum opem implorarent; Silete, inquit, ne vos hic illi navigare ſentiant. Eodem modo Ariſtippus cum navi vectus, oborta tempeſtate ſupra modum perturbaretur, quidam ex iis, qui ſimul navigabant; Num tu, inquit, etiam tu metu percelleris, quẽadmodũ vulgus? At ille, prorſus ſit hercle, injuria! Vobis enim de vita ſceleroſa infeliciq; labor eſt, & præſens periculum, mihi vero de felicitate, atq; beatitudine. Plato quoque verat dubitare, qua ſit mente futurus Deus, ſi ab impio invocatur, vel placari donis ſtudetur; cum vir nemo bonus ab improbo donari velit. Ob eam Lib. 2.

 cauſſam

cauſſam quidam ex veteribus dicere ſolitus eſt; in rebus ſecundis & proſperis Deos placandos eſſe, ut eos in rebus a[illegible] confidentiori animo invocare poſſimus. Huc reſpexiſſe Plinius videtur, ubi dicit MANIBUS HONESTIS OMNIA LÆTIUS PROVENIUNT. Vnde apparet ex hiſtoriis, veteribus plane perſuaſum fuiſſe, Diis minime grata beneficia eſſe quæ ab impuris manibus ſceleratorum offerebantur. Idcirco per novem dies noctéſque ſaltem oportebat ab omni libidine ſacerdotes mulieres æditnas abſtinere. Sic & Cybeles ſacerdotes membrum genitale ſibi quodam lapide abſcindebant, ut caſte viverent. Et Athenis alii bibebant cicutam, ut vim membri genitalis amitterent: mulieres præterea initiaturæ ſibi lectos peculiaribus foliis ſubſternebant, ut refrenarent libidinem. Quare iure ſcripſit Demoſthenes hæc de præſidibus ſacrorum: Ego ſane exiſtimo, eum qui ad ſacra accedit, & res ſacras ſit tractaturus, aut res ad Deos ſpectantes curaturus, oportere non ſtatutum dierum numerum eſſe caſtum, ſed per univerſum vitæ ſub curſum ab huiuſmodi turpibus ſtudiis abſtinuiſſe. Hæc autem & alia plura prolixe & erudite traduntur in Natalis Comitis mythologia. Magi ſane, ut ſimpliciores ſub prætextu pietatis & caſtitatis magis decipiant volunt, quod ſpiritus & dæmones propter ſimilitudinem maxime diligant virgines, puros, & caſtos. Similitudo enim dilectionis eſt cauſa, ipſi namque non coeunt, quia nullus dæmon ſuapte natura mas eſt, vel fœmina. Vnde inquit Galeotus Mart. Quum Deos placare intendimus caſtitatem ſervamus, ſecundum illud:

Lib. 18. ca. 3.

In oratione contra Timocratem.

Libr. 1.

De doctrina promiſcua. 6. 10.

Hac caſti maneant in relligione nepotes,

Virgil. 2. Æneid.

Quod etiam tetigiſſe poeta videtur, ait enim:

——Et ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent diræ facies inimicaque Troiæ
Numina magna Deûm.

Nam Venere præſente (ea namq; deorum ac ſpirituũ viſionem prohibet) nihil profecto viderat. Sic nonnulli magiam imitantes, quum furem in phiala aquæ vel ſpeculo apparentem noſcere exoptant, virgunculas aut infantulos impollutos eligunt, ut ea ſimulacra conſpiciant, quæ pollutus minime videt. Hiſce magicis ineptiis olim Didium Iulianum Cæſarem delectatum fuiſſe, tradit Ælius Spartianus in eius vita. Fuit, inquit, in Iuliano hæc amentia, ut per magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compeſci. Nam & quaſdam, non convenientes Romanis ſacris, hoſtias immolaverunt, & carmina profana incantaverunt, & ea quæ ad ſpeculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando vertice reſpicere dicũtur, Iulianus fecit: tumq; puer vidiſſe dicitur, & adventum Severi, & Iuliani deceſſionem, &c. Sic Toloſæ ſuo tempore

[illegible]anum fuiſſe ſcribit Bodinus, qui res occultas in ungue pueruli [illegible] exhibere. Et ibidem refert, quod DEUS graviſſime vetuerit, ne [illegible] nationis adoretur. Ipſius autem opinio eſt, quod hic lapis, ima- [illegible], vel adorationis fuerit ad unguem expolitus, tanquam ſpecu- [illegible] imagines offerebantur, & divinationes petebantur. Huc [illegible] tempore magi lapidem cryſtallum adhibent. Vnde χρυσαλ- [illegible] μαντεία dicitur, quum fricato ungue aut cryſtallo ne- [illegible] nes pronunciant, & tum puerum integræ & incorruptæ [illegible] moverent, ut videat quod ab illis quæritur, ut idem Bodinus [illegible] Sed [illegible] pias & amentiam hominum, vetus artibus dedito- [illegible], & ad noſtram meditationem revertamur. Si igitur eth- [illegible] tantum pondus pias & caſtas preces habere: quid [illegible], [illegible] cognitionem veri DEI habent & eius verbo certi ſunt, qui caſte & pie invocari, & has preces efficaces eſſe velit, faciendum [illegible] poſt alios nos docet Lactantius. Si quis, inquit, ad ſa- [illegible] conſcientia venerit, audita, quæ illi DEVS commi- [illegible], ille qui [illegible] cordis videt peccatis ſemper infeſtus eſt, qui [illegible], quæ [illegible] poſcit. Quis hic malæ menti, aut malæ preci lo- [illegible] infelices nec ex ſceleribus ſuis intelligunt, quam malum ſit, [illegible], quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & [illegible] ſacrificaſſe opinantur, ſi cutem laverint, tanquam libidines intra pectus [illegible] incluſas ulli amnes abluent, aut ulla maria purificent. Quanto [illegible] potius eluere, quæ malis cupiditatib. ſordidatur, & [illegible] virtutis & [illegible] lavacro univerſa vitia depellere? Quod qui fecerit, [illegible] inquinatum ac ſordidum corpus gerat, ſatis purus eſt. Hæc Lactantius. I[illegible] autem hæc lotio olim fuit myſtica quadam ſignificatione. Nam in facie lavanda, emundati corporis, ac ſinceræ con- [illegible] pura devotabitur. Vnde lavare faciem Chryſoſtomus exponit ſignificare ab [illegible] peccatorum & ſqualore delicti, faciem cordis [illegible] & ipſam conſcientiam mundam præferre, ut vere lætitiam cœleſtis gaudii, & [illegible] fructi Spiritus in nobis habere poſſimus. Memorabi- [illegible] eſt epiſtola Conſtantini Magni ad Saporem Perſarum regem, in [illegible] piis monitiones, teſte Euſebio, hæc verba leguntur: Deus [illegible] ſolum modo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis, & pietatis actiones ponderat. Eodem mo- [illegible] non minus pie quam recte Philippus Melanchthon vir pius, & de toto [illegible]be, ubi Chriſtianum nomen notum eſt optime meritus, admonuit, qua- [illegible] preces DEO gratæ ſint, hoc diſticho.

In Dæmonomania lib 3. cap 3.
Lib 5 c 11.
Levitic. c.25.
Lib.2.c.2.
Inſtitut. divin. li.5.c.19.
Homilia XLV. feria IIII. Cinerū.
Lib.4.c.16. de vita Conſtantini.

Caſta

Caſta DEVS mens eſt, caſta vult mente vocari.
Et voluit caſtas pondus habere preces.

De morte & vita æterna. Vt enim vaſa pice referta (qua ſimilitudine utitur David Chytræus) ſi melle aut vino ea implere velimus, effundi ante & mundari oportet: ita mentes & corda noſtra a ſtultis & futilibus mundi huius deſideriis, & tetris peccatorum ſordibus, quib. nunc plena ſcatent, expurgari ante & munda reddi neceſſe eſt, ut ſapientiæ ac iuſtitiæ & vitæ divinæ, ſeu ipſius DEI capacia reddantur. Ea intentione Eccleſia canit; Aufer à nobis DOMINE cunctas iniquitates noſtras, ut poſſimus PURIS MENTIBUS introire Sancta ſanctorum. Elegantiſſimum quoque eſt diſtichon Gregorii Nazianzeni:

χειρῶν ἔργον ἀρίστων ἐς οὐρανὸν αἰὲν ἀείρειν
ἁγνῶς καὶ παρέχειν εὐσεβέως λιτάς.

Hos verſus parens meus piæ memoriæ, aliquando inter prandendum è Græco ita tranſtulit.

Optimum opus manuum haſ in cœlum tendere puras,
Atque pio caſtas fundere ab ore preces.

In Novell. 132. collat 9. tit. 16. cap. 5. Huc reſpexit Iuſtinianus Imperator, ubi caſtitatem & pietatem Monachis utriuſq; ſexus ſevere præcipit. Si enim illi, inquit, puris manib. & nudis animabus pro Repub. ſupplicent Deo, manifeſtum quod exercitus habebunt bene & civitates bene diſponentur. Deo quoque placato & propitio exiſtente, quomodo non univerſa plena totius pacis & devotionis; Sed terra nobis feret fructus, & mare, quæ ſua ſunt, dabit illorum oratione propitiationem DEI ad omnem Remp. deducente. Idipſum præterea D. Auguſtinus monuit, ubi ita ſcribit: Oratio iuſti clavis eſt cœli, aſcendit precatio, & deſcendit DEI miſeratio: licet alta ſit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam ſi mundam habeat conſcientiam, quum ſenſibus loquitur, ſi ſit ſolus noſter ſpiritus. Eaſdem pias cogitationes habuit D. Bernhardus Credimus, inquit, angelos ſanctos aſtare orantib. offerre DEO vota & preces hominum, ſi ſine deceptione levari puras manus proſpexerint. Memorabilis poſtremo & digna eſt ſimilitudo Iohannis Chryſoſtomi, ut huic meditationi inſeratur. Facies, inquit, animæ eſt conſcientia. Sicut enim in conſpectu hominũ gratioſa eſt facies pulchra: ſic in oculis DEI ſpecioſa eſt conſcientia munda. Ad has preces & gemitus reſpexit idem Chryſoſtomus, ubi admonet eos, qui pauperib. iniuriam faciunt. Habetis inquit, vos potentiam, ſed habent illi omnium validiſſima arma, gemitus & lamentationes & illud ipſum iniuriam pati quia auxilium de cœlo attrahunt. Hæc arma domus ſuffodiunt, fundamenta diruunt, urbes evertunt, univerſas nationes fluctib. obruerunt. Tantam gerit Deus eorum providenti-

In ſermonib. Quadrageſima. cap. 4.

Super Matthæum. In oratione de Avaritia.

[illegible], qui læduntur. Magna enim & valida arma ſunt; iniuriam patientium [illegible] gemitus.

Caput II.

Rempub. literis & armis regi & ſervari.

IVlius Cæſar cum Pompeium in Pharſalicis campis viciſſet, inter alios honores à Senatu illi decretos, quos ille admiſit, hi fuere, ut currus ipſi adverſum Iovem ſpectans in Capitolio collocaretur. Ipſe quoque ſuper imaginem orbis terrarum poſitus ſtatueretur, cum hac inſcriptione, Semideus eſt. Vnde, niſi fallunt me conjecturæ, in heroicis Gabrielis Simeonis ſymbolis depingitur, ſtans ſuper globum mundi, ſiniſtra tenens librum, dextra gladium, cum hac inſcriptione: ex utroque Cæsar. Qua pictura demonſtratur, his duobus, armis videlicet & literis, Cæſarem imperium acquiſiviſſe, & acquiſitum conſervaſſe. Rectiſſime enim dicitur:

Non minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri.

Extat hac de re lex Servii Tullii vi. Regis Romanorum, qua continetur, Non ſolum armis & ſcientia belli, ſed & conſiliis artibuſque pacis Rempubl. conſiſtere. Huc ſine dubio Iuſtinianus Imperator in principio ſuarum Inſtitutionum Iuris reſpexit, ubi orditur: Imperatoriam maieſtatem non ſolum armis decoratam, ſed etiam legibus armatam eſſe oportet, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis recte poſſit gubernare, & Princeps Romanus non ſolum in hoſtilibus præliis victor exiſtat: ſed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat. Conſtat igitur ex hinc, quanta fuerit veterum Regum & Principum prudentia & ſolicitudo, ut iis artibus inſtruerentur & excellerent, quibus eorum labore & ſolertia acquiſita conſervarentur. Et ob hanc rem Franciſcus Guicciardinus, hiſtoricus inter recentiores exquiſitiſſimus, eos imprudentiæ tacite coarguit, qui armis imperia facile propagarent, ea tamen retinere non poſſent, nec viderent partum imperium iis, qui domeſtica diſciplina uti neſcirent, non modo non utile, ſed etiam grave ac perniciosum ſemper fuiſſe. Id non ignoravit Auguſtus Cæſar, quum enim Alexandri Magni res in Oriente geſtas legeret, admiratum ferunt, non induxiſſe Alexandrum in animum ſuum, qua ratione & vita quæſita conſervaret, ac regeret, ſed tantum quomodo quæſitis alia adiiceret. Simili ingenio fuit Pyrrhus Epiri rex, cuius, Lib. 25. ut Iuſtinus hiſtoricus dicit, nemo qua tuliſſet, impetum ſuſtinere valuit, ſed

F ut ad

ut ad devincenda regna invictus habebatur: ita devictis acquiſitiſque celeriter carebat. Tanto melius ſtudebat acquirere imperia, quam retinere. Unde Antigonus Rex aleatori ſimilem eum eſſe dicebat, qui ſpe futuri lucri proprias opes prodigit, nec unquam contentus eſt eo, quod in alea vicerit, ſed quæcunque colluſoribus ſuperſunt, magna aviditate cupit, inque ea relictis omnibus ſolum inhians, quæcunque ante quæſierat, profundit. Scipio quoque quum Cenſor eſſet, noluit in ſolenni carmine, ſicut erat moris, precari: Dij augete Rempublic. ſed conſervate. Satis, inquit, habemus auctam, ſi modo conſervetur. Huc reſpexit Criſpus Salluſtius. Imperium, inquit, facile his artibus retinetur, quibus initio partum eſt. Verum ubi pro labore deſidia pro continentia & æquitate, libido atque ſuperbia, invaſere: fortuna cum moribus mutatur. Hoc etiam Totilas Rex Gothorum, occupata Roma conſideravit. ita enim orationem ad milites ſuos (ſicut à Leonh. Aretino refertur) concludit: Tueri quæſita difficilius eſt quam acquirere: quoniam in acquirendo ignavia poſſidentis ſæpe plus confert, quam propria virtus. Tueri autem quæſita ſine propria virtute nemo poteſt. Cum Iulij Cæſaris vero ſymbolo, quod initio adduximus, convenit perpulchre verſus Homericus, quo poſt Alexandrum Magnum, qui ſemper eum in ore habuit, in primis delectatum fuiſſe regem Galliæ Franciſcum I. apparet ex librorum (qui ejus ſumptibus à Roberto Stephano elegantiſſ. typis græcis ſunt editi,) inſcriptionibus, ubi ut plurimum illi additus eſt. Deſcribitur autem eo Agamemnon, quod non ſolum Rex fortitudine, ſed & bonitate ingenii fuerit præſtans:

In coniurat. Catilin.

De bello Italico contra Gothos lib. 8.

Ἀμφότερον βασιλεύς ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Sic Ageſilaus magnus ille Lacedæmoniorum Rex, quodam tempore interrogatus, utra virtus eſſet præſtantior, fortitudo an juſtitia? graviter reſpondit, fortitudinis nullum eſſe uſum, niſi adſit juſtitia. Eodem modo vetus atque perpetuum inſtitutum eſt apud Turcas, ut intranti templum ſupplicandi cauſa Imperatori, Talis manus æditus ſacerdos occurrat, claraque voce pronunciet, ut meminiſſe velit, Imperium, quod juſtitia & virtute bellica partum ſit, non aliis quam iiſdem artibus conſervari, propugnarique oportere, ut Iovius recenſet. Hinc videmus maximo cum noſtro malo, hoſtem hunc; ut Busbequij, in ſua exclamatione de acie contra Turcas inſtruenda, verbis utar; ea eſſe vigilantia, eam ſervare diſciplinam, ea uti in conſervandis ijs, quæ ſibi adjunxit, ratione, ita regnare ac dominari, ut ubi ſemel veſtigium fixerit, inde ſe moveri nunquam patiatur; nunquam ſe attollat ſeges, quam ſemel illa calamitas depreſſerit, Adeoque difficile dictu videtur, ſitne in acquirendo acrior, an intuendo quæ acquiſivit

In Elogiis Lib. 2.

quiſque, firmior, atque validior. Sane prudenter Maximilianus I. Imperator optimus ſæpe in ore habuit. Longe facilius eſſe vincere, & domare gentem, quam in officio retinere. Hoc etiam Nicias apud Thucydidem, monere *Lib. 6.* voluit, ubi dicit, Stultum eſſe eos invadere, quos victor non poſſit in officio retinere. Huc referri poteſt emblema XIII. quod doctiſſimus vir Adrianus Iunius in ſuo eleganti libello Emblematum inſeruit. Ibi enim depingitur geminum Mercurii ſimulacrum, alterum iuventa florentis: alterum [illegible] o ſenio venerandi. Quo veteres, ut ipſe explicat, innuere voluerunt, eum qui recte rempubl. aut regnum ſit adminiſtraturus, coniunctam cum prudentia fortitudinem habere debere, quaſi alterutrum inutile ſit abſque alterius ope. Ideoque inſcriptio rectiſſime convenit: PRUDENTIA CUM ROBORE CONIUNCTA. Nec non & ſubſcripti verſiculi, ſumpti fortaſſe ex ſententia Iſocratis ad Demonicum: Robur cum prudentia coniunctum prodeſt, quæ ſine, plus habenti incommodat.

Viribus Cyllenius integris ſtat.
Invalidus cum ſenio gravi.
Robur invictum eſt, ſapientia ſi
Firmes, qua ſine, concidet.

Recte itaque ſenſit Franciſcus Patricius, quod quibus modis acquiratur *In dialog. 6. de hiſtoria.* imperium, iiſdem etiam augeatur. Quoniam, inquit, non eſt aliud incrementum, quam adjectio ejus, quod augetur. Sed ubi iam acquiſitum eſt auctumque imperium, ſupereſt ut conſervetur, ſubditorum animos continendo, ut libenter, aut etiam inviti maneant, quorum iſtud vi perficitur, illud ſi optime eos tractans, aut melius quam alij, aut ſaltem ſi melius quam alij tractare videberis. Quibus ſi accedat gravitas quædam magiſtratus quæ " in ſubditis timorem quendam cum admiratione & reverentia efficiat, ni- " hil erit quod ſubditorum animos æque devinctos, ceu catena quadam cô- " [illegible]ere poſſit. Nam nihil eſt quod hominum animos ita terreat atque faſcinet ut admiratio. Poſtremo non omittenda eſt inſcriptio monumenti antiquiſſimi, quam Auguſtinum Neruccium, quum Hiſpanias peragraret, in- *In Annot. in M. Varronem de re ruſtica.* [illegible], Petrus Victorius vir genere & eruditione præſtantiſſ. dicit, talis videlicet:

PALLADI VICTRICI SACRUM.

HIC [illegible] TIUM RELIQUIA[illegible] PROFLIGAVIT CATO. UBI SACELLUM [illegible]O ARTIFICIO CONDITUM ET ÆREAM PALLADIS EFFIGIEM [illegible]T.

[illegible]T ER[illegible] ET NOSCANT OMNES SENATUS ET POPULI ROMANI IM[illegible]IUM DEORUM NUMINE ET MILITUM FORTITUDINE ET [illegible]RI ET REGI.

Caput III.

Ab injuriis & calumniis abſtinendum, & inprimis mortuos & abſentes conviciis non lædendos.

TRITUM apud nos eſt in ore, utinam re ipſa quoque fieret, De abſentibus & mortuis, nil niſi bene loqui & precari licere. Hoc quidem veteres magna cum diligentia obſervarũt. Extat enim præceptum Sapientum: DEFUNCTI INIURIA NE AFFICIUNTOR. Et aliud: DE MORTUO NON RISERIS. Huc ſpectat inſcriptio ſigilli Platonis: FACILIUS EST MOVERE QUIETUM, QUAM QUIETARE MOTUM. Non enim eſt pugnandum cum manibus, nec decet eos affici injuria, qui hac vita ſunt defuncti. Siquidem injuriæ vulnus altius penetrat, quam beneficij gratia. Vel, ut Cornelius Tacitus argute dicit, Proclivius eſt injuriæ quam beneficio vicem exoluere, quia gratia oneri, vitium in quæſtu habetur. Ob hanc rem laudatur lex Solonis, quæ prohibet in defunctos maledicta coniicere. Nam & pium eſt, ut Plutarchus in vita ejus dicit, eos ſacros ducere, qui è vita diſceſſerint, & juſtum, Iis, qui eſſe deſinunt, abſtinere, & civilium inimicitiarum aliquando modum ſtatuere, nec in infinitum progredi ſinere. Vel, ut Cariſij verbis, ſicut in C. Fannij fragmenta relata ſunt, utar, Inimiciter iraſcendum non eſt. Prudenter ſane veteres illi legiſlatores homines à maledictis & calumniis abſterruerunt. Non enim ignorarunt, maledictis quam malefactis gravius etiam abſentes lædi, difficiliuſque à pleriſque contumeliam perferri quam damnum. Quod facto ſe defendere hoſtibus propter neceſſitatem conceſſum videtur: in conviciis nimium quiddam ineſſe, vel odij, vel malitiæ creditur. Id ipſum Plato innuere videtur, qui ejuſmodi conviciatores in numerum furioſorum refert. Furoris genera, inquit, ſunt multa: Alij morbo laborant, alij prava iracundi ingenij natura, & vitioſa educatione, qui ob leves offenſiones contenta voce exclamant, & mutuis ſeſe alij alios conviciis proſcindunt. Quod quidem in bene moderata civitate nullo modo tolerari debet. Unde Diogenes interrogatus, cujus beſtiæ morſus eſſet periculoſior, vel magis venenatus, reſpondit ex feris eſt maledicus, ex domeſticis adulator. Hoc etiam Herodotus obſervavit, ubi dicit: Detractio importuniſſima res eſt, in qua duo ſunt, qui injuriam faciunt: unus cui injuria fit. Qui enim detrahit, injurius eſt, quod non præſentem accuſat. Item qui huic

Lib. 11, De Legibus.

In Polymnia

h[illegible] credit, injurius eſt, quod prius credit, quam rem compertam habeat. E[illegible]lli, cui abſenti detrahitur, ob id fit injuria, quod ab altero inſimulatur ut malus, ab altero talis putatur. Huc quoque idem Plato ſuam legem direxit, quæ eſt talis: NEMO CUIQUAM CONVICIATOR. QUI VERO CUM ALIQUO ALIQUA DE RE DISCEPTAT, DISCITO IPSE ET DOCETO EUM, [illegible] CUM ILLI CONTROVERSIA EST, ET PRÆSENTES, ET A MALEDICTIS [illegible]SUS ABSTINETO. Ob hanc rem Carolus Borbonius, ſicut Ferronus refert, plerumque in ore habuit Aquitani cujuſdam ſcitum reſponſum, qui [illegible]gatus à Carolo VII. Rege Galliæ: Quo tandem præmio impelli poſſet, ut ſi [illegible]dem ſibi tot magnis rebus perfectam falleret, NON TUO, inquit, REGNO, NON ORBIS IMPERIO ADDUCI POSSEM; NON OMNIUM TH[illegible]AURIS: CONTUMELIA TAMEN ET STOMACHOSA INIURIA [illegible]. Vel ut gallice magis emphatice & ſuccinctè, ſonat, [illegible]. De mortuis autem Chilonis Lacedæmonij præceptum laudatur, τὸν τεθνεῶτα μὴ κακολογεῖν, ἀλλὰ μακαρίζειν, id eſt, defunctum non male [illegible] ſed beatum prædices. Putabant enim nihil ingenuo [illegible], quam [illegible] inceſſere lingua, qui reſpondere non poſſent, ſi[illegible] haberetur, quam cum laruis vel umbris luctari. Huc [illegible] Ariſtotelis referendum eſt, qui in Rhetoricis citat Plato[illegible]: An non illiberale quiddam, cogitationiſq; avaræ, mulieb[illegible] eſſe videtur, cad[illegible]ver expoliare, hoſtemque putare mortui corpus [illegible] bierit, eo quo cum pugnabat relicto? Num cēſes eos, qui hoc [illegible] à canibus, adverſus jactos lapides iraſcentibus, eo qui jac[illegible] Nihil equidem differre arbitror. Quare à rapinis hujuſ[illegible]dum eſt, victoræ namque obſunt. Hoc conſideravit Pauſanias Lacedæmoniorum Rex, cui cum victo & in prælio occiſo Mardonio, [illegible] Æginetarum; ut Herodotus refert; ſuaderet, ut ho[illegible] cadaver in crucem ageret, ſicut ipſe Leonidæ feciſſet: Tuam reſpon[illegible] Pauſanias. benevolentiam atque providentiam amplector; tamen ab [illegible] judicandi deerras. Nam & me & patriam, quos in altum extuli[illegible] hæc geſta ad nihilum redigis, quum ſuades mihi ſævire in mortuum, [illegible] auditurum [illegible], ſi iſtud fecero, quod Barbaros potius decet [illegible], quodque in illis improbamus. Memorabile igitur eſt [illegible] ſtatua Niconis Thaſij pugilis retulit. Quum enim [illegible] æmulorum unus, odio indulgens, fuſtibus cæ[illegible] Niconem ipſum vivum contumelia afficiens: ſtatua ma[illegible] cadentem ipſa collapſa, oppreſſit eum & extinxit. Hæc [illegible] hiſtoria ſumpta eſt ex Pauſania, licet Euſebius Diomedis athletæ ſtatuam ſimile dicat: Audiamus quoque Catonem Cenſorinum, cujus

Lib. 1. de Legibus.

Lib. 7. de rebus geſtis Gallorum.

Lib. 5. de Republ.

In Calliope.

Lib. 6. Iliac.

Lib. 5. de præparat. Evang.

F 5 verba

In præfat. ſup. 1. lib 2. nat. hiſt.

verba ex eius commentario de militari diſciplina, refert Plinius. Scio ego quæ ſcripta ſunt, inquit, ſi palam proferantur, multos fore, qui vitilitigent, ſed ii potiſſimum, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide, quum diceret ur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: Cum mortuis non niſi larvas luctari. Quo dicto ſic percuſſit illos, ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Hæc Plinius. Reprehenditur itaque non immerito Sulla, cui non ſatis fuit vivis hoſtibus illudere, niſi mortuorum etiam oſſa, à ſepulcris canino more eruta, in fluvium mergi iuſſiſſet, ut de Marii cadavere hiſtorici ſcribunt. Proinde moriens ſe cremari teſtamento cavit, ne idem ab hoſte ludibrium eius cadaver pateretur. Et ex hoc ſuo facto inolevit apud poſteros mos cremandi cadavera mortuorum. Quam ſancta autem memoria olim defunctorum fuerit, apparet ex hoc, quod vetus mos apud Romanos extitit, præclaros Principes nuper mortuos publico luctu ſuorum popularium ad integrum annum, aliudve tempus iuſtum, honeſtari. Pium enim eſt charitatem erga mortuos teſtari. Sicut quoque huius moris teſtimonia in ſacris literis extant. Huc referri poteſt Athenienſium inſtitutum. Ii enim, quotquot in bello pro patria fortiter occubuerunt, in diario aſſcriptos, nominum & rerum ab illis præclare geſtarum crebra recitatione, celebratione, & gloria, præſente univerſorum civium corona, poſt tam felicem mortem ludis, & celebritate publica celebrarunt; certaminaque à iuventute fiebant, quæ dicebantur ἐπιτάφια, id eſt, Sepulcralia, in quibus ipſi iuvenes gloriæ cupiditate ad rem bellicam, mortis contemptum, amorem Reipub. uſque adeo beneficiorum in ſe memoris, inflammarentur. Præſcribi præterea à polemarcho ſolebant cantilenæ & verſus quidam, in laudem defunctorum & virtutis, qui ipſis iuvenibus decantandi in ludis publicis dabantur. Poſtremo non omittendum

In hiſt. Francorum li. 11. cap. 12.

fuit memorabile factum Ludovici XI. Galliarum Regis: ſicut id recenſetur à Roberto Gaguino, ex quo apparet, Regem illum mortuorum famam, abolitis odiis, qualiſcunque eorum vita fuerit, illibatam habere voluiſſe. Fuit Agnes, inquit, quæ Bella nuncupata fuit, Ludovici patris pellex, ea in Divæ Mariæ templo, quod in Caſtello Lociarum eſt, ſepeliri voluit. Datoque ſacerdotibus annuo proventu, in medio templi choro ſepulcrum ſibi extrui impetravit. Ad eum locum aliquando divertens Ludovicus, eſt ſciſcitatus, cuius hoc eſſet monumentum, Eſt, inquit, quidam ex clero, Agnetis illius, quam propter formæ decorem Bellam vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimento eſt ſepulcrum, vellemus cum tua venia in alio aliquo ſacello reponere. Non æquum, inquit Rex, poſtulatis. Quanquam

quamvis enim illa dum vixit, mihi ſit multum adverſata, mulieris tamen bu- [illegible] contra leges non violabo. Sed nec vos arbitror illius cadaver ſine lar- [illegible] munere hic collocaſſe, ſervate benefactrici, quod viventi promiſi- [illegible] vobis fas eſto hinc movere ſepultram. Ut autem illius cauſa ob- [illegible] Deum orate ſuis, accipite dono ſex millia librarum. Et hoc dicens, [illegible] nummos ſacerdotibus tradi, quos in perpetuos templi reditus im- penderent. *Eodem libro cap. 4.* Refert autem idem autor ex Iohanne Charterio vetere hiſto- rico, de hac Agnete, Carolum VII. patrem Ludovici XI. dum obſideret Harfleurium ut Anglos inde ejiceret, in cœnobio Gemerenſi diverſatum eſ- ſe. Eoque Agnetem (quam propter egregiam ſpeciem Bellam appellabant) veniſſe, eo animo ut Regem admoneret proditionis, qua in eum quidam conjurarant. De hac Agnete, inquit, conſtans mea ætate fama fuit, eam à Carolo adamatam fuiſſe, & puellam breviſſimæ vitæ peperiſſe. Quanquam Carolus eam ſe prægnatam eſſe [illegible] diffiteretur. Deceſſit in eo cœnobio Agnes condito ſexaginta millium aureorum teſtamento: ubi exſecta ejus præcordia humo tradita ſunt, reliquum cadaver Lochias elatum, & in Divæ Mariæ templo ſepultum. Fuit namque admodum lepida & faceta, luxuq; & veſtium cultu, ſupra mulieris modeſtiam, gloriabunda. Qui faſtus quandoquidem non, niſi grandi ſumptu ducitur, ejus pompæ impenſam ad amorem mercedem Carolus facere credebatur. Acceſſit ad ſtupri ſuſpicionem propinquorum Agnetis ad dignitates Eccleſiaſticas repentina promotio. Hujus Agnetis Sorelliæ meminit quoq; Giraldus, de rebus Franciæ, in vita Caroli VII. Regis. *Lib. 15.* Et Heuterus Delfius de rebus Burgundiæ ſcribit *Lib. 4.* famam fuiſſe, mortem Agnetis ultra modum à Carolo adamatæ Delphinum, qui poſtea patri ſucceſſit, & Ludovicus XI. appellatus fuit, procuraſſe.

Caput IV.

De inſigni liberalitate Principum erga doctos viros.

Rectissime dictũ è veteribus eſt: Honos alit artes. Hoc enim Cicero ex hiſce Platonis verbis tranſtulit: *ἀσκεῖται δὲ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον.* *1. Tuſcul.* Memoriæ namque traditũ eſt, qua cupiditate priſci heroes non ſolũ liberalib. artib. dediti fuerint, ſed etiã quã gratos & munificos erga eos, q̃ in iis excelluerũt, ſeſe geſſerint, Unde mirandũ non eſt, ꝙ illorum tempeſtate

doctrina & artes ita floruerint, ut ad nos fructus tam multiplices propagati ſint. Vt enim fruges aeris temperie, liquidioreq; cœlo exuberāt: haud ſecius bonæ artes eximiaque ingenia benignitate, honorificentia, humanitateque evocantur, contraque invidia, ſordibus, moroſitate eorum, qui rerum potiuntur, reſtringuntur & langueſcunt. Quis enim eſt, qui, ſi præmium laborum ſuorum vel habet, vel expectat, non ad omnia alacrior & promptior reddatur? Et ut Claudianus ſcribit:

In laudibus Stilliconis paneg. 2.

——*Egregios invitant præmia mores.*

Miratus autem ſæpius fui noſtrorum patrum memoria munificentiam Ludovici XI. Regis Galliæ, qui ut Cominæus refert, Medico ſuo, menſtruum ſtipendium decem aureorum millia dare ſolebat, ſicut intra quintum menſem ille ab eo ad quinquaginta quatuor millia acciperet. Nec id modo, verum etiam Epiſcopatum Ambianenſem ejus nepoti; & munera publica largiebatur ejus propinquis & amicis. [illegible] autem iſta liberalitas dici poſſit, quæ non ex libera & munifica voluntate, ſed animo metu coacto proficiſcatur, quærere poteſt, qui dubitat? Scribit enim idem autor, Regem illum ſuum medicum magnopere metuiſſe, & ad ſuos familiares de illius aſperitate nimia, ſæpe quæſtum fuiſſe. Perſuaſerat autem Regi, ſe ipſius opera carere non poſſe, & poſt ſuum diſceſſum, ſi dimitteretur, eum ſuperſtitem diu non manſurum. De Carolo IX. Rege Galliæ quoque legimus in eius vitæ ſynopſi è libris Gallicis excerptæ, quod erga omne hominū genus, inprimis erga Albertum Tudium inſtitoris Lugdunenſis filium, liberaliſſimus fuerit, eumque, quibus ille optavit rebus, auxerit, ita ut conſtet, poſt ſummos honores in eum collatos, uno quinquennio ſexcentis aureorum millib. à Rege donatum eſſe. Verum cum nihil ibi additum ſit, qua in re ille excelluerit, niſi quod Rex ab eo nomen Dei didicerit iurare: ignoro, an iſta liberalitas noſtræ meditationi conveniat: Et non potius prodigalitas dicenda ſit. Veterum igitur liberalitas longe ſuperat has, quas modo retulimus. Præ cæteris autem Alexander Magnus munificentiſſ. fuit erga doctos. Memoriæ enim proditum eſt, eum Ariſtoteli, pro deſcribendis naturis animalium, ſubminiſtratis omnib. ſumptibus, præmium laboris dediſſe, octingenta talenta, hoc eſt ſecundum quorundam computationem, coronatorum aureorum millia quadringenta octoginta: Xenocrati Philoſopho quinquaginta per legatos talenta, aureorum videlicet millia triginta miſiſſe. Sed illo recuſante, quod tanta pecunia non ſibi diceret opus eſſe, legatis reverſis, Quid, inquit, nullos ne habet amicos quibus benefaciat? Traditum etiam eſt ab hiſtoricis, Theombrotum Medicum, quem nonnulli Eriſtratum nominant, Antiochum Regem talentis centum ſanaſſe: Apellem pictorem, ſed literarum peritum, eundem Alexandrum Regem viginti auri talen-

talentis pinxiſſe, quanti hodie Comitatus non mediocris emi poſſet. Singulis enim talenta auri non minus ſenis millibus ſeptingentis & quinquaginta Solatis Gallicis valuerunt. Apud Servium legimus, Virgilium poetã tres tantum libros Æneidos Auguſto recitaſſe, II. IV. & VI. Sed ſextum maxime ob Octaviam Auguſti ſororem, Marcelli matrem, quem Marcellum ſibi Auguſtus adoptaverat: qui periit anno XVII. ſuæ ætatis, morbo correptus. Hæc igitur Octavia quum recitationi intereſſet, & Virgilius ad carmina illa veniſſet, circa finem VI. libri, quibus Marcelli luctum deſcribit, defeciſſe animo illa dicitur, quum ad illud ventum eſt:

Heu miſerando puer ſi qua fata aſpera rumpas.
Tu Marcellus eris.

Ægre autem refocillata Octavia, ſilentium Virgilio imperaſſe dicitur, & dena ſeſtertia pro ſingulis verſibus dari juſſiſſe, qui numero ſunt unus & viginti. Quod ſi verum eſt, Virgilius paucis verſibus ſupra quinque millia aureorum meruit. Imitata autem eſt fortaſſe Octavia Cretenſes, qui Homerum mille numiſmatis ob egregium ſuum poema donarant, idq; columnæ, publico in loco incidendum curarant. Porro, ut memorabile relatum eſt, Chœrilum poetam ſingulorum verſuum ſingulos ſtateres aureos accepiſſe. Sic prædicatur Lyſander, quod poetæ Antilocho, ob pauculos verſus pileum argento impleverit. Eodem modo deinceps Severus Cæſar Oppiano, qui piſcium genera, naturam, & quo pacto capiendi ſint, numeris deſcripſit, pro ſingulis verſibus ſui poematis ſingulos aureos numerari juſſit, illaque ſua munificentia tantam hominibus excitavit admirationem, ut Oppiani carmina ad hodiernum diem à pleriſque aurea nominentur. Compertum præterea eſt Manilium Cornutum ditiſſimum hominem, provinciæ Aquitaniæ legatum, quum mentagra fœdiſſima corriperetur, & ſanitati eſſet reſtitutus, perſoluiſſe Medico honorarij loco ducenta ſeſtertia, quæ ſumma eſt Hoſtiorum aureorum 4000. Verum omiſſis priſcis exemplis ad recentiora redeamus. Majorum noſtrorum tempore Thadæus Florentinus Medicus, in tanta fuit autoritate, ut extra urbem proficiſcenti ſæpe in ſingulos dies numerarentur 50. coronati, & vocatus ad Papam Honorium quantum ab eo habuerit centum. Quapropter toto tempore, quo valetudinis ipſius curam geſſit, collegit decem millia coronatorum. Narratur quoque de Petro Apponenſi Medico Patavino, quod nunquam vocatus valetudinis curandæ gratia ad ægros, extra urbem Bononienſem prodierit, niſi conſtituto ſtipendio dierum 50. coronat. Quum ad Pontificem Honorium aliquando ægrotantem accerſeretur, pactum prius eſſe ſingulis diebus ſalarij loco quadringentos coronatos. Similem felicitatem & munificentiam prudentia & induſtria ſua olim conſecutus eſt Eraſiſtratus Medicus,

cus,ut à Plutarcho & Appiano refertur. Quum enim Antiochus Stratonices novercæ incredibili amore flagraret,tabe conficiebatur, ac jam moriturus videbatur,niſi Eraſiſtratus,Ariſtotelis ex filia nepos, amoris vim ex ipſo pulſu judicaſſet.Patri Seleuco refert actum eſſe de vita filij. Tum Seleucus.Quid ita?Meam inquit Eraſiſtratus,uxorem deperit. An ego, inquit Seleucus,tam male de te meritus ſum, ut adoleſcentis amori non indulgeas? Tum ille: Tune quidem amori alterius inſervires: Utinam, inquit Seleucus,dij ſuum amorem in cariſſimam Stratonicen converterent. Hic Eraſiſtratus: Ergo pater idem & Medicus eſſe potes. Itaque Seleucus Antiocho novercam deſpondit. Eraſiſtratus vero donatus eſt ſexaginta millibus aureorum. Etſi autem Bodinus hanc hiſtoriam jucundam & memorabilem potius ad caput amoris,quia huic rei cauſam præbuit ſumma vis amoris, referendam putat: tamen ex ea quoque apparet,quam immenſa liberalitas fuerit olim Regum erga doctos & prudentes viros,ideoq; & eam huic noſtræ meditationi inſerere volui.Tale itaque nobilis ille commentator in Tacitum,præceptum dat,Claros viros & optime de ſe & Repub. meritos,nunquam princeps debitis honoribus fraudet: periculoſum eſt enim vitis bonis occaſionem dare innovandi: quæ haud dubie datur, quum meriti honores eis adimuntur. Memorabilis eſt poſtremo inſcriptio in marmoribus, quæ teſte Marliano,in ſua topographia antiquæ Romæ, prope turrim militiarum ſupra forum Trajani effoſſa ſunt,talis videlicet.

POTENTISSIMA DOS IN PRINCIPE LIBERALITAS ET CLEMENTIA.

CAPUT V.

De ſecuritate agricolarum, & nonnulla de diſciplina militari.

QUANTA olim fuerit cura & ſolicitudo Magiſtratus, ut agricolæ ab omni vi & injuria,tam in pace, quam in bello tuti eſſent,ex multis legibus & conſtitutionibus abunde patet. Non enim ignorarunt,quantum Reipub. interſit, ut annonæ diligentiſſ. ratio habeatur.Etenim quemadmodum natus infans ſine nutricis lacte non poteſt ali:neq; ad vitæ creſcentis gradus perduci: Sic civitas ſine agris & eorum fructib. in mœnib. affluentibus nõ poteſt creſcere,nec ſine abundantia,cibi frequentiã habere populumq; ſine copia tueri. *Lib.1,Offic.* Hoc quoq, Ciceroni non fuit ignotum,ubi dicit: Omnium rerum ex quibus

bonum quid acquiritur, nihil eſt agricultura melius, nil uberius, nil dulcius, nil libero homine dignius. Et M. Cato commemorat, veteres quum bonum virum laudarent, ita laudare ſolitos bonum agricolam bonumq; colonum. Hunc cenſoria nota affectos illos fuiſſe conſtat, qui male agrum colerent, aut contemnerent. Et ideo petitæ ædilitatis repulſam paſſus fertur Scipio Naſica, quod adoleſcentulum competitorem, cui erant ruſtico opere duratæ manus, quaſi illudens interrogaſſet, numquid manibus incederet. Hoc ipſum animadverterunt etiam Romani, quum alveos à ſingulis regionibus Ægypti ære publico in Nilum ducendos curarent, quibus frumenti ingens vis Alexandriam, ac demum Romam conveheretur; incredibilique ſumptu alveos ſervari mandarẽt, ea lege, ut ſi quis aggeres Nili, qui erant alveorum ripæ, rupiſſet, capite plecteretur. De qua re ſtudioſus lector plura reperiet in Hieronymi Maggi Miſcellaneis. Similes leges habent hodie Phryſii, Holandi & Selandi ob artificiales aggeres, propter publicam ſecuritatem, quibus impetus irati & tumidi maris magna aſſiduitate & diligenti cura, ingentique labore & ſumptu, ingtuentibus tempeſtatibus coercent. Verum enimvero, ut hæc meditatio non ad decantandas laudes agriculturæ inſtituta eſt: ita ea potiſſimum, quæ ad ſecuritatem agricolarum ordinata ſunt, perſequamur. Inter alia autem extat egregia conſtitutio Friderici II. inſerta Vſibus feudorum, De ſtatuis & conſuetud. contra libertatem Eccleſ. quæ conſpicitur etiam in Codice Iuſtiniani ſub tit. quæ res pignori obligar. poſſ. cuius hæc ſunt verba: Agri cultores & circa ruſticitatem occupati, dum villis inſident, & agros colunt, ſecuri ſint, quacunque parte terratum, ita ut nullus inveniatur tam audax, qui perſonas vel boves, agrorum inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit, quod ad operam ruſticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præſumat. Si quis autem huiuſmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumſerit: in quadruplum ablata reſtituat, infamiam ipſo iure incurrat, imperiali animadverſione nihilominus puniendus, &c. Reliqua quoque privilegia & immunitates, quæ agricolis propter publicam utilitatem conceſſæ ſunt, diligenter collegit Franciſcus de Sanctonazario à Ripa. Extant præterea hac de re conſtitutiones Imperii, quæ Anno 1548. in comitiis Auguſtanis, & Anno 1570. in comitiis Spirenſibus, nec non & in politicis ſanctionibus Francofurtenſibus, Anno 1577. promulgatæ ſunt. Eodem modo cæteris gentibus incolumitas & ſecuritas agricolarum magnopere curæ fuit. Cyrus enim magnus quum bella gereret, præconium fieri iuſſit, ut parceretur agricolis, & ſic vinceret, ut poſſeſſores manerent in ſuis poſſeſſionibus. Id teſtatur quoque Xerxes potentiſſ. Perſarum Rex, quum in expeditione contra Græcos eſſet. Nam armatis viris, inquit ad Artabanum.

In proœmio de re ruſtica.

Lib. 1. c. 10.

In tractatu de peſte Verſ. ſed ſuper n. 181. cum ſequentibus.

num, apud Herodotum, non paſtoribus inferemus bellum. Et Arrianus in ſuo libro rerum Indicarum aſſerit, Nefas fuiſſe apud Indos agricolas in bello capere, aut agrum eorum vaſtare. Reliqui, inquit, bellum inter ſe gerunt, ſeſeque mutuo interficiunt: ipſi iuxta eos tranquille aut arationi, aut vindemiæ, vel frondationi, vel meſſi vacant. Id à Strabone quoque in ſua Geographia confirmatur. Secundum inquit, genus apud Indos eſt agricolarum, qui plurimi ſunt & probiſſimi. Hi ob immunitatem à militia, & ſecuram opus faciendi licentiam, neq; urbem neq; publicum negocium, nec aliud ullum munus attringunt. Quamobrem eodem tempore, & eodem loco alii pugnant, & cum hoſte pedem conferunt, alii arant vel fodiunt, ſine omni periculo, cum illos propugnatores habeant. Sic quoque olim Ægyptus, teſte Diodoro & Iſocrate in tria genera hominũ diviſa fuit: In ſacerdotes; in opifices, in quibus agricolæ comprehenſi fuere; & in milites. Hæc priſca ſecuritas data etiam fuit agricolis, ſicut ex oculatis teſtibus audire memini, in bello illo diuturno, quod noſtro ſeculo inter Cæſarem Carolum V. & Franciſcum I. Galliarum Regem geſtum eſt, quum uterque in Pedemontio numeroſum exercitum, annum unum atq; alterum, continuo inter ſe belligerantes, alerent. Alioqui milites maturè commeatus, obſeſſis & impeditis itineribus, defeciſſet. Idque confirmatur in vita Ferdinandi Gonzagæ Principis Melfetani, quæ diligenter & erudite deſcripta & edita eſt Italica lingua, à Iuliano Goſellini; qui liber ſane eſt propter multas res memorabiles & conſilia prudenter explicata, quæ alibi non reperiuntur, utiliſſimus. Hoc etiam Beliſarius inter Iuſtiniani Imperatoris duces præſtantiſſimus, animadvertit. Ita enim poſt Suidam de eo ſcribit L. Aretinus; Ruſticorum tantam curam habuit, ut in ducendo exercitu neminem eorum, violari, nemini inferri damna pateretur, ne poma quidem in arborib. pendentia milites ſui attingere audebant. Hac ille ſecuritate diſciplinæ conſequebatur, ut caſtra eius abundantiora eſſent, quam ullum in urbe forum, ita libera & ſecura erat rerum venalium importatio. Idem fecit Totilas Rex, dum contra eundem Beliſarium bellum in Italia gereret. Agrorum enim cultoribus, teſte Procopio, per omnem Italiam mali nil quicquam intulit, ſed terram ut intrepide colerent, nil ſecius, ut antea, imperavit; ſibique ac Reipubl. tributa dependerent, & fructus dominis reportarent. Sed quid nunc in pleriſque expeditionibus bellicis fiat, notius eſt, quam ut longiorem narrationem requirat. Quotus enim quiſque ex noſtris militibus eſt, qui (uti nunc bella geruntur) non infamiam & imperialem animadverſionem incurreret? Siquidem plerique inter tot millia reperiuntur, qui abſque ullo diſcrimine tam amicos quam hoſtes impune deprædantur; qua in parte Helvetii adhuc, in retinenda diſciplina militari, noſtratibus militibus mercenariis longe

Lib. 15.

Fol 151.

De bello contra Gothos, in princip. lib. 3.

Lib 3. de bello Gothorũ.

longe excellunt. Mirum itaque non eſt, quod noſtræ expeditiones plerunque tum infelices: econtra illorum apud quos adhuc viget diſciplina & ordo militaris, fauſtæ & proſperæ ſint. Exercitus enim, ut Nicephorus Gregoras ait, quem iniuria & audacia antecedit, plerumque cladem & interitum ominatur, & priuſquam hoſtes irruant, ipſi ſua timiditate evertuntur, ipſique ſibi hoſtes ſunt, divina vindicta eum exitum decernente, quem facta illorum meruerunt. Neque enim probabile erat, rem bene geſturos eſſe eos qui lachrymas & execrationes pro viatico ſecum abſtuliſſent. Rectiſſ. igitur Heſiodus & Homerus inſtrumentum rei ruſticæ & agricolarum magis probaverunt, quam bellatorum ac rei bellicæ. Illud enim mortalibus vitam ac felicitatem pollicetur: hoc autem mortem & miſeriam. Id deſignare voluerunt Reges Benomotapæ, Æthiopiæ ultra promontorium Bonæ ſpei, quæ Auſtrali terminatur Oceano, ante adventum Luſitanorum, potentiſſimi. Ii enim, ut Hieron. Oſorius memoriæ tradidit, majeſtatis regiæ duo inſignia geſtare ſolent, parvum videlicet ligonem cum eburneo manubrio: & iacula duo. Ligone ſubditos ad terræ culturam adhortantur, ne propter ignaviam atque deſidiam terram deſerant, & fame coacti latrocinentur. Vno vero jaculo ſignificare volunt, ſe ſcelerum vindices futuros: altero ſe vim externam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſuros. Sane Turci, apud quos hactenus viguit ordo & diſciplina militaris (quod unicum fere invictos illos tamdiu præſtitit, eaque inter Chriſtianos milites propemodum extincta eſt, ut in elegantiſſ. libello Vberti Folietæ de magnitudin. & increment. Imperii Turc. perſpicue videre licet, hancque diſſolutionem diſciplinæ militaris Lactantius inter ſigna præcedentia ultimum iudicium recenſet) Turci inquam, quando non in hoſtico eorum exercitus, qui ſolet plerunque eſſe immenſus, procedit, non ſolum accurate cavent, ne conſitis agris hortiſve damnum inferatur: verum etiam, vel incautiores vel contumaciores ſeveriſſime puniunt. De qua re habemus memorabile exemplum apud Bartholomeum Georgevitzium, qui, utpote αὐτόπτης, ita ſcribit: Tanta ſeveritas diſciplinæ eſt in bello, ut nemo militum auſit aliquid iniuſte rapere, alioquin abſque ulla commiſeratione puniretur. Habentur enim inter eos ordinarii cuſtodes, ſive defenſores earum rerum, quæ in via militibus obviam per pueros octo vel decem annorum, venales portantur, panes ova, fructus, avena & ſimilia. Tenentur ſic quoque defendere ducti præfecti, hortos fructuum, circa viam ſitos, ut nec ipſi audeant unum pomum, vel huiuſmodi ſimile ſine licentia poſſidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Quum eſſem, inquit, in exercitu Turcæ in expeditione contra Perſas, vidi Tſpahiam una cum equo & miniſtro decollari, quod ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat. Id ipſum aſſeverat Melchior

Lib. 1. de reb. India.

In epitome diuin inſtit. cap. 8.

De Turcorum morib.

Seidlitzius nobilis & vir militaris, in ſuæ peregrinationis hiſtoria, ubi dicit, ſe, quum induſtria Gallici legati, cum ſuis ſociis, ex Turcica ſervitute duriſſima, liberatus fuiſſet, vidiſſe in caſtris Turcici Imperatoris, quæ aliquot milliaria, & in his nonnullos pagos complectebantur, tantam diſciplinam, modeſtiam & ſecuritatem, ut in illis pagis, omnes fructus, gallinæ & aliæ aves cicures, ova quoque atque reliqua colonorum ſubſtantia univerſa, penitus intacta manſerit. Quare ibidem noſtrorum militum diſſolutionem, rapacitatem, & licentiam graviter deteſtatur. Huc referre non incommode licet, (non in contumeliam Germanicæ gentis, virtute & rei militaris experientia nulli ſecundæ, ſed ut rectius cognoſcatur ſuperbia & faſtus barbaricus Turcorum) ea quæ Avētinus memoriæ tradidit. Rhodienſes, inquit, aliquando ad Imperat. Fridericum III. & Principes Electores perſcripſere, Turcicum Imperatorem; quum conſiliarii & duces ei autores eſſent, ne Chriſtianos, inprimis vero Germanos armis laceſſeret; eis reſpondiſſe, Se nequaquam Chriſtianorum, inprimis vero Germanorum, arma exhorreſcere, & quidem quatuor de cauſis: quia ſint diſcordes, & quemadmodum quinque ſui digiti, nunquam in unum coaleſcant: quia laborum ſint impatientes, & præ aliis Germani ſint helluones, potatores, in caſtris ſcortorum turbam foveant, ducesq; belli plumis potius quam armis militaribus gaudeant: quod temere, cæco impetu, circa ordinem ad res gerendas ruant: quod legum & juſtitiæ ſint negligentes, nullos virtutum præmiis ornent, nec etiam meritis pœnis ſcelera afficiant, quodque erga eos, qui veniam & miſericordiam mereantur, ſint aſperi & crudeles, contra eos, in quos ſevere animadvertendum erat, lenes & miſericordes, &c. Hæc & ſimilia, (ſicut hoſtes plerunque maligni obtrectatores & acutiores cenſores & accuſatores aliorum quam propriorum vitiorum eſſe ſolēt,) acerbe obiicit Chriſtianis, & latiſſ. proſequitur Aſſanus Baſſa Turcus, Ahenobardi filius in ſua militari oratione apud Vbertum Folietam, ubi ſuadet & perſuadet, prælium cum claſſe confœderatorum Chriſtianorum cōmittendum eſſe, in quo deleta propemodum univerſa claſſe Turcica, apparuit, ut idem Folieta ait, Turcarum opes ſuperabiles eſſe, neque tam ſuis ipſos viribus, quam noſtra ignavia, Chriſtiano orbi terribiles eſſe, dum nos armis, quæ in communem hoſtem vertenda eſſent, ad noſmetipſos mutuis cladibus cōficiendos abutimur, illique aſſiduis damnis nos carpendo, maiores vires maiuſque robur indies aſſumunt. Sed ne à propoſito longius diſcedamus: Diſciplinæ militaris vim indicat etiam Franciſcus Patricius. Omnis vis copiarum, inquit, conſiſtit aut in militum diſciplina, aut numero, aut robore. Nec non & Poliphilus in ſua hypnerotomachia, hierogylphicas figuras, virum videlicet cogitabundum, cum hinc inde collocatis

De rebus Turcicis.

De ſacro fœdere lib. 5.

Dialog. 6. de hiſt.

catis

cum militaribus armis ſedentem, & ſer[illegible]ntem manu tenentem; ſupra quem aquila expanſis alis inſiſtens anc[illegible], ita interpretatur: Militaris prudentia ſeu diſciplina, imperii eſt tenaciſſimum vinculum. Hoc non ignoravit Simon Vignoſius Ligur, & Genuenſis claſſis præfectus. Quum enim idem Ubertus Folieta ſcribit, urbe Chio poritus, ingreſſum in civium prædia militibus edicto interdixiſſet: unicus filius, paterna indulgentia ſeſe adverſus edicti ſeveritatē ſatis munitum ratus, cujuſdamq; civis fundum temere, ac per laſciviam ingreſſus, nonnullis uvæ racemis aſportatis, comprehenſus, racemiſque collo ad majorem ignominiæ notam ſuſpenſis palam virgis cæſus, tota urbe juſſu parentis circumductus eſt memorabili rigidi atque invicti animi exemplo, omnemque paternum ſenſum in ducum imperiis, militarique diſciplina & obedientia ſancienda ſuperantis. *In elogiis.* Memorabilis eſt igitur epiſtola militaris D. Aureliani ad ſuum vicarium, ut a Flavio Vopiſco recenſetur. SI VIS TRIBUNUS ESSE, imo ſi vis vivere: manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat, annona ſua contentus ſit. De præda hoſtis, non de lachrymis provincialium habeat: arma terſa ſint: ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat. Stipendium in baltheo, non in popina habeat. Torquem brachialem & annulum apponat: equum ſagmarium ſuum defricet, caprum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quaſi ſervus obſequatur, à medicis gratis curentur. Aruſpicibus nihil dent: in hoſpitiis caſte ſe agant: qui litem fecerit, vapulet. *In vita Aureliĳ.*

CAPUT VI.

De feudis, quæ dicuntur Ligia, pulchra quædam.

DE feudis Ligiis multa paſſim à Iuriſconſultis traduntur, nec quæ eorum ſententiæ ſunt pares. In hoc autem conveniunt, nomen iſtud tribui feudis Ligiis, eo quod plus ligent vaſallum, quam alia feuda. Communior quoque eſt ſententia, ad feudum Ligium tria neceſſario requiri: primo ut vaſallus juret fidelitatem nullius alterius fidelitate reſervata. Secundo, ut expreſſe dicatur in inſtrumento inveſtituræ, quod ſit feudum Ligium. Tertio, quod vaſallus principaliter perſonam ſuam, & in conſequentiam etiam bona non feudalia ſubiiciat

ciat poteſtati domini. Ut autem de his plura hoc loco referre mei propoſiti non eſt: ita ad declarationem feudi Ligii valde conducibile, ut Plautino verbo utar, eſſe puto, quod Iovianus Pontanus autor gravis & fide dignus refert, cujus verba, ut res liquidior fiat, & juramentum hominis Ligii rectius cognoſcatur, aſſcribenda duxi. Urſus inquit, Neapolim ad regem profectus juravit de more Neapolitanorum Regum in ejus verba. Ritus vero jurandi verborumque hujuſmodi eſt formula: Sedet Rex medius, regia in ſella editiore loco conſtituta: aſſident juxta primi ordinis optimates ac proceres: ſtant inde purpuratorum frequentes ordines loco quiſque ſuo: Regis ad pedes genibus innitens à dextra procumbit parte Epiſtolarum Magiſter, qui nunc Secretarius dicitur; ſiniſtra Antiſtes Evangeliorum libros regio in ſinu aſtratos tenens. Horum medius genibus & ipſe ille inniſus, procumbit, qui in verba jurat, utraque manu libris adapertis impoſita. Ibi Magiſter epiſtolarum verba præit, quæ juraturus in verba ſequitur. Igitur poſteaquam Urſus regios ad pedes provolutus, palmam in codice utramq; expanſam ſtatuit, tum Magiſter verba præire cœpit, Urſuſque ea eſt ſecutus: Urſus ego Urſinus Nolæ & Atripaldi Comes, Aſculi, Lauri, & Fiorini dominus, illorumque agrorum & finium, civium ac popularium; tibi Ferdinando Regi liberiſque ſucceſſoribuſque in Regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, ſpondeo pro liberis ſucceſſoribusque in hiſce item urbibus, oppidis, agris, finibuſque meis; fidelem meque illoſque utique futuros; tuiſque illorumque imperiis ubique meque illoſque parituros, atque imperata facturos, cum hiſce urbibus, oppidis, agris, finibus, popularibuſque, perpetua cum conſtantia & fide. Si quid vero adverſus teve illoſue parari fraudis, dolive, inſidiarumve audiero, ſciero, compertumve ſignificatumve habuero: indicaturum illud è veſtigio, ac facturum palam tibique illiſque; officia demum obiturum meque illoſque omnia domi foriſque, pace belloque, adverſum quoſcunque ac pro imperio, quæ probi ac fidelis ſubjecti jure, lege, natura, obeunda ac præſtanda ſunt Regi: Deumque his Opt. Max. teſtemque invoco, perque ſacroſancta hæc Evangelia ſciens, volens, libenſque verbis conceptis juro. Atque his dictis, manus ipſe è libris ſuſtulit. Tum Rex Urſi manus utriuſq; digitis pollicibus apprehenſis, ſuoſque intra pollices iis inſertis, devinxit illos ſuis, ſtatuitque ſuper Evangelia. Hic rurſum Urſus, Magiſtro præeunte verba, Ego me, inquit, cum liberis, ſucceſſoribuſque meis Ferdinandi Regis mei, domini mei, liberorum ac ſucceſſorum ejus Ligium hominem ſtatuo, dedicoque, eumque me hic ſiſto. Hæc ubi ter dixit, regios oſculatus eſt pollices, Rexque ore ſuo illius os excepit, moxq; comiter appellatum dimiſit. Hic eſt uſitatus jurandi mos, in verba Regum Neapolitanorum: quique Ligios illorum ſe faciunt, ipſum

Libr. 2 de rebus geſtis regis Ferdin. Alph. F.

Iuramentum fidelitatis.

Iuramentum Ligium.

hunc

hunc ſervant. Dicti inde Ligii, quod Ligatis Reges pollicibus, illos fidei imperiiſque ſic ſuis vinciant, atque obnoxios ſtatuant, &c. Non abſimilis implicatio dexterarum & pollicum olim quoq; inter Reges uſitata fuit, quando fœdera arctiſſ. inter ſe ſtatuerunt. De qua re habemus exemplum apud Corn. Tacitum. Mos, inquit, eſt regibus, quoties in ſocietatem coëunt, implicare dextras, polliceſque inter ſe vincire, nodoque præſtringere. Mox ubi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Hoc quoque apud Scythas uſitatum fuiſſe, apparet ex Luciano, in dialogo ſuo, cujus titulus eſt, Toxaris ſive amicitia, ubi eorum fœdus ac juſiurandum, quod maximum appellat, recenſetur. Etenim, inquit Scytha ille Lucianicus, ſimul atque inciſis digitis ſanguinem in calicem deſtillaverimus, ſummiſq; intinctis gladiis, ambo pariter admoventes biberimus, non eſt quicquam quod deinde nos queat dirimere. Huc quoque Solinus Polihyſtor ſpectaſſe videtur, ubi de Scythis ita ſcribit: Hauſtu mutui ſanguinis fœdus ſanciunt, non ſua tantum, ſed Medorum quoque uſurpata diſciplina. Simile quiddam tribuit Poſidonius apud Athenæum Germanis. Ferunt, inquit, hos in ſympoſiis benigne complexos, venas in fronte abſcindere, & ſanguinem defluentem in poculo miſcentes bibere, ſummum amicitiæ terminum attigiſſe exiſtimantes, quum ſanguinem viciſſim inter ſe deguſtarent. Hoc ritu uſus eſt Radamiſtus Pharaſmanis Iberiæ Regis filius (quæ regio hodie Georgiana appellatur) ad decipiendum Mithridatem Armeniæ Regem avunculum ſuum. Nam quum vi & miris inſidiis nil profeciſſet, rem cum avunculo componere ſimulavit, atque data fide eum ad colloquium traxit. Ibi quum illius gentis more amborum pollices colligandi eſſent, & levi ictu ex his ſanguinem utrumque guſtare oporteret: is cui vinciendi munus erat in conjunctu, fingens ad terram funes concidiſſe, illis Mithridatis pedes implicuit, atque ita eum cum uxore & liberis cepit. Et quoniam neq; ferro neq; veneno eos ſe læſurum promiſerat, culcitris oppreſſos præcluſa anima enecavit, arbitratus hujus rei obſervantia, quod neque ferro neque veneno eos necaſſet, perfidiæ ſuæ crimen latere, ſicut Baptiſta Fulgoſius refert, & hanc cum aliis multis hiſtoriis egregiis ex eo recenſet Andreas Eborenſis in ſuis memorabilib. exemplis de proditione. In Palmaria inſula, ſicuti referre ſolent peregrinatores, quum novos hoſpites in amicitiæ fœdus ſuſcipiunt, ſibi ipſis novacula, vel gladio lapideo, ſanguinem ex lingua, manu aut brachio, aliave corporis parte inſpectante hoſpite eliciunt, non veram amicitiam interpretantes, quæ pro amico vitam profundere renuit. Hunc ritum Sathanas, cum Magis fœdus initurus, ſervare ſolet. Eos enim cogit proprio ſanguine formulam obligationis mutuæ conſcribere, ſicut à Bodino ali-

Lib. 12. annalium.

Cap. 20.

Libr. 2 cap. 2. dipnoſoph.

Lib 9.

In Dæmonomania,

no aliquot exempla recenſentur. Revocat mihi mentio in hac meditatione de feudis Ligiis egregium factum Comitis Sabaudiæ Petri in memoriam, qui feudum apud Imper. Ottonem IV. (alij, inter quos eſt Paradinus nominant Rudolphum I. hujus nominis) petiturus, ante eum apparuit in duplici habitu. Latus enim dextrum ejus veſtibus inauratis egregie fuit ornatum, ſiniſtrum vero armis lucidiſſ. ferreis munitum. Imperator quid ſibi hic diſtinctus & inuſitatus mos veſtiendi vellet, ab eo ſciſcitatur. Comes reſpondet; Aurum ſe geſtare in dextra parte ad honorandum Majeſtatem Imperatoriam: in ſiniſtra vero ſe eſſe armatum, ut contra malevolos & obtrectatores ejus uſque ad extremum ſpiritum pugnaret. Eundem quoq; quũ Cancellarius Imperatoris moneret, literas feudales de nonnullis oppidis, quæ paulo ante primum in bello acquiſierat, monſtraret: gladium evaginatũ illi oſtendens, Hæc, inquit, ſunt literæ, quibus iſta loca acquiſivi. Huc reſpexit fortaſſe Cynus Iuriſconſultus inſignis, ſicut allegatur à Patide de Puteo, ꝙ quidam nobilis domino feudi oſtenderit enſem pro inſtrumento feudali.

De redint. feud. c. 76.

Caput VII.

Proditionem gratam, ſed proditorem exoſum eſſe. Item Virtute non ſceleribus, immortale nomen parari.

DECIPIUNTUR omnes iſti, qui ſpe lucri, honorum, vindictæ cupiditate, aliave ratione, ſubdolis & proditoriis artibus præſertim contra patriam, emergere cupiunt. Rectiſſime enim Plutarchus in vita Romuli ſcribit: Quicunque improborum aliquo in negocio opera utuntur, omnes eodem adverſus eos affectos eſſe modo, ſicut hi ſunt, qui virus aut fel ab aliqua beſtia petunt. Quippe uſum in accipiendo eo, gratum cum habeant, malitiam beſtiæ re peracta, oderunt. Perfidia enim grata eſſe definit, quum id quod ex ea ſperabatur, impetratum eſt, aut omnino obtineri non poteſt. De qua re cum alia exempla, tum Auguſti Imper. extat. Nam quum in convivio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad eum deſciverat, inſolentius jactaret ſua erga Cæſarem merita, ac ſine fine exprobrans belli ſocietatem, moleſtus eſſet: Cæſar diſſimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: Proditionem amo, proditores nõ laudo. Hoc quoq; ſed adjuncta crudelitate, imitatus eſt Imp. Severus. Scribit enim de eo Herodianus, quod

Papyrius 4. Maſſon. in annalibus Francorum,

multos

multos duces Nigri, æmuli imperii, per filios ad prodendas eius res impuleriт, dein poſtquam eorum opera abuſus eſſet, ſuaque omnia ex ſententia compoſuiſſet, ipſos liberosque necauerit. Memorabilis inſuper eſt Epiſtola Aureliani Imp. de Heraclemone proditore patriæ ſuæ, quam ex Flavio Vopisco huc deſcribendam duxi. *Lib. 5.*

Aurelianus Auguſtus Mallio Chiloni S.

OCcidi paſſus ſum, cuius quaſi beneficio Thyanam recepi. Ego vero proditorem amare non potui, & libenter tuli, quod eum milites occiderunt, neque enim mihi fidem ſervare potuiſſet, qui patriæ non pepercit, &c. Sic Maximinus Imper. Macedonio, qui Tycum æmulum imperii occiderat, primo gratias egit, poſtea ut proditorem odio habuit & occidit, ut Herodianus & Iulius Capitolinus, in eius vita, referunt. Porro non omittendum eſt Brenni Galliæ Regis factum. Is enim vaſtando Aſiam cum Epheſum perveniſſet, ibi caſtrametatus, præfinitũ pugnæ diẽ expectabat. Interea plebeia quædam virgo, nomine Dæmonice, amore barbari capta proditurã ſe ipſi Epheſum ꝓmiſit, ſi torques & monilia ꝓ mercede darentur. Ad hanc Brennus in certo loco ſuſceptã ſubditos duxit, & quicquid haberent auri, in gremium avaræ conicerent, imperavit. Qui cum imperiũ exequerentur, Dæmonice, præ auri in ſe coniecti multitudine, & gravitate, vivens eſt obruta. Similem hiſtoriam apud Livium de Sp. Tarpeii Romani filia habemus, cum Sabinis urbem prodidiſſet. Idem præmiũ proditionis, ut Aventinus refert, conſecuta eſt Rhomylda Sigulphi principis uxor. Ea n. quum occiſo marito à Cacano Rege Venetorum in Foro Iulii obſideretur, capta amore eius pacta eſt nuptias, urbem prodidit. Hoſtes urbem incẽdunt, infantes, impuberes & mulieres captivos in Pannoniã ſuperiorem abducunt, viros trucidãt. Rhomylda quoq; cum liberis abacta eſt.* Non amplius una nocte Regis Avarum potita eſt. In campo eam Cacanus palo confixit. Quæ patriã, liberos, coniugem prodidit, haud alio, inquit, digna eſt marito. Eius duæ filiæ Appa & Gela, longi matri diſſimiles, pudicitiæ conſuluere crudæ carnis fœtore, quæ faſcia pectorali mamillas cohibente, à virginib. ob caſtitatem ſervandam poſita, calore computruerat. Barbari natura fœtore ita Longobardorum mulieres opinati, intactas reliquere. Eodem modo Iulianus Comes Snartariorũ Gothus, dignam mercedem ſuæ nimiæ & intempeſtivæ vindictę quod patriam & gentem ſuam Sarracenis prodidiſſet, tulit. Is enim quum cuius opera Rodericus ultimus Rex Gothorum, ut Santius in hiſtoria Hiſpanica recenſet, poſtquam filiam eius violenter oppreſſiſſet, contra Mauros pugnans occubuiſſet, & Gothorum exercitus deletus eſſet, ab iiſdem

Lib. 3 ann. Boior.

Lib. 2, c. 37.

veluti proditor, indignus qui viveret, trucidatus eſt, de qua re in tumulo prope Viſæum civitatem Luſitaniæ, teſte Roderico Toletano, ubi clades illa prolixe deſcribitur, talis extat inſcriptio.

De reb. Hiſp. ſpan. lib 4. cap 19.

HIC IACET RODERICUS ULTIMUS REX GOTHORUM. MALEDICTUS FUROR IMPIUS IULIANI QUIA PERTINAX, ET INDIGNATIO QUIA DURA. VESANUS FURIA. ANIMOSUS INDIGNATIONE. IMPETUOSUS FURORE. OBLITUS FIDELITATIS, IMMEMOR RELIGIONIS. CONTEMPTOR DIVINITATIS. CRUDELIS IN SE. HOMICIDA IN DOMINUM. HOSTIS IN DOMESTICOS. VASTATOR IN PATRIAM. REUS IN OMNES. MEMORIA EIUS IN OMNE ORE AMARESCET ET NOMEN EIUS IN ÆTERNUM PUTRESCET.

De huius Iuliani mercede, digna ſua ſcelerata proditione, Nunius Pincianus, ſicut à Ioanne Vaſæo in Hiſpaniæ Chronico citatur, paulo aliter ſcribit, uxorem videlicet eius à Barbaris proditionem laudantibus, ſed nō proditorem, lapidibus obrutam; filium è turri Septenſi præcipitem actum; ipſum vero Iulianum omnibus poſſeſſionibus exutum, miſeram mortem obiiſſe in vinculis, in arce Aragonica quadam, territorii Oſcenſis.

Verum ne penitus veterum hiſtoriis inhæreamus, audiamus quoque quod tempore Caroli IV. accidiſſe ſcribit Crantzius, in ſua Saxonia. Memorabilem, inquit, per hæc tempora memorant annales rem, ſilentio non tranſeundam Cæterum fides ſit apud autores. Carolus Imper. bellum gerebat in Philippum Auſtriæ Ducem. Comparat quiſque vires in hoſtem: agmina educuntur invicem ad congreſſum de proximo. Vidit Imperator longe hoſtem ſuperare multitudine ſuas copias, & ideo cui viribus par non erat, ingenio illum ſuperare contendit. Evocari clam iubet per amicos tres hoſtilium duces copiarum, & magno ære ex promiſſo cum illis agit, ut Duci ſuo timorem incutiant, hortenturque ad fugam:

Lib. 9. c. 17.

——Dolus an virtus, quis in hoſte requirat.

Illi operas pollicentur: Ad Dominum ſuum reverſi referunt, ſpeculatum abiiſſe copias hoſtiles, & pro comperto habere, Imperatoris exercitum triplo eſſe ſuo majorem, certam eſſe omnibus perniciem, niſi fuga in tempore ſibi conſulant: nunc illum, quid faciat, ſecum conſtituere. Quando, inquit, in ſola fuga, ut aſſeritis, præſidium eſt, conſulamus ſaluti, expectantes rei gerendæ idonea magis tempora, non eſt indecorum nobis ceſſiſſe maiori noſtro. Ergo collectis armis noctu Philippus fugit, nemine perſequente, & in ſua ſe ſecurus recipit. Tres illi viri boni, promiſſione corrupti, Ducem ſuum prodentes, ad Imperatorem revertuntur, proditionis præmium accepturi. Providerat Imper. adulterinam aureorum monetam, quæ in valore viceſimam non haberet, eam iuſſit numerari. Illi alacres, tanto ære ditati, redeunt

redeunt in ſua, & jam expendere conati, repererunt eſſe falſatam monetam. Redeunt ad Imperatorem, argentarium & monetarium ejus incuſantes. Imperator torvis oculis illos reverberans, Abite, inquit, furciferi, in meritam crucem: merita proditionis præmia, niſi protinus, ex oculis evaneſcatis, accepturi. Quam aliam meretur pecuniam veſtra proditio atque perfidia? adulterinum aurum adulterino compenſetur opere, abite in malam crucem. Illi protinus confuſi, ex omnium oculis in latibula abierunt, &c. Secutus autem fortaſſis Carolus IV. (ſi modo non ficta ſunt ea, quæ ex Crantzio recenſuimus, nam & ipſemet de veritate huius hiſtoriæ dubitare videtur) eſt oraculum Apollinis, quod Philippo Regi Macedoniæ, conſulenti, quo pacto poſſet victoria potiri, hunc in modum reſpondit:

ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις.
Argenteis pugna telis, atque omnia vinces.

Similis hiſtoria legitur apud Paulum Æmilium, de Clodovæo, qui ſuſceptis Chriſtianis ſacris, Ludovicus appellatus eſt. Quum enim Cannacarius Cameracenſium & Atrebatenſium Regulus ob affectatum Regnum, una cum fratribus ſuis, Ludovico proditi, necatique eſſent: proditoribus, ne exemplum prodendorum Regum iudicio ſanctum haberi poſſet, munera, quæ aurea dari convenerat, adulterina data ſunt. Non inconveniens etiam videtur huic meditationi fabella Æſopica de canibus & lupis. Nam quum animadverterent lupi, ſe non virtute canum, ſed multitudine ſuperari, hoc iniiſſe conſilium perhibentur. Mittunt ad canes, qui ab iis, quorum color non diſſimilis luporum eſſet, quærerent, Cur non potius ſecum coniungerentur, quibus natura ipſos conciliaſſet, id quod coloris ſignificaret ſimilitudo? Quique illis dicerent, ſi luporum auxilio adverſus alios canes diſcrepantes colore, uti vellent, poſtea ſublatis illis & ipſos ſolos rerũ potituros, & in perpetua amicitia luporũ futuros eſſe. Quum res ſtultis canibus probata, & alii canes circumventi atque iugulati fuiſſent, tum ſine negocio & periculo, iſtos etiam concolores ſibi interfecerunt lupi. Quid autem (licet ad multa alia, quæ noſtro tempore in politicis & religione accidunt, accommodari poſſet) potiſſimum vult hæc fabella? quam quod proditoribus tantiſper honor paſſim habetur, dum requiritur opera illorum: at mox iis, quæ expetuntur, perfectis, plerunque ne parcunt quidem his, neque abſtinent illi ipſi, qui eos corruperunt. Etſi autem hiſtoriæ teſtantur, hoc genus hominum multum uſurpaſſe Philippum Alexandri Magni patrem: tamen conſtat illum eos odiſſe peſſime. Itaque quodam tempore querentibus Olynthi proditoribus apud ſe, quod per contumeliam à Macedonibus proditores patriæ appellarentur, Eſt, reſpondit, illa natio incivilis & ruſtica,

In vita Clodovai lib. 1. de reb. geſt. Franc.

ruſtica, atque ſuis nominibus res vocare quaſque ſolet. Vel, ut Plutarchus retulit, σκάφην Macedones, inquit, σκάφην nominant. Huc referri non incommode poteſt, quod noſtro tempore in Hungaria accidiſſe dicitur. Ferunt enim, quum Solymannus Turcicus Tyrannus Budam ab incolis deſertam occupaſſet, Thomam Nadaſtum ſtrenue arcem defendiſſe, contra omnes inſultus hoſtiles, ac proculdubio eam retenturum fuiſſe, niſi à ſuis militibus eſſet proditus. Nam quum illis ſeſe volentibus dedere, minime aſſentiretur, eum captum & duris vinculis ligatum Solymanno una cum arce obtulerunt, modo una cum omnibus rebus ſalvi ipſi abire poſſent. Quod etiamſi Turca primum promiſiſſet, cognita tamen tam atroci in Præfectum eorum proditione, contra fidem datam omnes trucidare iuſſit. Narratur quoque memorabilis hiſtoria de quodam, cuius opera idem Turcicus Imperator in occupanda inſula Rhodo uſus fuerat. Promiſerat enim proditori illi, ſi victor evaderet, ſe illi unam ex filiabus ſuis cum magna dote in matrimonium collocaturum. Petente poſtea eo præmium proditionis promiſſum, Tyrannus adduci filiam, more regiarum puellarum gemmis & auro ornatam, eique dotem immenſam aſſignari iuſſit. Quum autem ille proditor, veluti ſomnio beatus, gaudio geſtiret, mox converſus ad eum Tyrannus, Vides, inquit, me promiſſis ſtetiſſe. Verum cum tu ſis Chriſtianus: filia autem mea ſponſa tua futura, ſit origine & profeſſione Mahometana: proculdubio parum inter vos conveniet, neque mihi placet gener, niſi intra & extra cutem Muſulmanus, (Hoc nomine Turcæ denotant, orthodoxum recte credentem, & qui ſit fidelis, qui pius, qui iuſtus) Non autem ſufficiet, ut verbotenus; ſicut nonnulli ex tua ſecta, dicis cauſa ſpeve lucri facere ſolent; abnegando tuum crucifixum CHRISTUM, id teſteris: ſed deponenda penitus tibi tua pellis baptiſata & incircumciſa erit. His dictis mandavit ut ſuo genero deſignato, cutis detraheretur, & is deinceps in lectum ſale conſperſum collocaretur: ſicque denuo cute, eaque Mahometana corpus eius obduceretur, tum demum ſponſa ſua illi adduceretur. Ita proditor ille ludibrio habitus, dignam mercedem ſuæ perfidiæ & proditionis accepit, nam inter intolerabiles cruciatus expiravit. Eandem mercedem dignam ſane pro meritis accepit Iudæus Medicus à Selimo patre Solymanni. Quum enim præmiis & minis eum induxiſſet, ut patrem Baiazetem veneno ex contrito adamante (negantibus tamen medicus noſtratibus, hanc vim nocendi, vel interficiendi adamanti contrito ineſſe) interficeret: mox ei caput præcidi iuſſit. Eadem ſiquidem, dicebat, adverſus me etiam auderet Iudæus iſte, ſi patrandi ſceleris occaſio, vel ſpes præmii affulgeret. Conſtat igitur proditores, & transfugas, non modo his quibus obſunt, ſed etiam illis, quibus proſunt, abominabiles ac de-

Ioannes Anton. Menauinus hiſtor. Turc. lib. 2. cap. 22.

ac deteſtabiles,& plerunque nihilo magis ei,ad quem transfugerunt, fidos eſſe, quam illi quem deſeruerunt,ut de Aminta Macedone Q. Curtius tradit. *Lib.4. de rebus Alex. Magni.* Hæc ſi Alexandro Regi Epiri in mentem veniſſent, non tam miſere nimium fidens transfugis Lucanis,periiſſet. Quum enim in Italiam à Tarentinis accitus eſſet,multaſque Brutiorum & Lucanorum cepiſſet urbes, ducentum ferè Lucanorum exules circa ſe pro fidis habebat. Verum ij ſuis civibus,pacto reditu in patriam, promiſerunt Regem aut vivum aut mortuum ſe in poteſtatem daturos. Itaq; quum Acherontem amnem incerto vado tranſmitteret,eum jam prope egreſſum, eminus voluto Lucanus exul transfigit.Lapſum inde cum inhærente telo corpus exanime detulit amnis in hoſtium præſidia, ubi fœda laceratio cadaveris ejus facta eſt. Prudens ſane fuit conſilium Conſtantini Pij Auguſti. Is enim licet profeſſione gentilis eſſet,tamen erga Chriſtianos, ſæviente in ipſos mirifice Galerio ejus collega, humanitatem eximiam adhibuit. Quos enim maxima apud ſe excellere pietate cognovit,hos ampliſſ. honoribus extulit. Experiendæ autem,quemadmodum Euſebius memoriæ tradidit,) illorum fidei gratia *Lib. 1. c. 11. de vita Conſtantini.* quodam die optione omnibus data,hanc tulit conditionem, ut aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi operæ retinerent, aut ſi ſacrificare abnuerent,à conſuetudine congreſſuque ſuo recederent. Quum itaq; alij tuendæ illitis gratia ſacrificaturos ſe dixiſſent;alij in priſtina CHRISTI colendi ſententia permanſiſſent:illos tanquam DEI ſui proditores graviſſ. oratione increpuit;hos ob ſinceram conſtantemque erga eundem voluntatem,eximie collaudavit. Atque illis à mandatis, ut qui ne ſibi quidem præſtituri eſſent fidem,quam DEO fefelliſſent, hos regni ſui cuſtodes conſtituit. Similis hiſtoria legitur apud Theodorum in ſuis collectaneis. *Lib.2.* Theodoricus Afer Diaconum quendam habuit orthodoxum, quem præ cæteris dilexit & fovit. Hic Diaconus hoc pacto Theodorico ſe gratificaturum eſt ratus, ſi relicta homouſiana fide cum Arrianis conſentiret. Cognito hoc Theodoricus,quem tantopere dilexerat, confeſtim capite truncari juſſit, dicendo; Si DEO fidem non ſervaſti,quomodo homini ſinceram conſcientiam ſervabis? Eodem modo decipiuntur ij, qui inſigni aliquo facinore, ambitione nimia & falſæ gloriæ cupiditate inſtigati,immortale nomen ſibi acquirere cupiunt. Memoriæ enim proditum eſt, olim Heroſtratum aloquin obſcurum hominem Dianæ Epheſiæ templum toto orbe celeberrimum induſtria concremaſſe, idque nulla alia de cauſa, quam ut ſcelere aliquo atrociſſ. quia virtute non poſſet,ſibi nomen compararet. Verum aliter accidit. Nam lege cautum fuit, ad illius memoriam abolendam, ne deinceps quis ejus nomen in annalibus aut hiſtoriis referret, & ob hanc cauſam nomen ejus pene abolitum rariſſime invenitur.

Hoc

Hoc imitati ſunt Veneti, qui poſt Tepulanam conjurationem, decreto caverunt, ne quis Biamontis, aut cujuſpiam conjuratorum ſigna, in albo aliave materia referret. In hoc propoſito etiam manſerunt, poſtquam Phalerius Dux eorum, ob conjurationem in patriam, ſupplicio affectus eſſet. Quum enim omnium Ducum imagines ab initio urbis ad hæc tempora, in comitio referantur; ne Marini Phalerij pernicioſi principis imago, in tanta majeſtate Ducum conſpiceretur; thronum vacuum, nigro velo opertum figurare voluerunt. Animadverterunt enim eos, qui de Repub. male meriti eſſent, nullo majori ſupplicio affici poſſe, quam ſi eorum nomen, una cum perpetuo ſilentio, occulto premeretur odio. Siquidem delicta ea impunita „ non manent, quæ omnibus tacite inviſa ſunt, & odioſa. Nec enim ullum „ ſupplicium gravius eſt publico odio. Quare præſtat nomen viri probi & „ honeſti memoriæ prorſus eximi; quam male & incommode poſteris inno- „ teſcere.

Caput VIII.

Minima quæque interdum maximum auxilium contra hoſtes præbere.

Furor arma miniſtrat, canit poeta. Hoc ſane ita eſſe experientia cum olim, tum noſtra tempeſtate, urgente neceſſitate, contra hoſtiles inſultus ſæpenumero docuit. Conſtat enim ea, quæ homines alioquin raro, & non ſine periculo attingere ſoliti ſunt, neque ſine noxa loco moveri queunt, ſed emolumenti, aliave de cauſa, in alios uſus aſſeruantur; telorum uſum & inopinatum auxilium, contra improviſam irruptionem hoſtium præbuiſſe. Hoc memorabili hiſtoria autor gravis Iovianus Pontanus teſtatur. Memoriæ enim tradit, quum Rex Vicarum oppidum occupare conſtituiſſet, primoque impetu vallo etuto, foſſam transgreſſi milites, alij muros miſſilibus oppugnare, alij ſcalas applicare cœpiſſent: oppidanos quanquam repentino Regis adventu perculſos, nihilo tamen ſegnius armatos ſubito in muro apparuiſſe, ac tranſilire conantes lapidibus repuliſſe. Quum autem Regij acrius inſtarent, nec à muro repelli poſſent, complura apum alvearia, quæ forte paulo ante ex agris metu hoſtium intra caſtellum congeſſerant, in muros arrepta in hoſtes devoluerunt, quorum fragore irritatæ apes, quum circumvolarent, non ſolum os, atque oculos oppugnantium inceſſe-

Lib. 7. de geſtis Regis Alphonſi I.

ceſſebant, verum etiam ſeſe armis & interioribus tunicis inſerentes, eos maiore quadam moleſtia, & malo afficiebant. Atque hoc modo ſeſe & oppidum diu tutatos eſſe, donec vi maiore, ſubrutis mœnibus, in deditionem venirent. Hoc quoque non ita pridem in Africana expeditione contra Regem Feſſenſem Luſitanis accidiſſe, Hieronymus Oſorius refert. *Lib. 8. de reb. African & Indicu.* Quum enim Barriga, Luſitanorum militum dux, Xiametenſes acerrime oppugnaret, iique ſe in ultimum diſcrimen adductos eſſe cernerent alvearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incenſa è manibus devolvere. Luſitani igitur & alveariorum flammis ambuſti, & apum aculeis ſtimulati, oppugnationem deſerere coacti ſunt. Idem inopinatum auxilium & quidā fœlici eventu, ſervavit ante pluſculos annos arcem quandam Hungaricā, finitimam Turcis, ſatis munitam, in ditione Epiſcopi Agrienſis. Quum enim, ſicut ex fide dignis viris cognovi, Turcæ ex improviſo eam occupare conarentur, & per pauci præſidiarii adeſſent, neque in tanta feſtinatione abſente Præfecto ad importandos commeatus & ſtipendia militum, aliisque neceſſariis armis deſtituti hoſtes mœnia & aggerem tranſcendentes repellere poſſent: ſubito aliquot alvearia, quæ incolæ tanquam in tutum locum eo congeſſerant, inirruentes præcipitarunt, quorum mole non tantum ſed multo magis apiculis irritatis, ex favis agminatim erumpentibus, & ſeſe ſub fluxis veſtibus eorum inſinuantibus, icti & afflicti, non ſine clade, infecta re, magna cum indignatione diſcedere coacti ſunt. Verum enim eſt, ut Ammiani Marcellini verbis utar, quod in diſtrictis neceſſitatibus nihil tam leve eſt, quod non interdum etiam contra ſperata rerum afferat momenta magnarum. Non abſimilis aſtus militaris Annibale autore, ut Iuſtinus & alii hiſtorici tradunt, olim profuit Regi Pruſiæ contra Eumenem, ut novo commento victor exiſteret. *Lib. 32.* Nam omne ſerpentium genus in fictiles lagenas conici iuſſit, medioque prælio in naves hoſtium miſit. Id primum Ponticis ridiculum viſum, fictilib. dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi ſerpentibus naves repleri cœpere; ancipiti periculo circumventi, hoſti victoriam ceſſere. Idem accidit Severo Imperatori, ut refert Herodianus in expeditione contra Atrenos. *Lib. 3.* Obſeſſi enim à Severianis, non ſolum ſagittis lapidibuſque ſeſe audacter defenderunt: ſed etiam vaſa fictilia, volucribus quibuſdam venenatiſque beſtiolis oppleta devolvere, quæ quum aut oculis involitarent, aut in apertas corporis partes ſenſim obreperent, graviter ſingulos ſauciabant. Sic quoque Pompeius, ut Plutarchus in eius vita teſtatur; quum victoriam contra Mithridatem conſecutus, in Hyrcaniam & ad mare Caſpium à quo tridui itinere aberat, ire vellet; multitudine venenatorum reptilium prohibitus fuit. *Theodorit. in Eccleſiaſt. hiſt. lib. 2. c. 30.* Eodem modo Sapores Rex Perſarum à Niſibis urbis, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ

vocant obſidione, crabronum & culicum multitudine repulſus eſt. Quod inopinatum auxilium precibus Iacobi Epiſcopi attributum eſt. Voluit enim Deus non fulminibus, ſed per exiguas beſtiolas ſuam potentiam & præſentiam in Eccleſia declarare, ſicut in Ægypto muſcas & ranas, aliaque inſecta, non ut ſos aut leones Pharaoni & ſervis ejus immiſit, ut rebus viliſſimis ſuperbia tyrannica domaretur. Rectiſſime igitur dicitur in adagio: ἔνεστι κἂν μύρμηκι κἂν σέρφῳ χολή. Unde Plutarchus Braſidem fortiſſ. ducem Lacedæmoniorum dixiſſe ſcribit, quum manum in carias temere miſiſſet, & à mure ibi forte fortuna latente morderetur: Pape, ut nullum animal eſt tam puſillum, neq; tam invalidum, quod laceſſitum non cupiat ulciſci ſe. Huc etiam Pub. Mimus in ſuis ſententiis ſpectaſſe videtur, ubi dicit: Etiam capillus unus habet ſuam umbram. Nihil enim tam minutum, quod non poſſit aliquid. Quamvis hoc dictum inter adagia ab Eraſmo referatur, quo ſignificatur, ſicut quantumvis puſillum commodum juvare, ita quantumlibet exiguum
Lib. 8. c. 12. nocere ſolere. Unde legimus in Fragmentis Terentij Varronis; cujus rei etiam Plinius mentionem facit; à cuniculis ſuffoſſum eſſe in Hiſpania oppidum: à talpis in Theſſalia, à locuſtis in Africa: ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos: in Italia Amyclas à ſerpentibus deletas.

Caput IX.

Conſilium malum conſultori peſſimum eſſe.

Lib. 3. c. 5. Gellius, vel ut recentiores eum nominant, Agellius in Noctibus Atticis narrat hiſtoriam de perfidia Aruſpicum Hetruſcorum, quodque ob eam rem à pueris Romæ urbe tota cantatum ſit: Malum conſilium conſultori peſſimum eſt. Huc reſpicere videtur Auſonius, ubi, in Trochaicis ſuis Terentiano proverbio, Tute hoc intriſti, &c. confine quoddam ſubnectit, & Poetæ metaphoram altera quadam metaphora interpretatur:

Tu moleſtus flagitator lege moleſta carmina.
Tibi, quod intriſti, exedendum eſt, ſic vetus verbum jubet,
Compedes quas ipſe fecit, ipſus ut geſtet faber.

Vera eſt itaque Heſiodi ſententia, quum ait in opere, cui titulus eſt ἔργα καὶ ἡμέραι.

Οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων:
Ipſe ſibi nocet is, alium qui lædere quærit,
Conſultum male, conſultori peſſima res eſt.

De hac re habemus innumera exempla, quæ non tantum olim, ſed noſtro tem-

tempore accidere, recentiora autem tanquam nimis odioſa recenſere mei propoſiti non eſt. Notabile eſt, quod refert Cominæus de Cardinali Balvenſi, qui crudelitatis miniſter Ludovico XI. Regi Galliarum fuit. Excogitaverat enim is Cardinalis carceres horrendos, quos eius inſtinctu Rex parari iuſſit, (ii hodie quoque Lutetiæ conſpiciuntur) caveas nempe aliquot, partim ferreas, partim ligneas ferreis laminis coopertas, latitudine octo pedum, & altitudine paulo maiori quam eſt ſtatura hominis. Compedes etiam ferreas graviſſimas fieri curavit, quibus illigarentur crura, pedes vinciebantur annulo ferreo, ab eo pendebat immanis quædam catena, ad cuius exitum maximi ponderis globus. In has tetras caveas Cardinalis ipſe, & quidem in eam quæ primum perfecta fuit, incluſus eſt, perque totos quatuordecim annos detentus. Nec abſimile Regi ipſi accidit. Etſi enim carceres illos tetros paſſus non eſt, tamen ad eundem plane modum ipſe quoque ſpontaneis vinculis ſeſe induit, inque maiori metu verſabatur, quam illi quos aliquando captivos detinuerat. Ita enim ſeſe in arce quadam, quum neque filio unico, neque genero, neque filiæ, neque ulli alii, totus ſuſpicionibus & diffidentia obrutus fideret, incluſit, & cuſtodiis circumſepſit, ut teſte Cominæo, veluti oculato teſte, nullus arctiori cuſtodia coerceri potuiſſet, quum ille ſeipſum cohibuit. *Lib. 4.* Huc referri poteſt id, quod Froſſard. & Bernardus Girardus in ſua hiſtoria Francia, in vita Caroli VI. ut pomo veneno tincto, quod regio puero præparatum, & inter ludendum obiectum, *Lib. 18.* ſed à filio eius venefici autoris comeſtum fuerat, ſcriptum reliquit: Nec non & memorabilem hiſtoriam hac de re habemus, quæ Petro Portio Vincentino, dum Bargeſium occupare inſidiis nititur, contigit, hanc Arnoldus Ferronus de rebus geſtis Gallorum recenſet. *Lib. 9.*

Circumretit enim vis atque iniuria quemque:
Atque unde exorta eſt, ad eum plerunque revertit.

Vt Lucretius eleganter ac vere dixit. Vix autem puto, exemplum, quod huic meditationi magis conveniat, adduci poſſe, quam Maionis Amirati magni, Gulielmi Regis Siciliæ. Is enim dum libidine imperandi, licet ex humili ortus genere eſſet, varia conſilia interficiendi Regis tractat, tandem à Matthæo Bonello iuvene nobiliſſimo, & ſuo genero deſignato interfectus eſt. Quam hiſtoriam præ cæteris memorabilem late & eleganter deſcribit Hugo Fulcandi, ad quam hiſtoriam ſtudioſos lectores remitto. *De Sicilia calamitatibus.* Recte quoque facient, ſi legerint Socratem in hiſt. Eccleſiaſt. ubi memorabile exemplum de Eutropio Eunucho reperient, contra quem etiam Chryſoſtomus *Lib. 6. c. 5.* in oratione ſua de divitiis & paupertate acriter intonat. Hoc prætereà olim contigit iis, qui autores malarum artium & ſuaſores ſcelerum & crudelitatis fuerunt, ſicut de Perillo Athenienſi legimus, qui uti exiſtimavit, ex

ære æneum taurum artificioſiſſimum Phalaridi fabricavit, in quo, ſi homines concremarentur, nimio dolore & cruciatibus boatum, non hominis vocem, viderentur emittere, & hoc ſupplicium, quum munus à Tyranno petiiſſet, autor primum, ipſius juſſu, eſt expertus. Unde Ovidius:

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit autor opus.

Eodem modo contigit cuidam Arnutio Paterculo, qui æneum equuleum ad excruciandos homines excogitarat. Non ideo fruſtra in proverbio dicitur: Quod plerunque aliquis in foveam, quam alij paravit, præceps cadat. Et à Iobo, Vidi arantes ſcelus, & ſeminantes moleſtiam, ipſam metere. Vel ut in Gallico idiomate elegãtius profertur: *Qui altrui trompe: garde ſa trompe, quil ne ſoit trompe, Carte luy qui trompe ſouent de ſa trõpe ſe trouue trompe.* Hoc

Lib.9.c.9. certe illuſtratur memorabili exẽplo Maxentij Tyrãni, de quo Euſeb. hiſtor. Eccleſ. dicit: Lacum aperuit & effodit eum, inq; eum incidit. Et, Revertetur labor ejus in caput ejus, & in verticem injuſtitia ejus deſcendet. Idipſum confirmat Ælius Lampridius, ubi de inſidiis Antonini Heliogabali contra Alexandrum Cæſarem, qui poſtea Severus appellatus fuit, ita ſcribit: Sed nihil agunt improbi contra innocentes. Nam nulla vi quis adduci potuit, ut tantũ facinus impleret, cum in ipſum magis converſa ſint tela, quæ parabat aliis, ab hiſq; ſit interfectus, quibus alios appetebat. Hac de re habemus præ-

Lib.8. terea inſigne exemplum apud Livium de veneficis Romanis, cujus quoque

Lib.2 c.26. Valer. Max. meminit; quæ quum venena præparaſſent, quibus multi ſimilibus morbis extinguerentur, neq; compertum eſſet, unde iſta venirent; tandem ancilla rei veritatem detexit, muliebri videlicet fraude civitatem premi, matronaſque ea venena coquere. Negantib. autem hoc matronis, & ea medicàmenta ſalubria eſſe contendentibus, eæ bibere ſunt juſſæ iſtas decoctiones. Haud abnuentibus illis bibere: epoto medicamento ſuamet ipſæ fraude omnes interierunt, ideoque extemplo reliquæ comprehenſæ, ex

Lib.39. quibus CLXX. damnatæ ſunt. Non abſimilis hiſtoria à Iuſtino hiſtorico refertur. Vix etenim Gryphus Rex Ægypti recuperato patrio regno, externiſque periculis liberatus, matris inſidias evaſit. Hæc enim quum cupiditate dominationis prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem ſuam factam doleret: venienti ab exercitatione, veneni poculum obtulit. Sed Gryphus prædictis jam ante inſidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipſam jubet; abnuenti inſtat. Ad poſtremum prolato indice eam arguit, ſolam defenſionem ſceleris ſupereſſe affirmans, ſi bibat, quod filio obtulit. Sic victa Regina ſcelere in ſe verſo veneno, quod alij paraverat, extinguitur. Eandem fortunã experta eſt Laodice ſoror & uxor Mithridatis Regis potentiſſ. Quum enim commiſſa adulte-

adulteria majore ſcelere tegere vellet, & marito & fratri venenum paraſſet: admonitus is ab ancilla facinus in autores vindicavit. Hoc quoque Pruſiæ Regi Bithyniæ accidiſſe legimus apud eundem Iuſtin. Dum enim conſilium capit, interficiendi Nicomedis filij; iſque ab iis, qui hoc facinus ſuſceperant, admonitus eſſet, ut crudelitatem patris caveret: occupavit non ſolum regnum paternum; ſed etiam ab eo pater; non minori ſcelere, quam quo filium occidi juſſerat, interficitur à filio. Vere itaque Ferron. dicit, Recte ſapientiſſimos homines prodidiſſe, DEUM magna exempla in caput invenientium regerere, ut juſtiſſima patiendi vice, quod quiſq; excogitarit alieno malo, ſæpe excipiat ſuo. Sic multi iiſdem telis, vel armis, quæ ipſimet confecerunt, perierunt, ut de Mario tyrannorum, tempore Galieni Cæſaris, ſeptimo, gladio proprio interfecto legimus. Quum enim uno die factus eſſet Imperator: altero viſus eſt imperare; tertio interemptus eſt à milite; qui percuſſurus illum dixit: Hic eſt gladius quem ipſe feciſti. Nam fuit opifex ferrarius. Huc referri poteſt, ut rurſus ad recentiora veniamus, quod Robertus Gaguinus memoriæ tradidit. Per eos dies, inquit, anno ſalutis M. CCCCLXXVII. machina ingens, quam bombardam dicunt, Turoni conflata & inde Pariſium vecta, triſte ſui ſpectaculum præbuit. Ad D. Antonij portam extra muros, quum inſtructa & compoſita prorſus à peritis ejus operis eſſet: dum pila ferrea, pondere quingentarum librarum, in cavum machinæ devoluitur: ignem excutit, quo pila ipſa repente depulſa, machinæ in primis autorem; moxque quatuordecim ibi aſtantes viros, ita diſſipavit, ut per aerem membra projecta ægre inveniri & colligi potuerint. Longius quoque evolans pila, aucupem avibus inſidias ponentem oppreſſit. Alij præterea ſex violentia ſpiritus & ſulphuris fœtore gravem valetudinem incurrerunt. Ioannes Mangueus, qui machinam conflaverat, fruſtatim per agrum receptus apud S. Medericum ſepultus eſt.

In fine l. 34.

Lib. 8. de rebus geſtis Gallorum.

Lib. 10. c. 29. hiſt. Francorum.

CAPUT X.

De vera & aſſcititia venuſtate, & quam caduca & fragilis res ſit pulcritudo hominum.

SÆPIUS miratus fui nimiam incontinentiam nonnullorum hominum, & ardorem immoderatum in adamatis rebus quas veluti rem divinam & extra humanam ſortem poſitam laudibus ſatis prædicare nequeunt. In illis enim vivunt; in illis

In Ciſtellaria. mori videntur, adeo ut vere dictum ſit à quopiam, Amantis animam ineſſe in re amata. Vel ut Plautus amoris inſaniam deſcribit:

Vbi ſum, ibi non ſum, ubi non ſum, ibi eſt animus.

Vnde Plato dicit, Animum eius qui amore tenetur, in ſuo corpore mori, in alieno autem vivere, licet ſint qui hanc ſententiam Catonis eſſe putent, quoniam ipſe eandem crebris ſermonib. uſurpabat. Equidem eo magis miratus fui; (ut de illicitis & nefandis amoribus taceam) quod pleræq; fœminæ Italicæ, & quæ præ ceteris ornatiores videri volũt, facie fucata ſuperbire ſoleant, ita ut naturalem formã, ſi qua præſtãt, de induſtria inficiant.

Epiſt. 8. Vnde pie D. Hieronymus dicit. Illæ oculos Chriſtianos ſcandalizant potius, quæ purpuriſſo & quibuſdam fucis ora oculoſque depingunt, quarum facies, Ægyptiaca, nimio candore deformes, idola mentiuntur; quas nec numerus annorum poteſt dicere, quod vetulæ ſint; quæ capillis alienis verticem ſtruunt, & præteritam iuventutem in rugis anilibus poliunt. Erubeſcat mulier Chriſtiana, ſi naturam cogit in decorem, ſed carnis curam facit

Epiſt 98. in concupiſcentiis. Et in alia Epiſt. Quid in facie Chriſtianæ purpuriſſus facit & ceruſſa? Accedit & illud eiuſdem ad Lætam: Cave ne aures eius perfores; ne ceruſſa & purpuriſſo conſecrata CHRISTO ora depingas, nec collum

De ſermone DOMINI. *In Hexam.* auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres. Hoc quoque D. Auguſtinus admonuit, ubi dicit: Quanta amentia eſt effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina ſunt. Ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Et D. Ambroſius, Deles, inquit, picturam Dei mulier, ſi vultum tuum materiali candore oblevisti. Eodem

In Moſtellaria. modo & olim Ethnici fucatas illas mulierculas deriſerunt, ſicut ex Plauto apparet, ubi dicit:

Mulier recte olet, ubi nihil olet,
Nam iſthæc veteres, quæ ſe unguentis unctitant interpoles;
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt;
Vbi ſe ſudor cum unguentis conſociavit: ilico
Itidem olent, quaſi quum una multa iura confundit coquus.

Hinc apparet, licet olim quoq; fucus muliebris uſitatus fuerit, tamen nunquam non caruiſſe reprehenſione, interdum etiam deriſione. Quare quidam admodum venuſte καινοσπουδίαν muliebrem taxavit hoc dilemmate: Si pulchræ ſunt mulieres: ſufficit natura non contendat ars cõtra naturam, hoc eſt, non litiget fucus cum veritate: Si turpes ſunt natura, id quod opponunt, magis deformitatem arguit. Ob eam rem Pythagoras voluit, ut facies fœminarum non aſcititio nec alieno colore decoretur, ſed genuino & pro-

In Moſtellaria. prio corporis, & aqua ſimplici abluatur, ac pudore potius ornetur. Quo reſpexit idem Plautus hiſce verſiculis:

Purpu-

Purpura ætas occultanda eſt; aurum turpe mulieri.
Pulchra mulier nuda erit, quam purpurata, pulchrior,
Poſtea nequidquam exornata eſt bene, ſi morata eſt male.

Nicoſtrati quoque præceptum eſt: Sana mulier minime illinatur fuco, nec utatur ceruſſa, neq; depictione oculorum, aut alio pigmento, quod pingit & obumbrat oculos. Optandum itaque illis fucatis, vel potius perſonatis mulierculis eſſet, ut ſæpe in convivium Phrynæum introducerentur. Id fertur fuiſſe ejuſmodi: Phryne formoſiſſima fœmina, vel, ut quidam, voluerunt, ſcortum nobile olim apud Græcos, in convivio quodam, cui complures aderant nobiles fœminæ, cum juxta morem ioci convivalis, quod unuſquiſque faceret, idem omnes facere cogerentur, prior manum bis aquæ immerſam admovit fronti. Quoniam autem erant reliquæ faciei fuco infecta, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum ſpecie vultus omnium deformabat, quum ipſa interim Phryne, quæ naturali forma pollebat, ſpecioſior etiam appareret, diluta facie. Non abſimili arte legitur, Regem Salomonem deprehendiſſe Reginæ Sabinæ technas. Ea in confeſſione fidei Abiſſinorum, ſicut à Damiano à Goes refertur, Maqueda appellatur, & ex Salomone filium Meilech, qui poſtea Davidis nomen aſſumpſit, ſuſcepiſſe dicitur. Fulgoſus eam Nicaulam Ægypti & Æthiopiæ reginam nominat. Quum enim omnia ænigmata, licet obſcuriſſima, à Rege illi magna dexteritate declarata eſſent: Cedrenus refert, (penes quem ſit fides, non enim hoc in ſacris literis, licet fieri potuerit, invenitur) eam adduxiſſe pueros & puellas eodem veſtitu ornatos, ita ut ex facie & geſtibus nullũ diſcrimen ſexus Rex Salomon animadvertere potuerit; experiri hac in re quoque cupientem ipſius ſapientiam in diſcernendo ſexu. Regem autem conſpectis iis, & quare exhiberentur certiorem factum, mox juſſiſſe miniſtrum polubro aquam afferre, & ſingulos faciem manibus lavare. Hoc facto pueros à puellis ex geſtibus & moribus facile dignoſci potuiſſe. Illi enim maſcule manu faciem fricabant; quum hæ puellari modeſtia ſummis digitis vix eam timide attingerent. Sed ut ad propoſitum noſtrum revertamur, optandum potius eſſet, ut Italus, vel ſi quiſpiam alius inſano amori præter rationem indulgeret, diligenter antidoti loco legeret, & animum induceret, quod D. Chryſoſtomus ſcribit, cujus verba apponenda duximus. Quum igitur, inquit, vides venuſtam mulierem fulgidum habentem oculum, vultu hilare coruſcantem, eximium quendam decorem aſpectu præ ſe ferentem, urentem mentem tuam, & concupiſcentiam augentem: cogita terram eſſe id, quod admiraris, ſtercus quod te urit; & conquieſcet furens animus. Detege ipſi cutem vultus, & tunc videbis omnem venuſtatis vilitatem. Ne ſubſiſtas ſuperficietenus; ſed

De Æthiopum morib.

In oratione de pulchritudine & uxore.

interius penetra cogitatione, nihil aliud invenies, quam oſſa, nervos & venas. Sed non ſufficiunt hæc: Cogita mihi, eam alterari, ſeneſcere, ægrotare, ſubſidentes oculos, cavas genas, florem illum omnem defluentem. Animadverte quid admiraris; & ſtercus & pulvis te urit & cinis. Pulchritudinis enim eius, quam aſpicis, ſubſtantia nihil aliud eſt, quam pituita, deſtillatio, ſanguis, & alimenti computrefacti ſuccus. His enim & oculi & genæ & reliqua omnia rigantur. Quod ſi cotidie rigationem illam accipiat ab alvo & jecinore prodeuntem: ſtatim tota avolat, ſubſidente plus æquo cute, & oculis in cavum recedentibus. Quocirca ſi tecum repures, quod intra pulchros illos oculos ſubſit, quid intra rectum naſum, quid intra os & genas, nihil aliud dicturus ſis venuſtatem corporis, quam ſepulchrum calce illitum. Tantis ſordibus intus plena eſt: Et panniculum quidem huiuſcemodi aliquid, veluti pituitatem vel mucum habentem ſi aſpicias, ne extremis quidem digitis contrectare, imo non aſpicere ſuſtines: ad horum autem cellas & horrea obſtupeſcis? Is igitur qui corporis amator eſt, & ad venuſtatem puellæ obſtupeſcit, ſi non velit ſermone diſcere deformitatem ſubſtantiæ ipſam in ſe, ex aſpectu cognoſcer. Etenim multæ æquales amicæ illius, ac ſæpenumero ſplendidiores etiam, defunctæ, poſt unum atque alterum diem fœtore & tabo oppletæ ſunt, & putredine vermium. Cogita ergo cuiuſmodi pulchritudinem amas homo, & ad qualem venuſtatem obſtupeſcis. Quo reſpexit idem Chryſoſtomus, ubi dicit: Quid eſt ſpecioſa mulier? ſepulchrum dealbatum, niſi fuerit ſobria, caſta pudica. Pulchritudo autem ſine his virtutibus, eſt præcipitium patens, venenum inſpicientibus compoſitum. Certiſſimum itaq; Gregorius remedium docuit contra procaces illos affectus. Caro, inquit, quum concupiſcitur, penſetur quid ſit exanimis, & intelligitur quid ametur. Nihil quippe ſic ad domandum deſideriorum carnalium appetitum valet, quam ut quiſque quod vivum diligit, quale ſit mortuum penſet. Hoc innuere voluerunt Græci qui trina ſua recordatione mortuorum eis certis diebus iuſta perſolvere ſolent, ut in Cruſij Turco-Græcia refertur. Mortuis enim perſolvuntur, Tertia, Nona & Quadrageſima; Tertia, quod mortuus die tertio immutatur agnitione faciei amiſſa; Nona, quod nono die totum corpus diffluit præter cor; Quadrageſima, quod quadrageſimo die ipſum cor quoque perit. Eſt etiam alia interpretatio ibidem, quod recordationem iſtam trinam ad Reſurrectionem, Apparitionem & aſcenſionem CHRISTI accommodat. Poſtremo fragilitas humanæ venuſtatis confirmatur exemplo Eremitæ cuiuſdam, ſicut in vitis patrũ legimus. Is enim exagitabatur libidinoſis cogitationibus, inprimiſque illi pulcritudo alicuius notæ ſibi fœminæ mente continuo obverſabatur, quibus impreſſionibus quum vix reſiſtere poſſet ab alio Eremita forte cognoſcit,

Super Pſ. 50.

Lib. 16. moral.

[illegible] fœminam ante pluſculos dies mortuam eſſe. Hoc quum ille [illegible], contulit ſe noctu ubi ea humata eſſet, & reſerato ſepulchro, p[illegible] deterſit ſaniem putrefacti cadaveris, mox reverſus in eremum, & [illegible] impuris ſuggeſtionibus, fœtorem illius infecti pallij intuitus [illegible], inquit habes deſiderium, quod quærebas, ſatia te ex eo. Et ita hoc [illegible] cruciabat ſemet ipſum, donec recederent iſtæ libidinoſæ co-[illegible]. Extat quoque hac de re non inelegans Epiſtola Æneæ Sylvij. *Epiſt. 106.* [illegible] meditationes ſequentes indicabunt.

CAPUT XI.

Angues ex medulla cadaveris huma-ni naſci.

PLINIUS ſcribit, Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni. *Lib. 10. cap. 66. natural. hiſtor.* Hoc verum eſſe & experientia teſtatur, & illuſtratur exemplo à Plutarcho. Quum enim juſſu Ptolemæi cadaver Cleome-*In vita Cleomenis.* nis in crucem actum eſſet, & cuſtodes cadaveris draconem [illegible] ejus circumplicantem, faciemque operientem, ita ut [illegible] advolaret, vidiſſent: Alexandrini, inquit, etiam frequen-[illegible] commeantes, heroem Cleomenem & deorum filium [illegible], tantiſper dum eorum doctiores monuerunt docentes, pu-[illegible] cadavere apes, equi veſpas, aſini ſcarabeos generari: In hu-[illegible] parte conſluente ſanie, quæ eſt circa medullam, & in unum [illegible], angues naſci. De Carolo Martello ſcribunt Gaguinus & Æmi-[illegible] eſſe ejus mauſoleũ, ſeu conditorium vacuũ ſine cadavere, & [illegible]s. Utrum autem hoc miraculoſe ob diviſas decimas Laicis fa-[illegible], ſicut ibi innuitur, id aliorum judicio relinquo. Sane in [illegible] æ loco monumentum cujuſdam nobilis adoleſcentis, in [illegible] ſepulti, ſæpiſſime vidi, qui vivens dicebatur omnium ſuæ [illegible] pulcherrimus. Quumq; in florenti ætate in lethalem morbum [illegible] propinquis ſuis exorari non potuit, ut ſuam effigiem (ſicut quo-[illegible] memoriæ proditum eſt) poſteritati vel depictam, vel ſcul-[illegible] tantum hoc precibus illorũ conceſſit, ut poſtquam terræ [illegible] eſſet, pluſculos poſt dies ſepulchrum ſuum aperirent, & qua for-[illegible] cadaver invenirent, ita depingi curarent. Hoc quum factum eſſet, [illegible] faciem ejus ſemiconſumptam à vermibus, & plures ſerpentes [illegible] diaphragma & ſpinam dorſi extantes. Iuſſerunt igitur ejus effigiem,

K ſicut

ſicut invenerant, lapidi incidi, quod monumentum adhuc hodie, in loco illo inter armatas majorum & gentilium ſtatuas conſpicitur. Docuit enim videlicet [illegible], quam fragilis res ſit formoſi humani corporis, & quæ pulchra & magnifica in illo conſpiciuntur, nil eſſe aliud quam putredinem & eſcam vermium, velut Siracides dicit: In morte hominis hæredes ſunt ſerpentes, & beſtiæ & vermes, quod etiam conſtat ex inſcriptione monumenti Romæ in templo Salvatoris, ubi tale diſtichon legitur: Cap. 10.

Sperma fui fœdum, vixi domus atra lutoſi
Stercoris: hoc jaceo vermibus eſca loco.

Huc reſpexit D. Bernhardus, ubi dicit: Homo nihil aliud eſt quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum & cibus vermium: Lib. Medit. cap 3.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror.
Sic in hanc ſpeciem vertitur omnis homo.

Ita natura ex corrupto humano cadavere anguem vel draconem generans, quaſi digito autorem noſtrarum calamitatum, & corruptionis, & irreconciliabile odium monſtrare videtur: antiquum videlicet ſerpentem, non ſolum viventibus noſtris inſidiari, verum etiam mortuos laniare & depaſcere non deſinere.

Caput XII.

De dubia, incerta, fluxa & miſera humanæ vitæ conditione.

De oratore Lib. 3.

M. Cicero hos verſus recitat,

At Romanus homo tamen etſi res bene geſta eſt,
Corde ſuo trepidat.

Quibus innuere voluit, quam dubia & incerta ſit humanarum rerum conditio, eoque Romanos, utpote tam in proſperis quam in arctis exercitatos, diligenter conſideraſſe. Hoc quoque patet ex Scipionis Africani reſponſo, quod legatis Antiochi Regis, magna ſtrage à Romanis victi, ut à Iuſtino refertur, dedit, NEQUE ROMANIS SI VINCANTUR, ANIMOS MINUI; NEQUE SI VINCANT, SECUNDIS REBUS INSOLESCERE. Rectiſſime itaque ille apud Livium dicit. Nemini compertum eſſe, quid ſerus veſper ferat. Talis enim ſtatus eſt humanarum rerum, ut innumeris telis fortunæ objecta ſint, adeo ut in rebus proſperis nemo ſeſe efferre, in duris autem & adverſis nemo animo pror- Lib. 30.

[illegible] electo eſſe debeat. Hæc res non minus olim prudentioribus viris [illegible] curæ fuit, ſicut apud Senecam Tragœdum videre licet, cuius [illegible] memorabilis eſt talis: *In Thyeſ.*

[illegible] quibus rector maris, atque terræ
Ius dedit magnum necis, atque vitæ,
Ponite infl[illegible] tumidoſque vultus.
Quicquid à vobis minor extimeſcit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.
Omne ſub regno graviore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.
Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo [illegible] meliora, lapſus.
[illegible] prohibetque Clotho,
Stare [illegible] rotat omne fatum.
Nemo [illegible] favent[e]s,
Craſtinum ut poſſit ſibi polliceri.
Res DEUS [illegible] celeri citatas
T[illegible].

[illegible] apud Ægyptios hunc morem fuiſſe, ut in ipſorum con[illegible] [illegible] ferretur, & convivæ admonerentur, ut in[illegible] [illegible] bibendum illud quoq; intuerentur. Id ipſum apparet quoque [illegible] convivio apud Petronium, ſicut à doctiſſimo Lipſio *In Saturn. cap. 19. lib.* [illegible] & accuratiſſ. lautitias nobis mirantibus larvam argenteam [illegible] ſic aptam, ut articuli eius vertebræque in omnem partem [illegible] quum ſuper menſam ſemel iterumque abieciſſet, & [illegible] aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit:

[illegible] quam totus homuncio nil eſt;
Sic erimus [illegible] poſtquam nos auferet Orcus.
F[illegible] dum licet eſtque bene.

[illegible] aliud fuit, quam admonitio fragilitatis humanæ, & mortis [illegible] Hoc quoq; non [illegible] pie quam vere magnus ille Morus Cancellarius [illegible] elegantiſſ. diſticho meditatus eſt:

[illegible], qua primum naſcimur, hora
[illegible] aque morſque pede.

Conſtantinopoli, ut refert Iſidorus, moris fuit, ut quo die Imperator coro[illegible], eum ſedentem in ſublimi throno accederet cæ[illegible] proponens illi lapidum genera aliquot, ut ex his unum eligeret, [illegible] fabricari vellet. Saladinus quoq; Ægypti Syriæq; Sulta-

Lib.1.eleg. illuſt.viror. nus, ut Iovius refert, moriens, ut humanæ conditionis atque [illegible] memor, conditio teſtamento omnem funeris pompam abdicavit, [illegible] tum in lancea præferri atri coloris [illegible] tunicam, præcinente ad populum ſacrificulo huius ſententiæ carmen, quod à Bocatio memoriæ proditum eſt:

Vixi divitiis, regno, tumiduſque trophæis,
Sed [illegible] mortetuli.

Hoc etiam Auguſtus Monarcha omnium potentiſſ. [illegible] vere voluit. Morte enim eius, ut Dio & ex eo Cedrenus refert, appetente, omnibus mandavit, ut ſe defuncto plauderent, ac riſum tollerent, ſicut in Mimorum fine fieri aſſolebat. Eo mandato vitam humanam, ut pote ridiculam rem, ſubſannare voluit. In Rom. Pontif. [illegible] inauguratione, interea dum de more ſacellum D. Gregorii declaratus prætergreditur, ipſum pietatis ceremoniarum magiſter, geſtans arundines ſeu cannas duas, quarum alteri ſurſum appoſita eſt candela ardens, quam alteri cannæ cui ſuperpoſitæ ſtuppæ ſunt, admovet, incenditque dicens: PATER SANCTE SIC TRANSIT GLORIA MUNDI. Quod & ipſum tertio iterat. Vnde Paradinus ſumpſit ſymbolum, quod inter heroica ſua poſuit: NIL SOLIDUM. Hoc olim non ignorarunt Romani. Nam ſi alicui ex ipſorum ducibus vel Imperatoribus, ob res feliciter geſtas, & hoſtibus devictis, triumphus à Senatu decretus eſſet, & is in curru triumphali maxima pompa urbem ingrederetur, eodem curru carnifex miniſter publicus vehebatur, qui pone coronam auream, gemmis diſtinctam ſuſtinens, eum admonebat, ut reſpiceret, id eſt, ut reliquum vitæ ſpacium provideret, nec eo honore elatus ſuperbiret. Appenſa quoque erat currui nola & flagellum, quibus notabatur, ipſum in eam calamitatem incidere poſſe, ut & flagris cæderetur, & capite damnaretur. Nam qui ob facinus ſupremo ſupplicio afficiebantur, nolas geſtare ſolebant, ne quis inter eundum contactu illorum [illegible] ret. Eodem modo legimus legatum Mauritii Imp. ferociam Cagani Regis Avarum, commonefactione rerum humanarum mitigaſſe. Retulit enim illi hiſtoriam de Seſoſtri Rege Ægypti. Is ſolitus fuerat vehi in curru aureo, qui à quatuor Regibus captivis trahebatur. Quum autem unus ex illis Regibus ſæpe reſpiciens rotam intueretur, interrogatus à Seſoſtri, cur toties reſpiciat? Intuens, inquit, rotæ volubilitatem, in qua cito ea quæ ſumma fuerant, fiunt ima, cogito de fortuna noſtra. Hac admonitione motus Seſoſtris factus eſt moderatior, & Reges liberavit. Simile aliquid accidiſſe legimus, quum Iuſtinianus Cæſar Gelimerem Vandalorũ Regem vinctum catenis una cũ uxore & regia familia in triumpho duceret, qui in conſpectum Imperatoris ductus, pleno ore riſit. Cum itaq; eum ingenti dolore perculſum mente captũ eſſe putarent: ferũt illum dixiſſe

Zonaras lib. 2. annal.

Pompon. Lætus in vita Iuſtiniani.

[illegible] fortunæ humanæ viciſſitudines, ut qui modo Rex fuiſſet, [illegible]. [illegible]dum igitur eſt memorabile Canuti Angliæ Regis po-[illegible], [illegible] aſſentatorem, qui omnia ad Regis vultum & nu-tum [illegible] a[illegible], memor inſtabilitatis fortunæ & humanæ fragili-[illegible]. [illegible] ex H. Huntindonenſi, ita refert Gulielmus Camde-[illegible] ſuum, inquit, in littore maris, quum aſcenderet, [illegible]. Dixit autem mari aſcendenti: Tu meæ ditionis es, & terra [illegible], nec fuit qui impune meo reſiſteret imperio. Impero [illegible] meam aſcendas, nec veſtes nec membra domina-[illegible]. Mare vero de more conſcendens pedes Regis ſine re-[illegible]. [illegible] reſiliens ait: Sciant omnes habitantes Or-[illegible] Regum eſſe potentiam, nec Regis quempiam no-n[illegible], cuius nutui, cœlum, terra, mare, legib. obediunt æ[illegible] coronam ſibi impoſuit, &c. Ob hanc rem non [illegible], [illegible]unt, qui conſiderant potentiam & opes [illegible] undas a vento agitatas. Modicum enim [illegible] antur, mox vero refluentes, ad alios [illegible] videtur Nazianzenus, ubi ex Pſal. LXI. dicit: Qui [illegible] audite Prophetam dicentem: Divitiæ ſi affluant, [illegible] vos rei fragili & incertæ niti. Nihil eſt autem, [illegible], quod animos hominum ab officio magis [illegible] bonaque fortuna. Hoc ſolet animos hominum [illegible] elationis & arrogantiæ plenos ſecum affer-re. [illegible], [illegible] amplitudo fortunæ non ſatis æquis oculis ab o-[illegible], [illegible] ſuperbiam præterea arrogantiam adiun-[illegible] moque in omnium odio verſetur. Quare o-[illegible] eſt hic impetus, modeſtiæque freno coercen-[illegible]nda contraque ſumma humanitas, atque in o-[illegible] ſua [illegible]tas inducenda. Qua virtute, ut nulla eſt Chri-[illegible], ita nec quæ magis ſecundæ fortunæ invi-[illegible]emque hominum benevolentiam illi conciliet. Do-[illegible] inſigne & tragicum exemplum (ne plane in [illegible] Giradeſci Piſani. Is enim, ut Paulus Æmilius [illegible] Guelpharum partium princeps, initio Gibellinis [illegible] eo potentiæ domi pervenerat, ut nutu omnia [illegible] dominus & eſſet & haberetur, divitiis, nobilitate, in-[illegible]te vigens, uxore, filiis, nepotib. & omnib. in vita bonis [illegible]uens; beatus, felix & cæteris & ſibi viſus, eorũq, cogita-[illegible] perfruens, lætus, fidens etiam illorum commemoratione gaudebat. In

In oratione de cathedra Conſtantinopol. affectata.

De vita & ſtudiorum ratione hominis ſacris initiati.

Lib. 8. de rebus geſtis Francor.

feſto frequentique natalis ſui celebrandi convivio, ad quod omnes ſuos invitarat adhibueratque, dum fortunam ſuam ipſe fando efferret, admirantur, cœloq; æquat: auſus eſt quendam ex intimis amicis Marcum, quid tandem abeſſe videretur, interrogare? ille vel reputatione rerum humanarum, quam [illegible] fallacique ſpecie; quam volucri orbe circumagantur: vel mente divinitus admonita, SOLA, inquit, IRA NUMINIS PROCUL DIUQUE ABESSE TAM SECUNDIS REBUS NON POTEST. Et neceſſe erat congeſtis in unum hominem nondum alteram fortunam experturum bona excipi calamitate ingenti. Guelphorum viribus conſeneſcentibus, Gibellini armis correptis, ædes eius circumſiſtunt, oppugnant, unum ex filiis, unumque nepotem vim arcere conatos occidunt, ipſum & duos præterea filios, tres nepotes, comprehenſos in turrim incluſere, obſeratis foribus, clavibusq; in Arnum propinquum flumen deiectis. Ibi fame in oculis, in gremio ſuo cariſſima pignora parens moriens morientia vidit. Vociferanti expoſtulantique, ut humanis ſuppliciis exigendis inimici contenti eſſent, ſacræ confeſſionis ſacroſanctique viatici poteſtas facta non eſt. [illegible] Sapienter igitur cogitant qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant. Huc referri commode poſſent Polycratis Samiorum tyranni immoderatæ fortunæ ſucceſſus tanti, ut ipſemet impatiens funeſti ſui exitus eam imminuere cogitarit. Sed cum alioquin prolixiores meæ cogitationes in hac meditatione fuerint, Herodotus & Strabo reliqua ſuppeditabunt. Ne itaque malorū nobilitate opibusque aut potentia, ut in Agapeti expoſitionibus legitur, quis delicietur. Limum enim habent omnes generis autorem, & qui purpura byſſoque nitent, & qui paupertate & adverſa valetudine affliguntur; tam qui diademate redimiti ſunt, quam qui per cubicula excubant. Quare abſit ut luteum noſtrum iactemus genus, ſed morum integritate & gratia divina, (ſicut omnia bona) proveniente gloriemur. Et in hac miſera vita, ut Cominæus in ſuis hiſtor. monet, nihil potius ducamus, quam ut metuamus divinū iudicium, & ſtudeamus in reb. omnibus æquitati, neq; defungemur iis cuius quales [illegible] nimia quadam ambitione & cupiditate augeſcendi. H[illegible] ingredi [illegible] quasi nullius viveremus, & [illegible] adverſa. Etenim quanta ſit vitæ noſtræ miſeria, vel ex eo diſcendum, quod poſtquam ſemel atq; quis moritur, quicunque ille ſit ſtatim omnes fugiunt, atq; exhorreſcit ipſi cadaver, & avolat anima, ſiſtiturq; iudicio inevitabili. Vnuſquiſq; igitur, ut Lactantius monet, potiorē animā ſuam iudicet, quam bona iſta fallacia, quorum incerta & caduca poſſeſſio eſt. Migrant enim quotidie, & multo velocius exeunt, quam intraverunt. Et tamen, ſi nobis uſq; ad ultimum liceat illis frui, aliis certe relinquēda ſunt. Nihil nobiſcū ferre poſſumus, niſi vitā bene & innocenter

Lib.6.c.27.

[illegible] Is ad Deum cepiſſis, ille opulentus adveniet, cui [illegible] [illegible], parenti [illegible] fides, charitas. Hæc eſt hæreditas [illegible] nunquam poteſt, nec tranſferri ad alium. Non ſine ratione [illegible] Trauſi gens Thracia, hi [illegible] ut Herod. refert, edito infante, *In Terpſichore.* [illegible] quantum calamitatum illi ſit perferendum vi- [illegible] contra defunctum hominem cum luſu lætitiaque efferunt, re- [illegible] malis ſubductus ſit, ut eleganter hac de re & proli- [illegible] Eraſmus [illegible] io: Optimum non naſci. De Getis quoque ſcribit Pomponius [illegible] quod piſſimi olim omnium mortalium [illegible] ut qui *Lib. 2. de ſitu Orbis.* [illegible] Deo ſentirét. Complures enim eorum an- [illegible] quæ etiam poſt corporis obitum ad beatiorem [illegible] longe melius eſſe arbitrabantur mori quam vivere. [illegible] gebant, funera autem luſu ac feſto cantu celebrabant. Hoc etiam [illegible] s attribuitur. Ij enim naſcentes lugent: mortuos autem [illegible]. Hoc Ludovicus Cortuſius Iuriſc. Patavinus ſuo tépore [illegible] teſtamento poſteritati, ni fallor, in mentem revo- [illegible] Bernardinus Scardeonius de claris Iuriſconſultis [illegible], contra communem mortalium morem ex teſtamento [illegible] propinquis [illegible] hryma, & ſolitas funerum lamentatio- [illegible], & quæcunque lugubria ſolent ad mœſtitiã *Lib. 1. claſ.* [illegible] [illegible] ex legato gravi mulctatione hære- [illegible]. Contra vero pro his accerſi juſſit muſicos, cantores [illegible] omnis generis qui vario concentu una cum [illegible] partim præirent, partim ſequerentur uſq; ad quinquaginta [illegible] mercedem dimidij aurei nummi dandam ſtatuit. [illegible] puellæ innuptæ, amictæ viridibus pannis feretro ſub- [illegible] ad templum, ubi ſe ſepeliendum mandaverit: quæ omnes pari- [illegible] quæcunque vellent, n [illegible] alta voce conci- [illegible] a pecuniæ quantitate, dotis cauſa. Sepultus eſt [illegible] S. Sophiæ centum funalibus incenſis, & viginti inte- [illegible] Patavino, qui logo ordine præcedebat, & cum [illegible] conventus, exceptis Eremitanis, quos teſtamento [illegible] ſuo ullo pacto [illegible], ne ſua fortaſſis illa nimia cucul- [illegible] arum interim funeſtarent. Obiit anno [illegible] CCCC XVIII. 16. Cal. Aug. ſicut in ejus epitaphio ibidem [illegible] Hujus [illegible] meminit Paulus de Caſtro Iuriſconſultus, *In L. quidam in ſuo De cond. inſtit.* [illegible] non ſanæ mentis in dubium vocat, quod appro- [illegible] text. in lege ſervo. De legat. primo. Prudenter itaque Artabanus apud Herodotum, quum Xerxes 5282200. homines *in Polymnia*

uno

uno conſpectu [illegible]ens acerbe flere inciperet, quod ex tot hom[illegible]um m[illegible]bus, poſt annos centum nullus ſuperſtes futurus eſſet, ſufficit, in hoc tam brevi vitæ humanæ ſpatio, multa ſingulis hominibus accidere, ut ſæpius mori magis quam vivere cupiant. Ita breve etiam vitæ ſpacium miſeris hominibus nimis longum & diuturnum videri. Cæterum hæc vita temporalis, ut idem Lactantius ait, quia brevis, idcirco & bona ejus, & mala brevia ſint neceſſe eſt. Illa vero ſpiritualis, quæ huic terrenæ contraria eſt, quoniam ſempiterna eſt, idcirco ejus & mala ſempiterna ſunt. Ita fit ut & bonis brevibus mala æterna, & malis brevibus bona æterna ſuccedant. Quę eſt enim, obſecro, vita noſtra? Vapor inquit D. Iacobus, qui ad exiguum tempus apparet & deinde evaneſcit. Vel, ut Ariſtoteles dicit, Quidnam eſt homo imbecillitatis exemplum, temporis ſpolium, fortunæ luſus, inconſtantiæ imago, invidiæ & calamitatis trutina, reliquum vero pituita & bilis. Recte itaq; dici poteſt:

Lib. 6. c. 4. de vero cultu.

Cap. 1.

Vita quid eſt hominum? ſp[illegible] & formido futuri,
Multum triſtitiæ [illegible] p[illegible]rum.

Unde D. Auguſtinus non minus p[illegible]e qu[illegible] vere ſcribit: Vita hæc eſt vita dubia, vita cæca, vita ærumnoſa, quam humores tumidant dolores extenuant, ardores exiccant, eſcæ [illegible], jejunia macerant, ioci diſſoluunt, triſtitiæ conſumunt, ſolicitudo coartat, ſecuritas hebetat, divitiæ jactant, paupertas deiicit, juventus extollit, ſenectus incurvat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & poſt hæc omnia mors interimit, univerſis gaudiis finem imponit. Ita quum eſſe deſierit, nec fuiſſe putetur. Pulchrum eſt igitur adagiũ πομφόλυξ ὁ ἄνθρ[illegible]. Quo reſpexiſſe Lucianus videtur, qui vitas hominum bullis ſimiles facit, [illegible]um aliæ [illegible] atque natæ ſunt, protinus evaneſcunt, aliæ paulo d[illegible] durant, omnes breviſſimis quibuſdam intervallis aliæ ſuccedunt aliis. Qua autem re poſſet magis extenuari hominis vita, quam ut [illegible] apud Stobæum indicat? Is enim eam umbræ fumi ſimilem fa[illegible] N[illegible] ſunt ejus verſus:

In Charonte.

Τὸ [illegible] φωνεῖ,
Καὶ [illegible] σκιά.
C[illegible]duca molitur genus m[illegible]ium,
Neq; certa res eſt ulla, nec tuta, haud magis
Atq; umbra fumi.

Laudanda itaq; eſt pietas noſtrorum maior[illegible]m, qui Imp[illegible]toribus & Principibus ejuſmodi publica monumenta poſuerunt, ut non ſolum poſteritas admoneretur, nullum reſpectum perſonarum habendum poſt mortem, omniumque mortalium carnem maſſam luto[illegible] & putrid[illegible]. Sed etiam ut caduca ab æternis d[illegible]ſcernerentur. De qua re epitaphium, quod in [illegible]plo ca-

plo cathedrali urbis Brunſuicenſis hodie legitur, præ cæteris memorabile eſt. Id ſicut manu ſua mihi deſcriptum dedit vere nobilis, & eximia eruditione indeſeſſoque ſtudio vir, Franciſcus à Domsdorf, huc inſerendum operæ precium dixi, licet appareat illud ſeculum potius rhythmorum, quam puritatis & proprietatis linguæ Latinæ, non ubique obſervata quantitate ſyllabarum, ſtudioſum fuiſſe:

Hic jacet Henricus quondam Dux, conditor hujus
Eccleſiæ dignus, nobilitate pius.
Moribus ornata ſibi conjunx eſt ſociata,
Pauperibus larga ſimplicitate pia.
Inclyta Mechtildis Anglorum filia Regis,
Nutriat angelicis hos DEUS ipſe cibis.
Adjacet aptatus Rex horum ſanguine natus,
Otto coronatus, vermibus eſca datus.
Hujus erat poſt ſponſa Philippi ſtirps generoſa,
Filia formoſa, nunc cinis, ante roſa.
Qui legis hæc metra, memor eſto orans pro poeta.
Quid caro, quid vita, quid res, niſi mors, cinis, umbra?

Huc ſpectat inſcriptio monumenti Roſimundæ, Henrici II. Anglorum Regis amicæ, in cœnobio Godſtoveio.

Hoc jacet in tumulo Roſa mundi, non roſa munda,
Non rodolet, ſed olet, quæ redolere ſolet.

Hoc etiam Sabbas Caſtellioneus Eques Hieroſolymitanus ſuo epitaphio, quod vivens ſibi ipſe fecit, & conſpicitur in principio libri ſui, quem Italica lingua conſcripſit, eique titulum fecit, *Ricordi*, indicare voluit, id eſt ejuſmodi.

D. O. M.

PUTREDINI ET CORRUPTIONI RESURRECTURIS UTINAM IN MELIUS SABBAS MEDIOLAN. EX GENTE CASTIL. FR. ET MIL. HIEROSOL. ET PARVO CONTENTUS VIXI. PARVO CONTENTUS ET SOLITARIUS HIC IACEO ANGUSTE. QUALIS FUERIM NEC EGO SCIVI NEC TU QUÆRAS QUISQUIS ES SI PIUS ES DEPRECARE DEUM PRO ME. HOSPES SOSPES ABI. VALE ET VIVE MEMOR LETHI. VIVENS MORITURO MIHI POSUI. MORTALIUM VITA ORTUS LABOR ET MORS. OBIIT AN. DOM. SAL. M. D. LIII. DIE XVI. MARTII.

RELIQUUM MORTALE ET CORRUPTIBILE FRATRIS SABBÆ.

Rectiſſime igitur doctiſſimus Buchananus in ſuo Iephte miſeram conditionem humanæ vitæ elegantiſſ. hiſce verſiculis deplorat:

Non unquam mihi

Secura vitæ fluxit ulla portio,
Vt trudit undas unda, fluctus fluctui
Cedit ſequenti, pellitur dies die:
Semper premuntur præterita novis malis,
Dolor dolori, luctui eſt luctus comes.

Sane vita noſtra omnino naviganti ſimilis eſt. Is enim qui navigat, inquit, D. Gregorius, ſtet, ſedeat, iaceat; ſemper vadit, quia impulſu navis ducitur: Sic & nos ſive vigilantes, ſive dormientes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Quod etiam Seneca admonuit, prænavigamus, inquit, vitam: Et quemadmodum in mari, ut ait Virgilius noſter: *Epiſt. 71.*

Terraq; urbeſq; recedunt.

Sic curſu rapidiſſimi temporis primū pueritiam abſcondimus, deinde adoleſcentiam, deinde quicquid eſt inter juvenem & ſenem mediū, in utriuſq; cōfinio poſitū, deinde ſenectutis optimos annos. Noviſſime incipit oſtendi publicus finis generis humani. Scopulum eſſe illum putamus dementiſſimi? portus eſt aliquando petendus, nunquam recuſandus. Plura ſtudioſus lector huic meditationi congruentia reperiet apud Franciſcum Patritium Senenſem in ſuo elegantiſ. libro de Regno & Regis inſtitutione. Adiiciendam hoc loco putavi inſcriptionem, quam ex hieroglyphicis figuris in ſuo dialogo pio & ſpeculativo M. Gabriel Symeon Florentinus, ita interpretatur; Hāc quoq; in libello ſuo peculiari precum propria manu ſcripſit Daniel Archiepiſcopus & Elector Imperij Moguntinus nuper defunctus: *Lib 1, tit. 8.*

VITA BREVIS. FORMA DECIPIENS. PECUNIÆ FLUXÆ. IMPERIUM INVISUM. BELLUM PERNICIOSUM. VICTORIA ANCEPS. CONCORDIA FALLAX. SENECTUS MISERA. MORS FELICITAS. SAPIENTIÆ FAMA PERENNIS.

In vita Claudij Cæſaris. Etſi autem Trebellius Pollio ita ſcribit: Doctiſſimi Mathematicorū centum & viginti annos homini ad vivendū datos judicant, neq; amplius cuiquam jactitant eſſe conceſſum, etiam illud addentes, Moſen ſolum, DEI, ut Iudæorum libri loquuntur, familiarem cxxv. annos vixiſſe, qui quum quereretur, ꝙ juvenis interiret, reſponſum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus eſſe victurum: tamen licet homines tam longævi adhuc eſſent, ſicut prima ætate Adamus & reliqui Patriarchæ, nihilum tamen atq; breve tempus vixiſſent: Cæterū in Pſal. xc. qui eſt oratio Moſis viri DEI ſeptuaginta ſolummodo anni ætati hominis ſtatuuntur, & ſi multum eſt, octoginta: quod ſi quid amplius; labor eſt & dolor, quoniam tranſivimus & cito avolavimus, ut ibidem dicitur. Ætas ſane hominis varie diſtinguitur, ſicut ex diverſis autorib. collegit Petrus Meſſias Hiſpanus. Ut autē ea rectius cognoſcantur, viſum eſt Solonis diſtinctionem ætatum, quam Philo Hebræus doctiſſimus in ſuū commentariū de mūdi opificio inſeruit, eamq; elegiam Lilius Gyraldus ita tranſtulit, in fine hujus meditationis adiicere: *In ſylva variar. lection part. 1. c. 40. Lib. 2. De poet. hiſtor. Dial. 3.*

Impu-

Impubes & adhuc infans quum ſepta molaris
Educit primum, ſeptimus annus erit.
Quumq; alios ſeptem DEVS huic perfecerit annos,
Apparent pubis mollia ſigna nova.
Tertia mox veſtit tenera lanugine malas,
Heu nimis ætatis flos cito præteriens.
Iam iuvenem vireſq; facit tibi ſeptima quarta,
Virtutis profert certaq; ſigna viri.
Coniugiis ætas maturum quinta miniſtrat,
Natorum & quibus eſt poſteritatis amor.
Sexta hominis mentem cunctos adducit ad uſus,
Qui queat ingenio rebus adeſſe ſuis.
Septima mente valet, valet & lingua, & ſimul iſti
Octava, ambæ annis quatuor atque decem.
Nona ætate etiam mage mollia dicere quibit.
Virtutem ad magnam lingua etiam & Sophia.
Si quiſquam ad decimæ menſuram exegerit annos,
Intempeſtivam non habet ille necem.

Caput XIII.

De miſera conditione Acridophagorum, qui ſunt Æthiopiæ populi.

ACRIDOPHAGI, uti ſcribit Diodor. & Strabo ſunt Æthiopiæ *Lib. 4.* populi deſerto contermini, homines paulo cæteris brevio- *Lib. 16.* res, macilenti, ac ſupra modum nigri. Veris tempore Zephyrus & Lybicus venti infinitum pene locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Has ſale, qui ibi plurimus eſt, ſuperinfuſo diutius ſervant, cibum guſtu eis ſuavem, Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum victus. Neque enim pecora nutriunt; neq; piſces edũt, procul à mari poſiti, neq; ullum aliud adminiculũ habent. Corpore leves ſunt, veloces curſu, & vitæ brevis, ut qui longiſſime vivunt, quadrageſimum non excedant annum. Finis eorum admirabilis eſt. Nam propinquante ſenecta, pediculi alati non ſolum viſu varii, ſed ſpecie horrida ac turpes, in corporibus nati, ventrem primo, tum pectus, deinde totum corpus parvo tempore excedunt. Qui morbum patitur, primum veluti ſcabiei cuiuſdam pruritu allectus, corpus ſcalpit, voluptate ſimul & dolore perceptis. Deinde exorientibus pediculis, ſimul effluente ſanie, morbi acerbitate & dolore

 percitus

percitus, unguibus corpus magno cum gemitu lacerat. Tanta vero vermium copia effluit, aliis ſuper alios tanquam ex perforato vaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto ſive cibi, ſive aeris cauſa miſerum ſortiuntur vitæ finem. Vnde aliquis non abs re dicere poſſet, ex vermibus illos ali, & ab iiſdem rurſum eos necari. Parum autem differunt ab his (quamvis ratio victus diverſa ſit) ii, qui à Luſitanis è remotiorib. inſulis catervatim apportantur. Audivi enim ab illis, qui viderunt ſæpius appellentes naves onuſtas
Cap. 30. huiusmodi mancipiis, quæ à colore Negros appellant; ea ſicut Solinus Himantopodes gentes Lybiæ deſcribit, flexis niſibus crurum, repere potius quam incedere, & præter formam fere nihil habere commune cum homine, quem ratio & ſermo à reliquis animantibus diſtinxit: ſed hos Negros in ædificia in littore, inſtar latiſſ. horreorum, ad hoc conſtructa, veluti bruta, non habita ratione ætatis, ſexusve, promiſcue includi, donec emptorem reperiant. Huius autem primum laborem eſſe, ut mancipia inſtruat & doceat intelligere, ſeſe animalia rationalia, id eſt, homines & non bruta eſſe.
Lib. 5. Non ſecus ac Strabo memoriæ de Corſicis mancipiis tradidit, quæ inquit, Romæ cernere eſt ſimul & mirari, quam agreſtis videatur effigies, quamque beſtiarum appareat diritas facieſq; truculentæ. Aut enim vitam tolerare nõ poſſunt, aut per ſocordiam & ignaviam inſenſati dominos conterunt, itaq; licet pro eis paululum exponant precii, tamen pœnitentia torquentur. Vnde vetus adagium extat, De Corſo nec vivo, nec defuncto eſſe fidendum.

Caput XIV.

Aes putrefactioni non eſſe obnoxium, & alias res à putrefactione ſervare, atque de miro ritu ſepeliendi.

VIDI cum meis ſodalibus Venetiis (ex quibus honoris cauſa nominare libet Antonium à Maſſau doctum, nobilẽ & militarem iuvenem, Pomeranum, qui ea re valde delectabatur) inter alias ſelectiſſimas antiquitates, & res rariſſimas, apud Lauredanum, qui poſtea Dux Venetus electus eſt, quaſdam imagunculas æreas, quas ipſius filius (qui nos in ædes paternas navicula vel uti vulgi vocatur Gondala ſua peculiari, ſicut Venetis mos eſt, advexerat) ſingulari humanitate nobis monſtrabat. Is affirmabat ea reperiri in Ægypto reconditas in corporibus defunctorum, & quidem eorum, de quibus piſſaphalthium facticium quod Arabes Mumiam vocant; ſumitur. Sæpius igitur cogitavi, an tantum ſuperſtitione quadam, veluti idola, iſtæ imagi-

imagines, quæ uti opinor, à Romanis ſigilla appellabantur, terra conditæ eſſent, ſicut noſtro quoque tempore nonnunquam reliquiæ & imagines Sanctorum, quibuſdam in locis monumentis conduntur: an vero ratio quædam ſubeſſet. Verum enimvero, quemadmodum non ſemel miratus ſui veterum eximiam prudentiam, quæ plerumque coniuncta fuit ſuperſtitioni ipſorum, & ut Poeta quidam præſtantiſſ. dixit:

Nihil ſine prudenti fecit ratione vetuſtas:

ita deprehendi, hæc idola ærea non abſque peculiari ratione ita inſuta cadaveribus fuiſſe. Conſtat enim ex ſacris literis & hiſtoriis, veteres, Ægyptios præſertim, nimiam quandam curam & exactam diligentiam adhibuiſſe, ut conſervarent cadavera ſuorum in monumentis integra, utque eſſent putrefactioni minus obnoxia. *In Phædone.* Vbi enim mortuum inquit Plato, corpus ceciderit & conditum fuerit, quemadmodum qui in Ægypto condiuntur, pene totum perdurat, longo quodam infinitoq; tempore. Atque etiamſi nonnulla, corporis membra computruerint, oſſa, nervi & huiuſmodi: omnia tamen (ut ita dicam) immortalia perdurant. Ob hanc rem, adhibuerunt aromata, & alios odores, quos Arabia Fœlix profert. Neque ignorarunt, æs valde ſolitum eſſe, quare—*Nexos ære trabes*—apud Virgilium reperitur: *Et monumentum ære perennius*, apud Horatiū. Experientia igitur edoctos, æs non tantum ſeipſum à putredine & ærugine quam diutiſſime conſervare, ſed etiam adverſus putreſcentia, peculiarem vim quandam habere; iſtas æreas icunculas (qualis vel ſimilis fortaſſe fuit ea icuncula puellaris, vel potius laguncula, ut nonnulli legendum putant, licet à quibuſdam, ſed falſo, acuncula legatur, quam Nero ſuperſtitione quadã, ut Suetonius refert, pro ſummo numine, triniſque in die ſacrificiis colere ſolitus fuit) cadaveribus arbitror eos inſuiſſe (non tamen inficior ſuperſtitionem aliquam acceſſiſſe) ut diutius à putredine aſſervarentur, cum præſertim ob hanc rem, etiam acutos mucrones æreos olim cadaveribus infixos fuiſſe teſtetur Pierius. Eiuſmodi clavi, cum fibulis æreis, non ita pridem apud nos in vicinia, quum forte monumenta vetuſtiſſ. in loco ſylveſtri invenirentur, inter oſſa mortuorum reperti ſunt, quos propterea diligenter aſſervo. Etſi autem non ignoro aliam ſepeliendi & condiendi rationem, de qua Lilius Gyraldus & alii nonnulli ſcripſerunt, accedere: tamen hoc quod diximus, eo facilius accidere poteſt propter magnam differentiam cadaverum hominum Orientalium & Europæorum. Illi enim utpote ſicciore conſtitutione, non ita putrefactioni obnoxii ſunt, veluti hi. Idque conſtat ex Ammiano Marcell. ubi dicit, Cadavera Romanorum à Perſis in prælio cæſorum diſcerni potuiſſe. Noſtrorum enim cadavera, inquit, mox cæſorum fariſcunt & defluunt, adeo ut nullius mortui facies poſt quatriduum agnoſcatur. Interfectorum

In vita Neronis. *In Hieroglyphicis.* *Lib. 19.*

vero Perſarum inarceſcunt in modum ſtipitum corpora,ut nec liquentibus membris, nec ſanie perfuſa madeſcant, quod vita parcior facit, & ubi naſcuntur,exuſtæ calorib.terræ. Huc ſpectant ea quæ in fragmentis Varronis legimus: Perſas videlicet propter exercitationes pueriles modicas, eam eſſe conſecutos corpore ſiccitatem,ut neque ſpuerent,neq; emungerentur, ſufflatoque corpore eſſent. Ideoq; teſte Xenophonte, uſi ſunt frequenter naſturtio in cibo; quod ideo factũ Suidas in hiſtoricis putat,quod naſturtium urinam & ſputum (negantib. tamen Medicis noſtratibus illam vim,ſed potius contrariam naſturtio ineſſe) inhibeat. Cavent enim, inquit, Perſæ, ne multum expuant,mingant & emungant. Eodẽ modo non ignorarunt,pueros, ut idem Varro teſtatur, impuberes, ſi plurimo cibo nimioq; ſomno utantur,hebetiores fieri, hincq; elici tarditatem, corporaq; eorum inprocera fieri, minuſque adoleſcere. Etſi autem tanta firmitas corporum Perſis attribuitur, tamen Herodotus tradit, Perſarum capita adeo fragilia eſſe, ut ſi velis ferire, vel ſolo calculo perforare poſſis: Ægyptiorum autem ita firma ut ea vix ictu lapidis elidas. Hoc autem ideo accidere, quod Ægyptii ſtatim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad Solem redditur compactũ. Quæ eadem cauſſa eſt calueſcendi. Nam ex omnibus,inquit,hominib.pauciſſ.quis Ægyptios calvos videat, cuius rei hoc cauſſæ eſt, quod robuſta capita geſtãt. At Perſis cur fragilia ſint capita,id in cauſſa eſt, quod à principiis imbuuntur operire capita,geſtantes pileos tiaraſque. Eadem fere quæ Marcellinus de cadaverib.Perſarum inareſcentibus ſcripta reliquit,de Hiſpanis novum Orbem ſubigentibus, dici poſſent, ut ex epiſtola milite quodam ad Medicũ Hiſpanũ è Lima Pervana Anno 1568. miſſa apparet, quæ allegatur in additionib. apud Benzonem. Indos videlicet quum infinitos Hiſpanos trucidaſſent:eos tamẽ eſui aptos negaſſe. Quippe duriori & exucca carne,niſi trucidati tres aut quatuor dies macerẽtur. Benzo autem ibidem aliã rationem aſſignat,quare ἀνθρωποφάγοι iſti ab eſu carnium interfectorum Hiſpanorum abſtinuerunt. Poſtquam enim de acerrimo odio Indorum erga Hiſpanos multa dixit,ſuoſque commilitones impios ſceleratos ac perfidos Chriſtianos,indignos quos terra vivos ſuſtineat,adeo ut ne eorũ conſpectũ indigenæ ferre poſſint, ſed eos Viracochias, id eſt ſpumam maris vocitent, retulit: Quanquam inquit, omnes eius ferme oræ accolæ humanis carnib. veſci conſueverint: ex iis tamen nonnulli,Hiſpanorum cadavera,qui prælio ceciderant,cæteris mandentibus,à tali cibo abhorrebant, veriti nempe, ne etiam tum eæ carnes corporib. ſuis aliquid damni afferrent.Sane ne nimis extra propoſitum vagemur, mirum eſt, quod Ortelius ex Gyraldo Cambr. notavit.In Artanicis Inſulis hominum corpora non putreſcere, ideoq; non humari, ſed dio expoſita, permanere incorrupta. Sic homines avos, atavos,

In Thalia.

In hiſtor.novi orbis lib.1.c. 23.

In Theatro orbis Tabula X de Hibernia.

vos,tritavos,longamq; ſtirpis ſuæ ſeriem, magna admiratione cognoſcere. Idem mos eſt quibuſdam Indis occidentalibus in Comagra, ut Petrus Martyr refert. Reguli hujus inquit, penetrale ingreſſi Hiſpani, camerã reperiunt penſilibus refertam cadaveribus, goſſampinis funibus appenſis. Interrogati quid ſibi vellet iſta ſuperſtitio, parentum eſſe, avorum, atavorumque Camagri Reguli ea cadavera, inquiunt. De quibus ſervandis maximam eſſe apud eos curam, & pro religione pietatem eam haberi recenſent. Pro cujuſque gradu indumenta cuique cadaveri impoſita, auro gemmiſque ſuperintexta. *De reb. Ocean. decad. 2. lib. 3.*

Caput XV.

De pœnis contra ocioſos & ignavos conſtitutis.
ET
Quam inviſum ſit ocium.

TRitum eſt: Ocia dant vitia. Item proverbium: Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangat nucem, id eſt, Qui commodum appetit, ne fugiat laborem. Ob eam rem antidoti loco, ut vitiis quaſi compedes iniicerentur, multæ ſalubres leges paſſim extant, ex quibus dignoſcitur, quam variis modis, & merito quidem ocium (de illo ocio loquens quod ſine literis eſt, & Seneca, mortem & hominis vivi ſepulturam dicit:) ſemper exoſum, induſtria autem & φιλοπονία, ſicut Græci eleganti nomine exprimunt, cõmendata ſit. Qui enim deſides, ignavi & oſcitantes vivunt, non hercle magis vivunt ſecundum Crinitum, quam ſtolidæ pecudes & meræ beluæ. Neq; enim vivunt, ſed ſpiritum trahunt, ſicut pecudes ſolent. *Lib. 2. de honeſta disciplina. c. 12.* Quo factum eſt, ut Nomothetæ non ſolum ſalubres leges, ut modo diximus, verum etiam pœnas acertimas contra iſtos deſides atque ocioſos ſtatuerint, eoſq; jure infames dixerint. Siquidem & Solon ipſe in ſuis legibus inertiam hanc turpemque ignaviam ſeveriſſime culpavit. Qui DESIDIAM, inquit, SECTATUS EST, IS ACCUSANTIBUS ESTO OBNOXIUS. Extant præterea Draconis Athenienſis leges, qui in ocioſos pœnam mortis ſtatuit. Et in noſtris legibus Iuſtin. Imperator dicit: Mens inerti ocio dedita haud ſane quicquam bonorum peperit. Sumpſit hoc fortaſſe ex Sophoclis Iphigenia, qui prudenter monet: *In Auth de monach. &c. col. 10. tit. 133. paulo ante finem.*

πίκτει γὰρ οὐδὲν ἐσθλὸν εἰκαῖα σχολή,
θεὸς δὲ τοῖς ἀργοῦσιν οὐ παρίσταται,
Nihil boni parit ocium inane,
DEUS enim ociantes non adiuvat.

De

De Brachmanis philoſophis traditum eſt, quod pueros impranſos foras extrudere ſoliti ſint, ſi quando nihil utilis operæ vel parentibus, vel ſuis rebus neceſſariis dediſſent. Parthi quoque more recepto obſervarunt, ne quis die exorto ante liberis victum præberet, quam curſus jaculandique certamine ſuſcepto, ſudore circum capita diffuſſo feſſi permaduiſſent. Id ipſum Platonem movit, qui citat Heſiodum ſapienter dicentem, Viam quæ ad vitia ducat æquam eſſe & planam, ac ſine ſudore iter expeditum exhibere, quippe quæ brevis ſit:

Lib. 4. de Legibus.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Virtutem at ſuperi ſudoribus undique multis
Vallavere, & ad hanc via longa atque ardua ducit.
Aſpera quin etiam eſt, ſed tandem in vertice ſummo
Plana eſt ac facilis, fuerit prius aſpera quamvis.

Animadverterunt enim prudentiſſimi viri, ſine labore omnino nihil inter homines diuturnum eſſe poſſe, & omnia, ut quidam docuit, labore à diis vendi mortalibus. Ideoque Cic. dicit: Neque ita generati ſumus à natura, ut ad ludum & iocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeveritatem potius, & ad ſtudia quædam graviora atque majora. Unde Cato ſenior commilitonibus inculcare ſolitus eſt, quod uniuſcujuſque menti infixum eſſe convenit: Si cum labore præclari quiddam egeris, & quod honeſtati ſit conjunctum; labor abit, honeſte factum remanet; Si cum voluptate quidquam commiſſum ſit; voluptas, ut res momentanea, cito avolat, atque evaneſcit: improbitas vero & nequitia, ut indelebile vitium perpetuo adhæret. Pia præterea & memorabilis admonitio continetur his verſibus:

Lib. 1. Offic.

Non niſi per magnos voluit Deus *eſſe labores*
Ad ſua regna viam, nec ſidera ſegnibus offert.

De qua re, tanquam tria & vulgari, licet multa egregia exempla recenſere poſſemus; præ cæteris tamen duorum Regum Ægypti memorabilia ſunt, qui ut ocij fuere impatientes; ita ignaviam ſummo odio proſecuti ſunt. Narrat autem Herodotus Seſoſtrem Regem primum omnium Regum lõgis navibus Arabicum ſinum præter vectum populos rubri maris accolas in poteſtatem ſuam redegiſſe, indeque retro iiſdem veſtigiis reverſum; coactis ingentibus copiis tranſgreſſum in continentem, infeſto exercitu obvias ubique gentes ſubegiſſe, ex Aſiaque in Europam tranſgreſſum Thraces & Scythas vi domuiſſe. Unde digreſſus ad Phuſim amnem iter contendiſſe dicitur,

dicit. Quaſcunq; autem gentes nactus erat ſtrenuas, & pro libertate tuenda acriter & percupide dimicantes, per harum ille regiones ſtelas, id eſt, cippos lapideos ſtatuebat, literis ſignificantes ipſius Regis nomen & patriam, & ut copiis eos propriis ac viribus ſubegerat. Alexander autem de Alex. refert, trophæum eum cum coleis & virili membro erexiſſe. Quorum vero urbes nullo negotio, aut incruento certamine cepiſſet, apud hos itidem, ut apud illos, qui ſtrenuitatis ſpecimen ediderant, cippos quoque ſtatuebat, atque eo amplius muliebria genitalia adſculpebat, ſignificare volens eos ignavos & deſides eſſe. Huius rei meminit quoque Pierius in hieroglyph. Amaſis deinceps Rex Ægypti etiam legem ſancivit contra ocioſos & ignavos. Nam eius memorabilis ſanctio fuit, ut ſinguli quotannis apud Naumarchem, id eſt, cuiuſque præfecturæ præſidem profiterentur, unde viverent; qui autem hoc non faceret, aut genus vitæ præſidii approbare non poſſet, huic pœna extremum ſupplicium eſſet. Hanc legem Solon ex Ægypto mutuatus Athenienſibus promulgavit, qua illi ſemper uſi ſunt, lege ſane inculpata. Areopagitas quoque hac lege iuriſdictionem exercuiſſe teſtis eſt Athenæus his verbis: ὅτι δὲ ἀσώτους ἐ τοὺς μὴ ἔχοντας περιουσίας ζῶντας τὸ παλαιὸν ἐκάλουν Ἀρεοπαγῖται ϗ ἐκόλαζον, ἱστόρησαν Φανόδημος ϗ Φιλόχορος, ἄλλοι τε πλείονες. id eſt, Quod autẽ patrimoniorũ profligatores, eoſq; qui nullis facultatib. victitarent, Areopagitæ in iudicium vocarent, pœniſq; & ſuppliciis afficerent, memoriæ mandarunt Phænodemus & Philochorus, pluresq; alii. Deinde idem auctor Athenæus huiuſmodi exemplum eius rei ſubdidit. Siquidem Menedemus, inquit, & Aſclepiades erant iuvenes ambo philoſophiæ quidem ſtudioſi, ſed egeſtate præditi. Hos Areopagus pro poteſtate accitos interrogare inſtitit, quonam pacto fieret, ut quum dies ipſi totos Philoſophis operam darent, nihil in cenſu habentes, bona nihilominus habitudine corporis viderentur. Ad hæc illi reſpondentes, quum piſtorem quendam accerſiri poſtulaſſent, & ille accerſitus veniſſet, eum interrogandum duxerunt. Qui quum rogitantib. Areopagitis dixiſſet, una quaque nocte illos in piſtrinum deſcēdere ſolitos, ibiq; frumentum molentes, pro nocturnis operis drachmas utrumq; ſingulas ferre; admiratus Senatus, ducentas eis drachmas ob virtutem decrevit. Ob eam etiam cauſam Scipionis Africani induſtria & ſedulitas celebratur, qui dicere ſolitus eſt: Se nunquam minus ocioſum eſſe, quam quum ocioſus eſſet. Et Scipio Naſica quibuſdam dicentibus, res Romanas iam in tuto eſſe, extinctis Carthaginienſibus, & Græcis in ſervitutem redactis. Imo, inquit, nunc demum ſumus in periculo ſummo, poſteaquam nulli ſuperſunt, quos vel timeamus, vel revereamur. Senſit ſane inimicos per occaſionem utiles eſſe nobis, per quos non licet impune ſecureque eſſe negligentes & ſegnes. Huc reſpexit Cato quo-

Lib. 1. c. 22. genial. dierum.

Lib. 14. de pudendis.

Lib. 4.

alia de cauſa ſuſpicio contra illos oriatur,ut deferant eos magiſtratui , qui de vita & moribus eorum diligenter inquirat ; ſique ſontes reperiat , pro merito puniat.In primis autem in oppido Miſniæ Leucopetra vel Weiſſenfelſio ad Salam,non procul à finibus Turingiæ , acris inquiſitio erga tales ignavos & vagabundos homines eſſe ſolet.Unde in patibulo,quod in edito loco ad bivium in via regia ſtat , plerunque conſpicies pendentes manipulum furum utriuſque ſexus.Idem fit Rubeaci in Alſatiæ civitate (quæ à Romanis Anno poſt natum Chriſtum CLXVI. condita perhibetur) graviſſimæ enim pœnæ ex acri inquiſitione in fures ibi conſtitutæ ſunt, eæque tam ſtricte & ſevere exercentur , ut tritum ibi ſit proverbium. Der Galgen zu Rufach hat gut Eychen Holtz.Compertum enim eſt , hac inquiſitione ſæpiſſime detecta eſſe latrocinia,furta & alia ſcelera.Nemo enim de vento vivere præſumitur,ut Alexander Imp. reſcripſit.Hoc ipſum præbuit cauſſam veteribus,ut leges ſumptuarias conſtituerent,qualis fuit olim apud Corinthios. Ij enim,ſi quem cernerent ſplendidius obſonari,hunc interrogare ſolebant, unde illi ſumptus competerent ei,quidve ageret ? Quod ſi huic vitæ generi ſumptus ſuppeterent;frui ſinebant: Sin autem ſumptus facultates excederent;jubebant in poſterum moderatius uti : ni pareret mulctam imponebant.Quod ſi nihil quum haberet,attamen ita ſplendide & opipare viveret; necandum carnifici tribuebant,quia aut hunc furem eſſe,aut noctibus ſpoliare,aut cum furibus participare,aut falſa teſtari, aut accuſare neceſſe eſſet. Hanc legem Athenæus ex Diphilo in Mercatore ita refert:

L. fin. C de alim. publ. præſtand.

Lib. 6. c. 2.

Eſt optime hic ſtatutum apud Corinthios,
Si quempiam obſonare ſemper ſplendide
Videmus,hunc rogamus,unde vivat,&
Quid faciat operis: ſi facultates habet,
Vt reditus harum ſolvere expenſa queat;
Perpetimur illum perfrui bonis ſuis.
Sin forte ſumptus ſuperat ea,quæ poſſidet,
Prohibemus huic ne faciat in poſterum
Ni pareat,jam plectitur mulcta gravi.
Sin ſumptuoſe vivit is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus Proh Hercules.
Nec enim licet vitam abſque malo ullo degere
Talem;ſcias.Sed eſt neceſſe aut noctibus
Abigere prædam,aut fodere muros ædium
Aut hæc patrantum iungier commercio,
Aut in foro agere Sycophantam:aut perfidum
Præbere teſtem.Nos genus hoc mortalium
Eiicimus hac ex urbe,velut purgamina.

Poſtre-

Poſtremo pulchra eſt explicatio hieroglyphicarum figurarum quæ à Poliphilo in ſua Hypnerotomachia Italica ponitur, talis videlicet.

EX LABORE DEO NATURÆ SACRIFICA LIBERALITER. PAULATIM REDUCES ANIMUM DEO SUBIECTUM FIRMAM CUSTODIAM VITÆ TUÆ MISERICORDITER GUBERNANDO TENEBIT INCOLUMEMQUE SERVABIT.

CAPUT XVI.

De validis mendicantibus.

FORTE fortuna incidi in librum quendam, in quo hæc ſcripta erant. Tria genera hominum debent expelli de civitatibus; leproſi, cadavera mortuorum, mendicantes validi. Venit igitur mihi in mentem non ſine gravi cauſſa in vetere lege à Moyſe præceptum fuiſſe Iudæis, ne illi egenos & mendicos inter ſe patiantur, unde colligendum eſt, quam exoſum ſemper fuerit hoc genus hominum, qui veluti fuci ſeſe aliorum laboribus ſuſtentare, & alimenta egenorum ſurripere ſatagunt. Quare ſi leges Cæſareæ *L. ſi quis §. Sed ſi filius* volunt, quod filius qui poteſt ex induſtria ſua victum quærere, non ſit à *De lib. agnoſc.* patre alendus, multo magis ij ferendi nō ſunt, qui bona habitudine corporis præditi, ſe ipſos labore ſuo ſuſtentare poſſunt, ne damno aliorum pingueſcant. Iuſtius igitur aliquis fecerit, ſi injuſte petentem correxerit quam ſi ei dederit. Hac de re habemus legem Platonis talem; NEMO IN NO- *Lib. 11 de legib.* STRA CIVITATE MENDICUS ESTO. Et idem Plato dicit, In ea civitate, in *Lib. 8. de Repub.* qua videas mendicos, ibidem eſſe fures latebras quæritātes ſectores, ſacrilegos, & huiuſmodi ſcelerum artifices. Non abſimilis etiam fuit lex Gratiani Valentiniani & Theodoſij Impp. quæ eſt inſerta in Codice Iuſtiniani ſub titulo de mendicantibus validis. Et extat Caroli Magni conſtitutio, in qua mendicis palantibus vetuit quicquam tribui: ſuos quamq; regionem inopes alere, ſanos validos labore victum quæritare, ac deſiderio ſufficere manu juſſit. Hæc reſpexerunt etiam Conſtitutiones Imperij moderniores, quibus ſtatuitur, ut hoc ſegne atque futile genus hominum, & velut rapto vivens, non feratur. Ex iiſdem cauſis veteres in bene conſtitutis Regnis & Rebuſpub. non tulerunt eos, qui ſpecie religionis ſegniciem ſuam tegere, & alieno labore victitare voluerunt. Ita enim ſcribit Valer. Max. de Maſſilienſium Repub. Omnibus qui per aliquam religionis ſimulationem ali- *Lib. 2. c. 1.*

Secura vita fluxit ulla portio,
Vt trudit undas unda, fluctus fluctui
Cedit ſequenti, pellitur dies die:
Semper premuntur præterita novis malis,
Dolor dolori, luctui eſt luctus comes.

Sane vita noſtra omnino naviganti ſimilis eſt. Is enim qui navigat, inquit, D. Gregorius, ſtet, ſedeat, iaceat; ſemper vadit, quia impulſu navis ducitur: Sic & nos ſive vigilantes, ſive dormientes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Quod etiam Seneca admonuit, prænavigamus, inquit, vitam: Et quemadmodum in mari, ut ait Virgilius noſter:

Epiſt. 71.

Terraq́ urbeſq́ recedunt.

Sic curſu rapidiſſimi temporis primũ pueritiam abſcondimus, deinde adoleſcentiam, deinde quicquid eſt inter juvenem & ſenem mediũ, in utriuſq; cõfinio poſitũ, deinde ſenectutis optimos annos. Noviſſime incipit oſtendi publicus finis generis humani. Scopulum eſſe illum putamus dementiſſimi? portus eſt aliquando petendus, nunquam recuſandus. Plura ſtudioſus lector huic meditationi congruentia reperiet apud Franciſcum Patritium Senenſem in ſuo elegantiſ. libro de Regno & Regis inſtitutione. Adiiciendam hoc loco putavi inſcriptionem, quam ex hieroglyphicis figuris in ſuo dialogo pio & ſpeculativo M. Gabriel Symeon Florentinus, ita interpretatur; Hãc quoq; in libello ſuo peculiari precum propria manu ſcripſit Daniel Archiepiſcopus & Elector Imperij Moguntinus nuper defunctus:

Lib 1, tit. 8.

VITA BREVIS. FORMA DECIPIENS. PECUNIÆ FLUXÆ. IMPERIUM INVISUM. BELLUM PERNICIOSUM. VICTORIA ANCEPS. CONCORDIA FALLAX. SENECTUS MISERA. MORS FELICITAS. SAPIENTIÆ FAMA PERENNIS.

In vita Claudij Cæſaris.

Etſi autem Trebellius Pollio ita ſcribit: Doctiſſimi Mathematicorũ centum & viginti annos homini ad vivendũ datos judicant, neq; amplius cuiquam jactitant eſſe conceſſum, etiam illud addentes, Monſen ſolum, DEI, ut Iudæorum libri loquuntur, familiarem CXXV. annos vixiſſe, qui quum quereretur, ꝙ juvenis interiret, reſponſum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus eſſe victurum: tamen licet homines tam longævi adhuc eſſent, ſicut prima ætate Adamus & reliqui Patriarchæ, nihilum tamen atq; breve tempus vixiſſent: Cæterũ in Pſal. XC. qui eſt oratio Moſis viri DEI ſeptuaginta ſolummodo anni ætati hominis ſtatuuntur, & ſi multum eſt, octoginta: quod ſi quid amplius; labor eſt & dolor, quoniam tranſivimus & cito avolavimus, ut ibidem dicitur. Ætas ſane hominis varie diſtinguitur, ſicut ex diverſis autorib. collegit Petrus Meſſias Hiſpanus. Ut autẽ ea rectius cognoſcantur, viſum eſt Solonis diſtinctionem ætatum, quam Philo Hebræus doctiſſimus in ſuũ commentariũ de mũdi opificio inſeruit, eamq; elegiam Lilius Gyraldus ita tranſtulit, in fine hujus meditationis adiicere: *Impu-*

In ſylva variar. lection part. 1. c. 40. Lib. 2. De poet. hiſtor. Dial. 3.

Impubes & adhuc infans quum ſepta molaris
Educit primum, ſeptimus annus erit.
Quumq; alios ſeptem DEVS huic perfecerit annos,
Apparent pubis mollia ſigna novæ.
Tertia mox veſtit tenera lanugine malas,
Heu nimis ætatis flos cito præteriens.
Iam iuvenem viresq; facit tibi ſeptima quarta,
Virtutis profert certaq; ſigna viri.
Coniugiis ætas maturum quinta miniſtrat,
Natorum & quibus eſt poſteritatis amor.
Sexta hominis mentem cunctos adducit ad uſus,
Qui queat ingenio rebus adeſſe ſuis.
Septima mente valet, valet & lingua, & ſimul iſti
Octava, ambæ annis quatuor atque decem.
Nona ætate etiam mage mollia dicere quibit.
Virtutem ad magnam lingua etiam & Sophia.
Si quiſquam ad decimæ menſuram exegerit annos,
Intempeſtivam non habet ille necem.

CAPUT XIII.

De miſera conditione Acridophagorum, qui ſunt Æthiopiæ populi.

ACRIDOPHAGI, uti ſcribit Diodor. & Strabo ſunt Æthiopiæ *Lib. 4.* populi deſerto contermini, homines paulo cæteris brevio- *Lib. 16.* res, macilenti, ac ſupra modum nigri. Veris tempore Zephyrus & Lybicus venti infinitum pene locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Has ſale, qui ibi plurimus eſt, ſuperinfuſo diutius ſervant, cibum guſtu eis ſuavem, Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum victus, Neque enim pecora nutriunt; neq; piſces edũt, procul à mari poſiti, neq; ullum aliud adminiculũ habent. Corpore leves ſunt, veloces curſu, & vitæ brevis, ut qui longiſſime vivunt, quadrageſimum non excedant annum. Finis eorum admirabilis eſt. Nam propinquante ſenecta, pediculi alati non ſolum viſu varii, ſed ſpecie horrida ac turpes, in corporibus nati, ventrem primo, tum pectus, deinde totum corpus parvo tempore excedunt. Qui morbum patitur, primum veluti ſcabiei cuiuſdam pruritu allectus, corpus ſcalpit, voluptate ſimul & dolore perceptis. Deinde exorientibus pediculis, ſimul effluente ſanie, morbi acerbitate & dolore

percitus, unguibus corpus magno cum gemitu lacerat. Tanta vero vermium copia effluit, aliis ſuper alios tanquam ex perforato vaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto ſive cibi, ſive aeris cauſa miſerum ſortiuntur vitæ finem. Vnde aliquis non abs re dicere poſſet, ex vermibus illos ali, & ab iiſdem rurſum eos necari. Parum autem differunt ab his (quamvis ratio victus diverſa ſit) ii, qui à Luſitanis è remotiorib. inſulis catervatim apportantur. Audivi enim ab illis, qui viderunt ſæpius appellentes naves onuſtas *Cap. 30.* huiusmodi mancipiis, quæ à colore Negros appellant; ea ſicut Solinus Himantopodes gentes Lybiæ deſcribit, flexis niſibus crurum, repere potius quam incedere, & præter formam fere nihil habere commune cum homine, quem ratio & ſermo à reliquis animantibus diſtinxir: ſed hos Negros in ædificia in littore, inſtar latiſſ. horreorum, ad hoc conſtructa, veluti bruta, non habita ratione ætatis, ſexusve, promiſcue includi, donec emptorem reperiant. Huius autem primum laborem eſſe, ut mancipia inſtruat & doceat intelligere, ſeſe animalia rationalia, id eſt, homines & non bruta eſſe. *Lib. 5.* Non ſecus ac Strabo memoriæ de Corſicis mancipiis tradidit, quæ inquit, Romæ cernere eſt ſimul & mirari, quam agreſtis videatur effigies, quamque beſtiarum appareat diritas facieſq; truculentæ. Aut enim vitam tolerare nõ poſſunt, aut per ſocordiam & ignaviam inſenſati dominos conterunt, itaq; licet pro eis paululum exponant precii, tamen pœnitentia torquentur. Vnde vetus adagium extat, De Corſo nec vivo, nec defuncto eſſe fidendum.

CAPUT XIV.

Aes putrefactioni non eſſe obnoxium, & alias res à putrefactione ſervare, atque de miro ritu ſepeliendi.

VIDI cum meis ſodalibus Venetiis (ex quibus honoris cauſa nominare libet Antonium à Maſſau doctum, nobilẽ & militarem iuvenem, Pomeranum, qui ea re valde delectabatur) inter alias ſelectiſſimas antiquitates, & res rariſſimas, apud Lauredanum, qui poſtea Dux Venetus electus eſt, quaſdam imagunculas æreas, quas ipſius filius (qui nos in ædes paternas navicula vel uti vulgi vocatur Gondala ſua peculiari, ſicut Venetis mos eſt, advexerat) ſingulari humanitate nobis monſtrabat. Is affirmabat ea reperiri in Ægypto reconditas in corporibus defunctorum, & quidem eorum, de quibus piſſaphalthium facticium quod Arabes Mumiam vocant; ſumitur. Sæpius igitur cogitavi, an tantum ſuperſtitione quadam, veluti idola, iſtæ imagi-

imagines, quæ uti opinor, à Romanis ſigilla appellabantur, terra conditæ eſſent, ſicut noſtro quoque tempore nonnunquam reliquiæ & imagines Sanctorum, quibuſdam in locis monumentis conduntur: an vero ratio quædam ſubeſſet. Verum enimvero, quemadmodum non ſemel miratus fui veterum eximiam prudentiam, quæ plerumque coniuncta fuit ſuperſtitioni ipſorum, & ut Poeta quidam præſtantiſſ. dixit:

Nihil ſine prudenti fecit ratione vetuſtas:

ita deprehendi, hæc idola ærea non abſque peculiari ratione ita inſuta cadaveribus fuiſſe. Conſtat enim ex ſacris literis & hiſtoriis, veteres, Ægyptios præſertim, nimiam quandam curam & exactam diligentiam adhibuiſſe, ut conſervarent cadavera ſuorum in monumentis integra, utque eſſent putrefactioni minus obnoxia. Vbi enim mortuum inquit Plato, corpus ceciderit & conditum fuerit, quemadmodum qui in Ægypto condiuntur, pene totum perdurat, longo quodam infinitoq; tempore. Atque etiamſi nonnulla, corporis membra computruerint, oſſa, nervi & huiuſmodi: omnia tamen (ut ita dicam) immortalia perdurant. Ob hanc rem, adhibuerunt aromata, & alios odores, quos Arabia Fœlix profert. Neque ignorarunt, æs valde ſolitum eſſe, quare —*Nexos ære trabes*— apud Virgilium reperitur: *Et monumentum ære perennius*, apud Horatiũ. Experientia igitur edoctos, æs non tantum ſeipſum à putredine & ærugine quam diutiſſime conſervare, ſed etiam adverſus putreſcentia, peculiarem vim quandam habere; iſtas æreas icunculas (qualis vel ſimilis fortaſſe fuit ea icuncula puellaris, vel potius laguncula, ut nonnulli legendum putant, licet à quibuſdam, ſed falſo, acuncula legatur, quam Nero ſuperſtitione quadã, ut Suetonius refert, pro ſummo numine, triniſque in die ſacrificiis colere ſolitus fuit) cadaveribus arbitror eos inſuiſſe (non tamen inficior ſuperſtitionem aliquam acceſſiſſe) ut diutius à putredine aſſervarentur, cum præſertim ob hanc rem, etiam acutos mucrones æreos olim cadaveribus infixos fuiſſe teſtetur Pierius. Eiuſmodi clavi, cum fibulis æreis, non ita pridem apud nos in vicinia, quum forte monumenta vetuſtiſſ. in loco ſylveſtri invenirentur, inter oſſa mortuorum reperti ſunt, quos propterea diligenter aſſervo. Etſi autem non ignoro aliam ſepeliendi & condiendi rationem, de qua Lilius Gyraldus & alii nonnulli ſcripſerunt, accedere: tamen hoc quod diximus, eo facilius accidere poteſt propter magnam differentiam cadaverum hominum Orientalium & Europæorum. Illi enim utpote ſicciore conſtitutione, non ita putrefactioni obnoxii ſunt, veluti hi. Idque conſtat ex Ammiano Marcell. ubi dicit, Cadavera Romanorum à Perſis in prælio cæſorum diſcerni potuiſſe. Noſtrorum enim cadavera, inquit, mox cæſorum fatiſcunt & defluunt, adeo ut nullius mortui facies poſt quatriduum agnoſcatur. Interfectorum

In Phædone.

In vita Neronis.

In Hieroglyphicis.

Lib. 19.

vero Perſarum inarceſcunt in modum ſtipitum corpora, ut nec liquentibus membris, nec ſanie perfuſa madeſcant, quod vita parcior facit, & ubi naſcuntur, exuſtæ caloribꝰ terræ. Huc ſpectant ea quæ in fragmentis Varronis legimus: Perſas videlicet propter exercitationes pueriles modicas, eam eſſe conſecutos corpore ſiccitatem, ut neque ſpuerent, neq; emungerentur, ſufflatoque corpore eſſent. Ideoq; teſte Xenophonte, uſi ſunt frequenter naſturtio in cibo; quod ideo factũ Suidas in hiſtoricis putat, quod naſturtium urinam & ſputum (negantib. tamen Medicis noſtratibus illam vim, ſed potius contrariam naſturtio ineſſe) inhibeat. Cavent enim, inquit, Perſæ, ne multum expuant, mingant & emungant. Eodẽ modo non ignorarunt, pueros, ut idem Varro teſtatur, impuberes, ſi plurimo cibo nimioq; ſomno utantur, hebetiores fieri, hincq; elici tarditatem, corporaq; eorum inprocera fieri, minuſque adoleſcere. Etſi autem tanta firmitas corporum Perſis attribuitur, tamen Herodotus tradit, Perſarum capita adeo fragilia eſſe, ut ſi velis ferire, vel ſolo calculo perforare poſſis: Ægyptiorum autem ita firma ut ea vix ictu lapidis elidas. Hoc autem ideo accidere, quod Ægyptii ſtatim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad Solem redditur compactũ. Quæ eadem cauſſa eſt calueſcendi. Nam ex omnibus, inquit, hominib. pauciſſ. quis Ægyptios calvos videat, cuius rei hoc cauſſæ eſt, quod robuſta capita geſtãt. At Perſis cur fragilia ſint capita, id in cauſſa eſt, quod à principiis imbuuntur operire capita, geſtantes pileos tiaraſque. Eadem fere quæ Marcellinus de cadaverib. Perſarum inareſcentibus ſcripta reliquit, de Hiſpanis novum Orbem ſubigentibus, dici poſſent, ut ex epiſtola milite quodam ad Medicũ Hiſpanũ è Lima Pervana Anno 1568. miſſa apparet, quæ allegatur in additionib. apud Benzonem. Indos videlicet quum infinitos Hiſpanos trucidaſſent: eos tamẽ eſui aptos negaſſe. Quippe duriori & exucca carne, niſi trucidati tres aut quatuor dies macerẽtur. Benzo autem ibidem aliã rationem aſſignat, quare ἀνθρωποφάγοι iſti ab eſu carnium interfectorum Hiſpanorum abſtinuerunt. Poſtquam enim de acerrimo odio Indorum erga Hiſpanos multa dixit, ſuoſque commilitones impios ſceleratos ac perfidos Chriſtianos, indignos quos terra vivos ſuſtineat, adeo ut ne eorũ conſpectũ indigenæ ferre poſſint, ſed eos Viracochias, id eſt ſpumam maris vocitent, retulit: Quanquam inquit, omnes eius ferme oræ accolæ humanis carnib. veſci conſueverint: ex iis tamen nonnulli, Hiſpanorum cadavera, qui prælio ceciderant, cæteris mandentibus, à tali cibo abhorrebant, veriti nempe, ne etiam tum eæ carnes corporib. ſuis aliquid damni afferrent. Sane ne nimis extra propoſitum vagemur, mirum eſt, quod Ortelius ex Gyraldo Cambr. notavit. In Artanicis Inſulis hominum corpora non putreſcere, ideoq; non humari, ſed dio expoſita, permanere incorrupta. Sic homines avos, atavos,

In Thalia.

In hiſtor. novi orbis lib. 1. c. 23.

In Theatro orbis Tabula X de Hibernia.

vos,tritavos,longamq; ſtirpis ſuæ ſeriem, magna admiratione cognoſcere. *De reb. Ocean. decad. 2, lib. 3.* Idem mos eſt quibuſdam Indis occidentalibus in Comagra, ut Petrus Martyr refert. Reguli hujus inquit, penetrale ingreſſi Hiſpani, camerã reperiunt penſilibus refertam cadaveribus, goſſam pinis funibus appenſis. Interrogati quid ſibi vellet iſta ſuperſtitio, parentum eſſe, avorum, atavorumque Camagri Reguli ea cadavera, inquiunt. De quibus ſervandis maximam eſſe apud eos curam, & pro religione pietatem eam haberi recenſent. Pro cujuſque gradu indumenta cuique cadaveri impoſita, auro gemmiſque ſuperintexta.

CAPUT XV.

De pœnis contra ocioſos & ignavos conſtitutis.
ET
Quam invisum ſit ocium.

TRitum eſt: Ocia dant vitia. Item proverbium: Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangat nucem, id eſt, Qui commodum appetit, ne fugiat laborem. Ob eam rem antidoti loco, ut vitiis quaſi compedes iniicerentur, multæ ſalubres leges paſſim extant, ex quibus dignoſcitur, quam variis modis, & merito quidem ocium (de illo ocio loquens quod ſine literis eſt, & Seneca, mortem & hominis vivi ſepulturam dicit:) ſemper exoſum, induſtria autem & φιλοπονία, ſicut Græci eleganti nomine exprimunt, cõmendata ſit. Qui enim deſides, ignavi & oſcitanres vivunt, non hercle magis vivunt ſecundum Crinitum, quam ſtolidæ pecudes & meræ beluæ. Neq; enim vivunt, ſed ſpiritum trahunt, ſicut pecudes ſolenr. *Lib. 2 de honeſta disciplina c. 12.* Quo factum eſt, ut Nomothetæ non ſolum ſalubres leges, ut modo diximus, verum etiam pœnas acerrimas contra iſtos deſides atque ocioſos ſtatuerint, eoſq; jure infames dixerint. Siquidem & Solon ipſe in ſuis legibus inettiam hanc turpemque ignaviam ſeveriſſime culpavit. QUI DESIDIAM, inquit, SECTATUS EST, IS ACCUSANTIBUS ESTO OBNOXIUS. Extant præterea Draconis Athenienſis leges, qui in ocioſos pœnam mortis ſtatuit. Et in noſtris legibus Iuſtin. Imperator dicit: Mens inerti ocio dedita haud ſane quicquam bonorum peperit. Sumpſit hoc fortaſſe ex Sophoclis Iphigenia, qui prudenter monet: *In Auth de monach. &c. col. 10. tit. 133. paulo ante finem.*

> τίκτει γὰρ ὐδὲν ἐσθλὸν εἰκαία σχολή,
> θεὸς δὲ τοῖς ἀργῦσιν ὐ παρίσταται,
> *Nihil boni parit ocium inane,*
> *DEUS enim ociantes non adiuvat.*

De Brachmanis philoſophis traditum eſt, quod pueros impranſos foras extrudere ſoliti ſint, ſi quando nihil utilis operæ vel parentibus, vel ſuis rebus neceſſariis dediſſent. Parthi quoque more recepto obſervarunt, ne quis die exorto ante liberis victum præberet, quam curſus jaculandique certamine ſuſcepto, ſudore circum capita diffuſſo feſſi permaduiſſent. Id ipſum Platonem movit, qui citat Heſiodum ſapienter dicentem, Viam quæ ad vitia ducat æquam eſſe & planam, ac ſine ſudore iter expeditum exhibere, quippe quæ brevis ſit:

Lib.4.de Legibus.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται
ῥηϊδίη δ' ἤ πειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
Virtutem at ſuperi ſudoribus undique multis
Vallavere, & ad hanc via longa atque ardua ducit.
Aſpera quin etiam eſt, ſed tandem in vertice ſummo
Plana eſt ac facilis, fuerit prius aſpera quamvis.

Animadverterunt enim prudentiſſimi viri, ſine labore omnino nihil inter homines diuturnum eſſe poſſe, & omnia, ut quidam docuit, labore à diis vendi mortalibus. Ideoque Cic. dicit: Neque ita generati ſumus à natura, ut ad ludum & iocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeveritatem potius, & ad ſtudia quædam graviora atque majora. Unde Cato ſenior commilitonibus inculcare ſolitus eſt, quod uniuſcujuſque menti infixum eſſe convenit: Si cum labore præclari quiddam egeris, & quod honeſtati ſit conjunctum; labor abit, honeſte factum remanet; Si cum voluptate quidquam commiſſum ſit; voluptas, ut res momentanea, cito avolat, atque evaneſcit: improbitas vero & nequitia, ut indelebile vitium perpetuo adhæret. Pia præterea & memorabilis admonitio continetur his verſibus:

Lib.1.Offic.

Non niſi per magnos voluit DEUS *eſſe labores*
Ad ſua regna viam, nec ſidera ſegnibus offert.

De qua re, tanquam tria & vulgari, licet multa egregia exempla recenſere poſſemus; præ cæteris tamen duorum Regum Ægypti memorabilia ſunt, qui ut ocij fuere impatientes; ita ignaviam ſummo odio proſecuti ſunt. Narrat autem Herodotus Seſoſtrem Regem primum omnium Regum lõgis navibus Arabicum ſinum præter vectum populos rubri maris accolas in poteſtatem ſuam redegiſſe, indeque retro iiſdem veſtigiis reverſum; coactis ingentibus copiis tranſgreſſum in continentem, infeſto exercitu obvias ubique gentes ſubegiſſe, ex Aſiaque in Europam tranſgreſſum Thraces & Scythas vi domuiſſe. Unde digreſſus ad Phuſim amnem iter contendiſſe dicitur,

citat. Quaſcunq; autem gentes nactus erat ſtrenuas, & pro libertate tuenda acriter & percupide dimicantes, per harum ille regiones ſtelas, id eſt, cippos lapideos ſtatuebat, literis ſignificantes ipſius Regis nomen & patriam, & ut copiis eos propriis ac viribus ſubegerat. Alexander autem de Alex. refert, trophæum eum cum coleis & virili membro erexiſſe. Quorum vero urbes nullo negotio, aut incruento certamine cepiſſet, apud hos itidem, ut apud illos, qui ſtrenuitatis ſpecimen ediderant, cippos quoque ſtatuebat, atque eo amplius muliebria genitalia adſculpebat, ſignificare volens eos ignavos & deſides eſſe. Huius rei meminit quoque Pierius in hieroglyph. Amaſis deinceps Rex Ægypti etiam legem ſancivit contra ocioſos & ignavos. Nam eius memorabilis ſanctio fuit, ut ſinguli quotannis apud Naumarchem, id eſt, cuiuſque præfecturæ præſidem profiterentur, unde viverent; qui autem hoc non faceret, aut genus vitæ præſidii approbare non poſſet, huic pœna extremum ſupplicium eſſet. Hanc legem Solon ex Ægypto mutuatus Athenienſibus promulgavit, qua illi ſemper uſi ſunt, lege ſane inculpata. Areopagitas quoque hac lege iuriſdictionem exercuiſſe teſtis eſt Athenæus his verbis: ὅτι δὲ ἀσώτους καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας περιουσίας ζῶντας τὸ παλαιὸν ἐκάλουν Ἀρεοπαγῖται καὶ ἐκόλαζον, ἱστόρησαν Φανόδημος καὶ Φιλόχορος, ἄλλοι τε πλείονες. id eſt, Quod autẽ patrimoniorũ profligatores, eoſq; qui nullis facultatib. victitarent, Areopagitæ in iudicium vocarent, pœniſq; & ſuppliciis afficerent, memoriæ mandarunt Phænodemus & Philochorus, pluresq; alii. Deinde idem autor Athenæus huiuſmodi exemplum eius rei ſubdidit. Siquidem Menedemus, inquit, & Aſclepiades erant iuvenes ambo philoſophiæ quidem ſtudioſi, ſed egeſtate prædití. Hos Areopagus pro poteſtate accitos interrogare inſtitit, quonam pacto fieret, ut quum dies ipſi totos Philoſophis operam darent, nihil in cenſu habentes, bona nihilominus habitudine corporis viderentur. Ad hæc illi reſpondentes, quum piſtorem quendam accerſiri poſtulaſſent, & ille accerſitus veniſſet, eum interrogandum duxerunt. Qui quum rogitantib. Areopagitis dixiſſet, una quaque nocte illos in piſtrinum deſcendere ſolitos, ibiq; frumentum molentes, pro nocturnis operis drachmas utrumq; ſingulas ferre; admiratus Senatus, ducentas eis drachmas ob virtutem decrevit. Ob eam etiam cauſam Scipionis Africani induſtria & ſedulitas celebratur, qui dicere ſolitus eſt: Se nunquam minus ocioſum eſſe, quam quum ocioſus eſſet. Et Scipio Naſica quibuſdam dicentibus, res Romanas iam in tuto eſſe, extinctis Carthaginienſibus, & Græcis in ſervitutem redactis. Imo, inquit, nunc demum ſumus in periculo ſummo, poſteaquam nulli ſuperſunt, quos vel timeamus, vel revereamur. Senſit ſane inimicos per occaſionem utiles eſſe nobis, per quos non licet impune ſecureque eſſe negligentes & ſegnes. Huc reſpexit Cato quo-

Lib. 1. c. 22. genial. dierum.

Lib. 24. de pudendis.

Lib. 4.

que, qui voluit unicuique qui nomen ſibi acquirere ſtuderet, cogitandum, quo pacto ratio reddenda illi foret, non tantum negociorũ, ſed & ociorum. Conſtat namque ex hiſtoriis Romanorum fere potentiſſimos à primordio urbis propriis manibus laboraſſe, ſicut habemus inſigne exemplum in L. Quintio Cincinnato, qui ab aratro in curiam deductus fuit. Nã priſcis temporibus proceres civitatis morabantur in agris, & ſi quando Conſilium publicum cogendum erat, à villis acceſſebantur in Senatum. Vnde tritum apud veteres agriculturæ ſtudioſos proverbiũ erat, Omnium optimum eſſe fimum, qui ex frequenti veſtigio domini in agrum caderet, & ſicut equum, ita quoque agrum impinguare domini oculum. Hinc agrum male colere Cenſoria nota, & Caſtigatio Cenſoria minus arare quam verrere. Ita enim dicit Cato, ſicut à Gellio refertur: Si quis agrum ſuũ paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgaverat, ſive quis arborem, vineamque habuerat derelictui, non is ſine pœna fecit, ſed erat opus Cenſorium, Cenſoresque ærarium faciebant. Ad hanc φιλοπονίαν & frugalitatem Romanorum etiam Ovidius ſpectavit, inquiens:

Lib. 4. c. 13.

Lib. 1. Faſtorum.

Frontibus ornabant quæ nunc Capitolia gemmis,
Paſcebatq; ſuas ipſe Senator oves.
Nec pudor in ſtipula placitam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.
Iura dabat populis poſito modo Prætor aratro,
Et levis argenti lamina crimen erat.

Laudarunt igitur veteres ob hanc cauſam Lacedæmonios, qui ſic invocandos deos exiſtimabant, ut manum etiam admoveremus, noſtram ſcilicet operam addentes, neque enim eos aliter exaudire. In hanc ſententiam Salluſtianus Cato, Non votis, inquit, neq; ſupplicijs muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere agendo omnia cedunt: ubi ſocordiæ te & ignaviæ tradideris, ne quicquam deos implores, irati, infeſtique ſunt. Huc reſpexerunt prudentes Romani, quod Agenoriam, quæ ad agendum excitaret, Stimulam, quæ ad agendum ultro ſtimularet, Strenuam, quæ faceret ſtrenuum, intra Vrbem tanquam deas colerent, & ſacra publica illis conſtituerent. Quietem vero deam publice ſuſcipere noluerunt, ſed ante Vrbem in via Lavicana fanum illi deſtinarunt. Rectiſſime igitur à Q. Ennio in ſua tragœdia, cui titulum fecit Iphigenia, ſcribitur, ut refert Gellius:

Lib. 19. c. 10.

Ocio qui neſcit uti, plus negocij habet,
Quam quum eſt negocium in negocio.
Nam cui quod agat, inſtitutum eſt, nullo negocio
Id agit, ſtudet ibi, mentem atq; animum delectat ſuum.

Ocioſo

Ocioſo, initio animus neſcit, quid velit.
Hoc idem eſt; neque domi nunc nos, nec militiæ ſumus.
Imus huc, hinc illuc: quum illuc ventum eſt, ire illinc lubet.
Incerte errat animus, præter propter vitam vivitur.

Ne autem omnino in ethnicis ſanctionibus, præceptis & actionibus hæreamus, audiamus hac de re Sacras literas, in quibus non minus ad perferendũ laborem, & fugiendum ocium admonemur, quam nobis alia delicta prohibentur. Salomon ſane in Proverbiis ita damnat ocium & ignaviam, ut dicat, Qui ignavia ſua tempeſtive non arat, ei hyberno tempore mendicandũ eſſe. Notum etiam eſt, quod Paulus Apoſtolus præcipiat, Qui nõ laborat, nõ mãducet. Etenim unumquemq; recepturũ mercedẽ ſecundum labores vel opera ſua. Item Ignatius coætaneus Apoſtolorum in epiſtola ad Antiochenos: Nemo iners & ocioſus edat, ne vagus fiat & ſcortator. Et ad Tarſenſes: Nemo inter vos ocioſus ſit. Mater n. egeſtatis inertia. Et apud Iobum legimus. Hominem ad laborem naſci, ſicut avem ad volandum. *Cap. 5.* Idcoque Auguſtinus pie & recte ſcribit, illam eleemoſynã DEUM approbare, quæ de juſtis laborib. miniſtratur. *De vita Christiana.* Merito aũt ocium omnib. inviſum eſſe debet, cum ſecundum Bernhardum id cogitationum & tentationum malarum ſit incẽtivum. Qui ẽt in epiſtola ad Ruſticum ſcribit, Ægyptiorum monaſteria hũc tenere morem, ut nullum abſque opere & labore ſuſcipiant, non tam propter victus neceſſitatem, quam propter animæ ſalvationem. Nam ſicut in terra inculta naſcuntur vepres, & in aqua immota vermes: ita in anima ocioſa malæ cogitationes proveniunt. Sunt enim noſtri animi ad aliquid agendum nati & appoſiti: itaq; opere paſcuntur, roborantur, gaudent: ocio vero diſſoluuntur, inertia decidunt. Et ut arcum intenſio, ita animos remiſſio frangit, nec omnino poſſunt nihil agere, ut ad libidenem & flagitia, & his graviora etiam facinora prolabi neceſſe ſit, quum melius aliquid deeſt, quo occupantur. Etenim nunq̃ facilius ſubrepit aſtus diabolicus, quam in ocio, nec alias promptius exercet artes ſuas Venus, nec in fœmina modo, ſed in fortiore animante ac cõſtantiore viro, ut pulchre doctiſſ. Vives monet. *De Christiana fœmina. lib. 1.* Unde accidit, ſicut Papyrius Maſſonius memoriæ tradidit Childericũ Regẽ cõſenſu Stephani Pontificis Romani in gratiã Pipini depoſitum ac detonſum in monaſteriũ relegatum eſſe, exemplo publice ſalubri, ne Reges imbelli ocio victi pro virtute ignaviam colant. *Lib. 1. in ann. Franc.* Semper n. illuſtrib. familiis ocium & ignavia exitio fuere. Eodem modo rectiſſ. in bene conſtitutis Regnis & Rebuſpub. cõtra inertes & ocioſos inquiritur unde ſint, q̃d in loco ſine labore faciant, & de quo vivant Sicut peculiares Cõſtitutiones Saxoniç Electorales extant, quib. mãdatur, ut hoſpites & caupones ocioſos & ignavos homines ultra triduum apud ſe nõ retineãt, & ſi migrando de una tabernã ad aliã, vel

alia de cauſa ſuſpicio contra illos oriatur, ut deferant eos magiſtratui, qui de vita & moribus eorum diligenter inquirat; ſique ſontes reperiat, pro merito puniat. In primis autem in oppido Miſniæ Leucopetra vel Weiſſenfelſio ad Salam, non procul à finibus Turingiæ, acris inquiſitio erga tales ignavos & vagabundos homines eſſe ſolet. Unde in patibulo, quod in eo loco ad bivium in via regia ſtat, plerunque conſpicies pendentes manipulum furum utriuſque ſexus. Idem fit Rubeaci in Alſatiæ civitate (quæ à Romanis Anno poſt natum Chriſtum CLXVI. condita perhibetur) graviſſimæ enim pœnæ ex acri inquiſitione in fures ibi conſtitutæ ſunt, eæque tam ſtricte & ſevere exercentur, ut tritum ibi ſit proverbium. Der Galgen zu Ruſach hat gut Eychen Holtz. Compertum enim eſt, hac inquiſitione ſæpiſſime detecta eſſe latrocinia, furta & alia ſcelera. Nemo enim de vento vivere præſumitur, ut Alexander Imp. reſcripſit. Hoc ipſum præbuit cauſſam veteribus, ut leges ſumptuarias conſtituerent, qualis fuit olim apud Corinthios. Ij enim, ſi quem cernerent ſplendidius obſonari, hunc interrogare ſolebant, unde illi ſumptus competerent ei, quidve ageret? Quod ſi huic vitæ generi ſumptus ſuppeterent; frui ſinebant: Sin autem ſumptus facultates excederent; jubebant in poſterum moderatius uti: ni pareret mulctam imponebant. Quod ſi nihil quum haberet, attamen ita ſplendide & opipare viveret; necandum carnifici tribuebant, quia aut hunc furem eſſe, aut noctibus ſpoliare, aut cum furibus participare, aut falſa teſtari, aut accuſare neceſſe eſſet. Hanc legem Athenæus ex Diphilo in Mercatore ita refert:

L. fin. C. de alim. publ. præſtand.

Lib. 6. c. 2.

Eſt optime hic ſtatutum apud Corinthios,
Si quempiam obſonare ſemper ſplendide
Videmus, hunc rogamus, unde vivat, &
Quid faciat operis, ſi facultatem habet,
Ut reditus harum ſufficere expenſis queat,
Perpetim [illegible] bonis ſuis.
Sin forte ſumptus ſuperat ea, quæ poſſidet;
Prohibemus huic ne faciat in poſterum.
Ni pareat, jam plectitur mulcta gravi.
Sin ſumptuoſe vivit is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules.
Nec enim licet vitam abſque malo ullo degere
Talem, ſcias. Sed eſt neceſſe aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut hæc patrantum iungier commercio,
Aut in foro agere Sycophantam: aut perfidum
Præbere teſtem. Nos genus hoc mortalium
Ejicimus hac ex urbe, velut purgamina.

Poſtre-

Poſtremo pulchra eſt explicatio hieroglyphicarum figurarum quæ à Poliphilo in ſua Hypnerotomachia Italica ponitur, talis videlicet.

Ex LABORI. DEO NATURÆ SACRIFICA LIBERALITER. PAULATIM REDUCES ANIMUM DEO SUBIECTUM FIRMAM CUSTODIAM VITÆ TUÆ MISERICORDITER GUBERNANDO TENEBIT INCOLUMEMQUE SERVABIT.

CAPUT XVI.

De validis mendicantibus.

FORTE fortuna incidi in librum quendam, in quo hæc ſcripta erant: Tria genera hominum debent expelli de civitatibus; leproſi, cadavera mortuorum, mendicantes validi. Venit igitur mihi in mentem non ſine gravi cauſſa in vetere lege à Moyſe præceptum fuiſſe Iudæis, ne illi egenos & mendicos inter ſe patiantur, unde colligendum eſt, quam exoſum ſemper fuerit hoc genus hominum; qui veluti fuci ſeſe aliorum laboribus ſuſtentare, & alimenta egenorum ſurripere ſatagunt. Quare ſi leges Cæſareæ voluit, quod filius qui poteſt ex induſtria ſua victum quærere, non ſit à parte alendus, multo magis ij ferendi nõ ſunt, qui bona habitudine corporis præditi, ſe ipſos labore ſuo ſuſtentare poſſunt, ne damno aliorum pingueſcant. Iuſtius igitur aliquis fecerit, ſi injuſte petentem correxerit quam ſi ei dederit. Hac de re habemus legem Platonis talem; NEMO IN NOSTRA CIVITATE MENDICUS ESTO. Et idem Plato dicit, In ea civitate, in qua videas mendicos, ibidem eſſe fures latebras quæritátes ſectores, ſacrilegos, & hujuſmodi ſcelerum artifices. Non abſimilis etiam fuit lex Gratiani Valentiniani & Theodoſij Impp. quæ eſt inſerta in Codice Iuſtiniani ſub titulo de mendicantibus validis. Et extat Caroli Magni conſtitutio, in qua mendicis palam ubicunque vetuit quicquam tribui. ſuos quamq; regionem inopes alere, alios validos labore victum quæritare, ac deſiderio ſufficere manus jubetur. Huc reſpexerunt etiam Conſtitutiones Imperij moderniores, quibus diſponitur, ut hoc ſegne atque futile genus hominum, & velut rapto vivens, non feratur. Ex iiſdem cauſis veteres in bene conſtitutis Regnis & Rebuspub. non tulerunt eos, qui ſpecie religionis ſegniciem ſuam tegere, & alieno labore victitare voluerunt. Ita enim ſcribit Valer. Max. de Maſſilienſium Repub. Omnibus qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta

L. ſi quis §. Sed ſi filius De lib agnoſc.

Lib.11 de legib.

Lib.8. de Repub.

Lib.2.c.1.

menta inertiæ quærunt, clauſas portas habet, & mendoſam & fucoſam ſuperſtitionem ſubmovendam eſſe exiſtimans. Saluberrimam igitur doctrinam habemus in Eccleſiaſtico, ubi dicit: Fili vitam mendicam ne degeris,
Cap. 4. nam habemus in Eccleſiaſtico, ubi dicit: Fili vitam mendicam ne degeris, mors enim mendicitati eſt præferenda. Viri menſam alienam ſpectantis vita, nō eſt pro vita reputanda, animum n. ſuum alienis contriſtat cibis. Cavebit autem vir prudens & eruditus. Ori impudenti ſuavis eſt mendicitas, & in ventre ejus ignis ardet. Huc ſpectaſſe videtur Ioannes Aventinus, ubi ita dicit:
De rebus Turcicis. Numq̃ ſane ab eo tempore, quo mendicantes monachi exorti fuere, ſtatus Eccleſiæ fuit felix. Novationib. ſemper ſtuduere plebē adverſus Eccleſiaſtes ſuos Epiſcopoſque concitare; more coruorum cadavera hiante rictu ſectati ſunt; vetera tam Chriſtianorum, quam gentilium Philoſophorum monumenta & artes oppreſſerunt. Profecto quocunque tandem modo ſuam hypocriſin tueantur, extra controverſiam eſt, mendicare æque atque fornicari à Deo prohibitum eſſe, nec apud veteres illos Chriſtianos mendicantib. locum ullum fuiſſe. Sacra ſcriptura mendicitatem ut ſummum probrum deteſtatur. Chriſtiani illi veteres tripartito decimas diſtribuebāt: Una pars erat pauperum, qui vel per ætatem, vel per languorem corporis laborare haud valebant. Mendicare inter eos nefas erat. Huc uſq; Aventinus. Lepide igitur, ſi non recte, mendicis validis & ocioſis, qui mendicandi victus quaſi artem quandam factitant, jubetur panis dari, & inſuper quaſi pro obſonio pugnus impingi. Illud quidem, qua in re alicui panem petenti negare vix hominis videtur: hoc autem, ut deterreantur ab illa fœda parandi victus ratione abſiſtere, & intelligant, ſe bonis omnibus merito odioſos eſſe. Verſus Græcus, ſicut à Mureto in ſuis variis lectionibus inducitur, hic eſt:

Δὸς ἄ[illegible] καὶ [illegible] ἐπ' αὐτῷ.

Hæc mihi meditanti venit in mentem hiſtoria elegans, quā recenſet Iodoc.
Ca. 110. n. 55. Damhoud. in ſua praxi criminali. Quum Gandavi, inquit, cū aliquot Senatorib. Brugenſib. ſederē ante portā domus Senatoriæ, mēdicus quidam gemebundus plorabundus omniſque modis Iri paupertatem ſimulans, eleemoſynam petit, habere ſe latens vitium ac malum prædicat, quod pudor illius hominum conſpectui exhibere deterreat. Ipſius miſerti ſinguli mendico eleemoſynam largimur, mendicus à nobis digreditur. Unus noſtrū jubet famulum ſuum hunc mēdicum inſequi, & propius quid latentis vitij haberet, perquirere. Paret is mandatis, medicū rogat, quodnā ſit illud latēs vitiū quo ſe laborare dicebat, inſpicit faciem, videt pectus, videt brachia, omniaq; nitentia & valida comperit. Nihil, inquit, famulus, in te mali video. Ah, inquit mēdicus, longe aliud eſt malum, quod me premit, quodq; à tuis obtutib. remotum eſt, nempe, tale malum, quod per univerſum corpus meum ſerpſit, quod per venas ac medulla ita graſſatur, ut nullum ſit mihi corporis membrum

brum quod ſeſe laboribus ac operis tradere valeat. Hoc malum vocari audio pigritiam, & deſidiam. Quid? hæccine noxia admodum ſunt vitia? Famulus ille ſtomachabundus diſcedit, ad ſuos redit. Rogatur, quod fuerit illud latens malum. Famulus, ut a mendico edoctus fuit, rem explicat, cognitum illud latentiſſimum malum, quod multos alios premit, aperit. Reſponſum cum riſu excipitur. Mox perquiritur mendicus, verum alio ſe ſubduxerat. Annectit idem Damhoud. aliam hiſtoriam, non minus lepidam, quam propter prolixitatem omiſi, quum præſertim ipſius praxis in manibus habeatur: recte igitur hoc ſceleſtiſſimum genus mendicantium deteſtatur, & quod infinitorum malorum autores ſint, Cornelius Agrippa multis exemplis & rationibus demonſtrat.

In libro de incertitud. & vanitate ſcientiarum, cap. 65.

CAPUT XVII.

De Cingaris, quos Germani Zigeuner *vocant.*

NOTUM eſt in Germania & alibi genus hominum vagum, & inutile, qui vulgo Zigeuner / apud Italos *Cingari*, ab Hiſpanis *Gitanos*, a Gallis *Ægyptii* vocantur,

Quos aliena iuvant, propriis habitare moleſtum,
Faſtidit patrium non niſi noſſe ſolum.

De quorum origine, & unde veniant, diverſi diverſa ſentiũt. Quidam enim putant eos originem ducere à Chuſo, quem ferunt filium fuiſſe Chami, & oriundos eſſe ex Ægypto & Æthiopia, atque adhuc uſque progenitoris maledictionem luere, per univerſum Orbem vagantes. Alii, inter quos eſt Polydorus, volunt eos eſſe Aſſyrios & Cilices. Volaterranus credit illos ab Vxiis ex Perſia ortum ſuum habere. Sed aliter rem ſe habere experientia oſtendit. Nihil enim aliud ſunt, quam manipulus furum, ut ille ait, & colluvies ocioſorum & fraudulentorum hominum ex variis nationibus, nõ ita remotis, ſed vicinis collecta, qui extra civitates in agris, in triviis, tentoria erigentes latrociniis & furtis, deceptionib. & permutationibus, atq; ex chiromantica divinatione, oblectantes homines, iis fraudib. victum mendicant. Fabulas quoq; meras fingunt, ſibi ex patriis ſedibus neceſſariã migrationem, nelcio quib. de cauſis iniunctã eſſe: ſi ſecus fecerint, & non quotannis hordas ſuas, id eſt, multitudinem hominũ utriuſq; ſexus exulatum miſerint; calamitatem & ſterilitatem certam omnib. præſto eſſe. Pierius in hieroglyphicis

cis ſcribit, nonnullos arbitrari, hoc hominum genus ab ave Cinclo, quam pictura veteres extremæ paupertatis hominem ſignificare voluerunt, unde proverbium, teſte Suida ortum: Pauperior leberide & cinclo, nomen accepiſſe. Ita enim inquit; Cum cinclus inops adeo ſit, neque certo u[illegible] lare utatur, nonnulli errones illos, qui nunc totum terrarum Orbem mendicabundi, cum Chiromanticis uxoribus & liberis peragrant nullam domos certas habente, quos vulgo Cingaros vocamus, Cinclos ob avis huius ſimilitudine appellatos arbitrantur, &c. Vnde Eraſmus ait, Ruſticos mendicos & errones Cinclos vocare, adducit teſtimonium Æliani, qui dicit hoc genus hominũ Græcos *ἀνεστίους* nominare, hoc eſt, expertes penetrum.

In Adagiis De natura animant. lib.11.

Cœterum, ut rectius cognoſcamus, cuiates ſint illi impoſtores, audiamus Albertum Crantzium, cuius hæc verba ſunt: Quum ageretur à CHRISTO annus decimus ſeptimus poſt mille quadringentos, primum apparuere his, noſtris maritimis locis ad mare Germanicum, homines nigredine informes, excocti Sole, immundi veſte, & uſu rerum omnium fœdi, furtis inprimis acres, præſertim fœminæ eius gentis. Nam viris ex furto fœminarum victus eſt. Tartaros vulgus appellat. In Italia vocant *Cianos*. Ducem comites milites inter ſe honorant. Valde præſtantes, venaticos canes pro more nobilitatis alunt, ſed ubi venentur, niſi furtim, non habent. Equos ſæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum ſtratis & parvulis iumento invehuntur. Literas tum prætulerunt Sigiſmundi Regis & aliquot Principum, ut tranſitus illis per urbes & provincias incolumis permitteretur, innoxiuſque. Ferunt ipſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mundum peregrinantes circumire, ſed fabulæ ſunt. Hominum genus, quod uſu compertum eſt, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoſcens patriam, tacito inceſtu, ut diximus, fœminarum victitans: canino ritu degit. nulla religionis illis cura: in diem vivit, ex provincia dimigrat in provinciam: per aliquot annorum intervalla redit, ſed multas in partes ſcinditur, ut non iidem in eundem facile redeant, niſi per longa intervalla, locum. Recipiunt paſſim & viros & fœminas volentes in cunctis provinciis, qui ſe illorum miſcent contubernio. Colluvies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, ruſticæ plebi graviter imminentes: ubi foris illi laborant in agris, hi ſpoliis invigilant caſellarum. Aventinus quoque hanc impoſtorum progeniem ſuis vivis coloribus egregie depinxit, cuius verba ex annalibus Boiorum inſerere operæ precium exiſtimavi: Ea tempeſtate, anno videlicet poſt natum CHRISTUM M. CCC XXXIX. [illegible] inquit, illud genus hominum, colluvies atque ſentina variarum gentium, quæ in confinio imperii Turcarum atque Ungariæ habitant (Ziganos appellamus) Rege Zindelone noſtras peragrare cœpere regiones. Furto, rapina, divina-

In Saxonia lib.11,c.2.

Lib.7 non procul à fin.

[illegible]ibus impenſe prorſus victum quæritant. Ex Ægypto ſe eſſe men-[illegible] domo a ſuperis cogi, maiorum delicta, qui Deiparam [illegible] cum puero IESU hoſpitio excipere recuſarint, ſeptem annorum [illegible]e, impudentiſſime confingunt. Experimentis cognovi, eos uti Venedica lingua. Et proditores atque exploratores eſſe, cum alii, tum in primis [illegible] Cæſar Auguſtus, & Albertus parens Principum noſtrorum publicis edictis teſtantur, adeo tamen una ſuperſtitio hominum mentes [illegible] invaſit, ut eos violari nefas putent atque graſſari, furari, impune [illegible] ſinant. Hæc Aventinus. Tale genus hominum futile & deteſtabile in Aſia apud Mahometanos paſſim quoque vagari, hiſce [illegible] Cingaris ſceleribus, impoſturis, furtis aliiſq; nefandis vi[illegible] ſuperiores, ipſiſque Turcis prudentioribus, (licet ſub [illegible] ticeantur) ob hypocriſin deteſtabiles, eoſque vulgo Turlaquos vocari Nicolaus Nicolai, Andreas Thevetus, & alii complures [illegible] peregrinationibus teſtantur. Canones ſane, & qui in eos comenta- *c. 2. de novi* [illegible] tanquam peccatum grave contra primum præceptum Deca- *oper. nuncia.* [illegible] ſi aliquis eiuſmodi peregrinatores Cingaros de fortuna ſua [illegible] crede[illegible]id, quod illi reſponderint, quamvis ex curioſitate, vel ridendi gratia ſi quis faceret, non pro lethali culpa habeatur, niſi perſona [illegible] conſtitutus, ut ex illa interrogatione alii graviter offenderentur, [illegible] ſcandali gravius cenſetur peccatum.

CAPUT XVIII.

De induſtria hominum, quibuſdam veterum inſtrumentis Muſicis, & quatenus iuventus in iis ſit inſtruenda.

MIRA eſt induſtria & ſolertia hominum utriuſque ſexus in quibuſdam Germaniæ civitatibus, ubi non ſolum puberes & adulti, ſed etiam impuberes & decrepiti, habent quod agant, ut inde neceſſaria alimenta acquirere poſſint. Vidi ego in celeberrima urbe pueros & puellas ſeptennes & quinquennes, & [illegible] modum infantes, labore ſuo licet ipſis ludicro, attamen [illegible] ſibi ad victum parare. Adeo ſolers eſt natura in excogitandis [illegible] quibus ad ſuſtentationem ſui adminicula habere, & lucrum [illegible]. Ea autem per ſe pauciſſimis eſt contenta, ſiquidem, teſte Ariſtotele, natura modicum petit: opinio immenſum. Quod ſane, ſi

ulla in gente evidenter conſpici poteſt, in Belgis id manifeſte [illegible], qui magnam induſtriam hac in parte adhibere ſolent, ut vere de illis [illegible] poſſit, quod ex veteri quodam Poëta Athenæus recenſet:

πῖν᾽ ἄρ᾽ τῖν᾽ ἐξ ἄρ ας
ἱστᾶσι παγίδας οἱ ταλαιπωροὶ βροτοί:

Quam multos laqueos miſeri homines panibus ſtruunt? Hoc quoque olim apud Alexandrinos uſitatum fuiſſe, teſtatur epiſtola Adriani Imperatoris ad Servianum Coſ. Civitas, inquit, opulenta, dives, fœcunda, in qua nemo vivat ocioſus. Alij vitrum conflant: ab alijs charta conficitur, omnes certe Lymphiones cujuſcunque artis & videntur & habentur. Podagroſi, quod agant, habent: cæci quod agant, habent: ne chiragrici quidem apud eos ocioſi vivunt, &c. Alexandrinos itaq; induſtria ſingulari [illegible] non ſolum ex teſtimonio hoc Adriani apparet, verum etiam Athenæus eos periſſimos Muſicæ artis teſtatur. Ita enim ſcribit: Nulli magis periti ſunt artis Muſicæ, q̃ Alexandrini, neq; pulſandæ citharæ ſolum dico, cui vel pauperrimus quiſque privatus apud nos [illegible] ita eſt [illegible], ut quam celerrime errores, qui in [illegible] fiunt, deprehendere poſſit. ſed tibiarum etiam [illegible] Nec eas ſolum quæ virgineæ pueriles q; vocantur, ſed & eas etiam quæ [illegible] viriles, perfectæ & amplio res, citharisteriarumque & dactylicarum. Tibias [illegible], de quibus Sophocles in Niobe & Tympaniſtis meminit, [illegible] cognovimus q̃ Phrygias, quarũ etiam non ignari ſunt Alexandrini. Novimus & [illegible], & muſcoros quiq; hypotreti appellantur. De [illegible] tibiis mentionem facit Callias in [illegible] Iuba Phryges [illegible] & ob ſimilitudinem craſſitudinis [illegible] qualis [illegible] Cypri, ſic ut Cratinus junior in Theramene [illegible] hemiopos tibias dictas, de quibus Anacreon [illegible] ingreſſus eſt, ut ob hem[illegible] Sunt tibiæ hujuſmodi perfectis minores, [illegible] ſtudentes [illegible], &c.

Lib. 4. c. 14.

De poet. hiſt. dialog. I.

Lib. 1.

Etſi autem [illegible] quam mirificam vim Muſica habeat in commovendis [illegible] non ſolum hominum, ſed etiam brutorum, ſicut multæ hiſtoriæ de re [illegible] Lilio Gyraldo recenſentur, [illegible] ab aliis, [illegible] Caſtellianeo in ſuo Cortegiano [illegible], tanquam res nobili viro digna prædicatur. E Sozomenus [illegible] memorabile exemplum recenſet. Eo n. tempore, quo Eugenius bellum grave & periculoſum commovit, cœpit pecunia Imperator Theodoſius [illegible]. Plus igitur [illegible] contributum fuerat. Eam rem Antiocheni [illegible] ſunt, ut & verbis contumelioſis debaccharentur in Imperatorem, & ſtatuas ipſius, quam Auguſtæ everterent. Mox furore iracundiæ [illegible] tempe-

ſtate

[illegible], [illegible] eos commiſſorum, & intelligere, in quod diſcri-
[illegible] eſſet civitatis ſalus. Deplorare igitur temeritatem, & confiteri
[illegible] miſcere ululatu implorare Deum, ut leniret Impera-
[illegible], & preces illas miſerabilibus modis decantare. Flavianus E-
piſc[illegible] periculo non ſubtraxit opem civib. ſuis, & profectus ad Im-
peratorem, [illegible] conatur illum placare. Quum vero parum profi-
[illegible], & atrocem pœnam meditari Imperatorem animadverteret,
neque [illegible] amplius auderet, & angeretur reſpectu civitatis
[illegible] conſilium. Solebant ſymphoniaci pueri ad epulas aliquid acci-
nere, [illegible] exhilararetur. Impetravit igitur ab iis, quorum curatio ea
erat, [illegible] Antiochenorum ſupplicationū carmina decantare pateren-
tur. Quæ [illegible] Imperator, tanta miſericordia affectus fuiſſe perhibetur,
ut [illegible] tum teneret, lacrymis profuſis rigaret. Et mox
[illegible] ta veniam Antiochenis dedit. Eodem modo vis
movendi animi [illegible] ex hiſtoria, quæ à Strabone & Pauſania refertur de Tyr-
tæo [illegible] colligitur, qui cum ſuaviſſimis modulis ad tibiam
[illegible] milites ita inflammavit, ut qui ſæpius antea victi fuerāt,
velut [illegible] n, victores evaſerint, & exercitum Meſſenio-
rum [illegible] Eodem modo Timotheum Mileſium tanta excel-
[illegible] fuiſſe legimus, ut cum ſe Alexādro Magno oſten-
[illegible] Palladis carmen Orthium, quod alii Phrygium dixe-
[illegible] cantus ad arma ſtatim Alexāder proſiluerit; rur-
[illegible] canente, depoſuerit. Et Lilius Gyraldus refert hi- *De poet. hiſt. Dial. 9.*
ſtoriam [illegible] de Mutio, qui tanta modulandi vi excelluit, ut ſe audien-
[illegible] modo lætos, modo triſtes, imo furioſos efficere
poſſe, [illegible] Idq; eum in præſentia Regis præſtitiſſe. Et addit, ſe
[illegible] apud Leonē X. ſpectaſſe. Fuerunt autem apud veteres
[illegible] ad affectus diverſos deſtinati, ut ex Caſſiodori Epiſtola *Lib. 2.*
[illegible] apparet. Dorius, inquit, prudentiæ largitor eſt,
[illegible] pugnas excitat, votum furoris inflamat: Æo-
[illegible] tranquillat, ſomnumq; iam placatis attribuit: Iaſtius
[illegible] & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appe-
[illegible] dulcet: Lydius cōtra nimias curas animæ tæ-
dia [illegible] reparat, & oblectatione corroborat. Etſi vero in-
[illegible] in excitandis animi affectib. maxima eſt, ſicut *In remedio ferendarum iniuriarum.*
[illegible] recenſetur à Donzelino: haud inconveniens tamen
[illegible], quid parens meus piæ memoriæ, nobili cui-
[illegible], quatenus iuventus ad Muſicæ exercitia
[illegible], reſpondetit. Hæc enim ſunt eius verba: Quod pleriſque

nunc Muſicam exquiſite diſcere pueros volunt, neque ſolum vo[illegible] ſcire, [illegible] & tibus, ceteriſq; quæ ἐμπνευστὰ ὄργανα vocarunt, itemque [illegible], quæ ſunt ἐντατά. id quale ſit, conſideratione eget accurata. Sed in hac [illegible] vitæ haud ſcio an explicari diſſerendo queat. Multa enim vel [illegible] concedenda ſunt moribus, quamvis prave fieri gerique videantur. Sed eſt omnino in hac parte, ſi ad pietatem & virtutem & [illegible] juventutem placet, modus aliquis ſervandus, ut & quaſi ſucciſivis [illegible] huic ſtudio opera detur, neque temere diſcantur omnia, præſertim organa. Et veteres, à liberali inſtitutione cum aliorum organorum, quæ forſaſſe ignota nobis ſunt, tum tibiarum uſum removerunt, & has propter deformitatem oris abjeciſſe, Minervam tradiderunt. Minervam autem ſapientiæ & virtutis quoddam numen illos feciſſe ſcimus. Iidem eos, quos in ſpem Reip. educarentur, noluerunt ita Muſicam doceri, [illegible] aliquando illius & ipſi eſſent futuri. Sed quum ſcientiam [illegible] apprehendiſſent, & mediocrem uſum comparaſſent, eo con[illegible] & ſeveriora ſtudia adduci. Nam ut veterum quiſpiam p[illegible] ſcripſit.

γινώμαισιν ἀνδρῶν εὖ οἰκοῦνται [illegible]
εὖ δ' οἶκος [illegible] [illegible]

Quibus ſignificatur, recte & p[illegible] atq; regi tam publicam rem quam familiarem, prudentia & conſideratione, [illegible] modulatione & ſono. Hactenu[illegible] [illegible], quod Cicero ex Platone citat, Solere Reſpubl[illegible] Muſica ſimul mutari. Cujuſmodi [illegible] numeris in cantu, gravibus aut mollibus, delectantur homines, iiſdem & moribus ſe prædit[illegible]. T[illegible] autem ſunt Reſpublicæ, quales [illegible] ſingulo[illegible] Lacedæmonii, [illegible] Timotheus M[illegible] [illegible] multiplice adhiberet harmoniam, eamque in Chromaticum [illegible], quod mollius eſſet, inventis novis chordis, convertiſſet. Tale enim ſecerunt de eo decretum, quod Lilius Gyrald. ex Boetio refert: Quoniam Timotheus Mileſius in noſtram veniens civitatem antiquum cantum negligit, & ſeptichordem citharam averſatus, multarum vocum conſonantium hoc eſt, polyphoniam inducens, infecit auditus juvenum per chordarum multiplici[illegible], polychordian, & recentiſſimum melos [illegible], & [illegible] & [illegible]nata circum induit modulationem in Chromaticum [illegible]ſin, pro enarmonio [illegible] ; a[illegible] [illegible] niæ Cereris certamen; indecentem diſperſit fabularum [illegible] meles [illegible]m dolores non ſat juſte juvenes docuit. Edo[illegible] Reges & Ephorus, accuſandum eſſe Timotheum, [illegible] decim chordarum lyram excidentes ſuperfluas, relicta ſept[illegible] chordis, ut

De legib.

De poet hiſt. Dialog. 9.

[illegible]ens urbis [illegible]tatem, caveat in Spartam inferre quippiam in[illegible] indecentiumque conſuetudinum. Si quis autem plura de veteri Muſica [illegible] cupit, is legat Plutarchi peculiarem libellum, de hac re [illegible] monet, eum qui vult Muſica recte & cum judicio uti, [illegible] æmulari debere.

Caput XIX.

De fuga laſciviæ & voluptatum.

V[illegible] quam viderent juventutem & adoleſcentiam ni[illegible]iam & voluptatem, idque naturali, ſed deprava[illegible] pulſu, proclivem eſſe (unde adoleſcentiari [illegible] quod luxuriari, ſic nonnunquam juve[illegible] ponitur multa, pudenti ſane conſilio, ex[illegible] illecebris abſterrerent, & ad virtutem ho[illegible]. Non enim ignorarunt, blandas voluptates cor[illegible] indolemque virtutis, ingenium labefactare, [illegible] pernicioſius humano generi afferri poteſt? Et [illegible], Nullũ hoſtem tam contumelioſum eſſe in quen[illegible] voluptates ſuæ, quæ cum hominem arripuerint, [illegible] & ſubvertunt. Egregia itaq; eſt inſcriptio monumenti [illegible] Comitis. Hominum luxus, faſtus, deliciæ quæ vitam [illegible] quo redeunt. Unde non minus graviter quam [illegible] eſt. "Omne peccatum poſt factum pœnitentia "[illegible] ipſo pœnitentiæ tempore præteritos ſtimulos pa"[illegible] cupimus, [illegible]s ſit materia delinquendi." U[illegible] & ſobria antiquitas interdum non tantum veris nar[illegible], quæ in brutis accidere fama eſt, ex quibus unum at[illegible] prætereamus, aſcribendum operæ precium duxi. Tra[illegible] & contemplatione, armenta mire affici, atque ubi [illegible] convenire, nec terreri, nec ſola oris torvitate, [illegible] abſconditis capitibus, quæ corporis reliqua ſunt [illegible], ut pecuarios greges ſtupidos in obtuitu populentur [illegible]. Eodem modo D. Ambroſius utitur pulcherrima ſimili[illegible] & oſtreo, Cancer, inquit, libentiſſime veſcitur carnibus o[illegible] quondam illa bene munita ſunt, firmiſſimis utrinq; teſtis, [illegible] non poſſint; obſervat callide, dum ſe exponant ad Solem. Ibi-

M. Varro in fragmentis.

Horat. in arte poetica. Plutarchus in vita Annibalis.

Ad Amantium.

Solinus c. 21.

dum ſe aperi[illegible], & captant au[illegible]m, ca[illegible] [illegible] lum, ut teſtas reducere non poſſint; po[illegible] o [illegible] & de-paſcitur. Ita q[illegible]m homines ſe[illegible]e dedunt [illegible]o, & [illegible] volupta-tibus; venit diabolus, immittit fœdas co[illegible] [illegible] quæ ante muniebantur, non poſſint re[illegible]here, devo[illegible]. [illegible] ſunt veteres non modo veris & natural[illegible] b. exe[illegible] delectati ſunt fabuloſis narrationibus fide[illegible], [illegible] quod ge-nus ϑέσεις & αἰνικτάς & κα[illegible]ϰτάς Græci vocant, [illegible] quaſi ſuavi contentu paulatim devincirent, [illegible] mala & incommoda, quæ ex luxu & voluptatibus promanarent, a[illegible] o[illegible] ponerent. Docet autem

Lib.1 de Rep-ubl. prudentiſſ. Plato, quales fabulæ narrandæ ſi[illegible]. Adultiores vero & prudentiores hoc delectu non indigent. N[illegible] e amariſſimis fr[illegible] floribus, & aſperrimis ſpinis, mel ſuaviſſi[illegible] & [illegible] coll[illegible]; ſic ex turpibus ac ſceleratis fabulis, ab [illegible] utcunque decerpi poteſt aliquid utilitatis. Tritum [illegible] eſſe tam mal[illegible] quod dicere ſolitum Plinium [illegible], [illegible] ex parte prodeſſe poſſit. Vnde Galli ſuum pro[illegible], *[illegible] mal, d'ont bien ne vei'ge.* Quod ita pentametro [illegible]

Exper[illegible] om[illegible]

Quintilian. lib.5 Orat. inſtit. Cæterum ingenioſæ fab[illegible] [illegible], [illegible] ſole-ant, & præc[illegible] [illegible] audi[illegible] capti voluptate fi[illegible], qui[illegible] delectantur, [illegible]. Hoc enim Clau-

In laudibus Stilliconis, paneg.2. dianus conat[illegible], ubi ait:

I[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
I[illegible] [illegible] doctis
I[illegible] ecebr[illegible] vo[illegible] auro circumunit h[illegible]dros,
Illa vol[illegible]t[illegible]tum multos intexuit hamos,

Nam ut feræ beſtiæ blanda manu permulſæ, levi certamine ſuperantu[illegible] libidines, mollicies, aliaq; animæ venefica mala, conſ[illegible] [illegible]pta, [illegible] perpetuo irritamento efferata, eluct[illegible]biliora [illegible]

Orat.5. ræ extat apud Dion[illegible] Chr[illegible]oſtomum lepida & [illegible] fabella, [illegible] Pierius in Hierogl.lib.14.refer[illegible]r. Eſſe in Lybia, inquit, fer[illegible] g[illegible]nus, ex [illegible] beſtiarum plurium & diverſorum gene[illegible] [illegible] [illegible] autem immane admodum ſævumq; & feroc[illegible], circa S[illegible] verſari: cibi gratia tum feras reliquas venatu, tum huma[illegible] [illegible]re quam avidiſſime. Eius vero monſtri naturam facien[illegible], forma eſſe hu-

iuſ-

[illegible] conſpiciunt: Corpus quidem mulie[illegible]re, idq; ad modum formoſ[illegible] [illegible] pre [illegible] pupillæ [illegible], pectus ac cervix pulcherrima colore [illegible] [illegible] oculis pro[illegible]ebat hilaritas, q̃ intuentem quem-[illegible] [illegible] reliquum autem corporis horridum & [illegible] & intractabile: inferne demum in longũ anguem [illegible] caput in extrema parte poſitum acre admodum eſſet, & [illegible] eſſe [illegible] ſed Sphyngis inſtar factum, neq; tñ e-[illegible] [illegible] ſed draconum [illegible] moram ſibilium tantum edere acutiſſi-[illegible] Lybia [illegible] mas, atq; omnium q̃ quot & qualibuſcunq; [illegible] ut nemo eſſet tam alacer, q earum inſultus [illegible] poſſet. Ancillas itaque reliqua quotquot nactæ fuerint, [illegible] per vim aſſequuntur & opprimunt, ſed unum [illegible] adoriuntur & ſuperãt, ut pote q̃ pectorib. [illegible] ſpectatores ut præſtigiis implicant, fallaciſſimoſque [illegible] cõgreſſib. admodũ idoneæ: in hos [illegible] cient tumultum, nihil hoſtile minantur, [illegible] magna cũ modeſtia in terrã dejectis: [illegible] colloquij congreſſum invitant, leno-[illegible] quis, ut voluptuoſorum hominũ im-[illegible] exte[illegible] lo eum [illegible]ipiunt, injectis, quas ad-[illegible] tamdiu prius occultatis, quoad prædæ [illegible] ext[illegible]plo ſerpens à tergo aggreſſus, appre-[illegible] venenoq; immiſſo necat è veſtigio: mox [illegible] & fera ipſa lætantes una ſocialiter depaſcuntur. [illegible] iter eo facientẽ in eas incidiſſe, quas ubi [illegible] curſum arripuerit pniciſſimum. Illæ autẽ [illegible] prædam tamen eam nanciſci minime po-[illegible] crudeli[illegible] ſe cõvertere, ora pecto-[illegible] diſcerpentes, &c Ita nos monitos eſſe nos [illegible] atq; laſciviam tantummodo fugien-[illegible] Apoſtolus, cũ cenſuerit vitiis omnib. [illegible] congreſſus, ſed fugam indicẽs. [illegible] Quemadmodum enim qui peregrinus ficta [illegible] gratia accedit, ſi cũ nõ admittimus rece-[illegible] colligit vires, tandem, ſi aſſentiamur, fit [illegible] concupiſcentiæ & luxuriæ ſtimulant nos, eis ſi nõ [illegible] fuerimus, regnant in nobis. Siquidẽ luxuria [illegible] quo magis frequentatur, fugiẽdo fugatur. Idipſum Nathan *Libr. 2. Sa-* Propheta [illegible] Dei admonere Davidem Regem ſua ſimilitudine voluit, *muelis c. 12.* quum

quum concupiſcentias eius in adamata Berſabæa, uxore V[illegible]æ fortiſſimi vi-
ri peregrino divertenti ad divitem compararet. Recte ſane mon[illegible]
Kempiſius ordinis Canonicorum regularium Auguſtini, qui flo[illegible]
Cap. 13. annum 1410. in ſuo libello de imitādo CHRISTO, Vigila[illegible]
tentationis initio; nam tunc, inquit, facilius vincitur hoſtis, ſi men[illegible]
intrare nequaquam ſinitur, ſed ei extra limen, ſimul ac pulſavit, obvia[illegible]
tur. Itaque recte dixit quidam:

Principiis obſta: ſero medicina paratur,
Quum mala per longas invaluere moras.

Nam primo occurrit menti nuda cogitatio; de[illegible]mens imagi[illegible],
poſtremo delectatio, motuſque pravus & [illegible] quo fit ut paulatim pe-
nitus intret malitioſus hoſtis, dum illi non [illegible] ac quanto
quiſque diutius ad reſiſtendum torpet, tanto & [illegible] debilior, & ho-
ſtis in eum fortior evadit &c. Hu[illegible] S[illegible]omonis in proverbiis
monitio: Non reſpicies ad mulie[illegible], favus enim diſtillans la-
bia meretricis, & nitidius oleo guttu[illegible] noviſſima autem ill[illegible] amara
quaſi abſynthium. Id quoque ver[illegible] Er[illegible] curæ fuit, quum d[illegible]
rent Sirenes in amœniſſimo prato, [illegible] iuxta eas ex gramine undique
apparentia oſſa mortuo[illegible] e voluerunt, laſci[illegible] & li-
bidinoſas actiones, licet [illegible] appareant, tamen habere [illegible]
uti pediſſequas, ruinam & [illegible] mortem. [illegible]
quoque applicatio ſum[illegible] odore pantherarum, quam
Lib. 10. de paulo ante ex Solino adduximus. Recte itaque Scipio apud Livium [illegible]
cad. 3. pellat Maſiniſſam. N[illegible] tantum ab hoſtibus armatis ætati
noſtræ periculi, qu[illegible]. Qui eas tem-
perant [illegible] victo-
Lib 6. c. 17. de riam [illegible] Syphace victo haberemus. Etenim [illegible] concita-
vero cultu. tion[illegible] ut [illegible] curr[illegible]les ſunt, in quo recte
moder[illegible] ſummum [illegible] officium eſt, ut viam noverit, quam ſi tene-
bit, quamlibet concito ierit, non offendet. Si autem aberraverit, licet pla-
cide ac leniter ea, aut per confragoſa vexabitur, aut per præcipitia labetur,
aut certe, quo non eſt opus, deferetur. Sic curſus ille vitæ, qui affectibus [illegible]
ut equis pernicibus ducitur, ſi viam rectam [illegible] o. Non
Lib. 1 de minus prudens quam utile conſilium fuit prud[illegible] Hiſpan[illegible], de
Chriſtiana quo doctiſſimus Vives ſcribit, qui iuventutis ab [illegible] volu[illegible]
fœmina. ducta magno cum commodo patriæ, frugi eſſe cœp[illegible]. Etenim [illegible] & pro-
Plutarchus clivis eſt via ad id quod volumus, pleri que autem ob ignorantiam & im-
in vita Arta- peritiam rerum bonarum, peſſima volunt. Memini, inquit Vives, [illegible]
xerxis. lim mihi pene adoleſcentulo, eſſe in Hiſpania civitatē, in qua iuvent[illegible] no-
bilita-

[illegible] ex ocio atque opulentia cœpiſſet in ſtudia ſeſe luxus proiicere, ut ni-
[illegible] præter convivia, ſaltationes, amores, luſus, & exercitia, quæ mi-
[illegible] vel bonæ mentis afferrent, vel prudentiæ, cum magno ſeniorum
[illegible], qui ex iis initiis grandem Reipubl. ſuæ jacturam augurabantur,
[illegible] eorum noctes & dies, quomodo hiſce ſuorum juvenum vitiis ob-
[illegible] poſſent, inter ſe conſultabant. Etenim ſe mortuis, civitatem in
[illegible] orum hominum manus deventuram, videbant. Eorum quidam
[illegible] attulit ſaluberrimum. Nam cum animadvertiſſet, amatorculos
eſſe [illegible] juvenes, & de voluntate ac judiciis fœminarum plurimum pende-
re, [illegible] aliquis ſenibus fuit, ut quiſque filiabus ſuis & nuribus, iiſque fœ-
[illegible] quæ ad curam ſuam pertinerent; declararet, quo in diſcrimine ſitæ
eſſent civitatis res, quæ ex florenti ac felici miſerrima ac perditiſſima eſſet
futura, [illegible] amentiſſimi homines adminiſtrationem illius ſu-
ſcepiſſent [illegible], quæ nunc molliter per opulentiam ætatem age-
rent, in [illegible] negociis in egeſtate atque inopia rerum omnium duriſſime
[illegible]. Unicum reſtare hiſce malis remedium, ſi illæ, quarum
[illegible] juventus tantum tribueret, ad prudentiæ illos ſtudium curamque
publicæ ſalutis [illegible], id futurum perfacile, ſi ſaltatorculos, loqua-
[illegible], nepotos, ſcurriles, comissatores, ludibundos, aperta ſignificatione
[illegible] deſpicerent atque averſarentur probos autem, moderatos, ſobrios,
in quibus [illegible] rei cordis, comiter ac benevole exciperent, hos
[illegible] aliquando columen & tutelam patriæ, vitupe-
rarent [illegible] nequam & perditos adoleſcentes, nullius frugis, & patriæ fu-
[illegible] atque exitio. Placuit ſenibus conſilium, quod & explanatum
[illegible] enter eſt, ut in tam manifeſto periculo, approbatum, idque
[illegible] executæ ſunt. Brevi tempore juventus ita eſt commutata, ut
[illegible] ac perdiſſimis cordatiſſimi viri evaſerint, & callentiſſi-
[illegible] adminiſtrationis. Atque illa civitas multo dein-
[illegible] fuit ſub his juvenibus, quam ſub illis ſenibus fuerat, longe-
[illegible] juvenes iſti ingenio & rerum uſu antecelluerunt. Hacte-
[illegible] Huc ſpectant ea quæ apud Apuleium leguntur: Si laudas, inquit, *De Deo Socratis.*
[illegible] generoſus eſt: parentes ejus laudas. Si vero, quia dives; fortu-
[illegible] Et paulo poſt: Sed ſi eum laudas, qui bonis moribus & ar-
[illegible] ſit, & valde eruditus, quantum homini licet; tunc ipſum
[illegible] quia nec à patre hæreditarium, nec ætate muta-
bile, nec à corpore caducum.

O Cap.

CAPUT XX.

Delicatis ipſiſmet luxum & molliciem eſſe pernicioſam.

Lib.12.c.19. ATHENÆUS in dipnoſoph. ubi de luxu & mollicie & exitu multorum diſſerit, ita concludit: Cavendum eſt igitur, ne deliciis inſerviamus, cum vitas evertant, ac iniuria omnium rerum maxime calamitoſa, &c. Hinc conſtat nihil novi accidere, ſi homines iis rebus, quas ad luxum, voluptates & molliciem excogitarunt, veluti aviculæ viſco implicentur, vel ut eſt in proverbio, ſicut ſorex aut pyrauſta, proprio indicio & inopinato intereant, ſibiipſis exitium, præter omnem ſpem accerſant. Quid n. aliud, ut à ſacris ordiamur, fecit Abſolon adoleſcens ille regius formoſiſſ. dum ſuam auream comam ad oſtentationem nutriret. Nam ea ipſa illi in ſaltu Ephraimitico fugienti inter arbores exitio fuit. Habemus præterea hac de re, ut ad profana veniamus, memorabile exemplum in Regibus Perſarum, præſertim Dario Rege ultimo. Ipſius enim tempore in eas delicias Perſarum Reges prolapſos eſſe ſcribit Chares Mitylenæus, ſicut ab Athenæo refertur, ut ad caput cubilis regii conclave unum eſſet parte te uno intermedio obductum, ea magnitudine, quæ quinque lectorum capax erat, in quo ſemper conditum eſſent talenta auri quinque millia, hocque regium cervical regium appellabatur. E regione vero pedum aliud eſſe conclave triclinium, ad parietem eum excitatum, ad quem cubilis pedes vergebant, in quo argenti talentorum tria millia condebantur, nam ipſum etiam trium tantum lectorum capax erat, & ſcabellum ſuppedaneum Regis eſſe dicebatur. Præterea in ipſo cubiculo regio vitis erat aurea, gemmis inſuper incluſis locupletata, eaq; veluti pergula regio cubili obtendebatur. Hanc vitem Amyntas prodidit racemos etiam penſiles habuiſſe ex lapillis æſtimatiſſimis compoſitos. Nec procul ab ea craterem aureum collocari ſolitum Theodori Samii opificio nobilem. Hæ & aliæ deliciæ Darium, licet prælio victum, eo perterrefecerant, ut tanti caput ſuū recumbere, & pedes ſubiiceret voluerat, tandem etiam manibus pedibuſq; vinciretur, & ad extremum, quum proditoribus obſequi nollet, ab iiſdem iaculis configeretur. Non minus huic meditationi convenient ea, quæ memoriæ tradita ſunt de Planco Plotio Munatii Planci Conſularis & Cenſorii fratre. Is enim, quum in proſcriptione Triumvirali à militibus ab ne-

Reg. lib.2. cap 18.

Lib.5.

Circa princip. lib.12.

De manſionib. regiis.

Valer. Max. lib,6,c.8.

[illegible] quæreretur, fidelitate ſervorum in regione Salernitana occultatus, odore unguentorum proditus eſt. De hoc facto tale Epigramma à doctiſſimo viro Theodoto Beza conſcriptum eſt, quod propter eius elegantiam huc ponendum duxi:

Sæva cohors Plancum ad mortem quum quæreret ille
Triumviralis carnifex:
Servarant dominum ſervi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Unguentis quum profuſis de more madentem,
Odor indicatum prodidit.
Quam poſſet multos virtus ſervare fideles,
Male quos voluptas perdidit!

In illa autem [illegible] proſcriptione notandum eſſe dicit inſignis hiſtoricus Velleius Paterculus, fuiſſe in proſcriptos uxorū fidem ſummam: libertorum mediam, ſervorum aliquam: filiorum nullá. Adeo difficilis eſt, inqt, [illegible] conceptæ ſpei mora. Ne quid ulli ſanctū relinqueretur, velut in dotem invitamentumq; ſceleris, Antonius L. Cæſarem avunculum, Lepidus Paulum fratrem proſcripſerunt. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum [illegible] frater eius Plancus Plotius proſcriberetur, &c. Sed ut ad propoſitum [illegible] revertamur, ſimilem hiſtoriam legimus de Muleaſſe Rege Tunetano. Scribit enim Iovius, eum, quum contra Amidam filium ad [illegible] regnum infeliciter repugnaſſet, ſuo cruore & multo pulvere [illegible] urbam terga vertentium, nulla alia re magis ab hoſtibus, quam [illegible] odore agnitum, captumq;, & à filio candendi ſcapelli [illegible] utriuſque oculi pupilla immaniter occæcatum eſſe. Huc non [illegible] poteſt hiſtoria Sybaritica, quam ex Africano in Ceſtis, [illegible] ipſius de re militari inſcribitur, refert Politianus, ubi de [illegible] multa diſſerit; quæ ſane non minus urbana, q̃ ridicula eſt. *Li. 44.* *In Miſcellaneorum. c. 15.*

[illegible] eo deliciarum veniſſe narrat, ut equos in cōvivia introducerent [illegible], ut audito tibiæ cantu, ſtatim ſe tollerent erectos, & pedibus [illegible] manuum geſtus quoſdam chironomiæ, motuſque [illegible] numerum ſaltatorios. Accidit autem ut tibicen ibi quiſpiam cō[illegible] transfugeret ad Crotoniatas hoſtes, paulo ante prælio [illegible], & quod à repub. foret illorum, polliceretur (ſi fidē modo [illegible] Sybaritarum cunctorum equites in ipſorum venturos [illegible]. [illegible] & belli dux creatus Crotonitatis tibicen, convocat [illegible] quotquot eiuſdem forent in urbe artificii modulamentumque [illegible], atque; ut viſum tempus; procedere in hoſtem iubet. Sed enim

Sybaritæ faſtu prætumidi, quod equitatu ſuperabant, eunt contra [illegible] que cōſerunt. Hic autem repente dato ſigno tibicines univerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim modulamine agnito, cantuq; illo vernaculo, tollunt eriguntque ſeſe in pedes equi Sybaritæ, ſeſſoribus excuſſis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, ſed humi iacentes, omnes equi, ſed tripudia repræſentantes. Hæc, ut dixi, Angelus Politianus ex Aphricano refert, & hanc rem quoque Athenæus enarrat: addens Cherontis Lampſaceni plane ſimilem hiſtoriam de Cardianis, quorum equites à Biſaltis eodem aſtu victi ſunt. Plinius præterea, & Eraſmus in ſuo adagio, Sybaritica menſa hæc attingunt. Vera eſt igitur admonitio Procopii: Homines qui temere cuiquam rei idcirco incumbunt, ut vitam deinceps per delicias ducant, haud quaquam hactenus quiverint animos ſiſtere, ſed maiora quædam opperiuntur, ac bene ſperando continenter & tamdiu procedunt, quoadusque tandem vel ea priventur felicitate, quam conſecuti antea fuerint. Recte quoq; Crantor Solenſis, cui Sextus Empiricus aſtipulatur, actiones noſtras in quatuor veluti claſſes diſtribuit. Primas enim virtuti dat; ſecundas bonæ valetudini; tertias honeſtæ voluptati; quartas divitiis. Sed fruſtra atque inani conatu omnia ab hominibus ad vitanda vitia & comparandam virtutem fiunt, & inſtituuntur, licet præcepta philoſophica, quæ fortaſſe, ut ille ait, cicatrices potius, quam vulnera curare poſſunt, anxie ſequantur, & actiones ſuas ad ea imitanda dirigant, niſi vera pietate inſtructi, ad voluntatem divinam ſeſe accommodent, & ipſius ope & favore rectam viam ingrediantur. Id quod Divus Auguſtinus nos docuit. Quamvis animus, inquit, corpori, & ratio vitiis laudabiliter imperare videatur, ſi tamen Deo animus & ratio ipſa non ſervit, ſicut ſibi ſerviendum eſſe, ipſe Deus præcepit, nullo modo corpori vitiiſque recte imperat. Nam qui corporis atque vitiorum poteſt eſſe mens domina, veri Dei neſcia, atque eius imperio ſubiecta, ſed vitioſiſſimis dæmonis corrumpentibus proſtituta! Proinde virtutes, quas ſibi habere videtur, per quas imperet corpori ac vitiis, ad quodlibet adipiſcendum, vel tenendum, niſi ad Deum retulerit, etiam ipſæ vitia potius ſunt, quam virtutes. Nam licet à quibuſdam tunc veræ & honeſtæ putentur eſſe virtutes, quum ad ſeipſas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ ſunt, atq; ſuperbæ, & ideo non virtutes, ſed vitia iudicandæ ſunt. Sicut enim non eſt à carne, ſed ſupra carnem, quod carnem facit vivere, ſic non eſt ab homine, ſed ſupra hominem, quod hominem facit bene vivere, nec ſolum hominem, ſed etiam quamlibet poteſtatem virtutemque cœleſtem.

In dipnoſoph. libr. 12. cap. 6.
Lib. 2. ſermonorum.
Lib. 8. c. 42. natur. hiſt.
Lib. 3. de bello Gothico.
Li. de civitate Dei. 19. c. 25.

Caput XXI.

De manſuetudine erga bruta animalia.

ETsi omnia animalia bruta ad uſus & commoditatem hominis creata, & poſt eius lapſum deſtinata ſunt: tamen iſta licentia, tyrannide & crudelitate prorſus carere debet, ſicut *Deut.c.22.* expreſſe in lege divina mandatum populo Iſraelitico fuit, ubi prohibetur, ne avis incubans una cum ovis vel pupillis ex nido auferatur. Non eſt igitur ferenda quorundam imperitorum agreſtium hominum ſævitia & crudelitas erga iumenta, & alia animalia, ad obſequium hominum nata & aſſueta, quum ex intempeſtivis minis, verberibus & vulneribus, pro libidine impotentis animi ea excruciant. Siquidem minime ipſorũ iniuria; nam animal quod propoſito, hoc eſt, προαιρέσει nocendi & iniuriandi caret, licet damnum dare poſſit, quo ICti pauperiem nominant, (non poteſt videri iniuriam feciſſe) interdum ea faciunt, quæ nos irritant, læduntve: ſed aut ætate, vel labore, interdum etiam inedia, non raro autem imperitia eorum, qui ea regere debent coguntur committere ad ea quæ naturali impulſu & neceſſitate inſtigantur. Merito itaq; reprehendendus ut barbarus eſt Pharnuchus Perſa. Is enim, quum forte eo equitan- *Herodotus in* te canis ſub equi pedes intercurriſſet, ideoque equus improviſo deterritus, *Polymnia.* ſeſeque extollens, Pharnuchum excuſſiſſet; famulis mandavit, ut equum in eum locum adducerent, ubi dominum ſtrauerat eique crura cum genib. abſcinderent. Huc referri poteſt, quod Sabbas Caſtilioneus Mediolanenſis, Eques Hieroſolymitanus, in ſuo libro, quem vernacula lingua conſcripſit, eique titulum fecit *Ricordi*, recenſet, ſive hiſtoria ea ſit, ſive fabella. Nam & is *Ricordo.122.* legiſſe ſe ait in quodam libello eleganti, cuius autorem non amplius recordetur. Fuiſſe olim in Brutiis ſtatutum, ut is qui vellet agere contra ingratos, teneretur ſonare campanulam ad hanc rem deſtinatam. Hoc ſigno dato mox convenie bant quidam Senatores, ij cognita cauſſa, ſi reperiebant actorem habuiſſe iuſtas cauſſas accuſandi aliquem propter ingrati animi vitium, maxime iniungebant reo ſub gravi mulcta compenſationem aliquam, & ut abſque mora erga beneficum gratum ſeſe exhiberet. Accidit igitur, ut quidam diu fuiſſet uſus equo ſuo, qui propter ætatem & diuturnum laborem orbatus oculis, nec non ſtrigoſus, claudicans, & prorſus inutilis factus fuerat. Ob eam cauſſam expulerat eum herus domo, ita ut expers pabuli conſueti in publico muſcis præda fieret. Equus ille emeritus hinc inde clau-

dicans, & umbram quærens in locis opacis, ratus fortaſſe ſe intrare ſtabu-
lum ingreſſus eſt ſacellum, in quo erat illa campana, de qua ſupra dictũ eſt,
cuius funiculo forte annexæ erant frontes, quas quum famelicus decerpe-
ret, commovit campanulam & ſignum daret. Mox convenerunt, ut moris
erat, iudices, & quum nullus alius compareret, conſpecto illo ſtrigoſo &
famelico equo, iuſſerunt eum adduci, & domino ipſius accerſito, manda-
runt illi cum gravi interminatione, ut equum ſuum ad ſe reciperet, eiq; pa-
bulum præberet, neque aliter tractaret, ac ſi eſſet adhuc integer viribus, &
ad laborem aptus. Æquitatem enim naturalem poſcere, quoniam in præ-
ſtandis ſervitiis apud eum conſenuiſſet; ut in ſenectute quoq; eum aleret. Hoc
ſtatutum ſane fuit iuſtum & æquum, nec non & ſententia illa bona & lau-
danda, licet lata fuerit in favorem bruti, &c. Recte itaq; Seneca ait ingratũ
eum eſſe, qui negat beneficium accepiſſe: ingratum qui non reddit: ingratũ
qui diſſimulat: ingratiſſimum omnium qui oblitus eſt. Vnde videmus, quod
natura nihil magis odio proſequatur, quam ingratum animum, quæ etiam
beſtiis feris, ut elephantis, leonibus, draconibus, addo & aquilis (de qua re
Crates Pergamenus memorabilem hiſtoriam, quæ à Pierio refertur, recitat)
immo etiam lupis, ſicut Strabo recenſet, gratitudinis ſenſum & beneficii me-
moriam quandam indidit. Memorabile autem in primis eſt, quod, qui anima-
lium hiſtorias condidere, tradunt: Accipitrem, videlicet alitem rapaciſſimã,
rigenti brumæ tempore, calidioris temperamenti paſſerculum unguibus
implicitum, noctu ſibi pectore ſolitum admovere, coque ſe a frigore tueri;
mane, illum illæſum intactumq; ut beneficii memorem dimittere. Rem ſi-
milem de aquila & columba nonnulli produnt. De ſcombris piſcib. Plutar-
chus apud Athenæum, ſed prolixius Athenæus recenſet, eſſe inſulam non
longe ab Epidamno, quæ Athenas vocetur, ubi piſcatores habitent. In ea
Lacum reperiri, ubi ſcombriorum cicurum multitudo abundat. Hi vero
ut nutriorib. gratiam referãt, paſti in altũ denatant ad feros ſcombros, eoſq;
ita circumeuntes ad piſcatorum captionem deducunt, quib. captis cicures
ſcombri ad ſua luſtra redeunt, paſtum à piſcatoribus ſolitum expectantes.
Ex hac brutorum animãtium grati animi ſignificatione, homines admoniti
(quod alioquin ipſorum officium eſſet) multo magis ad referendas gratias eſ-
ſe deberent. Veriſſime n. à ſapientibus dictum eſt, Ingratum hominem eſſe
rem per ſe fugiendam, quod nihil æque humani generis concordiam di-
trahat atq; diſiungat; è contrario grati animi affectionem rem per ſe bo-
nam & expetendam, quod eandem humani generis ſocietatem conglutinet
atq; connectat. Non fruſtra igitur in legib. Cæſaris noſtris habemus natu-
ralem obligationem ad remunerandum. Vnde etiam Athenis adverſus in-
gratos actio conſtituta fuit, & recte, quia dandi & accipiendi beneficii com-
mercium

Lib. 19. hieroglyph.

Lib. 5.

L. ſed & ſil. §. conſulunt. De petit. hæredit.

[illegible]um, ſine quo vix vita hominum extat, perdit, & tollit, quiſquis bene merito parē referre gratiā negligit. Quare, ut nos docet Plutarchus, humanitatis eſt, equos confectos laboribus alere, itemq; canum non catulos modo, ſed & ipſos ſenio graves. Atque, inquit, cernimus, ampliorem eſſe bonitatis, quam juſtitiæ locum. Si quidem legib. & juſtitia tantum erga homines utimur; beneficia & gratiæ nonnunquam etiā brutis dantur, etenim de manſuetudine tanquam ubere fonte profluunt. Ideoque non ut calceis aut vaſis utendum eſt rebus animatis, quæ rupta vel attrita uſu abjiciuntur: ſed in his ſi nullam aliam ob cauſam, at ut ad humanitatem nos aſſuefaciamus, exercere manſuetudinem convenit. Quocirca M. Porcium Catonem virum alias omni laude digniſſimum, reprehenſum legimus, quod vetulos ex familia ſervos, nedum boves venum tradendos præceperit, quodque equum, quo Conſularis uſus fuerat in Hiſpania, dimiſerit. horridumque illum ac ferreum fuiſſe, parumque humanitatis habuiſſe profitentur. Hoc conſiderarunt ij, qui mulis & aliis jumentis, quæ in extruendis ædificiis plurimum laborem toleraſſent, libera in paſcuis dimiſerunt. Ut de Athenienſibus tradit idem autor. Quum templum, inquit, Minervæ, cui Hecatompedon nomen fuit, ædificaſſent, ex his unam ajunt ultro ad opus acceſſiſſe, & jumentis, quæ [illegible]d arcem traherent, comitem ſe dediſſe præeundoque velut adhortatam ad laborem. Ob eam rem decretum eſt, ut ea, uſque ad mortem publice aleretur. De Selimo Imper. Turcico ſcribunt hiſtorici, quod equo ſuo (quem nonnulli ſpadicem fuiſſe tradunt, à Turcis vero, teſte Busbequio, in ſuo Itinerario Carobouluk, hoc eſt, nubem nigram ab abſoluta nigredine vocationem) vacationem ab omnibus laboribus dederit, eo quod ejus [illegible] ex prælio, in quo à Bajazete patre ſuo, prope oppidum [illegible], fuga ſalvus evaſerit. Eandem vacationem & pabuli libertatem præſtitit equo ſuo Neapolitanorum Rex Ferdinandus, qui eum [illegible] inſequentibus hoſtibus ſalvum, in tutum locum reportavit. Nam equis ineſſe judicium documentis plurimis patefactum eſt, cum jam aliquot, (ut Solin. polyhiſtor ait, & multis exemplis illuſtrat) inventi ſint, qui non niſi primos dominos recognoſcerent, obliti manſuetudinis, ſi quando mutatione conſueta ſervitia. Inimicos patriæ ſuæ no[illegible] hoſtes [illegible] ſupetant (quod Iovius quoque de equis Mamalucorum in Ægypto memoriæ tradidit.) Sed illud majus eſt, quod [illegible] quos diligebant, accerſunt fame mortem. Id quod de [illegible] equo tradidit Ælianus, à quo quum amaretur [illegible] Socles, veritus ignominiam, equum vendidit: quare equus amabili domino deſtitutus, voluntariam ſibi mortem inedia conſcivit. Verum [illegible]ores in genere equorum præſtantiſſimi reperiuntur. Nam qui infra

[illegible]bi-

Valer. Maxim. lib. c. 3.

In vita Caton.

Cap. 45.

nobilitatem ſunt ſati, nulli ejuſmodi documenta præbuerunt. Legimus præterea paſſim in hiſtoriis de monumentis equarum, quæ tres Olympicas victorias reportarunt, ut Herodot. teſtis eſt. Celebrantur quoque ſepulchra equorum & equarum, videlicet Cimonis & Alexandri Magni, cujus equus Bucephalus, ſive ab aſpectu torvo, ſive ab inſigni taurini capitis armo impreſſi dictus, in dorſo ſuo ornatus regiis phaleris, & bullis (licet nudus conſcendendum ſe equiſoni ſuo morigerum præberet) inſidere nullum alium patiebatur: Regem vero, quum vellet aſcendere, ſponte ſua genua ſubmittens, excipiebat, credebaturque ſentire quem veheret, ut poſt alios Q. Curtius ſcriptum reliquit. Apud Dionem de Boryſthene equo Adriani Cæſaris legitur, quo in venando plurimum utebatur, cuique mortuo ſepulchrum fecit, columnam erexit, & epigramma inſcripſit. Iulius Capitolinus etiam memoriæ tradidit, Verum Imperatorem equo ſuo Volucri (quem ita amavit, ut ei aureum ſimulachrum fecerit, & paſſas uvas nucleoſque in vicem hordei in præſepe poſuerit) ſepulchrum in Vaticano fieri curaſſe. Sic fortiſſimus Rex Poloniæ Stephanus, qui ſuperiorib. annis regnavit, equo ſuo generoſiſſimo, qui eodem die, quo frater ejus Dominus Tranſſylvaniæ extinctus eſt, exanimis concidit, in loco, quo non procul ab arce Vilnenſi defoſſus eſt, monumentum erigi curavit. Quod Daniel Hermannus vir dignitate & eruditione, nec non & poeta præſtantiſſimus, verſibus ſuis celebravit, quos adſcribere operæ precium duxi:

In Erato.

Lib. 6. De geſtis Alex. Magni.

Regis equus Stephani forma greſſuq; ſuperbus,
Et curſu velox, prope Vilnæ conditur arcem,
Qui moriens Regis fratrem præſagiit eſſe
Sublatum e vivis: docuit quod fama ſecuta.
Huic ſtatua erecta eſt monimentum teſtis equini.

Imo hodie adhuc Romæ in vinea Cardinalis Simonettæ monumentum, ſane ridiculum, Mulæ, ut de equo ad genus aſininum veniamus, conſpicitur, quod vel ſimile Porcacius, ut ipſe teſtatur, in ſuo eleganti libro Italico: cui titulus eſt, Funerali antichi diverſi populi & nationi, in Sabinis inter Romam & Tibur (nam quædam verba in ſuo deſunt, quædam cum noſtro non conveniunt) invenit, in ſuppedaneo quodam, quæ veluti adminicula ad facilius inſcendendos equos (non enim tunc orbiculi ferrei cum baſe, qui vulgo ſtapiæ appellantur, inventi erant) paſſim in itinere poſita erant, quod eſt ejuſmodi:

DIS

DIS PEDIBVS SAXVM.

CHIICHIÆ DORSIFERÆ ET CLUNIFERÆ AC PESSUETÆ ET MANSUETÆ CUIVIS UT INSVLTVRA DESULTURÆ COMMODETUR PUB. CRASSUS MULÆ SUÆ CRASSÆ BENEFERENDI SUPPEDANEUM HOC CUM RISU POS. VIXIT ANN. III. MENS. XV. DIET NOCT. 2⅛.

Necnon ſepulturæ canum celebrantur. Xanthippus enim canem, qui iuxta triremem Athenis Salamina enataverat, in promontorio humavit, quod adhuc Cynoſſema, id eſt, canis monumentum nominatur. Hac ſua humanitate veteres ſuam manſuetam naturam declarare, & poſteritati documentum animi humani, atque à crudelitate alieni ac benefici relinquere voluerunt. Fatendum enim nobis eſt, brutis virtutum nomina attribui, ut leonibus magnanimitatem, equis fortitudinem, canibus ſagacitatem & fidelitatem. Sicut tribus ſequentibus capitibus prolixius demonſtrabimus.

CAPUT XXII.

De heroica leonum natura, & quomodo à culicibus ad internecionem uſque exagitentur.

De leonum magnanimitate & mira natura, paſſim multa ſtupenda, & propemodum extra fidem traduntur. Etenim ut animal hoc, ſtimulante fame, ſævum & intolerabile eſſe videtur; ita ſaturum facile manſueſcit, & propemodum, niſi irritatum innocuum eſt. Inprimis Suſiana regio, ut ferunt, iubatos coronatoſque leones gignit, generoſos quidem & homini parcentes, niſi ex pecore minoribuſque feris ad alimentum præda deſit. Vnde Plinius ſcribit: Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices proſtratis parcit, & ubi ſævit, in viros prius quam in fœminas fremit; in infantes non niſi magna fame. Cæterum leonum venario principio difficilima fuit, & adhuc periculoſa eſt. Tradunt enim ij, qui regiones Africæ & Orientis, ubi leones ſua luſtra habent, perigrarunt, multos venatores ab iis lacerari. De captura autem leonum peculiare caput extat in Beliſarii Ducis Neritinorum libro. Et hiſtoriæ teſtantur, ſicut hoc animal ſæpius ſenſum aliquem grati animi exhibuiſſe, vel Helpidi Samio, qui quum in littore Africæ ex leonis gutture os evelliſſet, tam diu leo ex venatione ei gratiam retulit, quamdiu cum navi in littore ſtetit; & apud Gellium Androcli ſervo, (non enim recte Androdus

Lib. 8. c. 16. nat. hiſt.

De venatione.

Lib. 5. c. 14.

P ſed

Libro paræneſtico adverſus ingratos. ſed Androcles appellatur, ut Lilius Gyrald. ex Æliano notat) de quo dictum fuit, Leo hoſpes hominis, Homo medicus Leonis, accidiſſe conſtat: ita ad ultionem inclinatiſſimum eſſe. Compertum enim eſt, quod etiam Plinius ſupra allegato loco confirmat, vulnerarum leonem obſervatione mira percuſſorem noſſe, & in quantalibet multitudine illum unum appetere, ſique detur copia, fœdiſſime lacerare & diſcerpere. Hoc teſtatur memorabile exemplum, quod Iubæ Regi Maurorum accidit. Nam ferunt huic Regi præſtantiſſimi animi juvenem fuiſſe comitem. Quum autem per deſerta Africæ rerum ſuarum cōponendarum ſtudio, Rex cum exercitu proficiſceretur, ex itinere leonem illi obviam factum. Hunc à juvene illo ſagitta percuſſum in ſylvam receſſiſſe. Poſt cum Iuba rebus ex voto compoſitis eaſdem copias traduceret, eūdem illum leonem obſervato illo, qui vulnus inflixerat, eum unum è tam magno equitum numero violentiſſ. curſu hoſtiliter aggreſſum, nulla vi cohiberi potuiſſe, quin correptum dilaniaret, nemineq; alio læſo, ultione ea cōtentum in ſua latibula diſceſſiſſe. Eodem modo clementiæ & caſtigationis quoddā veluti judicium leonib. ineſſe, apparet ex eo, ꝙ Ælianus tradidit, Leonem videlicet, urſam & canem, eodem contubernio alitos & educatos, ſine ulla injuria aliquantiſper pacate converſatos eſſe, ac ſi domeſtica animalia eſſent. Verū cum urſa quodā impetu percita, contubernalem canem dilaceraſſet; cōmotum leonem violati hoſpitij ſcelere, in urſam proruiſſe, eaq; pariter dilaceratā, meritas pro cane pœnas exegiſſe. Tantā autem eſſe magnanimitatem & generoſitatem hujus animalis compertum eſt, ut teſte Ariſtot. nec fugiat, nec metuat; ſed ſi venantium multitudini cedere cogitur, ſenſim pedatim diſcedat, crebro reſiſtens atque reſpectans. Nactus autem opaca, veloci quam maxime poteſt fuga, ſe ſubtrahit, donec in apertum deveniat, tum rurſus lente incedit. Sed ſi quando locis nudis atque patentibus cogitur aperte fugam arripere, currit, nec ſalit. Quum tamen infeſtatur, ubi jam propinquarit venator, in eum inſilit: percuſſorem agnoſcens ac obſervans invadit. Non autem tantum leo læſus confeſtim vindictam erga autorem vulneris cum rabie expetit, ſed in turba venatorum, quaſi ſervulos viliores faſtidiens, iis neglectis, plerunque in eos, qui reliquos vel autoritate, vel robore præcellunt, irruere ſolet. Illuſtratur hoc egregio exemplo à Q. Curtio, ubi ſcribit. In venatione leonum magnitudinis raræ, poſthabitis aliis, ipſum Alexādrum Regem, ſtiparum amicis & ſatellitibus, invaſiſſe. *Lib. 10. c. 28. hiſt. Franco.* Id etiam teſtatur Rob. Gaguinus, ubi dicit, Apud Avernos leonem domeſticum domini ſui domo elapſum, complures viros fœminaſque voraſſe, donec ingreſſo in eam cum multitudine incolarum domino, [illegible] forte leo apparuiſſet, cognito domino, ad eum ſe bellua contulerit; ſed confeſtim multis telis à turba confoſſam eſſe. Obſervatum præterea eſt,

præci-

præcipuam leonum vim & vigorem in ipſorum oculis conſtare, quorum lumine hebefacto, aut velato, ferocitas omnis decidit; idq; Getulū quendā paſtorem, teſte Plinio primum docuiſſe. Quum enim pro pecore pugnaret, eſſetque inermis, & omni præſidio & exilio deſtitutus, frendensque leo in eum irrueret: fugam meditatus, veſtem qua amictus erat, exuit, & in feræ caput obiecit. Hærente autem forte veſte in iuba circumvoluta, oculosque leonis obvelante, ita ferocia ei diminuta eſt, ut quaſi obſtupefacta fera ſubſtiterit, paſtoriq; liberum ſpatium ad fugam reliquerit. Et hanc vim oculorum in leonibus, naturalium rerum periti, ſiccitati eorum attribuūt, hocq; probant ex eo, quod leones nulla re magis quam igni in fugam vertantur. Nam qui oculos ſicciores callidioresque habent, ii maxime omnium ignem averſantur. Quemadmodum autem non ſolum leones cæteris animalibus robore & ferocia præſtant, ita viciſſim providentia divina huic parti, qua ferociunt, ut paulo poſt dicemus: velut frenum iniectum eſt, ne eorum multitudo nimium augeretur, & hominibus, reliquiſque animantibus plus æquo noxii eſſent. Huc accedit, quod alioquin quæ timido animo ſunt & eſculenta, ea omnia fœtuoſa fecit, ne aſſiduo eſu deperirent. Quocirca tam damæ, quam etiam oves, ſæpius geminos, pluresq; producunt fœtus. Sic etiam lepus, quem omnia venantur, fera, ales, homo, tam ferax eſt, & ſola, quæ ex omnibus beſtiis, quum gravida eſt, etiam impleatur, & alium fœtum in utero geſtans, pilis veſtitum; alium tantum non formatum concipit. At carnivora, & quæ ſanguine gaudent, minus fœcunda eſſe cernimus. Inprimis autem omnia animalia: quo maiore corpore, hoc minus fœcunda eſſe teſtatur Plinius. Sic leæna, validiſſimum voraciſſimumque animal, ſemel in vita, & unum, ſi Herodoto credendum eſt, parit, cumque fœtu uterum emittit. Nam, inquit, catulus leoninus, ubi moveri in utero incipit, cum habeat ungues longe acutiſſimos ex omnibus feris, uterum lacerat, augeſcenſque magis ac magis ungues imprimendo exulcerat, ita ut ad poſtremum, dū partus adeſt, nihil uteri relinquatur incolume. Huc reſpexit fabula Æſopica, in qua leæna vulpi exprobranti, quod & ſemel in vita, & unum tantū pareret, reſpondiſſe fingitur, Se quidem ſemel, & unum parere; ſed eum leonē. Solinus tamen & alii, tam ex veteribus quam recentioribus de partu huius animalis rectius id quod experientia teſtatur, ſcribunt. Leænæ, inquit Solinus, fœtu primo catulos quinq; edunt: deinde per ſingulos partus numerum decoquunt annis inſequentibus, ſed poſtremo quum ad unum materna fœcunditas recidit, ſteriles ſunt in æternum. Sed de partu leonum res tam intricata amplius non eſt, nam ii quoque in Germania in vivariis Principum ſæpius pepererunt. Alia quoque ratione Creator omnium rerū, & fons origoq; omnis ſapientiæ ferocitatem huius animalis compeſcuit, & proſpexit, ne mul-

Li. 8. c. 19.

Herodotus in Thalia.

Li. 10. c. 63.

Cap. 30.

ne multitudo ipſorum aliis intolerabilis eſſet. Excitavit enim leonibus hoſtem vilem & deſpectum quidem, ſed acrem & indefeſſum, ſuisq; innumeris agminibus leones ad furorem internecinum exagitantem. Quod eo facilius fieri poteſt, cum leones natura iracundi & proclives ad furorem ſint. Ideoq; legimus apud Maronem.

—Iraque leonum,—

& apud Ovidium de eadem fera:

Iram vultus habet.—

Hoc quoq; ex Lucretii elegantiſſ. verſibus apparet:

Sed calidi plus eſt illis quibus acria corda,
Iracundaque mens facile efferveſcit in ira.
Quo genere in primis vis eſt violenta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerumq; gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.

Li. 18 *rerum geſtar.* Cæterum ut meditationem noſtram proſequamur, de illo hoſte alioquin viliſſimo, ſed leonibus infenſiſſimo, audiamus Ammianum Marcellinum, qui ita ſcribit: Inter arundineta Meſopotamiæ fluminum & fruteta, leones vagantur innumeri, clementia hyemis, ibi molliſſimæ, ſemper innocui. At ubi Solis radiis exarſerit tempus in regionibus æſtu ambuſtis, vapore ſideris & multitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta ſunt omnia. Et quoniam oculos quaſi humida & lucentia membra, eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus inſidentes; iidem leones cruciati diutius aut fluminibus merſi ſorbentur, ad quæ remedii cauſa confugiunt; aut amiſſis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius efferaſcunt. Quod ni fieret, univerſus Oriens huiuſmodi beſtiis abundaret. Hactenus Marcellinus. Habent autē culices eo maiorē occaſionem noctu atque interdiu continuo infeſtandi ſuum hoſtem alioquin omnium ferarum potentiſſimum, & ferociſſimum, cum leones ſomni parciſſimi ſint, oculosq; habeant inter dormiendum ſplendeſcentes, ac ſemiapertos. Unde multis perſuaſum eſt, leones omnino inſomnes eſſe, cum præſertim inter quieſcendum caudam aſſidue moveant. Quod tamen Ariſtoteles naturali ratione fieri poſſe negat; nullum videlicet animal abſque *In Phædonis commentario.* ſomno vivere: quamvis non ignorem Olympiodorum Alexandrinum ſcribere hominem quendam inſomnem vixiſſe, qui ſolo aere ſolari nutriretur. Ob hanc leonum vigilantiam, eorum ſtatuæ à veteribus ante portas templorum, veluti cuſtodes ſacrorum, ſicut paſſim hodie ſaxei leones videntur, poſiti ſunt. Unde legimus in fabrica templi Salomonis cælatos, non tantum leones, ſed & boves, & Cherubin, ut is qui regat populos ſit vigilans, & in tuendis iuſtitiæ legibus, fortis ut leo: modeſtiæ legibus commode ligatus,

ut bos:& ita demum Scientiæ luce donatus, ut Cherubin. Sed de leonib. uti coepimus pergamus. Hoc etiam Alciat. obſervavit, ubi emblema de vigilantia & cuſtodia ita concludit: *In Emblematibus.*

Eſt Leo, ſed cuſtos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcirco ponitur ante fores.

Unde Ægyptij vigilantem ſedulumque hominem, aut etiam cuſtodem oſtendentes, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit, eoſdem quum dormit, apertos habet, quod quidem cuſtodiæ atque excubiarum ſignum eſt. *Orus in hieroglyphicis.* Eodem modo veteres, robur notantes, leonis anteriora membra pingunt, quod hæc ei ex toto corpore robuſtiſſima ſint. *Orus ibid.* Sane quam idonea & potens hæc fera ad nocendum ſit, multa paſſim ex hiſtoriis loca adduci poſſent. Præ cæteris autem eſt memorabile, quod Plutarchus de Megarenſibus, apud quos Caſſius leones, quos Ædilibus ludis præparaverat, reliquerat, ſcribit. *In vita Bruti.* Quum enim civitas per Calenum caperetur, Megarenſes infauſto ſane conſilio ferarum carceres effregerunt, eorum vinculis relaxatis, ut irruentibus hoſtibus objectæ negotium eis tantiſper faceſſerent, tum ſibi per moram aliquam conſulere poſſent. Verum enimvero longe aliter evenit, quia leones in cives ipſos truculenta ſævitia converſi, tantam inermium ſtragem edidere, dum obvios quoſque adoriuntur, ſternunt atque dilacerant; ut ſpectaculum id fuerit vel ipſis hoſtibus perquam miſerabile. Tale aliquid noſtro tempore accidiſſe in arce Neapolitana (quæ ad mare prope portum ſita eſt, & olim teſte Collenucio collegium Fratrum minorum, poſtea Regum Arragonum regia fuit, hodie Caſtellum novum vocatur) referebant nobis præſidiatij milites. Uſitatum enim longo tempore fuiſſe ajebant, & adhuc eſſe conſpeximus, ut leones aliquot ibi in loco, qui mare ſpectat, alantur. Quum autem aliquando hoſtes noctu navibus appuliſſent, & hac in parte occupaturi arcem, mœnia ſcalis clam appoſitis magno ſilentio tranſſcendiſſent, præter ſuam ſpem inciderunt in leones, qui multos ex iis dilacerarunt, & ſuo rugitu vigiles excitarunt, itaut nō paucis deſideratis irrito conatu diſcedere coacti fuerint. Sic quoq; in ſacris literis legimus, à Deo immiſſos eſſe leones in impios & profanos Babylonios, vel Chuthæos (quos Ioſephus à regione Perſidis Chuta & flumine Chuto ſic nominatos ait, eos Rex Aſſyriorum in terram Iſraelis, velut coloniam adduxerat) qui eos dilacerarunt. Habitare hi cœperant, quum Salmanaſar Rex Aſſyriorum decem tribus Iſraelitarum captivas ob impietatem abduxiſſet, inter Iudæam & Galilæam, à qua regione omnes dicebantur Samaritæ & Samaritani, forte quod regionis cuſtodiendæ cauſſa adducti eſſent. *Lib. 2. Reg. c. 17.* Samarita enim cuſtos Hebræis dicitur. Unde Propheta Ezechiel dicit,

Cap.4. Quatuor eſſe iudicia DOMINI peſſima, quibus impii puniuntur; gladium, famem, peſtem, beſtias malas. Extat præterea triſte exemplum viri DEI, quem ob mandati divini neglecti crimen admiſſum, leo quidem dilaniavit. Sed & hoſtes Danielis à leonibus iis interfecti ſunt, quorum rictus paulo ante DEUS cohibuerat, ne Danielem ullo modo læderent. Notandum ſane eſt apud Hebræos quatuor nomina leonum eſſe, iuxta diverſos ætatis gradus. Primum eſt גור quando adhuc catulus eſt: Secundo eſt: כפיר quum auctus eſt ætate: Tertio ארית quum eſt robuſtus & fortis: Quarto לביא quando conſeneſcit, quamvis & ליש de eo iam decrepito quandoque dicatur; ſicut Petrus Martyr. in Lib. Iudic. indicat, ubi Spiritus DOMINI pervaſiſſe Samſonem & illum diviſiſſe irruentem leonem, ut ſolet diſcerpi hœdus ſcribitur. Fama inſuper eſt, leones quos Regios vocant (nam ferunt ex iis quoſdam omnino eſſe degeneres) ſicut ipſi generoſi & magnanimi ſunt, ita homines generoſos & fortes obſervare, & voces ipſorum horreſcere, ideoque non volunt, ut limis oculis, teſte Plinio capite ſupra allegato, aſpiciantur, cum & ipſi hoc non faciant. De hac re legimus hiſtoriã apud Crantzium ſane memorabilem, de Henrico Comite Holſatiæ, qui à fortitudine ferreus dictus fuit, ad quem propter prolixitatem lectorem remitto. Eodem modo Iulius Camillus refert, quum aliquando Lutetiæ in tornellis cum multis aliis nobilibus è feneſtra palatii in hortem proſpexiſſet, quod tunc forte à ſuis clauſtris leo evaſerit, ſeque à tergo diffugientibus hinc inde aliis, abſque noxa complexus fuerit, qua re ſe attonitum, leonem ſibi adhærentem ſubito audacter & torve inſpexiſſe, qui mox depoſita omni ferocia ad pedes ſuos procubuerit, inſtar blandientis, & veniam petentis. Tribuit autem is hanc vim virtuti ſolari, qua natura ſua excelluerit. Quare poſtremo non omittendum eſt, quod pleriſque per ſua ſumpſit (id quod experientia teſtatur & ab oculatis teſtibus iiſdemque fide digniſſimis, audivi) leones cantum gallorum, & eorum conſpectum, quod ſint magis leonibus ſolares, vel alia occulta vi mirum in modum expaveſcere. Id quod poſt alios Albertus Magnus quoque affirmat, qui tamen non omnibus gallis, ſed tantum candidis hanc vim perterrefaciendi leones attribuit. Putat autem Lucretius ut Epicur. ſectator ſemina quædam ſive idola, aut imagines ex corporibus gallorum emanare, eaſque involare in leones, ita acres & pungentes, ut leones eas ferre non poſſint. Ridicula & Epicuro digna cauſa & opinio, ſicut ex iis inſequentibus verſibus apparet:

Li.1.Reg.c.13.

Cap.14.

In Saxonia li.3.c.24. In Idea Theatri.

Li.5.

Quin etiam Gallum noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Hunc nequeunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri ita continuo meminere fugai:

Nimirum

Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina,quæ cum ſint oculis immenſa leonum,
Pupillas interfodiunt,acremque colorem
Præſtant,ut nequeant contra durare feroces
Cum tamen hæc noſtras acies nil lædere poſſint,
Aut quia non penetrant,aut quid penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur,in remeando
Lædere ne poſſint ex ulla lumina parte.

Verum quomodocunq; ſeſe res habeat, compertum eſt non ita pridem in aula Principis cujuſdam Germaniæ,leonem ſepta ſua tranſiliiſſe, & forte fortuna in locum irruiſſe,ubi aliquot cortes gallorum,gallinarum, aliarumque altilium avium,in uſum aulæ ſaginarentur;eumque iis conſpectis, non ſolum nullo modo deterritum,ſed plurimas ex iis devoraſſe.

Caput XXIII.

De equorum & luporum mira ἀντιπαθείᾳ & diſſenſu, cum elogio equi pulcherrimo.

Mira paſſim narrantur de lupo,apud nos ut notiſſima, ita omnibus inviſa,ſed aſtutiſſima fera. Inter cætera autem fabuloſum eſt,quod vulgo creditur, hominem à lupo prævisum ſubito conſternari.& vocem amittere,atq; vice verſa,ſi homo prius lupum conſpexerit,eum elinguem fieri. Nam quemadmodum fieri poſſit,ut ex propinquo lupus obviis,ex halitus, qui ab eo promanat,contagione,vocem adimat,aut raucedinē afflet,idq; meticuloſis facilime contingat: ita manem perſuaſionem eſſe, hoc ipſum paſſim & ſemper fieri (pace Ariſtotelis,Plinij,& Solini,tantorum virorum, hoc dixerim) ſæpius expertus ſum,vel iter faciens,vel ruri obambulans,conſpectis ex improviſo lupis,qui me,vel qui mecum erant,abſque dubio longe prius conſpexerant.Id quoque alios quibus hoc accidit, affirmantes audire memini. Et extat hac de re elegans diſputatio apud Iulium Scaligerum, qui dicit: Ter in venationibus ſcio me à lupo conſpectum. Semel ab uno inter virgulta latitante: iterum ex montis ſupercilio: tertio quum puellum rapuiſſet.Ex cannabina ſegete jam admodum adulta capus identidem promoverat ad ſpeculam. Tum quidam ex æqualibus puelli dixit: ô ingentē canem. Ego ab illo cum ſociis viſi ſumus;ille à noſtrûm nemine. Tantum abeſt ut obmu-

De ſubtil. ad Cardan exercit.344.

obmutuerimus, ut magnis clamoribus primo perterritum compulerimus ad fugam: mox inſecuti prædam, licet ſine vita, abſtulerimus. De iis autem quæ de mira diſſenſione, quam Græci ἀντιπάθειαν nominãt, lupi & equi feruntur, periculum fieri facile poſſet. Ferunt enim equam non ſolum, ſi lupum calcarit, abortum facere, ſed etiam ſi lupi calcarit veſtigium, eam protinus abortire. Ob hanc rem Ægyptii in ſuis hieroglyphicis, ſicut Orus notat, equa quæ lupum conculcat, mulierem abortientem deſignare voluerunt. Sic receptum eſt equum quantumlibet ferocem & generoſum, ſi luporum veſtigia conculcet caſu, obſtupeſcere, & crura ei torpore hebeſcere, ut ex Pamphilio recenſet Ioan. Baptiſta Porta; & mortuum lupum vel terra conditum horrere. Hocque obſervaſſe quoſdam callidos homines Pierius tradit, qui omnivolam Principum cupiditatem eluſuri, quum equum inſigniorem ipſis poſtulantib. honeſte denegare non poſſent, lupinum inteſtinum in via, qua producendus equus erat in conſpectu Principis, clanculum ſepelierint, eaque mox equum eductum, ſimul ac inteſtini odorem ſenſerit, nulla unquam agitatione, nulliſque ſtimulis impelli potuiſſe, ut tranſiret, atque ita vel ſternacis, vel indomiti, vel retinentis accepta nota, à Principe repudiatum, priori domino remiſſum fuiſſe. Hoc [illegible]aſſe, vel aliud experimentum veteribus quoque non ignotum fuiſſe conſtat ex eo, quod de Amphione Thebano memorant. Ferunt enim eum Pelopi nonnulla tradidiſſe, quæ ob iter ſepelirentur, quib. non Oenomai modo equi perterrefacti ſunt, verum omnes quotquot illac in poſterum curſum arripuere. Ideoque loco illi nomen Taraxippo de re inditum. Eodem modo apud Romanos, olim agitatores in Circenſibus ſpectaculis, in quibus quadrigæ ſeptimo currebant circuitu; & equos partis adverſæ fregiſſe victoria erat; quæ à Romulo propter fœlicem Sabinarum raptum antiquitus inſtituta erant; dæmoniacis quibuſdam imprecationib. adverſariorum equos impediiſſe, & ſuos ad curſum incitaſſe, D. Hieronymus, Arnobius & alii ſcribunt. Ex quo l. ult. C. De malefic. rectius intelligi poteſt. Ita enim Imper. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius pœnam capitis in maleficos agitatores ſtatuentes reſcripſerunt: QUOD SI QUISQUAM EX AGITATORIBUS CONTRA HOC INTERDICTUM VENIRE TENTAVERIT, ULTIMUM SUPPLICIUM NON EVADAT. Id quod erudite obſervavit Iacobus Ræuard. & hiſtoriam notabilem, quomodo conſilio ſancti Hilarionis Italus quidam Chriſtianus, Gazenſem gentilem, qui eiuſmodi incantationib. ſuos equos incitaret ad curſum, & illius impediret, victor evaſerit, recenſet. Sed in propoſita meditatione pergimus. Nec minus odium inter lupum & equum in vita eorum eſt. Illud enim carnivorum animal, huic in paſcuis valde inſidioſum eſſe ſolet, ideoque non raro accidit, ut circumventus equus, lupo hoſti ſuo prædæ fiat,

Mag. natural lib.1.c.9.

In Hieroglyphic. lib.11.

Lib.5.c.14. variorum, ſiue de iuris ambiguitatibus.

fiat, quem tamen prævisum calcibus, qua in parte maxime viribus pollet & armatus equus eſt, repellit, celerique fuga ſibi conſulit. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq; non ſua modo commoda, verum & hoſtium adverſa: norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſque diffidentium imbelles. Fama autem eſt, equos, qui cum lupis dimicaruut, præſtantiores evadere eos Græci λυκοσπάδας appellant, & fieri poteſt, inde eos animoſiores & pernicioſiores reddi, velut idem Porta in ſupra allegato loco dicit: Lupus ſi equum mordicus læſerit; equus eximia curſus pernicitate pollebit. Mirum etiam & memorabile eſt, ut idem Pierius refert, lupum tam ferocem ac ſubdolam belluam, neq; ferrum neque fuſtem ita timere ut ictus lapidum. Compertum enim eſſe ait, ut qua parte lapide tacti fuerint, computreſcant. Quin etiam repertos quoſdam dicit, qui vel duorum concuſſu lapidū ſtrepitum cientes, ferociſſ. à ſe lupos abegerint. Recte itaque adverſus hanc omnibus inviſam belluam, fere ubiq; lege definitum præmium eſt. Inprimis autem in Gallia, ubi pro ſingulis captis lupis ſolidi viginti ex fiſco ſolvuntur, præter publicam erogationem, quam plebs ſua ſponte venatoribus impendere ſolet. Hinc regia illa reſcripta, quæ in ipſorum lingua dicuntur *Lettres de Leuueterie*, emanaſſe cenſet Claudius Mallævillæus in ſuis Regiis aquarum & ſylvarum conſtitutionibus. Sed ut ad equum noſtrum redeamus, non poſſum committere, quin eius elogium elegantiſſ. cuius autor eſt noſtri ſeculi præſtantiſſ. poëta Georgius Buchananus, aſſcribam.

Plinius lib. 8. cap. 25.

Cap 11.

Cætera rerum opifex animalia finxit ad uſus
Quæque ſuos: equus ad cunctos ſe accommodat uſus.
Plauſtra trahit, fert clitellas, fert eſſeda, terram
Vomere proſcindit, dominum fert, ſive natatu
Flumina, ſeu foſſam ſalta, ſeu vincere curſu
Eſt 'alebras opus, aut canibus circundare ſaltus,
Aut molles glomerare gradus, aut flectere gyros,
Libera ſeu vacuis ludit laſcivia campis.
Quod ſi bella vocent, tremulos vigor acer in artus
It, domino & ſocias vomit ore & naribus iras,
Vulneribuſque offert generoſum pectus, & una
Gaudia mœrorem, ſumit ponitque viciſſim
Cum domino: ſortem ſic officioſus in omnem,
Vt veteres nobis tam certo fœdere iunctum
Crediderint mixta coaleſcere poſſe figura,
Inque Peletbroniis Centauros edere ſylvis.

Equis autem iudicium inter alios tribuit Solinus, polyhiſtor. ſicut ſupra diximus, ubi plura exempla inſignia reperiuntur. Et præ cæteris memoria di- *Cap. 47.*

gnum eſt, quod à Niceta Choniate in ſua hiſtoria de Alexii Imp. Græcorum (qui fratrem ſuum Iſacium, optime de eo meritum, proditorie regno eiecerat, oculisq; privaverat) recenſetur equo qui fuit Arabicus, fulvi coloris. Quum enim is è templo rediens equum hunc conſcendiſſet; ab eo, veluti rationis & ſenſus eſſet capax & tyrannum & fratricidam agnoſceret, hinnitu & morſibus & calcibus exagitatus, eius tandem dorſo deiicitur, & gemmata corona capite excutitur: Secundo quoque adducto equo idem illi contigit, quo inauſpicato omine infelix Alexii exitus facile denunciatus fuit. Non ſemel quoque audivi à nobili Equite Franco, viro militari & aperto, atq; amico paterno veteri Matthæo à Rothenhan, &c. (quem honoris & virtutis ipſius cauſa nomino) ſe aliquoties equi ſui induſtria inſidias hoſtiles vitaſſe, inprimis autem quum aliquando flumen Mœnum, vato ſibi noto, tranſire vellet, & hoſtium ſclopetarii in altera ripa in inſidiis deliteſcentes ipſum & turmam equitum quos ipſe ducebat, obſervarent; in medio flumine equum ſuum, alioquin ad omnia morigerum & imperterritum, arrectis auribus ſubſtitiſſe, moxq; veluti attonitum retroceſſiſſe, neq; calcaribus voce aliove modo, præter conſuetudinem ſuam, ulterius impelli potuiſſe: donec mox patefactis inſidiis, equi ſagacitatem admiratus, libere confeſſus fuerit, ſe divinitus equi virtute ſervatum fuiſſe. Si enim paſſum unum atque alterum ulterius proceſſiſſet, hoſtium globis, veluti meta expoſitus fuiſſet. Hunc equum ſæpius vidi, qui erat varius, & tales equi in noſtra vernacula lingua Schecken / propter diverſi coloris maculas vocantur. Qui color, ut parens meus piæ memoriæ, in ſuo libello de tractandis equis, notat, argumento eſt naturæ bonæ & conſtitutæ, temperata quadam miſtione humorum de quibus & albi & nigri, & fulvi pili extiterint. Fueruntq; ii Thracica lingua Marones appellati, & à Virgilio præ cæteris commendati. Notabile quoque eſt, quod Ioan. Lup. Hiſpanus (qui citatur à Nicolao Boerio) refert, audiſſe ſe videlicet à fide digno homine, qui propriis oculis id viderit, quod in provincia Beticæ, generoſiſſimus equus propter inceſtum cum matre ſua commiſſum, ad quem committendum arte & unguentis pellectus fuerat, cognitio crimine, morſu ſibi ipſi genitalia, magna cum admiratione aſtantium, abſciderit. De docilitate equorum Sybaritarum ſupra quædam recenſuimus, & habemus memorabile exemplum ad Dionem. Scribit enim Parthos Traiano equum inter cætera munera adduxiſſe, ita edoctum, ut Regem adoraret. Nam pedes anteriores in mortem ſupplicantis flexit, caputque pedibus eius qui proximus eſſet, ſubiecit. Extant præterea hac de re lectu digna apud Olaum Magnum. Meminit item eius Iulius Scaliger. Et peculiare caput de docilitate equorum inſeruit in ſuum librum de venatione, Beliſarius Neritinorum dux. Vt autem hoc animal domi-

In tract. matrimoniali, Deciſ. 318. num. 2.

Cap. 20. In vita Traiani.

De animal. domeſt. li. 17.

De ſubtilitate exer. 209.

domitum facile manſueſcit, & veluti famulare & obſequens, non ſecus ac canes, hominibus fit: ita ferum adhuc & indomitum, & quemadmodum etiam iratum, præſertim iis, quibus id ignotum & rarum eſt, terribile eſſe ſolet. Unde non fruſtra à poëta dicitur de equis:

——*Spirantes naribus ignem.*

Hoc teſtantur Indi illi occidentales quibus equi, licet domiti, quos Pachos ipſi vocant, uſque adeo formidabiles ſunt, ut & moloſſi, cum videlicet metuant ne ab illis vorentur; ut mille eorum pedites à tribus equitibus in fugam vertantur: ita ut appareat Indos illos potiſſimum auxilio equorum fugatos & devictos eſſe. Unde Benzo ſcribit, Indos illos ferociſſimum illud animal vehementius formidare, quam omnia Hiſpanorum arma, neque illud occultum habere imo palam dicere, non Chriſtianorum virtute, non armis, tormentis, haſtis, gladiis aut baliſtis ſe victos & ſubactos eſſe, ſed equorum ferocia & furore perterritos. Idque adeo experientiam ipſam & præſentem rerum effectum docere. Quæcunque enim loca, inquit, pedeſtres adiêre Hiſpani, quo equi penetrare non potuerunt, in iis ſemper ab Indis victi ſunt. *In hiſtor. novi Orbu. lib. 2. c. 8.*

Caput XXIV.

De canum fidelitate & ſagacitate, cum elogio memorabili.

DE fidelitate & ſagacitate mira canum multa ſtupenda paſſim in hiſtoriis extant. Inter alia autem proditum memoriæ eſt, ut ex veteribus autoribus refert Pierius, Iliados Minervæ templum in Daulia fuiſſe, in quo canes alerentur, qui Græcis tantum adventantibus ſe mites, manſuetos, ac ludibundos offerrent in barbaros vero feri, atroces ac indignabundi ſemper irruerunt. Eadem de avibus Diomedeis Plinius tradit, quæ tantum contra Apuliæ oram in inſula Diomedis tumulo atque delubro nobili viſebantur, & advenas barbaros clangore infeſtabant; Græcis ſolummodo adulabantur. Narrat quoque idem Pierius, apud veteres ſcriptores legi, Vulcani templum prope Æthnam Siciliæ montem fuiſſe, cujus lucum incolerent canes (ſicut Romæ ante ædes Vulcani in circo Flaminio canes fuiſſe fabulantur, ſacrilegos tantum allatrantes, ut Marlianus refert) qui caſte pieque adeuntibus abblandirentur: impuros vero pollutoſque, rem quaſi divinitus præſagientes, miſerabiliter lacerarent. Hoc cœlitus fieri Ethnicis olim *In hieroglyphicis lib. 5.* *Lib. 10. c. 44.* *In antiqua Roma topographia lib. 6. cap. 8.*

 viſum

In fine libri. 2. de rebus Siculis prior. decad. lib. 23 cap. 29. *Lib. 1. c. 3.*

viſum fuiſſe Fazellus ait: Nos vero inquit dæmonum impoſturas has fuiſſe verius exiſtimamus. Huius templi veſtigium nullum hodie cerni, neque in qua montis parte fuerit compertum eſſe, idem aſſerit. De qua re plura reperies apud Cœlium Rhodig. & Alexandrum ab Alexand. Vnde accidit, ut nonnulli inventi ſint, qui ſuam ſalutem potius huic animali, propter attentas excubias & fidelitatem committere maluêre, quam hominibus. Sicut de Rege Maſiniſſa legimus: qui latratu canum ſæpe latentium hoſtium inſidias, evaſit, & venientes in ſe adverſarios longe ante didicit, cavitque, nec

Lib 8. c. 40.

non & beneficio eorum victor aliquando extitit. Eodem modo Plinius recenſet, Colophonios magno ſtudio canes ad bellum inſtituiſſe, adeo ut ex illis quaſi cohortes quaſdam inſtruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec unquam prælium detrectarent. Eorum autem operam inprimis nocturno tempore utilem fuiſſe. Sic ſcribunt Garamantum Regem per ſeditionem regno pulſum, auxilio ducentorum canum

Lib 17 de animal domeſtic. ſeptent. cap. 6.

venaticorum reſtitutum fuiſſe. Quam indefeſſam fidelitatem huius animalis fortaſſe Henricus Angliæ Rex VII. (iuxta epiſtolam ab eius legato, Regi Poloniæ Spira 1544. miſſam, ſicut ab Olao Magno refertur) conſideravit, quum in ſuo exercitu, quem maximum Carolo V. Cæſari contra Regem Galliarum miſit quadringenti milites, ac totidem canes more genus torquibus ferreis armati conſpicerentur, dubia relicta hominum opinione, an ad vigilias exercitus, an ad aliquod inſigne ſtratagema acquirendæ victoriæ miſſi eſſent. Hoc quoque olim teſte Strabone in vſu fuit, qui ex canibus Britannicis milites facit, quod priſci Galli iis in bello uterentur. Vnde in Notitiarum libro procurator Cynegii in Britannis Ventenſis ſive Bentenſis memoratur, ita enim legendum putat Camdenus, non Gynecii

In ſua Britannia *In paratitlis ad Cod.* *In Coſmographia.*

ſicut Iacobus Cuiacius interpretatur. Procuratorem enim illum canes Imperatoribus ibi curaſſe cenſet Camdenus, cum Britannici vel Anglici primas inter Europæos omnes gerant. Inprimis autem Agaſæos, quorum Oppianus meminit, non ſolum apud veteres in pretio fuiſſe, ſed adhuc eſſe, & *agaſe hoñdt* appellari, idẽ autor ſcribit. Teſtatur hoc quoq; Andreas Thevetus ubi de Rege Cephaliæ ſcribit, quod multa agmina canũ ferociſſ. conflicturus cum hoſtib. inter aciem ſuorum militum admiſcere ſoleat. Et infra Capite XXXVIII. mentionem faciemus moloſſi cuiuſdam, quem tam ferocem contra Indos in prælio fuiſſe ferunt, ut hoſtib. formidabilior, quam ipſimet Hiſpani milites, fuerit: ideoque ob ſtrenuam operam navatam militi domino ſuo menſtruum ſtipendium pro eo numeratũ fuiſſe. Non omit-

In viſis Comitum. Hollandiæ & Selãdiæ

tendum præterea eſt, quod Michael Voſmerus de fidelitate, & ſi liceret dicere pietate, canum refert. Mirum, inquit, quod de canibus venaticis tradunt annales, qui dum caperetur herus (is fuit Florentius V. Hollandiæ & Selan-

diæ

diæ Comes, qui inter venandum plus viginti vulnerib. confoſſus fuit) teſtes ipſi aderant, captum comitabantur in arcem Mudam avectum inde, atq; in fuga à proditoribus ſeu conjuratis trucidatum mœſti cuſtodiebant. Demũ amicis corpus urgentibus, ut Alemariam deferrent, in eandem navem canes conſcendebant, ab omni cibo & potu mordicus alieni. Funus in templum elarũ proni venerabantur, ibiq; aſſiduo deſiderio ſui domini, donec vi abſtraherentur, ægre vitam ſuſtinebant. Simile exemplum fidelitatis Corſici canis venatici erga dominum ſuum, recenſet Iulius C. Scaliger ubi addit: Huic equidem cani Mauſoleum cum elogio libentius condiderim, quam Sultano Solymanno. Altera quoque hiſtoria, quam de cane Gallico ibidem refert, non minus notabilis quam elegans eſt. Huc ſpectant, quæ Nicephorus de catello ſcribit; eum videlicet cæcum novas quaſdam res peregiſſe atque cuilibet ſuum tribuiſſe, & arcana quædam ſignis demonſtraſſe, ubi ſcholia ibidem ſic habent: Deſignabat mulieres utero geſtantes, ſcortatores, adulteros, avaros magnanimos. Quapropter ſpiritum Pythonis habere creditus eſt. Andreas quidam Italicus circulator eum habuit, & circumdixit, &c. Verum arte circulatorum iſta fieri mihi plane perſuadeo. Nam ij aſſuefaciunt animalia, ut nutus eorũ, voces & geſtus obſervent, ſicut in equuleo eiuſmodi indicationes pleraſq; falſas faciente, animadverti: Memorabile inſuper eſt, ꝙ Iovianus Pontanus, vir inſignis & gravis autor, de ſuis catellis abominantibus coitum inceſtuoſum, memoriæ tradidit. Fatendum ſane eſt in hoc animante interdum peculiarem aliquem ſenſum ſagacitatis hominib. ignotum ineſſe, idque confirmatur mirabili exemplo, quod apud Novariam patrum noſtrorum memoria accidit, ſicut à Iovio, nec non à Iuſtiniano in ſua hiſtoria Veneta, aliiſq; autoribus commemoratur. Aiunt enim quum brevi futurum eſſet, ut inter Helvetios & Gallos ſignis collatis confligendum foret canes ingenti numero, qui heros ſuos in bellum ſecuti fuerant, è Gallorum ſtatione in urbem. Navariam ac proxima caſtra, ad Helvetios celeri curſu tranſiiſſe, eorũq; pedes lambendo, caudaq; abblandiendo, quaſi futuri ſucceſſus præſcios, ſeſe mox victorib. ſubmiſiſſe. Fretiq; illi hoc quaſi oſtẽto, intrepide in acie prodiere, ac victoriam celeberrimam obtinuere. Ceterum ut meum propoſitũ non eſt, integrã de canibus ſcribere hiſtoriam: ita haud omittendum fuit tantam eſſe interdum inter generoſiores alacritatem huius animalis, ut eo ferocius fiat, quo contra ſæviores feras exercetur. De qua re habemus memorabile exemplum, quod Plinio teſte, Alexandro Magno contigit. Is enim cum Indiam peteret, eiq; Rex Albaniæ canem admirandæ magnitudinis dono dediſſet, monens ne in parvas illum emitteret feras, ſed in leones aut elephantes: cupiens Alexander periculum facere huius rei, canem iſtum cum leone commiſit.

De ſubtilit. ad Card. exercit. 202. num 6.

Lib. 17. c. 32.

Li. 8 c. 40. natur. hiſt.

quem quum abſque magno negotio dilaceratum interemptumque, à cane vidiſſet elephantem juſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus. Nam primum horrentibus per totū corpus villis ingētem emiſit latratum, mox in cervicem aſſultans, contraq; belluā exurgens, hinc atq; illinc artificioſa dimicatione infeſtavit atq; evitavit, donec aſſidua rotarū vertigine ſolo afflixit. Cujus lapſus magno fragore terram concuſſit, cum ingenti plauſu atq;
Cap 10. admiratione omnium ſpectantium. Hanc hiſtoriam etiam Solinus polyhiſtor, ſed paulo aliter recenſet, cujus verba quoq; aſſcribere volui. Apud Albanos, inquit, nati canes feris omnibus anteponūtur: frangunt tauros, leones perimunt; detinent quicquid objectū eſt, quib. ex cauſis meruerunt etiam annalibus tradi. Legimus petenti Indiam Alexandro à Rege Albaniæ duos miſſos, quorum alter ſues ſibi & urſos oblatos uſq; adeo ſprevit, ut offenſus degeneri præda, ignavo ſimilis diu accubaret, quem per ignorantiam velut inertem Alexander extingui imperavit: alter vero monitu eorum, qui donum proſecuti fuerant, leonem miſſum necavit, mox viſo elephanto notabiliter exultans, belluā primum aſtu fatigavit, deinde cum ſummo expectantiū horrore terræ afflixit. Hoc genus canum creſcunt ad formā ampliſſimam, terrificis latratibus ultra leonū rugitus inſonantes, &c. Ex hoc genere canū forte fuit Andronici Imp. Cōſtantinopolitani, cujus in ſuis annalibus Nicetas meminit. Is n. quum propter luxum & tyrannidem pleriſq; inviſus eſſet, non ſolū barbaricis cohortibus ad corporis ſui cuſtodiā uſus eſt: ſed etiam canem aſperū, qui cum leonibus pugnare & armatum equitem humiſternere poterat, in ſuo conclavi habuit. Nam, inquit ſatellites, & cuſtodes noctu procul ab ejus cubiculo cubabant, canis vero ad januam alligatus, ad exiguum ſtrepitum horrendum in modum latrabat. Similem hiſtoriā ſcribit
Lib. 9. Curtius de generoſitate canum Indicorum Orientalium, ex quibus quatuor tantum præſente Alexandro, eximiæ magnitudinis leonem celeriter occuparunt. Hi canes ex cane & tygride nati putantur, invictæ virtutis & immenſi roboris. Sed ut revertatur unde digreſſa eſt noſtra oratio, ſi iſta quæ initio de Daulicis & Siculis canibus diximus, veluti obſoleta & minus veriſimilia videntur, audiamus quid noſtro ſeculo de hoc animali ſcribat Sa-
Dec. 3. lib. 5. bellicus. Tenebant, inquit, Rhodij oppidū opere & præſidio munitiſſ. Divi Petri caſtellum vocant in ea parte Cariæ, quæ Coo inſulæ ex adverſo reſpondet, unicum Chriſtianorum, ſervitutem ex Aſia fugientium, aſylum. Extra munitiones ipſas omnia hoſtes habebant, ita ut ne lignatum quidem ob aſſiduos barbarorum incurſus loci incolis liceret exire. Mira hic de canum ſagacitate & ſolertia Veneris narrabantur; habere oppidanos canes circiter quinquaginta, quos noctu extra munitiones cuſtodiæ cauſa mitterent; atque ita evenire conſueviſſe, ut ſi in Chriſtianum hominem

ſilentio

ſilentio noctis incidiſſent; benigne illum exciperent, ac veluti plauſu quodam in oppidum perducerent? contra barbarum hoſtem nacti, illius acceſſum latratu maximo, velut claſſico quodam primum teſtati, impetu inde facto fœde lacerarent. Hæc Sabellicus. In Britannia quoque in oppido Rhedonenſi,& ibidem in munitiſſimo loco, quia à S.Malo appellatur, nec non & in inſula D.Michaelis in Normaudia, canes innumeros loco vigilum hodie adhuc ali, illos qui in his locis fuerunt, recenſere ſæpenumero audivi. Hoc olim in uſu etiam fuiſſe teſtatur Plutarchus, tradit enim parum abfuiſſe, ut Aratus excubiis canum à recuperanda patria repelleretur. *In vita Arati.* Ex his apparet, quid Socratem, ut eum Plato inducit, moverit, ꝙ non niſi per canem iurare ſolitus fuerit, denotans videlicet incomparabilem fidelitatem canum. Vnde etiam idem Plato naturam huius animalis admiratione, propter genuinum atq; expeditum naturæ impetum, & vere ſagacem, dignam cenſet, quod in eum, quem incognitum videt, excandeſcat, etiamſi nihil ante mali ab eo perpeſſum ſit: ſin cognitum conſpicatur, ei applandiatur, quamvis ab eo boni quicquam prius minime perceperit. Hæc ſane, ſi non aliena quam domeſtica tutius recenſerentur, confirmare poſſem mei canis exemplo, qui mihi ingredienti iter Italicum & redeunti, fidiſſimus comes fuit. Ipſius enim peculiari ſagacitate, protegente me inprimis benignitate divina, non levia pericula aliquoties, & ego ſolus, & una cum ſodalibus meis, vitavimus. Inprimis autem rarum in eo erat, quod nulli vel Italo vel Iudæo blandiri vellet, ſed latratu & morſu illos proſequeretur, Tamet ſi Germanicæ nationis homines, etiam ignotos, & antea à ſe non viſos, ſtatim innata ſagacitate canina noſceret, & erga eos blandus & mitis eſſet. Canes autem Italos, licet fœmellas, me præſente angue peius oderat. Neque adduci potuit Ferrariæ, etſi erat integer, & tantum bimulus, ut cum illis, quando catulire ſolent, commiſceretur. Nam & nobiles quidam Ferrarienſes & ego, adductis generoſis canibus, & cum illo ſeorſim concluſis ſobolis propagandæ cauſa, hoc expetebamus. Signa ſane probi & generoſi canis, hæc fere ſunt: Si toroſus, magnus, venoſa fronte, ac lata, oculis nigris flammeisque auribus tenuibus, ac prælongis, collo item prælongo, pectore carnoſo, ſpatulæ ab humeris paulo recedentes, cruribus altis, lateribus extantibus, coxis teretib. inter ſe diſtantibus, villo tenui ac denſo, colore non omnino uno ſed mixto. *Ricardus Dinothus in Adverſariis De animalibus.* De qua re plura reperiet ſtudioſus lector in Beliſarii Neritinorum Ducis libro. *De venatione.* Et Suidas in hiſtoricis omnia genera canum ſuccincte deſcribit. Sunt enim aut ſagaces, feras alii invadunt: alii domus cuſtodiunt: voluptatis deniq; gratia alii aluntur. Seneca vero canis venarici qualitates ita breviter notat, In cane ſagacitas prima eſt, ſi inveſtigare debet feras: curſus, ſi conſequi: audacia ſi mordere,& invadere. Vt autem hæc ſicut

priorem

priorem meditationem,elogio hujus fidiſſimi animalis concludam, audiamus Iacobi Micylli viri doctiſſimi epigramma elegantiſſimum:

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis voluptas,
Inter quadrupedes canis patronum,
Cognoſcit,veneratur & tuetur.
Hic quatu jubeas facit libenter.
Hunc ſi tu ferias,dolet,gemitq́,
Sed parcit tibi protinus revertens.
Hunc tu,ſi expuleris,redit benignus,
Et caudam movet ille blandiendo.
Hunc tu ſi meritis loquendo laudes,
Sentit quod loqueris,ſuasq́ laudes,
Et geſtit tibi gratias referre.
Hic te ſi mare naviges,ſequetur.
Hic,tu ſi mare pernates,natabit.
Non te per medios relinquet æſtus.
Non te deſeret horridos per imbres.
Non te deſeret aſperas per Alpes.
Non te deſeret ille vel per hoſtes.
Te tutabitur ille vel hoſtes.
Te nam diligit ille diligentem.
Non te deſerit ille vel diebus,
Non te deſerit ille vel tenebris.
Te non diligit ille non amantem,
Si venaberis ille per labores
Conatur tibi complacere ſemper.
Et predam tibi vincit aut triumphos,
Illæſum leporem tibi reportans.
Pro te non rabidos recuſat urſos,
Et dentes patitur furentis apri.
Cervos,capreolos,vafrasq́ vulpes,
Et ſternit genus omnium ferarum,
Certe non ſibi ſed tibi laborans,
Si ſolvis,jacet ille ſic ſolutus,
Et juſſus jacet ille ſub catenis,
Non audens querelas movere voces.
Hic cuſtos pecorum tuæq́ villæ,
Fures exigit arduos luposq́,

Nec

Nec non arcibus ille præſidentes
Tutos inſidiis, facit latratu.
Non te pocula delicata poſcit,
Non obſonia ſobrius requirit,
Contentus latices bibiſſe lymphas,
Nec non relliquiis, tuiſq; fruſtis,
Qui tantos ſibi ſuſtinet labores.
Hos contendimus eſſe non habendos?
Hos contendimus eſſe non alendos.
Et non dulcius eſſe poſſe quicquam?
Inter quadrupedes canis fidelis.
Inter quadrupedes canis voluptas.

CAPUT XXV.

Tauros rubro, & Elephantos albo colore efferari: & quam proxime hæc bellua accedat ad rationem humanam. Nec non de hoſtibus ejus.

NOTUM eſt in Italia, præſertim prope Neapolim, vagari paſſim in pratis, agris & ſylvis magnam multitudinem bufalorum, vel bubalorum, ut quidam dicere malunt. Hoc autem animal nomen, ut recens & veteribus incognitum eſſe putatur: ita an de bobus feris vel aliunde originem ſuam traxerit, aliis excutiendum relinquo. Bufali illi irritati truculentiſſimi ſunt. Etſi enim cornua eorum ita inverſa (plane diverſa ratione ab iis de quibus Herodot. ſcribit, qui apud Lotophagos præpoſtere paſcuntur, quod cornua inflexa anterius habent, & ob id ceſſim euntes paſcuntur, nam offenſantibus in terra cornibus progrediendo paſci nequeunt, alioquin nihil differentes à ceteris bobus præter craſſitudinem pellis atque duritiem) etſi inquam, cornua bufalorum inverſa natura procreavit, ut iis magnopere nocere non poſſint, tamen robore immanis corporis obvia quæq; facile proſternunt. Si quidem fama eſt eos in proſtrata animalia tam pertinaciter incumbere, ut ea mole ſua premant donec ſentiant animam adeſſe. Ego ſane & mei ſodales, quum iis in locis eſſemus, ſemel atq; iterum nō leve pericu-

In Melpomene.

R lum

lum ab iſtis beſtiis irritatis ſuſtinuimus; vix enim earum rabiem celeri fuga, cōſcenſis ruderibus forte oblatis, evaſimus. Nulla autem re magis efferantur, quam rubro vel puniceo colore, quod & noſtratibus tauris accidere cōſuevit. Vnde quum planiciem, ubi olim ſtetit Arpinum patria Ciceronis, in qua gregatim paſcuntur Bufali, & in paludib. atq; lacunis volutantur, tranſiremus, à ductore noſtro, qui vulgo Procaclus appellatur, fideliter admonebamur, ut ii, qui rubras veſtes vel eiuſdem coloris aliquid gererent, id, ſi tuti ab iis eſſe vellent, ſtudioſe abſconderent. Hoc quoque Iuſtinianus in ſuis Inſtit. Iuris notavit. Plutarchus præterea de fortuna & virt. Alex. huius rei mentionem facit, ubi de induſtria hominum & proprietatibus animalium quorundam differit: Belluas captantes homines, inquit, ſibi tergora obvolvunt, plumatiſque amiculis amiciuntur, qui ad aucupia eunt, taurorum conſpectum vitant, qui puniceas veſtes geſtant, ut elephantorum qui candidas, nimirum quod iis coloribus irritentur & efferentur belluæ. Lemnius autem ex hiſtoria Macchabæorum probat, Elephantos eodem modo rubro colore irritari. Quum enim duos & triginta Rex Antiochus in aciem produxiſſet, quo belluæ efferatæ in pugna eſſent ferociores, obiecta illis eſſe ait rubicunda velamina, motorum atq; uvarum rubentium ſucco perfuſa. Nam, inquit, ſanguinolento colore exaſperantur elephantes; atq; in hoſtem ſunt atrociores, maioriq; impetu feruntur. Mira ſane naturæ efficacia eſt, quod colore rubeo tauri ita ferociant, cum tamen quantūcunq; feroces alligati, ut fertur ad ficum, miteſcant, ſicut poſt alios Michael Glycas tradit. Quanta aūt vis & belluinus impetus ſit, in irritatis tauris, nō ignoravit Annibal, quum ipſorum ope miro aſtu ex anguſtiis, in quas incautus inciderat, decepto Fabio Maximo prudentiſſimo & cautiſſimo duce, una cum ſuo exercitu & præda evaderet. Sed obſoleta & trita hæc ſunt. At recentior aſtus Inſulanorum in Tercera nō minus memorabilis eſt. Eſt autem Tercera una ex inſulis in Oceano Occidentali, quas Aſores ſeu Falconum vocant, longitudine 358. Latitudine 37. gradui ſubiecta, nonnulli putant olim Caſſiterides fuiſſe, de qua tamen dubito. Noluit hæc mortuo Sebaſtiano Rege Luſitaniæ, & profligato Antonio, qui regni hæreditatē ſibi vendicabat, admittere Hiſpanicum imperium. Miſerat itaq; eo Rex claſſem, cui præfecerat Valdeſſum, qui in expeditione Belgica cum Albano Duce multa fortiter geſſerat. Is expoſuit in inſula quingentos milites, qui occupaverant viam anguſtam & cavam inter montes, & inde multum Inſulanis incommodi inferebant, nec facile erat inde illos ex loco natura munito deturbare, quare hoc cōmento incolæ uſi ſunt. Habet illa inſula multos tauros feros, qui more aliarum ferarū vagantur. Eorum magnum numerum, canibus, venabulis, & accenſis facibus, compulerunt in eas anguſtias, in quibus Hiſpani latitabant

Interdum De obligat. quæ ex delict. naſc. Lib. 1.

In ſimilitudinib. ac parabolis Biblicis. c. 35.

In annalib. part. 2.

bant, qui hoc modo irritati, maximo impetu in eos irruerunt, & multos protriverunt,atq; illam uti putabant, tutiſſimam ſtationem coegerunt eos deſerere,quos diſiectos & diſperſos,incolæ facile profligarunt,& pleroſque interfecerunt.Sed redeamus ad Elephãtum. Quoniam autem de illa bellua quæ tam proxime accedit ad humanam rationem,ut non putem,eam ab ullo alio bruto animali hac in re ſuperari,mentio facta eſt (licet paſſim multa, inprimis apud Plutarchum de ſolertia animalium,de Elephantorum docilitate,fidelitate,diligentia,ambitione,clementia , & ſi liceret dicere , de ipſorum religione & pietate,aliiſq; affectibus propemodum humanis,apud veteres extent)nonnulla ſelectiora,quæ & olim & noſtro tempore cognita ſunt,inprimis autem,quæ Pierius de Hannone elephanto,ab Emanuele Luſitaniæ Rege Leoni X. dono miſſo refert,recenſenda duxi. Minime, inquit, hoc loco diſſimulandum,quod ſuper ejuſdem Hannonis ingenio Michael Silvius Regis ſui ad ſummum Pontificem,orator,ſummæ ut noſti, vir integritatis,fideique ſanctiſſ atque alij narravere,remq; multorum teſtimonio comprobavere. Quum deſtinaſſet Emanuel Rex eum Romam Pontifici donum,ire navi quam inſcẽderet jam inſtructa,parataq; ad profectionem, nullo unquã pacto per aliquot dies fieri potuiſſe,ut Hãno,vel duci ſe ad navim,vel ſi quo modo adductus fuiſſet,eã vellet inſcendere,uſq; adeo averſabundus profectionem hujuſmodi reformidabat.Quumque Rex ſuper ea re ſolicitus admodum eſſet,magniſq; pollicitationibus unumquemque invitaret,qui deducendi aſportandique Hannonis negocium ſuſcepiſſent, neque quiſquam nomen profiteretur ſuum , inſuſurratum demum eſt Regis aurib. ejus belluæ magiſtri dolo hæc fieri, quippe qui puellæ cujuſdã amore præditus ægre ferret ſe in tam longinquas regiones ablegari , proindeque Hannoni perſuaſiſſet,ne ſe abduci pateretur, abvehendum quippe eum in loca ſterilia,inamœna & barbara,ubi ludibrio contumeliiſque omnib. tanquam hoſticæ terræ animal afficeretur, neque victui neque ornatui ejus vel neceſſaria vel commoda ſuffectura.Longum ad hæc iter , & incommodum & vaſtum maris æquor arandum:ut ſatius eſſet,in qua tunc erat terra quam primũ contrucidari,quam per tot viarũ difficultates ad ærumnoſiſſimã deniq; viã pervenire. Rex hac re cognita,magiſtrum Hannonis ad ſe q̃ primũ accerſiri jubet ſeque dolos ejus comperiſſe dicit,Ageret itaque ut intra triduum Hanno in navim imponeretur,idque ni fieret propere interminatus eſt acturum ſe hominem extremo ſupplicio affecturum , ut aliis exemplo eſſet,qui mandatis regiis fucum facere auſi eſſent.Hac Regis aſperitate territus elephanti magiſter,quum nullam in cunctatione ſalutem intueretur, diſcipulã belluã aggreditur , docet ſe malevolorũ quorũdam fraude ſubornatum

In Hierogl. Lib. 2.

natum & qui felicitati utriuſque inviderent, & Regi optimo male obtemperantes eſſent. Longe autem ſecus rem habere, quam illi mentiti eſſent. Siquidem non ad immania & efferaloca profecturi eſſent, ſed ad urbē Orbis terrarum dominam, amœno loco ſitam, ubi rerum deliciarumq; omnium, quotquot vel avidiſſimi cuiuſq; cupiditate experi poſſint, copia fertiliſſ. redundaret. Ibi eſſe Principem, cui totus pene orbis terrarum aſſurgeret, apud quem is in deliciis habendus eſſet, & tanquam luſciniæ pullus, lauticiarum blanditiarumq; affluentia nutricandus, proinde bono animo eſſet, ſecumque primo quoque tempore lætus & alacer navem aſcenderet; affuturos navigationi Deos & curſum omnem incredibili felicitate proſecuturos. Ita Hannonem ab eodem magiſtro in aliam ſententiam deductum, ubi ſigna data ſunt, ultro navem conſcendiſſe, neque ulla unquam imperia toto itinere detrectaſſe. Memini etiam, quum in Comitiis proximis Spirenſib. una cum amicis elephantum, quem optimus Imperator Maximilianus II. una ſecum adduxerat) rara enim hæc eſt bellua in Germania, licet olim ad Carolum Magnum Aron Rex Perſarum, cuius opes eo tempore in Oriente florentiſſimæ erant inter alia dona eximia, teſte Aventino, & Gaguino, miſerit elephantum, cui nomen Abulabaz erat viderem, multaque de mira natura & docilitate eius à magiſtro ipſius audiviſſemus; quendam quærere, utrum rectius dentes iſti extantes, quib. elephantus ille ab utraq; parte oris armatus erat, an cornua dici poſſent. Pleriſque autem non ambigentibus, dentes non cornua eſſe, immo contendentib. eos neutiquam audiēdos, qui elephantum cornutum potius quam dentatum appellare mallent; interpellantib. aliis negociis, nihil tunc definitum eſt. Verum quum poſtea diligentius hac de re cogitarent, incidi in locum Plinii, ubi dicit, Elephantos, quum Pyrrhus Rex eos primum in Italiam duxiſſet, & in Lucanis viſi eſſent, boves Lucas appellatos, unde apparet pro cornutis, ſicut boves, eos eſſe habitos. Inveni quoque apud eundem Pierium, quod cornua animalium nulli maiora neque ſpecioſiora, q̄ elephanto, attribuat. Probat enim ex Pauſania qui omnino elephantum cornutum facit, tum aliquorum animalium exemplo, quib. aut ſupercilio, aut in narib. cornua naſcantur: tum ꝙ per aliquot annorum periodos corrupta decidant, & nova ſuppullulent, igneque molliantur, quod in dentib. haudquaquam fit; & quod in cranio oriantur. Sed hæc naturalium rerum indagatoribus excutienda relinquamus, & audiamus Augerium Busbequium Legatum Cæſareæ Maieſtatis ad Turcicum Imperatorem. Is enim ſcribit vidiſſe ſe ibidem elephantum plane iuvenem, mire lepidum, ut qui ſaltaret & pila luderet. Hic credo, inquit, vix temperabis riſu: Elephantem, inquies ludentem pila, & ſaltantem? Qui minus quam funambulum Terentij, itemq; Græcarum literarum peritum Plinij,

Lib. 4 annal Boior Hiſt. Franc. lib. 4. ca. 1.

Li. 8.

In hieroglyphicis. li. 2.

In Itinere Conſtantinopol.

Plinij teſtimonio notos? Sed audi tamen, ne me quicquam fingere exiſtimes, aut perperam intelligas. Quum ſaltare iubeterur, movebit ita alternos pedes, toto corpore coruſcans, ut non obſcure tripudiare velle videretur: pila vero palmaria ita ludebat, ut pilam in ſe coniectam pro boſcide exciperet, longeque repercuteret, quod nos palma facimus, &c. Sane tria genera elephantorum, apud autores inveniuntur, Paluſtres, Montani, & Campeſtres. Paluſtres omnino leves dementeſque eſſe compertum eſt: montanos pravos & inſidioſos; campeſtres manſuefieri facilius & longe dociliores. Ex his Indici omnium ſunt ferociſſimi, adeo ut difficulter cicurari poſſint. His multo ignobiliores ſunt Libyci, odorem enim & vocem non patiuntur, Indicoſque utpote imbecillitatis ſuæ conſcij, teſte Solino fugiunt, ſicut eventus docuit in memorabili prælio inter duos Reges Ptolomæum & Antiochum, ad Raphiam, quod à Polybio deſcribitur. Et hoc prælium cru- *Li.5.*
entum, à Daniele Propheta prædictũ fuiſſe interpretes iudicant. Poſtremo *Cap.11.*
prætereundum non eſt; Elephantum tam immane & nobile animal (quod non ſolum ſuo robore & mole corporis reliquis animantibus longe præſtat, eſt enim, teſte Plinio & Cicerone, maximum animal terreſtrium, ſed tantæ ſolertiæ, acutiſſimi ſenſus, ſagacitatis & dociliratis inter belluas eſt, ut proxime ad rationem humanam accedat) conſpectis duobus minutiſſimis & viliſſimis animalculis, mure videlicet, & formica, ἀντιπαθείᾳ quadam occulta, non ſolum omnem ferociam & vigorem amittere, ſed metu & formidine mirum in modum, trepidare & exhorreſcere ſolere. Documentum ſane inſigne, quam cito ſublimia & elata omnia occidant, & minima leviſſimaque interveniente occaſione, in nihilum redigantur. Procreavit præterea natura elephanto alium hoſtem ferocem, potentem & internecinum, Rhinocerotem. Quæ bellua, ut à Iovio deſcribitur, paulo humilior eſt ele- *In elogio Tri-*
phanto, ſi altitudinem ſpectes; ſed longitudine prope par, noſtratis bubali *ſtani Acunii*
formam referẽs: nam ungulas habet biſulcas, verum tergore buxei coloris, *Luſitani.*
eoque ab impenetrabili duricie duplicato, tanquam perpetuo thorace protegitur, armaturque pedali oſſeo cornu ſupra nares eminente, quo ferire ſub utero, atque transfodere elephantem peculiarem ſuum hoſtum, ſolet, ſi tamen iniectæ ad collum & ocyſſime ſtrangulantis proboſcidis vim effugiat. Nam in congreſſu perpetuæ ſimulati, aut parta victoria aut certe decora morte ſatisfacit. hæc mira ἀντιπάθεια iſtarum belluarum apparuit, cum Emanuel Rex Portugalliæ Rhinocerotem Romam mittere conſtituiſſet, qui tamen in naufragio, cum eſſet cõpeditus, & ad miraculum uſq; natando evadere conatus fuiſſet, in Liguſticis ſcopulis periit. Ferunt hunc Rhinocerotem (pergit ibidem Iovius) quam ab Oceano Vlixponenſi in portu exponeretur, aſpectu atque ore ſuo elephantum, qui tum erat in regia, uſ-

que adeo truculenter terruiſſe, ut elephas ipſo naturæ miraculo præcipue honeſtus concepto incredibili pavore, ſeptum caveæ, ferreis ingentibus clathris permunitum, humerorum & capitis præcipiti impulſu, perruperit, & in longam ſe proripiens fugam, terribilique barritu edito, ſtridens, & furens, cuncta obvia proſtraverit. Sane & hac in re Elephanto natura proſpexit. Is enim quantumcunque inſanus, & furens, ariete conſpecto, manſueſcere dicitur.

Caput XXVI.

Aquam marinam potius excitare, quam extinguere incendium; Et de navibus quædam memorabilia.

Quum Anno M. D. LXXIV. Ienæ in prandio apud Illuſtriſſ. Principem Saxoniæ Fridericum Wilhelmum, tunc vix pubeſcentem, forte mentionem feciſſem de incendio quo nuper major pars palatij Ducis Veneti conflagraſſet, ſua Celſitudo mox ex me quæſivit, quo pacto ignis tam late ſerpere potuiſſet, cum magna vis aquæ in promptu fuiſſet. Tota namque, ajebat, urbs Veneta in paludibus Adriaticis ſita eſt, ut ab aliis audivi, & picturæ hoc exacte demonſtrant. Ad hanc percunctationem quum reſpondiſſem, compertum ſæpius eſſe, aquæ marinæ non tantam, ut dulcioribus aquis, vim, ad extinguendum ignem ineſſe, idque propter ſalſedinem, quæ igni quaſi vires ſubminiſtrat. Quare ſæpius & olim & noſtro tempore accidiſſe, ut propemodum totæ claſſes in medio ſalo conflagrarint. Quæ res quum ſuæ Celſitudini mira videretur, multas egregias rationes clariſſ. vir D. Iohannes Schroterus, ut eſt non ſolum in arte Medica, ſed omnium rerum naturalium periti ſſimus, in medium protulit: & de proprietatibus maris erudite diſſeruit. Noſtram præterea ſententiam, additis eruditis rationibus confirmabat David Uttenhovius, vir nobilitate generis, & experientia rerum præſtantiſſ. Præfectus aulæ, quos ambos honoris cauſa nomino. Ita ut gauderem me autorem tam elegantis diſputationis fuiſſe. Hæc ſane colloquia mihi deinceps occaſionem præbuere, ut reverſus domum accuratius de ea re cogitarem. Non ſolum autem in memoriam revocavi, quæ apud Macrobium, marinam aquam pinguedinem habere, quæ quum inſpergatur flammæ, eam non tam extinguat, quā pariter accendat, nec non & apud Proco- *Lib.7.c.14.*

Procopium, bitumini & ſulphuri aquam maiorem vim ad ignem alendum addere ſolere; deniq; apud Sabellicum legeram. Scribit enim hic tempore Mocenici Ducis in urbe Veneta ingentē cladem ex incendio, ut ſæpe alias, acceptam. Siquidem ignem ex Ducario repente ortum, Auream D. Marci ædem, quæ illi incubat, repente corripuiſſe; flammamque ibi tam atrociter eſſe debacchatam, ut liquefacto plumbo (qua materia, ut nuper quoq; tota ædes operta fuit) nihil quibuſdam locis præter nudas teſtudines incendio ſuperfuerit: Sed ēt opportune indici in locum Dionis, quem ut refert, & ex Græco vertit Lazarus Baifius, aſſcribendum duxi. Dionis igitur verba cum pugnam navalem Antonii quæ ad Actium cum Cæſarianis facta eſt, deſcribit, ſunt hæc: cum ita diutius pari Marte dimicarent; Cæſar dubius quid ſibi agendum foret, iuſſit è caſtris ignem comportari. Neque enim antea eo uti voluerat, ſibi ſuiſque prædam ſervare cupiens. Tunc autem proſpiciens aliter victoriam ſe conſequi non poſſe, ad illud tanquam extremum auxilium deſcendit, Ibi vero genus aliud pugnæ videre erat. Iſti enim ſimul undecunq; adnavigantes in adverſarios: [illegible]a ignita cōiiciebant, faceſq; ardentes emittebant, complures ollas etiam carbone piceq; refertas eminus machinis iaculabantur. Illi autem, ut ſingula quæq; poterant, detrudebant. At ubi ea tela in materiam & ligna inciderant, flammamque multam utpote in navi excitaverant; primum quidem ad ea extinguenda aqua dulci, quam potus gratia cōportarant, utebantur: nonnullaque ea ratione extinxerunt. Vbi vero illa conſumpta eſt, hauriebant aquam marinam, & quamdiu ea multa & abundanti uſi ſunt, ignem aquæ vi cohibuerunt. Quum autem non poſſent ubique id præſtare, neq; enim multa, neque ea ipſa ingentia habebant inſtrumēta ad aquam hauriendam, vaſaq; adeo ipſa propter trepidationem " ſemiplena hauriebant. Quare nō ſolum nihil proficiebant, ſed ignem præ- " terea irritabant. Aqua enim ſalſa maris, ſi ſenſim in flammam infundatur, " vehementer ipſum excitat. Refert quoque Iovius in ſuis hiſtoriis, in cōflictu quodam inter Gallos & Anglos, duas naves Britannicas, & Galliā unam inuſitatæ magnitudinis, quam Cordigeram appellabant, cum harpagonibus connexæ eſſent, & diu tormentis & facibus dimicaſſent, tandem uno tempore miſerabili exitu conflagraſſe, & ſupra duo millia hominum, aut diſcerpta tormentis, aut flammis circumventa, aut demum ſemiambuſta ſponte in Oceanū præcipitata, periiſſe, totidēq; fere omnis generis ænea tormenta Oceano ſubmerſa eſſe. Huius Cordigeræ & Anglicæ navis una cum viris militarib. interitus, late & prolixe quoque deſcribitur ab Huberto Velleio. Idem accidit noſtro tempore (ſicut ex viro fide digno, qui huic prælio interfuit, audivi) in bello illo diuturno inter cognatos Reges Danum & Suecum. Nam quum ab univerſa fere Danica claſſe, una Suecica immenſæ magnitu-

De bello Perſico lib. 2.
Lib. 19. decad. 1.
In tractatu de re navali.
Lib. 71.
In appendice hiſtoriæ Roberti Gaguini.

gnitu-

gnitudinis & viris militaribus tormentiſque inſtructiſſ. navis, quam ſi recte memini Mageleſam à gigante quodam appellarunt, indagine cincta eſſet, eaque diu fortiter ſeſe defendiſſet, neq; expugnari aut ſubmergi potuiſſe, tandem forte igni miſſili in pulverem incendiarium conjecto, miſere una cum viris & toto apparatu bellico & nautico; qui fuit immenſus, uſtulatam in mari periſſe. Affirmabat autem ille oculatus teſtis, hanc navem militarem munitæ arcis inſtar, tam excelſam, & trabib. intermixta lana aliiſque rebus firmam inſtrúctamque fuiſſe, ut ab omni vi & injuria hoſtilium tormenrorum tuta fuerit, eamque judicio maritimarum rerum peritorum potuiſſe ſuſtinere & eludere quoſuis hoſtiles impetus, donec vel in portum appuliſſet, vel ſubſidia à ſuis habuiſſet, ſi non vi illa majori, ut dictum eſt, devicta & ſubmerſa fuiſſet. Similem navem firmiſſimam deſcribit Hieronym.

De reb. Ind. lib.6. Oſorius, quum prælium navale Luſitanorum cum Dienſibus, qui Mamalucos in auxilium accerſiverant, prolixe recenſet. Relinquebatur, inquit, una adhuc navis, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altiſſima & munitiſſima, & coriis crudis, ut ſi noſtri in eam ingredi vellent, eorum veſtigia labarent, obducta: & ſimiliter ſi faces conjicerent, incendium excitari nô poſſet. Milites in ea diſpoſiti erãt permulti, & ad periculum propulſandum viribus & animis & armorum exercitatione paratiſſimi. Utrumq; autẽ latus tanta erat craſſitudine & firmitate præditum, ut nullis globorum ictib. vulnerari poſſet. Tandem cum noſtræ naves illam circumſiſterent, & diu atque vehementer oppugnarẽt, demerſa eſt & ꝓpugnatores ſe in mare demiſerũt. Noſtri eos nantes celocibus inſecuti in fluctibus occiderunt, ita ut pauci admodum evaderent. De ſimili nave, quæ tanto robore erat & craſſitudine ut omnes globos, non minus quam ſi eſſet à ſilice facta, repelleret, ibidem

Lib.8. Oſorius ſcribit. In harum navium numerum recenſeri potuiſſet immenſæ magnitudinis & roboris navigium, quod Galeonum vocant. Id non ita pridem Veneti, maximis ſumptibus ad arcendas piratarũ incurſiones uti fama eſt, ædificarant. Quum autem ſex paſſuum millia ab urbe in anchoris ſtaret, ſuborto primis tenebris ingenti violentoq; turbine navalis magiſtri imperitia, qui illud, ut fertur, parum exacta ratione fabricarat, abſorptum mari mergitur, nullaq; poſtea arte, vi & ingenio è profundo extrahi unquam po-

In hiſtoria Veneta, l.14. tuit, incredibiliſq; tormentorum, belliciq; apparatus jactura facta eſt, ut Juſtinianus refert, ubi paulo poſt commemorat, quæ ingenioſa & ſumptuoſa machina, ad extrahendũ è profundo hoc navigium inventa ſit, cujus verba, cum memorabilia ſint & huic capiti convenire videantur, aſcribere volui. Ingentem, inquit, poſt hæc, admirandamq; ingenioſiſſimus artifex Bartholomæus Campi navalem machinã conſtruxit, ut Galeonum è profundo pelagi extraheret, quod exacto anno nocturno turbo medio mari demerſerat, moleſ-

moleſq́; multis aſſerib. bipedalib. ſeſqui pedalibuſque compacta erat, cum frequẽtioribus tubis, ad evomendam maris aquam. Eiuſq́; longitudo quinquaginta cubitis conſtabat, altitudo triginta, latitudo quindecim, & fibulis claviſque innumerabilibus, tigna craſſiſſima, ſupra & infra duorum pedum intervallo mira firmitate revinciebantur. Ingens ad hæc rudentum funiumque quadruplicibus majoribus ſpiris intextorum copia parata erat, ferreiq́; unci ac hami, quibus ſubligacula innecterentur ad erigendum aliquo modo ex profundo abyſſi Galeonum. Depreſſaque eſt machina altis fluctibus ad perpendiculum circa Galeoni latera. Sed incaſſum omne ſtudium impenſum: Operis tamen eximia ſtructura immortalem claramque artificis cunctis ſeculis memoriam reddet, cui non ingenij felicitas defuit, ſed occulta quædam fati vis obſtitit, quo minus res memorabilis ad exitum perduceretur. Hæc Iuſtinianus. Poſtremo omittendum non eſt, quod Lilius Gyrald. ex Theophraſto recenſet, viſco videlicet illitam materiam non ardere, nec nõ turrim ligneam ad Pyræum Athenienſium portum, quam Archelaus Mithridatis Præfectus multo alumine obleviſſet, Sylla oppugnante minime arſiſſe. Vetus quoque opinio fuit, Laricem igni non cedere & prope contra eũ illæſam perſiſtere. Quin & aſſeres obiiciendos adverſus ignis pericula antiquorum quidam juſſere. Verum enimvero hoc tempore uſu comprobatum eſt, uri quidem, ita tamen ut ab ſe diſcutere & repellere ignem velle videatur. Flammam enim non recipit, nec carbonem remittit, ſed ſpacio longiore vix comburitur, quod minima ſit ignis & aeris temperatura. Cognitũ id ſumma Cæſaris admiratione apud Larginum oppidum ex arboris copia nuncupatum, quando ignib. obvallata turris ſuperfuit citra nocumentum. *De navig. c. 4.*

CAPUT XXVII.

De improviſo periculo & morte quorundam Principum virorum.

A PARENTE meo optimo & præſtantiſſ. (quod enim alieno teſtimonium redderem, quodque illi ab iis qui ſunt ſtudioſi optimarum artium & partium, attribuitur, eo non fraudabo genitorem meum) puer ſæpius audire memini, Illuſtriſſ. principem Marchionem Albertum Brandenburgenſem Caſimiri filium, quum eſſet admodum adhuc juvenis, à venatione redeuntem, cum ſuis familiaribus cubiculo quodam calce tectoria nuper illito, cum contra-

cta ex labore ſiti,largius poculis indulſiſſent,pernoctaſſe, mox illos omnes eodem in loco cubantes tam periculoſe laborare cœpiſſe, ut ſuſpicio à quibuſdam ſuſpicacibus & curioſis hominibus orta ſit, eos in potu venenum hauſiſſe,cũ præſertim unus & alter ex iis eo morbo ſubito extinctus eſſet. Ideoq; D. Maggebuchum Medicum tum temporis celeberrimum Norimberga ad Principem accerſitum fuiſſe, eumq; ex diligenti percunctatione ſtatim vitiũ cubiculi,& cauſam morbi animadvertiſſe, adhibitiſq; remediis neceſſariis,atq; inter illa inprimis ſale abſynthij chymico, juſſiſſe Principem in ſalubriora loca deferri. Tantam autem fuiſſe vim morbi in Principe aiebat,us omnes ungues digitorum delapſi,& articuli manuum adeo emolliti fuerint,ut in utramque partem flexibiles apparuerint.Vixq; cum labore magno & diligentia juvenem Principem valetudinem priſtinam recuperaſſe. Id periculum eo majus fuit,quod reperiamus aliquot magnos viros,hoc latens virus in calce tectoria recente, accedente præſertim intemperantia cibi & potus,accenſiſq; prunis in clauſo cubiculo,non animadvertiſſe,ideoq; ſibimetipſis cauſam mortis pleroſque imprudenter, nonnullos tamen & data opera,accerſiviſſe.Teſtis nobis eſt Ammianus Marcellinus, recenſens mortem Ioviniani Imperatoris, qui Iuliano apoſtatæ ſucceſſerat,cujus hæc ſunt verba: Hinc quoq; Iovinianum celeri gradu,præſcriptus vitæ finiendę dies exegit.Quum enim veniſſet Dadaſtanam,(qui locus Bithyniam diſtinguit & Galatas)exanimatus inventus eſt nocte,ſuper cujus obitu dubitationes emerſere complures.Fertur enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiviſſe, vel extuberato capite periiſſe ſuccenſione prunarum immenſa, aut certe ex colluvione ciborum avida cruditate diſtentus. Deceſſit autem anno triceſimo ætatis & tertio.Quumque hic & Æmiliano Scipioni vitæ exitus ſimilis eveniſſet,ſuper neutrius morte quæſtionẽ comperimus agitatam.Velleius Paterculus autem ſcribit,hunc Scipionem mane in lectulo mortuum eſſe repertum,ita,ut quædam eliſarum faucium in cervice reperirentur notæ.Hoc confirmare videtur Plin. ubi dicit hunc Scipionem quum domi repente exanimis eſſet inventus, obvoluto capite elatum, ne livor in ore appareret.Sed ut redeamus,unde digreſſi ſumus, idem accidit,Q.Catulo,quum ſævitiam Marij & Cinnæ ſpontanea morte prævenire vellet,ut idem Paterculus memoriæ tradidit.Q.Catulus,inquit,& aliarum virtutum & belli Cimbrici gloria,quæ illi cum Mario communis fuerat celeberrimus,quum ad mortem conquireretur,concluſit ſe loco nuper calce arenaque perpolito,illatoque igni, qui vim odoris excitaret, ſimul exitiali hauſto ſpiritu ſimul incluſo ſuo,mortem magis,voto, quam arbitrio inimicorum obiit.Hæc autem vis nocendi in calce recenti, incluſo aere accedentibus etiã aliis adminiculis,de quib. dixi,reperitur: alioquin frequens calcis

Prope finem lib. 26.

In fragmentis hiſtor.

De viris illuſt. lib. 2. cap. 58.

calcis per ſe in medicina uſus eſt, teſte Plinio. Vnde Galenus tradit, calcem ſæpius aqua lotam, valde ſiccare abſq; ulla mordacitate. In quem uſum hodierna die ad ulcera, emplaſtra ſalutaria cõficiuntur. Non deſunt etiam qui exiſtimant calcem apte temperatam & illitam , aeris iniurias nihilo minus quam gummi, cedrium bitumen, mel, gypſum, aut ceram prohibere. Sed hæc ad naturalium rerum peritos reiicienda ſunt.

Caput XXVIII.

De morte Thomæ Mori, & quare Anglia lupis careat, nec non de mure vel vallo Pictico mirabilia.

IN legatione Sereniſſ. Reginæ Angliæ ad Cæſaream Maieſtatẽ (in qua princeps fuit Philipp. Sydnæus Viceregis Hiberniæ filius , tam illuſtri patre & animi & corporis dotibus digniſſ. ſoboles) enituit inter alios nobiliſſ. viros Georgius Morus, ex magni illius Thomæ Mori gente prognatus , cuius colloquia & converſatio mihi tam iucunda fuit , ut eius memoria permanſura animo meo ſit perpetuo. Sæpius autem cõſiderans eius præclarã indolẽ & ſuavitatẽ morũ cũ inſigni modeſtia coniunctã, in mentem mihi venit qualis & quant⁹ Vir Thomas Morus fuerit, qui exitũ habuit, ſicut magnorũ virorũ & patriæ amantiũ plerumq; eſſe ſolet, cum alienus eſſet ab omni aſſentatione, & quẽadmodũ fertur in novo matrimonio Regis ſui à reliquis aulicis diſſentiret, ideoque ut fieri ſolet, invidia virtutem ferre non poſſet. Etenim cũ ſit invidia integritatis aſſecla, experientia teſtatur , ꝙ iis maxime invidere homines ſoleant, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes intuentur. Quocirca apud Plutarchum Themiſtocles, quum adhuc adoleſcens eſſet, nihil à ſe fieri ſplendidum dicebat, cum neminẽ adhuc ſibi invidum ſenſiſſet. Hoc etiam Plutarchus notavit in libro, quem de ſilentio Pythiæ oraculi ſcripſit ubi commemorat Corinthi in Oeco inter templi anathemata extitiſſe palmam æneam, cuius ad radices viſebantur ranæ & ſerpentes. Quibus ſignificabatur, à vitilitigatoribus, obſtrepetis, ac maledicis, invidorum linguis exitiali veneno armatis, impeti illorum vitas, qui non obliqua, ſed recta ratione ad dignitatis rerumque faſtigia emergunt. De qua re extat pulcherrimum emblema xvi. doctiſſ. viri Hadriani Iunii Medici, cũ erudita interpretatione in ſuo elegantiſſ. libello Emblem. nec non & Ioannis Boiſſardi Emble-

maxix. Sed ut ad Thomam Morum revertamur, de eius morte habemus narrationem luculentam Nicolai Schombergij Cardinalis Capuani in libro Italico, cuius autor eſt Zilletus, eique titulum fecit *Letere de Principe, &c.* Eius autem epitaphium tale à Ioanne Secundo Hagienſi conſcriptū extat.

Quis iacet hic? truncus, cuius caput enſe reciſum eſt.
Quæ nat in tetro ſanguine? canicies.
Hinc iſte ille Thomas Morus: ſic fata rependit
Triſtia multa bonis, & bona multa malis.
Quæ circumſiſtunt diuæ lugubre cadaver?
Diva tenax veri, ſancta fides, Nemeſis,
Quarum prima fuit cauſa, & fuit altera mortis,
Vltrix iniuſtæ tertia cædis erit.

Sed de cauſis, cur Thomas Morus capite plexus ſit, inter quas à nonnullis recenſetur, quod legibus publiciſq; Regni decretis in abrogando Pontificis dominatu ſuffragari detrectarit, aliorū prudentiorum iudicium eſto, & redeamus ad Sydnæum, Equitem nobiliſſ. & præſtantiſſimum, ex illuſtri Comitum Warvicenſium familia oriundum, qui erat caput, ut dixi legationis *In Britannia* Regiæ & recte à Gulielmo Camdeno, magna ſpes hominum, expreſſiſſimū virtutis exemplum & literari Orbis amor, appellatur, atq; merito eius obitus intempeſtivus, cum præconio virtutum, quibus præditus fuerat, deploratur. Vulneratus enim fuit fortiter pugnans cum hoſte ad Zutphenum Geldriæ, ex quo vulnere initio non lethali accedentib. aliis quoque, de quibus ſcribendum non eſt, paulo poſt diſceſſit anno 1586. Is, inquam, pro ſua eximia humanitate, multa notatu digna nobis referebat, cumque inter alia mentio fama eſſet, an ita ſeſe res haberet, quemadmodum & veteres memoriæ tradiderunt, & vulgo creditur, quod Anglia nullos lupos, vel ſponte productos, vel aliunde importatos, ferret, idq; contingeret occulta quadam vi, & antipathia naturali, ſicut multæ regiones non patiuntur mures, ſerpentes, & alia venenata animalia, veram cauſam diſerte expoſuit, quā ſane cum ea alibi, ut puto, tradita non reperiatur, hic commemorandam duxi. Fabula, inquit, eſt, quod regnum noſtrum proprietate quadam inſita & incognita, lupos non ferat, nā paſſim in vivariis apud magnates incluſi conſpiciuntur, & veluti beſtia rara ex vicina Hibernia aliiſve locis importantur, & oſtentantur, ſed interdictum eſt ſevere, ne vagari extra clauſtra permittantur. Quod autem diu ante, & hodierno tempore, Anglia lupis caruerit, procuratum eſt induſtria & arte ſuperiorum Regum noſtrorum. Conſtat enim hoc ſævum & vorax animal, olim non minus frequens apud nos fuiſſe, quam in Germania & aliis regionibus vicinis multumque damni dediſſe ovibus, quib. abundat Anglia, & ovillarum gregib. fere innumeris quotannis, maxi-

maximos reditus habet. Nam præſtantia Anglici pannni, qui ex lana earum conficitur, apud omnes gentes non obſcura eſt. Etſi autem Anglia celebratur propter canes & moloſſos generoſos & feroces, quorum ſinguli armati armillis ſuis ut moris eſt, quam plures lupos non formidabant, ſed ſtrenue cum illis pugnant & ſi non lacerant, attamen abigunt: tamen caveri nõ potuit, quin inſidioſum illud animal, multum damni gregibus ovium, tam in paſcuis, quum in caulis, noctu atque interdiu, nonnunquam inferret. Decretum igitur ſuperioribus ſeculis regium factum eſt, ut ii qui aliquod delictum non doloſum commiſiſſent, & tale eſſet, ut mortis pœna aliqua ex parte mitigari iure poſſet, hoc modo plecterentur, ut tamdiu extorres & infames eſſent, donec aliquot capita vel linguas luporum à ſe interfectorum, quorum numerus pro modo delicti, ex arbitrio iudicis, maior vel minor imponebatur, afferrent, & hoc pacto veluti noxam ſolverent, & ſeſe expiarent. Hoc tam diu aliquot ſeculis duravit, ut creſcente improbitate hominum, & multitudine delinquentium, ſontes continue tam exquiſite lupos & catulos rimati fuerint, ut quum lupicidarum plures eſſent, quam ferarum, quæ indagabantur, ii univerſi ex latebris & antris remotiſſimis extracti & interfecti ſint. Vnde accidit, ut tandem omne lupinum genus, penitus & radicitus interficeretur & deleretur. Cumque Anglia Oceano circumcirca, excepto eo angulo, quo cohæret Scotiæ, ambiatur; ac cautum ſevere eſſet, ne lupi deinceps importarentur, qui rurſus ſeminaria peſtis eradicatæ producere poſſent: nullum poſtea periculum amplius fuit; ne ſponte denuo pullularent lupi, atque hoc pacto ex Anglia univerſa, hæc noxia beſtia una cum catulis pulſa & prorſus eradicata eſt, hacque peſte oviculæ liberatæ ſunt, ita, ut nunc greges ovium, plerunque abſque cuſtode, in collibus & paſcuis, noctu & interdiu: hinc inde, ſine metu oberrare conſpicias. Ob eam cauſam iſta pœna luporum eradicandorum ergo iuventa, quum nulli amplius vel in remotis montibus ſylvis & antris reperirentur, neceſſario ſublata fuit. Etenim poſterioribus temporibus accidit, ut aſſcripti illi ad perniciem luporum, per decennium, & diutius, omnes ſylvas & luſtra ferarum, maximo labore, nequicquam perſcrutantes, exilium perpetuum, gravius morte, perferre cogerentur. Ceterum ad Scotiam quod attinet, negari non poteſt, eam lupis neutiquam carere, ſed cum anguſto ſpacio terræ Angliæ cohæreat, ab utroque latere æſtuariis maris inſinuantibus, & fluminibus rapidiſſimis in Oceanum ſeſe effundentibus, idque terræ ſpacium exiguum quod reſtat, & limes utriuſque regni eſt, munitionib. & frequentia hominum, atque multitudine canum ferociſſimorum occupetur; illic tranſitus luporum ex Scotia ad nos nullus eſt, & hac in parte etiam metu huius exactæ beſtiæ caremus. Hanc ajebat veriorem cauſam eſſe, quod An-

glia lupis careat, quam quod terra ipſa & regio eos natura non patiatur. Magno eum applauſu & iſta, & alia memorabilia inprimis de Hibernia, in quo regno pater ipſius Viceregis locum tunc obtinebat, & de antro illo olim religioſo Patricii, ſed nunc, ſuperſtitione detecta, plane neglecto, in convivio audita ſunt, & nemo erat, qui hac de re amplius ambigeret, applaudente præſertim Huberto Langueto, viro iudicio perſpicaciſſimo; & rerum experientia præſtantiſſimo. Cœpi autem paulo poſt accuratius cogitare, & inſpicere tabulas topographicas Angliæ & Scotiæ, adiunctis hiſtoricis, inter quos Gulielmus Camdenus & Buchananus præ reliquis celebres ſunt, & reperi omnia convenire huic narrationi. Inprimis autem Scotiam lupos infeſtare, apparet ex eo, quod Buchananus ſcribit. Ferchardum L I V. Regem Scotorum inter venandum à lupo vulneratum, accedente febre, paulo poſt diem ſuum obiiſſe. Quod autem Oceanus ab utraque parte Angliæ in mediterranea loca anguſtiora ſe, ubi Scotiam ſpectat, inſinuet, patet ex eo, quod Severus Imperat. ad tuendam Britanniam contra hoſtiles incurſiones, in continenti magnam foſſam, firmiſſimumque vallum, crebris deſuper turribus communitum per XXII. millia paſſuum (ſic enim & non CXXXII. ſcribendum Buchananus lib. 4. putat) à mari ad mare duxit. Eodem modo & Adrianus Imp. vallo & foſſà, inter Tinæ & Eſcæ fluminum æſtuaria, per octoginta millia paſſuum ductis hoſtes à provincialibus excluſit, ſicut idem Buchananus ex Beda & Spartiano, aliiſque hiſtoricis, prolixe de rebus Scoticis demonſtrat. Ceterum ea, quæ ſermonibus nobiliſſimi Sydnæi, de lupis deletis recenſuimus, confirmare videtur idem Camdenus, quum Ordovices ſive Montgomericos pagos deſcribit, licet alium modum indicet. Numeroſi, inquit, ovium greges in his montib. errant, nec ullum eſt à lupis periculũ, qui tunc per univerſam Angliam deleti ſunt, cum Edgarius Viſiſaxo Ludvallo harum regionum Principi triecenos lupos in ſingulos annos, vectigalis nomine imperaret. Idem autor quoque inſulam Hiberniam, quæ Angliæ propemodum cõtigua eſt, ita ut ſereno cœlo utraque inſula conſpici ſimul poſſit, ſicut Beda ſcribit, licet ſerpentibus & venenatis animalibus careat: tamen lupis refertam eſſe ſcribit, ita ut Hiberni illi ſilveſtres, lupos in magno honore habeant, & in patrimos adſciſcant, quos Charichriſt appellant, pro eis orantes & bene precantes, & ſic ſe ab illis lædi non verentur. Non ſecus ac veteres idololatræ Veiovis idolum, non ut iuvaret, ſed ne illis noceret, ſacrificiis ſuis coluerunt. Quare non eſt mirum, quod Ariſtoteles ſcribit, apud Mæotidem paludem lupos eſſe, piſcatoribus familiares, qui niſi partem ſuam à piſcatoribus acceperint, retia lacerent; quæ terra expanſa reſiccantur. Murus quoque vel vallum Picticum admirandum, olim contra incurſiones Barbarorum

De reb. Scoticis Lib.

In Britannia.

Lib. 9 de hiſtor. animal. cap. 36.

rum, ad muniendam Angliam in provinciam redactam, à Romanis mira prudentia conſtructum, ab eodem Camdeno non minus erudite, quam eleganter & prolixe, deſcribitur. Ejus quoque mentionem facit Beda Anglo-ſaxo, & locum ubi adhuc ejus rudera apparent, deſignat. Addit quoque, quando & quomodo hic murus à Scotis & Pictis dirutus ſit. Ubi inter alia recenſet, muri hujus veſtigia & rudera multis in locis extare, eumque caſtella habuiſſe crebriora, millenis paſſibus diſparata, quorum radices quadrata forma alibi viſantur, & his turres interpoſitas, in quibus diſpoſitus miles barbaris immineret, & ſtationes Areani haberent. Genus id hominum erat, pergit ille à veteribus inſtitutum, quorum, ut inquit Marcellinus, officium erat, ut ultro citroque per longa ſpacia diſcurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus noſtris ducibus intimarent. Tubulum item æreum, eo artificio muro inſertum inter ſingula caſtella & turres intercurriſſe ferunt accolæ, ut ſi quis vocem in eum quacunque turri immiſiſſet, ſtatim ſonus in proximam, inde ad tertiam, & omnes deinceps non interruptus perferretur ad ſignificandum, ubi loci hoſtium inſultus timeretur. Cujuſmodi miraculum de Bizantij turribus è Dione refert Xiphilinus. Et paulo poſt: Vulgi de hoc muro fabellas ſciens prætermitto, hoc unum tamen, quod à fide dignis accepi, lectori ſubducere nolo. *In hiſtoria Severi.* Durat tradita perſuaſio, in magna parte populi circumvicini, limitaneos milites plantas vulneribus ſalutares olim in ſuum uſum hic paſſim plantaſſe. Unde Empirici Scotorum chirurgi quotannis ineunte æſtate huc ad plantas colligendas confluunt, quarum utilitatem longo temporis uſu edocti, mirifice laudant & ſaluberrimas eſſe affirmant. Hactenus Camdenus. Ceterum ad tubulos æreos quod attinet, habemus, ni fallor, hodierno die ſpecimen hujus artificij Mantuæ, in palatio Ducis, ante portam Sebaſtiani, in cubiculo quodam concamerato, ubi per ejuſmodi, ut fertur, tubos, ſub pictura, prælium Gigantum deos oppugnantium referente latentes, ex diſſitis angulis tranſverſim colloqui aliquis cum alio poteſt, quod proxime aſtans non percipit, cum tamen, qui ex altera parte cubiculi ſtat, admotis auribus ad parietem, (quod ipſemet cum meis ſodalibus expertus ſum) perſpicue intelligat, ita ut ea, quæ modo Romanorum induſtria relata ſunt, neutiquam pro fabuloſis haberi poſſint, ſicut non deſunt, qui potius tanquam nugas explodunt, quam fidem adhibeant.

Caput XXIX.

In magnis & ſubitis mœroribus, lacrymis interdum locum non eſſe.

Lib.11.c.2. ant.Iudai.

FLavius Ioſephus memoriæ tradidit, Ptolomæum Philadelphum Regem Ægypti, cum illi libri ſacri, literis aureis deſcripti porrigerentur, præ gaudio lacrymas uberrimas profudiſſe. Etſi autem hoc illi, ſicut aliis accidit, qui interdum præ ingenti lætitia, quam ex improviſo percipiunt, lacrymas continere nequeunt. Eodem modo lacrymandi frequentior cauſa eſt, cum homines mœrore & ægritudine afficiuntur: Velut Quintilianus dicit, Lachrymas natura mentis indices dedit, quæ erumpunt dolore, aut lætitia manant. Sicut in utroq; genere in libro Eſdræ teſtimonium extat, ſiquidem ibi legimus, templo extructo populũ fleviſſe, at non omnes eadem cauſa. Pars eorum dolebat: recentem fabricam dignitate atq; ornamentis à priori multum diſtare: at è diverſo lætabantur alij, domum Dei, quæ tam diu proſtrata jacuerat, denuo excitatam. Et habemus præterea memorabile exemplum in Alexandro Magno, quum Nearchus claſſis ſuæ præfectus, ex longinqua & antea incognita navigatione, de improviſo ſalvus adveniſſet, & Rex lachrymas profunderet, cum non tam ob proſperum reditum amici lætaretur: quã claſſem & tot milites veteranos amiſſos eſſe metueret. Etſi, inquam, nõ raro ob mœrorẽ & lætitiam lachrymæ promiſcue profunduntur, tamen in magnis & inſolitis perturbationib. animi, plerunque accidere ſolet, ut lachrymæ ſtupore quodam retentæ, non emittantur, cum tamẽ in mediocrib. miſeriis eæ vix comprimi queant. Quod Phædræ apud Senecam accidit, ubi ita conqueritur: Curæ leves loquuntur, ingentes ſtupent. Accidit hoc quoque Arminij uxori captivæ, de qua ita Tacitus. Ea neq; voce ſupplex, neque victa in lachrymas, compreſſis intra ſinum manib. gravidum uterum, intuebatur. Quemadmodum n. in profundioribus vulnerib. corporibus, acutis armis factis, antequam ſanguis fluere incipiat, prius veluti candida fiſſura lineave apparet: non ſecius animus ſubito dolore, ſicut ſagitta percuſſus, lachrymas ſiſtit, neq; eas erumpere permittit, niſi cor paulatim dolorem velut concoxerit. Nam ſunt lachrymæ inſtar ſanguinis animi perturbati & afflicti: ſiquidem animus triſtitia & dolore obrutus ad ipſam cerebri pelliculam fertur, ubi humorem, quem illic offendit, interdum comprimit, interdum erumpere cogit. Unde quidam putant humorem hunc lacrymã à Latinis dici, quaſi lacerimam, quoniam ex animi laceratione cientur lacrymæ.

Arrianus de reb. Indicis.

Et

Et affert Alexand. Aphrodiſ. cauſam, tum mœſtis, tum lætis congruentem, cur nempe utriq; lacrymas profundant. In mœſtis, inquit, hoc fit ob anguſtum viſus meatum, qui oculorum humorem cōprimit intus, qui lætitia geſtiunt idem humor propter meatuum raritatem effunditur. Seneca autem putat ictu doloris totum ferme corpus concuti, & una oculos, à quibus adjacens humor exprimatur. Alij, inter quos eſt Plutarchus, ſpeciem quandam ſudoris fletum eſſe putāt. Quomodocunq; autem ſeſe res habeat, experientia teſtatur; vel lætas vel adverſas res, plerunque lacrymas hominibus exprimere. Sunt præterea quidam alij affectus, ex dolore ac lætitia mixti, qui nobis eas excutiunt, quemadmodum eſt ira vehemens, quæ ſecum ex contemtu dolorem conjunctum habet, & una nonnihil lætitiæ ſeu voluptatis, dum ultionem tanquam præſentem meditatur. Miſericordia etiam lacrymas exprimit, quando malis alienis perturbamur, ac dolemus, & afflictis prodeſſe cupimus. Nec non & deſiderium vehemens lacrymas elicit. Hinc fit, ut cum ſanctis viris horrenda ſpectacula peccatorum ſæpiſſime occurrant, facilius in lacrymas, quam riſum ſolvantur. Id quoq; CHRISTO Servatori noſtro accidit, quem ſæpius flevisse, riſiſſe autem nunquam legimus. Licet ipſius affectus cum noſtris comparari neutiquam poſſint. Fuerunt enim motus perfecti, & non egrediebantur præſcriptum verbi Dei, rationemq; pœnæ non culpæ habebant. Affectus noſtri autem ſunt impuri: & ſecundum D. Auguſtinum, affectus CHRISTI derivabantur ex poteſtate; noſtri oriuntur ex infirmitate. CHRISTUS potuit ſuos adhibere, quando & quandiu vellet; noſtri nobis nolentibus inſurgunt, nec licet eos frenare, ideo turbidi ſunt: CHRISTI vero limpidi. Sed ne longius extra propoſitum excurram: Fœminis ſane, quarum natura mollior eſt, lacrymæ magis familiares eſſe ſolent. Et ſecundum Pythagoram duo lacrymarū genera ſunt in oculis mulierum: veri doloris unum: inſidiarum vero aliud, quibus addere tertium libet. Sunt [illegible] lacrymæ interdum apud illas loco precum, vel ut Vlpianus Iuriſconſultus ſentit, ploratus eſt illis inſtar armorum. Sanæ natura noſtra in utroque ſexu ita comparata eſt, ut lacrymæ quaſi animo afflicto recreationem, & ſublevationem afferre putentur, ſicut Naſo non uno in loco, haud inutiles lacrymas eſſe teſtatur, ſed in eo potiſſ. ubi canit:

Cap 12. Probat.

Epiſt. 100. ad Lucilium.

Lib 1. § Hos autem circa medium ff. de Senatuſconſul. Syllan.

> —— *eſt quædam flere voluptas,*
> *Expletur lacrymis egeriturque dolor.*

Imo licet Menander lacrymas nihil prodeſſe arbitretur, tamen tandem fateatur, mœrorem eas ferre, ſicut arbores ſuos fructus, ſunt autem hi eius verſiculi:

> τί οὖν πλέον ποιοῦμεν: οὐθὲν, ἡ λύπη δ' ἔχει
> ὥσπερ τὰ δένδρα καρπὸν τὰ δάκρυα.

T Hos

Hos verſus eruditus, & magno ingenio vir Henricus Stephanus ita vertit:

Quid ergo prodeſt flere: Nil, ſed lacrymas
Fert mœror, arbores ſuum ut fructum ferunt.

Vt autem ad propoſitum noſtrum revertamur, quod dolor acrior ſit, animumq; magis ſauciet, quando lacrymæ in duriſſimis rebus comprimuntur, habemus hac de re exemplum memorabile in Pſammenito Rege Ægyptiorũ, ſicut Herodorus tradit (licet Amaſi hoc contigerit, qui fuit pater Pſammeniti, ſicut exploratores, & recte quidem, notant) quum à Cambyſe Cyri filio regno pulſus, in vinculis detineretur, eiuſq; filia ancillari veſte induta, cum aliquot nobilium virginibus mitteretur ad hauriendam aquam, ut hoc ſpectaculo parentum captivorum animos diſcruciaret: cæteris conſpectis filiabus, magno cum fletu id indigne ferentibus, ſolus Pſammenitus demiſit oculos, mox Cambyſes iuſſit duci filium ipſius, cum aliis plurimis eiuſdẽ ætatis, vinctis cervicibus ore frenato. Ne hoc quidem ſpectaculo, ſolus Pſammenitus, ad lacrymas commotus eſt. Idem quum vidiſſet familiarem quendam exutum opibus mendicantem obambulare, hoc ſpectaculo adeo commotus eſt, ut ingenti fletu hominem amicum compellans, caput ſuum barbarico more cæderet. Ea re cognita, quum Cambyſes per nuncium cauſam ſciſcitarentur, cur in liberorum calamitate tacitus, unius amici calamitatem tam impotenter ferret? reſpondit: Fili Cyri domeſtica mala graviora ſunt, quam ut lacrymas recipiant: at amicus deplorandus erat, qui è multis opibus ad ſummam inopiam redactus eſt, idq; in extremo ſenectutis limine. Hæc hiſtoria ab Ariſtotele allegatur, ubi novem genera eorum, quos miſerantur, enumerat. In quib. ſunt familiares, ſi non arcto admodum neceſſitudinis vinculo coniuncti ſunt. Mendicantem enim amicum videre miſerabile erat: filium vero ad ſupplicium duci, atrox, habens vim pellendæ miſericordiæ, ſicut ibi Antonius Riccobonus erudite notat. Hoc etiam pictura ſua admonere voluit Timanthes, quum immolationem Iphigeniæ artificioſiſſ. depinxiſſet. Triſtem enim fecerat Calchantem, triſtiorem Vlyſſem, triſtiſſimum autem Menelaum, conſumptis vero affectib. quos penicillo exprimere nõ poterat, Agamemnonis caput obvelavit, ut omnes quæ poſſent maximum mœrorem in virginis patre cogitarent. Eodem modo videmus quod lacrymæ difficilius cõtineri poſſint in rebus inopinatis, quam in iis, de quib. animũ noſtrum præmeditatione quadam obfirmavimus. De hac re habemus exemplum in Cornelia matre Gracchorum, quæ maximam ſui admirationem movebat, quod abſq; lachrymis & luctu filiorum ſuorum actiones caſuſq; veluti priſcorum hominum referebat. De utroq; Homerus luculento exemplo docuiſſe videtur, ſicut idem Plutarchus notavit. Vlyſſes enim peregre reverſus, repentinæ morti canis ſui illacrymavit, uxori ſuæ flenti

In Thalia.

Lib 2. Rhetor. cap. 8.

In parphraſi Plin. l. 10 c. 15.

Plutarch. in vita C. Gracchi.

De tranquillitate & ſecuritate animi.

flenti aſſidens, non illacrymauit. Siquidem iam inde adventans præſumpta lacrymantis uxoris imagine, erupturum haud dubie in re præſenti affectum ocioſe mancipauerat ſibi, obfirmatoque prius animo in poteſtatem redegerat: canis vero nec opinato interitu perturbatus eſt, quum ſpacium in re improviſa non haberet affectus vim inhibendi. Verum enimvero ſi penitus ſeriem totius vitæ humanæ, & continuum curſum, ab incunabulis videlicet uſque ad decrepitam ætatem, conſiderare volumus, tunc ea pleniſſima lacrymarum, tam externarum, quam internarum, reperietur, adeo ut ortus & cum intermedio tempore, exitus noſter iis uberrime ſcateat. Idque hiſce verſiculis exponitur:

δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω·
δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον,
ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον ἀσθενὲς, οἰκτρὸν,
συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

Lacrymans ſum natus, ſed & lacrymans morior.
In lacrymis univerſam comperi vitam.
O genus hominum lacrymoſum, debile, miſerabile,
Tractum in terra ſolutumque!

Vt autem veteres ſapientes idipſum indicare voluerunt, ubi fingunt, Prometheum, lutum ex quo hominem finxit, non maceraſſe aqua, ſed lacrymis: ita hoc nuper melius & verius, doctus & pius quidam vir eleganti tetraſticho expreſſit:

Naſcimur in lacrymis, lacrymis quoq; vita madeſcit,
Et vitam rurſus linquimus in lacrymis.
O multas hominum lacrymas: abſterget at omnes
Omnibus electis ipſe DEVS lacrymas.

Caput XXX.

Magnos viros divinitus ab inſidiis & periculis, ſæpenumero conſervari.

ROMÆ in ſummitate Panthei, quod M. Vipſanius Agrippa (oriundus enim fuit ex gente Vipſania, licet propter eius ignobilitatem, & obſcuritatem, in publicis Agrippæ monumentis, nuſquam eius nomen, ſed ſemper cognomen ſolum notatum ſit) ædificari maximis impenſis curavit, opus ſane mirandum, & ex vetuſtis ſtructuris, quæ hodie conſpiciuntur, ut opinor, omnium integerrimum, monſtratur locus, ex quo Italus quidam Ca-

rolum V. Imp. quum hoc ædificium perluſtraret, per impluvium, vel ſi mavis appellare feneſtram, q̃ unica ſed magnæ capacitatis, in faſtigio huius ædificii cõſpicitur, p̃cipitem dare neſcio an ambitione quadã, vel cupiditate vindictæ, odio, aliave de cauſa, conſtituiſſe dicitur. Verum deterritum maieſtate & autoritate Cæſarea ab hoc ſuo ſcelerato propoſito deſtitiſſe. Hocq; ſuum ſceleratum intentum illum deinceps antequam ex hac vita decederet parocho ſuo faſſum fuiſſe. Equidem ꝙ de hac re affirmẽ, vel negem nõ habeo, ſed tantum audita refero. Verum mihi perſuaſum eſt, q̃ vis tale ſcel⁹ qu dam agitaverit animo ſuo, eũ hoc modo, quo voluiſſet, minime perficere potuiſſe. Vbi n. eſt metus vel ſuſpicio inſidiarum, nemini tunc niſi familiarib. permittitur, propius accedere ad tantum Imp. præſertim in tam periculoſo loco conſtitutum. Eodẽ modo legimus in hiſtoriis, Gabrinũ Fundulum Cremonẽſium Dominũ ante obitũ confeſſũ fuiſſe, Cremonæ de altiſſima turri, quam propter altitudinem & pulchritudinẽ ſpectandi cauſſa aſcenderant Sigiſmundus Imp. & Iohannes Pontifex XXIII. utrumq; conſtituiſſe p̃cipitare; conſcientiæ tamen terrore à facinore tanto abſtinuiſſe. Quomodocũque autem res ſeſe habeat, teſtem habemus Suetonium, Auguſtum Imp. olim ſimile periculũ ſubiiſſe. Scribit n. eũ vultu vel in ſermone, vel tacitũ, adeo tranquillo ſerenoq; fuiſſe, ut quidam è primorib. Galliarum confeſſus ſit inter ſuos, eo ſe inhabitum ac remollitum, quo minus eum ut deſtinarat, in tranſitu Alpium, per ſimulationem colloquii propius admiſſus in præcipitium propelleret. Has vel ſimiles inſidias ſubiiſſe Octavium Auguſtum, teſtatur etiam Valer. Max. ubi exclamatione vehementi utitur contra eum, qui Auguſtum interficere voluerat. In ſimili periculo quoq; fuit Tiberius ſucceſſor Auguſti, teſte eodem Suetonio, parum enim abfuit, quin à Rutheno, vel ut alii legunt Bructero inter proximos verſante occideretur. Equidẽ illis aſſentior, qui Rutero legũt, Ruteros enim Germani patrio nomine omnes equo merentes vocant. Hinc factum, ut Romani tanquam proprium viri nomen expreſſerint, ſicut Levino Torrentio quoq; placet. Sic Alexander ille Magnus ex inſidiis propemodum interfectus fuit, ad urbem Thaurim à milite quodã, qui ei ad pedes acciderat. Sic in illa celebri expeditione Hieroſolymitana in Orientem, Gallorum & Anglorum Principes, inſidiis hoſtilib. partim ſuccubuerunt, partim vix ſervati ſunt. Etenim fuit tunc tẽporis in Oriente quoddã genus hominũ Aſſaſſinorum ſive Beduinorum nomine, in denſis montib. habitantium, & Domino cuidã parentium, cuius nullum aliud nomen cognoſcebatur, quam quod Senem, ſive Magnũ mõtis appellabant. Is per ſpeciem cuiuſdam paradyſi voluptatis, quem eorum animis impreſſerat, tantum ab eis conſecutus erat, ut ſolenni voto ſponderent, ſeſe in principes omnes ſævituros eſſe, qui ipſorum ſectæ adverſarentur. Et ſane com-

Li. 9. c. 11.

compertum eſt, Principes Chriſtianos in tota illa expeditione, à nullis æque atq; ab illa hominum fece fuiſſe infeſtatos. Eorum inſidiis & Comes Tripolitanus occiſus eſt, & aliquando poſt Eduardus filius Regis Angliæ ab iiſdem oppreſſus, in ſuo ipſius cubiculo vulneratus eſt. Philippus Galliæ Regis filius præmonitus de inſidiis, in ſe illis locis compoſitis, coactus eſt ex illis finibus excedere. Et Ludovicus, quē ſanctum appellant, pater ipſius, ipſe perditorum illorū conatus difficulter evaſit. Atq; inde Assassini in Gallica & Italica lingua vocantur; qui cædem aliquam, aut alioquin atrox facinus vel mercede cōducti, vel ſpe præmii dedita opera perpetrant. Fridericus quoq; Cæſar huius nominis primus, qui à colore pilorū Barbaroſſa vocatur, maius periculū, ut refert Albertus Crantzius, vix evaſit. Quum enim caſtra ſua haberet ad fluvium quendam cuius citeriorem ripam hoſtes tenerent, & forte ſolus cum famulo cogitabundus obambularet; quidam ex inſidiis ſubito in eum irruit, conatuſq; eſt pertrahere ſecum Cæſarem in profluentem, hocq; perfeciſſet, niſi gladio miniſtri abacto latrone, Cæſar ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando revertente. Huc Cæſari Abbas Vrſpergenſis hoc encomium tribuit. Quod eſſet princeps armis ſtrenuus, acer animo, exercitatus in bellis, in conſiliis providus, in negotiis peragendis virilis, affabilis, manſuetus, ſuperbis reſiſtens, memoria excellentiſſimus. Magnum quoq; periculū evaſit Henricus III. Imp. quum profecturus in Hungariam ſecundo Danubio deveheretur, & à Richilta vidua Adalberti Ebersbergii magnifice hoſpitio & convivio exciperetur. Dum n. Cæſarem ea ſupplex orat; ut Bolenburgū & prædia nonnulla, quæ maritus ipſius poſſederat, Welphoni nepoti ſuo ex fratre tradat, & Cæſar extēſa dextra poſtulatis annuiſſet, repente contignatio collabitur. Henricus in alveū ſolij balneatij illæſus cecidit. Verū Bruno Epiſcopus Wirceburgenſis, cognatus Cæſaris, qui poſtea in numerum Divorū relatus eſt, Alemanus præſes Ebersbergenſis, & Richilta margini tabellisque lignei labri graviter alliſi paucis poſt diebus hoc caſu extinguuntur, teſte Aventino, qui etiam recenſet, quale ſpectrum ſub imagine atri Æthiopis, paulo ante in ſaxo eminentiori apparuerit, & quomodo Brunonem cum Cæſare navigantem compellaverit. Non minus periculum evaſit Henricus IV. Imp. prope Nemetum Auguſtam, ut ibidem Aventin. refert, quum arte Annonis Archiepiſcopi Colonienſis in navim ornatiſſ. ad abducendum eum illectus eſſet, atque ad necem ſe duci ratus, è navigio in Rhenum ſe proieciſſet, ibi enim periiſſet, ni Ecberti patruelis ſui induſtria, quum iam in oculis omnium ſubmergeretur, ſervatus fuiſſet, mira quoque protectione divina ille ipſe inſidias & præſentiſſ. periculum Romæ in templo S. Mariæ Aventinæ evaſit, quam hiſtoriam infra ex Bennone Cardinale recenſibimus.

Hiſt. Saxonica lib. 7. c. 38.

Annal. Boior. lib. 5.

Cap. 98.

Caput XXXI.

M. Tullium Ciceronem, non ſolum eloquentem ſed etiam (non tamen abſque nota & iactura exiſtimationis) locupletem fuiſſe. Et de æſtimatione capitis eiuſque monumento.

MAGNA cum voluptate vidimus, in agro Romano monaſterium ab Italis *Lagrotta ferrata* dictum, quod hodie tantum Græcis monachis, admodum Latinæ linguæ, & antiquitatis Romanæ, ut ex eorum ſermonibus intelligere potuimus, imperitis deſtinatum eſt. Non enim ambigitur, hunc eſſe eum ipſum locum, in quo olim ſtetit Tuſculanum Ciceronis (quem nonnulli natum putant Arpini, anno mundi 3855. matre Helvia, patre equeſtris ordinis, ex regio Volſocorum genere) quod infinito ſumtu ab eodem ædificatum fuiſſe, Saluſtius ipſi obiecit. Et ſane ſubterranea loca, ruinæ & ambitus, nec non & ſitus amœniſſ. indicia ſunt magnificentiæ, quæ paſſim prædicatur. Ipſe autem Cicero apud Atticum conqueritur, Tuſculani ſui ædificium tãtum quingentis ſeſtertiis æſtimatum eſſe, quæ ſecundum doctiſſ. Budæum, duodecim millia & quingentos aureos faciunt. Conſtat quoque eum non minoris, quam quinquaginta millibus aureorum domum Publ. Craſſi emiſſe, & hac ſua emptione non exiguam notam vanitatis ſubiiſſe, de qua res Gellium audiamus. Cicero inquit, quum emere vellet in palatio mutuo ſeſtertium vicies tacite accepit. Ea res tamen, priuſquam emeret, prodita in vulgus exivit, obiectumq; ei eſt, quod pecuniam domus emendæ cauſa à reo accepiſſet. Tum Cicero inopinata opprobatione permotus, accepiſſe ſe, ac domum quoque ſe emturum negavit. Atq; adeo ait, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. Sed quum poſtea emiſſet, & hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis obijceretur, riſit ſatis, atque inter ridendum, Ignoratis, inquit, prudentis & cauti patrisfamilias eſſe, quod emere velit, emturum ſe negare, propter competitores emptionis. Hactenus Gellius. Blondus autem tradit, ſe obſervaſſe in epiſtolis Ciceronis, Ciceronem villas duodeviginti numero habuiſſe, in queis præcipuas Tuſculanam, Formianam, Arpinatem, Ancanam & Pompeianam. Has tamen eum uno tempore poſſediſſe Budæus negat, nec affirmat ipſe Blondus. Sane ipſe

Lib. 9. Roma triumphãtu.

In 2. Antoniana.

ne ipſe

ne ipſe Cicero fatetur, ſe ſeſtertiū ducenties hæreditatib. referre. Conſtat igitur Ciceroni, licet ei patrimonii tenuitas à Saluſtio obiiciatur, non tantū ex litib. ſed etiam ex hæreditatib. aliisq reb. multis accreviſſe, & ei fructuoſā atq; etiā auriferam eloquentiā fuiſſe. Id ꝙ etiam ex hoc, ut de aliis acceſſionib. taceamus, conſtat, ꝙ de inſigni munificentia Pompeii Attici erga Ciceronem traditum eſt. Is enim quum Ciceroni in omnibus eius periculis ſingularem fidem præſtitiſſet, illi fugienti ex patria, ſeſtertia ducenta & quinquaginta aureis noſtris æſtimat. Quanta autem fuit Attici obſervantia & fides erga Ciceronem, qui, ut Velleius Paterculus de eo ſcribit, omnia incrementa ſibi debuit, vir novitatis nobiliſſimæ, & ut vita clarus, ita ingenio maximus: tantam, immo multo maiorem inimicitiam & implacabile odiū Antonii in eum fuiſſe, ex hoc conſtat, quod caput ipſius occiſi decuplo pluris æſtimatū fuerit, quam aliorū ſcriptorum. Auctorem n. habem⁹ Appianū, ducenta & quinquaginta millia drachmarum Popilio Lenæ pro capite Ciceronis Antonium dediſſe, vel ut Budæus cenſet decies H--S, id eſt, quinq; viginti millib. aureorum noſtrorum, caput eloquentiæ ab inimico æſtimatum eſſe. Quare iuſta motus indignatione Velleius Paterculus, mortē tanti viri deplorans, contra Antonium ita exclamat: Nihil egiſti M. Antoni (cogit enim excedere propoſiti formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil inquam, egiſti mercedem cœleſtiſſimi oris & clariſſimi capitis abſciſſi numerando, autoramentoque funebri ac conſervatoris quondam Reipub. tantique Coſ. irritando necem. Rapuiſti tu M. Ciceroni locum ſolicitum, & ætatem ſenilem, & vitam miſeriorem te Principe, quam ſub te Triumviro mortem. Famā vero gloriamq; factorū atq; dictorum adeo non abſtuliſti, ut auxeris. Vivit, viverq; per omnem ſeculorum memoriā. Dumque hoc vel forte, vel providentia, vel utcunq; conſtitutum rerum naturæ corpus, quod ille pene ſolus Romanorum animo vidit, ingenio complexus eſt, eloquentia illuminavit, manebit incolume comitem ævi ſui laudem Ciceronis trahet: omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur, &c. Plutarchus quoq; ita ſcribit: Ciceronis occiſi caput & manum, quæ Philippicas ſcripſerat amputari Antonius iuſſit, & ad ſe afferri, magnoque cum gaudio ſpectavit allatam, ac cachinnos ſuſtulit: Satur inde eius ſpectaculi, in foro poni pro roſtris iuſſit, quaſi vero mortuum contumelia afficeret, & non potius ſe fortuna per libidinem abuti, & contaminare potentiam oſtenderet. Etſi autem certo conſtat, quo genere mortis hoc lumen eloquentiæ extinctum ſit: tamen de monumento eius non plaue convenit inter autores, nonnulli in ea opinione ſunt, id Anno M.D.XLIV. Cal. Dec. inventum in Zacyntho, inſula Venetorum, cum hac inſcriptione fuiſſe:

Li. 4. civil. belli.

In fragmentis hiſtoria Romana.

In vita Antonii.

M. Tulli

M. Tulli Çicero
HAVE.
Et tu tertia.
Antonia.

Adfuiſſe etiam duas urnas,quarum minor lacrymarum urnula fuit, majorem autem in fundo cinerum hæc verba continuiſſe, Ave Mar. Tul. Thevetus vero in ſua Coſmographia Gallica deſcribit & depingit, quid ipſemet ibidem viderit. Extant quoque in Ludovici Ponti deſcriptionibus Tarraconenſibus duæ, quas omittere nolui.

M. Tullio Ciceroni M.F.
Romanæ facund: principi.
Quæst. ædi. cos. procos. imperatori
po. arpinates.

Altera.

M. Tul. Ciceronem ob eius eximiam virtutem et egregias amimi sui dotes per universum orbem terrarum salvum esse iubeo.

C. I. Cæsar.

Caput XXII.

Privata beneficia à publicis ſeparanda, hæcque illis præponenda eſſe.

CUm res Romana moribus antiquis adhuc ſtaret, ij qui in magiſtratu & autoritate aliqua inter Romanos erant, omnem operam navarunt; ut publicum commodum à privato ſepararent, & illi quam huic magis ſtuderent. Eo tempore, inquit Valer. Max. animi virorum & fœminarum vigebant in civitate, eorumque bonis, dignitatis æſtimatio cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia conciliabant: hæc jungebant affinitates: hæc in foro: hæc in curia; hæc intra privatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem unuſquiſque, non ſuam augere properabat, pauperq; in divite, quam dives in paupere imperio verſari malebat. Atque huic tam præclaro propoſito illa merces reddebatur, quod nihil eorũ, quę virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæq; illuſtrium virorum ſuccurrebatur. De qua re cum alia memorabilia exempla in hiſtoricis extant, tum ea quæ de Scipione Africano Livius, Iuſtinus, & alij autores tradiderunt. Cum enim Scipio Africanus ad Regem Syphacem in Africam fœderis cauſa trajeciſſet,

Lib.4.c.4.

fo[r]te

forte accidit, ut eodem tempore Aſdrubal dux Carthaginenſium, jam dudũ ab eodem Scipione ex Hiſpania pulſus, adveniret. Quum igitur Regi magnificum videretur, duorum opulentiſſ. ea tempeſtate duces populorum, uno die ſuam pacem amicitiamque petentes veniſſe, & utrumq; in hoſpitium invitaſſet, conatuſque eos eſſet in colloquium contrahere dirimendarum ſimultatum cauſa; abnuit Scipio aut privatum ſibi ullum cum Pœno odium eſſe, quod colloquendo finiret: aut de Repub. ſe quicquam cum hoſte agere injuſſu Senatus, poſſe. Huc referri poteſt aliud exemplum ſane memorabile de eodẽ Scipione. Quum n. legati Antiochi Regis pacẽ à Conſule Pub. Scipione fratre Africani peterent, ad hanc conciliandam peculiare donum Africano ferentes, ipſius filium, quem Rex parvo navigio traiicientem ceperat; Africanus, qui erat nomine Senatus populiq; Ro. legatus fratris, privata beneficia à rebus publicis ſegregata dixit; aliaque eſſe patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipſi prę ponantur. Proinde ſe gratum munus accipere, privatoque impendio munificentiæ Regis reſponſurum Quod ad bellum pacemq; pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de iure patriæ decidi poſſe reſpondit. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec Senatum de eo agere permiſit, ſed ut dignum majeſtate ejus erat, armis ſe recepturum filium dixit. Is erat Scipio, qui poſtea Carthaginem captam diruit, ſecundus poſt hunc Africanus cognominatus Paulifilius, eius qui Perſeum Macedonem cepit, Scipionis nepos ex filia, & adoptione filius. Eundem animum habuit Pub. Popilius; Quũ enim legatus ad Antiochum Regem, nomine Senatus populique Romani miſſus eſſet, cum mandatis, ut abſtineret ab Ægypto, aut ſi jam inceſſiſſet, ut excedere eũ juberet; Rexq; advenienti oſculum obtuliſſet (nam coluerat inter cæteros Popilium Antiochus, quum Romæ obſes eſſet) tunc Popilius faceſſere interim privatam amicitiam iubet, cum mandata patriæ intercedant, prolatoque Senatus decreto, & tradito, quum cunctari regem videret conſultationemq; ad amicos referre: ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut amicos caperet, conſulere iubet: nec prius inde exire, quam Senatui reſponſum daret aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeoque hæc aſperitas Regem fregit, ut pariturum ſe ſenatui reſpõderet. Simile & nõ minus memorabile exemplũ legimus apud Valer. Max. Cautum erat apud Romanos neminem equo inſidentem ad conſulem venire debere, ſed honoris gratia, antequam conſuli appropinquaſſet, deſcendendum erat. Quum autem Q. Fab. Maximus ad filium conſulem Sueſſam à Senatu legatus miſſus eſſet, iſq; animadvertiſſet, quod ſedens equo ad ſe veniret; per lictorem ei indicari iuſſit, ut relicto equo ad ſe accederet. Cui quum continuo Fabius pater obſecutus eſſet: Non ego, inquit, fili ſummum *De Inſtit. antiquu.*

V impe-

imperium tuum contemſi, ſed experiri volui, an ſcires Conſulem agere. Libet quoq; adiicere, ea quæ Iuſtin. hiſtor. de Phatnace Rege Parthorum ſcribit. Is enim præteritis ſuis filiis, quos multos reliquerat, fratri potiſſimum Mithridati, inſignis virtutis viro reliquit imperium, plus regno, quã patrio deberi nomini ratus, potiuſq; patriæ, quam liberis conſulendum. Hac de re habemus inſigne exemplum ex recentiorib. in Ferdinando Aragoniæ & Siciliæ Rege. Quum enim ab omnibus, reiecto Henrici fratris eius filio Iohanne ad quẽ mortuo patre ſucceſſio pertinebat, Rex acclamaretur eo autẽ abnuẽte, à Principibus ea cauſa ad concionẽ populus vocaretur, ubi & ipſe Ferdinandus adeſſe iuſſus eſt: is quod futurum erat, animo prævidens, ſub chlamyde fratris filium, admodum puerum adhuc, regio more amictũ clam deferens, eo & ipſe cõpulſus venit. Igitur omnium ſuffragiis & votis ac unanimi conſenſu Ferdinandus Aragonum Rex, puero deiecto, eligitur. Quod ubi Ferdinandus comperit, Iohannem fratris filium è chlamyde extulit, humeroq; impoſitum populo oſtendens edita voce edixit: En Aragonenſes Regem veſtrum: noſter hic eſt Rex: huic fidem ſervemus, prout mos eſt Hiſpanæ gentis: Atq; his dictis collocatum in regio ſolio infantulum, primus ipſe ad pedes eius procumbens veneratus eſt, atque in verba eius iuravit, idemq; ut omnes facerent, exemplo ſuo adegit. Reſtituto igitur auctoq; illi regno, privatum potius agere, quam ſibi regnum alienum uſurpare delegit. Hanc hiſtoriam, cum ſit valde memorabilis, ex Fazello exſcribere volui. Noluit enim optimus Rex Ferdinandus patriæ ſuæ hanc maculam inurere, ut legitimo Rege poſthabito in eius locum intempeſtivo favore nobilium & multitudinis, privatæ potius quam publicæ dignitati intentus, collocaretur. Sed ut ad Romam revertamur, audiamus quomodo hanc ob rem celebretur Pub. Scipionis Naſicæ Serapionis nomen ab inſigni hiſtorico Velleio Paterculo, ita enim inquit: Tum Pub. Scipio Naſica, eius qui optimus vir à Senatu iudicatus fuerat, nepôs, eius qui Cenſor porticus in Capitolio fecerat filius, pronepos autem Cn. Scipionis celeberrimi viri, P. Africani patrui, privatuſq; & rogatus, quum eſſet conſobrinus T. Gracchi, patriam, cognationi præferens, & quicquid publice ſalutare non eſſet, privatum alienũ exiſtimans, ob eas virtutes primus omnium abſens Pontifex Maximus fact⁹ eſt, quum data lævo brachio togæ lacinia, ex ſuperiore parte Capitolii ſummis gradibus inſiſtens, hortatus eſt, qui ſalvam vellent Remp. ſe ſequerentur. Tum optimates, Senatus, atq; equeſtris ordinis pars melior & maior, & intacta pernicioſis conſiliis plebs, irruere in Gracchum ſtantem in area cum catervis ſuis, & concientẽ pene totius Italiæ frequentiam. Is fugiens decurrenſq; clivo Capitolino, fragmine ſubſellij ictus, vitam quam glorioſiſſime degere potuerat, immatura morte finivit. Vnde teſte Valer. Max. ambiguæ laudis

Lib. 14. prope finem.

De reb. Siculis poſterior. decad. li. 9.

Libr. 1.

laudis civis exiſtimabatur, qui debitis Reipubl. officiis non ſua ſponte, ſed iuſſus fungeretur. Quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis quã præſtanti acceptum refertur. Quamdiu autem hic animus Romanis manſit, tãdiu imperium eorum floruit, & propagatum eſt. Hoc quoq; Paul. Æmilius Veronenſis obſervavit, quum à Toloſatibus, qui paulo ante propriis manibus patriam muris nudare cœperant, omniq; injuriæ opportunos ſeipſos fecerant, ingenté pecuniæ vim exactam eſſe ſcribit, & addit: Mirũ, ita natura cõparatum, ut ſua quemq; damna magis, quam publicus dolor moveat, nec ullũ acrius quam rei nummariæ telum inveniri poſſit. Qui patriam juſſu evertebant, arcæ jacturam facere nõ ſuſtinuerunt. Id ipſum monuit, vel potius exprobavit Annibal Carthaginenſibus, apud Livium. Quum enim victis illis à Romanis tributum eſſet impoſitum, & exhauſto diutino bello ærario prima collatio pecuniæ difficilis videretur, mœſticiaq; & fletus in curia eſſet: ridentem ferunt Annibalem conſpectum, cujus quum Aſdrubal Hædus riſum increparet in publico fletu, cum ipſe lacrymarum cauſa eſſet: Si quemadmodũ oris habitus cernitur oculis, inquit, ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret, non læti, ſed prope amentis malis cordis hunc quem increpatis riſum eſſe: qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtivus, quam veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lacrymæ ſunt. Tunc fleſſe decuit, quum adempta nobis arma, incenſæ naves, interdictum externis bellis: illo enim vulnere concidimus. Nec eſſe in vos odio veſtro conſultum ab Romanis credatis. Nulla magna civitas diu quieſcere poteſt. Si foris hoſtem non habet, domi invenit: ut prævalida corpora ab externis cauſis tuta videntur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis ſentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quam pecuniæ damnum ſtimulat. Itaq; quum ſpolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam deſtitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit: nunc quia tributum ex privato conferendum eſt, tanquam in publico funere complotatis. Quam vereor, ne propediem ſentiatis, leviſſimo in malo vos hodie lacrymaſſe! Huc præterea reſpexit Rob. Gaguinus. Illud, inquit, nonnunquã compertũ eſt inter Francos plus damni in Rempub. invehi, dum ſacerdotis conſilio res agitur, quã quum prudens aliquis ex ſæculi nobilitate rebus gerendis præficitur. Ille enim neſcio qua inſatiabili ambitione omnia ſibi vendicat: Hic populi miſertus, & cõmunitatis detrimentum ſuum eſſe ratus, Reip. bene ut poteſt, conſulit. Ille faſtum & pompam ex dignitate metiens, eo audacius divitias congerit, quo minus ultionem timet, Eccleſiaſtica libertate protectus: Hic autem opes ſuas cum Repub. conjunctas eſſe non ignarus, ex publico incõmodo, privatũ quoq; auguratur. Nam qui res ſuas ex Reip. ſtatu conſiderat, illas

De rebus geſtu Francorum. lib. 6.

Lib. 30.

In hiſt. Francor. lib. 9. c. 3.

Prope finem li.2. Dersb. Gall.

illas ſine hac nequaquam ſtare poſſe intelligit, Et Tilius citat Demoſthenem dicentem, Quo magis res privatæ eorum, qui publicas functiones habent, augentur, eo magis Remp. minui. Si res, inquit, privata, non avertit publicam, æquiſſimum eſt, ut res eorum privata, qui publicam adiuvant, augeatur, & incrementi fiant, participes. Propterea Perdiccas (teſte Plutarcho) cui Alexander Magnus ad Aſiaticam expeditionem ſeipſum comparans, attribuerat de proventu Macedoniæ, quum Alexandrum audiviſſet dicentem, nihil velle ſe aliud retinere, quam ſpem ſui conſilii, dono renuncians dixit, ſe quoq; velle fieri illius ſpei participem, cuius, exemplo alii permulta fecerunt, conſimiliter, quod melius omnibus cecidit. Hoc quoque Cornelius Tacitus conſideravit, ubi de Britannis ita ſcribit: Olim Regibus

In vita Iulii Agricolæ.

" parebant, nunc per Principes factionibus & ſtudiis trahuntur. Nec aliud " adverſus validiſſ. gentes pro novis utilius, quam quod in commune non " conſulunt; Rarus duabus tribuſque civitatibus ad propulſandum commu" ne periculum conventus. Ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur, &c. Et profectò ut utilitatis publicæ maior, quam privati emolumenti ratio habeatur, ſingulare omnib. bonis debet eſſe propoſitum. De hac re quoq; Legislatores ſoliciti fuere. Quod niſi fiat, itidem nobis eveniet, ſicut membris accidiſſe legimus, quæ ob contemtum, & nimiam curam ſui ipſius, detractis ventriculo conſuetis obſequiis, à quo tamen ipſis curſus vigor & vires ſuppeditabantur, ſero & cum propria iactura intellexerunt, quam ſtolide contra proprium commodum laboraſſent. Etenim humani generis ſocietatem, corporis unius inſtar eſſe videmus, in quo ſi vnum quodq; membrum ſenſum eum habeat, ut commodum ſuum tantum utilitatemque reſpiciat, & non etiam aliorum, nec inter ſe membra omnia conveniant, vicemq; referant, fieri facile poteſt, ut cito debilitetur, totumq; diſſoluta cōpage intereat: Nam ſi iecur, ſi caput, ſi cor privatam tantum & ſuam reſpiciant utilitatem & commodum, nec eam ſervent, quam corporis harmoniam concentumque ſapientes quidam appellavere, hoc eſt, ſi membra invicem par pari non referant; corpus integrum pereat & concentus ille diſſolvantur, neceſſe eſt. Hoc tandem illi florentiſſ. Romanæ Reip. accidit, quū enim propemodū in toto Orbe terrai ū ubi innotuerat, victrix eſſet, ſedulo nixa eſt, ut inteſtinis odiis belliſq; ſeipſam quoq; deſtrueret & vinceret.

c. licet quibuſdam §. illo en per ext. de regul. & tranſ ad relig. Auth. Res qua. inſi- C. Comm. de leg.

A ſe non victum ne quid in orbe foret.

Gyraldus in ſuo paraneſi co libro adverſus ingratos.

Id autem prius fieri non potuit, niſi cum publico commodo privatum anteponerent, vnde ſecuta ſunt occulta odia, donec iuvenilia conſilia etiam accederent. Nam poſtquā ſenes, qui & conſpexerant ſæpe pericula, & varias experti fuerant iacturas, naturæ conceſſerunt, inſurrexere iuvenes, ingenio pravo, rudes & prætexitarum rerum omnium inexperti. Hæc igitur intrinſeca

Polybius lib. 2. de Gallis.

ſeca pernicies rem Romanam, quæ ita ſtabilita erat, ut à quovis externo hoſte & qualibet vi maiori tuta, firmaque eſſet, tandem evertit, ſicut Cicero teſtatur. Et plura hac de re ſcribit inſignis IC. Paulus Caſtr. in Rubr. C. de Iuſtin. Codice confirmando nu.2. *In Catone Maiore.*

Caput XXXIII.

Privatos affectus in conſultationibus publicis abeſſe debere.

LAUDABILEM ferunt eſſe morem Venetiis inter Senatores, quando in Curiam ad conſultandum de rebus publicis conveniunt. Solent enim ante veſtibulum eius omnes privatas inimicitias & ſimultates inter ipſos, apud S. Marcum, uti mos loquendi ipſis eſt, deponere, ut animum ab affectib. in conſiliis publicis liberiorem habere poſſint. Vtinam autem hoc quoque apud nos, quando de ſalute Imperii & rebus publicis tractatur, accideret, tunc fortaſſe in meliore ſtatu Germania eſſet. Et ſine dubio hæc res illis plurimũ adiumenti affert ad ſtabiliendam ipſorum Remp. quæ plus quam mille annos floruit, neq; ipſorum urbs unquam ab ullo hoſte, quos habuit ſæpenumero potentiſſimos, poſtquam fuit condita, occupata eſt. Tale exemplum, ut puto, nullum habemus in hiſtoriis de ulla urbe vel Repub. licet potentiſſ. & munitiſſ. Ideoq, non fruſtra gloriantur, urbem Venetam eſſe adhuc virginem, utpote quæ originetenus ab hoſte ſemper inviolata incorruptave manſerit. Sed ut ad propoſitum noſtrum revertamur, idipſum innuere & monere voluit inſcriptio elegans & pia in curia Ratisbonenſi, quæ conſpicitur in tabula marmorea, aureis literis, talis:

> QUISQUIS SENATOR CURIAM OFFICII CAUSA INGREDERIS, ANTE HOC OSTIUM PRIVATOS AFFECTUS OMNES ABIICITO: IRAM, VIM, ODIUM, AMICITIAM, ADULATIONEM, REIPUB. PERSONAM ET CURAM SUBIICITO. NAM UT ALIIS ÆQUUS AUT INIQUUS FUERIS: ITA QUOQUE DEI IUDICIUM EXPECTABIS, ET SUSTINEBIS.

Hoc laudabile inſtitutum habuit quoq; optimus Rex Aragonũ Alfonſus. Dicere enim ſolitus fuit, ſi ſibi contigiſſet naſci temporibus, quibus Romana Reſpub. florebat, ſe conſtructurum fuiſſe contra curiam, templum Iovi Poſitorio, in quo priusquam venirent in Senatum Patres cõſcripti, odium, amorem, ac privatos affectus omnes deponerent. Hoc nos etiam docuit Ariſti-

In Vrania. Aretin.lib.2.

riſtides, qui licet Themiſtoclis potiſſimum opera in exilium eiectus eſſet, tamen omnes iniurias in communis totius Græciæ periculo patriæ condonans, ſponteque ad Themiſtoclem ſibi antea inimicum accedens, eum ita apud Herodotum compellat: Nos certare oportet omni tempore non privatis ſimultatibus & odiis, ſed uter noſtrum, melius de patria mereri, & plura in eam beneficia conferre poſſit. Prudenter etiam Narſes in expeditione Gothica ad Beliſarium & reliquos duces exercitus ita exorditur ſuam orationem; Quum de publica, ô viri, utilitate cōſulitur, eſt quidem, ut exiſtimo, utilitas ipſa per ſe inſpicienda, nec aliis reſpectibus, vel odii vel amoris perſundanda, &c. Ob eam cauſam & Romani laudantur. Quamdiu enim illis fidum erat & altum Reip. pectus Curia, ſilentiique ſalubritate munitum & vallatum undique; cuius limen intrantes, privata charitate abiecta publicam induebant: tamdiu ab omni iniuria & hoſtili vi tuti fuere. Hoc ipſum rectius cerni poterit ex ſacramento Conſiliariorum ſeu Senatorum, quod præſtare tenebantur, illud fuit eiuſmodi:

De bello Italico contra Gothos. Valer. Max, lib.2.c.2.

IURO PER IOVEM OLYMPIUM ET CONSILIARIUM, ET PER VESTAM CONSULTRICEM, ET PER IOVEM MARITALEM, ET IUNONEM MARITALEM, ET MINERVAM PROVIDAM ET VICTORIAM, ET VENEREM ET AMICITIAM ET CONCORDIAM, ET IUS ATQUE FAS ET BONAM FORTUNAM, ALIOSQUE UNIVERSOS DEOS AC DEAS, ME SENTENTIAM VELLE DICERE SECUNDUM LEGES ET CONSULTA A CIVITATE APPROBATA, ET SECUNDUM DECRETA ROMANORUM ET LEGES, QUIBUS NOSTRA RESPUBL. ADMINISTRATUR, IN RESPECTU UTILITATIS PATRIÆ, PRO VIRIBUS MEIS NON ALITER QUAM IS FECIT, QUI SENATOR FUIT LAUDATISS. PATRIÆ SUÆ VEL ROMANÆ VEL GRÆCÆ CIVITATIS, NEQUE GRATIÆ, NEQUE ODIO NEQUE MUNERIBUS PATIAR SERVIRE IUDICIUM CONSULTUMVE MEUM. NEQUE PRIVATO ADDICAM SENTENTIAM MEAM, NEQUE ME ULLI PARTI AUT HOMINI ADIUNGAM, SED TANTUM COMMUNI UTILITATI AUCTURUS PRO VIRIBUS REMPUBL. ITA UT DII ET BONI VIRI VOLUNT, MIHI QUIDEM SANCTE IURATO BENE SIT, ET DII ATQUE DÆMONES FAVEANT ITEMQUE MEIS OMNIBUS CUM AMICIS TUM UNIVERSO GENERI ET FAMILIÆ, IN PERIURIO VERO NE DEPREHENDAR UNQUAM.

Poſtremo adiicere libet exemplum M. Attilij Reguli, qui quum certo ſciret, ſed ad exquiſitiſſima ſupplicia trahi in Africam, tamen neglecta ſua vita, neque habito reſpectu ſuorum, patriæ curam tantum habuit. Suaſit enim in Senatu, ne captivi cum Carthaginenſibus permutarentur, utque perſuade-

ſuaderet, venenum ſibi Carthaginenſes dediſſe affirmavit, non præſentaneum, ſed ejuſmodi, quod mortem in diem proferret, eo conſilio, ut viveret quidem tantiſper quoad fieret permutatio; poſt autem graſſante ſenſim veneno, cor tabeſceret. Quum deinde Carthaginem rediiſſet, in atras & profundiſſ. tenebras clauſus fuit, ac diu poſt, ubi erat Sol ardentiſſimus, repete eductus & adverſus ictus ſolis oppoſitus, poſtquam palpebras ejus, ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum deductas inſuerant; atque intendere in cœlum oculos coactus, donec ſomno prohibitus, vitam finiret. Id ubi Romæ cognitum eſt; nobiliſſimi Pœnorum captivi, liberis Reguli à Senatu dediti ſunt & ab iis in armario muricibus præfixo deſtituti, eademque inſomnia perpeſſi, & ſic cruciati interierunt, ut Gel. ex Tuditano memoriæ tradidit. Et latius iſta Eutropius, Oroſius, Val. Max. Cicer. Horatius, & alij poſteritati ſuis ſcriptis tradiderunt.

C. Fannij fragmenta.

Lib. 6 c. 1.

Caput XXXIII.

Ethnicos in balneis majorem verecundiæ rationem habuiſſe, quam nonnullos Chriſtianos.

SÆpius miratus fui in nonnullis locis publica balnea & lavacra promiſcua noſtro tempore adhuc conſpici, nulla habita aut ſexus, aut ætatis conſideratione, cum tamen hæc res veteribus Ethnicis, apud quos vel ſpecies honeſtatis & pietatis reliqua manſit, exoſa fuerit. Etſi enim ſub Heliogabali Imperio, Romæ balnea mixta fuerunt, neq; mirum eſt, quod ſubditi Imperatorem, qui tam profligatis moribus fuit, ut omnes ejus conatus eo ſpectarint, non quinam alio deterior, ſed qua in ſeipſo pejor eſſet, imitati ſint: tamen ante ejus tempora, & deinceps Romanis legibus ea interdicta fuere. Hac de re extat Romuli I. Regis Romanorum lex. Ita enim in honorem muliebris ſexus ſtatuit: Qui ſe nudum à fœmina videri paſſus fuerit, criminis capitalis reus habeatur. Imo parentes cum liberis, & generi cum ſoceris lavare erubuerunt, ſicut Plutarchus memoriæ tradidit de modeſtia Catonis Majoris. Scribit enim eum filio præſente, non minus verecunde, quam ſi adeſſent Veſtales, ab obſcœnis dictis ſibi temperaſſe, neq; unquam cum eo laviſſe: huncque morem omnibus Romanis communem fuiſſe putat idem autor. Nam generi, inquit, pudorem nudandi corporis ſervantes communia cum ſoceris lavacra vitarunt. Huc referri poteſt oratio Cyri, quā ante mortem ad filios habuit. Si quis, inquit, veſtrum aut dextram meam contin-

Ælius Lampridius.

Plutarchus in vita Romuli.

Plutarchus in vita Catonis.

Xenoph. de diſciplina Cyri lib. 6.

contingere, aut oculos adhuc viventis aſpicere vult, is accedito. Ubi vero ego obvoluendo me contexero, peto à vobis filij mei, ne quis deinde mortalium meum corpus intueatur, ac ne ipſi quidem vos, &c. Ubi parens meus piæ memoriæ in ſuis annotationibus ita ſcribit: Mos erat olim, ut corpora mortuorum lavarentur, & ita obvoluta ſepelirentur. Id quod de ſe Socrates fieri non vult in Phœdone Platonis, & anticipat lavacrum vivus. Cognovi autem narratione fide dignorum hominum, laudatiſſ. Imp. Maximilianum, Friderici filium, & ipſum vetuiſſe corpus ſuum, ubi mortem obiiſſet, nudum aſpici, ſive verecundiæ honeſtiſſ. ſenſu, ſive aliam ſane ob cauſam. Sed revertamur ad lavacra promiſcua. Refert quoq; Dion hiſtoricus, Adrianum Imp. viros diſcretos à fœminis lavari voluiſſe, quam legem Alexander Severus confirmavit. Hos poſtremo Iuſtinianus imitatus eſt. Præterea Iura Canonica hanc turpitudinem ferre noluerunt, nam in illis Chriſtianis lavacra communia cum mulieribus habere prohibetur, quoniã hoc Ethnici reprehenderunt. Iuſtinianus autem Imp. ſtatuit, ſi vir ad balneũ extraneæ mulieris accederet, eum privari debere donatione propter nuptias: mulierem autem dote ſi cum viro alio lavaret. Unde doctiſſ. vir Ludovicus Vives, non ſine indignatione exclamat: Quid attinet morem illum barbaricum inſectari, quo apud quaſdam gentes promiſcue viri & fœminæ eiſdem balneis lavant? ne commemorandus is quidem eſt, ferinus potius q̃ humanus. Hujus opinionis quoq; fuit Poggius Florentinus, quum deſcribit, qualis licentia ſit in thermis Badenſib. apud Helvetios, dum ſexus uterq; promiſcuis lavacris utitur. Eſt autem epiſtola ipſius ad Leonardum Aretinum inter epiſtolas Æneæ Sylvij, hunc habens titulum: Poggius de ſchola Epicureæ factionis, quæ regnat in Teutonia in balneo naturali Dominorum de Baden. Sane Turci adhuc promiſcui ſexus lavacra ita averſantur, ut capitale ſit viro intereſſe, vel conſpici in loco ubi fœminæ lavant. Immo apud ipſos nefas eſt, uxores eorum in publico aperta facie cõſpici, vel cum viro aliquo loqui. Hinc videmus, quod non ſine ratione Lycurgi inſtitutum de veſtitu & exercitiis puellarum cum adoleſcentibus, tanquam fomes libidinis reprehenſum ſit, inter quos fuit Euripid. ſicut ejus elegantiſſimi verſiculi teſtantur.

L. ult. C. De repud. Diſt. 816. non oportuit. & ibi gl. In d. l. ult. Lib. 2. de Chriſtian. fœmina.

Epiſt. 425.

In Andromache.

——οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις
σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη,
αἳ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι δόμους.
γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις,
δρόμους παλαίστρας τ' οὐκ ἀνασχετοὺς ἐμοὶ
κοινὰς ἔχουσι, κᾆτα θαυμάζειν χρεὼν
εἰ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε.

——Ne-

—Neq; ſi velit quæpiam
Caſta eſſe, queat Spartana puella,
Quæ cum iuvenibus relinquentes domos,
Nudis fœmoribus & tunicis diſſolutis,
Curſus palæſtraſq; non tolerabiles mihi
Communes habent & tamen admirabile videtur,
Si non caſtas mulieres educatis?

Ob eandem cauſam etiam Plato ab Euſebio, aliiſque Eccleſiaſticis ſcriptoribus reprehenditur, quod ſecutus conſtitutiones Lycurgi, in libris ſuis de Repub. & legibus, iuſſerit, mulieres, non ſolum iuvenes, ſed etiam anus in gymnaſiis nudas cum viris luctari, adoleſcentulas nudas curſu & equis certare, & in ſolemnitatibus eas quoq; nudas cum nudis iuvenibus tripudiare. Hanc ob rem ita compellat Sathanam Ignatius: Quid vero virgineam improbas naturam, & membra appellas obſcœna: qui olim hæc membra in pompis oſtentabas, mares nudari iubens in conſpectu fœminarum, itemque fœminas in cupiditatem libidinoſam marium? nunc contra hæc ipſa à te iudicantur obſcœna, & honeſtatem ſimulas, qui ſpiritus es fornicationis, &c. Idipſum reprehendit Lactantius, quum de Floralibus ludis dicit: Celebrantur ergo illi ludi cum omni laſcivia, cōvenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quib. obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtib. populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum officio funguntur, & in conſpectu populi uſq; ad ſatietatem impudicorum luminum pudendis motibus detinentur. Multi itaque mirantur, quid Franciſc. Aret. Iuriſconſultum alioquin celeberrimum moverit, quod probare quum Franciſc. Sfortiam Ducem Mediolani iure periiſſe, ut Dorotheam filiam Ludovici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipſius filio deſponſatam, Mediolani quidem à ſe miſſi cōſpicarentur, ut hinc detegeretur, ſi quæ puellæ eſſent deformitas: contra Ludovicum hoc ipſum non iniuria recuſaſſe, ſed tantum filiam obtuliſſe videndam Cotta (ſic enim veſtem appellat) quam ad eum Galeatius ipſe miſerat, coopertam. Hoc & alia multa exempla referuntur à Tiraquello in ſua quarta lege connubiali, quæ eſt talis: SUAM QUISQUE DEFORMITATEM FUTURO MARITO AUT UXORI DETEGITO, NE VE NUDUS PROPTEREA, PRÆSERTIM FOEMINA, NUDATO. Nō fruſtra itaq; dixit Gyges apud Herodotum: Mulier exuta tunica & verecundiam pariter exuit. Cum enim uxor Candaulis Regis Lydiæ volente marito, ſed ea inſcia à Gyge conſpecta nuda eſſet, illa indignatione commota, ac ſi proſtituta fuiſſet, re comperta poſtea nō quievit, donec ſuo impulſu Gyges Regem maritum occideret; & ſeſe una cum regno in poteſtatem parricidæ & adulteri traderet. Rectiſſ. igitur reprehenduntur Babylonicæ muliercula, quarum

In epiſt. ad Philippenſes.

Lib. 1. c. 20. de fal. relig.

Conſ. 142.

Lib. 5. de rebus geſt. Alexan. Mag.

teſte Q Curtio, licet in conviviis principio modeſtus habitus ſit, tunc eo deinde ſumma quæq; amicula exuunt, paulatimq; pudorem profanant. Ad ultimum (honos aurib. habitus ſit) ima corporum velamenta projiciunt: nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum, virorumq, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas. Hæc autem à me non recenſentur quod nuditas corporum per ſe obſcœna habenda ſit. Non enim ignoro Virtutem à veterib. ſemper nudam depingi. Ea enim non ita deſiderat divitias & opes, ſed immortale nomen, gloriam & honorem, idq; apparet ex antiquo monumento, in quo eſt talis inſcriptio: VIRTUS NUDO HOMINE CONTENTA EST. Ob hanc rem gentiles Herculem, ad demonſtrandam eius virtutem, poſtquam eum in numerum Deorum retuliſſent, finxerunt nudum, cum exuviis leoninis, & clava, ſicut in vetuſtiſſ. nummis videre licet, quod poſt alios diligenter deſcripſit & depinxit Gulielmus Choulius nobilis Lugdunenſis.

De antiqua Religione Romanorum.

Notum etiam eſt, primum hominem in ſua perfectione & innocentia nudum ab initio conditum eſſe, neq; eum puduiſſe nuditatis, ſiquidem verecundia & pudor à turpib. malis derivatur: Sed tum demum eam turpem & infamem factam eſſe ſentio, poſtquam corrupta natura è lapſu, cupiditates impuræ acceſſerunt. Ideo recte idem Ignatius compellando Sathanam ita pergit: Ignorans tunc demum aliquid eſſe obſcœnum, quum per ſcelus illud polluimus, cum vero omne abeſt peccatum, nihil turpe cenſeri dum eſſe nihil malum eorum, quæ facta ſunt, ſed omnia valde bona. Et Auguſtin. dicit, Genitalia membra a DEO condita eſſe honeſta & decora, ſed per hominis peccatum facta inhoneſta, adeo ut iam tegantur, & Adamum ea poſt peccatum, propter turpitudinem, quā in eorum motu ſenſit, texiſſe. Concedit igitur, hominis pudenda non tegi, tanquam ſit in iis crimen aliquod artificis Dei, ſed hominis ipſius, Et recte quidem. Omnia enim, teſte Chryſoſtomo, membra animæ vel corporis, non ſolum homini Deus ad [illegible] creavit, ſed ad gloriam. Huc quoq; reſpexit Pierius, Vetuſtas, inquit, ut minus vitioſa fuit, ita ſimplicius apertiuſque de una quaq; re philoſophata eſt, neq; erat tunc temporis in humano corpore quicquam, quod vel [illegible] nuncupatione ſua turpe iudicaretur. Pravis vero moribus ſuccreſcentibus, multa decernenda fuere, tam factu eſſe quam dictu turpia, ut qui rebus ipſis modum præſcribere neſcirent, ipſa ſaltem turpitudinis infamia abſterrerentur.

In epiſt ad Philippenſes.

Contra Iulianum. c. 16.

In Hieroglyphicis de pud. lib. 34.

In deſcriptione Ameri.

Idipſum Lerium commovit, qui non abſurdis rationibus confirmat, [illegible] libidines non tam ab Americanis nudis fœminis inter quas continuo [illegible] verſandum ibi eſt, licet pulchritudine noſtratibus inferiores non ſint, excitari, verum eas in ſua ſimplici & naturali nuditate potius excuſandas, minuſq; laſcivis moribus eſſe, quam Gallicas mulierculas, quæ elegantibus & exquiſitis veſtibus & ornamentis ſuperbire ſolent.

CAP.

Caput XXXV.

In dextra manu eſſe ſignum pacis, aut ſimultatis.

ALbertus Imp. II. hujus nominis, frequenter in ore habuit, & loco ſymboli uſus eſt hoc dicto: Amicum ne temere aſciveris, aſcitum ne leviter rejeceris. Sumptum hoc fortaſſe eſt ex dicto Solonis, φίλους μὴ ταχὺ κτῶ, οὓς δ᾽ ὀρκίσῃς, μὴ ἀποδοκίμαζε. Amicos ne cito compares, quos autē acquiſieris, ne reiicias contemnaſve. De qua re extat quoq; Pythagorica admonitio. Non unicuique eſſe dexteram porrigendam, tacite innuens non temere eſſe quempiam in amicitiæ familiaritatiſq; fœdus admittēdum. Quemadmodum aūt olim in ſalutatione majores dextram dextræ jungebant, cujus rei cauſa eſt, quod omnis eorū honor dextrarum conſtitit virtute, ob quā rem hac ſe venerabantur, corporis parte: ita apud principes & magnates, hodie, velut & olim, uſitatum eſt, ut dextrā ſuam, niſi in ſignū benignitatis, & honoris cauſa porrigere non ſoleant. Sic quoque ut tactus palmatū ſignificat concordiam: *Gloſſ in leg. 1.*
ita tangendo manū inimico, intelligitur facta pax & injuria remiſſa. Eodem *De cenſib.*
modo Livius ſcribit, dextras nudas oſtendiſſe oppidanos nonnullos, amici- *Iaſon in lib. 1. col. 3.*
tiam & deditionē ſignificantes. Lacedæmonij quoq; apud Thucydidē cir- *De pactis*
cumſtantes ab Athenienſibus τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν manus quatiebant, utpote *Lib. 28.*
ſignum pacis & deditionis. Unde ſerio denegare vel de induſtria ſubducere *Lib. 4.*
dextram expectanti, ſolet eſſe plerunq; ſignum evidens apertæ ſimultatis & inimicitiæ. De hac re habemus exemplum teſte Meyero, in Philippo Duce *In annalib.*
Burgundiæ patre Caroli, qui in prælio ad Nanceiū occubuit. Cum enim pro- *Flandriæ lib. 16.*
pter nonnullas offenſiones abſente filio Carolo, Brugis graviter ægrotare cepiſſet & vox uſuſq; loquendi eum deſtitiſſet; Carolus certior factus quo in periculo pater verſaretur, Gādavo celeriter accurrit, projecitq; ſe parenti ad pedes flenſq; largiter veniā oravit omniū quæ in illum admiſerat, paternamq; benedictionē demiſſiſſime petiit. Cōfeſſionario autem ſuggerente, ſi loqui non valeret ſignum ſaltem filio oſtenderet ſuæ bonæ voluntatis: pius princeps oculos aperuit, filiiq; dextram prehendens, illam ſua firmiter manu preſſit, quod ſignū amoris erat & veniæ, Hoc teſtatur quoq; Ammianus *Lib. 11 rerum*
Marcel. de Nebridio quodā. Is enim cum contra Conſtantiū unus omnium *geſt.*
conjurare recuſaſſet, & metu militum, qui ferrum in eum ſtrinxerant, ad Iulianum profugiſſet, ſupplicirer rogavit, ut timoris levandi cauſa ei dextram

porrigeret. Cui Iulianus, ecquid, ait, præcipuum amicis ſervabitur, ſi tu dextram attigeris meam? Huc ſpectat quod eruditiſſimus Lipſius in Taciti lib. Annal. XV. notat, ubi ex Gemiſto Plethone allegat, Perſarum Regem Mentorem dextra data conſervaſſe. Ob hanc cauſam Alexan. de Alexand. refert, *Lib. 2. de reb. Græcorum* *Lib. 2. genial. dier. c. 19.* Religionem quandam in dextris eſſe, nam eam inquit porrigimus, ſi quid data fide futurum pollicemur. In ipſa enim fidem ſacratam Numa Pompilius voluit, ſacrumque fidei inſtituit, ad quod Flamines curru arcuato, manu ad digitos involuta ſolenni pompa vehi juſſit, magno argumento illam in dextris ſanctam ſacramque & propterea minime violandam ritus. Conſtat quoque apud Perſas uſitatum fuiſſe, ſi quid firmum illibatumque volebant, ut illud dextræ & fidei pignore ſancirent. Itaque nihil apud eos fide antiquius fuit. Teſtis eſt hac de re Gobryas apud Xenophontem, qui *De Cyri diſciplin.* laudat dextram Cyri. Nihil enim inquit, mentitur de iis, quæ polliceris eſt. Ubi parens meus piæ memoriæ in ſuis annotationibus allegat Homericum hoc: καὶ δεξιαὶ αἷς ἐπέπιθμεν, & addit: Nam data dextra fides firmatur, atque Reges Perſici hanc mittebant quoque, id eſt, ſuo nomine dari jubebant, &c. Eodem modo Imperatores & Reges Germaniæ olim chirothecas ſuas ad ſtabiliendam pacem & actiones quibus intereſſe non poterant, mittere ſolebant, ſicut Ius vel Speculum Saxonicum teſtatur. In dextra etiam magnam viro ineſſe autoritatem majeſtatemque ex hoc notatur, cum tumultuantem multitudinem dextra compeſcimus, ac filentium indicere, pacemque manu exporrecta afferre ſignificamus. Quo poeta quoq; reſpexit, ubi dicit:

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.

Teſtes inſuper ſunt hac de re ſtatuæ Principum antiquæ, quas porrecta dextra plerunque conſpicimus. Unde de Mario Plutarchus ſcribit, cum in ſuos cives innumeris cædibus ſæviret crudeliter, & ſui ſtipatores obvios quoſque interficerent, quos ſervare voluerit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes feciſſe. Poſtremo ut autoritatem ſacrarum literarum adducamus, ex iis conſtat, Dextram felicitatis & dignitatis locum eſſe: ſiniſtram Infelicitatis & miſeriæ. Unde quemadmodum per dextram ſæpe indicatur beata vita & per ſiniſtram perpetua damnatio: ita dextera Dei paſſim dicitur gloria æterna: ſiniſtra opprobrium, ſuppliciumque perpetuum.

Cap.

Caput XXXVI.

De Barba & Coma.

ORIGENES & Hieronymus nos docent, quod barba & capilli in ſacris literis, non tanquam res corporeæ intelligendæ, ſed metaphorica ſignificatione ad animam referenda ſit. Huic enim hoc modo barba, capilli, aliæq; corporis partes attribuuntur. Id apparet ex Pſalmo de fragranti barba Aaronis. Eodem modo, ubi lege divina filiis Aaron præcipitur: Non radent caput, neq; barbam. Ibi Heſychius Hieroſolymitanus ait, caput & barbam ſapientiæ & perfectionis noſtræ eſſe ſignum. Id quoq; veterib. ignotum non fuit. Siquidem apud veteres Francos ſubditis in ſubjectionis ſignum cæſi erant capilli, Principibus agnatis prolixi ad inſigne dominatus. Hi à puero antequam adirent regna, quam plurimum poterant alebant eos, ita ut de ſyncipite pẽderent capilli in humeros paſſi, occipitio vero ad utrumque latus eſſent crines implexi, pexi, uncti & odoramento deliburi, ut hodie ſigna eorum extant in antiquis monumentis Eccleſiarum S. Dionyſij Franciſci & Germani Pratenſis. Hoc diſcrimen (ita pergit commemorare Tilius) narrat Agathius in hiſtoria Gothica, & Burgundos ait, ex capillis paſſis agnoſcentes Clodomirum Regem filium Clodovæi, qui primus Rex fuerat Chriſtianus in prælio occidiſſe. Gregorius Turonenſis & Aimonius narrant Clotarium primum noluiſſe Gondelbaldum agnoſcere, propterea ad reprobationis ſignum, ut tonderetur perſæpe curaſſe. Scribit idem Gregorius, Clodovæi filij, Chilperici Regis corpus, mandato Fredegontis novercæ occiſi, in Matronam conjectum retibus à piſcatore fuiſſe captum, & prolixa cæſarie implexaq; agnitum. Ex Eginardo conſtat rationem hanc per ſecundam Caroleotum ſtirpem fuiſſe ſublatam etſi regum filij ſuam partem nomine Regni in ea perceperunt. In Germania fuerunt populi, in quibus æque populares ac Principes longa cæſarie utebantur, inter alios Suevi & Sicambri, id eſt, Geldri & Cliventes, Martiale teſte. Hæc Tilius. Illuſtratur præterea hoc memorabili exemplo Chrotildis Reginæ matris Childeberti & Clotarij Regum, ut refertur à Franciſco Hotomanno. Dominata eſt, inquit, quondam Chrotildis, quæ dum alterius filij, nomine Chlodomeris, demortui filios inſano quodã amore proſequeretur, ſummam contentionem adhibuit, ut nepotes remotis filiis in Regiam dignitatem producerentur. Itaque capillitii eorum, pro eo inſtituto, ſumma cũ cura & diligentia nutriebat. Cujus rei Reges fratres certiores facti, confeſtim Arcadium quendam ad eã miſerunt, qui nudum gladium ſimulque forcipem ei oſtentans, optionem illi faceret,

Pſalm.133.
Levit.21.c.
Ioan.Tilius lib.2. de reb. Gallia.
In principio vita Caroli Magni.
In Epigrammatis.
In Franco gallia, c.19.

utrum illorum nepotum ſuorum capiti admoveri mallet. At illa, inquit Gregorius Turonenſis, nimium felle commota, præcipue quum gladiũ cerneret evaginatum, ac forcipem, amaritudine præventa, reſpondit: SATIUS MIHI EST, SI AD REGNUM NON ERIGUNTUR, MORTUOS EOS VIDERE, QUAM TONSOS. Itaque nepos uterque in ipſius conſpectu interfecti ſunt.
Cap.19. Hæc Horomannus, qui ibidem multa notatu digna, De jure Regalis capillitij recenſet. Idem mos olim poſterioribus temporibus apud Græcos, & ferè ubique in Oriente, magna cum religione ſervatus fuit. Apud illos enim capillorum & barbæ per ignominiã reſectio non vulgare ſupplicium fuit, Solebant enim barbas maxima cura nutrire, probroq; inprimis ducere, vel unum pilum per vim revelli. Unde pœna ſtupri fuit, ſecuri barbas publice hujus flagitij convictis, præcidi, atq; illos ita, ut infames dimitti ſolere. Immo pro ſanctiſſimo pignore, ſi cui obligata eſſet barba, apud Græcos habita fuit. De qua re duæ elegantiſſ. hiſtoricæ recenſentur, in appendice Chronologiæ Nicephori, opera parentis mei optimi, editæ. Legimus præterea Diogenem dicere ſolitum, ſe ideo barbam geſtare, ut ſubinde ſe virum eſſe recordaretur, Recte autem Ariſtoteles & plerique philoſophi tradiderunt, barbam viris à natura ornamenti dignitatiſque cauſa contributam. Hoc etiam apud Iudæos fuiſſe obſervatum, teſtatur factum Regis Ammonitarũ, qui legatis Davidis ad ipſum miſſis, ut conſolarentur eum ob patris obitum, barbas & veſtes præcidit, Quam rem, utpote in ignominiam & contemptum ſui commiſſam, tam ægre tulit Rex David, ut Ammonitas acerrimo bello tam diu perſecutus ſit, donec eorum Rex, & reliqui Ammonitæ dignas pœnas inſolentiæ darent. Non ſine cauſa igitur conſtitutiones contra tales, ut violatores pacis & tranquillitatis publicæ factæ ſunt poſteriorib. temporibus, ſicut videre licet in conſtitutione Friderici de pace tenenda, & ejus violatoribus. ubi ita legitur: Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines ejus aut barbam expilaverit; decem libras ei, cui injuria illata eſſe videtur, per compoſitionem impendat, & judici viginti libras perſolvat. Extant etiam hac de re leges Alemannorum vetuſtiores quæ temporibus Clotarij Regis ſancitæ ſunt, ſub tit. De eo qui alium contra legẽ totonderit, ubi ita ſtatuitur: Si quis alicui contra legem totonderit caput liberum non volenti, cum XII. ſol. componat. Si autem barbam alterius totonderit nolentis, cum VI. ſol. componat. Sic in lege Salica mulcta conſtituitur in eos, qui pueros vel puellas totõderint. Et Boerius dicit, id quod Cornelius Tacitus de Germanis quoque ſcribit, Franciæ conſuetudine, uxorem à marito poſtulatam adulterij, & convictam, tonderi, & capillis abſciſſis veſtibuſq; in circuitum reſectis ignominioſe per vicos circumduci. Eodem modo Gandinus refert, ſilvæ incendiarios & fures aliquibus caſibus in Lon-

Deciſione 297.nu.13. De maleſic. in tract.pœn. num 56.

Longobardia ſolere tonderi, & decalvari pro ſecundo furto. Vnde doctiores in uſibus feudorum §. ſi quis quinque ſolidos, in modo allegata conſtit. Friderici, de pace tenenda, legendum putant: Si fur minus quinque ſolidis furatus fuerit, ſcopis & forpice excorietur, & tondeatur, non tundatur, vocabulo minus uſitato ut pleraque exempla, quæ ego vidi, habēt. Fures enim à tonſura noſcebantur, alioquin tunc temporis moris erat, capillos prolixos geſtare, ſicur in addit. Speculi Saxonici notatur. Huc referendum eſt, quod Thevetus aſſerit, Hodierno die apud Candiotas vel Cretenſes loco pœnæ haberi, ſi barba tondeatur. Sic olim apud Indos eum qui maximum aliquod delictum perpetrarat, Rex tonderi iuſſit, tanquam extrema ſit talis ignominia. Vnde non abſurde dixit quiſpiam ex veteribus, tam deforme eſſe ornatum barbæ auferre viris, quam leoni vel equis iubas attondere. Id videre licet apud Plutarchum, qui morem Siculorum refert. Ij enim victores equis lauro coronatis, captivi vero tonſis crinibus in triumpho utebantur. Hoc etiam Fazellus teſtatur. Non ſine cauſa igitur propter inſolitam rem, mirati ſunt Itali equitatum Germanicum Cæſaris Maximiliani I. quum noſtrorum patrum memoria contra Venetos bellum gereret, quod pleriſque equis iubæ detonſæ, & caudæ mutilatæ eſſent; neſcientes videlicet ideo fieri (ut noſtris hominibus tunc temporis perſuaſum erat) ut equi hac mutilatione alacriores & ſpina dorſi robuſtior fieret. Sic legimus apud M. Paulum Venetum, Catariamitas Tartaros equis ſuis, quos habent præſtantiſſimos, auferre ſolere de oſſe caudæ nodos duos vel tres, ne equus ſeſſorem cauda feriat, & ne caudam nunc huc, nunc illuc flectere poſſit. Turpe n. hoc iudicant. Sed ut ad noſtrum propoſitum revertamur, operæ precium putavi recenſere quod apud Ariſtotelem legimus, Ephoros initio ſui magiſtratus civibus edixiſſe, ut ſuperius labrum raderent ac legib. animum adverterent, ne moleſti ipſis eſſe cogerentur. Quod ideo factum putat Plutarchus, ut in minimis quoq; rebus dicto audientes eſſe iuvenes aſſuefacerent. Non omittendum etiam fuit, Alexandrum Magnum voluiſſe ut Macedones, quum vellent cum hoſte confligere, barbas raderent. Traditum n. eſt, quum quodam tempore omnibus ad prælium paratis, is à præfectis interrogaretur, num quid aliud præter hæc fieri vellet; reſpondiſſe: Nihil, niſi ut Macedonum barbæ radātur. Hoc dictum quid ſibi vellet admirante Parmenione: Annon ſcis, inquit, in prælio nullā anſam meliorem eſſe, quā barbæ. Significabat videlicet cominus eſſe pugnandum, in quo genere barbæ efficiunt, quod hi milites facilime poſſint apprehendi. Idipſum Saracenis Indis ignotum non fuit. Scribit enim Hieronymus Oſorius, Quum Luſitani ad Pananem in terram deſilire conarentur, triginta Saracenos capitib. & mentis abraſis in eos impetum feciſſe. Eam autem abraſionem devotionis fuiſſe indicium, qua ſibi diras horribiles imprecabātur, ſi è prælio, niſi victo-

In Coſmograph. 4.

De rebus Siculu prior. deca. lib. 4.

Lib. 2 c. 40. de regionib. Orientalib.

In vita Cleomenis.

De rebus Afric. & Indic. lib. 5.

Li 5. gen. dier. Cap. 18. res,excederent,& addit ibidem,eiuſmodi abraſorum fuiſſe magnam multitudinem,quib.erat neceſſe, aut hoſti vitam eripere, aut in certamine mortẽ oppetere. Hoc impedimentum in comis Arabes quoq; Abantes, & Myſios animadvertiſſe Alex.de Alex. teſtatur. Etenim ne in conflictu belli hoſtibus prædæ forent, anteriorem capillum raſitarunt. Idem Curetes (qui ideo detonſi appellati ſunt, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id eſt, tonſura) & Ætoli fecerunt. Nam quũ à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtib. Eubæis raperentur, ferũt eos frõtem abraſiſſe, & ab occipite cæſariem nutriſſe. Hoc in hodiernũ [illegible] *In vita Lyſandri.* faciunt Americani,& reliqui Indi occidentales. Lycurgus autem, ut Plutarchus memoriæ tradidit,Lacedæmonios voluit comam retinere, & ſententiæ hanc rationem attulit.Si vultus & forma fuerit bona,coma gratiã addit:Sin vero facies turpior erit,coma efficietur horribilis, ut magis terrorem incutiat. Verum qui magis ſapuerunt, morẽ hunc reprehendebant. Neq; is mos Lacedæmoniorum ſemper in uſu fuit. Nam ut ſcribit idem autor, iuvenes conſueverunt,quũ ex ephebis excederent, comas deponere Delphis. Et egregii ac inſignes Imperatores milites tonſos omnino volebant,nec Romani aliter videntur conſueviſſe.Hanc rationẽ,ut ſapientiorum ac plurium ſe- *1.Corinth.2.* ctatus eſt D.Paulus Apoſtolus(ut miſceamus ſacra profanis) ubi dicit probro viro dari,ſi comam promiſerit,eamq; naturam appellat,quod homines *Li 4. de voluptate & bono.* inſtinctu naturæ ſic iudicent, Mentum autem & barbam radere Alexandri temporibus fuiſſe repertum,cum non raderentur prius, aſſerit Chryſippus, *Lib.13. dipnoſoph.ca.6.* ſicut ab Athenæo citatur, ubi Alexin ita dicentem introducit:

Picatum aut deraſum ſi quem forte videris,
Horum utrumque cuius rei gratia factum putes?
Aut de militia cogitare ille mihi videtur,
Facturus omnia quæ barbæ non conveniant:
Aut in civitate flagitiis omnibus ſe inquinaturus.
Nam per deos ecquid nobis barbæ pilus moleſtius eſt,
Propter quem hominem eſſe unumquemque noſtrum apparet.
Niſi fortaſſe mediteris quod indignum eo ſit.

Sane patrum noſtrorum memoria in Germania & Gallia [illegible] comarum uſus paulatim in deſuetudinem abiit, & [illegible], *De reb Burgund.lib.4.* Philippum Bonum Ducem Burgundiæ circa [illegible] præbuiſſe,Is enim ut Heuterus Del[illegible] refert,cu[illegible]plicaretur morbo; ei pellendo, inter varia remed[illegible] (quam tum ſumma cura viri proceres nutriebant) [illegible] animadverteret, ſe propter novitatem rei à ſ[illegible] viſentibus derideri,edictum propoſuit, quo aulicis & [illegible] omnibus quemadmodũ feciſſet,caput radi iubebat,parentibus Bruxellæ eo

dic

die quingentis; cæteris ut idem facerent, opera Petri Vaſquēbaccij viri nobilis, ad hanc rem delecti, coactis, ita ut Bruxellæ cæteriſque urbibus ac oppidis, nobilis omnes raſi, magno vulgi cum riſu, conſpicerentur. Hæc res tū temporis inſolita, paucos poſt annos, non ſolū apud Belgas, & Gallos, ſed univerſam Europam invaluit, & quidem non abſque ratione. Virorū enim maior gravitas eſſe debet, quam ut ſerijs omiſſis in ornāda coma, inſtar muliercularū occupati ſint. Huc accedit quod coma prolixior non ſolum multis in rebus impedimento, ſed etiam nocumento eſt præſertim influxionibus capitis & vulnerib. curandis. Poſtremo ſilentio ꝑtereundū nō fuit, ſicut olim, ita nunc mali ominis loco haberi, in ſomno videre ſibi amputari vel amittere capillos. De qua re extat epiſtola notabilis C. Plinij Cecilij ad Suram *Lib. 7. epiſt. 27.* ubi interpres allegat Suidam ſentientē, quemadmodum tondere de vertice capillos portendat detrimentum rerum: ſic capillum decidere, magnū periculum. Huius rei quoq; meminit Pierius, dextram videlicet capitis partem *In hieroglyp. lib. 32.* capillis denudatam imaginari oſtendere mares conſanguineos extingui debere, quod ſi nullos habuerit, damnū nihilo ſecius aliquod extimeſcendum. Si vero lęva capitis pars ſine capillis eſſe viſa fuerit, cui hoc acciderit, fœminas, ſi quas habet cōſanguinitate iunctas, interituras oſtendit: ſi non habeat, alicunde damnum omnino obventurum. Sed hæc conjectoribus ſomniorum relinquamus qui ſomniantibus ſimiles, peculiares libros conſcripſerunt, inter quos Apoſmaſaris Apoteleſmata, præ reliquis commendantur. Nos aūt ex ſacris literis certo ſcire debemus, capillos capitis noſtri numeratos eſſe omnes, neq; unum ex ijs abſq; voluntate divina decidere poſſe, cum præſertim non ignoremus divinationem ſuperſtitioſam per iu ſomnia, non tantum à Chriſtianis damnari, ſed ēt legib. Romanis prohiberi & puniri. *L. etſi excepta C. de maleſic. & mathem.* Apud Ieremiam quoq; Deus per Prophetam ſomnia vana & inania deteſtatur, ſed vera & divina cōmendat. Et Siracides in libro ſuo Sapientiæ monet, ne ſomniis vanis aliquid tribuamus, quā cordi, ingt, tuo viſa offerūtur, inſtar parturientis. *Cap. 23.* Niſi ab altiſſimo demiſſa fuerint, ne attribuas ad illa cor tuum. *Cap. 34.* Multos n. deceperunt ſomnia, & prolapſi ſunt, qui ſpē in illis collocarunt.

Caput XXXVII.

De miranda naturæ compenſatione.

MIRA eſt providentia & ſolicitudo naturæ, q̄ Creator omnium rerum ei tanq̄ optimæ matri attribuit. Ea n. in animalib. membris diſtortis, vel mutilatis aut debilitatis, vel ēt omnino deficientib. plerunq; alijs membris præter ſuum officium, ad ꝙ deſtinata ſunt, tale robur & dexteritatē ex diuturna conſuetu-

 dine

dine ſuppeditat, ut dicere aliquis poſſit, non in diſtinctione membrorũ, ſed in continuo uſu perfectionem conſiſtere hac de re ſæpius cogitavi, quũ eſſemus Comburgi apud vere nobilem & præſtantiſſ. virum D. Eraſmũ Neuſteterum. Is enim quum nulla benignitatis & humanitatis erga nos prætermiſiſſet officia, iuſſit accerſiri, ex vicinis Salinis Suevicis Thomam Schweickerum, natum xxxi. annos, & quidem honeſtis parẽtibus, quem licet mater ſua abſq; brachiis in lucem enixa fuiſſet, omnia tamen munia manuum, pedũ ſubſidio, ita exequebatur, ut quod in uno deſideraret, in altero compenſatum ſibi eſſe affirmare non erubeſceret. Nam quum in editiore loco, qui æquaret altitudinem tabulæ, in qua eſculenta appoſita erant, conſediſſet, apprehenſo pedibus cultro, ſcindebat panem, & alios cibos: pedes ea poſtea nec non & potum, veluti manus ori porrigebant; peracto prandio pedibus pingebat nobis omnibus videntibus tam elegantes latinas & germanicas literas, ut exempla earum, quaſi rem inſolitam nobiſcum ſumſerimus. Poſtulantibus etiam nobis cultello parabat calamos ad ſcribendum aptiſſimos, quos poſtea nobis donabat. Quum eſſet ita occupatus, diligenter inſpexi formam pedum, quorum digiti erant ita longi, & ad res tenendas apti, ut procul aſpicientibus manus (pallio enim ſuo verecunde admodum crura tegebat) viderentur. Hoc ſpectaculum nobis ſane iucundum, & antea non viſum, iuſſus etiam fuerat paulo ante Cæſareæ Majeſtati, quum illac tranſiret, exhibere, quæ hanc mirandam naturæ compenſationem, non abſque munificentia, lubens ſpectavit. Hoc ipſum illuſtravit elegantiſſ. epigrammate Iohannes Poſthius Medicus & Poëta eximius, Id, ſicut ipſe nuper ad me miſit, huc aſcribendum duxi.

Mira fides! pedibus dextre facit omnia Thomas,
Cui natura parens brachia nulla dedit.
Namque bibit pedibus, pedibus ſua fercula ſumit
Voluit & his libros, praparat his calamos,
Quin & Literulas pede tam bene pingere novit
Artificis ſuperet grammata ducta manu.
Maximus hoc Cæſar, ſtupuit quondam Æmilianus,
Donaque ſcribenti largus honeſta dedit.
Omnia nempe poteſt vigilans induſtria, quodque
Natura ipſa negat, perficit ingenium.

Similis homo mancus, videlicet abſq; brachiis, noſtro tempore fere totam Germaniã pervagatus eſt, qui collo & mento gladium vibrare, haſtilia iaculari, & alia multa mira dexteritate, & ita certo longa conſuetudine, q̃ velut in artẽ tranſierat, didicerat, ut à propoſito ſcopo raro aut nunquã aberrare ſolitus ſit. Reliqua officia manuum, pedum miniſterio ſupplebat. Verũ eum fuiſſe

fuiſſe impoſtorem & ſceleratum hominem, ejus infamis exitus (ut fertur) demonſtravit. Id quoq; aliis nationib. olim rarum viſum fuit. Nam ut referunt hiſtorici, inter dona Regum Indiæ Octavio Auguſto oblata, præter opulentam mercium Indicarum ex auro & gemmis oſtentationē, adoleſcens brachiis ad humeros uſque præfectis, qui pedibus omnia manuum officia præſtaret, veluti res propter raritatem admiranda, adductus fuit. *In vita Auguſti Imperatorum.* Apud nos ſane habemus adhuc adoleſcentem & virginem, ex iiſdem parentibus, & quidē celebri & honeſto genere prognatos, qui peculiari acumine ingenij ſunt præditi. Et licet mutos & ſurdos eos ambos natura procreavit, tamen uterque ſcite legere & ſcribere elegantiſſime, nec non & rationes mercatorias computare poteſt, Ut autem hic ex nutu quę ſibi facienda ſunt dextre percipit, & ſi deeſt calamus, geſticulationib. ſuas cogitationes exprimit, nec non & in omnibus aleæ luſibus, qui apud nos uſitati ſunt, & non ſine accurata ratiocinatione perfici poſſunt, excellit: ita illa acu, & ingenioſa textura alias puellas facile ſuperat. Inter cæteras autem mirificas dotes, quas illis natura compenſavit, memorabile eſt, quod ex motu labiorum interdum percipere videntur, quid aliquis loquatur. Unde videas eos cōciones ſacras ſæpiſſime frequentare, ut aliquis non abſurde dicere poſſet, videri intentis oculis viſu eos haurire, quod alij auditu facere ſolent. Siquidem orationem dominicam, aliaſque pias preces quando volunt, abſq; ſuggeſtione, aliiſve adminiculis, ſcribunt, Evangeliaque feſtis diebus deſtinata non ſecus ac alij memoriæ cōmendant, ita ut expedite ea ſcribere poſſint. Quod ſi in templis ſalutiferum nomen Iesu Christi profertur, hic præ cæteris in cœtu detracto capiti pileo, & genu flexo venerabundus conſpicitur. Adeo natura, veluti fidelis mater, compenſando ſolicita & ſtudioſa eſt, ne tanquam dura noverca merito accuſari poſſit. Quod enim in aliquibus ſenſibus adimit, inalijs reſtituit. Id quod olim accidit Didymo Alexandrino, de quo Ruffi. ſcribit, Quum luminibus orbatus eſſet, eum adhibitis piis precibus ſtudia ad laborem ac juges continuataſque vigilias, non ad legendum, ſed ad audiendum, ut quod aliis viſus hoc illi conferret auditus, adhibuiſſe, eaque indefeſſa diligentia, docente Deo, in tantam divinarum humanarumq; rerum eruditionem & ſcientiam veniſſe, ut ſcholæ Eccleſiaſticæ doctor exiſteret. *Lib. 2. c. 7. Eccleſ. hiſt. Cap. 86.* Huc referri quoque poſſunt, quæ infra de mutis geſticulatoriis notabimus. Notum præterea eſt, fuiſſe majorum noſtrorum tempore Ioannem Ferdinandum, natum in Flandria, patre Hiſpano, cæcū & præterea inopē. Quas tamen ambas difficultates, admodū contrarias hominib. doctis, ita ſuperavit, ut non ſolū poëta & philoſophus inſignis evaſerit, ſed ēt tā eximius Muſicus ut cum maxima audientiū delectatione varia genera Muſica tractaret, atque inſuper cantilenas aliquot vocum artificioſiſſimas memoriter compone-

poneret. Hunc tamen longe ſuperavit Nicaſius de Werda Mechliniæ natus. Qui licet ab anno tertio ætatis ſuæ oculis captus, & ob id etiam elemẽtorum literarum penitus ignarus fuiſſet: tñ nihilominus in omni doctrina divina & humana adeo profecit, ut admirationi omnibus eſſet, & quum Lovanij gradum Magiſterij accepiſſet, ſcholis aliquandiu Mechliniæ cum laude præeſſet, & Lovanij aliquanto poſt licentiam in Theologia conſecutus, cœcus quamvis Evangelium tamen publice docuerit. Quin & poſt hæc gradum Doctoris utriuſq; juris in Academia Colonienſi quum accepiſſet, in gymnaſio publice ibidem iura cum ſtupore omnium docuit, atq; libros utriuſq; juris, quos nunquam viderat, & legerat memoriter recitavit, donec Coloniæ moreretur. Anno 1492.

Caput XXXVIII.

De Vrſis ambeſtricibus hominum, & mira crudelitate quorundam, qui Chriſtiani perhiberi volunt.

Generosus & excellens vir, D. Nicolaus Virlæus Polonus, nobis multa ſtupenda de vita & moribus Iohannis Baſiliadis Magni ducis & Principis Moſcorum, & inter alia narrare ſolebat, quod prope ſuum cubiculum urſos aliquot immanes alere conſuevиſſet, ijſque homines, quos è medio tollere vellet, pleroſq; indicta cauſa non habito reſpectu proprij ſanguinis, dilaniandos objiceret, eumque hac re magnam delectationem capere, idque poſtea una cum aliis ejus horrendis & nefariis ſceleribus, quibus omnibus tyrannis qui crudeliſſimi fuerunt, antecellit, in deſcriptione Moſcoviæ prolixe recenſuit Alexander Gaguinus, & alij nonnulli quorum ſcripta extant. Quum autem hoc genus ſupplicij pleriſque mirum & ſævum videretur, & ipſemet quoque hac de re cogitarem, incidi paulo poſt in locum Ammiani Marcellini, qui fere eadem refert de crudelitate Valentiniani. Imper. Ira
Lib 29. enim ſcribit: Illud tamen nec præteriri eſt æquum, nec ſileri, quod quum duas haberet urſas ſævas, hominum ambeſtrices, Micam auream & Innocentiã, cura agebat enixa, ut earum caveas prope cubiculum ſuum locaret cuſtodeſque adderet fidos, &c. Innocentiam denique poſt multas, quas ejus laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut bene meritã, in ſylvas abire dimiſit innoxiam, &c. Etſi autem Caligula alijque Imperatores vel potius tyranni, ſæpiſſime utriuſq; ſexus homines feris interdum etiam ferinis pellib. ut Nero ferit, inſuros, dilaniandos obiicere juſſerunt, hacque laniena (à qua tamen

tamen pij homines protectione divina ſæpe incolumes manſere, feræque contra naturam mitiores, quam homines ipſi fuerũt, ut apud Euſebium videre licet) delectatos mirifice conſtat: tamen horrendum eſt, quod Suetonius de Nerone ſcribit. Credimus, inquit, etiam polyphago cuidam Ægyptij generis crudam carnem, & quicquid daretur mandere aſſueto, concupiſſe vivos homines laniandos abſumendoſq; obiicere. Talem ſervum Æthiopem, qui humana carne veſcebatur, una cum aliis muneribus Aladinum Haſſiorum in magna Taprobana Indiæ inſula Regem, ante pluſculos annos ad Solimanum Turcarum Regem, per Benchaomerum legatum ſuum miſiſſe, refert Iuſtinianus. De Amida Tunetorum Rege Iovius ſcribit, quod ſolitus fuerit non ſolum hominum interfectorum cadavera canib. laceranda obiicere, ſed etiam in vivos homines mordaces moloſſos, diuturnaq; fame, ut aſperius ſævirent, efferatos immittere. Si igitur ob hanc crudelitatem Ethnici ac Mahumetani, & quidẽ merito reprehenduntur, quis negare poterit, eos qui Chriſtiani eſſe & perhiberi volunt, ſeſe minime excuſare poſſe. Ideoque perpetua nota infamiæ & crudelitatis dignos eſſe. Quare non ſine ſtupore legitur, quod Sabellicus ſcribit. Famam fuiſſe, Franciſcum Carretum Patavinum Principem canes immanis ſtaturæ habuiſſe, quibus miſeros cives laniandos obiicere ſolitus eſſet. Eandem crudelitatẽ belluinam Iohannem Mariæ Ducem Mediolanenſem exercuiſſe teſtatur idem Iovius. Sævus, inquit, princeps in cives, poſt multos ex amicis paternis ſecuri percuſſos inauditæ crudelitatis carnificinam exercuit. Prægrandes enim & voraciſſ. moloſſos noxiorum primo, & mox innocentum carne nutritos, magiſter eorum Gyranus fera immanitate ita alebat, ut eis, quos odiſſet princeps diſcerpendos obiiceret, incredibili horrore gemituq; paventis populi. Quid autem vetat dicere nonnullos ex domitorib. iſtis novi Orbis, erga Indos occidentales crudelitate his, de quibus diximus, haud inferiores fuiſſe, quum opulẽtiſſimam civitatem Culconem occupaſſent, & cæſis captiſq; incolis totã illã regionẽ ampliſ. miſere afflixiſſent, Ferunt n. repertos Hiſpanos quoſdam, qui trucidatos ad ludicrum oblectamentum Indos vorandos canibus obiicerẽt, Et extat in Oviedi Indiæ hiſtoria, memorabilis & lepida res, quoniam bene cecidit, talis videlicet: Didaco Salazari (cujus inter S. Iohannis inſulæ primos occupatores celebre adhuc nomen eſt) canis erat moloſſus acer & barbaris inprimis infeſtus, Bezerillum vocabant. Nocte, quæ diẽ quo Cacicum Mabodomacam prælio Hiſpani vicerunt, ſecuta eſt, Salazar canẽ adverſus Indicam anum, quæ inter captivos erat, emittere conſtituit. Id ut cõmodius faceret, epiſtolam tradidit vetulæ perferendam ad Gubernatorem, qui duob. inde forte miliaribus aberat, ſed eo cõſilio ut ſimul atq; à ſuorum conſpectu ablata eſſet, canem in eam ſolveret. Ea quum læta abiret, ſperans ſe hu-

Lib. 8. c. 7. eccleſ. hiſtor.

In vita Neronis.

In hiſtoria Venet. lib. 15.

Lib. 44.

Lib. 8. dec. 2. de reb. Venet.

In elog. illuſt. viror. lib. 2.

Benzo in hiſt. novi Orbis lib. 3. c. 5.

Lib. 16. c. 11.

ſe hujus epiſtolæ beneficio libertatem conſecuturam, vixq; inde lapidis jactu abeſſet, Salazar canem emittit, is vetulam facile aſſequitur. Miſera anus ubi moloſſum furibundũ ad ſe recta tendere videt, humi reſidens, his eum idiomatis ſui verbis mulcere cœpit: Domine canis, domine canis, ego fero iſtas literas ad Gubernatorem, obſignatam ei epiſtolã oſtendens, & addens: Ne ſævias in me domine canis. Hic canis, velut ſupplices illas & adiectas preces ſenſiſſet, protinus mitigato impetu ſubſtitit, & ſublato altero crure, ut canes ad parietem ſolent, eam perminxit. Ea res Hiſpanis, qui ferociam & ſævitiam animalis noverant, miraculo fuit, puduitq; ipſos fœminã interficere, cui canis pepercisſet. Hinc apparet verũ eſſe quod Ariſtoteles ſcribit, *ὅτι δὲ πρὸς τοὺς ταπεινουμένους παύεται ἡ ὀργὴ καὶ οἱ κύνες δηλοῦσιν, οὐ δάκνοντες τοὺς καθίζοντας.* Adverſus ſe ſubmittentes, requieſcere iram etiam canes manifeſtũ faciunt, non mordentes eos, qui proſtrati ſunt. Eodem modo in hiſtoriis legimus Indos illos occidentales in regno Peruano, quũ Hiſpanos auro explere non poſſent, ideoque tormentis ſubiicerentur, in ſilvas ſeſe abdidiſſe, quos Hiſpani velut feras indagantes ſagaci canum odoratu perveſtigarunt, multosque ita repertos, efferati canes dilaceravere: ipſi vero damnata vitæ ſpe tantas ærumnas ſuſpẽdio finiebant. Idipſum etiam, tanquã *αὐτόπτης* confirmabat Bartholomæus Epiſcopus de Laſcaſas, ſive Caſaus, Hiſpanus, ordinis Dominicani monachus, ubi in deſcriptione regni Peruani, ita Indorum calamitatem deplorat: Præterea recenſendus eſt alius actus diabolicus, qui neſcio an potius feris beſtiis quam hominibus conveniat. Etenim Hiſpani de induſtria alunt moloſſos ferociſſimos & ſanguinarios, quos potiſſimum aſſueſaciunt ad dilaniandos & occidendos Indos. Non puto quod tam genuini, & veri Chriſtiani, quam qui volunt videri tales, & nõ ſunt, dicturi ſint, ſimile aliquid audirum eſſe: Hiſpani illi ſecum ducunt, quo proficiſcuntur, magnam multitudinem Indorum in vinculis, ac ſi eſſet grex porcorum. Hos mactant, & habent macellum carnis humanæ. Sæpius autem unus alterum ita compellat: Concede mihi fruſtum carnis Vellaci (ita enim contumelioſo nomine vocant Indos illos) pro paſtu canum meorum quod ſi mactavero unum ex meis, id tibi reſtituam: non ſecus ac ſi alius alij partem porci vel vervecis concederet. Nonnulli ex iis ſolent ire venatum, qui ſi revertuntur & interrogantur, quo pacto venatio ſucceſſerit, Recte inquiunt, quia occidi cum meis canibus quindecim aut viginti Vellacos. Hæc & alia horrenda ſcribit Epiſcopus ille Hiſpanus in dicto ſuo libro, qui impreſſus in ſua vernacula lingua Hiſpali, Anno M. D. LII. & poſtea in Gallicũ idioma converſus fuit, ex quo hæc tranſtuli. Præterea Antonius Piſo in ſuo diſcurſu quem Gallico ſermone conſcripſit, refert ex hiſtoriis Indicis, Valboæ profecti Hiſpanorum juſſu, Regem Indorum Pancram nomine, cum ſuis aliquot

Lib. 2. Rhetor.

De deſtructione Indorum per Hiſpanos.

quot principibus fuiſſe canibus obiectum, & ab iis devoratum. Vbi addit, militem Hiſpanum in illa expeditione adduxiſſe ſecum moloſſum tantæ ferocitatis, ut in præliis hoſtib. terribilior eſſet, quam ipſimet Hiſpani milites. Ideoq; ſuo domino menſtruum ſtipendium peculiare pro illo numeratum fuiſſe. Hunc tandem ab Indis interfectum jaculis cum tando gaudio ipſorũ fuiſſe, ac ſi plures hoſtes mactaſſent. Idipſum affirmat Petrus Martyr, ubi dilacerata cadavera à canib. cremata eſſe dicit. Et poſtquã de ferocitate moloſſorum erga miſeros nudos & inermes Indos plura recenſuit, aliter tamen accidit, inquit, quando cum Caramairenſibus & Caribibus manus cõſeiunt, ferociores namq; belliſq; gerendis aptiores ſunt, irruentes canes citius fulgoris ictu venenatas deſtinant ſagittas, & multos perimunt. *In Oceani. deſc. cap. 3. lib. 2.*

CAPUT XXXIX.

De crudelitate Ethnicorum erga amabile Chriſtianum nomen.

TANTUM ſemper fuit odium diaboli erga Chriſtianos (Antiochiæ enim primum diſcipuli appellati ſunt Chriſtiani, quum Petrus & Paulus ibi fundarent Eccleſiam) ut ſua organa quieſcere non ſit paſſus, ſed excitarit & excæcarit, ut inauditis modis erga eos, q̃ nomen ſuũ CHRISTO dederant, ſævierint. *Lib. 5. c. 2. de inſt.*
Siquidẽ ſpiritus iſti cõtaminati ac perditi (ut Lactantij verbis utar) quib. veritas & nota eſt, & invisa, q̃ a per ſe nocere pij nihil poſſunt, publicis eos odiis perſequũtur quos ſibi graves ſentiunt, exercétq; ſævitiam q̃ violentiſſ. poſſunt, ut aut eorum fidẽ minuant per dolorẽ: aut ſi id efficere nõ quiverint, auferãt omnino de terra, ne ſint qui poſſint eorũ nequitiã coërcere, &c. Vnde evenit, ut mendaces & ſanguine gaudentes innoxia illi ſpiritus, ſuis organis perſuaſerint, Chriſtianos autores eſſe omniũ malorum, atque ita eo rem deduxerint ut deficientibus alijs criminoſis obtrectationib. ſolumodo tam amabile nomẽ hoc capitale eſſet. Hinc emanavit Edictum Neronis imperij ſui Anno XIV. Quiſquis Chriſtianum ſe eſſe confitetur, is tanquam generis humani convictus hoſtis, ſine ulteriore ſui defenſione, capite plectitur. Etſi autem ſub imperio Commodi, qui regnare cœpit poſt natum CHRISTUM, Anno CLXXX. lex lata fuit, quæ delatores Chriſtianorũ nõ ſinebat vivere, ut Euſebius memoriæ tradidit ubi refert, quomodo delator Appollonij Martyris fractis crurib. punitus ſit. Immo Antonini Pij conſtitutio teſtis eſt, eam in honorem Chriſtianorum promulgatam eſſe. Ea extat relatore Vlpiano, hiſce verbis: Eis q̃ Iudaicã ſuperſtitionem ſequũtur, D.D. Ver⁹ & Antoninus *Lib. 5. c. 19. Eccleſ. hiſt. In l. generaliter § fin. ff. De decurionibus.*

hono-

honores adipiſci permiſerunt. Non loquitur autem hic Vlpianus, ut Accurſius & alii putant, de Iudæis, ſed de Chriſtianis, qui propterea Iudaicam ſuperſtitionem ſequi dicebantur, quod à Iudæis primordia ſuæ doctrinæ hauſiſſent. Hoc quoque eruditiſſ. Lipſius obſervavit, ubi de Pomponia Græcina, quæ ſuperſtitionis externæ rea facta ſcribitur, inquit: Chriſtianiſmi credo accuſatam hanc fœminam ſive, ut tunc confundebant, Iudaiſmi. Habuit ſane cauſam gravem Antonius, ut faveret Chriſtianis, eorum enim precib. ipſe cum univerſo exercitu in bello Sarmatico ſervatus, & victoriam conſecutus eſt, unde legionem iſtam Chriſtianorum militum κεραυνοβόλον, id eſt, fulminatricem appellatam aſſerunt, ſicut Euſebius Oroſius Nicephorus & Paulus Diaconus teſtantur. Eodem modo deinceps non raro præſides provinciarum mitiores fuerunt, & Chriſtianis, utpote innoxiis, & pacatis hominibus pepercerunt, ſæpe etiam eos in honore habuerunt, conſiderantes ſcilicet tanquam præſtantiſſimi viri, non minus impium eſſe, eos qui non peccarunt, impietatis condemnare, quam impios abſolvere. Etſi vero hæc ita habebant, ut dixi: tamen accuſatores & hoſtes Chriſtianorum, Cainico odio & Diabolico furore incitati, magis fremebant, & quum nihil aliud illis ſuppeteret, inſanum & furioſum populum incedebant, ut clamarent, Chriſtianos eſſe atheos, ſicut Iuſtinus quæritur, nec non hoſtes communes ſeditioſos & turbatores pacis & Reip. eoſque tanquam homines noxios & flagitioſos apud præſides deferebant. Eo autem res tandem pervenit, ut, ſicut idem Lactantius deplorat, inepti religioſi inexpiabili ſcelere contaminari atque aſtringi ſe putarint, ſi Chriſtianos rationem fidei ſuæ reddentes audirent. Timent n. inquit, ne à nobis revicti, manus dare aliquando clamante ipſa veritate cogantur. Obſtrepunt igitur & intercedunt, ne audiant & oculos ſuos opprimunt, ne lumen videant q; offerimus. Quo plane ipſi diffidentiã ſuæ prauitæ rationis oſtendunt, quũ neque cognoſcere, neq; cõgredi audent, quia ſciunt ſe facile ſuperari. Et idcirco diſceptatione ſublata.

In li. 13. Annal. Taciti.

In princ. lib. 5. divinarum Inſtitut.

Pellitur e medio ſapientia vi geritur res.

ut ait Ennius; & qui ſtudent damnare tanquam nocentes, quos utique ſciunt innocentes, conſtare de ipſa innocentia nolunt. Quaſi vero maior iniquitas ſit probatam innocentiam damnaſſe, quam inauditam. Sed verentur, ne ſi audierint damnare non poſſint. Et ideo cultores DEI ſummi, hoc eſt, iuſtos homines torquent, interficiunt, exterminant, ne cauſſas odiorum reddere ipſi poſſunt, qui tam vehementer oderunt. Quia ipſi errant, iraſcuntur iis, qui veram viam ſequũtur, & cum corrigere ſe poſſint, errores ſuos inſuper crudelibus factis coacervant, innocentiũ cruore maculantur, & dicatas DEO mentes eviſceratis corporibus extorquent. Cum talib. nunc congredi & diſputare contendimus, hos ad veritatẽ ab inepta perſuaſione traducere, qui

qui ſanguinem facilius hauſerint, quam verba juſtorum, &c. Teſtis præterea eſt hac de re locuples Tertullianus Si, inquit, Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues; ſtatim, Chriſtianos ad leonem, acclamatur. Quin immo, teſte eodem autore, Chriſtianos Sarmenticios & ſemiſſios vulgus appellavit, quia ad ſtipitem dimidij aſſis revincti, ſarmentorum ambitu exurerentur. Cum tamen idē Tertullianus alio loco pro defenſione Chriſtiani nominis, dicat: Nos pro ſalute Imperatorū Deum vocamus æternum, Deum verum, & Deum vivū, quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præ cæteris malunt: Imperatoribus precamur vitam prolixam, imperium ſecurū, domum tutā, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populū probū, orbē quietum. Eodem modo Arnobius ita cōqueritur: Cur noſtra ſcripta ignib. meruerunt dari? cur immaniter conventicula dirui: in quib. ſummus oratur Deus, pax cunctis & venia poſtulatur, magiſtratib. exercitibus, Regib. familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentib. & reſolutis corporum unctione? in quib. aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat; niſi quod mites, verecūdos, pudicos, caſtos, familiares cōmunicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceſſitudine copulatio. Verum ita ſe res habet, ut quoniā plurimū gladiis & poteſtate valetis ferri, ante ire vos etiā veritatis ſcientia judicetis &c. Hunc furorem populi, cujus mos, quamvis falſus reum ſubdere, principes provinciæ humaniores compeſcere non potuerunt, licet egregiū Imperatorum reſponſum tunc tēporis habuerint, ꝙ poſtea in Iuſtiniani Codicem relatum eſt; Vanas videlicet populi voces non eſſe audiendas, nec enim vocib. eorū credi oportere, quando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentē cōdemnari deſiderant. » Eſt enim, teſte Saluſtio, vulgus ingenio mobili, ſeditioſum, atque diſcordio- » ſum, cupidum novarum rerum, quieti & ocio adverſum. Attribuerunt au- » tem Gentiles Chriſtianæ fidei, mutationem & labefactationem imperij, ob eam rem in immolationes conſervandas, & ſacrorum Chriſtianorum cultū deſerendū contenderunt, unde tanta & tam crebra mala fluxiſſent. Idq; patet ex oratione Symmachi præfecti Urbis & Legati Senatus Romani, qui Valentiniano, Theodoſio & Arcadio Impp. veterem deorum cultum reſtituendum perſuadere voluit. Namq; ut reparationem Aræ Victoriæ (quam, vel, non procul ab ea, Revardus Puteal Libonis fuiſſe putat) quæ à Chriſtianis Imperatoribus de curia ſublata erat, facilius impetraret, allegavit Romanæ urbis ſenectutem, cultuſq; falſorum deorum diuturnitatem, ſimul dicens, feliciter & proſpere omnia ſucceſſiſſe olim ac eveniſſe, ſub falſorum deorum cultu, & contra ſub Chriſtiana religione converſa omnia in deterius; terrarum ſterilitatem, famem, bella, & neſcio quæ alia mala exorta eſſe. Verum ejus rationes & argumenta graviter à D. Ambroſio & Aurelio

Contra gentes.

Cornel. Tacit. li. 2. hiſt.

L. decurionū C. de pœnis.

Lib. 5. c. 9. de iur. ambig.

Ruffinus lib. 2. c. 30. eccl. hiſtor. Prudentio confutata ſunt. Huc referri poſſunt, quæ regnante Theodoſio deſtructo templo Serapis, in quo Alexandriæ colebatur, accidere. Mos enim erat in Ægypto, ut menſura aſcendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis autorem. Subverſo autem ejus ſimulacro, igniq; conſumpto, omnes ſimul negabant Serapin injuriæ memorem aquas ultra affluentia ſolita largiturum. Sed ut oſtenderet DEUS, non Serapin, qui multo erat Nilo poſterior, ſed ſe eſſe qui aquas fluminis temporibus ſuis juberet excreſcere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quãtam fuiſſe prius ætas nulla meminerat. Et ideo ulna ipſa, id eſt, aquæ menſura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum DOMINUM in Eccleſiá cœpta deferri. Hæc geſta ubi religioſo Principi nunciata ſunt, extentis ad cœlũ palmis, cum ingenti fertur exultatione dixiſſe: Gratias tibi CHRISTE, quod abſq; urbis illius magnæ pernicie tã vetuſtus error extinctus eſt. Eodẽ modo accidit, quando Radagaiſus Scytha innumerabiles copias in Italiam adduceret. Quum enim Romam tanquam caput imperij peteret, neque in Honorio Imper. ulla ſpes eſſet; pagani qui adhuc multi in urbe atque Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant erecti animo, palam in ſermone jactare, merito hæc barbaris ſecunda evenire, quod deos propitios haberẽt, quos ritu gentilitio colerẽt: Chriſtianam vero pietatem, quæ DEUM ſuũ haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac civitatem Romanã idcirco deſtitutam aſſerere, quia deos & ſacra deſeruiſſet. Profecto, ſi priſcæ ceremoniæ repetantur, finem his malis & periculis affore. Idem accidit, quum Alaricus Gothicum exercitum in Italiã duceret, & Romam acerrima obſidione premeret. Nam tunc omni humana ope deplorata, ad vetera deorum auxilia à quib. ſæpe ſe conſervatos ferebant, imploranda ſe converterunt. Auxit vero eorum fiduciam, ut Sigonij verbis utar, Pompejanus urbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiviſſe dixit, aſſerentes ſe nuper Narniam, ſacrificiis factis, è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longe à mœnib. propuliſſe. Quam rem cum ad Innocentium Pontificem retuliſſet ille ſi Zoſimo pagano homini habenda fides eſt, reſpondit: Agere ut quod Reip. conducturum putarent. Cæterum Senatum in Capitolio ſacrificiis incumbentem populus averſatus eſt, ſacrilegium illud verius, quam ſacrum arbitratus. Eodem modo in ſacris literis legimus, Achazem Regem Iudæ, quum premeretur bello ab Aſſyris, idolis ipſorum, relicto vero DEO, ſacrificaſſe, quum putaret eorum auxilio ſe victum, & hoſtibus feliciter omnia procedere. Sed recte ibi dicitur: Iſta ſacrificia prohibita, ruinam & exitium tam Regi, quam populo Iſraelitico, accumulatis pœnis, accerſiviſſe. Hoc ſane conſiderari debuiſſet, quum non ita pridem, Romæ, teſte Iovio hiſtorico, *Lib. 21.* Græculus quidem Demetrius taurum peſtilentiæ placando numini in amphitheatro,

ethnico

ethnico ritu immolaret, quæ inanis ſacrificij litatio, qnũ morbus paulo poſt
ſua ſponte miteſcere cœpiſſet, à multitudine efficax habita fuit. Sed ne lon-
gius à propoſito vagemur, Cedrenus Græcæ hiſtoriæ ſcriptor memoriæ tra-
didit, tempore Diocletiani (ſub cujus imperio Chriſtiani decimam, eamq;
longe acerrimã perſecutionẽ perpeſſi ſunt, ſiquidẽ Euſebius refert, ſe vidiſſe *Lib. 8 c. 11.*
in Phrygia urbẽ Chriſtianorũ cũ omnib. civib. & parvulis funditus deletã & *eccleſ. hiſt.*
concrematam, idq; iuſſu Diocletiani & Maximiani, eo quod ſacris gentiliũ
intereſſe noluerint) oraculum editũ fuiſſe, Chriſtianis omnib. interfectis,
Roman. imperium proſperis reb. affluxurũ. Idẽ accidit tẽporib. Maximini, *Lib. 9. c. 2. &*
quũ artib. Theocni quæſtoris Antiocheni viri, ut Euſebius recenſet potẽtis, *3. eccleſ. hiſt.*
attamen incantatoris, & maliriosi, qui poſtea detectis eius doloſis artibus,
cum omnib. ſuis aſſeclis, à Licinio ſupplicio affectus eſt, in odium Chriſtia-
norum Imperator pſuaſus eſſet, Deum, (incantationib. enim ſuis effecerat,
ut idolũ Iovis talia oracula ederet) juſſiſſe, ut Chriſtiani in exiliũ extra civita-
tẽ ac ejus agros, tanq̃ ſibi inimici abigerentur. Verũ ſecus, inquit Cedrenus *Li. 9. c. 8. & 8.*
evenit, quã furiis iſtis viſum fuit, Nam fames (teſte etiam Euſeb.) peſtis & ſic-
citas homines infeſtavit, ac ulcera, quos carbunculos vocant per totum ſer-
pentia corpus, periculoſos morbos afferebant, præſertim oculis occupatis,
multa virorum, mulierum, puerorumq; millia mutilaverunt. Ad hæc addit,
tyrannum ipſum morbo acerrimo afflictum, & oculis captũ, ex faucib. ver-
mium multitudinẽ ejeciſſe, tandemq; ſub extremo ſpiritu dixiſſe: Væ miſe-
ro mihi & digno qui lugeatur. Nam iuſtas meorum in Chriſtianos impiorũ
conatuũ pœnas pendo. Idem accidit. Maximiano, ſicut Euſeb. & Põponius *Libr 8 c. 17.*
Lætus, refert, homini ſicut ab Eutropio deſcribitur, ꝑpalam fero natura, ar- *& ſeq.*
denti libidine, conſilio ſtolido, ortu agreſti, aſperitatem ſuam etiam vultus *In compend. hiſtoriarum*
horrore ſignificanti. Incidit enim etiam in morbum, quo ulcus inguinib. in- *Rom.*
natum virilia excedit. Marceſcente tota illa corporis parte, vermes pullula-
runt: remedia deerant: Medici deſperavere. In hoc cruciatu quũ eſſet, ſuſpi-
catus ob ſævitiam in Chriſtianos id perpeti, revocavit decreta & ſuperin-
duxit, illos accerſiri jubens, ut pro ſalute Principis orarent. Sed pro trucu-
lento & ſanguinolento homine preces non valuere. Si enim convaluiſſet,
redijſſet ad ſolitã crudelitatẽ, itaque ex morbo perijt, homo gloria rei mili-
taris illuſtris, verum ſævitia in Chriſtianos crudelis, unde fœdum eum ha-
buiſſe creditum eſt exitũ, ſicut plurib. idem Euſeb. recenſet. De hoc tyranno *In tripartita*
Suidas, quem Maximinum nominat, ita ſcribit: Quum in morbum atrociſſ. *lib. 9. cap. 10.*
incidiſſet, vehementes dolores omnem carnem ejus vexabant, & inteſtina
ex acerrima inflammatione corrumpebantur, & caro tota ceræ inſtar lique-
ſcebat: eoq; incendio aucto, ipſa etiam oſſa toſta ſunt, ut humanæ formæ
character deleretur. Miſerabiliter itaque putreſcens, tantopere olebat, ut à

 cada-

cadaveribus in ſepulchris nihil differret, exiguoq; ſpiritu præditus, cum gemitu obiret. Non diſſimilem exitum habuit, immaniſ. tyrannus & parricida, Herodes, teſte Flavio Ioſepho. Huc referri poteſt id, quod Sozomenus de Iuliano Imperatoris Iulian. avunculo memoriæ tradidit. Simile exemplum pœnæ divinæ habent Iudæi in Rege Antiocho Epiphane, vel potius Epimane, (ita enim propter crudelitatē appellatus eſt in libris Macchabęorum. Sane in antiquiſſ. Arevacis Hiſpaniæ columnis notandū eſt, quam inviſum nomen Chriſtianorum iſtis duob. Imperatoribus fuerit, idq; funditus eradicare omnibus viribus contenderint. Tales enim in illis leguntur inſcriptiones, quas Adolphus Occo, Medicus eximius, & antiquitatis Romanæ peritiſſimus in ſuum librum numiſmatum inſeruit.

Lib.5.c.7. Eccleſ.hiſt.

DIOCLETIAN. IOVIUS MAXIMINIAN. HERCULEUS CÆSS. AUGG. AMPLIFICATO PER ORIENTEM ET OCCIDENTEM IMPERIO ROM. NOMINE CHRISTIANORUM DELETO QUIA REMP. EVERTEBAT.

DIOCLETIANO CÆS. AUG. GALERIO IN ORIENTE ADOPT. SUPERSTITIONE CHRISTI UBIQUE DELETA ET CULTU DEORUM PROPAGATO.

Etſi autem ab aſſentatoribus aulicis, quemadmodum paſſim fieri ſolet eiuſmodi inſcriptiones in gratiam Imperatorum abſque dubio factæ ſunt: tamen tantum abfuit, ut acerrimis ſuis perſecutionibus & lanienis Chriſtianorum nomen extirparent, ut eorum ſucceſſor Conſtantius Chlorus, filius adoptivus Maximiani, Chriſtianos ad ſummos honores extulerit, eiuſque filius Conſtantinus Magnus, ipſemet CHRISTO ſuum nomen dederit. Vnde ſcribunt hiſtorici, Diocletianum (durum enim, imo duriſſimum illi fuit contra ſtimulum calcitrare) alienato animo deſipere cœpiſſe, eo quod CHRISTI nomen ſe deleturum, uti cupierat, ſibiq; perſuaſerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam, & incrementum eorum perſpexiſſet. Vixit enim nō longe à Salone urbe Dalmatiæ, (qui locus ditionis Venetæ nunc eſt, & Spalatrum vocatur; eſtque expoſitus incurſionibus Turcicis continuis) ſectans ocium, annis decem, reſignato imperio, licet privatus, tamen miſere, dum ſibi ſemper metueret male, ne fulminis ictu concideret, ut idem Conſtantinus apud Euſebium dicit, & addit ibidem: Iſta loquitur Nicomedia; non tacent etiam qui eadem oculis viderunt, ex quorum numero ipſe equidem ſum. Palatium eius ac domus ſane fulmine eam depaſcente; faceque cœleſti exedente, vaſtata fuit: Quas res ita eventuras ſapientes plane prædixerant. Neque enim ſiluerunt, neque mœrorem pro ſceleribus tam inique contra Chriſtianos admiſſis ſuſceptum ſimulatione occultarunt, ſed perſpicue ac palam ipſi inter ſe libere de iiſdem diſſe-

In oratione ad Sanctorum cœtum c.52.

diſſeruerunt. Quis talis furor, quæ plane principatus inſolentia, ut homines cum ſint, audiant tamen Deum bello laceſſere, inq; religionem ſanctiſſ. iuſtiſſimamq; veſano animo inſultare, & tam infinitæ populi hominumque iuſtorum multitudini, nulla cauſa antecedente, exitium moliri? & ea quæ ſequūtur, quæ ſtudioſus lector ibi videre poterit. Adeo veritas, licet expreſſa videatur, tamen opprimi nequit! ſed velut aromata magis redolent, quanto magis conteruntur: ita ea quanto magis conteritur & oppugnatur, tanto clarius in ipſis tribulationibus in lucem progreditur. Vt vere dictum ſit, ſanguinem Martyrum eſſe ſeminarium Eccleſiæ. Eſt autem Euſebius autor, immanem illam & diuturnam Chriſtianorum perſecutionem ſub Diocletiano, ſicut is ab Aventino citatur, ortam eſſe ex ſuperbia, avaritia, invidia & odio Epiſcoporum inter ſe diſſidentium, dum alter alteri præferri vellet, ſeque hæreſes invicem inſimularent. Moti enim his illorum diſſidiis Imperatores putabant, cum nulla inter Chriſtianorū præſides & Epiſcopos eſſet cōcordia, nequaquā religionis eorū ſanctitatem ſinceram eſſe poſſe: ideoq; prorſus Chriſtianorum nomen extirpare animum inducebant. Verum quo maior tyrannorum erat ſævitia, eo magis Chriſtianorum numerus, ut dictum eſt, augebatur. Poſtquam vero Imperatores ipſi Chriſtianam fidem amplexi fuere, tum quidem Eccleſiarum præſules externis bonis plurimum profeciſſe, ſpiritualibus vero donis defeciſſe ſcribit D. Hieronymus. Idipſum Thomas Aquinas indicare voluit, ſicut refertur à Ioan. Baptiſta Gelli, Academico Florentino. Quum enim ad Innocentium III. Pontif. Romanum veniſſet, coram quo forte magna vis auri ſignati numeraretur, iſque ad eum dixiſſet: Videſne Thoma, Eccleſiam non amplius, ſicut olim, cum primum inciperet, dicere poſſe: Aurum & argentum non habeo (gnarus enim erat, ut Folieta legatum Venetum loquentem introducit, nullum opulentius vectigal eſſe toto orbe terrarum Pōtificis calamo, cuius ſimplex ductus, quamvis ingentem pecuniæ vim parat) Thomas mox reſpondit: Fatendum hoc eſt pater ſancte: ſed etiam Eccleſia modo non poteſt, ſicut primitiva ad claudum, dicere: Surge, ambula, ſanus eſto. Inprimis autē Eccleſia ſemper in magno periculo propter duas cauſas fuit, propter ambitionem & avaritiam, ad quas ſi ſeſe cupiditas vindictæ & crudelitas adiūxerit, neceſſe eſt, ut optimus quiſq; quo maior eſt, eo magis ſibi ſit à calumniis metuendum. Quod autem ſupra diximus, tantū Chriſtianū nomen olim ſuffeciſſe, ut ij, qui hoc profiterentur, ad ſupplicium raperentur (nihil enim aliud habebant gentiles, quod in Chriſtiana plebe reprehenderent, ſiquidem inter illos nulla conſpiratio, ſicut olim apud Mileſios fuit; Nemo videlicet NOSTRŪM FRUGI ESTO: ſed ſancta confœderatio; NEMO NOSTRUM SCELERATUS ANTEQUAM ESTO) patet ex eodem Tertulliano, qui dicit, tabellā damnatio-

In Eccleſ. hiſt. l. 8. c. 1.

Dialog. 5.

De ſacro ſœdere lib. 1.

Lib.10 epiſt. 101. mnationis tantum continuiſſe, Reum eſſe Chriſtianum, Nomen enim, inquit, in nobis tantummodo damnatur, non aliquod crimen. Et Plinius itaſcribit ad Trajanum: Interrogavi ipſos an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci iuſſi. Id præterea confirmatur duobus memorabilibus exemplis in Attalo & Polycarpo. Illi enim, quum in amphitheatro Lugdunenſi circumduceretur, prælata fuit tabula, in qua ſcriptum erat: HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS: De hoc quum in Aſia ad ſupplicium duceretur, iuſſu Præſidis præco clamavit POLYCARPUS CHRISTIANUM ESSE SE CONFESSUS EST, ſicut apud Euſebium videre licet. Erat autem moris antiqui, ut cauſa damnationis populo publice exponeretur, per tabellam, vel voce præconis, ut erudite obſervavit Franciſcus Balduinus. Hinc videre licet quam pie, caſte & integre vixerint ij, qui Chriſtiano nomine gloriabantur, idq; illuſtratur inſigni exemplo ab eodem Euſebio. Quum enim Ptolomæus quidam vir pius, Alexandriæ, nullam aliam ob cauſam, niſi quod Chriſtianum ſe eſſe confeſſus erat, juſſu Vrbicij ad ſupplicium duceretur; Lucius quidam & ipſe Chriſtianus, videns iudicium eſſe præter rationem factum, Vrbicium ita compellavit: Quæ ratio eſt, quod hominem hunc qui nec adulterium commiſit, nec ſcortatus eſt, neque homicidiū perpetravit, neq; ſuppilator eſt, neq; raptor neq; ſimpliciter aliquid iniqui deſignaſſe deprehenditur, propter Chriſtiani nominis confeſſionem puniuiſti? Iudicia tua nec Pio Imperatori nec Cæſaris filio, neque ſacro Senatui decora ſunt, ô Vrbici. Ad hoc Vrbicius nihil reſpondens ad Lucium dixit: Et tu mihi talis eſſe videris, Lucio reſpondente: maxime; & ipſum abduci iuſſit. Ad hoc Lucius illi gratias egit, ac ſubiecit, hac ſe ratione à malis huiuſmodi dominis liberari, & ad bonum Patrem ac Regem Deum proficiſci. Et alius quidam tertius accedens, & ipſe ſupplicio eſt adjudicatus. Hæc Euſebius ex Iuſtino retulit. Teſtis quoque eſt Cornelius Tacitus, quam inviſum ſalutiferum hoc nomen Ethnicis fuerit. Hæc enim ſunt Ethnici verba de Nerone, quum ob incendium urbis infamis eſſet, & hic incendiarius & patriæ peſtis, pulpamentum quæreret cuius prætextu culpam & odium à ſe in innocentes transferre cuperet. Ergo abolendo, inquit, rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſ. pœnis affecit, quos per flagitia inviſos, vulgus Chriſtianos appellabat. Autor nominis eius CHRISTUS, qui Tiberio imperitante per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus erat. Repreſſaq; in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modo per Iudæam originem eius mali, ſed per Vrbem etiam quo cuncta undique atrocia, aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde iudicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine incendij, quum odio humani generis, convicti ſunt.

Lib.4.cap.15. & lib.5 c.1. Eccleſ hiſt. De edictis contra Chriſtian. li.4. ca 7.

Lib. 13. annal.

Ea per

Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi; aut flammandi; atq; ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Hortos ſuos ei Spectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo inſiſtens. Unde quanquam adverſus ſontes, & noviſſima exempla meritos miſeratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, ſed in ſævitiam unius abſumerentur, &c. Hæc Tacitus, quem Budæus, quum hunc locum ex eo allegat, non ſine ratione appellat hominem nefarium, adverſiſque placitis providentiæ genitum, qui æqualium ſuorum ſenſui ſerviens, non ſuo judicio, prodere hoc exemplum nefariæ mentis non veritus ſit. Etſi autem tempore Apoſtolorum & deinceps, graviſſimæ fuerunt perſecutiones Chriſtianorum, ita ut eæ abſque lacrymis & ingenti dolore, à piis mentibus legi, & de iis cogitari non poſſit: tamen longe graviores ante finem mundi eos manere, ex ſacris literis, ipſiſq; monitionibus CHRISTI apparet. Unde Iſidorus dicit: Gravius tunc contra Eccleſiam deſæviet ſynagoga, quam in ipſo Salvatoris adventu Chriſtianos eſt perſecuta. Dum in Martyres Diabolus jam exercuerit magnam crudelitatem etiam alligatus: crudelior tamen erit Antichriſti temporibus, quando etiam erit ſolvendus. Nam ſi ligatus tanta facere potuit, quanta ſolutus faciet? Obſervandum ſane eſt, Chriſtianos in primitiva Eccleſia à nullo alio niſi à ſuo ſervatore unico, & Rege, cui homagium ſuum in ſacro fonte præſtiterant, (toto enim corde nō oretenus imitabantur CHRISTUM præceptorem ſuum, ut hoc nomine digni haberentur, καὶ πρέπον ἐστὶ, inquit Ignatius Epiſcopus & Martyr, μὴ μόνον καλεῖσθαι χριστιανοὺς: ἀλλὰ καὶ εἶναι. οὐ γὰρ τὸ λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μακάριον ποιεῖ.) denominari voluiſſe, idque tanquam traditionem Apoſtolicam obſervaſſe. Animadverterunt enim quam periculoſum, vel potius pernicioſum eſſet, aſſcitis aliis denominationibus ab hoc ſalutifero nomine diſcedere. Idipſum quoque Paulus Apoſtolus Corinthios ſuos monet. Hoc etiam eundem Ignatium coætaneum Apoſtolorum movit, ubi in allegata epiſtola ad Magneſios de origine Chriſtianorum ita dicit: ὃς γὰρ ἂν ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλέον, οὗτος οὐκ ἔστιν τοῦ θεοῦ, οὐδὲ δέδεκτος τὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν περὶ ἡμῶν, ἐπικληθήσεται ὀνόματι καινῷ, ὃ κύριος ὀνομάσει αὐτὸν, καὶ ἔσται λαὸς ἅγιος, id eſt, Qui enim alio nomine appellatur præter hoc, hic non eſt DEI; nec accepit prophetiam loquentem de nobis: APPELLABITUR NOMINE ALIO, QUO DOMINUS NOMINABIT EUM, ET ERIT POPULUS SANCTUS. Huc ſpectavit Lactantius, ubi de quibuſdam non ſatis cœleſtibus literis eruditis & cum veritatis accuſatoribus reſpondere non poſſent, cœleſtes literas corrumpentibus, ut novam ſibi doctrinam ſine ulla radice ac ſtabilitate) hæc enim ſunt ejus verba) componerent, orationem inſtituit. Nonnulli, inquit, falſorum Prophe-

Lib. 4. de aſſe.

De ſummo bono, lib. 1. c. 28.

In epiſt. ad Magneſios. Epiſt. 1, c. 3.

De vera Sapientia in fin. lib. 4.

Prophetarum vaticinio illecti, de quibus & veri Prophetæ, & ipſe prædixerat. exciderunt doctrina Dei, & traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes dæmoniacis fraudibus irretiti, quas proſpicere & cavere debuerant divinum nomen & cultum per imprudentiam perdiderunt. Quum enim Phryges aut Novatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, ſeu quilibet alij nominantur Chriſtiani eſſe deſierunt, Christi nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt. Verbis autem exprimi non poteſt, quam atrocia ſcandala ex his diſſenſionibus, quando in ſectas abeunt, oriantur, & qualis nota & macula doctrinæ Chriſtianæ jurantur, ita ut infirmiores in fide, vel ſpe lucri, vel honorum, facile ab ea deſciſcant. Sicut libere confeſſus fuit non ita pridem legatus Turcicus ad Stephanum Regem Poloniæ; Chanes is fuit Chiauſes Mamaluchus Tranſylvanus origine, cui antea Euſtachio nomen fuerat, & qui non procul ab Alba Iulia in oppido Tordo multos annos Ludimagiſtrū profeſſus, pueros in trivio docuerat. Is libere dicere ſolitus fuit, ſicut Paulus Odæbornius reſtatur; qui ex illo ipſo audivit, ſe notiſſimis Chriſtianorum, in religione diſſidentium, tumultibus & odiis atque diſcordia motum eſſe, ut Christo abrenunciaret, eiq; oſtendit ſcriptum valde atrox & amarulentum Poloni cujuſdam, qui demonſtrare conatus fuerat, Mahometem multo meliorem Luthero fuiſſe. Hos, inquit, libros, veſtrarū diſcordiarum & hæreſium reſtes, magni muneris inſtar ab autore ad me miſſos, in Thraciam nunc aſporto, Muſulmanis meis fidei veſtræ vanitatem certiſſimis rerum argumentis oſtenſurus. Cæterum qualis confeſſio in perſecutionib olim Chriſtianorum fuerit, quodque libere & abſq; omni tergiverſatione, nō ſuperficietenus, vel dicis cauſa, ſed toto corde & omnibus ſenſib. ſuum Dominum & Servatorem unicum coluerint, manifeſto apparet ex Chryſoſtomo, in ſuo opere imperfecto ſuper Matthæum, ad verba Christi: Omnis qui me confitebitur, &c. Cujus verba, licet prolixius præter morem hoc caput futurum ſit, non abſque ratione aſſcribenda duxi. Conſidero, inquit, denique, ne dicant etiam fideles Chriſtiani: Si neceſſitas perſecutionis advenerit, interim coram hominibus denegabo, ne patiar pœnas; in corde autem meo veritatem teneo Christi: ideo non dicit: Qui me confeſſus fuerit in corde ſuo, ſed coram hominibus. Quoniam qui coram hominibus non confitetur, non prodeſt ei aliquid, quod in corde credit in Christum. Quia qui ore denegat, non poteſt fieri, ut in corde credat. Radix n. confeſſionis fides eſt cordis, cōfeſſio autem fructus eſt fidei. Sicut ergo quamdiu radix eſt viva, neceſſe eſt, ut aut ramos producat, aut folia, ſi autem non produxerit, ſine dubio intelligis, quod radix ejus in terra ſiccata eſt: ſic quamdiu cordis fides integra eſt, ſemper germinat confeſſionem in ore. Si autem confeſſio non fuerit oris, intel-

In vita Baſilidis Magni Ducis Moſcoviæ.

Cap. 10. Homilia 25.

intellige ſine dubio, quia fides cordis ejus jam ante ſiccata eſt. Sic enim dicit Apoſtolus: Corde creditur ad juſtitiam, ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem. Ergo nec valet confeſſio oris ſine fide cordis, nec fides cordis ſine confeſſione oris. Et paulo poſt: Si ſufficeret tibi fides cordis, cor tantummodo DEUS tibi creaſſet: nunc autem & os tibi creavit DEUS, ut corde credas, & ore confitearis. Cum omnibus porro ſenſibus quinque carnalibus & ſpiritualibus, CHRISTUM cõfiteri oportere, ibidem docet. Si autem, inquit, vel unus ſenſus minus fuerit, non eſt perfecta confeſſio. Ergo ſi quis dicat: Ne manducaveris idolothytum, ſed aſpice tantum ad idola, quam ſint ſpecioſa, ſi aſpexeris provocatus, oculis tuis negaſti CHRSTUM; non quia idola aſpicere oculis tuis, cõfeſſus es CHRISTUM: ideo ſcriptum eſt: Averte oculos meos, ne videant vanitatem. Si vero dixerit tibi: Nolo, ut aſpicias idola, ſed tantum auſculta, quomodo ille gentilis blaſphemet CHRISTUM, ut glorifices deos; ſi auſcultaveris, aurib. tuis CHRISTUM negaſti. Si dixerit tibi: Nolo ut audias blaſphemiam CHRISTI, ſed cum incenſum offertur diis, tantum ſta, & accipe odorem incenſi illius: ſi odoratus fueris, odoratu tuo CHRISTUM offendiſti. Item ſi dixerit: Non manduca carnem dentibus tuis, tantum finge te de idolothyto manducare: ſi ſimulaveris, guſtu tuo CHRISTUM abnegaſti. Si autem nolueris fingere, CHRISTUM confeſſus es, ſicut Eleazarus in lib. Macchabæorum, qui carnes vervecinas ſub ſpecie porcinæ noluit mãducare. Si dixerit: Nolo fingas te de immolato manducare, ſed tantum tange idolum manu tua, aut tene thuribulũ: ſi tetigeris, aut tenueris, tactu tuo CHRISTUM negabis. Si autem nolueris, CHRISTUM tactu tuo confeſſus es, &c. Omnia enim membra animæ vel corporis tui, non ſolum tibi DEUS ad uſum creavit, ſed ſibi ad gloriam.

CAPUT XL.

De furore, ſævitia & crudelitate irritatæ & ſuperſtitioſæ multitudinis.

PLATO ille, quem Calliſtratus Iuriſconſultus ſummæ prudentiæ & autoritatis virum apud Græcos fuiſſe, dicit: Populum, ait, eſſe ingratum, moroſum, crudelem, invitum, immodeſtum, ut qui ſit ex colluvie turbæ, & ſtultis inſolentibus collectus. Hoc etiam Phocion Athenienſis animadvertit. Quum enim oraculo proditum eſſet, unum eſſe iſtic virum, qui cunctorum ſententiis adverſaretur, populuſq; juſſiſſet illum inquiri, Phocion ſemet prodidit: Ego ſum, *L. ſi quis de nundinis.*

inquit ille, quem oraculum deſignat. Nam uni nihil placet omnium, quæ vulgus dicit. Ob hanc rem, cum aliquando orationem habuiſſet, eaq; omnibus placuiſſet; Quid, inquit, num mali quippiã dixi imprudens? Adeo perſuaſum habebat, nihil placere populo, quod à recto iudicio ꝓficiſcitur. Hoc non ignoravit Ioannes XXIII. Pontifex Rom. interrogatus enim aliquando, quid foret à veritate remotius, reſpõdit: Vulgi ſentẽtia. Quicquid enim laudat, inquit, vituperio dignum eſt: quicquid cogitat, vanum: quicquid loquitur, falſum: quod improbat, bonum eſt: quod approbat, malum & quicquid extollit, infame. Et extat peculiare caput, De mobilitate populi, in libello Nicolai Hanapi Patriarchæ Hieroſolymitani: Ubi virtutum & vitiorum exempla ex utroque teſtamento collegit. Recte igitur Arrianus laudat ſapientiam Alexandri Magni: Quod Epheſio populo materiam ſæviendi erga optimates ſubtraxerit. Nã cum de noxiis quibuſdam ſupplicium ſumptum eſſet; in alios ulterius inquiri, aut de iis ſupplicium ſumi Alexander vetuit, intelligens nimirum populum poteſtate ſibi facta, non tantum in ſontes, ſed in eos etiam qui extra culpã eſſent; partim odio, partim ſpe prædæ ſæviturum. Norat enim prudentiſſ. Rex, cupiditatẽ & egeſtatem hominum crudelitati adjunctã magnum eſſe ad omne ſcelus incitamentũ. Hunc furorem irritatæ multitudinis, & licentiam ſæviendi, experti ſunt olim Corcyrenſes, ubi Thucyd. perſpicuè narrat, quam crudelia & nefanda facinora in ſeditione illa contra potentiſſimos quoſq; à populo commiſſa ſint. Poſtquam enim interfectis præcipuis, multos ſibiipſis, metu crudelitatis mortẽ variis modis conſciviſſe ſcribit: quidam, inquit, ob privatas inimicitias, quidam & à debitorib. creditatũ pecuniarum cauſa interfecti. Nullum deniq; mortis genus non viſebatur, nec fieri quicquam in hujuſmodi caſu ſolet, ꝙ tum nõ evenerit. Imo vero majora etiam cõtigerunt. Nam pater filium trucidabat: homines à templis ad necem abſtrahebantur, atque adeo intra ipſa necabantur: alii ſe in Bacchi delubro cum muniiſſent, obiere, &c. Sed ne exempla tam longe petamus, quid obſecro non perpeſſi ſunt homines miſeri nuper in carnificinis Gallicis, præſertim Lutetiana? Quid enim vulgus, veluti ludos ageret, quib. humanus ſanguis effunderetur, ſævitiæ, crudelitatis libidinis, turpitudinis, ignominiæ tam in eos, qui neci deſtinati erant, quam in alios, qui pro innoxiis habebantur, & quidem non ſolum erga vivos, ſed erga mortuos etiam, non habita ratione ætatis, dignitatis, conditionis aut ſexus, omiſit? Adeo longe, ut Lactantius ait, ab hominibus receſſit humanitas, ut cum animas hominum interficiant, ludere ſe opinentur nocentiores iis omnib. quorum ſanguinem voluptati habent. Hac conſuetudine imbuti, humanitatem perdiderunt. Itaq; non parcunt etiam innocentibus, ſed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerunt, &c. Veriſſime

igitur

Balæus in vitis Pontificum.

Cap. 115.

Lib. 2.

Lib. 6. c. 2. De vero cultu.

igitur Q. Curtius ſcripſit: Nullum profundum mare, nullum vaſtum fretum & procelloſum, tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, utique ſi nova & brevi duratura libertate luxuriat. Hæc enim, teſte Livio, natura multitudinis eſt: Aut ſervit humiliter, aut ſuperbe dominatur: libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modice, nec habere ſciũt, & non ferme deſunt irarum indulgentes miniſtri, qui avidos atque intemperantes plebejorum animos ad ſanguinem & cædes irritant. Hoc Seneca præterea paucis verbis complexus eſt. Quis, inquit, placere poteſt populo, cui placet virtus? Huc etiam Demoſthenes reſpexiſſe videtur, quum fugiens exclamaret: O Pallas urbiũ domina cur tribus infauſtiſſimis beſtiis delectaris? noctua, dracone, & populo: ex illa forte cæcitatem; ex dracone livorem animorum, ex populo inſtabilitatem & inconſtantiam intelligens. Hujus rei habemus memorabile exemplum (ut ad recentiora veniamus) in ſeditione Panormitana, cujus caput fuit Johannes Squarcialupus, ſicut eam eleganter & copioſe deſcribit Thomas Fazellus, utpote αὐτόπτης, ubi inter alia urbis Panormitanæ fœdam ac plane deplorandam faciem commemorat. Nam jus legeſque, inquit, jam plane teſtixerant: avaritia, rapinæ, ſuperbia urbem invaſerant. Quicunque præterea impudicus, adulter, ganeo, latro, ſacrilegus, vel qui alea, manu, ventre, pene patrimonium diſſipaverat, quiq; alienum æs conflaverat, quo flagitium aut facinus redimeret, præterea omnes undique parricidæ, ſacrilegi, convicti judiciis, aut pro factis judicium timentes ad hæc & quos manus lingua ve perjurio, aut civili ſanguine alebat; poſtremo omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus, exagitabat, hi Squarcialupo & conjuratorib. proximi ac familiares erant, & de civitatis magiſtratu, rerumq; omniũ mutatione cum ex tractabant, & (quod nulli niſi nobis, qui hæc vidimus, credibile eſt) nihil ſibi reliqui non ad prædam, non ad crudelitatem fecere: ſacra profanaq, divina atq; humana omnia in promiſcuo, nihil penſi neque moderati habebant: publice, impuneq; rapere, delubra ſpoliare, ſacra profanare ac polluere licebat, &c. Recte itaq; & prudenter monet Ariſtot. Exiſtere mutationes per eos, qui per luxum ſua prodegerunt, & tales innovare omnia ſtudere, & aut ſibi, aut alteri tyrannidem parare: Quod ſi præterea ſuperſtitio aliqua mentes multitudinis ſeditioſæ occupat: tunc demum ea bellua multorum capitum, multo atrocius fuerit, neq; modũ tenere poteſt, exitumve ullum reperit, ubi aut favere ſemel, aut ſævire inſtituit, hocque prætextu ſibi quidvis licere putat. Et non ſecus (ut ille ait:)

--- quum carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt ſe in ſpacia, & fruſtra retinacula tendens,
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Huc reſpexiſſe Q. Curtius videtur, ubi dicit: Nulla res multitudinem efficacius

Lib 10 de rebus geſt. Alexand. Magni.

Lib. 14.

De rebus Siculis poſter. decad. li. 10.

In Politicis.

Li. 4. de reb. Alex. Magn.

Papyrius Maſſonus lib. 3 annal. Francor.
Lib.5 divin. Inſtit.

cius regit,quam ſuperſtitio:alioquin impotens,ſæva,mutabilis; ubi vana religione capta eſt,melius vatibus,quam ducibus paret. Siquidē ſimulata religio inſtar torrentium eſt, qui nullis obicibus retardari queunt, quo minus campos inundent, & aliquandiu noceant. Recte itaq; Lactantius de his ſuperſtitioſis, qui ſuam religionem vi defendendam ducunt: ita dicit: Quid ergo ſæviunt? ut ſtultitiam ſuam dum minuere volunt,augeant? Longe diverſa ſunt carnificina & pietas:nec poteſt aut veritas cum vi,aut juſtitia cum crudelitate conjungi. Sed defendenda ſunt,inquiūt,ſuſcepta publica ſacra: O quam honeſta volūtate miſeri errant! Sentiunt n.nihil eſſe in reb.humanis religione præſtantius. Sed ut in ipſa religione, ſic in defenſionis genere falluntur.Siquidē defendenda religio eſt non occidendo,ſed moriendo;nō ſævitia,ſed patientia: non ſcelere,ſed fide,illa enim malorum ſunt, hæc bonorum. Et neceſſe eſt bonum in religione verſari,non malum. Nam ſi ſanguine;ſi tormentis,ſi malo religionem defendere velis:jam defendetur illa, ſed polluetur, atque violabitur. Nihil enim eſt tam voluntarium,quam religio, in qua ſi animus ſacrificantis averſus eſt, jam ſublata,jam nulla eſt. Cæterū vt hac de re multæ inſignes hiſtoriæ, tam veteres (ſicut una præ cæteris memorabilis ab Euſebio ex Dionyſii epiſtola ad Fabium Antiochenum, & altera quoque à Sozomeno refertur, tertia præterea à Socrate recenſetur) quam recentes recenſeri poſſunt: ita præ reliquis memoria digna eſt, quam Hieronymns Oſorius memoriæ tradidit. Per idem tempus (qui fuit annus 1506.) Olyſippone,inquit, tumultus multitudinis furore & amentia concitatus fuit,quo parum abfuit,quin omnes Hebræi,qui ad Christi fidem cōverſi fuerant,fœde perirent. Res autem ad hunc modum geſta fuit. Maxima pars civium propter peſtilentiam aberat. Illis forte diebus multæ è Gallia, Belgico & Germania, Olyſipponem naves cum mercibus appulerant, XIX. vero die Aprilis, non pauci ex iis, qui in urbe manſerant, in ædem nomine D.Dominici conſecratam, ut rebus divinis operā darent;cōvenere. Ad ſiniſtrum latus templi eſt ſacellum ſanctum,& mira omnium religione celebratum, quod Iesu ſacellum appellant. In eo ſupra aram eſt imago Christi crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud aſſimilatum operculum vitreum contegebat. Quum multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo ſplendor emicuit. Conclamant igitur omnes ingens eſſe miraculum, cœleſteq; numen præſentiā ſuā ſignis admirandis oſtendens. Quidā ex Hebræis illis, qui non ita pridem Christo nomen dederant, maxima voce miraculum eſſe negavit. Nec enim eſſe veriſimile, vt aridum lignū miraculum ederet. Quamvis autē multi de miraculi veritate dubitarent:nō tamen tempus neque perſona, neque concio erat ſatis apta, ut quiſquā ex illo genere deberet nunc in errore illo intimis hominum ſenſib. penitus inſito, depellendo

Lib.6.ca 40. Eccleſ hiſt.
Lib.5.cap.8. hiſt. Eccleſ.
Lib.3 ca 2. hiſt. Eccleſ.
In hiſt. Afric. & Indic. lib.4.

oper m fruſtra conſumere. Multitudo igitur natura præceps & inconſiderata,& ſpecie quadam religiouis attonita,quum audiret hominem Hebræũ miraculo fidem derogare:fremere cœpit;Iudæum perfidum & ſceleratũ religionis proditorem,& CHRISTI hoſtem immanem& importunũ appellat, extremoque ſupplicio & cruciatu digniſſimum. Quum ad hunc modum probra undique multi congererent,exarſit iracunda concio,& impetum in hominem facit, in capillum involat, captat, vexat & in forum, q; ante templum illud eſt, pertrahit, & crudeliſſime necatum dilacerat,ignemq; repente facit, in quem cadaver illud conjiciat. Ad hunc tumultum plebs univerſa confluxit. Ibi monachus quidam orationem ſatis popularem habuit, qua multitudinem ad CHRISTI vindictam nimis acriter incitavit. Multitudo ſatis ſponte ſua furens ea ratione vehementis efferata eſt. Duo vero Monachi crucem ſuſtulerunt, maximiſq; vocibus populum concitarunt. Et altero quoq; verbo. Hæreſin, hæreſin dicebant, nefandam,vindicate gentemque ſceleratam extinguite. Galli & Germani, qui in navib.erant,in terram deſiliunt,& ſe ad Luſitanos,qui jam cædem immanem faciebant,adglomerant. Quingentos homines conſtat fuiſſe illos, à quibus fuit hoc immaniſſimum facinus inſtitutũ. Ruunt igitur amentia & ſcelere flagrantes, & gentẽ miſeram nimis ferociter invadunt, multosque trucidant,& in ignem ſemivivos abiiciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ ſatis frequentes extructæ, eo in loco,ubi primus ille, qui multitudinem offenderat,crematus extiterat. Servi & homines etiam viliſſimi ſummo ſtudio & alacritate materiã undiq; cõvehebant,ne ignis poſſet tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes,& virorum implorationes acerbiſſimæ, omniumque miſerabiles ejulatus ejuſmodi erant , ut hoſtes immanes miſericordia frangere poſſent. Illi tamen qui cædem faciebant,ita humanitatem exuerant, ut nulli neque ſexui neq; ætati parcerent, ſed in omnes abſque ullo diſcrimine crudelitatem ſuam exercerent. Et eo quidem die ſupra quingẽtos homines ex Hebræo genere fuerunt necati atque combuſti. Sequenti die quum immanitatis illius rumor late diſſipatus fuiſſet, homines ex pagis,ſcelere,& audacia furentes ſupra mille in urbem convenere,& ſe ad reliquos ſicarios aggregarunt.Itaq; cædem inſtaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus ſuis latitabant, fores perfringebant:&in domos irruebant:viros & mulieres, & virgines immaniſſime iugulabant; pueros autem & infantes ad parietes allidebant: omnes partim enectos , partim ſpirantes pedib.trahebant, ut in ignem coniicerent. Multi ſimul conciſi quidem vulneribus,vivi tamen eodem igne conſumebantur. Ingens eo jam die ſtupor adeo miſerrimæ gentis ſenſus oppreſſerat , ut ne lamentari quidem cladem illam,& deplorare miſeriã ſuam poſſent.Qui ſe occultabant,quamvis ſi-

vis filios aut parentes ſuos ad ſupplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimaverat, ut vivi non multum à mortuorum ſimilitudine diſtarent. Domus interim diripiebantur. Sicarii aurum, argentum, & precioſam ſupellectilem coacervabant. Galli prędam in naues imponebant; eoq; prædandi ſtudio factum eſt, ne multo plures eo die occiderentur, Eo autem progreſſus eſt hominum perditorum furor, ut in ædes ſacras abſque ullo numinis metu invaderent, & inde pueros & ſenes & virgines, quæ ad aras confugerant, Christi fidem miſerabiliter implorantes, evellerent: quos repente crudeliſſime necabant, aut vivos in ignem projiciebant, multi ſpecie quadam & ſimilitudine quum Hebræi exiſtimarentur, ſummum vitæ periculum adierunt, & aliq etiam ob eam cauſſam interfecti ſunt; quidam antequam explorari poſſet, ſibi cum Hebræis nullam eſſe neceſſitudinem, plagis atq; vulnerib. deformati fuere. Multi quũ in inimicos ſuos inciderent, eos Judæos eſſe dicebant, qui antequam falſum teſtimonium refutare poſſent ſanguine ſuo inimicorum crudelitatem ſatiabant. Magiſtratus non tantum animi habebant, ut multitudinis furori ſe opponere auderent. Multi tamen honeſti viri, ad quos Hebræi confugerant, eos ſumma fide tuebantur, & clanculũ è periculo crudeliſſimo necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die ſupra mille ad hunc modum interierunt: Tertia rurſus die ad eandem cædem ſicarii mente prorſus alienata redierunt: ſed neque quem occiderent, reperiebant. Omnes n. ferme, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga ſibi ſalutem pepererant, aut in domibus proborum hominum latitabant. Aliqua tamen cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo millia hominum ex Hebræa gente ad unum modum occiſa ſunt. Quum tamen advesperaſceret. Arius Sylvius & Alvarus Caſtrenſis, viri apprime nobiles, qui tunc regiis judicum decuriis præerant, cum præſidiis in urbem ſe contulerunt. Eorum adventu furor repreſſus eſt. Galli & Germani ſe confeſtim in naves cum præda magna recipiunt, datiſque velis in patriam, ea qua potuerunt celeritate confugiunt. Emanuel, ubi nuncium de tam inſigni facinore percepit, ira nimis acriter exarſit, & continuo Jacobum Almeidam & Jacobum Lupium viros primarios cum ſumma autoritate Olyſipponem miſit, qui tantum ſcelus debito ſupplicio vindicarent. Magnus hominum numerus extremo ſupplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò qui ſublata cruce hortatores cædis extiterant, ſacerdotali primum dignitate ſolenni ritu privati ſunt; deinde ſtrangulati atque combuſti. Qui vero ſegnes ſe præbuerunt in furore populari comprimendo, partim honoribus privati, partim pecunia multati ſunt. Civitas ipſa multis ornamentis ſpoliata fuit. Hucuſque Oſorius. Similem propemodum calamitatem Panormi-

Thomas Fazellus lib. 10. ca. poster. de cad. de reb. Siculis.

normi experti ſunt Hebræi Siculi, ſacris Chriſtianis initiati, inſtinctu Hieronymi Veronenſis cognomento barbati, Eremitani ordinis, qui in æde D. Franciſci ad Senatum & populum Quadrageſimali tempore conciones habebat, & inter concionandum frequentem plebem in eos, qui rurſus ad legem Moyſis tacite redierant, & ob id à Quæſtore, quem Inquiſitorem vocant, veſte viridi cruce rubra inſuta, inter alias pœnas multati fuerant, ut irruerent: edita in ſuggeſto voce clamitabat, illoſque ut cruce, qua amicti erant, ſpoliarent, hortabatur: nefarium enim eſſe & ſacrilegum, qui Christum cruci addixerant, crucem deferre diverſo jure affirmans. Etenim his dictis incenſa plebs repente in Hebræi generis viros fœminaſque, (quorum ingens eo tempore Panormi erat multitudo) quotquot expleta concione obvios habuit, irruit, eos amictu ſpoliavit, dilaceravitque. Reliqua apud eundem Fazell. ibidem videre licet, qui prolixe recenſet, quæ commota plebs porro perpetraverit, & quā difficulter, ſemel laxatis frenis, ejus furor ſedari potuerit. Verum enim eſt, ſine ſanguine nūquā populi tumultū ſedari. Accidit autem hoc mortuo Ferdinando Rege Hiſpaniæ & Siciliæ, in quo Aragonēſis ſtirps, quæ in Hiſpania diu, in Sicilia vero CCXXX. regnavit annis, defecit, & utrunque regnum ad Carolum ejus ex filia nepotem pervenit, qui poſtea Imperator Quintus huius nominis appellatus eſt. Rectiſſime igitur Claudianus monet, illum furorem efferatæ multitudinis, licet interdum terribilem, attamen non diu durare, hiſce verſibus:

Socrat. lib. 7. c. 13. Eccleſ. hiſtor.

De bello Gothico.

Sed caret eventu nimius furor, improba nunquam
Spes lætata diu.

Quare temere illi faciunt, qui populo innixi & magnas res ſuſcipiunt agendas & ſuſceptas ſibi ſucceſſuras ſperant. Etenim quemadmodum creſcente umbra vel decreſcēte, corpus tamē ipſum, cuius illa eſt umbra, neq; creſcit, neq; decreſcit: ita nec melior fit quiſquam, dum à vulgo laudatur, nec idem peior, dum vituperatur. Parum namq; præſidii, inquit Cominæus, poſitum eſt in promiſcua multitudine, niſi cōtineatur aliqua neceſſitate, & imperio: tametſi tempus incidat, quum populi furor & repentinus impetus valde ſit pertimeſcendus. Recte itaque, teſte Plutarcho, dici poteſt. Non poſſe multitudinem eodem modo & duce & aſſecla uti. Nam quod eveniſſe draconi fabula ſignificat, nimirum caudā in diſſenſione quadam à capite poſtulaſſe, uti non ſemper ſequi cogeretur, ſed alternis quoq; ipſa præiret; ſortitamque ducendi munus, & ipſā male afflictam fuiſſe, utpote quæ ambularet improvide, & caput contra naturam coactum cæcis ſurdiſque partibus obſequi, graviſſime offendiſſe: id videmus multis eorum, qui in gratiam populi omnia in Rep. agunt, obtigiſſe. Quippe cum ſe multitudini temerario impetu citatæ abripiendos dediſſent, neque corrigere poſtea, neque inhibere. confu-

In vita Agidis.

confuſionem eam valuerunt. Non fruſtra igitur Moyſes vir Dei inter alias benedictiones populo Iſraelitico cuſtodienti Leges divinas promittit, poſiturum eum Iehovam in caput,& non in caudam, foreque duntaxat ſurſum,& non deorſum,Deuter.cap.28.

Caput XLI.

De inanis ſuperſtitionis perſuaſoribus, Et de judicio poſtremo nonnulla memorabilia.

NOtum apud nos, quib. rationib. noſtra memoria quidam parochus,alioquin nō indoctus & Arithmeticus inſignis ſuis auditoribus inter concionandum,nō ut arbitror, doloſe,ſed nimium fidem cum ſuis computationibus, tum dicto Evangeliſtæ,ptopter numerum annorum,(ut quidam mihi retulit) VIDebVnt,InqVeM pVpVgerVnt,perſuadere conatus ſit, finē mundi adeſſe,diemq; certum & horam hujus indicarit.Eo igitur res deducta eſt, ut pleriq; ſimpliciores ei fidē haberent.Ideoq; ut fatui facere ſolent,priuſquam omnia corruerent,genio ocioq; indulgere voluerunt,reſque ſuas compotationib. conſumſerunt.Id quod fecit olim & Niſeus tyrannus Siracuſanus.Is enim,cum illi à vaticinatore quodā prædictum eſſet,ſe brevi moriturum, omnes ſuas facultates prius luxu & comeſſationib.abſumſit.Lugduni itē viro diviti noſtro tempore idem uſu venit,qui ex geneſi ſua prædictiones mortis ſuæ certas credēs,omnes ſuas facultates intempeſtive ſane diſtribuit, ita ut nihil ſibi reſervaret.Deceptus autem reliquam ſuam vitam uſq; ad extremā ſenectutem,emendicādo victum ſuum,ſuſtentare coactus fuit. Accidit autem cum dies & hora ab illo intempeſtivo vate deſignata, appropinquaret,iique qui fidem ejus ſermonib. habuerant,in ſacello congregati, magna devotione finem mundi præſtolarentur,& ille concionem ad rem accommodatam haberet;ut ea nōdum finita,ſubito tempeſtas cum tonitru & fulgure orta ſit(qua in re non prorſus vanus ille extitit) ita ut omnes arbitrarentur,vaticinium ipſius illo momento impletum iri. Verum paulo poſt diſcuſſa tempeſtate priſtina rerum facies apparuit. Sentientes igitur miſeri & ſtolidi homines,ſe deceptos eſſe à ſuo parocho, reculaſq; ſuas inani perſuaſione decoxiſſe,non abſque cauſa commoti,in illum irruerunt, eumque interfeciſſent,vel male multaſſent, ſi non ex eorum oculis ſe proripuiſſet, & à quibuſdam prudentioribus,furor fatuæ multitudinis mitigatus fuiſſet. Hoc imitatus eſt ante pluſculos annos Monachus Græcus, lucri cupiditate ductus, ſicut in Martini Cruſij Turcogræcia recenſetur. Quum enim is

Hiero-

Hieroſolymis Conſtantinopolim veniſſet, ante templa & ubi magnus hominum fieret concurſus, ut pecuniam colligeret, dicebat, Non procul Hieroſolyma lapidem cœlitus cecidiſſe, cui inſcriptum, paucos poſt dies mundum interiturum eſſe, idque literis probabat, quas ſe ab Alexandrino Patriarcha habere ajebat, in iis promittebantur peccatorum indulgentiæ omnib. qui eas pecunia compararent. Sed paulo poſt, prudentia Patriarchæ Conſtantinopolitani, detecta impoſtura, & monachus, & ij qui tales ab eo indulgentias emerant, excommunicati ſunt. Qui impoſturam confeſſus, amareque flens, exire è templo, niſi à Patriarcha in gremium Eccleſiæ receptus, noluit. Id quod factum eſt, quum ſerio jocoque reprehenſus Prodromus avari Papæ appellatus fuiſſet. Tale aliquid etiam olim ſub imperio Antonini Philoſophi, ut Julius Capitolinus refert, accidiſſe legimus. Quidam enim vanus homo, diripiendæ urbis occaſionem cum quibusdam conſciis requirens, populo perſuadere conabatur, ignem de cœlo lapſurum, finemque mundi affore, ſi ipſe in campo Martio ex caprifici arbore lapſus in ciconiam verteretur. Quum autem ſtatuto tempore decidiſſet, atque ex ſinu ciconiam emiſiſſet, omnib. ludibrio fuit. cui M. Antonius, ad ſe perducto atque confeſſo veniā dedit. Non abſimili aſtu, ut homines vana ſuperſtitione deciperentur, uſus fuit impoſtor Mahometus. Is enim, quum Arabes & alios Aſiaticos ſuis mirificis artibus, adjutore Sergio monacho apoſtata, inventa nova ſecta plena impietatis & ſcurrilitatis, dementaſſet, & mortuus eſſet anno Heraclii decimoſeptimo atque ſuis antea prædixiſſet, ſe decimo regni ſui anno moriturum, ſed tertio poſt mortem die reſuſcitatum iri: diſcipulus quidam ipſius Albimar experiri volens, num vera prædicaret, venenum ei exhibuit, quo ille hauſto, ut ſenſit imminere mortem, dixit aſtantibus. Quod per aquam eſſent accepturi remiſſionem peccatorum, & continuo expiravit. Diſcipuli vero cuſtodiebant corpus, expectantes rei eventum, ſed tandem fœtoris impatientes reliquerunt, quod undecimo poſt die, quum reviſerent, invenerunt à canibus laceratum. Hæc ex Johannis Vaſæi Chronico Hiſpaniæ, qui ea ex Luca Tudenſi ſumpſit, aſcribere volui, non enim memini ne alibi legere. Poſteriores ſane leges in eos, qui homines inani ſuperſtitione aliqua terrere conantur, certam pœnam conſtituerunt: de qua Loquitur L. ſi quis. de pœnis, quæ ſumpta eſt ex Iuriſconſ. Modeſtini lib. 1. de pœn. Quo reſpexit quoque Paulus Iuriſc. in Sent. de Vaticinatoribus & vaticinationibus, & mathematicis, ubi legimus: Vaticinatores, qui ſe Deo plenos aſſimulant, idcirco à civitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad ſpem alicujus rei corrumperentur, vel certe ex eo populares animi turbarentur: ideoque primo faſtibus cæſi civitate pellantur, perſeverantes aut in vincula publica coniiciantur, aut in inſulam *Lib. 5. c. 23.*

ſulam deportentur, vel certe relegentur. Sed ut ad alteram partem hujus capitis veniam, hæc à me non eo referuntur, quod putem diem illum novi-
Actor. 3. ſſimum, quem Apoſtolus Petrus refrigerij tempus appellat, procul eſſe: ſed potius firmiter credam, ſigna præcedentia à Chriſto, Servatore noſtro prædicta, ſi non omniâ, pleraq; tamen eueniſſe, cum præſertim Apoſtoli & eorum ſucceſſores ſua tempora, quibus vixerunt, noviſſima appellari ſoliti
Lib. 6. c. 6. Tripart. ſint. Ob eam rem regnante Severo Imp. nonnulli arbitrabantur, id quod de Antichriſto prædictum eſt, impletum iri. Ita enim apud Euſebium legimus. Hoc tempore & Iudas quidam ſcriptor in ſeptuaginta Danielis hebdomadas editis commentariis, in decimum annũ Imperij Severi Chronologiam terminat, qui etiam vulgatum Antichriſti adventum jam tunc temporis appropinquare putabat, adeo videlicet vehementer mota illis temporibus adverſum nos perſecutio, multorum animos perturbaverat. Cedrenus ſane de Antichriſto allegat teſtamentum Ezechiæ Regis, & Iſaiam Prophetam, quod is triennium ac menſes ſeptem rerum ſit potiturus: tum eo in Tartarum abjecto venturum univerſi DOMINUM CHRISTUM DEUM noſtrum, & tum fore reſurrectionem ac bene maleque factorum compenſationem. Sic
Lib. 3. Annal. Boior. regnante Henrico IV. Cæſare, circa annum CHRISTI. M.LXII. conſtans fama fuit, ut Aventin. refert, imminere excidij fatum orbi terrarum, & adfore tempus.

Quo mare quo tellus correptaq; regia cæli
Ardeat & mundi moles operoſa laboret.

Vel ut Lucretij verbis utar:

Una dies dabit exitio multoſq; per annos
Suſtentata ruet moles & machina mundi.

Ita ut nunc, tanto interiecto tempore, nihil reliquum ſit, niſi ut erectis auribus, ad clangorem tubæ Archangeli attollamus capita pia mente, & præſtolemur adventum filij hominis, in nube, ad redemptionem ſuorum, cum
Tit. Sarodrim. c. Halec. cap. Lique magna ineffabiliq; gloria & potentia venientis. Non autem Eliæ ignoro, & Catinæ Rabinorum, ex libris Talmuticis, tum etiã ex titulo, de Idololatria deſumptam prophetiam paſſim, tanquam oraculum cœlo delapſum, allegari, qui ſex millia annorum ætati mundi attribuunt: ſed computationes videmus eſſe diverſas, & quum in temporũ radice peccatur, infinitos errores ſequi neceſſe eſt. Habemus autem CHRISTI veri Paſtoris admonitionem fidelem, & ſolicitã de ſalute ovicularum ſuarum. Tempora videlicet & dies abbreviatum iri propter electos. Ut autem cognoſcamus, quid ante multa ſecula pij ſenſerint, & quam ſollicitè, licet de tempore dubij & hæſitabundi,
Lib. 7. c. 25. Inſtit. divin. iſtius diei noviſſ. fuerint, audiamus hac de re Lactant. Firmianũ, qui ita dicit: Completis ſex millibus annorum, mutationem iſtã fieri oportet, & jam pro-

propinquare illum ſummum concluſionis extremæ dië, de ſignis, quæ prædicta ſunt à Prophetis, licet noſcere. Prædixerunt, enim ſigna, quibus cõſumatio temporũ & expectanda ſit nobis in ſingulos dies, & timenda. Quando tamen compleatur hæc ſumma, docent ij, qui de temporib. ſcripſerunt, colligentes ea ex literis ſanctis, & ex variis hiſtoriis, quantus ſit numerus annorum ab exordio mundi. Qui licet varient, & aliquantum numeri eorum ſumma diſſentiat: omnis tñ expectatio non amplius quam ducentorum videtur annorum. Etiam res ipſa declarat, lapſum ruinamq; rerum brevi fore, niſi quod incolumi urbe Roma nihil iſtius videtur eſſe metuendum. At vero quum caput illud Orbis occiderit, & ῥύμη eſſe cœperit, quod Sibyllæ fore aiunt, quis dubitet veniſſe jam finem rebus humanis orbique terram? Illa eſt enim civitas, quæ adhuc ſuſtentat omnia: precandusq; nobis, & adorandus eſt DEUS cœli, ſi tamen ſtatuta ejus & placita differri poſſunt, ne citius quam putemus Tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cujus interitu mundus ipſe lapſurus eſt. Hactenus Lactantius, inter omnes Latinos ſcriptores eloquentiſſ. qui Criſpi, Cæſaris Conſtantini Magni filii. præceptor fuit, & vixit circa annum CHRISTI nati CCCXVIII. Cæterum utrum dies Domini præſenti ætati (licet Cyprianus Leovicius, & alii nonnulli, propter conjunctionem omniũ planetarum in Ariete, qualis olim circa CHRISTI nativitatem fuit, non abſurdas rationes in Prognoſticis ſuis Anni cIↃ. IↃ. LXXXIII. allegarint) appropinquet, necne cum propius certe adſit, quam pridem, noverit nimirum is, qui ſolus novit, qui & illum præfinivit, & ab hominibus vult ignorari. Nos autem ſtudeamus parati inveniri die ac nocte, & omni tempore, ideoq; diem & horam certam indicare, quando hoc futurum ſit, ut nullus id ſanæ mentis facit, ita eam ſoli DEO, neque ulli alii creaturæ, ne Angelis quidem notam eſſe, ex ſacris literis diſcimus. Multos autem in illa opinione eſſe, Chriſtum ad judicium non interdiu, ſed profunda nocte venturum, non dubium eſt cum ipſe nos toties vigilare & orare jubeat. Ecce, inquit, venio ſicut fur. Beatus qui vigilat & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & *Apocal 16.* videant turpitudinem ejus. Id ipſum quoque ſimilitudo de prudẽtibus & fa- *Matth.24.* tuis virginibus, adveniente noctu ſponſo, ſignificare videtur. Et Marcus ex- *Luca 12.* preſſius hoc indicaſſe dici poteſt. Vigilate igitur, inquit apud illum CHRI- *Matth.25, verſ.13.* STUS, neſcitis enim quando Dominus domus veniet, veſperi in media nocte, an in gallicinio, an mane. Ne quum repente venerit, inveniat vos dormientes. Quæ autem dico vobis, omnib. dico, Vigilate. Huc ſpectavit quidam ex veteribus, ubi dicit: Traditio Judæorum eſt, Chriſtum media nocte venturum in ſimilitudine Ægyptii temporis, quando Paſcha celebratum eſt, & exterminator venit, & Dominus ſuper tabernacula tranſiit, & ſangui-

ne agni poſtes noſtrarum frontium conſecrati ſunt. Unde reor & traditionem Apoſtolicam manſiſſe, ut in die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populus dimittere non liceat expectantes adventum CHRISTI, & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta feſtum celebretur. Unde & Pſalmiſta dicebat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper judicia juſtificationis tuæ, &c. Et idem Lactantius ita dicit: Aperietur cœlum medium intempeſta & tenebroſa nocte, ut in Orbe toto lumen deſcendentis DEI tanquam fulgur appareat, quod Sibylla his verſibus locuta eſt:

Lib.7.c.19. de divin. præm.

——— ὁππότ' ἂν ἔλθῃ
πῦρ ἔσαι σκότος ἐν τῇ μέσῃ νυκτὶ μελαίνῃ.

Hæc eſt nox, quæ nobis propter adventum Regis ac DEI noſtri, privilegio celebratur. Cujus noctis duplex ratio eſt, quod in ea & vitam tum recepit, quum paſſus eſt, & poſtea Orbis regnum recepturus eſt. Et idem alibi hac de re ita pergit: Prophetis & à vatibus hæc futura dicuntur: Quum ceperit mundo finis ultimus propinquare, malitia invaleſcet, omnia vitiorum &

In epitome divin. instit. cap.8.

» fraudum genera creſcent, juſtitia interibit, fides, pax, miſericordia, pudor,
» veritas non erit, vis & audacia prævalebit, nemo quicquam habebit niſi
» male partum, manuque defenſum, ſi qui erunt boni, prædæ ac ludibrio ha-
» bebuntur, nemo pietatem parentibus exhibebit, nemo infantis aut ſenis
» miſerabitur, avaritia, libido univerſa corrumpent, erunt cædes & ſanguinis
» effuſiones, erunt bella non modo externa finitima, verum etiam inteſtina,
» civitates inter ſe belligerabunt, omnis ſexus & omnis ætas arma tractabunt, non imperij dignitas conſervabitur, non militiæ diſciplina, ſed more latrocinij deprædatio & vaſtatio fiet. Et paulo poſt. Denique in eum ſtatum res cadet, ut vivos lamentatio, mortuos gratulatio ſequatur. Poſtremo: Tũc cœlum intempeſta nocte patefiet, & deſcendet CHRISTUS in virtute magna, & antecedet eum claritas ignea & virtus inæſtimabilis angelorum, & extinguetur omnis illa multitudo impiorũ, & ea quæ ſequuntur. Cæterum hæc à me non ideo referuntur, quod ſacras literas, quæ tam ſolicite, & diligenter vigilare jubent, ad corporis vigilias, & nocturnum tempus ſolummodo, reſtringendum cenſeam, Non enim ignoro, Chriſtum ſervatorem noſtrum ad incertitudinem adventus perpetuo vigilando, id eſt, ſemper paratos nos eſſe, hortari. Quare pij viri vigilare interpretantur, eſſe expectare vigilanter adventum domini, & paratum eſſe ad excipiendum illum cum gaudio. Ideoq; vigilias mentis potius quam corporis conſiderandas, hoc eſt de irremiſſa cura & jugi expectatione, ac deſiderio venturi Domini, Eaque ratione conſulto abſconditum nobis eſſe voluit DEUS adventus ſui tempus, ut videlicet nullo momento ſecuri, continuas vigilias agamus. Quę

ſane

ſane, ſi unquam ullo alio tempore, hoc noſtro turbulentiſſimo, attente agēdæ ſunt, cum tantæ mutationes undique inſtent, omniaque ſpectent ad interitum: ſed ante ruinam magna fiet, & horribilis totius orbis concuſſio. Quemadmodum idipſum CHRISTUS, Prophetæ, ſigna pottenta, & omnes rerumpub. circumſtantiæ ſatis, ſuperque teſtantur, & præ cæteris noſtra inteſtina in rebus ſacris, & politicis diſſidia, ac ingens animorum cæcitas, & torpor. Quod vitium certiſſimum eſt inſtantis ruinæ indicium. Nullum itaque remedium reſtat, quam corporis & mentis continuæ & attentæ vigiliæ.

CAPUT XLII.

De Iudæorum obſtinatis & ſeditioſis actionibus.

SÆPISSIME conati ſunt Iudæi contra Dei decretum; templum & politiam ſuam inſtaurare, verum conatus eorum ſemper irriti fuerunt, magnaque cum ipſorum clade & internecione ab incepto opere deſiſtere coacti ſunt. Memorabile autem eſt, quod illis Iuliani apoſtatæ tempore accidit, ſicut poſt alios Sozomenus refert. Nam quum is odio Chriſtianorum (ſicut omnis apoſtata eſt contemptor & oſor ſui ordinis) eos hortatus fuiſſet, ut ſuam politiam denuo inſtaurarent eiſque defenſionem & immunitatem promiſiſſet, mox convenit ingens multitudo Iudæorum, & magna ſpe, ſumptibus & opibus templum Hieroſolymitanum ædificare cœpit. Verum quum fundamenta jacerent, magno terræ motu, dehiſcente terra, inter fulmina totum opus diſiectum eſt, & multa millia Iudæorum ruinis oppreſſa ſunt. Porro non minus memorabile eſt, quod temporibus Adriani Imper. accidiſſe ſcribit Dio, cujus verba, ut res melius intelligatur, huc inſerenda duxi. Interea Hieroſolyma, inquit, pridem everſa, rurſus habitari eam juſſit Adrianus, atque urbem Æliam Capitolinam appellavit. Iovi item ex adverſo templi ædem excitavit, Bellum hinc grave & diutinum natum eſt. Magno enim dolore afficiebantur Iudæi, atque indignabantur, peregrinos in civitate ſecum habere, & illud quoque gravius ferebant, externa ſacra fieri, & externorum imagines in ipſa conſtitui. Quievere tamen ab armis & cædibus. Adrianum veriti, qui per ea tempora vicinis in locis conſtiterat. Nihilo tamen ſecius inter ſe ea ſtudioſe fabricare non ceſſabant, quibus, quoties belli neceſſitas poſceret, uti poſſent. Poſtquam vero longius Adrianus abfuit, pa-

Libr. 5. c. 21. Eccleſ. hiſt.

In vita Adriani.

lam in arma vertuntur: quanquam aperta acie cum Romanis congredi non auſi ſint; auxilia tamen ſumebant, muro & cavernis ſubterraneis ſpecus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, ut quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus; invicem quoque ſubter terram clanculum commeare. Specus & ſubterraneas vias ſuperne, quibuſdam in locis hiantes, ad ventos & lucem excipiendam perforaverunt. Impetus eorum Romani primo contempſere. Verum poſteaquam univerſa provincia tumultuata eſt, & qui ubique gentium erant, cum eis conſpiraverunt, tunc cognovere atque intellexerunt, quam grave & periculoſum bellum exortum foret. Multa enim mala in Romanos, partim clam, partim aperte edebant. Aſciſcere multos etiam externorũ, prædæ & lucri cupiditate; & fere, ut ita dixerim, univerſus terrarum orbis ex motu Judæorum concuſſus fuit. Tunc ergo Adrianus minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces adverſus eos miſit. Quorum primus Iulius Severus in Judæam ex Britannia vocatus. Hic minime auſus eſt prælium committere. Nam & multitudine longo impar erat ad decertandum, & hi de ſalute deſperaverant. Igitur diviſos ad ortus, captim, ut quoſque poterat, comprehendens, pro multitudine militum atque tribunorum, tum ab alimentis & commeatu interclusos, tardius quidem, ſed minore cum periculo penitus oppreſſit. Pauci admodum euaſere, atque à cæde ſuperfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ ſunt. Vici ad nongentos & octuaginta quinq;, qui ſane frequentes & nominatiſſ erant, direpti, & mox igne conſumpti ſunt. Viri in excurſionib. & prælus ipſis ad quinquaginta millia cæſi fuere, Fame morbis, ac igni ingens multitudo abſumta eſt: Sic fere omnis Judæa deſolata eſt. Quam cladẽ etiam ante bellum multa ipſis denunciaverant. Nam Solomonis ſepulchrum, quod illi in ſupremo cultu & reverentia habent, ſponte & nullo impellente diſcuſſum corruit. Lupi atque hyenæ paſſim per urbes incidentes ululabant. Non fuit incruenta Romanis victoria, ſiquidem multi eorum occubuere. Hactenus Dio. Accidit poſt natũ CHRISTUM ann. CXXXVIII. poſt everſam Hieroſolymã à Tito, ann. LXIII. Nonnulli inter quos eſt Baronius, initium hujus belli faciunt; annum CXXX. finem vero CXXXV. conſtat autem vſque ad ultimos anni Imperii Hadriani cum Judæis dimicatum & admodum diuturnum bellum cum pervicaciſſima & ſeditioſiſſima gente, fuiſſe Idem tentarunt Judæi, proſperiori quidem aliquantiſper ſucceſſu, ſed furore quodam nefando acti, paulo ante ſub Trajani Imperio, vt idem Dio refert. Cõſtituto enim Andrea quodam Duce Romanos & Græcos ſine diſcrimine obtruncarunt, nec cæde contenti, humanis carnibus veſci cœpere. Horum inteſtinis, ſtillante adhuc ſanguine, cincti, tum pellibus obvoluti, multos per medium vſque ad verticem diſſecuere, plures beſtiis dilaniandos obiecere,

cete, alios inter ſe digladiari coëgerunt ut ducenta & amplius hominum millia eo furore & armis Iudæorum interierint. Ingens item cædes ab iiſdem in Ægypto patrata fuit. Nec minore clade Cyprij affecti fuere, ſiquidē in ea inſula duce Artemione conſpirantes Iudæi circiter ducenta & quadraginta capitum millia trucidarunt. Qua facti atrocitate, Iudæus de cætero legibus & pœnis Cyprum attingere prohibetur, ſi vel vi tempeſtatis, vel per errorem illuc delatus fuerit, ſeu capite damnatus ſtatim morte mulctatur. Sed inulta cædes non manſit. Nam Trajanus, miſſo cum exercitu Luſio cum antecedentibus aliis ducibus, Iudæos qui per univerſum fere terrarum orbem tantum cædis ediderant, profligavit. Eodem modo Ammianus Marcellinus mentionem facit Iudæorum tumultuantium. Scribit enim, quum Marcus Imper. Palæſtinam tranſiret, Ægyptum petens, eum fœtentium Iudæorum & tumultuantium tædio ſæpe percitum, dolenter exclamaſſe: O Marcomanni, ô Quadi ô Sarmatæ, tandem alios vobis inquietiores inveni? Qualis autem fuit obſecro impoſtura cujuſdam, qui anno poſt natum Chriſtum CCCCXXXIV. in Creta inſula Iudæis perſuaſit, ſe eos nō ſecus, ac Moyſes Iſraëlitas, per Mare rubrum ſalvos in continentem & terram promiſſionis ducturum. Innumera igitur multitudo ad præcipitium quoddā convenit, ex quibus nonnulli vana ſpe ducti, ſeſe in mare conjecerunt, qui aut hauſti undis, aut ſcopulis illiſi perierunt! pauci tamen à forte ad navigantibus nautis ſervati fuere, Ita impoſtoris hujus, qui deinceps per ludibrium Moyſes Cretenſis appellatus fuit, fraus detecta eſt. Hanc hiſtoriam recenſet Socrates. Sic legimus in Itinerario Beniamini Tudelenſis, quod Benedicti Ariæ Montani opera ex hebraica translatum in latinam linguam habemus, ſuo tempore, quod incidit in annum recuperatæ ſalutis noſtræ 933. Davidem quendam Elroi, ex magicis libris inſignem impoſtorem evaſiſſe, tantamq; autoritatem ſibi apud Iudæos cōciliaſſe, ut illis perſuaſerit, ſe à Deo miſſum eſſe, ut expugnata Hieroſolyma eos à jugo gentiū liberaret, ideoque obtinuerit Meſſiæ nomen. Quum autem Rex Perſarum hoc reſciviſſet, eumque captum ad ſe adduci juſſiſſet, ſuis præſtigiatricibus artibus omniū cū admiratione liberum ex carcere evaſiſſe & circumvoluto ſuo ſudario, maximo flumine, quod Gozen appellat, fruſtra inſequentibus Perſis, traiecto, eademque dierum decem via confecta, incolumen evaſiſſe. Hac audacia impoſtoris illius Regem Perſarum commotum, ad omnes Synedriorum primores ſcripſiſſe, ni conatus Davidis impedirent, omnes Iudæos in Perſia degentes, deletū iri. Hac cōminatione illos perculſos, talem epiſtolā ad Davidē miſiſſe: Scias volumus, liberationis noſtræ tēpus nōdum veniſſe, neq; ſigna noſtra fuiſſe adhuc ſpectata. Non enim vento fortis efficitur vir. Quamobrem prædicentes injungimus tibi, abſtinere omnino ab iſtiuſ-

Lib. 22.

Lib 7 c 37. hiſt Eccleſ.

iſtiuſmodi conſiliis, auſis & conatibus. Sin minus, ab omni Iſrael ejectus eſto. Sed illum neque his neque aliorum monitionibus obtemperare volentem, in ſuo temerario auſu perrexiſſe, donec à ſocero ſuo, largitionibus corrupto, cubans domi ſuæ in lecto fuerit confoſſus. Atque conſiliorum & calliditatis illius vanæ hic exitus fuit. Huc non incommode referri poteſt memorabile obſtinatæ crudelitatis exemplum quorundam Iudæorum, quod tempore Philippi Longi, Regis Galliæ, accidit. Id à Roberto Gaguino recenſetur hoc modo: Afflicti multi leproſi, qui Iudæorum hortatu ſuſceptum ab eis venenum puteis per omnem Franciam infundere conjuraſſent, ut ſi qui potũ inde haurirent, aut interirent, aut elephantiæ virus inciderent. Itaque pharmacon ſanguine & lotio humano, herbiſque quibuſdam lethiferis confectum panno involventes, in puteos demittebant, lapide adhibito, ut ad aquæ fundum cito deferretur. Id quum in provincia Narbonenſi à leproſis factum Philippus cognovit, veneficosque omnes flammis fuiſſe punitos, inquiri per reliquum regnum leproſos jubet, quos de crimine confeſſos, una cum pleriſq; Iudæis, vindex flamma corripuit. Fuiſſe per id tempus conſtat Iudæos XL. Vitriaci, ob id ipſum, in cuſtodia habitos, mirabile in ſeſe facinus perpetraſſe. Nam quum ſe morti addictos iam minime dubitarent, duos ex eorum numero delegerunt, qui eos occiderent, ne Chriſtianorum manibus ſumerent ſupplicium. Vetuſtiſſ. illorum atque junior execrabile miniſterium exequuntur. Omnibus interemptis, quum duo tantum homicidii autores ſupereſſent, ſenior orat juniorem, ſe necet. Ille ſeniore occiſo, quum ſe ſolum videt, direpto auro quod apud interemptos erat fune ex diſſectis linteis facto per feneſtram ſe dimiſit: ſed & corporis & auri gravitate fune, quo ſe deorſum mittebat, diſſoluto, in foſſam delapſus, crus fregit, atque ita in foſſa procumbens deprehenſus eſt, & ultimo ſupplicio affectus. Iudæorum autem cadavera cremata ſunt. Huius rei quoq; mẽtionem facit Paulus Æmilius. Fatendum ſane eſt Iudæos propter obſtinatæ & excæcatæ mentis impietatem, ita plane excidiſſe gratia, ut DEUS non ſolum abſtulerit ab eis maieſtatem regni mundani, ſed etiam hæreditatem regni cœleſtis, ut ita non mirum ſit, eos omnibus calamitatibus obnoxios eſſe, cum tamen ea gens fuerit ex poſteritate ſanctiſſ. Patriarcharum, & præ omnibus gentibus electus populus, imo cognati & conſanguinei CHRISTI Servatoris noſtri. Verum cauſſas quinque huius repulſæ diſtincte enarrat Iſaias Propheta. Ubi Brentius in ſuis commentariis, eas quoque ad Chriſtianos applicat, & euidentiſſ. argumentis demonſtrat, hos innocentiores Judæis neutiquam eſſe, ſed perſeverantes in illis delictis, à Propheta enumeratis, eandem pœnam manere. Si enim DEUS, inquit Apoſtolus, naturalibus ramis non pepercit, multo minus inſititiis hoc facturus eſt.

In fin. lib. 7. hiſto. Franc.

De reb. geſtis. Franc. lib. 8.

Cap. 2.

CAP.

Caput XLIII.

Antrum Platonicum.

Sive.

Speculum vanæ & ineptæ & obſtinatæ perſuaſionis & inſcitiæ.

FInge tibi ſpacioſam quampiam ſpeluncam, recedentem quam maxime introrſus, cuius excelſæ ad lumen pateant fauces. In ejus autem ſpeluncæ penetrabilibus fac eſſe homines, qui ab ipſa vſque infantia illic ſederint, habiti ſemper in vinculis, atque his ita adſtricti, ut neque ad fauces illis convertere ſe, neque commovere quoquam, ſed nec intueri quicquam valeant, niſi quod è regione ſit. A tergo autem ſupraque eos procul maximis quiſquam luceat ignis, interque ignem ipſum, & quos diximus vinctos, via ſit quaſi ſublimis, & alte penſilis, iuxtaque viam paries. Tum per eam viam gradiantur plurimi, vaſa inſtrumentaque alia manibus geſtantes, & animantium effigies vel lapides, vel ligneas, vel materia quavis alia: quæ tamen geſtamina omnia, dum transferuntur, extent ſuper eum, quem diximus parietem Qui autem homines illa bajulent, alii quidem taceant, ut fit; alii inter ſe colloquantur: denique ſit ſcena iſta omnis, quaſi quum præſtigiatores, interjecto velo, ſupra id velum minutas quaſdam nobis oſtentant imagunculas, qualiſque pupas ridicule loquaces, ac geſticulatrices, rixantes inter ſe concurſanteſque per ludicrum. Quid autem ſibi, inquies, vult imago hæc tam exquiſita, tamq; abſona? Dicam: Credamus nunc eos homines, quos dixi, immobiles, & aſtrictos vinculis, eſſe haud abſimiles nobis. Quid igitur hic videbunt? Se quidem certe ipſos non videbunt, ſed nec inter ſe vincti vinctos, nec item geſtamina illa: nam & ſicut ipſi in tenebris, & reſpectare nequeunt. Puto autem videbunt umbras eas tantum, quas ille ignis, quem diximus, in adverſam ſpeluncæ frontem jaculetur. Quod ſi colloqui etiam illos inter ſe cótingeret; credo umbras iſtas veras plane eſſe res dicerent. Cæterum ſi vocis etiam imago illa ludibunda, quæ Græce Echo dicitur, colloquentibus iis qui prætereant, in ipſa illa antri fronte reſonet ac reſultet: an cenſes alium loqui putaturos, quam ipſam illam umbram, quæ tranſeat? Equidem nó arbitror. Imo vero opinor, nihil eſſe verum ſuſpicaturus, præ-

ter umbras. Sed agedum, ſolvamus nunc eos & eximamus vinculis, atque à tanta (ſi poſſumus) inſipientia vindicemus. Quid eveniet? Credo ubi cuiquam ipſorum manicas atque arcta vincula levari iuſſeris, ubi ſurgere ocyus ac reſpicere & ingredi ac ſpectare lucem coegeris, angetur primo, & radii oculos perſtringent, nec aſpicere illa poterit, quorum imagines hactenus aſpexerat. Quod ſi quis hunc hominem ſic alloquatur: Heus tu, nugas ante hac vidiſti, res ipſas nunc vides. Præterea, ſi res ei oſtendens ipſas interroget quid unaquæque illarum ſit: nonne hunc tu putas hæſitabundum diu & ancipitem, veriora fuiſſe, illa tamen pertinaciter crediturum, quæ prius cernebat, quam quæ nunc oſtenduntur? Quod ſi quis eundem cogat egredi aliquando ad puram lucē, nonne oculos ei credimus dolituros? Nonne averſaturum radios conjecturumque ſe in pedes quantum queat, ut ad ſimulacra illa ſua revertatur quam primum: quis dubitet? Age ſi quis per ardua illum & acclivia vi protrahat ad lumen, nonne indignabitur homo, & reluctabitur? Moxque ſub auras plane evectus torquebit aciem prorſus, ut ille Herculis Cerberus: nec ferre diem, nec illa intueri, quæ dicant bona, poterit, niſi paulatim quidem aſſueverit. Ergo umbras primum cernet; dein ſolis in umbra ſimulacrum; tum corpora ipſa fulgoris immunia. Poſt hæc autem etiam in cœlum tollet oculos ac noctu primum ſuſpiciet lunam ac ſtellas: mox etiam interdiu ad ipſum Solem dirigere audebit obtutum, cogitabitq; ſecum ſcilicet hunc eſſe, qui tempora diſtinguat, quiq; anni vices peragat. Hunc eorum quoque eſſe autorem, quæ ipſe antea in antro illo tetro ſpectare erat ſolitus. Cedo quid hic volutabit animo? quid faciet? quoties carcerem cæcum, quoties vincula, quoties vere umbratilem ſapientiam recordabitur? Equidem puto gratias diis aget magnas ingentes, quod inde emerſerit tandem dolebitque vicem ſociorum, quos in tantis reliquerit malis. Quod ſi etiam in ſpelunca laudari, præmiiſque affici & honoribus conſueviſſent, quicunq; ſimulacra illa acutius viderent, aut qui facilius meminiſſent, quæ priora ex his, quæ poſteriora, quæve ſemel excurriſſent, aut item qui quaſi addivinarent, quæ proxime ſubitura his forent: an eventurum putamus unquam, ut honores illos, ut laudes, ut præmia noſter iſte concupiſceret aut his denique invideret, qui conſecuti illa fuiſſent? Non puto, quin potius credo, ultra Sauromatas fugere ei liberet, & glacialem Oceanum quā vel regnare inter iſtos. Verum redeat jam hic idem poſtliminio ad illam ipſam ſedem inamœnam & cæcam; nonne ipſe jam cæcutiet, à Sole profectus in tenebras; nonne, ſi certamen forte ibi ponatur, quis omnium acutiſſime umbras eaſdem cernat: ſuperabitur hic noſter, & erit omnib. derid iculo: ſicut uno ore vincti illi clament, cæcum te vertiſſe in ſpeluncam ſocium, periculoſumque eſſe iter foras. Tum ſi qui ſolvere iterum aliquem

ex ipſis

ex ipſis tentent, atque ad lucem producere; reſiſtat ille ſcilicet, quiſquis fuerit, manibus ac pedibus, & trahentium ſeſe etiam, ſi poſſit, in oculos involet unguibus. Hactenus de ſpecu Platonico, cujus interpretationem videre licet apud eundem, unde hæc ſumpta, & apte ab Angelo Politiano in ſuam Lamiam translata ſunt: Quid autem obſecro obſtaret, ſi Plato, vel alius ex ejus imitatoribus adhuc ſuperſtes eſſet; quin eos vagabundos & audaculos, qui neſcio unde emerſerunt, & tam pertinaciter ſua monſtroſa placita, & præcoces opiniones (habentes plus admirationis, quam utilitatis, plus famæ quam ſoliditatis, quarum autores opinione vulgi aliquandiu magnos humana magis fecit gratia, quam divina,) in ſpecu ipſorum conceptas, magno cum ſcandalo bonorum contra ſuam conſcientiam obſtinate defendũt, aliiſque omnibus invitis, ea de quibus ipſimet hæſitant, & inter ſe digladiantur, rejectis vel neglectis prudentiorum ſcriptis, & monitis ſalutaribus, obtrudere ſatagunt, eos igitur etiam in hoc antrum, ſi non inferius, collocaret? cum tamen haberi velint ſeſe ſupra nubes collocatos, & eſſe omnium hominum ſcientiſſimos ſibi perſuaſiſſe videantur. Memorabilis igitur eſt doctrina Cancellarij Pariſienſis, qui ut refertur ab Vdalrico Zaſio, dicere ſolitus fuit, Temeritatis notam eſſe, viros ſapientiæ gloria conſpicuos vel ſtatim errori ſubdere, vel quod temperata reſolutione placari poterat, velle ſubvertere. Quo etiam Hierocles, ut à Stobæo citatur, reſpexit. Oportet, inquit, neque inculpata culpare, neque ex imbecillitate noſtra, & utendi ignorantia rebus crimen impingere. Tales enim homines audacia & improbitate magis magiſque laſciviente, veluti terra congeſta, ſeſe obruunt, & inimicis ridiculi fiunt, itemque ipſorum poſteri.

Lib 6. de Republ.

In l. 2. de orig. Iur.

Caput XLIV.

De perſuaſione quæ oritur ex imperitia.

MULTIS Italis & Gallis, qui nunquam extra lares ſuos pedem extulerunt, perſuaſum eſt, Germanos unam eandemque civitatem inhabitare. Quando enim vident Germanos, quum ſtudiorum liberalium, vel mercatutæ cauſa ad eos veniunt, tam concordes eſſe, & conjunctim vivere eademq; lingua eos uti, imaginantur ſibi, hanc familiaritatem, & conjunctionẽ ſtudiorum & voluntatem, ex perpetua converſatione ortum ſuum habere. Sicut etiam mihi

nō ſemel accidit, ut ſerio ex meo ſcire voluerint, quam late pateret ambitus illius urbis Germanorum aut Alemanorum, quam ipſi vulgo La Magna vocant. Etſi autem ſæpius ipſorum ſimplicitatem, & ridiculam perſuaſionem miratus fui, tamen hoc imperitiæ ipſorum aſſcribendum eſt. Ita enim accidit hominibus, qui tanquam fungi uno in loco permanere ſolent, neq; putant trans flumen, ripam, ut eſt in proverbio, habitabilem eſſe. Quam ob rem Antiſthenes ridere ſolitus eſt Athenienſes, inde glorianres, quod eſſent αὐτόχθονες, hoc eſt, indignæ, eo quod non aliunde eo commigraſſent, nec patriam ſedem mutaſſent unquam, dicens, Hoc laudis illis eſſe cum teſtudinibus, cochleiſque commune: Non fruſtra igitur Ægyptii in ſuis ſacris notis, ut Orus obſervavit, Hominem qui nunquam ſolo natali relicto peregrinatus fuerit, ſignificantes, Onocephalum pingunt; quia nec ullam audit hiſtoriam, nec quæ apud exteras gentes fiunt cognoſcit. Hæc inſcitia privatorum tolerabilior eſt, quam eorum qui Reſpub. adminiſtrant, ideoque in his plerunque exitum habuit infelicem, & lamentabilem. Præſertim accedentibus falſis opinionibus, quæ animos præoccupant, eæque ſecundum Galenum, non tantum ſurdos, ſed etiam cæcos efficere homines ſolēt. Hoc

Lib. 35. teſtantur hiſtoriæ: inprimis quæ de Minione apud Livium extat. Is princeps amicorum fuit Regis Antiochi, qui ignarus omnium externorum, vireſque æſtimans Regis ex rebus in Syria aut Aſia geſtis, non cauſſa modo ſuperiorem eſſe Antiochum, quod nihil æqui poſtularent Romani, ſed bello quoque ſuperaturum præjudicata opinione credebat. Ideoque quum ſolus particeps eſſet ſecretorum conſiliorum Regis, hac ſua inſcitia Regem ad bellum atrociſſimū contra Romanos gerendum induxit, in quo ipſe Rex victus, & majori parte regni ſui mulctatus, pœnas meritas ſuæ inconſultæ temeritatis dedit. Majori autem admiratione dignum eſt, quod ne Herodotus, nec Thucydides, de Romanis, qui in tantam potentiam tunc temporis ſenſim creſcere cœperunt, quantum ego ſcio, mentionem in ſuis hiſtoriis fecerint, nec omnino alius eorum æqualis ſcriptor; ſed ſero eorum nomen

Lib. 4. de aſſe in Græcia auditum eſt, cum tamen utrinq; Europæi ſint. Gallorum autem & Hiſpanorum res teſte Budæo, uſque adeo ignotæ Græcis fuerunt, etiam iis, qui exactiſſimi & accuratiſſimi ſcriptores fuiſſe videntur, ut unus eorum Ephorus, Hiſpaniam, quæ Iberia ab eo dicitur, unam eſſe civitatem exiſtimaverit, cum tam late ea pateat, ut peregrinatores & Coſmographi ambitum Hiſpaniæ 1136. milliaria Gallica excedere arbitrentur.

Caput XLV.

Commendatio privatæ & mediocris generis vitæ.

Divinus ille Plato in quodam loco dicit: Quod moderatū eſt & mediocre, immoderato & excedente mirum in modum ad virtutem præſtat. Recte itaq; quidam monet:

Si ſapis, affectes mediocria: ſumma periclis
Obvia: contemptum ſordida vita parit.

Hoc ita eſſe teſtantur hiſtoriæ. Semper n. à prudentiorib. privatæ & mediocris vitæ cōmoditates, ampliſſimis honorib. & ſplendidis dignitatib. voluptatis honeſtæ ſecuritatis ergo prolatæ ſunt, eoſq; potius, qui illas, q̄ qui has cōſecuti eſſent, felices pronunciarūt. Idipſum videre licet apud Xenophontem, vbi Hieron Tyrannus enumerat, quot & quantis voluptatib. orbatus fuerit, factus princeps, quibus privatus fruebatur. Vnde non mirum, quod Trajanus tanquam intolerabile on⁹ imperiū ſpreverit, nec niſi neceſſario ſuſceperit. Si enim conſideramus, q̄ fuerit anceps ac miſera Imperatorum conditio (ea ſcilicet tempeſtate, quū ipſorum dignitatis omnis atque ſalus erat, non in Senatus aut populi, ſed in legionū atq; militum poteſtate) permirum videri poteſt, ullos fuiſſe qui munus hoc tam periculoſum, & injuriis opportunum ſuſciperent. Sæpe namq; evenit, ut quod nobis bonum magno animo pollicentur, totiſque virib. illi inhiamus, exitio poſtmodum maximo ſit. Quo reſpexit Chryſoſtomus, ubi dicit. Non diadema Regum reſpiciendum, ſed curarum tempeſtatem, per quam ipſis corona paritur. Etenim inde à Cajo Cæſare, qui ſpectante Senatu concidit, ad Carolum uſque magnum, circiter triginta, inprimis autem omnes, quib. Caij prænomen fuit, fuerūt ex iis interfecti: quatuor vero ſibi mortem ipſi conſciverunt, quod mortis genus fœdiſſimum Tacitus, Canones vero, informe appellant. Imo tandem eo militaris licentia progreſſa eſt, ut inter jocos & comeſſationes Imperatores eligerent, ut quando illis lubitum eſſet haberent quos occiderent, vt Regilliano, quem Trebel. Pollio inter triginta Tyrannos ponit, necnon & Proculo, teſte Flavio Vopiſco, accidit. Huc reſpexit Petrarcha, ubi collocutorem gloriantem de copiis militaribus ita compellat: Tutius paſtor tigridum forſitan, & urſorum eſſes. Poſſunt manſueſieri corda ferarum, at quorundam hominum non poſſunt: & minantur antequam feriant feræ, odio hominum improviſo e-

Homilia lxvi.

Dialog. 97.

Quæ evertere vel invidia vel tempus ſolet,
Felicitatis culmen ubi quis attigit.
At tutior mediocritas in omnibus,
Neq; mente deprimente ſeſe ad humum nimis,
Neq; contra in altum ſe efferente ſuperbius,
Namque minus alto ſi quis è gradu cadat,
Celabitur facile ejus infortunium.
Ingentis at molis ruina ingens erit.
Nam rebus obſtat invidia præluſtribus,
Subvertit & fortuna quos evexerit.

Huc ſpectaſſe videtur Polybius, ubi dicit: Quam parva temporis intervalla homines in excelſo faſtigio collocant, & eoſdem rurſus ad extremam miſeriam ac calamitatem redigunt? atq; eos maxime, qui in aulis principum vitam agunt. Hi enim ſimiles ſunt calculis, in publicis conſilii dari ſolitis. Nam ut illic, pro eorum qui conſulunt voluntate, qui modo ænei fuerant, mox aurei dantur: ita qui regias Principum ſequuntur, pro regis voluntate nunc beati, modo fiunt miſeri. Prudenter igitur Cominæus, tanquam vetus aulicus & oculatus teſtis, ſplendidam illam & periculoſam miſeriam aulicam deteſtatur, & mediocre vitæ genus tanquam tutius commendat. Nihil, inquit, eſt præſtabilius mediocri vitæ genere, quod qui poteſt aſſequi & tueri, is omnium eſt fœliciſſimus. Hoc autem veriſſimum eſſe experientia teſtatur. Pauci enim inveniuntur, quos aula beavit, ſed innumeros reperies quos perdidit, etiam hos ipſos, quos beavit. Neq; ulla ſub cœlo tam lubrica via eſt, ut Papyrius Maſſon. recte monet, quam aulicorum gratia. Quare licet cum Seneca dicere. *Lib.5. hiſt.* *Lib.3. annal. Franc.*

Stet quicunq; volet, potens.
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies.

Hoc attingere quoq; voluit Actius Sincerus hiſce verſiculis:

Fortunam qui avide vorare pergit,
Eandem male concoquat neceſſe eſt.

Ut autem ad hiſtorica veniamus, extat hac de re memorabile exemplum, quod à Solino & Valerio Max. de felicitate ita refertur: Quum Gyges regno Lydiæ armis & divitiis abundātiſſ. inflatus animo Apollinem Pythium ſciſcitatum veniſſet, an aliquis mortalium ſe eſſet fœlicior? Deus ex abdito ſacrarij ſpecu voce miſſa, Aglaum Pſophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus; ſed ętate jam ſenior, terminos agelli ſui nunquam exceſſerat, parvuli ruris fructibus ac voluptatibus contentus. Hinc fortaſſe Claudianus ſumpſit occaſionem ſenem ſuum celebrandi, qui juxtà Veronam conſi- *Cap.7.* *Lib.7 cap.2.*

ſtens,

ſtens, villa ſua nunquam egreſſus fuiſſet. Ejus igitur verſus propter eorum elegantiam huic meditationi aſſcribere volui.

Felix qui proprijs ævum tranſegit in arvis.
Ipſa domus puerum quem videt, ipſa ſenem.
Qui baculo nitens, in qua reptavit arena,
Vnius numerat ſecula longa caſa.
Illum non vario traxit fortuna tumultu,
Nec bibit ignotas mobilis hoſpes aquas.
Non freta mercator timuit, non claſſica miles,
Non rauci lites pertulit ille fori.
Indocilis rerum, vicinæ neſcius urbis,
Aſpectu fruitur liberiore poli.
Frugibus alternis, non conſule, computat annum,
Autumnum pomis, ver ſibi flore notat.
Idem condit ager ſoles: idemq́; reducit,
Metiturq́; ſuo ruſticus orbe diem.
Ingentem meminit parvo, qui gramine quercum,
Æquævumq́; videt conſenuiſſe nemus.
Proxima cui nigris Verona remotior Indis,
Benacumq́; putat littora rubra lacrum.
Sed tamen indomitæ vires firmiſq́; lacertis
Ætas robuſtum tertia cernit avum.
Erret & extremos alter ſcrutetur Iberos,
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

Secutus igitur fuit Heliodorus ille Carthaginenſis, cujus monumentum in Hiſpania apud Gades (ubi olim Herculis Ægyptii, non Græci vel Alcæi ſepulchrum & templum atque columnæ, teſte Beroſo, & Annio commentatore ejus erant) repertum fuit, ne Pſophidius ille ſi vixiſſet, vel hic ſenex Veronenſis, illud videret, & legeret, atque inſanior illo, ſecundum ipſius opinionem, haberi poſſet ejus inſcriptio eſt talis:

D. M. S.

SI LVBET LEGITO.

HELIODORUS INSANUS CARTHAGINENSIS AD EXTREMUM ORBIS SARCOPHAGO TESTAMENTO ME HIC IUSSI CONDIER. VT VIDEREM SI QUISPIAM ME UNQUAM INSANIOR AD ME VISENDUM AD HÆC USQUE LOCA PENETRAVERIT.

Quare non imprudenti conſilio quidam in celebri quadam Germaniæ urbe ſuis ædibus Græcum hunc verſum aſſcripſit: ὁ τῶν ἰδιωτῶν βίος ἄριςος

Vita

Vita privatorum eſt optima. Quod genus vitæ probavit quoque & prætulit omnib. alijs apud Platonem in Politicis Vlyſſes ille ſapientiſſimus, quum eſſet ei in vitã redeundum. Hæc n. ſunt ejus verba ſicut ex Græco verſa ſunt. Commemoravit & Ulyſſis animæ forte fortuna poſtremæ omnium eveniſſe, ut eligeret vitam ſibi. Hanc in memoria veterum malorum morbo ambitionis liberatam, quæſiviſſe longo tempore obeuntem propoſitas vias, aliquam hominis privati & minime negocioſi, ac vix inveniſſe tandem abjectam & præteritam ab alijs, dixiſſe autem quum inſpexiſſet, eandem ſe electuram fuiſſe, ſi maxime ſors, ut primam omnium eligeret, obtigiſſet, atq; tuliſſe illam cupide & libenter. Hoc etiam Sertorium commovit, qui quum audiſſet de inſulis Atlanticis, quas etiam Fortunatas, Græci autem μοιρηχά-ras appellant, de adeundis his diu cogitaſſe dicitur, ut dimiſſo exercitu tandem privatus ſecure ac quiete ſine ambitione ac magiſtratu vivere poſſet. Quod ſi feciſſet, ac mature, & non ſero, ſed ſerio de quieto & minus ambitioſo ſtatu cogitaſſet, non invitatus à Perpenna per proditionem in convivio tam miſerabiliter cæſus fuiſſet. Sane Diocletianus Cæſar poſt inſignem gloriam domi militiæque partam divinosque ſuſceptos honores, nihil firmum nec conſtans in rebus humanis perſpiciens, & imperium laboribus, curis & periculis plenum expertus, Reipub. adminiſtrationem depoſuit, & vitam privatam eligens agriculturæ ſe dedidit, & nullis perſuaſionibus ab illa abſtrahi potuit, majorem animi libertatem, & ſuaviorem voluptatem in ea ſentiens, quam in Reipub. tam ampla moderanda. Illuſtratur hoc præterea exemplo Suatocopij Regis Bohemiæ & Moraviæ. Is enim quum in prælio victus ab Arnolpho Imp. eſſet, clam ſe pugnæ ſubtraxit, atque ut erat incognitus ſalutem fuga ſolus quæſivit. Quumque ad montem veniſſet, cui Sunbri nomen eſt; abjectis armis, equo demiſſo, pedibus iter fecit, & tanquam viator inops, vaſtiſſimam ingreſſus eremum, tamdiu pomis atque herbarum radicibus vitam ſuſtentavit, donec tres eremi cultores obvios haberet, quibus ſeſe adjungens, uſq; ad extremum vitæ perſeveraverit incognitus, patienter ac ſedato animo incommoda quęque ferens. Ubi vero obiturus eſſet, accerſitis eremitis: Nondum inquit, quis fuerim, noviſti. Rex ego Moravorum prælio victus ad vos confugi, & regiam vitam & privatam expertus morior. Nulla regni fortuna eſt tranquillitati eremi præferenda: hic ſecure ſomnus, dulces herbarum radices atque undas [illegible]: ibi curæ atque pericula nullum cibum, nullum potum non amarum reddunt. Quod regnum mihi fata dederunt apud vos felix peregi: in regno quicquid ejus transactum eſt, mors verius quam vita fuit. Sepelite me hic poſtquam anima corpus reliquerit. Moraviamque deinde petentes filio meo, ſi adhuc vivit, hæc nunciate. Atque his dictus vita exceſſit. Non abſimile aliquid refertur de

Æneas Sylvius cap. 83. hiſt. Bohem.

Carolo V. Imperatore, cum videlicet dicere ſolitum fuiſſe, ſe religioſo [illegible] perio, plus voluptatis & delectationis in ſua monaſtica ſolitudine [illegible] percepiſſe, quam ex omnibus ſuis victoriis & triumphis, quibus [illegible] felix habitus fuit. Caroli autem, proavi materni Iohannis II. [illegible] lii, Regis Aragoniæ & Siciliæ oratio ante mortem memorabilis & [illegible] plena fuit, quam ita refert Lucius Marineus: Mox reſpirans, [illegible] oculis omnes, qui aderant aſpiciens: O vanas, inquit, hominum [illegible] nes! ô miſeros omnes, qui ad principatus aſpirant; qui [illegible] & [illegible] nios honores affectant! o felicem pauperum conditionem [illegible] curam vitam atque beatam, qui panem comedunt [illegible] qui vivunt labore manuum ſuarum! Nam nullo [illegible] quid homines, quid obſequia plurimorum contulerunt? Qui [illegible] magnos & multa corporis & animæ pericula, nec [illegible] potui mihi dies aliquot videre bonos, [illegible] ſero fallacem mundum cognoſco! quam [illegible] vixiſſem multo melior, ſi non Rex, ſed pauperis agri cultor fuiſſem. Hæc [illegible] referebat, Alphonſi fratris, ut arbitror, recordatus, atq; ſecutus exemplum qui Neapoli olim moriens [illegible] memoratur. Hæc Marineus. Idipſum patet in epiſtola Theodati, vel ut quidam putant Theodedathi Regis Gothorum, ad Iuſtin. Imp. quam Procopius refert. Ea [illegible] viſum enim fuit eam quoque integram [illegible], cum contineat multa [illegible] memoria dignas, licet Theodatus illud [illegible] cogitaverit, [illegible] rit. NON EQUIDEM IPSE ad regium culmen [illegible] adventicius & peregrinus perveni, quippe qui ex avunculo Rege [illegible] ritus hic dignitate. Bellorum vero ac bellicis turbulentiis [illegible] omnino peritus. Cum enim [illegible] literarum [illegible] etc [illegible] ſim, & meas [illegible] omne [illegible] ut bellicis hiſce perturbationibus quam longe [illegible] haudquaquam decere me ducam, [illegible] ſentiam [illegible], vitam in [illegible], ſed [illegible] abſim, [illegible] voluptas, [illegible] timus, [illegible] ſuavitudinem [illegible] deſiderioq; [illegible] & tui [illegible] mihi [illegible] ſit, qui [illegible] ducentos & mille [illegible] quidem ſum [illegible], [illegible] & It [illegible] miſſurus imperium, at [illegible] longe malim [illegible] in imperatoris curis vitam [illegible] ducere [illegible] bus: Renunciate ergo quam [illegible] hunc ad vos [illegible], [illegible] pſam, tū & res cæteras tuo [illegible] nomine traditurus, &c. C[illegible]

[illegible]

De reb. Hiſp. lib. 18. prope finem.

Li. 1. de bello Gothorum.

[illegible] ejuſdem argumenti dictum celebretur, illud quoque addere placuit. Ita autem inquit ille: ὥσπερ [illegible] σκιμπόδος θλιβόμενον [illegible] πλατείας κλίνης [illegible] κυλινδούμενον νοσεῖν· οὕτω καὶ ἐν μικρᾷ [illegible] δαιμονεῖν, ἢ ἐν μεγάλῃ [illegible] δυστυχεῖν: id eſt, Quemadmodum in parvo humilique grabato anguſte cubare hominem ſanum melius eſt, quam in lecto amplo ſeſe volutantem ægrotare: ſimiliter [illegible] fortuna melius eſt ſe contrahentem læto eſſe animo, quam in magna [illegible]. Quam vero ſcite & breviter Clemens Alexandrinus; ὁ [illegible] ὀλιγοδεής. Vir bonus & hone[illegible] paucis [illegible]. Quo dicto [illegible] ordor. Rectiſſime [illegible] Similis præfectus militum Adriani Cæſaris, moriens ſepulchro in-[illegible] juſſit, quum is vix vacationem obtinuiſſet, & in agro ſeptem annis, quod ſuperfuit reliquum vitæ, privatus in otio & quiete exegiſſet:

Dio in vita Adriani.

SIMILIS HIC IACET, CUIUS ÆTAS QUIDEM MULTORUM ANNORUM FUIT. SEPTEM TAMEN DUNTAXAT ANNIS VIXIT.

CAPUT XLVI.

Sorte ſua contentum vivere unumquemque debere.

Divus Chryſoſtomus acriter reprehendit: Quod quiſque [illegible] tenetur, hoc omnium moleſtiſſimum eſſe dicat, & quod proprium unumquemque pluſquam alienum afficiat. Sic, inquit, qui filios nō habet, nil ita grave putat, ſicut filiis carere. Qui multos habet cum paupertate, [illegible] accuſat, quam filiorum multitudinem. Unū habens, [illegible] pejus, quam unum habere, putat. Qui pulchram habet uxorem, [illegible] dicit, quam quod pulchram habet. Suſpicionibus enim plena res eſt & inſidiarum. Qui deformem, nihil pejus eſſe aſſerit, quam deformem habere conjugem. Res enim eſt faſtidio plena. Privatus [illegible] hujuſmodi vita dicit eſſe inutilius, nihil abjectius. Miles nihil [illegible] nihil periculoſius eſſe aſſerit. Satius enim pane ſolo [illegible] quam tot ferre moleſtias. In magiſtratu poſitus, nihil magis [illegible] quam [illegible] neceſſitates affirmat. Subditus, nihil ait ſervilius, quā alienæ poteſtati ſubjacere. Uxori junctus, uxore nihil & ſolicitudine pejus [illegible]. Uxore carens nihil [illegible] liberalius, quam uxorem nō habere, [illegible] & domo [illegible] & quiete. Mercator agricolā ex ſecuritate beatum

Homilia 60.

 vocat.

vocat. Agricola mercatorem ex divitijs. Eſt moroſum omnino genus humanum, ſortem ſuam accuſans, & animum gerens gravatum, &c. Eandem querelam etiam olim habuerunt gentiles, in primis autem Q. Horatius Flaccus prudenter monet, quid iis accidere ſoleat, qui vel ambitione, vel invidia, aliave non honeſta cupiditate ducti, ſorte ſua contenti eſſe nolunt, & ad alia aſpirare ſolent, fabella ſua de equo & cervo, quam ita concludit:

In epiſt. ad Fuſcum.

Si qui pauperiem veritus potiore metallis.
Libertate caret, dominum vehet improbus, atq;
Serviet æternum: quia parvo neſciet uti.

Hoc ipſum in egregia & lepida fabella de aſino ſubinde dominos ſuos mutante, depingitur. Apud olitorem enim ſerviens conquerebatur de pabuli inopia & nimio labore. Apud figulum illi moleſtum erat, quod cogeretur aſſidue portare lutum & lateres, multo igitur magis in hoc ſervitutis ſtatu deplorabat ſuam iniquiorem ſortem quam prius. Tandem venditus coriario, ibi demum acerbam & luctuoſam vitam agebat. [illegible] fratrum ſuorum & affinium pellibus, vanis votis ſero priores conditiones exoptabat. Eleganti igitur, noſtro tempore quidam doctiſſ. vir epiphonemate hanc fabellam explicavit:

Sis aſinus, quemcunque aſinum ſors aſpera fecit.
Qui placide ſortem ferre ſcit, ille ſapit.

Quid autem prudentiſſimi viri hac fabuloſa narratione aliud indicare voluerunt, quam quod Horatius in ſuis Satyricis? Ita enim librum primum exorditur:

Qui fit Mecœnas, ut nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus vivat?

His ſane qui ſuis cupiditatibus nullum terminum ſtatuunt, ac ſemper futura præſentibus anteponunt, accidere ſolet, ſicut pueris, quos doctiſſ. vir Hadrianus Junius depingit. Ii enim quum bullas ſive pompholygas artificioſas, Iridis in modum purpuraſcentes, ſectantur, atque comprehendere ſtudent, rectiſſime audiunt: CUNCTA COMPLECTI STULTORUM. Nec Italicum proverbium ſubſcriptum minus elegans eſt: ET TUTTO ABBRACIO ET NULLA STRINGO. Applicatur itaque rectiſſime contra eos, qui pluribus muneribus honoribuſque ſimul inhiant, aut quacunque tandem in re inſatiabili animo nunquam [illegible], huc illuc nutantes, [illegible] namque parum proficiunt, ſuaque ſpe illuſi ſæpenumero diſcedunt. Hoc ipſum monuiſſe videtur Plutarchus, eleganti ſimilitudine. Enimvero, inquit, quemadmodum meticuloſi, & inter navigandum nauſeantes, præ-

In emblemate. 16.

grande ſubinde navigium ex navicula tranſiliunt, atque illinc rurſus in triremem, melius jam jamque ſibi fore ſperantes, quod ſeſe tandem nihil promovere, & ut ita dixerim, actum agere ſenſerint, ut qui bilem ſecum quoquogentium, ignaviamque circumferant: ſic vitæ genus aliud atque aliud identidem capeſſere, a moleſtiis, perturbationibuſque animum eximere nequit. Cujuſmodi ſunt imperitia rerum, inconſiderata temeritas, neque ſcire, neque poſſe recte pro re nata præſentibus uti. Et paulo poſt: Inertes homines degendæque vitæ ignari, inſtar morboſi corporis hominum; qui nec æſtum ferunt, nec rigorem, ut in rebus ſecundis exporrecta fronte perſiſtere modum nequeunt; ita in adverſis obducta atque caperata fœdiſſime contrahuntur. Prudentes melius, qui velut apes ex thymo, aridiſſimæ aſperrimique ſucci herba, mel ſuaviſſimum conficiunt; ſic ex rebus ipſis incommodiſſimis ſæpe quippiam conducibile ſibi accommodatumque eliciunt, &c. Hanc virtutem uno verbo, eoque eleganti exprimunt Græci τῆς αὐταρκείας, cujus encomium Socraticum pulcherrimum: ἡ αὐτάρκεια καθάπερ ὁδὸς βραχεῖα καὶ τερπνὴς, χάριν μὲν ἔχει μεγάλην, πόνον δὲ μικρόν. Vita rebus ſuis contenta ſimilis eſt viæ brevi & amœnæ, quæ multum gratiæ, parum vero laboris habet. Etenim, ut Herodotus ait, Si omnes homines propria mala in medium conferrent, permutare volentes cum vicinis, intuiti in vicinorum mala, libenter ſinguli illorum aufferrent retro, quæ attuliſſent: Hoc etiam Cleobulus probavit, ut a Plutarcho refertur. At ſapientibus, inquit, quidem mediocritatem lex dedit. Ad pravos autem dicam fabulam meæ matris, quam ad fratrem ejus dixit. Ait enim lunam oraſſe ſuam matrem, ut ipſi tuniculam texeret convenientem. Illam autem dixiſſe: Et quomodo convenientem texam? Nunc enim te video plenam luce, mox vero lunatam, interdum autem undique tumentem: ita ſane mi Gerſia etiam ad hominem dementem & pravum nulla eſt menſura rei. Alius enim eſt aliis uſus propter cupiditates & caſus, &c. Verum itaque eſt Horatianum hoc:

—multa petentibus
Deſunt multa. bene eſt quod Deus obtulit
Parca, quod ſatis eſt manu.

In Polymnia.

In convivio ſeptem Sapient.

Memorabiles etiam ſunt verſiculi Euripidis: In Phœniſ.

Quis ſufficiens victus adeſt, ſufficit,
Neque divitiæ ſed divitum ... na opulentia eſt.

Hoc etiam ... ſuis elegantiſſimis verſiculis expreſſit, ubi dicit: Pſalm. 37.

Præſtat ſuppellex ſobria,
Rivique parva pocula.
Quam rapta per vim divitum
Faſtidioſa copia.

Lib.5 c.22. divin.inſt. Huc quoque Lactantius ſpectaſſe videtur, ubi ita dicit: Juſtus ac ſapiens, quia illa omnia humana, ſua bona divina judicat; nec alienum quicquam concupiſcit, ne quem contra jus humanitatis lædat omnino, nec ullam potentiam honoremve deſiderat, ne cui faciat injuriam. Scit enim omnes ab eodem Deo, & eadem conditione generatos, jure fraternitatis eſſe conjunctos. Sed & ſuo contentus & parvo, quia fragilitatis memor non amplius quærit, quam unde vitam ſuſtentet; & ex eo ipſo, quod habuerit, impertit etiam non habenti, quia pius eſt. Pietas autem ſumma virtus eſt. Accedit quod voluptates caducas, vitioſaſque contemnit, quarum cauſa opes appetuntur, quoniam continens eſt ac libidinum victor. Idem nihil timoris atque inſolentiæ gerens, non extollit ſe altius, nec erigit ſuperbum caput; ſed placitus & concors, & comis & planus eſt, quia conditionem ſuam novit, &c. Licet ergo cum Manlio exclamare:

Quid tam ſolicitis vitam conſumimus annis,
Torquemurq; metu, cæcaq; cupidine rerum,
Æterniſq; ſenes curis dum quærimus ævum,
Perdimus? & nullo votorum fine beati,
Victuros agimus ſemper, nec vivimus unquam?
Pauperiorq; bonis quiſq; eſt, quo plura requirit,
Nec quod habet, numerat tantum, quod non habet, optat?

Emblem.20. Rectiſſime itaque & tutiſſime faciunt, qui ſua ſorte (ut idem Adrianus Junius monet) licet exigua contenti ſunt, & bonis præſentibus fruuntur, liberali interim ſpe ducti fore, ut aut induſtria aliquid adjiciat, aut Principum liberalitate accedat, aut hæreditas potius oſtendat, [illegible] deputant, & veluti probe ſibi [illegible], prætereunt. [illegible] rem lambentibus, cuntuque ſe oblectantibus, [illegible] voluit, cum hac Italica ſupſcriptione: DI QUESTO MI CONTENTO ET MEGLIO, SPERO, additis elegantiſſ. hiſce verſiculis:

L[illegible]bat r[illegible] da hiante
Clauſas præterit [illegible] futuras:
Præſenti [illegible]uitur ſuo beatus,
Et fatis melioribus parat ſe.

Caput XLVII.

[illegible] Maſſilienſes olim neminem armatum in ſuam urbem ingredi permiſerint.

S[illegible] in Italia, [illegible] antes amplas & muni- [illegible], præſertim tormentaria- [illegible], quæ ad portam ad- [illegible] indicato loco, quo per [illegible] & nobis reſtituebantur. [illegible] videretur, [illegible] ita armati eramus, ut a nob[illegible] eſſet, neque [illegible] tantus numerus, ut [illegible] poſſemus, vel [illegible]. Imo nobis, utpote [illegible] ab [illegible] erat. Pleriſque [illegible] Gallia Ciſalpina, quam Longobardi olim tenuerunt, & Hetruria quæ Tuſcana hodie appellatur, agroque Romano, [illegible] iter facit, quam in hoſpitiis, inprimis [illegible] commoratur. Verum habent fortaſſe Itali [illegible] hoc faciunt. Quod ſi eo animo faciunt Maſſilienſes olim [illegible] potius laudandi [illegible] *Lib. 2. cap. 7.* [illegible] Val. Max. ſinitur intrare oppidum [illegible] eſt, quod cuſtodiæ gratia acceptum [illegible] modum adveniéntib. humana [illegible] ita ipſis quoq; [illegible] ſint. Potuit & alia cauſa ſubeſſe, quæ magis veriſimilis eſt, metus [illegible] hoſtium, [illegible] & [illegible] ſint, [illegible] col- [illegible], quum Comanus Rex Segobrigiorum [illegible] in- [illegible] occupare [illegible]. Ita enim ſcribit: *Lib. 43.* [illegible] Rex inſidias Maſſilienſib. [illegible] hic multos [illegible] viros [illegible] erectos [illegible] deſcit, ut [illegible] ad inſidias adeſſent [illegible] armati [illegible] adderent. Sed has inſidias [illegible] quædam Regis cognata prodidit, quæ [illegible] cum Græco adoleſcente [illegible] ejus, inſidias aperit, periculumq; [illegible] jubet. Ille rē ſtatim ad magiſtratus defert, atq; ita patefactis inſidiis Ligures comprehenduntur, latenteſq; de ſcirpis protrahuntur.

Quibus

quo Livii teſtimonium eſt ejuſmodi, ubi recenſet, quid illi à Catone obiectum fuerit: inter cætera, inquit, obiecit ei Philippum Pœnum carum ac nobile ſcortum ab Roma in Galliam provinciam, ſpe ingentium donorum perductum. Eum puerum, per laſciviam quũ cavillaretur, exprobrare Conſuli perſæpe ſolitum, quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatorum abductus ab Roma eſſet, ut obſequium amatori jactaret. Forte epulantibus iis, quum jam vino incaluiſſent, nunciatum in convivio eſſe nobilem Boium cum liberis transfugam veniſſe convenire Coſ. velle, ut ab eo fidem præſens acciperet: introductum in tabernaculum, per interpretem alloqui Coſ. cœpiſſe, inter cujus ſermonem. Quintus ſcorto, Viſtu, inquit, quoniam gladiatorium ſpectaculum reliquiſti, jam hunc Gallum morientem aſpicere? & quum is vix dum ſerio annuiſſet, ad nutum ſcorti, Coſ. ſtricto gladio, qui ſuper caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percuſſiſſe, deinde fugienti, fidemq; populi Romani, atque eorum qui aderant, imploranti, latus transfodiſſe. Et paulo poſt, ut autor de eodem fuit Valerius Antias, Placentiæ formoſam mulierem, cujus amore deperiret, in convivio accerſitam ſcribit. Ibi jactantem ſeſe ſcorto inter cætera retuliſſe, quam acriter quæſtiones exercuiſſet, & quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos ſecuri percuſſurus eſſet. Tum illam, infra eum accubantem negaſſe, unquam vidiſſe quemquam ſecuri ferientem, & pervelle id videre. Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miſeris attrahi juſſum, ſecuri percuſſiſſe. Facinus ſive eo modo, quo cenſor obiecit, ſive ut Valerius tradit, commiſſum eſt ſævum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare diis dapes, ubi bene precari mos eſſet, ad ſpectaculum ſcorti procacis in ſinu Coſ. recubantis, mactatam humanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam. Hactenus Livius. Recte itaq; dicit Lactantius: Qui hominem, quamvis ob merita damnatum, in conſpectu ſuo jugulari pro voluptate computat, conſcientiam ſuam polluit, tam ſcilicet, quam ſi homicidii, quod fit occulte, ſpectator & particeps fiat, &c. *Lib.6.c 20. de vero cultu.* Cum igitur nihil magis impium aut crudelius ſit quam innocentiſſimos quoſque ſervitutis ſpecie in ſpectaculis publicis à belluis lacerari, aut mutuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari, mirum eſt, apud Romanos nihil fuiſſe uſitatius, qui in ſumma juſtitiæ opinione floruerunt, ut divina quadam ultione hominum quinquaginta millia Fidenis, in munere gladiatorio, unius theatri caſu obruti ſint. Eo autem progreſſa eſt licentia ſæviendi (luxu & deliciis paulatim corruptis moribus antiquis) in quoſvis, ut tempore Auguſti, neceſſarium fuerit ſancire legem Fanniam, quum Reſpub. Romana ex luxuria conviviorum majora quam credi poteſt detrimenta pateretur. Siquidem eo res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam ſuam & libertatem venditarent,

Sammonici Sereni fragmenta, ex libro rerum reconditarũ.

ditarent,plerique ex plebe Romana vino in comitium venirent, & ebrii de Reipubl. ſalute conſulerent. Quod & Macrobius ſcriptum reliquit. Extant *Lib.3.c.18.* præterea exempla crudelitatis memorabilia apud Gellium, quæ ut ab eo ex *Lib.10.c.13.* oratione Gracchi de legib. in Noctibus Atticis referuntur, huc aſcribendi operæ precium dux. Verba igitur Gracchi ſunt hæc: Nuper Teanum Sidicinum conſul venit. Uxor edixit, ſe in balneis virilibus lavari velle. Quæſtori Sidicino à. M. Mario datum eſt negocium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur. Uxor renunciat viro parum cito ſibi balneas traditas eſſe,& parum lautas fuiſſe. Idcirco palus deſtinatus eſt in foro, eoq; adductus ſuæ civitatis nobiliſſ.homo M. Marius; veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneis laviſſe vellet, quum magiſtratus Romanus ibi eſſet. Ferentini ob eandem cauſam Prætor noſter quæſtores arripi juſſit: & alter ſe de muro dejecit, alter prehenſus & virgis cæſus eſt. Et paulo poſt pergit Gellius: Item Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaq; intemperantia ſit hominū adoleſcentium, unum exemplum vobis oſtendam. His annis paucis ex Aſia miſſus eſt,qui per id tempus magiſtratum non cœperat homo adoleſcens, pro legato. Is lectica ferebatur. Ei obviam bubulcus de plebe Venuſina advenit & per iocum, quum ignoraret quis ferretur rogavit, num mortuū ferrent. Ubi id audivit, lecticam juſſit deponi, ſtuppis quibus lectica deligata erat, uſque adeo verberari juſſit,dum animum efflavit. Hæc crudelitas, tanquā indigna nomine Romano, & merito quidem olim in gentilibus reprehenſa fuit. Quare non abſque cauſa in Synopſi Caroli IX. Regis Galliæ nuper edita, is reprehenditur, quod in natali die ejus filiæ, quam ex Iſabella Maximiliani Cæſaris filia tulit,ita avidus fuerit ſuppliciorum ſpectandorum,ut ſub occaſum Solis accendi faces juſſerit circa furcam, ut morientium ora certius cognoſceret. Annotatum, inquit autor iſtius libelli, id fuit tanquam infauſtum ac plane indecorum.Porro de illo rege in eodem libello ſcribitur, quod lanienam & cædem Amiralii & ſociorum ejus,ex arce lætus ſpectarit,& aliquot poſt diebus, quum Amiralii cadaver ad furcam publicam ſuſpenderetur, ſervis fœtorem non ferentibus, dixerit; HOSTIS MORTUI BONUM ESSE ODOREM, Adjungitur præterea, ꝙ quotidiana belluarum inſectatio in venationibus eum ſanguinarium reddiderit, licet homines propria manu non occiderit, ſed aſinos obviam factos decollarit, ſoluto domini precio,nec non ſpectantibus aulicis,porcos mactarit,exta cruentis manib.extraxerit, quaſi laniſtæ tabernæ ſervus, irruentiq; in mulum Lanſaci, Quod tibi diſſidium, is dixerit,cum meo mulo interceſſit,Chriſtianiſſime Regum; Symbolum præterea ipſius indicatur,tale videlicet PIETATE ET IUSTITIA,quod ipſemet Rex, quoties de reis ageretur,ita intellexit; PIUM ESSE CRUDELITATIS EST:

CRU-

CRUDELEM PIETATIS. Non abſque ratione igitur ibidem velut epiphonema adjicitur: REGES AUTORES CRUDELIUM SUPPLICIORUM ESSE OPORTET, QUOTIES FLAGITIA SÆVITIAM EXPOSCUNT: SPECTATORES AUTEM MINIME DECET, NE ATROCIA MEDITARI DISCANT.

CAPUT XLIX.

De Scipionis Africani & Octavij Auguſti moribus nonnulla memoratu digna.

MIRIS laudibus Pub. Scipionis, qui poſtea Africanus appellatus eſt continentia à Livio. Valer. Max. Eutropio & aliis hiſtoricis prædicatur, dum occupata Carthagine nova, in Hiſpania, virginem captivam, tam forma eximia, ut quacunq; incederet, oculos hominum in ſe converteret, non ſolum caſtiſſime cuſtodiri juſſerit, ſed etiam inviolatam ſuis reſtituerit. Non paucis ſane (ut verum fatear, licet conſtet Scipionem multis eximiis & heroicis virtutibus præditum fuiſſe, idque demonſtrent ipſius res geſtæ) hæc inſolita continentia in juvene Romano non parum ſuſpecta fuit, cum præſertim ea ætas ad libidinem fuerit flagrantiſſima, [illegible]xque adduci potuerunt, ut hac in re [illegible] fidem adhiberent. Inter cætera eos movit, quod hoc ejus [illegible] diverſe à diverſis referatur, & ex Scipionis reſponſo appareat, adfuiſſe nonnullas ſcintillas amoris in animo fluctuanti ejus, Plutarchus enim ait, eum dixiſſe, libenter ſe ſuſcipere puellam, ſi homo privatus, non Imperator eſſet. Polybius autem Scipionem reſpondiſſe ſcribit: ſi privatus [illegible] alio dono delectari impenſius, jam vero quia dux ſit, nullo minus [illegible] privato continentia virtus non eſſet, & ſibi licuiſſet cum captiva virgine, & quidem deſponſata principi viro, impune libidini indulgere, & non potius alterius ſponſam inviolatam ſponſo cuſtodire, qui [illegible] Rempub. Romanam gratus, & ei utilis in tam periculoſo bello eſſe poſſet, ſi imperator non fuiſſet? Suſpicantur igitur nonnulli contingere potuiſſe, ut [illegible] palam erubuit, clam, aliquantiſper ducis perſona ſepoſita, privatis & [illegible] affectibus indulſerit. Cum præſertim hanc virginem ipſi uni ex præda tanquã peculiare & inſigne donũ, deſtinaverint milites ſui. Cæterum fama fuit, ideo eum hujuſmodi puella in cõſpectum ſuũ deducta abſtinuiſſe, ut quæri poſſet, uter fuerit continentior, Publius ne Africanus, qui virginem tempeſtivam, forma egregia, nobilis viri Hiſpani filiam, captam, [illegible]ductamque ad ſe patri inviolatam reddidit, an Rex Alexander, qui Darij

Lib. 7. dec. 3.
Lib. 4. c. 3.
Lib. 3. ult.
In apophth.
Lib. 9.

Regis uxorem, eandemque ejus ſororem, prælio magno captam, quam eſſe audiebat exupetanti forma, videre noluerit, perducique ad ſe prohibuerit. Ob hanc rem Plutarchus eum temperantiorem Agamemnone fuiſſe prædicat. Hic enim captivam prætulit uxori, quam primam virginem duxerat. Ille autem etiamnum conjugij expers captivis abſtinuit. Ne autem contra omnium fere opinionem laudibus heroicis Scipionis detraxiſſe aliquid videar, teſtem libet adducere Valerium Antiatem, qui ſæpius à Livio citatur, & eum hiſtoricum fuiſſe illum autumant, qui militavit ſub M. Valerio Lævino Prætore, adverſus Annibalem, anno Urbis DXLIII. In cujus fragmentis hæc verba legimus: Puella quædam pulcherrima, quam Carthagine, ampla civitate in Hiſpania, expugnata, ceperat Publ. Africanus ſuperior, non reddita patri ſed retenta ab eo, atque in delitiis, amoribuſque uſurpata eſt.

Lib 6. c 8. Ideoque Gellius ſcribit, famam Scipionis, quum adoleſcens eſſet, haud ſinceram fuiſſe, & propemodum conſtitiſſe, hos verſus à Cn. Nævio poeta in eum ſcriptos fuiſſe:

Etiam qui res magnas ſæpe geſſit glorioſe,
Cujus facta viva nunc vigent, qui apud gentes ſolus
Præſtat; eum ſuus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

His ergo verſibus, inquit Gellius, credo adductum Valerium Antiatem adverſus cæteros omnes ſcriptores, de Scipionis morib. ſenſiſſe, & eam puellam captivam non redditam patri, ſcripſiſſe, ſed retentam à Scipione, atque in delitiis amoribusq; ab eo uſurpatam. Hujus quoque rei mentionem facit Balthaſar Caſtilioneus in ſuo Cortegiano, vel vita Aulica In [illegible],

Lib. 3. Valerio Antiati fides habenda eſt, Flavium Vopiſcum non fruſtra in ſuo Aureliano ſcripſiſſe. Neminem ſcriptorum, quantum ad hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum: prodidiſſe quinetiam in quo Livius, in quo Saluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifeſtis teſtibus convincerentur. Sed veniamus ad alteram partem hujus meditationis.

In Cæſarib. Octavium Auguſtum alioqui Monarcham præſtantiſſ. ferunt in libidinem fuiſſe projectiſſimum, adeo ut ſi venuſtam fœminam conſpiceret, eam abſq; mora ad ſe adduci imperaret, non habito reſpectu nobilitatis pudicitiæ aut dignitatis alicujus. Ob hanc rem à Iuliano Imp. Octavius in conviviũ deorum introducitur modo hos, modo alios (ut Chamæleontibus mos eſt) colores aſſumens, nunc pallidus, mox rubeus, deinde niger, nebulis & caligine obductus, qui poſtremo tamen ad Venerem, Gratiaſque ſeſe referebat. Hæc incontinentia libidinoſa Auguſti non latuit Athenodorum, qui ei familiariſſimus erat. Quum enim aliquando illuſtrem quandam fœminam, curru tecto, & ſuo ſigillo clauſo, ad ſe duci juſſiſſet; hocque tam uxori, quam marito acerbiſſimum eſſet, eos Athenodorus cum forte adeſſet

adeſſet, & querelas utriuſque audiret, juſſit eſſe bono animo, ipſeque pro muliere, gladio ſecum aſſumpto, clam currum ingreſſus (nullo enim vidente fœminæ currum inſcendebant) & ita ad Auguſtum eſt adductus, quem, uti conſueverat, propria manu vela vehiculi retegentem, repente gladio Athenodotus eſt adortus, his quidem verbis: DEINDE NON TIMES, NE ALIQUIS HOC PACTO TE TRUCIDET? Auguſtus licet inopinata re perterrefactus, tamen non ſolum hanc audaciam & libertatem monendi patienter tulit, ſed magis de cætero continentior, gratias admonitori retulit. Hic eſt ille Athenodorus Tarſenſis Stoicus Philoſophus, & acri ingenio vir, cujus ſcripta ad Octaviam Auguſti ſororem citat Plutarchus, ejus quoque, ni fallor, meminit Plinius, quod domum Athenienſem infamem & peſtilentem, ideoque deſertam propter phaſma quoddam, liberam hoc malo & habitabilem fecerit. *In Epiſtola ad Suram lib. 7.* Ille denique quum in patriam redire vellet, Auguſtum inter valedicendum admonuit hiſce verbis: CÆSAR, QUUM FUERIS IRATUS, NE QUID DIXERIS, FECERISVE, PRIUSQUAM GRÆCARUM LITERARUM XXIV. NOMINA APUD TE RECENSUERIS.

CAPUT L.

De inſigni fortitudine & conſtantia tam virorum, quam mulierum, exempla quædam memorabilia.

NOTUM eſt exemplum de Mutio Scævola apud Livium; eum, quum animo interficiendi Regem Porſenam Roma in caſtra Hetruſca veniſſet, & errore quodam alium occidiſſet, ſibi ipſi mulctam indixiſſe, aduſta videlicet manu dextra. Qua patientia doloris & conſtantia Regem ita conſternavit, uti non ſolum ab obſidione Urbis diſcederet, ſed pacem quoque cum Romanis ſanciret. Simile exemplum fortitudinis & invicti animi ſcriptum reliquit Agatharchides Samius, ut à Stobæo refertur. Quum enim Xerxes cum quingentis myriadibus bellum Græcis denunciaſſet, Athenienſes confuſi exploratorem miſerunt Ageſilaum Themiſtoclis fratrem, quamvis Neocles pater ejus per ſomnium vidiſſet, filium utramque manum amiſiſſe. *Li. 4. rerum Perſicarum.* Is quum veniſſet ad turbam barbarorum habitu Perſico, Mardonium unum è ſatellitibus interemit, exiſtimans Xerxem eſſe. Comprehenſus igitur à ſatellitibus ad Regem vinctus perductus eſt. Quumque is immolaturus eſſet

bovem ſuper aram Solis, dexteram injecit manum, & ſine gemitu pertulit anguſtiam illam tormentorum. Obſtupentib. autem cunctis, è vinculis ſolutus eſt. Verum eo dicente: τοιῦτοι πάντες ἐσμὲν Ἀθηναῖοι. εἰ δ᾽ ἀπιστεῖς, καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπιθήσω, id eſt, Tales omnes ſumus Athenienſes, ſi n fidem non habes, etiam ſiniſtram immittam: metu concuſſus Xerxes cuſtodiæ mandari Ageſilaum imperavit. Hanc inſignem fortitudinem Athenienſium, aliquis minus mirabitur, ſi legat juramentum, quod ephebi præſtare ſolebant: Hoc refertur ab eodem Stobæo, hoc modo: NON IGNOMINIA AFFICIAM ARMA SACRA, NEQUE DESERAM MEUM ASTITEM, QUO CUM JUNCTUS FUERO, DIMICABO PRO SACRIS ET PROFANIS, SIVE SOLUS SIVE CUM MULTIS, PATRIAM NON RELINQUAM IN DETERIORI STATU, SED AMPLIORI MELIORIQUE QUAM ACCEPERIM. SEMPER MAGISTRATUI PRÆFECTO PRUDENTER OBEDIAM, ET LEGIBUS CONSTITUTIS PAREBO, ATQUE ALIIS QUIBUSCUNQUE PLEBIS CONSENSU DECRETIS. QUOD SI QUIS LEGES VEL IRRITAS FACERE, VEL EIS NON OBTEMPERARE VELIT, NON CONCEDAM, SED ULCISCAR TAM SOLUS, QUAM CUM PLURIBUS, SACRA QUOQUE PATRIA COLAM. HORUM DII MIHI TESTES ET CONSCII SUNTO. Sed ut revertar, unde digreſſus ſum. At Siculus ille adoleſces, cujus Sabellicus mentionem facit, cum armamentarium Calliopolitanum cum centum navium apparatu, quem Turci contra Venetos inſtruxerant, incendiſſet, diverſam fortunam expertus eſt. Dum enim retractus ex fuga, a Turcico Imp. rogatus eſſet, qua ſua injuria tantum facinus patrare eſſet auſus, ferociter & intrepide reſpondiſſe dicitur, Communi Chriſtiani nominis hoſti nocere voluiſſe: aggreſſum ſe facinus omnino pulchrum, ſed pulchrius adhuc aggreſſurum fuiſſe, ſi ut in nauticum apparatum flammam, ita in Regis [illegible] ferro graſſari licuiſſet. Demiratus Mahometus, nō Porſenæ in Regem [illegible] barbaram ferocitatem ſecutus, eum cum ſociis med[illegible] ſecari juſſit. Huc referri præterea poteſt memorabilis audacia Triballi cujuſdam. Is enim cum ejus herus Lazarus Serviæ Deſpota à Murathe I. hujus nominis Turcico Imp. in prælio captus, [illegible] in carcere mo[illegible], vel, ut Annales Turcici referunt, poſt prælium fruſtulatim conciſus fuiſſet, [illegible] ceſſiſſimæ morti devovere, [illegible] principis ſui mortem inultam relinquere. Capta enim occaſione Murathem pugione [illegible], cum regnaſſet annis viginti tribus, ut Iovius refert. Ab eo tempore, metu inſidiarum, Turcici Imperat. neminem ex legatis exteris ad ſe adire [illegible] medium inter cubicularios ſuos; brachia legati implicita ſuis tenentes, ſicut Augerius Busbequius refert. Hoc enim & ſibi accidiſſe, cum mandata Caſ[illegible] poſiturus ad Sul[illegible] Turcicum Imp. ad[illegible]retur. Simile exemplum [illegible] cenſet Livius. Aſdrubalem enim generum Amilcaris, Barbarus quidam ob [illegible] interfecto hero Domi-

Serm. 141. de Repub.

Lib. 9. dec. 3.

In elog. illuſt. viror. lib. 2.

In itinerario Amaſiano.

Lib. 21. ab V. C.

domini, obtruncavit, comprehenſusq; à circumſtantibus, haud alio quam ſi evaſiſſet vultu, tormentis quoq; quum laceraretur, eo fuit habitu oris, ut ſuperante lætitia dolorem, ridentis etiã ſpeciem præbuerit. Extat quoq; Phalaridis epiſtola ad Periſthenem, ex qua conſtat fœminas fortitudine & conſtantia viris non multum ceſſiſſe. Hæc autem eſt talis, Eubuli & Ariſtophantæ uxores, qui mihi inſidias ſtruxerunt miſiſti tanquam perituras, & nunc miraris valde, quod iram remiſerim. Quod ſi cauſſam audieris, eas ob ingenuitatis eximium reſponſum, nihil à me paſſas eſſe, magis etiã admiraberis. Interrogatæ ſiquidem a me, num conſciæ fuerint viris inſidiarum, non id ſolum inquiunt, ſed etiam ſimul operam dediſſe, ut tyrannũ tollerent. Quã ob injuriam? me ſciſcitante, Ob nullam privatam, verum ob publicam, reſponderunt. Communem n. injuriam eſſe, quod ſervitute premantur liberæ civitates. Rurſum me interrogante, quo tandem ſupplicio affectæ meritas pœnas mihi luant hujuſce odii, Capitis addiderunt. Vivere igitur, & nõ mori ſtatui, dignas eas quæ cum tali virtute mori voluiſſent. Notũ præterea eſt Lucretiæ exemplum, quæ licet animus inviolatus ex violento cõcubitu Sex. Tarquinii manſiſſet, amplius ſuperſtes eſſe noluit, ſed in conſpectu mariti & amicorum ſe gladio transfixit, cujus monumentum in Epiſcopatu Viterbienſi tale conſpicitur:

COLLATINUS TARQUINIUS DULCISSIMÆ CONIUGI ET INCOMPARABILI LUCRETIÆ PUDICITIÆ DECORI, MULIERUM GLORIÆ VIXIT ANN. XXII. MENS. III. DIES. VII. PROH DOLOR QUÆ FUIT CARISSIMA.

Mallonia quoque illuſtris fœmina Romana æternam memoriam ſuæ conſtantiæ & pudicitiæ poſteritati reliquit. Ea enim, ut Suetonius refert, quum ad Tiberium libidinoſiſſimum ſenem eſſet perducta, neq; adduci potuiſſet, ut cupiditatib. ipſius obſcœnis obſequeretur, indiſtinctè ejus delatorib. fuit objecta, quam quum ne ream interpellare deſineret, ecquid pœniteret, ipſa pro tuenda pudicitia ſua derelicto judicio domum ſe arripuit, ferroq; tranſegit, obſcœnitatem oris hirſuto atq; olido ſeni clare exprobrans. Unde audire à vulgo coactus fuit, Hircum vetulum capreis naturam ligurire. Non prætereunda etiam eſt nobiliſſ. & caſtiſſ. fœminæ cujus Euſebius & Pompon. Lætus mentionen facit. Quum enim Maxentius Tyrannus ej⁹ amore captus eſſet, ad eamq; [illegible] libidinis, ut ad ſe ducerent, miſiſſet; maritus [illegible] abduci vetare non poſſet: illa petiit ſe ornandi tempus [illegible]. Ingreſſa vero cubiculum ſibi manus intulit. Illi vero [illegible] ad eam irrumpunt, compertoq; quid accidiſſet, [illegible] ad principem referunt. Quo exẽplo nõ ſolũ ipſe non [illegible] magis ad libidine accenſus fuit. Simile aliquid, idq; inſigne [illegible] Berna Scard. de Blaca, Rubæa invictæ fortitudinis & rariſſ. exẽpli fœmina

Lib. 8. c. 16. Eccleſ. hiſt.
In compendio Roman. hiſto.
In antiquis.

Patavin. de claris mulieribus lib. 3. claſſ. 14.

mina. Ea enim quum Baſſianum municipium Patavinum ab Acciolino circa annum ſalutis recuperatæ M. CC. LIII. proditione occupatum eſſet, ejuſque maritus, dum hoſtibus irruentibus fortiter reſiſteret, occubuiſſet, & ipſa viriliter pugnando capta, armiſque exuta, vi ante conſpectum tyranni attracta eſſet, neque precibus, neque pretio, a victore, ejus pulchritudine capto, expugnari potuit, ut ipſius cupiditatibus impuris aſſentiretur. Verum quum is animadverteret, ejus animum caſtum delinimentis expugnari non poſſe, ratus eſt violentia efficere poſſe id quod ſponte captiva facere recuſaſſet. Dum igitur vi eam attrectare conatur, illa captata occaſione, de feneſtra ſeſe præcipitem dedit, malens vel ſic fortiter vitam cum jam mortuo marito, quam turpiter pudicitiam cum impio tyranno perdere. Sublata autem de terra ut erat deturpata ſanguine, & ſemimortua, lecto reponitur, & diligenter curatur. At poſt non multos dies, ubi tandem convaluit, rurſum adducta ad tyrannum, quum conſtanter in ſuperiore continentiæ propoſito perduraret, nec aliter Acciolinus potiri ſe ea poſſe ſperaret, ligata per ſervos, ut reſiſtere nullatenus poſſet, ab improbo, nefario & crudeli tyranno pudica fœmina ſtupratur. Qua contumelia & labe (licet non ignoraret corpus niſi conſenſu accedente, violari vel corrumpi non poſſe) illata, ita commota eſt, ut noluerit diutius ſupervivere. Quare aliquandiu diſſimulato dolore, impetravit ab amicis ad levandum mortui mariti deſiderium, & ad ſedandum aliquantiſper animi mœrorem, ut mortuum ac jam fœtentem maritum cerneret. Aperto itaque ſepulchro ubi jacebat, eo magno cum ejulatu ſupra mariti cadaver ſeſe repente projecit, & repagulo, quo lapis ſepulturæ ſuſtinebatur revulſo, fracta ſub lapide cervice una cum marito, quaſi in ultionem pudicitiæ fortiter & intrepide mortua, & ut optabat, eodem tumulo ſepulta eſt virago. Hæc Blanca in hodiernum diem magnifice ab Italicis hiſtoriis & poetis celebratur, quæ an ſua fidelitate erga maritũ, Arriæ cujus in ſequenti capite mentio fit, poſtponenda ſit, aliorum judicium eſto. Diverſum ſane & longe aliud fuit ſeculum, & minus caſtus animus mulierculatum Inſubratum tempore Galeatii Sfortiæ. Ita enim ſcribit Jovius: Ea tum erat ex multo otio luxuriantis ſeculi cõditio in ipſis præcipue nobilioribus matronis, ut totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienum prorſus & ſubagreſte putaretur, ideoq; princeps ad licentiam libidinis proclinatus, & juventæ vigore venuſtateq; oris ſupra omnes ſpectatu digniſſimus, procacibus fœminarum oculis & deſideriis cupidiſſime deſerviret. Erat enim tum vulgatum inter fœminas, nullam ex principis concubitu fieri impudicam, earumque maritos qui in publico videri poſſent, ita excellere aureis cornibus, ut dignitate cunctos anteirent &c. Hac intentione Andronicus Imp. Conſtantinopolitanus, cornua cervo. um-

In elog. lib. 3.

[illegible] inſignia & vaſa & aliquid habentia in portibus fori ſuſpendi juſſit, non [illegible] ſtarum, quas cœpiſſet: ſed potius, ut [illegible], quæ [illegible] corrumpebat & civitatis [illegible] res notaret, ſicut [illegible] ſcribit. Non abſimile (ſi ne erro), ut priſca recentioribus exemplis [illegible] camus, olim Indicarum fœminarum, de quibus Arrianus ita In annalib. de rebus Indicis. [illegible] admodum, neque ulla mercede quam [illegible] corrumpi ſe patiuntur. [illegible] turpitudini vertitur, ſi [illegible] quopiam habere; [illegible] ritudinem elephanto dignam habent.

Caput LI.

De eximio ſtudio, obſervantia, & fidelitate uxorum erga maritos, & maritorum erga uxores, exempla memoria digna.

[illegible] Hieronis, vel ut alii Gelonis Regis [illegible] Duilii [illegible] uxori hæc aſcribunt, ob [illegible] & [illegible] erga maritum. Quum enim Regi [illegible] quidam [illegible] oris exprobraſſet, [illegible] cum conjuge expoſtularet, quod id ſibi nunquam indicaſſet, illa, Putabam, inquit, viros omnes ad eundem olere modum. Rarum [illegible] eſt, & inſigne pudicitiæ argumentum, quod nulli viro tam [illegible] oris halitum [illegible] poſſet, præterquam uni marito. Sed longe hanc [illegible] animo ſuperavit Arria Cecinnæ Pæti [illegible] epiſtola Plinii ad Nepotem. Hæc enim, Lib. 3. ubi damnatum virum [illegible] ac ei delectum necis datum, adiit ipſum quaſi conſolatura, [illegible] ad fortiter moriendum, valedicens gladio quem [illegible] in conſpectu mariti pectus ſuum confodit, [illegible] porrigens marito hanc memorabilem vocem [illegible] quod feci, Pæti, non dolet, ſed quod tu facies. Unde Valerius Martialis

Caſta ſuo gladium cum traderet Arria Pæto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis,

Si qua fides, vulnus quod feci n[illegible] dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi P[illegible]e dolet.

Memorabile prætereà eſt, quod Valer. Max. [illegible] lij de Min[illegible] tradunt. Quum enim mariti [illegible]orum propter [illegible] regn[illegible] publicæ cuſtodiæ incluſi capitali ſervarentur ſupplicio, quod [illegible] Lacedæmoniorum nocturno tempore palloti eſſent, e[illegible] x [illegible] natæ, velut allocuturæ perituros viros, impetrato à cuſtodib. [illegible] intrarunt, co[illegible] utraq; veſte, per ſimulationem do[illegible]is [illegible] eos abire p[illegible]x[illegible]nt. Dignæ profectò, quibus Min[illegible]æ [illegible]. [illegible] palmam ſoli [illegible]e Romanæ fœminæ, [illegible] e exteris [illegible] ſtimetur, [illegible]s vir[illegible]tibus, vel majorib. etiam prædit[illegible] fœminæ, [illegible] quoque inventas non fuiſſe, audiamus doctiſſ. Hiſpanum [illegible] ve[illegible], quæ de quadam præſtantiſſ. fœmina Burgenſi in Belgio, ut ipſe [illegible] diſſe, & alios pariter quam plurimos ſcire affirmat, [illegible]. [illegible] autem ejus ſunt hæc. Clara Cerventa Bernardi V[illegible] go tenerrima & formoſiſſ. Burgis eſſet ad ſponſum [illegible] natum, prima nuptiarum nocte crura ej[illegible] faſciis involuta [illegible] ditq; maritum ſibi ægrum & [illegible] obvenisse. [illegible] ob id adverſata, nec cœpit eum odiſſe, cum [illegible] amare. Incidit non multo poſt Vald[illegible]a in [illegible] morbum, de cujus [illegible] & vita Medici omnes deſperabant. Ipſa [illegible] & [illegible] circa lectum ægri verſabatur, ut ſex totis [illegible] rint, niſi ut mutarent ſuppa[illegible]tos. nec ulla no[illegible] aut [illegible] ram qui[illegible] idque induta, multis no[illegible] rad[illegible] Gall[illegible]ũ hic vocan[illegible] ban[illegible] Medici, ne ſi [illegible] contrectarent [illegible] confu lebant nec[illegible]. Tum æq[illegible] fœmin[illegible] non eſſe tam anx[illegible]dum [illegible] s deb[illegible] & [illegible] in corpus [illegible] fœminæ, de corpore n[illegible] homo. Quib. vocib. adeo iſta [illegible] non eſt ut [illegible]quidem, quæ [illegible] ſpectabant, ſed [illegible] bus, [illegible] m[illegible] du[illegible] erat ma[illegible] loco p[illegible] din[illegible]bat [illegible] ſſime, [illegible] de[illegible] curaret [illegible] corpuſ[illegible] fulciens, [illegible] ſubveniret [illegible] diſcrimen maximum V[illegible]. Medici ſè manibus [illegible] lentia conjugis ereptum e[illegible]. Alii [illegible] Chriſtianus. [illegible] dixit Deum, Valdauram occidere, uxorem vero ob [illegible] lum non dimiſiſſe ram. Cœpit [illegible] quodã at dentiſſ. ex capite humor,

Lib. 2 de Chriſtiana fœm.

[illegible] narium caruncula, medici pulviſculum dederunt, quo ſub-[illegible] ſpergeretur ulcus, [illegible] per fiſtulam aut calamũ flatu. Quumq; nul-[illegible] qui id [illegible] recuſaret, omnibus rem averſandam [illegible] ſola c[illegible] Scatebat b. per genas ac mentum pa-[illegible], quũ nullus [illegible] commode poſſet barbã ejus radere, nec vellet, [illegible] forficulis [illegible]. Collapſus deinde [illegible] morbum longiſſimum, ſeptem fere annorum: ipſa infatigabili di-ligentia [illegible] ei paravit, quum [illegible] quas haberet duas, & filiam gran-[illegible]. ipſa eadem [illegible] pa[illegible]diſſima, un-dique [illegible] malagmata im-poſuit, ac faſciis devinxit, ut nullam [illegible] contrectare, n[illegible] rem fœ-[illegible]is. Quin & anhelitum, [illegible] non etiam ad decẽ paſ-ſus averſabatur, ipſa ſuaviſſimum [illegible] ſe. Et quidem [illegible] mihi ſuccen-ſuit, quum ſemel fœtere dixiſſem. Ajebat enim, ſibi videri ceu fragantiam maturorum & dulcium malorum. Atq; [illegible] toto morbi tempore, quum eſ-ſent quotidie magni faciendi ſumptus, ad hominem tot morbis contuſum alendum, & [illegible] domo, ad q̃ multis [illegible] annis nulla ex re quæ-ſtus aliquis rediret, nec [illegible] haberet proventus, ipſa ſe annulis, ipſa [illegible] ipſa [illegible] veſtibus, ipſa abacum ſuum vaſis argenteis [illegible] ſpoliabat, ne quid [illegible] deeſſet contenta quavis menſa, modo [illegible] et, quod tam afflicto [illegible] corpori conduceret. Sic ille vi-[illegible] cura, cadaveroſo corpore, ſeu ſepulchro verius, decem an-[illegible] morbo. Quo tempore ipſa duas ex eo proles ſuſcepit, quum antea ſe[illegible] genuiſſet, viginti [illegible] nupta, nunquam contagioſiſſimo mariti morbo, nec ulla omnino ſcabie infecta, non modo ipſa, ſed nec ullus libe-rorum, corporibus omnium ſaniſſimis atq; mundiſſimis. Ex quo liquidum [illegible] quanta ſit virtus, quanta ſanctitas earum, [illegible] pectore mari-[illegible] amant, quemadmodum [illegible] tem quoq; [illegible]. Obiit tandem ſenex ægrotus, ſeu non obiit, ſed abiit verius, [illegible], tanto tamen dolore Claræ, ut qui illam norunt, [illegible], nunquam adoleſcentem maritum integro corpore, formoſum, [illegible] reliquiſſe [illegible] uxori deſiderium, mœrorem luctum. [illegible] ius parabat eſſe opus, quam conſolatione, quos illa propemodum [illegible] optans ut maritus, qualiſqualis erat, ſi fieri poſ-ſet, [illegible], etiam cum [illegible] liberorum omnium, quos quinq; habet, ja-[illegible]. Cumq; ſit [illegible] ætate, nunquam ſtatuit nubere, quod ſe alterum Bern-ardum Valdauram inveniſſe neget. Prætereo pudicitiam, cuius eſt exem-plar, prætereo ſanctitatem morum. De pietate conjugis eſt ſermo, quæ nũ-quam [illegible] ſola, ſemper reliquis omnib. comitata virtutib. Quis hanc non

proſpicit non corpori Bernardi Valdauræ nupſiſſe ſed [illegible] ſuo non putaſſe corpus illius ſuum eſſe. Quid quod viri ſui præcepta & [illegible] omnia ita obſervat, tanta reverentia, ut ſi adhuc viveret [illegible] & ex [illegible] ta agit, ſic illum facere ſtatuiſſe aut mandaſſe dictitans. Hactenus Vives, qui prudenter alibi monet, diligenter cogitandum eſſe, ut aliquis [illegible] ſibi eligat, bene inſtitutam, licet tenui re. S[illegible] ſeac uxorem tolleret, quid vel gratius Deo, vel ad [illegible] domi jucundius, quam accipere tenuem, modo recte [illegible]. Hoc etiam apud veteres Germanos uſitatum fuit, qui uxores tanquam [illegible]

De moribus Germanorũ.

culorumque ſocias duxerunt. Fœminæ autem [illegible], ut Cornelius [illegible] verbis utar, unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus unamque [illegible] tam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior [illegible] tanquam [illegible], ſed tanquam [illegible]. Hæc [illegible] Theogenis [illegible]

Juſtin. lib. 23.

conſideravit. Quam enim [illegible] PROSPERÆ, inquit, TANTUM, SED OMNIS FORTUNÆ [illegible] Illuſtratur hoc egregio exemplo, quod circa annum 1466. accidit, inter [illegible] nam Longobardam & Petrum Brunonem Parmenſem Præfectum mil[illegible] ſicut peculiari cap. in 2. tomum Sylvæ variarum lectionum, inſer[illegible] tru Meſſias, ubi mirifice huius fœminæ fortitudo, [illegible], con[illegible] aliæ ſingulares virtutes celebrantur. Recte itaq, & p[illegible]. Tria [illegible] videri in conſpectu Dei & hominum; Concordiam [illegible] inter vicinos: virum & mulierem in ſocietate & fide mutua [illegible] De hac re extat memorabilis & inſignis hiſtoria, quæ [illegible] allegatur. Quum enim Conradus III. Imp. Guelfum Bavariæ Du[illegible] quam ſæpius ancipiti Marte pugnatum eſſet, in arcem [illegible] nunc Wirtenbergicæ ditionis, Weinsbergam, cum [illegible] dederunt, compuliſſet, nec ulli ſe conditionibus à propoſita [illegible] everſione deduceretur, ad extremum victus nobilium [illegible] permiſit, ut inviolatæ abirent, ea lege, ut nihil ex oppido [illegible] ſe, exportarent. Tum illæ confidentia majore [illegible] pſum maritos, liberos, parentes, ab humeris ſuſpenſos [illegible] quo Imp. tantam voluptatem cepit, ut effuſis p[illegible] do feritatem & iracundiam ex animo pe[illegible] pepercerit & amicitiam cum hoſte [illegible]

In prooœmio de facilitate, oblectatione & utilitate hiſtoriarum.

hiſtoriæ narratione Laurentium Medicem [illegible] Alphonſus ac Ferdinandus Hiſpaniæ & Siciliæ Reges, quorum [illegible] vio, alter à Q. Curtio valetudinem amiſſam, quam à medicis [illegible] recuperarunt) à morbo convaluiſſe, refert Io. Bodinus. [illegible] lentio prætereundum, quod Romæ olim accidiſſe [illegible] o quodam apparet, cuius inſcriptio eſt talis. D.M.

D. M.

[illegible] ANNIA [illegible] IN [illegible] OLATA ORBITATE SUPERVIVER. MISE-
[illegible] A VIVAM [illegible] ULT[illegible]O [illegible] HANC ARCAM CUM VIRO DEF. INCOMPAR.
[illegible] DAM[illegible] CUM QUO VIXI ANNOS XX. SINE ULLA
[illegible] T. QUOTAN. SU[illegible]R ARCAM NO. PLOTO-
[illegible] NÆ M. OMNIBUSQUE SACRUFICENTROSIS-
[illegible] DO. D. P. M. DA EX. HSX.
AT[illegible] VALE VITA.

[illegible] de fœmina Smyrnea, ſicut à Sa- bellico [illegible] Quum [illegible] contra Turcos Smyrna olim Joniæ nobi- [illegible] à Venetis capta eſſet, ferunt, inquit, fœminam florenti ætate, [illegible] mariti ſepulchro, in quod forte incide- [illegible] vo[illegible]. En, inquit, conjunx dulciſſime, extremus patriæ [illegible] quum nullus amor nulla vis unquam, quo minus tua fu- [illegible] eſſe m[illegible], crudeliſſimi hoſtis manus in [illegible] dederit. Separor infelix à tuo conſpectu, nec dul- [illegible] hoc dulciſſimum amplius viſura. Has ego [illegible] cineribus, his inferiis tuos manes ſupremo [illegible] quam ſuaviſſ. hoc complexu divellar. At- [illegible] minis, neq; [illegible] vi facile divelli poſſet; [illegible], hæc ſola te fœlix, quo voluit loco, relicta eſt. [illegible] Mauri ducis in regno Feſſæ for- [illegible] Oſorio prædicatur. Ea n. capta, quum a [illegible] & fortitudine, cæſis Luſitanis, cum eorum duce, in [illegible] paulo poſt interfecto in prælio, ejus funus [illegible] procuravit, & corpus illius in ſepulchrum [illegible], deinde [illegible] rebus [illegible] cibo & po- [illegible] ſpiritum edidit, ſuisq; mandatum dedit, ut ſe cum [illegible] ſtatuit, à viro, quem unice amarat, & à quo [illegible] aut morte, aut ſepultura divelli. Hæc Sabellicus & O- [illegible] fœminis; quantum conſtans fides erga maritos [illegible] conjugalis apud Muſulmanos [illegible], quia ſinguli, pro opibus quiſque q̄ pluri- [illegible] alii plures habent. Sicut olim quoq; teſte [illegible] Numidas, Maurosq; uſitatum fuit. Quare non eſt audiendus [illegible]monides ille, vel quiſpiam alius, cum ſua definitione ſane ſtolida. Interro- [illegible] q[illegible]id eſſet uxor, Viri, reſpondit, naufragiū, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vitæ captivitas, pœna quotidiana, pugna ſumptuoſa, beſtia

Li. 9 decad. 3. de reb. Venet.

In Africæ hiſtoriæ lib. 10.

In bello Iugurthino.

contubernalis, canis ornata, malum neceſſarium, vel ut alius Philoſophus interrogatus de muliere reſpondit, Eam eſſe hominis confuſionem, inſatiabilem beſtiam, continuam ſolicitudinem, indeſinentem pugnam, quotidianum damnũ, ſolitudinis impedimentum, viri naufragiũ, adulterii vas, perniciosum prælium, animal peſſimũ, pondus graviſſimum, aſpidem inſanabilem, humanũ mancipiũ. *In Matth. cap.19.* Huc ẽt reſpexit Chryſoſt. Quid eſt, inquit, aliud mulier? niſi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, neceſſarium malum, naturalis tentatio, deſiderabilis calamitas, domeſticum periculum, delectabile detrimentũ? Idem quoq; in alio loco utitur [illegible] contra mulieres. *In ſerm. de decollat. Ioh. Baptiſt.* Cæterũ quemadmodum hæ deſcriptiones [illegible] habere poſſunt adverſus malas & impudicas mulieres, quæ in ſacris literis quoq; exoſæ ſunt. *Proverb.21.* Melius enim eſt, inquit Solomon, habitare in tecto deſerta, quam cum muliere rixoſa & iracunda. Item, Inveni amariorem morte mulierẽ, quæ laqueus venatorum eſt, & ſagena cor ejus, vincula ſunt manus illius, Qui placet Deo, effugiet illam, qui autẽ peccator eſt, capietur ab illa. *Proverb.18.* *Proverb.19.* Ita pia, bona, & induſtria mulier tanquam ταμεῖον ἀρετῆς, id eſt, penu virtutis, cõmendatur, & longe aliter literis ſacris deſcribitur. Dicit. n. idem Solomon: inveniens uxorem, inveniet bonum, & hauriet voluptatẽ à Domino. Itẽ Domus & divitiæ ſunt legitima hæreditas parentum, à Domino autẽ prudens uxor. *Cap.26.* Et Siracid. Mulier proba bona eſt portio, & datur tanquam portio eorum, qui timẽt Dominũ. Et paulo poſt, Gratioſa mulier delectat virum ſuum, & oſſa ipſius pinguia reddit ſcientia ejus. Donum Domini eſt mulier taciturna & benevola, neq; eſt pretium ullum dignum anima erudita. Gratia ſuper gratiam cumulata, mulier pudica & fidelis, & non eſt ullũ pondus æquale animæ continenti ipſius. *Cap.36.* Et: Qui parat uxorem, is conſtituit principium fortunarum, auxiliatricẽ ſecundum [illegible] requietis. Sed ulterius progrediendum, & ad alteram partẽ hujus capitis veniendum eſt, ne aliquis putet, totum ſexũ fœmineum his egregiis dotibus, quas recenſuimus, prædiendum velle. Nã multa inſignia exẽpla extant, quæ nos non minus eximium amorem & fidelitatem maritorum erga conjuges docent, de quib. unum atq; alterũ ex veteribus, ſed memorabiliora, recenſebimus. De T. Sempronio Graccho Valer. *Lib.4. Cap. 6. de vir. illuſtrib. c.57.* Max. Plinius Secundus, & plures alii memoriæ tradiderunt. Qui cum in ſua domo duo angues è geniali thoro repiſſet, reſponſo [illegible], cum de domino periturum cuius ſexus anguis fuiſſet occiſus, amore Corneliæ conjugis marẽ iuſſit interfici, ſuſtinuitq; in conſpectu ſuo [illegible] ſerpentis, ut ille perſuaſus ſuperſtitione putabat occidi. Similia exẽpla referuntur ibidem à Valer. Max. quæ tanquam trita de induſtria tranſeo. Cæterũ inprimis notabile eſt: quod de Meleagro Onei filio legitur. Sedebat is in cubiculo iratus ſibi & ſuis: Curetes, quib. bellum erat cum Calydonibus, urbem egreſſi:

pre[illegible] eam oppugnatione vexabant, nec ſpes erat jam amplius, vel in [illegible], vel in mœnibus reliqua. Accurrunt ad columen, ac extremam patriæ ancoram Meleagrum [illegible] & primores civium, illius vires ac manus implorantes, ut [illegible] & patriæ opitulerur nutanti: adſunt cum religione & deorum cultu ac ceremoniis ſacerdotes, pollicetur ampliſſ. operæ [illegible] eidem. [illegible] contemptis [illegible] ſpretis, accedit venerabilis canicie, venerabilior pietate Oeneus [illegible] cunctatur, ut duriorem flecteret, genua ejus ſupplex amplectitur: accedit mater (ob cujus increpationes Meleager contra Curetes pugnare [illegible] ira in preces ac obſecrationes verſa: ſorores & [illegible] quibus cum grandi. ætate [illegible] legerat, orant, & obtestantur, ne [illegible] deſerat diſcrimine. Nihil eum movet, perſiſtit in propoſito ferox animus, omnibus ſalutem, quam ita hortatu, monitis, blanditiis, pollicitationibus, precibus ſupplicibus petierant, denegans. Interea hoſtes irruptione in urbem facta, occidere, agere, proſternere, incendere. Trepida ſe [illegible] Cleopatra conjux Succurre quæſo mi vir, occidimur, inquit, niſi ſuccurris, hoſtis poſſidet omnia, atque una recenſet omnia mala, quæcunque hominibus contingunt, quorum urbs capitur, quæ à Poeta lib. 9. Iliadis ita enumerantur:

Quot mala concurrunt, quoties ſunt oppida capta?
Intereunt cives, urbem depaſcitur ignis.
Abducunt alii natos matresque decoras.

Hujus [illegible] & pericula [illegible] inexorabilis permotus, molleſcit [illegible], ſumit arma, & pulſis hoſtibus, poſtremo excidio urbem ac cives eripuit. Videlicet [illegible] Vives, heros ille magnanimus, quam naturæ juſſionem [illegible] legem nunquam vel legerat vel audierat, impreſſam habebat in pectore, ac infixam præcordiis, qua ſciebat, uxorem eſſe ſeipſum, alios omnes, [illegible] ex [illegible] neceſſariis [illegible] tamen eſſe, [illegible] conjugii [illegible] juſti, & eo nexu conjunctum [illegible] nullam [illegible] non [illegible] recuſet, quæ vel [illegible]. Recte igitur [illegible] ille Euripides dicit: *De officio Mariti.* *In Medea.*

[illegible]
[illegible] γυνὴ πρὸς ἄνδρα [illegible],
Quam maxima ex [illegible],
Quum uxor cum [illegible].

Multo autem [illegible] & [illegible] Homerus: *Lib. 6. Odyſ.*

— οὐ μὲν [illegible] κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ' ὁμοφρ[illegible] νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
χάρματα δ' [illegible].

Nihil enim hoc potius & melius,
Quam cum concordes animi domum h[illegible]
Vir & uxor, multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Ad Geminum. Hos & aliorum autorum verſus & dicta refert Tiraquellus in V. lege connubiali, & addit: Felicem ergo Macrinum illum fuiſſe [illegible] *Lib. 7. epiſt.* unquam fuit, quem cum uxore xxxix. annis vixiſſe ſine jurgio ſine offenſa, ſcribit Plinius. Felicem item illum Paternum, qui in agro Nemauſenſi id epitaphium poſuit:

D. M.

S. SYLVIUS PATERNUS UXORI RARI[illegible] QUA
VIXIT ANNIS XXXII. SINE ULLA ANIMI LÆSURA E. F.

V. P.

Similis inſcriptio reperitur Romæ, ſicut in Appiani antiquitatib. legimus talis videlicet.

Q. CAVIUS SEVERUS RUTILIÆ PRIMITIVÆ CONIUGI SUÆ
DULCISSIMÆ CUM QUA VIXIT ANNIS XX. SINE BILE,

Viſum etiam fuit adjungere aliud [illegible] epitaphium, quod Romæ legitur, ex quo apparet, quam pauci gloriari potuerint, ſe ſine bile & lite in conjugio vixiſſe. Eſt autem hæc inſcriptio ſatis lepida.

HEVS VIATOR MIRACVLVM

HIC VIR ET UXOR NON LITIGANT. QUI SIMUS NON DICO. AT IPSA DICAM. HIC BEBRIUS EBRIUS ME EBRIAM NUNCUPAT. NON DICO AMPLIUS. [illegible] UXOR ETIAM MORTUA LITIGAS.

Huc referri poteſt pactum Pithecii, quod, ut in Suidæ [illegible], in proverbium abiit, & tale fuit: Continenter cum uxore [illegible] coram amicis pepigit, ſe neque verberare, neque vapulare, neque mordere neq; morderi, neque mulierem capillis trahere, neque ab ea [illegible] velle. Sane veteres Gentiles tam ſtolidi non fuere, ut dul[illegible] & [illegible] amoris & conjunctionis conjugalis ignorarint, [illegible] modis experierint: Siquidem ob hanc rem, Junoni, [illegible] cum ſacrificarent, hoſtiæ fel adimebant, & juxta aram infodiebant, ſignificantes conjugium amoris ac [illegible] eſſe, & bile, ſtomacho, ira, iracundia, atque omni [illegible] vacare debere. Eſt enim fel iracundiæ [illegible] naturalium rerum periti docent.

CA

CAPUT LII.

Quomodo unaquæque diligens materfamilias valetudinem ſuorum curare debeat: Et de diſciplina & educatione veterum Romanorum.

PLENUS eſt orbis jam medicaſtrorum & medicaſtrarum, quæ non ſolum de medicamentis in graviſſ. & acutis morbis recte præparandis multa narrare, quam probe haud ſcio, poſſunt, ſed etiam remedia iſta ab ipſiſmet confecta, nulla habita ratione cauſſæ morbi, aut ætatis, vel temporis, magno periculo ægrotantium adhibere audent. Unde accidit, ut docti & periti medici, aut recte uti ſua arte impediantur, aut abſterriti hiſce ineptiis, quæ plerumque in illos redundant, omnino deſiſtant. Ut autem bonæ matrisfamilias officium eſt, & præparare & parata habere remedia domeſtica, quæ potius conſervant, quam corrumpunt valetudinem: ita ut imperiti artem ipſam exerceant, in bene conſtitutis regnis & rebuſpub. ferendum non eſt. Alioquin eveniet id, quod de quodam ægrotante fertur. Illi enim Medicus dederat pharmacum eoque ſumpto convaluit ægrotus. Quum autem paulo poſt idem morbus recurreret, & ægrotus ad idem pharmacum, quo prius convaluerat, confugeret, nec ſentiret ſublevationem aliquam; accerſit Medicum, admirans, quî factum eſſet, ut eadem medicina, quæ prius morbum depuliſſet, nunc magis aggravaret. Fateor, reſpondit Medicus, idem fuiſſe pharmacum, ſed ideo non profuit, quia ego non dedi. Sentiens videlicet medicorum eſſe, dare pharmaca, qui norunt quando & quomodo dandum. Quæ proſunt juveni, nocent ſeni, & contra quæ juvant cœlo tepido, lædunt frigido. Recte itaque dicit Plutarchus: Tempus ad res gerendas quemadmodum medicamenta, maximum vitæ mortiſque momentum affert. Quo etiam Iohann. Chryſoſtomus ſpectaſſe videtur, ita ait: Si quis medicus eſt, potionemque dat, accipienda eſt, nec curioſe inquirendum qualis ea ſit, ſed habenda, ut ſanitati conducens: ſin veneficus eſt, magus, incantator; non modo non inquirendum qualis ſit, ſed etiam vox fugienda, ut lethifera. Recte igitur & prudenter Lævinus Lemnius, errones, circumforaneos atque impoſtores publicos exterminandos cenſet, qui non verentur in hominum vitas ac corpora graſſari, eiſque, ut habet proverbium, in vaſis jactura artem figulinam experiri, hoc eſt,

In vita Luculli.

De fato Sermone.7.

De occult. nat mirac. lib.1.c.17.

Gg inter-

interprete Plinio, hominum periculis diſcere, & per experimenta falſas ac conjecturas mortem hominib. inferre, &c. Ut autem ad propoſitum revertamur, audiamus doctiſſ. Vivem, is prudenter docet, quouſq; in illis meditationibus progrediendum ſit.

Lib 2. de Chriſtian. fam.

Tenebit materfamilias, inquit, remedia vulgaribus & pene quotidianis morbis, ea in cellula habebit parata, quibus marito, parvis liberis & familiæ, quum res feret, ſubveniat, ne acceſſere ſubinde medicum neceſſe habeat, & omnia ex pharmacopolio emere. Neque vero mulierem velim arti ſe Medicæ dedere, aut ſibi nimis hac in re fidere. Frequentibus & pene quotidianis morbis ſuadeo medelas ut noverit, veluti tuſſi, deſtillationibus, ſcabiei, torminibus, ſolutæ alvo, vel conſtrictæ, lumbricis, dolori capitis aut oculorum, febriculæ, luxationi, levi ſciſſuræ, & ſimilibus, quæ ſingulis prope diebus levibus de cauſis contingunt. Adde his victus quotidiani rationem maximum ad integram valetudinem momentum, quæ ſumenda, quæ vitanda, quando, quatenus. Atq; eam quidem peritiam diſcet potius ex uſu aliarum prudentium matronarum, aut ex conſiliis cujuſquam propinqui Medici, ex libello aliquo facili ea de re conſcripto, quam ex magnis & accuratis Medicorum voluminibus. Hactenus Vives. Non ſolum autem adhibenda diligens opera eſt, ut corpus & valetudo liberorum recte curetur & conſervetur, ſed multo magis, ut animus ab ineunte ætate honeſtis artibus & diſciplinis imbuatur. Etenim qui non recte

Actio. 5. in Verrem.

inſtituunt atque erudiunt liberos, teſte Cicerone, non ſolum liberis, verum etiam Reipub. faciunt injuriam. Suſcipiuntur enim liberi non ſolum nobis,
» ſed etiam patriæ, qui non modo nobis voluptati, ſed etiam aliquando uſui

Prover. c. 13.

Reipub. eſſe poſſint. Quo reſpexit ſapientiſſ. Rex Solomon, ubi dicit: Qui
» parce utitur virga, odit filium. Qui vero diligit filium, tempeſtive eum caſti-
» gat.

De oratorib.

Ideoque non fruſtra Fabius Quintil. (in ſuo dialogo qui Cornelio Tacito falſo eſt inſcriptus) de urbe ex his propriis ac vernaculis vitiis, quæ natos ſtatim excipiunt & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, conqueritur, ac veterum Romanorum ſeveritatem ac diſciplinam circa educandos formandoſq; liberos celebrat. Iam primum, inquit, ſuus cuiq; filius ex caſta parente natus non in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cujus præcipua laus erat tueri domum, & inſervire liberis. Eligebatur autem aliqua natu major propinqua cujus probatis ſpectatiſq; moribus, omnis cujuſpiam familiæ ſoboles committeretur; coram qua neq; dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhoneſtum factu videretur. Ac non ſtudia modo curaſque, ſed remiſſiones etiam luſuſque puerorum ſanctitate quadam ac verecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. Quæ diſciplina & ſeveritas eo pertinebat

cinebat, ut ſincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujuſque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas, & ſive ad rem militarem, ſive ad juris ſcientiam, ſive ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id univerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adjungitur unus aut alter ex omnibus ſervis plerunque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. Horum fabulis & erroribus teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino aut dicat, aut faciat, quando etiam ipſi parentes nec probitati, neque modeſtię parvulos aſſuefaciunt, ſed laſciviæ & libertati, per quæ paulatim impudentia irrepit, & ſui alienique contemptus. Jam vero propria & peculiaria huius urbis vitia pene in utero matris concipi mihi videntur. Et quæ ſequuntur.

Caput LIII.

De Zelotypia.

ZELOTYPIAM ex Stoicorum ſententia Cicero finit, ægritudinem ex hoc, quod alter quoque potiatur eo, quod quis concupivit. Definitur etiam ab aliis, eſſe metum, ne quis habeat commune, quod tuum unius eſſe velis. Verũ enimvero quocunque modo ſeſe res habeat, experientia certe demonſtrat, Zelotypiam eſſe perturbationem truculentiſſimam, ita ut præſtaret potius mori, quam ſub hujus tyrannide vivere. Unde veteres prudentes ſuadent, mature expellendum nimium amorem, tanquã feram, priuſquam ungues ac dentes producat. Sed quinam amoris ungues ac dentes ſunt? Suſpicio & Zelotypia. Ob eam rem & Deus populo ſuo Iſraelitico proſpexit, cui peculiares leges Zelotypiæ præſcripſit, ubi ſi quis uxorem de adulterio habebat ſuſpectam, ad oſtium tabernaculi adducebat eam: tunc ſacerdos ſolennibus aquis & dira execratione mulieris pudicitiam explorabat. *Num. 5.* Volebat enim Deus, ut conjuges inter ſe læto animo, ſereno & minime ſuſpicioſo viverent. Abolitis autẽ his legibus, utpote ceremonialibus, curioſitas humana multa alia remedia contra Zelotypiam & quæſivit, & invenit. Inter quæ olim tritæ fuit purgatio ardentis ferri, quod ſuſpecta nudis manibus geſtare, & pedibus calcare cogebatur. Huc acceſſit etiam duellum; item aqua, oleum ve fervens, in quod ſuſpecti manus immittebant, & innocentes illæſas eas retrahebant, addita prius neſcio qua conſecratione. De quibus ſuo loco prolixius dicetur. Ut autem, Homero teſte, homo eſt animal inprimis

CRYMAS ET ÆTERNOS LUCTUS RELIQ. EXTREMO ZELO ME CUM SUSPICARET. ALIA CUM FOEM. IACUISS. IN FUROREM DULCISS. CONVERSO AMORE SEMET FERR. PECTUS PER MED. TRANS. NECAVIT. HEU UX. CUR HOC? MI CARE CON. NEC FACT. TANT. SED ES SUSPECTUM AMANTI DEMERE DEBUERAS. VALE LIP. AT EGO INCERTA INFEL. ET TREPIDA VITA SOLUTA QUIESCO.

Hanc inſcriptionem cum pictura monumenti ponit Poliphilus, ubi conſpiciuntur duæ portæ, una aperta, quam ingrediuntur infantes nudi, quaſi plorantes, cum hac inſcriptione. NATURÆ NOVERCÆ INEVITABILE STATUTUM. In altera ſemiaperta egredientes infantes depicti ſunt, quaſi gaudio geſtientes, cum hac inſcriptione, NATURÆ MATRIS BENIGNUM EDICTUM. Extat autem Venetiis editus peculiaris liber Italicus, cujus eſt titulus: Antidoto della Gelosia, per Levantio da Quid dicciolo Mantovano, in quo, ſi quis alia exempla deſiderat, plura, eaq; memorabilia reperiet. Et Tiraquellus quoque ſuæ XVI. legi connubiali, quam ita inchoat, CONIUGES ZELOTYPIAM TANQUAM PESTEM OMNIUM TETERRIMAM PERNICIOSIS. EXITIOSISSIMAM FUGIUNTO, præmiſit epiſtolam conſolatoriam ad Nicoſtratam Zelotypam, quam propter prolixitatem, licet memorabilis & lectu digniſſima ſit, tamen cum ejus libri paſſim in manibus verſentur, omittere volui, & quilibet ſtudioſus lector, ea quæ deſiderat, ex indicatis libris petere poterit. Quibus peritus Italicæ linguæ recte adiiciet libellum epiſtolarum Celiæ nobilis fœminæ Romanæ ad amatorem ſuum, in quo præter elegantiam linguæ, varias, imo innumeras ſpecies Zelotypiæ invenit. Poſtremo ab hac meditatione alienum non fuerit recenſere quædam de Fauſtinæ amoribus, qui ſine dubio Imp. M. Antoninum Philoſophum Zelotypum effecerunt. Ita enim Julius Capitolinus, ſive fabula ſit, ſive res geſta, ſcribit; Fauſtinam quondam Pii filiam, Marci uxorem, cum gladiatores tranſire vidiſſet, unius ex his amore ſuccenſam, cum longa ægritudine laboraret, viro de amore confeſſam. Quod cum ad Chaldæos Marcus retuliſſet; illorum fuiſſe conſilium, ut occiſo gladiatore ſanguine illius ſeſe Fauſtina ſublavaret, atque ita cum viro concumberet. Id quum eſſet factum, ſolutum quidem amorem, natum vero Commodum gladiatorem eſſe, non principem, qui mille prope pugnas publice populo inſpectante gladiatorias Imperator exhibuit. Hoc itaque veriſimile ex eo habetur, quod tam ſancti principis filius his moribus fuit, quibus nullus laniſta, nullus ſcenicus, nullus harenarius, nullus poſtremo ex omnium dedecorum ac ſcelerum colluvione concretus. Multi autem arbitrantur, Commodum omnino ex adulterio natum ſiquidem Fauſtinam ſatis conſtat apud Caietam conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe, de qua cum diceretur Antonino Marco, ut eam repudiaret,

In hypnerotomachia.

ret, ſi non occideret, dixiſſe fertur: Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem. Dos autem quid complectebatur, niſi imperium, quod ille ab ſocero volente Adriano adoptatus acceperat? Hæc Capitolinus. Sane monumentum hac de re tale extat in Poliphili hypnerotomachia, neſcio an ab ipſo confictum, vel unde deromptum:

D. M.

GLADIATORI MEO AMORE CUIUS EXTREME PERUSTA IMMORT. LANGUOREM DECUB. AT EIUS CRUORE HEU ME MISERAM IMPIATA CONVALUI D. FAUST, AUG. PIE MONUM. RELINQUENS UT Q. ANN. SANCT. TURTUR. INTER SACRIFICAND. ARG. RELIG. HANC IN. INGI EX L. ACCEN. FACUL. ET COLLACHRYMULANTES PUELLÆ SOLVERENTUR LUCTUMQ. FUNERAL. OPTANTI INDICIUM DOLORIS DEVELLAT. CRINIB. PROMISSIS RUSSAR. PECTORA FACIEMQ. DIEM INTEGR. PROPITIATI MAN. CIRCA SEP. SATAGERENT ANNUA PERPETUO REPETUNT.

CAPUT LIV.

Quanta ſit imaginationis vis & efficacia

Lib. 2. de Chriſtiana fœmina.

RECTISSIME monet doctiſſ. Hiſpanus Lud. Vives, quam periculoſæ & validæ ſint imaginationes in humano corpore, ideoque matres, inquit, dum uterum geſtant, dent operam, ne quam admittant vehementem cogitationem deformis rei, turpis, obſcœnæ; pericula item devitent, in quibus fœda aliqua viſu ſpecies poſſit occurrere. Quod ſi eas occaſiones adeant, præcogitent, quicquid poſſet oculis offerri, ne ex inopinata novitate noceat, ſi quid ſubito aſpexerint, unde contrahat noxam fœtus. Hanc Vivis admonitionem ſalubrem eſſe, patet ex Empedoclis & Phyſicorum opinione, qui etiam ſtatuunt, imaginem, quæ animo mulieris in ipſo concipiendi articulo occurrit, tantum habere virium in eum fœtum, qui effigiatur, ut ipſius rei character quaſi impreſſus perpetuo hæreat. Unde fabulam olim putant de hominis ruſtica uxore. Eum, quum illa eſſet deformi facie, metuentem ne ſibi conſimiles liberi gignerentur, hoc remedium commentum eſſe, domi imagines egregie formoſas ut collocaret, in eaſque aſpicere uxorem quam minime conniventibus oculis aſſidue juſſiſſe. Ita de ſe quam pulcherrimam ſobolem propagaſſe. Teſtatur hoc quoque Quintilianus, qui matronam defendit, quæ Æthiopem enixa fuerat, quum ejus coloris iconculam haberet in thalamo. Eadem ratione Hippocrates mulierem ſuſpicione adulterii laboran-

borantem, quod marito penitus diſſimilem filium procreaſſet, liberavit, quod in cubiculo picturam ea mulier habebat, cui ſimilem infantẽ pepererat. Tam efficax eſt etenim imaginandi vis, ut ſi quando mulier oculos ac cogitationes in rem quampiam defigat, tota naturæ facultas, eaque vis quæ formationi fœtus inſiſtit, concuſſantib. undiq; humorib. quos habet obſequentes eo confluat, atque operi perficiendo ſedulo ſit intenta: quo evenit, ut non nunquam diverſas inſolitaſque formas, membra duplicata, particulas atque appendices ſupervacaneas emoliatur, inſuetaq; membra corpori affigat, ut erudite Lævinus Lemnius diſſerit. Hæc imaginationis vis etiã ad bruta ſeſe extendit, ut apparet in equabus. Eæ enim, ſi tegantur diverſi coloribus tegumentis in coitu, in tales colores progenies plerunque degenerabit. Et hoc contingere in aliis pecudib. inſigni exemplo teſtantur ſacræ literæ, ubi recenſetur factum Iacobi, quum paſtor eſſet in Meſopotamia Labani avunculi ſui. Alciatus etiam tum hæc, tum exemplum, quod Plumbini Duci accidit, adulteris videlicet ſimiles eſſe adulterinos partus, recenſet. Is enim quum de ſe prægnantem concubinam crederet, invitaſſetq, ad Baptiſmi ſacra quam plurimos primarios viros, ea æthiopem peperit coquo ſuo ſimilimum. Quapropter ridiculo habitus Dux quæſtione veritatem deprehendiſſe dicitur. Idque confirmat ſententia Phocylidis:

οὐ γὰρ τίκτει παῖδας ὁμοίους μοιχικὰ λέκτρα.

Diſſimiles gignunt ſtuprata cubilia natos.

Lib. 4. c. 7. de occult. natur. mirac.

Geneſis. c. 39.

In l. quæreret. de Verb. ſign.

Cum itaq, Philoſophorum libri, ut diximus & experientia nos doceat, quæ mulieribus cum in ſemine concipiendo occupantur, ob oculos verſantur, in iis magnam eſſe vim adformam fœtui imprimendam; non inconſentaneum eſt, quod quidam affirmant, mulierem quandam Carolo IV. imperante, quia in concipiendo imaginem D. Iohannis Baptiſtæ fixo obtutu aſpexiſſet, qui pellibus indutus pingitur, filiam hirſutam inſtar urſi peperiſſe. Similem maſſam carnis inſtar urſi cum unguibus & rictu quodam, exanimem tamen, non ita pridem enixam eſſe fœminam honeſtã in quadam celebri Germaniæ urbe, retulit mihi matrona fide & honeſtate digniſſima, quam omnino puto, licet, diſſimularet in partu præſentem fuiſſe. Tale monſtrum [illegible]ib. & unguib. urſo ſimile, Nicolao III. Pontifici Romano, concubinam ſuam peperiſſe tradit Iohannes Balæus, in ipſius actis, & citat Iohannem N[illegible]agum in illuſtrationib. Bedæ. Hanc concubinam Martinum IV. primo ſui pontificatus anno ad ſe recepiſſe, & ne ſimilis illi caſus accideret, cũ prole urſos omnes in palatio per urſinæ factionis pontificis olim depictos, præcepiſſe auferri, & deleri, (nõ ignorabat n. quod formæ in ipſa Venere, fœminis conceptæ in productis infantib. expreſſæ non raro maneant) tradit idem autor ex hiſtoricis, è quib. allegat Thomæ corpori Chronicorum epito-

epitomen. De aliqua quoq; quæ mortuum infantem peperit ad ſimilitudinem puelli, quem ſingulari artificio ex marmore in cubiculo habuerat, ſcribit Iohan. Baptiſta Porta. Extat præterea integra & lepida hiſtoria Heliodori, de Theagenis Theſſali reguli & Chariclîæ Regis Æthiopiæ filiæ amoribus, quam mater regina Perſina ex intuitu ſtatuæ Andromedæ elegantiſſimæ, prope thorum genialem collocatæ, lacteo colore pulcherrimâ, præter morem nigerrimæ gentis, conceperat & pepererat, & ob diverſitatem coloris infantem, metu infamiæ elato partu tranſportari clam juſſerat. Quæ ſuperatis multis & graviſſimis difficultatibus, tandem compertis certis indiciis & notis, pro filia & hærede agnita, & Theageni ſocio fidei conſtantium & exilij, quem ſincero amore in maritum elegerat, conjugali vinculo copulata fuit. Cæterum memorabile in primis eſt, quod Ludovicus Vives ſcribit Margaritam Maximiliani Imperatoris filiam, aliquando narraſſe Lamuzæo homini docto, & Ferdinandi Ungariæ Regis oratori. Quemadmodum in Brabantiæ oppido, quod Boſcum ducis appellant, quum in ſupplicatione publica quibuſdam ex Divorum numero conſtituta, nonnulli in pompa (ut ex veterum ceremoniarum traditione fieri ſolet) angelorum & cacodæmonum ornatu incederent, unus ex iſtis perſonatis, poſtquam ſatis laſciviſſet, & tripudiaſſet, domum ſtatim, pruritu percitus, excurrens uxorem corripuerit, atq; in lectum conjectam velle ſe cacodæmone impregnare dixerit, quod etiam perfecit. Filium ſiquidem procreavit, infelici genio ſimilem, qui ſimul ac natus eſſet exilire ac curſitare cœpit. Huc referri poteſt memorabilis hiſtoria, quæ non ita pridem apud Geldros accidit, eamque noſtra ex Uviero de præſtigiis dæmonum referemus. Et Lævinus Lemnius, narra de monſtro (quod, ni fallor, mulier quædam, quæ illius, utpote Medici conſilio uſa eſt, in ipſius præſentia enixa fuit) poſt primum lucis introitum conclave ſtridoribus implente, atque ultro citroque diſcurrente, latebraſq; quærente, tandemq; à mulierculis pulvinis ſuffocato, recenſet.

De Magia Natur. li. 11. cap 23.

De rebus Æthiopicis.

In 12. lib. Auguſt. de civitate Dei.

Cap 86.

Lib 1 c 8 de occult. natur. mirac.

Caput LV.

Præcocia conſilia pernicioſa eſſe.

In hiſtor Bohemica prope finem.

IOHANNES Dubravius, Ludovici hujus nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res geſtas, & quomodo in flore ætatis ſuæ (agebat enim 21. ætatis annum) dignus certe longiori vita, infelix juvenis (qui neſcio imprudentiore an inauſpicatiore conſilio, cum exigua militum tumultuariorum, &

magna

[illegible] ex parte ruſticorum inermium manu, contra exercitatiſſimas copias Sul[illegible], ſtare non dubitarit) prope Mo[illegible]cium in rivulo, Anno 1526. 29. [illegible] miſere extinctus ſit, deſcribens: Tria peculiaria in illo fuiſſe adnota-[illegible] nimis præcocia, ait; Quod cito adoleverit: ante tempus barbam [illegible]: & vix annum decimum octavum ingreſſus, canos oſtēderit. Quib. in[illegible] præcox ejus nativitas ad[illegible] poteſt, nulla enim cute vel pelle tectus [illegible] natus eſt, quam tamen poſtea, medicis arte naturam juvantibus, eſt [illegible]quutus, ſicut hæc, & alia [illegible]imis de ſpectro quodam, quæ infelicis o[illegible] loco habita fuere, Ioan. Leunclavius noſter vir [illegible]um rerum ex-pe[illegible] & eximia eruditione præditus, notavit. I[illegible] quoque ſtupium [illegible] Lemnius, genere ac fructibus obſervamus, ſerotina diutius aſſervari, quæ vero feſtinantius matureſcunt, flaccida vietaq; [illegible], ac putredini obnoxia. C[illegible]rius ſiquidem occidit feſtinata maturitas. Quo circa minus nobis probari ſolet in adoleſcentibus præcox ac præmaturum ingenium, tum pleraque naturæ munia aut corporis dotes, quæ præter vulgatam conſuetudinem, aut quam ea fert ætas, præſtantius ſe proferunt. Tales enim minus vi[illegible] ſolent, morteque properata confici, &c. Recte itaque Quintil. dicit. Ingeniorum velut præcox genus, non temere unquam pervenit ad frugem. Sic quoq; non ſolum videmus floſculos vernos, qui cito proveniunt, mox interire, ſed multo magis actiones & conſilia præcocia non abſq; diſpendio [illegible] cernimus. Quo reſpexit pulcherrima admonitio Menandri.

In pandect. hiſt Turc n. 121.

Lib. 2. c. 39. de occult. natur. miraculis.

Lib 1 orat. inſtit.

Βȣλῶ ἅπαντι πράγματι προλάμβανειν·
Βȣλῆς γὰρ ȣ̓δὲν ἐστιν ἀσφαλέστερον.
Conſilium in omni præeat negocio.
Conſilio aliud haud eſſe tutius poteſt.

Rectiſſime igitur reprehenditur eorũ inſcitia, audacia vel inſolentia, qui [illegible] & temerario auſu ſuſcipere, & perficere ſtagunt, neque [illegible] deliberatione habita perpendunt, qualis eventus expectan-[illegible]. Quamobrem prudens eſt Annibalis apud Livium oratio, ubi ita dicit: Quod ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent dij, non ea [illegible], ſed etiam ea quæ evenire poſſent, reputaremus, &c. Quid enim obſecro aliud iſti faciunt, quam ut mala attrahunt, ſicut Cæci-[illegible], vel potius, ut hydram illam Lernæam ſecent? Hoc enim [illegible] uſurpatur in eos, qui unum aliquod malum intempe-[illegible] e tollentes, pluribus malis ſeſe, ex eodem fluentibus, involuunt. Nam pleraque fit, quum uni incommodo, in quod ſua imprudentia inciderunt, mederi volunt, ut in alia multo atrociora incurrant. Id ipſum Senecæ igno-[illegible]. Negotia, inquit, quædam abrumpi quidem poſſe, explicari

non poſſe, quod negocium ex negocio ferat, & occupatio [illegible] velut unda ſuccedat undæ. Siquidem facilius nihil eſt, quam [illegible] prætextu turbas excitare, & ſtabilita convellere, velut Pin[darus] [illegible] [illegible]; rerum turbata & labefactata in tranquillum ſtatum [illegible], hoc opus hic labor eſt, ut ille dicit. Unde accidit, ut [illegible] tis, cum proprio aliorumque magno incommodo, [illegible] ſoleant. Hoc eo gravius eſſe ſolet, ſi in [illegible] viro [illegible]. Quemadmodum enim cum nauta errat, mo[dicum] [illegible] cumentū; quum vero ipſe gubernator, toti [illegible] [illegible] in civitatibus ſi quis ex ſubditis peccet, non tam Remp. [illegible] dit; ſin vero ipſe Princeps, univerſæ Reipub. [illegible]. [illegible] nuit Ageſilaus apud Xenophontem, qui [illegible] modeſte [illegible], principū vero maxima exiſtimat. Judicat enim [illegible] pauca [illegible] mala multa conſtitui. Prudenter autem [illegible] Ce[illegible]: Quando Principes eorumque familiares, aut civitates [illegible] deliquerint, quis de eare quæſtionem habebit? & habita quæſtione quis ad judicem deferet? quis iudicis perſonam ſibi ſumet? quis pœnam conſtituet? Certe reſpondet, qu[illegible] niæ lacrymæ miſerorum hominum, [illegible] crudeliter [illegible] vid[illegible] pupillorum gemitus atque ſuſpiria, quos [illegible] atque ma[illegible] mane ſpoliarunt; breviter eorum quos afflixerunt, & fortun[illegible] denudarunt, lamentationes atque [illegible], erunt accuſationis loco, [illegible] illi coram ſupremo Dei tribunali ſiſtent, qui magnitudine [illegible] ſus, non ſemper concedit diuturniorem impunitatem, [illegible] verberat præſentibus pœnis ita quidem evidenter [illegible], ut [illegible] poſſit, ipſum eſſe juſtiſſimum impietatis noſtræ ultorem. Et paulo [illegible] cit: Quod ſi certo ſtatueremus eſſe Deum, qui [illegible] tum, eſſe perpetuas ſempiternas pœnas, quibus [illegible] le eſt neminem fore, qui violenter, aut avare, vel crudeliter [illegible] &c. Etſi autem in turbulentiſſimis Reipub. temporibus [illegible] fieri præter ordinem ſæpius certum eſt, quæ [illegible] bus navium, quos tempeſtas ſæpe [illegible] len[illegible] rapit: tamen in oculis [illegible] nuria eſt, at mali conſilii [illegible] nunquam, [illegible] vit. Fieri enim non poteſt, [illegible] eſt rerum ſtatus, in [illegible] aliquid agitur [illegible] ſuſcepta conſilia, [illegible] rerū [illegible] tur. Ideoque [illegible] eſſe [illegible] in conſilii [illegible] nem quandam quæ imprudentiæ cognata eſt, [illegible] quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel [illegible] vel

Lib.10.

Papir. Maſſon. lib. 2. annal. Franc. Idem libr. 3.

[illegible] contemptu. Ob hanc rem contineri ſub præcipitatione, quæ reſpicit *Lib.3 dec.4.* [illegible], ſed magis primum. Rectè itaque Horatius:

Vis conſilî expers mole ruit ſua;
Vim temperatam Di quoque provehunt
In majus: idem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Ob hanc cauſam D. Ambroſius, cum olim apud Theſſalonicam ſeditio eſſet exorta, & Theodoſius Imp. ira incenſus, ex improviſo plebem ad ludos congregatam a militibus obtruncari juſſiſſet, perſuaſit Imperatori, ut in omni pœna capitali ſumenda, ſpacium triginta dierum interponeretur, à lata ſententia ab Imperatore, ne impetu & furore illa faceret, quorum etſi poſtea eum pœniteret, ea tamen non poſſent amplius emendari, & hac ratione locus miſericordiæ vel pœnitentiæ nõ periret, ſicut legimus in Sozo- *Lib.7.c.14.* meni hiſtoria Eccleſ. &c. in jure Canonico c. cum apud Theſſalonicã. q. Item *Lib.5. de civit. Dei c.26.* Auguſtin. Eamq; legem habemus in noſtro Codice Juſtin. *Lib. ſi vindicor.* Sane iis de quibus diximus accidit ſimile quiddam ei, ut mihi videtur, quod ajunt contigiſſe cuidam, qui in equum conſcenderat furentem. *C. De pœnis.* Raptans enim illũ ſecum equus, ſic ut ille non magis deſcendere equo currente potuit. Et quidam obviam factus interrogavit eum, Quo abiret: ille vero inquit: Quo iſti placet, demonſtrans equum. Et eos ſi quis interroget, quo ferimini? vera volentes dicere, reſpondebunt ſimpliciter quidem; quo cupiditatibus placet: in parte vero: quo quidem voluptati, aliquando autẽ quo gloriæ, aliquando vero lucri aviditati, aliquando vero ita, aliquando vero metus, aliquando vero aliud quid tale eos eſſe videmus. Unde videmus, ꝙ plerique *Polyb.lib.2. hiſt.* ſæpe numero, cum homines ſint, ex inſperato in graviſſ. clades incidunt, non tam eorum, qui patiũtur, quam fortunæ & eorũ, qui agunt, culpa evenire: quod vero ſponte ſeſe & per imprudentiã nonnulli calamitatib. obiiciunt, apertũ eorum, qui patiuntur, errorẽ eſſe. Ideo ſi quos in graviorem aliquem caſum fortunæ ſævitia deductos intelligimus, nõ ſolum miſericordia proſequimur, ſed quicquid in nobis eſt, veniam opemq; præſtamus. Quos vero per imprudentiam aut per verſutiam ſuorum, ſibi malorum autores cognoſcimus extitiſſe, reprehendimus, culpamus atq; odio habemus. Hoc etiam movit eundem Comineum, ut reprehendat Principes, qui cum autoritatem ſummam *Lib.9.* [illegible] teneant, maxime tamen ſint vituperandi, quod officio ſuo deſint. Et [illegible] qui furore & amentia quadã vexantur, exprobrari nihil poteſt: [illegible] ingenio non ſunt deſtituti, & commoda utuntur valetudine, [illegible] deplorari debẽt: quando per ignaviã & ocium in calamitatem aliquam incidunt. Extat hac de re inprimis memorabile exemplum Jacobi IV. Regis Scotorum. Is enim præcoce & juvenili ſtoliditate &

torpore, licet & divinitus (uti putabatur) & à ſuis proceribus admoneretur, ſeipsum atq; potiorem partē nobilitatis Scoticæ perdidit. Hoc hunc in modum ter deſcribitur à Buchanano: Dum Rex, inquit, ad exercitum profecturus Lemnuchi veſpertinas in æde ſacra conciones audit, ſenex quidam ingreditur, capillo in ruffo flaveſcente, ac in humeros promiſſo, fronte in calvitiem glabra, capite nudo, veſte longiuſcula cyanei coloris induto, lineo cinctus, cætero aſpectu venerabilis; is Regem quærens per turbam obliquans penetrat. Ubi ad eum acceſſit, ruſtica quadam ſimplicitate, ſe in ſolium, in quo ſedebat Rex, innixus: Rex, inquit, ego ad te ſum miſſus, ut te admoneam, ne, quo inſtituiſti, progrediaris; quam admonitionem ſi neglexeris, non erit è re tua, nec eorum, qui te comitabuntur. Præterea præmonere ſum iuſſus, ne mulierum familiaritate, conſuetudine, aut conſilio utaris, id cus vero ſi facies, & damno & ignominiæ tibi res erit. Hæc locutus turbæ ſeſe immiſcuit, nec, cum precibus finitis Rex eum requireret, uſquam comparuit. Quod eo magis mirum viſum eſt, quod eorum qui proximi aſtabant, atq; eum obſervabant, avidi multa ex eo ſciſcitandi, nemo ejus diſceſſum ſenſerat. Hæc Buchananus, ſicut ex oculatis teſtibus cognovit, hiſtoriæ ſuæ inſervit. Verum cum Rex illa monita, nec non ſuorum procerum, diſſuadentium prælium cum Anglis, conſilia ſalutaria contemneret, & amori nobilis fœminæ captivæ, omiſſa re militari, nimis indulgeret, ocioſoque exercitu in agro ſterili, commeatus deficeret, & ideo extenuarentur ejus copiæ, paulo poſt memorabili prælio ad Fluidonem victus, & una cum nobilitate fere univerſa, cæſus eſt. Memini etiam, cum hac de re ſermo incideret, parentem meum optimum dicere ſolitum, evenire iis, qui in præcipites in rebus agendis ſunt, ſicut Eucrates ille Lucianicus ſibi eveniſſe, in dialogo cuius titulus eſt Philopſeudes, refert. Ait enim, cum ſe adjunxiſſet Pancratem quendam Magum Ægyptium, multa miracula facientem, ſe paulatim in eius amicitiam inſinuaſſe, adeo ut omnia propemodum arcana communicaret. Tandem autem Magum hunc illi perſuaſiſſe, ut famulis omnibus in Memphide relictis, ſe ſolus conſequeretur, neque enim defuturos miniſtros. Atque ex eo tempore, inquit, ſic vitam duximus. Quum in diverſorium quodpiam veniremus, homo accepto peſſulo, ſcobinave, aut peſtillo, veſtibus implicans, cum illud carmen quoddam [illegible] effecit ut ambularet, utque aliis omnibus homo videretur. Illud ergo [illegible] & aquam hauriebat, & cœnam parabat, inſtruebatque, atque in omnibus commode ſubſerviebat, miniſtrabatq; nobis. Deinde poſtquam jam ſatis hujus miniſterii fuit, ſcobinam; rurſus ſcobinam, peſſulum peſſulum, aliud recitans carmen, reddebat. Hoc ego vehementer conatus non reperiebam quo pacto ab illo expiſcarer. Nam id mihi invidebat, quamquam in aliis eſſet facillimus ad

De reb. Scoticis lib. 3.

At quadam die in angulo quodam tenebricoſo clam illo delireſcens, ſubauſcultavi propius incantationem illam. Erat autem triſyllaba. Tum ille cum piſtillo mandaſſet, quæ curanda erant, abiit in forum. At ego poſtridie illo apud forum occupato, acceptum piſtillum cum ornaſſem, ſyllabas illas ſimili modo pronuncians, aquam juſſi ut hauriret. Tum impletam amphoram cum tuliſſet, deſiſte, inquam, nec aquam amplius haurito, ſed rurſus eſto piſtillum. At illud mihi haud amplius obtemperare volebat, ſed aquam hauriebat continue, quoad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego cum reſiſtere huic rei non valerem (timebam autem, ne Pancrates reverſus, id quod etiam evenit, iraſceretur) correpta ſecuri piſtillum in duas partes diſſecto. At utraq; pars amphoram ſumens hauriebat aquam, iamque unius loco duo mihi miniſtri eſſe cœperunt. Interea Pancrates ſupervenit, ac re intellecta, illas quidem in ligna rurſus, quemadmodum ante carmen erant, mutavit. At ipſe, me relicto; neſcio quo clanculum ſe ſubducens abiit. Hactenus Lucianica fabella. Huc reſpexiſſe videtur divinus ille Plato. Qui, inquit, ſuperbia elatus eſt, quod honoribus antecellat, vel corporis forma polleat, qui cum juvenilis animus dementia ſimul ardeat & petulantia, quaſi nec principe, nec duce ullo indigeat, ſed aliorum ipſe ſufficiens ductor ſit, is penitus à DEO deſertus. Deſertus autem & alios hujuſmodi nactus exultat, omnia ſimul perturbans, multisq; videtur minime cōtemnendus, brevi tamen poſtea, inculpabili Dei iudicio punitus; ſeipſum, domum ſuam, civitatemque univerſam ſimul evertit. Hoc ita eſſe, apparet exemplo, quod noſtra memoria in vicinia accidit, cum quidam princeps rerum ſucceſſu momentaneo ferox, arcem quandam nobilis cuiuſdam aliquantiſper obſedisſet, quæ certis conditionibus (inter quas præcipua fuit, ut præſidiariis poteſtas diſcedendi libera & tuta concederetur) in poteſtatem eius tradita eſt. Evenit autem, cum ipſe cum exercitu eam intrare vellet, ut unus inter præſidiarios ex quadam ſumma arcis turri, neſciens adhuc, quod cum hoſte pactum & tranſactum eſſet, [illegible]llo tormento maiuſculo, quendam non procul à principe equitē interficeret, quo facto is ita excanduit, ut non habito reſpectu reliquorum præſidiariorum, quibus inſciis cædes iſta facta & libere abitus permiſſus fuerat, eos omnes, una cum parocho, proximæ arbori, [illegible] tanquam honoris cauſa, ſupremum locum tribuit, plane contra leges militares, & inter Germanos ante inaudito exemplo, ſuſpendi iuſſerit. Etſi autem plerisque ex conſiliariis principis & militaribus viris, hoc tam præceps & crudele factum diſpliceret, & ſecum tacite id deteſtarentur, tamen veriti principis iram, cuius alioquin uſque adeo potens non erat, nō auſi ſunt palam contradicere. Verum accidit, ut paulo poſt mitigato in principe fervore animi, ipſe & alii, non ſine indignatione tam triſte ſpe-

De Legibus.

ctaculum, optantes facta infecta reddi poſſe, abominati ſunt. Et mox experientia demonſtravit, omnia ejus & ſuorum conſilia & actiones deinceps infauſtas, cum ſua & multorum pernicie fuiſſe, donec ob[illegible] & [illegible], non uſitato morbi genere, inter acerrimos cruciatus extinctus fuerit. Eandem fortunam aſſeclæ ejus & ſuaſores ſcelerum plerique experti ſunt. Et enim Nemeſis & interfectorum ſanguis eos tam diu perſecuti ſunt, donec & ipſi miſere perierunt. Hoc quoque olim accidit, cum Carolus potentiſſ. Dux Burgundiæ, Granſovium aliquantiſper obſediſſet, & præſidiarii cum illo tranſegiſſent, ut incolumibus cum ſuis armis in tuta loca diſcedere liceret, is autem deditis fidem ſoluiſſet, & præcipiti conſilio ejus juſſu, aut ſuſpenſi, aut in proximum lacum, longiſſima reſte connexi, ſubmerſi eſſent. Nam hac crudelitate erga inſontes, qui fidem ſuam ſecuti erant, commiſſa, mox ita immutatus fuit ejus animus, ut faſtu quodam contemtus ſubditis ſuis, ſuam ſalutem exteris commiſerit, nihilque proſpere deinceps geſſerit, ſed infelici conatu multa tentaverit, donec bellum ex bello ſerens, & multis prælijs profligatus, ad Nanceium in fuga miſere occubuerit, Princeps alioquin magnanimus, potens, & multis virtutibus ornatus.

Hic ſolet eventus bella cruenta ſequi.

Ejus Epitaphium rude ſane, in Annalibus Epiſcoporum Colonienſium, nec non in deſcriptione Burgundiæ Heuteri lib. 5. tale legitur:

Te pacis piguit, te tæduit atque quietis
Carole ſicque jaces, jamque quieſce tibi.

Laudatur igitur non immerito Ludovici XI. Regis Galliarum dictum: Dedecus & detrimentum eſſe comites ac veluti pediſſequas ſuperbiæ & temeritatis. Experientia enim nos docet, Ambitionis exitum eſſe ignominiam, modeſtiæ autem ſubjectionis gloriam. Hac de re, ut paucis exemplis hoc caput concludamus, habemus memorabile exemplum apud Thucydidem, cum Athenienſes nulla legitima cauſa, ſed ſuperba oſtentatione potentiæ, Syracuſanos debellare conſtituiſſent. Quum enim Thraces mercenarii milites tardius adveniſſent, quam ut cum claſſe Athenienſium in Siciliam tranſportari poſſent; eos propter præſentem pecuniæ inopiam ſtatim dimiſerunt, nolentes tantis ſumptibus civitatem onerare. Ii in reditu Mycaleſſum civitatem mediterraneæ Bœotiæ, ex improviſo occuparunt, domos privatas pariter & loca ſacra diripuerunt, & homines obtruncarunt, nulli ætati parcentes, verum omnes obvios pariter occidentes, etiam pueros & mulieres, inſuper jumenta quoq; & quicquid vivum videbant, interficiebãt, Thracum enim genus ſimile eſt his qui maxime barbarici, præſertim quando ſunt ſecuri, tunc avidiſſimi ſunt cædis. Fuit igitur tũc in illa civitate magna perturbatio, tumultus & omnis ſpecies exitij. Nam etiam in ludum literarium irrupe-

rupe-

[illegible]nt, ubi pueri docebantur, quorum in ea civitate maximus numerus erat, & jam p[illegible] ibi convenerant, illos omnes jugularunt. Hæc calamitas Bœotiorum, qu[illegible] pr[illegible] Athenienſium conſilio, eorumq; peſſimo [illegible] accid[illegible], fuit ſane [illegible]ſſima, neque poſthac ullum ſucceſſum habuerunt Athenienſes, ſed [illegible] exercitu, & claſſe inſtructiſſima, ipſi tandem ex ſumma felicitatem [illegible]rrimam ſervitutem inciderunt. Alterum exemplum habemus in Crœſo potentiſſ. Rege Lydiæ. Quum enim in ſuo [illegible] regno [illegible] in [illegible]nsellet, & bellum Cyro Regi Perſarum, abſque ull[illegible] [illegible] ſed t[illegible] proſperitate rerum & luxu ſuperbus, inferre vellet, ob eamque cauſam legatos ad Delphicum oraculum diſſimulato ha[illegible], & unde veniſſent, ita reſpondiſſe Pythiam Cedrenus refert:

[illegible] menſ[illegible] a maris, nume[illegible] mihi notus arena,
E[illegible] ſen[illegible]a & cognoſco tacentis,
Sed mihi [illegible] ex Crœſus cupiunt que [illegible]udere Lydi.

Tum denium expoſita vera cauſa legationis ita reſpondit oraculum;

Crœſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

D[illegible] e propheta [illegible] Cyro indicaſſe, eum victorem fore, quod & in Suidæ hiſtoricis legimus, hocque quum accidiſſet, Cyrum ideo Judæos ex Captivitate Babylonica domum remiſiſſe, tradit idem autor. Poſtremo hoc confirmatur exemplo Perſei potentiſſ. Regis Macedoniæ. Is enim quum [illegible] & [illegible] cæde delectaretur & ambitione atque [illegible] omnes [illegible]temneret, accedente avaritia quoque, ex eo ſtatim [illegible], crudelis, & præceps in omnes, nec in eo ſanũ nec prudens quicquam poſtea fuit. Et quum antea conſilio & ratione multum valuiſſet & audaciſſimus in pugnis fuiſſet, quatenus & ex imperitia non lapſus eſſet [illegible]bito & præter expectationem ad timiditatem & ſtultitiam ſe convertit; & levis & mutabilis repente, & ineptus adverſus omnes eſſe [illegible], [illegible] [illegible]; vel potius eo Deum [illegible] tum & [illegible] [illegible], [illegible]tione progredien[illegible] [illegible] imprudentiores [illegible], ſicut poſt Livium & Plutarchum, Suidas [illegible] tradidit. Ob eam [illegible] prudens eſt admonitio Pauli Æmilii apud [illegible] In ſecundis rebus, inquit, nihil in quenquam ſuperbe ac violenter [illegible], nec præſenti credere fortunæ, cum quid veſper ferat, [illegible] vir erit, cujus animum nec proſpera flatu ſuo efferet, [illegible]. Raro namque, ait Aſdrubal Hædus in Senatu Romano apud [illegible] Livium, ſimul hominibus bonam fortunam, bonamque mentem dari; populum Romanum eo invictum eſſe, quod in ſecundis rebus ſapere & conſulere meminerit. Lib. 5. decad. 5.

CAP.

Caput LVI.

De ſignis antecedentibus pænas propter delicta meritas.

Plerunque fit, ut homines eorum appropinquantibus malis prudentiam in primis & ſalubriora conſilia, quibus iis oppoſitis imminentes calamitates vitare potuiſſent, amittere & negligere ſoleant, efficiantque, quod miſerrimum eſt, ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videatur, & caſus in culpam tranſeat. Præſagium autem Principum ruinæ, ut Cominæus prudenter monet, nullum eſt certius, quam ubi Deus mentem illis ita imminuit, ut ſapientum conſiliis repudiatis, provehant homines novos, ſtolidos, vecordes & aſſentatores, quia omnia ad ipſorum gratiam faciant & loquantur. Nam ſimul atque hæc eveniunt Principi ipſi à Deo ruinam & perniciem imminere certo ſtatuere poſſumus. Quod ſane hiſce elegantiſſ. verſiculis exprimitur:

Iratus ad pœnam Deus *ſi quos trahit,*
Auferre mentem talibus primum ſolet,
Caliginemque offundit, ut ruant ſuas
Furenter in clades, ſibi quas noxiis
Accerſierunt ultro conſiliis malis.

Hoc piis cogitationibus explicavit Irenæus ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis vetuſtiſſimus, ubi dicit, Eos, qui in eligendo ſibi malo ſunt præcupidi res adverſa, quæ ſibimetipſis contrahunt, Deo imputare ſolere, cum nihil aliud ſit, INDURARE COR PHARAONIS, ET CÆCARE OCULOS POPULI, apud Deum, quam gratiam ſuam, quæ ſe large volentibus effundit, ab inique agentibus avertere. Nam ſimul ac quis Deum dereliquit, quæ bona ſunt aſpernatur: amiſſa ſpiritus gratia, omnibus inde afficitur incommodis, viam rectam non videt & contumacem ſe opponit ad admonitiones, nullo pollet animæ ſenſu, ut ſciat reprobare malum & eligere bonum. Ita dicimus, eum à Deo excæcari & obdurari, quemadmodū Solem occidentē receſſu à nobis noctem facere, cum alioqui nihil à Deo niſi bonum emanet, quemadmodū à Sole ſemper lumen & calor. Huc reſpiciunt ea quæ Auguſti. ſcribit. Ira Dei, inquit, non perturbatio animi eius eſt, ſed judicium, quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio vero ejus & recogitatio mutandarū rerum eſt immutabilis ratio. Neque enim videlicet, ſicut hominem, ita Deum facti ſui pœnitet, cujus eſt de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia

Lib 15. de civit. Dei, c. 23.

tentia

tentia, quam certa præſcientia. Sed ſi non utatur ſcriptura talibus, non ſe quodammodo familiarius inſinuabit omni generi hominum, quibus vult eſſe conſultum, ut & perterreat ſuperbientes, & excitet negligentes, & exerceat quærentes, & alat intelligentes, quod non faceret, ſi non ſe prius inclinaret, & quodammodo deſcenderet ad jacentes, &c. Et ibidem de voluntate Dei ita ſcribit. Non commutatur Dei voluntas, ſi nos mutamur. Is autem quodammodo mutari videtur, quum ubi fuerit ante lenis, iratus *Lib.12.* apparet, & è diverſo, quum prius iratum ſe præbuerit, deinde ſe quodammodo lenem offert. Quando itaque non ipſi mutamur, cum in hiſce quæ patimur quodammodo immutatum invenimus. Quemadmodum Sol videtur immutari quum ipſi lippi efficimur, aut aliquo modo læſos oculos habemus. Nam qui antea blandus, hilaris & ſuavis erat, moleſtus & noxius incipit eſſe, non ſane quoad naturam ſuam; quæ manet eadem, neque immutata eſt, ſed noſtro morbo ſeu vitio, in quod recens incidimus, &c. Siquidem teſte Suida, in Deum nulla cadit pœnitentia. In mutationes vero *In hiſtoricis.* certo conſilio res humanas ſinit incidere, ſicut Iudæorum ſacerdotium terminavit, & regnum Aſſyriorum Babylonis, Macedonum. Quemadmodum autem hac de re innumera exempla tam vetera quam recentia paſſim occurrunt: ita omiſſis iis omnibus tantum accuratius perpendemus ea, quæ Davidi, alioquin optimo & ſanctiſſimo Regi acciderunt, quum contra præceptum Dei expreſſum, & monita conſiliariorum, ſubditos ſuos nulla neceſſitate, ſed ſuperbia & elatione quadam animi, recenſere juſſiſſet. Etſi autem hic in re admodum imprudenter & inſolenter fecit, tamen mirum alicui videre poſſet, quare non ipſe ſolus, ſed propemodum innumera multitudo, utpote inſons, potius peſte conſumta ſit. Verum hoc ſingulari judicio divino factum fuit. Nam id patet ex verbis textus: Et addit furor *Lib.2.Sam.* Domini (vel ut accuratior interpretatio habet, naſus Domini) iraſci con- *cap.24.* tra Iſraelem, commovitque David, &c. Ideoque Cedrenus ait: Cum peccatores & cõtemtores Dei gravis aliqua & inſolens manet calamitas, quam omnia æqua diſpenſans lance Deus immiſſurus eſt: tum populi Principibus permittit ut aliquod malum facinus perpetrent, ideo fit, ne temere aut fortuito, ac non juſto judicio mala infligi putentur. Neque exiſtimandum eſt propter ſola Principum delicta peſtes, ingentes calamitates, cõmuneſq; populi incommodationes accidere. Imo autem omnes legis aut naturalis, aut ſcriptæ, violatores ſuo tempore dignis afficiuntur ſuppliciis. Ac ſacra ſcriptura, cum ob infinitatem peccatorum, quæ à ſingulis hominibus committuntur, ab eorum enumeratione abſtineat, Regis delictum tãquam pœnæ cauſam ſubditis commemorat. Cujus rei exemplum hiſtoria Davidica ſuggerit. Nimirum ira Dei malum Iſraelitico populo parabat, propter mul-

Ii tipli-

tiplices violationes, ſpiritus autem Davidem ad recenſionem populi impulit. Qua peracta, mane Gadus à Deo miſſus vates eum convenit, optionemque vel triennium penuriæ per regnum, vel trimeſtris fugæ inſequentibus hoſtibus, vel triduanæ per regnum peſtis liberam propoſuit. David circumſcriptum ſe miſeriis taſſis, in Dei multipliciter miſericordiam, quam in hominum crudelium manus ſe incidere malle dixit, ſibique mortem delegit. Metebatur tum triticum, & divinitus immiſſa peſte, à diluculo uſque ad prandij horam interierunt 70000. hominum. Hactenus Cedrenus. Hinc apparet, quando propter impietatem Regibus vel Principibus animus excæcatur, ut repudiatis ſalubrioribus conſiliis, ea conentur perpetrare, quæ impia & pernicioſa ſunt; non ſolum eos in culpa eſſe, verum etiam delicta populi. Quo Solomon prudentiſſ. Rex reſpexiſſe videtur, dicens: Propter delicta terræ ſæpe mutantur Principes. Et Siracides. Regnum à gente in gentem transfertur proptar injuſtitiam. Nam ut ad corpus tuendum non ſatis eſt, ſi caput ſanum ſit, ſed & cætera membra munere ſuo fungi neceſſe eſt: ſic non ſatis eſt, Principem ipſum culpa vacare, niſi in miniſtris debita diligentia & virtus proportione reſpondeant. Unde idem Cedrenus ſcribit, quendam ex religioſis, Phoca imperante, Deum ad diſceptationem provocare auſum, queſtum eſſe, cur tam impium Chriſtianis impoſuiſſet Imperatorem? audiviſſe eum vocem, quum quidem neminem videret, ſibi dicentem: Deteriorem aliùm inveniri potuisse nullum: at hoc meruisse Constantinopolitanorum vitia. Recte itaque Theodoritus monet, quod benignus Dominus quaſi menſura quadam, & trutina miſericordiæ & juſtitiæ utens, ubi intellexerit magnitudinem ſcelerum ſuperare menſuram benignitatis, tum juſta animadverſione ulteriores progreſſiones coerceat.

In Proverb. Cap.28.

Cap.10.

Lib.5 c.2. Eccleſ hi.

Caput LVII.

Faciem indicem eſſe animi, Et DEVM ſolum eſſe καρδιογνώστην.

Cap.19.

Siracides prudentiſſime dicit: De aſpectu cognoſcitur aliquis poteſt, & mente præſtans facile cognoſcitur facie obviam. Quod quidem tam in bonis quam in malis locum habet, ita ut plerunque ex conſtitutione corporis, vel virtutes vel vitia emineant. Hoc quoque Ariſtoteli non fuit igno-

ignotum, qui ex oris habitu morum aſpectum iudicare ſolitus fuit. Quibus, inquit frons lata eſt, ſtupidi: quibus rotunda, iracundi ſunt. Id ipſum Galli proverbio eleganti exprimunt quum dicunt: *Orgueilleuſe ſemblance, monſtre folle cuydance.* De vitiis habemus inſigne exemplum in Iuliano Cæſare, qui Apoſtata vel transfuga vulgo appellatus eſt. Nazianzenus enim quam primum eum aſpexit, conjecturam de ſuis moribus & ingenio ſumpſit, cujus hæc ſunt verba, in oratione 2. contra Gentiles, quam de illo ſcripſit, quæ etiam a Socrate referuntur: Fecit me vatem geſtuum ipſius deformitas, & ingens admiratio, ſiquidem optimus vates es, qui ex conjecturis optime ratiocinatur. *Lib.3.ca.19. hiſt.Eccleſ.* Nequaquam vero mihi hæc boni hominis ſigna eſſe videbantur; colli crebræ converſiones, humeri alternis ſubſultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam contuentes, pedes inſtabiles, crebræ geniculationes. Naſus contumeliam & contemptum ſpirans, figura vultus deriſionem ſignificans, quomodo variabatur? Riſus crebri altum crepantes: nutus, renutus ſine ſermone: ſermo interruptus, non complens ſententiam: interrogationes crebræ, confuſaneæ & ſtultæ. reſponſiones inconcinnæ, coacervatæ, inter ſe diſſidentes, & ſine ordine. Quis ſingula deſcribat? Talem vidi ante facta, qualem poſtea facta ipſa oſtenderunt. Et ſi adeſſent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, teſtes eſſent hujus meæ narrationis, qui meminerunt etiam me edidiſſe hanc vocem. Quantam peſtem Romana monarchia nunc alit, &c. Eodem modo dignitas & virtus ex facie ſæpe elucet, de qua re habemus exemplum in Ulyſſe. Eum enim naufragio ejectum in littore, nudum veſtibus, virtute tamen ornatum Phæacum multitudo conſpiciens, cæteris fortunatis Phæacibus venerabiliorem admirata eſt. Quamobrem & Poetarum princeps Homerus ſubjicit, debere virtutem mortalibus eſſe curæ. Magna enim teſte Plutarcho, eſt vis virtutis, apud omnes gentes, cum non ſolum honos, ſed etiam improbos ad ſe amandum alliciat. Alterum non minus memorabile eſt in Trajano, qui quum Agarenos in urbe quadam, ut refert Dio obſediſſet, ejuſq; muros ſine regio ornatu, ut hoſte falleret, circumiiſſet generoſa, inquit, canicies, & oris majeſtas principem prodidit, & quis foret in ementitio habitu, facile oſtendebat. In eum igitur hoſtes, quem Regem ſuſpicati erant, ſagittas frequentes conjecere, quarum tanta vis fuit, ut qui poſt Cæſarem ſequebantur, confixus fuerit. Siquidem teſte Q. Curtio, hominibus barbaris in corporum majeſtate veneratio eſt, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt. *Lib.6 de geſtu Alexan. Magni.* Suetonius quoque de Tito Veſpaſiano ſcribit, quod in puero ſtatim corporis animique dotes explenduerint, magis ac magis deinceps per ætatis gradus, forma egregia, & cui non minus auctoritatis ineſſet, quam gratiæ. Id ipſum

Li.1.Offic. veteres etiam diligenter obſervaſſe teſtis eſt Cicero, qui pulchritudinis duo genera facit: unum virile, quam dignitatem dicit: alterum [illegible] quam venuſtatem appellat. In oratore autem perfecto utrumq; conjunxit. [illegible] vero, inquit, qui ſecundum vocem plurimum poteſt, quantam [illegible] *In Panegyr. ſive Trajano* dignitatem tum venuſtatem? Id Plinius etiam notavit, ubi dicit: Jam [illegible] tas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, n[illegible] ge lateq; principem oſtentant! Dignitatem n. pro oris prob[illegible] præſtantia in facie eminente ſæpius poni, diligenter obſervavit [illegible] dæus. Unde legimus quod veteres Pompejo Magno f[illegible] *In anno ſup. l. Imperatorum. De decurion.* probum, velut maximum naturæ munus tribuerint. Ipſa e[illegible] ritatis & clementiæ index eſt. In oculis quoq; Veteribus [illegible] dem in iis imago & natura hominis ac tacitus ſermo me[illegible] mitur. Quemadmodum enim cauda leonibus, aures & [illegible] *Alexand. de Alex lib. 2. c. 19 genial. dier.* rum indicia præſtant, ſic ex oculis hominum mentis [illegible] ex his virtutes vitiaq; agnoſcimus, iratum vel propitium [illegible] affectum perpendimus; dignitatemq; oris oculi exhibere [illegible] *Lib. 4. c. 6. de occult natu. miracul.* tamque a morte diſtinxerunt. De qua re prolixe & e[illegible] diſputat Lemnius, ubi quoq; dicit: Medicos in morbis ſtu[illegible] orum conſtitutiones contemplari. Si enim rubore perfuſi [illegible] ſtriati, ex cerebri inflammatione; fi[illegible] ac [illegible] indicant. Quod ſi liveſcant, aut plumbeo nigroq; colore perfuſi [illegible] nem, vitæq; interitum denunciant. Inſtabiles [illegible], pe[illegible]antes [illegible], inquieti, inconſtantes, mentis alienationē & delirium deſignant [illegible] humentes, flaccidi, lacrymis perfuſi, tenebro[illegible] midi, cavi, conditi obtuſi, conniventes, præter di[illegible]os a[illegible] ſanis, tum in ægrotis non ſine vitæ pernicie, cerebri intempe[illegible] rum copia vel defectu, caliditate aut frigiditate c[illegible]mon[illegible] vero, pæti, ſtrabones, & qui obliquo ſidere limiſque [illegible] tuentur. [illegible] os atq; in diverſum convulſos muſculos, hujus naturæ [illegible] ecuti ſunt. Quod vitium quoniam circa cerebrum mentis domicilium, vel potius regiā conſiſtit, ut foris nonnihil oculos deformat, ita animum [illegible] quodammodo vitioſis affectibus imbuit, &c. Sic de oculis habemus [illegible] exemplum *Lib. 7. dec.* apud Livium. Memoriæ enim tradit quod o[illegible] R[illegible] orum viſi [illegible] dere in prælio Samnitibus. Et Aquileienſes milites, qui [illegible] *In Attila c. 12 De moribus Germanorū.* occulto cuniculo facta Attilam paucis comm[illegible] non noverant) poſtea faſſi ſunt, ſe nulla re [illegible] citerrefactos [illegible] quod in ejus oculis ſcintillas veluti igneas, quam pugna[illegible] eos [illegible] dus aſpiceret, emicantes conſpexerint, ſicut P. Callimachus & Nicolaus Olahus ſcribit. Non fruſtra igitur Cornelius Tacitus dicit. Primi in omnibus

præliis

prælijs oculi vincuntur: Sic in hiſtoriis legimus C. Marium, à Minturnenſibus percuſſorem immiſſum vultus autoritate deterruiſſe, ob eamque rem incolumem dimiſſum ut Plin. teſtatur. Huc referri poteſt, quod Ariſtoteles & Adamantius Phyſiognomici obſervarunt. Eos videlicet, quibus ſubſanguineos oculos natura attribuit, eſſe inverecundos, & audaces: iracundos, quibus ſiccos: ebrioſitatem humidos oculos denotare: ſubrubeſcẽtes, ſi late pateant, intemperantis oris hominem, mulieroſum, ſtolidum & aleonem. Si glauci ſanguineique fuerint, hinc calliditatem, inde veſaniæ proximiorem audaciam coarguent. Hinc etiam apud Homerum Achilles caninos oculos ob impudentiam obiicit Agamemnoni, quod canes plurimum oculis ſanguine ſuffuſis conſpiciantur. Sic quibus ſanguis craſſus eſt, feroces plerunq; ſunt in [illegible] morbus, [illegible], inhumani, & qui nullos ſentiunt, vel admittunt conſcientiæ ſtimulos, nullo tanguntur metu, nulla ducuntur religionis reverentia, nullo pietatis, nulloq; moventur humanitatis affectu: cuius generis ſunt [illegible], nautæ, paloedi, aurigæ, baiuli, vectores, & quotquot militiæ ſunt addicti, qui ob ſanguinis craſſitiem, denſosque ac turbulentos ſpiritus conſcientiam incraſſatam habent, mentemque vitiis obſcuratam, ut idem Lævin. Lemnius obſervavit. Eodem modo complexio hominis interiorem animum prodit. Sanguinei enim plerunq; ſunt audaces, prompti, ſed impatientes laboris & temerarii, Phlegmatici turbidi, affectionib. obnoxij; tolerantes, & [illegible] ſpecti. Cholerici veloces, agiles, elegantes, ſed præcipites iudicio, Melancholici tardi, ſimplices, ſed maturo & gravi iudicio, ſicut Fauſtus Longianus diligenter obſervavit. Simili ratione homines qui habent carnem molliorem, prudentiores & ingenioſiores eſſe plerunq; ſolent. Ideoq; ſtupidos παχυδέρμους, quaſi craſſipelles, aut denſicutes appellarunt veteres, teſte Suida in hiſtoricis. Eiuſmodi autem prædictione, ex Metopoſcopia, quæ ex ſolo vultus inſpectione interiores hominis perturbationes [illegible], [illegible] habentur, ut Bodinus notat, qui hanc diſtinctionem [illegible] quædam ſint naturales, ut ſubitus rubor pudorem, pallor metum denotat: [illegible] humanæ potius quam naturales, ut [illegible] tes bubonum oculi crudelitatem plerunq; deſignant (quales Sylla & Cato Cenſorius habuit) & ſanguinei [illegible] que ratione ſimi dicuntur [illegible] res atque cholerici, naſones contra plus valere prudentia & patientia. Atque hoc quidem epitheton inter cætera Deus ſibi arrogat, qui Moſi [illegible] eis, proprietatibus decem hanc adiicit, אלואפי id eſt; magno naſo ut Hiſpanica editio Complutenſis, & recentior Antuerpienſis ad verbum exprimunt, & aliis quoque Bibliorum locis Deus ita vocatur, quod omnes interpretes exponunt, patientem, ut contra à brevi naſo Hebræi promptum ad iram vel iracundum interpretantur. Hæc autem quæ diximus,

Lib.1.c.16 de occult.natur. mirac.

De duello l. 6. cap.7.

Lib.1.c.5.de magor.dæmonomania.

Exod 34.

ximus, non ſolum in hominibus ſed etiam in brutis locum habent; nam volucrum quibus ad aucupium utimur, ex pennarum coloribus cognoſcitur naturæ animique. Accipiter enim fulvis & lucidis pennis auroq; ſimilibus, reliquis nobilior & præſtantior habetur. Nam audacem facile, mitem, placidamq; naturam eorum, qui ſic pennati ſunt, experimento venatores cognovere. Illum vero, qui ad albedinem tendit, fortem & robuſtum, ſed inferiorem primo iudicant. Rubri coloris accipitrum pennæ ſi fuerint, ſuperbum, audacem, iracundum, diſcolum atque difficilem experti ſunt. At ſi ad flavum rubedo declinet, placidum magniq; accipitrem æſtimant. Si autem ad nigredinem quoquo modo tendant pennæ, immitem, [illegible] ſed robuſtum experiuntur. Nigros denique & eos maxime, qui fuliginoſi ſunt, deteriores dixere. Sicut hæc & alia Beliſarius Neritinorum Dux diligenter obſervavit. Similes obſervationes & notas ex pilis & auribus, vel potius, naribus ac reliqua corporis proportione habemus in equis vel generoſis, vel degeneribus, nec non in canibus, de quibus [illegible] a nonnulla [illegible] Cum igitur ex facie & externo corporis habitu facile animus appareat, nam qui iraſcuntur, calet; qui timent, frigent & pallent, quin etiam ſi [illegible] cuiuſque hominis vultum intueamur, numquam aut rariſſime hac illa vice eundem eſſe conſpiciemus: modo enim iratum, modo lenem, modo triſtem, modo hilarem, modo hoc, modo illo affectu perturbatum comperiemus, ac prout diverſæ rerum imagines animum perculerint, ita variatas vultu figuras conformabunt, ut non fruſtra à veteribus dictum ſit: Interiora per mores cognoſcimus exteriores. Cum igitur inquam, [illegible] animi, facies & conſtitutio corporis index ſit, pii viri ſumpſerunt inde occaſionem monendi, ex his ſignis, & motu animi diabolum conjecturam poſſe facere, quid agitemus in corde, eoque ſuas inſidioſas tentationes & [illegible] tás ad nocendum dirigere. Alioquin ſi animum per ſe intelligamus, nullo modo Sathanæ tantam potentiam conceſſam eſſe ſcimus, ut intelligere poſſit, quid velimus, aut cogitemus. Licet ſibi [illegible], ut ex oraculo Delphico [illegible] c. 45. allegato patet, neque ignoro [illegible] diverſe hac de re ſentire. Et audivi à quodam meo [illegible] & genere præſtanti, ſe vidiſſe Magum Ægyptium in Cairo, qui ſe [illegible] iactare ſolitus ſit, quod non ſolum res occultas, ſed etiam cogitationes hominum exploratas haberet, dediſſeque hac de re in nobiliſſ. viri Alexandri S[illegible]burgii, & ſua præſentia, mirabile ſpecimen. Verum [illegible] etiam [illegible] rat, diabolum illi ſuo mancipio ſuggeſſiſſe, quod e [illegible] bus eorum, qui eum ſciſcitarentur, antea cognoverat. Colloquii enim [illegible] rant, quid cogitare conſtituiſſent, quum Magum interrogaturi eſſent. Fieri præterea potuit, ut diabolus curioſis hominibus (præſertim iis, quos in ſua

Cap. 21 22. & 24. In libello de aucupio.

in ſua poteſtate veluti mancipia detinet) aliquid, quod deſiderare illos ſcit, ſuggerat, quod ſi cogitando admittant, idque is ex exterioribus ſignis cognoſcat, facile deinceps id ipſum magis ſuppeditare poteſt. Quod Chryſoſtomus monere voluit, ubi dicit: Diabolus non ingerit genus tentationem in homines, ſed deſiderium uniuſcujuſque conſiderat. Et ſecundum quod viderit hominem deſiderantem aliquid ex eo, accipit occaſionem tentandi. Neque obſtat, quod intellectus huamanus pendeat ex phantaſiis & formis quæ Diabolo non ignotæ ſint. Nam licet hoc concedatur, tamen quando ille vult, videri non poteſt, quibus rebus noſter intellectus occupetur, multo minus ipſi conſtat, quid de illis voluntas ſtatuat. Illa enim non eas formas aut ſpecies ſequitur, ſed intellectum. Docent autem nos ſacræ literæ, quibus omnino acquieſcendum eſt, DEUM eſſe unicum καρδιογνώστην, eumque SOLUM, ut Hieremias Propheta ait, ſcrutari renes & corda. *Cap.17.* Eodem modo Regius Propheta teſtatur, DEUM cognoſcere abſcondita cordis. Salomon in dedicatione templi ita alloquitur DEUM: Tu *Pſal.43.* SOLUS cogitationes hominum noſti. Recte itaque Auguſtinus: Inter- *2.Paral.6.* nas, inquit, cogitationes diabolum non videre certi ſumus, ſed motu eas corporis ab illo & affectionum judiciis colligi, experimento didicimus. Se- *De definitionibus Eccleſiaſt. dogm.* creta autem cordis ſolus ille novit, ad quem dicitur: Tu SOLUS noſti corda filiorum hominum. Idipſum Ioannes Evangeliſta indicare voluit, ubi dicit: αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντα, καὶ *In fin. c. 2.* ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Huc reſpexit articulus XXVIII. in determinatione Pariſiis facta per facultatem Theologicam, Anno Domini M.CCCXCVIII. ſuper quibuſdam ſuperſtitionib. noviter exortis quam Bodinus integram præfixit libris ſuis de magorum dæmonomania. Eſt autem talis: Quod cogitationes noſtræ intellectuales, & volitiones noſtræ interiores immediate cauſantur à cœlo & quod per aliquam traditionem magicam talis poſſent ſciri, & quod per illam de eis certitudinaliter judicare ſit licitum. Error. Verum hanc quæ- *Homilia 62.* ſtionem an dæmones poſſint videre cogitationes humanas, eleganter & late *In lib. 1. Samuel c. 28.* explicat poſt S. Macarium Ægyptium Petrus Martyr. Et peculiari capite non minus erudite, quam pie tractavit multiſque teſtimoniis ſacræ ſcripturæ & *De praſtig. dæmon. in fin. lib. 2. editione poſtrema.* patrum confirmavit Diabolum ignorare hominum cogitationes Wierus, qui ex Ioanne Caſſiano hæc verba allegat, Collat. 8. cap. 15. Nullum dubium eſt, quin poſſint ſpiritus immundi cogitationum noſtrarum attingere qualitates, ſed indiciis eas ſenſilibus forinſecus colligentes, id eſt, aut ex noſtris diſpoſitionibus, aut verbis & ſtudiis in quæ propenſius cõſpexerint nos inclinati. Cæterum illas, quæ necdum de internis animæ prodie- *Lib. de ira* runt, adire omnino non poſſunt, &c. Non minus itaq; pie, quam recte La- *cap.8.*

ctant.

ctant, monet. Multum refrenare homines conſcientiam, ſi credamus, nos in conſpectu DEI vivere; ſi non tantum quæ gerimus, videri deſuper, ſed etiam quæ cogitamus aut loquimur, audiri a DEO putemus. Huc referendum eſt quod Auguſtinus dicit: DEUS cor quærit, cor inſpicit intus, teſtis eſt judex, approbator, adiutor, coronator, ſufficit ut offeras voluntatem. Ut autem tandem hoc caput concludam, operæ pretium putavi, ſi Prudentij pias preces ex ſuo hymno matutino, qui etiam Deo attribuit, quod ipſe ſolus rimetur corda, cogitationes & actiones noſtras, aſſcriberem, ex ſunt tales:

Super Pſal. 154.

Hæc lux ſerenum conferat,
Puroſque nos præſtet ſibi.
Nihil loquamur ſubdolum,
Voluamus obſcurum nihil.
Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, ne manus
Oculive peccent lubrici:
Ne noxa corpus inquinet.
Speculator aſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus.
Actuſq; noſtros perſpicit,
A luce prima in veſperam.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur quicquid eſt,
Humana quod mens concipit,
Hunc nemo fallit judicem.

Idipſum Seneca, licet Gentilis, (quamvis nonnulli arbitrentur, eum Chriſtianis ſacris initiatum, & D. Paulum Apoſtolum illi familiarem fuiſſe,) non ignoravit, cujus dictum hac de re Lactantius miris laudibus extollit & exaggerat. Magnum, inquit Seneca neſcio quid, majuſque quam cogitari poteſt, numē eſt, cui vivendo operam damus. Huic nos approbemus. Nam nihil prodeſt, incluſa conſcientia, paremus DEO. Purgemus igitur, dicit ibidem Lactantius conſcientiam, quæ oculis DEI pervia eſt & ſemper ita vivamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur, putemuſque nos momentis omnibus non in aliquo orbis terræ theatro, ab hominibus, ſed deſuper ſpectari ab eo, qui & judex & teſtis idem futurus eſt; cui rationem re[illegible] ti actus ſuos inficiari non licebit, &c. Id etiam olim Ægyptij innuere [illegible] re, qui oculo picto, DEUM intelligebant. Etenim ſicut oculus quicquid [illegible] propoſitum eſt, intuetur; ſic omnia DEUS cognoſcit, ac videt. Ob hanc [illegible] Thales interrogatus, an facta hominū Deos fallerēt, nec cogitata inquit [illegible]

Lib. 6. c. 24. De vero cultu.

Orus in hieroglyphicis Val. Max. lib. 7. c. 2.

non

non ſolum manus,ſed etiam mentes puras habere vellemus, cum ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

CAPUT LVIII.

Quid ſit libare, & litare apud Ethnicos, & de ſacrificiis eorundem, nec non de diverſitate Religionum.

LIBARE & litare apud Veteres in ſacrificiis vocabula uſitatiſſima fuere. Libare enim nihil aliud erat quam res ad ſacrificia deſtinatas leviter deguſtare, & quaſi primis labris attingere. Unde ſæpius pro ſacrificare ponitur, ut apud Virgil. & Tibullum: *Lib.1.Eleg.3.*

Nunc pateras libate Iovi.

Et apud Livium ubi libare dicitur dapes, ubi bene precari mos eſſet. Unde libatio & libamenta dicta ſunt. Litare autem activum, nihil aliud fuit olim quam rite ſacrificio facto deos placare, votumque impetrare, unde Cic. dicit: Quid cum pluribus diis immolatur, qui tandem evenit, ut litetur aliis, aliis non litetur? Dicimus autem lito te, & lito tibi, Lucanus: *Lib.2.de divinat.*

—Neque enim tibi ſumme litavi
Iuppiter.

Sic dicitur, lito deos extis, & ſacrificiis, non & lito exta nec ſacrificia. Deos enim & ſacra numina placabant gentiles, non exta, ſed extis dij placabantur, ut Galeotus Martius notavit. Colligitur à Nonio inter ſacrificare & litare hoc diſcrimen, quod illud ſignificet veniam petere: hoc vero propitiare & votum impetrare. *De doctr. promiſc c.39.* Leguntur etiam apud Plin. hæc verba: Ergo iſtæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipſum. *In Traiani panegyr.* Illæ autem (ſtatuæ videlicet aureæ & innumerabiles, ſtrage & ruina publico gaudio litaverunt. Ibi interpres: litaverunt, id eſt, ſatis fecerunt. Nam non omnis, inquit, qui ſacrificat, litat, cum ſacrificare ſit veniam petere: litare vero propitiare, & votum impetrare, Plautus in Penulo: Si hercule iſtud unquam factum eſt, tum me Iupiter faciat, ut ſemper ſacrificem, litem nunquam. Et Macrobius ſuper illud Virgilij, *animaq; litandum Argolica.* litare, inquit, eſt ſacrificio facto placare numen: legimuſque quod litare nō poteſt ſolo oratio, niſi is qui deos precatur, etiam aras manibus apprehendat. Deductum litare à precibus, quas Græci λιτὰς vocant. Hæc omnia ab eo rectius intelligi poterunt, cui Romanorum ritus in ſacrificiis noti ſunt. Hoc ſane poſt Lilium Gyraldum diligenter & exquiſite collegit Caſpar Peucerus vir *Hiſtor. deſcr. ſynt. XVII.*

doctiſſ.in ſuo egregio commentario de divinat.generib. cujus verba aſſcribere operæ precium duxi. Cum ſacerdos,inquit,victimam ad aram adduxiſſet,ſtans manu aram prehendebat, & preces fundebat. Principium precationis à Iano & Veſta fieri oportebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina erant, & in votis nuncupandis compellationem primam merebant inde,quod per eos aditus ad ceteros patere opinio erat: & obſervabatur in ea precatione,ut Iupiter pater Opt. Max. omneſque dij ceteri partes advocarentur. Ne quid vero verborum præteriretur, aut præpoſtere recitaretur,de ſcripto præire aliquem;rurſuſque alium cuſtodem dari, qui attenderet ſedulo,alium qui favere linguis juberet,& tibicinem canere, ne quid infauſtum exaudiretur,oportebat: quod cum diræ obſtreperæ res nocuiſſent,aut precatio erraſſet,repente extis capita adimi vel corda, geminative,ſtante adhuc victima compertum eſſet.His peractis ſacrum ab immolatione ſacerdos inchoabat,Fruges aut molam ſalſam in caput victimæ deponebat,addito thure maſculo. Vocabatur ritus ille immolatio,quaſi molæ in caput victimæ collocatio.Deinde vinum aſpergebat,ſed priuſquam id aſſunderet,ſcipulo aut ſimpuvio ligneo vel fictili admodum parvo (quod inter ſacra vaſa cyatho non erat admodum diſſimile,) & ipſe leviter delibabat,& aſtantibus guſtandum deferebat,ut pariter libarent. Vocabatur hic ritus libatio.Quo facto ſetas inter cornua victimæ manu evulſas, tanquam prima libamina proiiciebat in ignem,converſuſque ad ortum, obliquum cultrum à fronte victimæ ad caudam ducebat. Tandem victimam diis exhibitam & dedicatam jubebat jugulare miniſtros,qui,quod mactarent eas, cultrarij & victimarij,à nonnullis popæ & agones vocabantur: reliqui partim admotis vaſculis emanantem cruorem excipiebant, partim victimam excoriabant,& abluebant, partim ignem accendebant. Ubi perpurgata erat,mox aruſpex,flamen,aut ſacerdos cultro ferreo viſcera rimabatur, attenteque explorabat,an perlitatum foret. Erat is culter ferreus & oblongus,manubrio eburneo,clavis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus:non enim manu licebat contrectare viſcera, ne qua offenſa pollutio ſacris intercideret. Inſpectis tandem,& exquiſitis ſingulis, ex omni viſcere & membro,miniſtri partes certas deciſas farina farris involuebant, in calathis ſacrificanti offerebant:Sacerdos aris impoſitas & foculo incenſo comburebat,quod reddere erat & litare,cum ignem ex olea, lauro, aut quercu corticis craſſioris,aut cujus caudex cavus fungoſuſque eſſet, accendere vel numinibus adolere nefas erat: ſuſpecta enim erant illa ligna tanquam diris & mali ominis.Ubi quod diis tributum erat,conflagraſſet, ad epulas ipſi & convivia convertebantur. Inter veſcendum diis laudes canebant, pedibuſque circum aras complodentes ad numeros pſallebant,& pulſatis cymbalis

baſis choreas agebant. Hactenus ille. Vt autem Romani ritum publicorum ſacrorum accurate ſervarunt, & fideliter cuſtodierunt; ita novos Deos, novoſque colendorum Deorum ritus à privatis illatos ſæpe publica autoritate damnatos eſſe conſtat ex Livio. Nec corpora, inquit, modo affecta tabe, ſed animos quoque multiplex religio, & pleraque externa invaſit, novos ritus ſacrificandi vaticinando inferentibus in domos, quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi, donec publicus iam pudor ad primores civitatis pervenit, cernentes in omnibus vicis ſacelliſque peregrina atque inſolita piacula pacis Deum expoſcendæ. Datum inde negotium Ædilibus, ut animadverterent, ne qui niſi Romani dii, ne quo alio more quam patrio colerentur. Et de bello Punico II. Quo diutius trahebatur bellum, & variabant ſecundæ adverſæque res non fortunam magis quam animos hominum, tanta religio, & ea maga ex parte externa civitatem inceſſit, ut aut homines, aut dii repente alii viderentur facti. Nec iam in ſecreto modo atque intra parietes, ac poſtes contemnebantur Romani ritus, ſed in publico etiam ac foro Capitolioque mulierum turba erat, nec ſacrificantium, nec precantium Deos patrio more. Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes. Incuſati ab Senatu graviter Ædiles, Trium virique capitales, quod non prohiberent, quum emovere eam multitudinem: è foro ac diſiicere apparatus ſacrorum conati eſſent, haud procul abfui, quin violarentur. Ubi potentius jam eſſe id malum apparuit, quam ut per minores magiſtratus ſedaretur, M. Æmilio Præt. Urbis negotium ab ſenatu datum eſt ut & his religionibus populum liberaret. Is & in concione Senatusconſultum recitavit & edixit, ut quicunque libros vaticinos, precationeſve, aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet, eos libros omnes, literaſque ad ſe deferret; neu quis in publico ſacrove loco, novo aut externo ritu ſacrificaret. Hæc Livius. Ob eam cauſam Cicero, quum nocturna vel peregrina ſacra ac myſteria damnat, laudat maiorum ſeveritatem, ſenatuſque veterem autoritatem, & conſulum exercitu adhibito quæſtionem atque animadverſiones de Bacchanalibus. Etenim ἑταιρεῖαι inſolitæ ſemper Romanis fuerunt ſuſpectæ, ut etiam Diamone, quæ fuit coitio multitudinis loco uno conſiſtentis, ne occaſio præberetur ſeditionis. Ob hanc cauſam Plinius mandato Cæſaris Trajani Synaxes & conventus Chriſtianorum diſturbavit. Hac ratione multi tyranni Chriſtianos paſſi ſunt domi deliteſcere, ſed ſynodos eorum & ſynaxes nullo modo ferebant. Sic legimus apud Dionem, Mecœnatem Auguſto conſuluiſſe, ut non ſolum majorum more numen diligenter coleret, ſed & alios ad eum cultum compelleret. Eos vero, qui peregrinum aliquid aut novum in religione tentarent, puniret, atque coerceret, non ſolum religionis cauſa, ſed & Reip. multo magis. Nam

Lib. 4. ab V.C.

Lib. 25.

Lib. 2 de legibus.

Lib. 52.

alioqui novæ religionis prætextu multos res novas moliri, & illicita collegia coire, conjurationesque & ſeditiones inde naſci, & alia huius generis quæ monarchiæ minime conducunt. Huc reſpexit Juris C. Martianus, ubi dicit, non eſſe prohibitum religionis cauſa coire, ſed hoc demum permitti collegiis licitis. Et alibi dicit, Collegium eſſe illicitũ, niſi ex autoritate ſenatus & Cæſaris coeat. Eodem modo Tertullianus, Vetus, inquit, erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à ſenatu probaretur. Et hanc ob cauſam Tiberius, tanquam contra leges agens, quum CHRISTUM autoritate ſua Cæſarea, inconſulto ſenatu inter deos referre vellet, ab eodem prohibitus eſt, ne id fieret. Hæc decreta fortaſſe ſumpta fuere vel ex legibus Romuli, vel ex legibus XII. tabb. quibus prohibeatur, ne Romani deos peregrinos colerent. Ita enim veteres eas leges imitatus Cicero in ſuis legibus ſancit: SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS, NEQUE NOVOS SIVE ADVENAS NISI PUBLICE ADSCITOS PRIVATIM COLUNTO, CONSTRUCTA A PATRIBUS DELUBRA HABENTO. Id etiam non minimam cauſam præbuit Ethnicis, quod Chriſtianorum religionem veluti novam & rationi ſapientiæque humanæ incongruam tam acerrime perſecuti fuerunt. Qualis enim opinio Ethnicorum de noſtra fide fuerit, patet ex compellatione Æmiliani præſidis Africæ, quum Valerianus & Galienus Chriſtianos acerrime perſequerentur. Ita enim alloquitur Dionyſium Epiſcopum Alexandrinum, & alios in exilium pulſos: Expoſui vobis memoriter clementiam dominorum noſtrorum, qua erga vos utuntur. Etenim facultatem ſalutis vobis dederunt, modo ad id, quod natura ipſa dictat, reverti, & deos imperii huius cuſtodes adorare, ac quæ naturæ repugnant, oblivisci volueritis. Quid igitur ad iſta dicitis? haud enim clementiæ illorum ingrati eritis, opinor, quandoquidem ad meliora vos hortantur, &c. Reliqua quorum gentiles Chriſtianæ fidei deditos inſimularunt, ex edicto Maximiniani videre licet. Cæterum quemadmodum hic prætextus ſapientibus huius mundi plauſibilis fuit: Ita arcana veritatis iis detecta non ſunt. Unde accidit ut dogmata fidei Chriſtianæ veluti commenta inſanorum hominum ab iis haberentur, ſicut exemplum habemus in Actis Apoſtolor. Illi enim, quum Apoſtolus coram Porcio Feſto præſide, & Rege Agrippa, rationem ſuæ fidei & doctrinæ, vel ut ipſe dicit, Sobrietatis & veritatis exponeret: Inſanis Paule, inquit Feſtus, multæ literæ ad inſaniam adigunt. Recte itaque Auguſtin. dicit: Nemo poteſt ſtultitiam à vera ſapientia in tanta opinionum varietate tuto diſtinguere, niſi Deum eſſe credat, & eius verbum primum amplectatur fide. Itaq; ad religionem accedentibus eſt à fide incipiendum. Unde paulo poſt hanc differentiam cõſtituit inter Chriſtianos & paganos, quod illi credere Chriſto præcipiunt etiam ſine ratione: hi tum demum, ſi ratio-

Lib. 1. & 3.

De colleg. & corp.

apolog. cap. 5.

Euſebius li. 7. c. 10. hiſt. Eccleſ.

Euſeb. lib. 8. cap. 19. hiſt. Eccleſiaſt.

Cap. 26.

De ver. cred. cap. 13.

ratio indubitata afferatur. Non ſolum autem Romani ſacra ſua ſedulo & diligenter exploſis ritibus peregrinis cuſtodivere, ita ut è florentiſſima tũ & opulentiſſima civitate decem Principum filij ſenatus conſulto ſingulis Hetruriæ populis, percipiendæ ſacrorum diſciplinæ gratia, traderentur: ſed & aliæ nationes itidem hoc fecere. Scythæ enim tam barbari & indociles non fuerunt, quin animadverterint, quid inde evenire poſſet, ſi abſq; diſcrimine unicuiq; liberum eſſet, nova ſacra & peregrinos cultus tã ſuperſtitioſo ſeculo pro libitu ſequi & introducere: Ideoque Scylem Regem ipſorum interfecerunt. Quum enim illi Scythicus vivendi mos cordi non eſſet, ſed Græcus in quo fuerat imbutus à puero, & Bacchanalibus ſacris initiatus eſſet: Scythæ (qui Græcis probro dant bacchandi conſuetudinem negantes eſſe credibile, Deum inveniſſe, quo homines ad dementiam adigantur (hoc clã videntes rem ingentis calamitatis eſſe dixerunt, ideoq; fratrem ejus Octamaſadem Regem conſtituerunt, qui recepto fratre à Sitalce Rege Thraciæ, ad quem transfugerat, ei caput demſit. Adeo ſua inſtituta, inquit Herodotus, Scythæ obſervant, & his qui externos ritus aſſciſcunt, tales irrogant pœnas. Hæc nõ ideo à me recenſentur, quod eorum opinionem confirmare velim, qui duas religiones aut diverſos ritus ſacrorum, ſimul in uno Regno provinciave, abſque ullo diſcrimine ferendos eſſe negant, eoque maxime movẽtur, quod duas ſectas in eadem urbe cõſiſtere, abſq; ſumma perturbatione Reipub non poſſe exiſtiment. Etenim quemadmodum concedendum eſt, quando Magiſtratus, ut ambitionem magnitudinemq; ſuam foveat, alterius partis fautorem ſe præbet, alteramq; premit, & per ſpeciem religionis factiones excitat, non poſſe non inde ſeditiones exoriri, quales & olim & noſtro tempore exiſtere viſæ ſint: ita ſi magiſtratus nudum inter utroſque tenet gladium, & neutram in partem eum inclinat, niſi ut capite plectat omnes autores tumultuũ ſeditionis & factionis, neutriſq; parcat, nõ eſt dubiũ quin non exiſtant ſeditiones. Siquidem politice loquendo cultus verę Religionis per ſe minime affert mutationes & perturbationes Rerumpub. bene conſtitutarum, ſed ex incidunt, dum magiſtratus inveteratam opinionem abſq; diſcrimine & recto iudicio, rejectis reliquis per vim, pertinacius fovet & tuetur. Hoc non ignorant Turcæ, qui religionum diverſa genera in ipſorum latiſſimo imperio ferunt, atq; raro vim erga conſcientias hominũ licet in corpora exercent, ſed ut ea ſervituti ſubiiciunt, ita has plerunque (licet mancipiorum, & vernarum, apud ipſos, durior interdum conditio ſit) liberas utique eſſe permittunt. Id videre inprimis licet hodierno die Hieroſolymis in templo ſepulchri Salvatoris noſtri, ubi Latini vel Romani, Græci, Armenii, Suriani, Neſtoriani, Iacobitæ, Georgiani, Maronitæ Abyſſini, & alii qui Chriſtiani perhiberi volunt, ſeparatim ſua peculiaria

Valer. Maxim. li. 1. de religione.

Herodotus in Melpom.

ſacra, & ritus, ſub uno tecto, licet propter diverſa dogmata & opiniones a-certimum odium inter ipſos ſit, pacate tamẽ tractant. De Sultano Soleimano, qui in obſidione Sigeti extinctus eſt narrant, quum à Muphti (qui apud Mahumetanos Turcos inſtar Papæ vel Patriarchæ eſt) & Cadileſcheris (qui noſtros archiepiſcopos repræſentant) atque nonnullis Baſſis admoneretur, ut Chriſtianos & Judæos, alioſque diverſos ritus in religione ſequentes, vel eiiceret, vel cogeret ut Muſulmanizarent, eum illis quum forte ex feneſtra in hortũ variis florib. fragrantem deſpiceret, uno in loco diverſi colores floſculos ſimul enatos, monſtraſſe atq; dixiſſe: Quemadmodum iſta varietas diſtincta herbarum & florum non ſolum nihil obeſt, ſed mirifice oculos & ſenſus recreat, ita in imperio meo diverſa fides, & religio potius uſui quã oneri mihi eſt, ſi modo pacate vivunt, & in aliis rebus politicis mandatis meis parent. Præſtat igitur eos diutius, ſicut maiores mei permiſerunt, ita more ſuo religiones ſuas ſequi, quam turbas excitari, & imperium meum deformari. Non ſecus ac ſi floſculos unicolores tantum relinquerem, & reliquos evellerem. Quid facerem enim aliud, quam ut hortũ vel pratum ſua nativa elegantia & decore, potius ſpoliarem, quam ornarem? Id ipſum olim movit Nervam Imperatorem, qui edicto generali vetuit, ne qua in vitam aut religionem cuiuſque fieret inquiſitio. Hoc conſideravit & Alexander Severus, quum ipſe gentilis Chriſtianis templum Romæ concederet. Et ante eum Traianus atq; Adrianus eadem reſcripſerunt. Conſtantinus denique Magnus omni felicitate auctus eſt, quod Chriſtianis, nequicquam reclamantibus gentilibus permitteret, ut certa ſtatutaque loca haberent, in quibus ſuos conventus agerent. Apud nos ſane in Germania Conſtitutio pacis in Religione à Cæſarib. & Ordinib. Imperii ſancita, atq; ſæpius confirmata, adhuc magno cum fructu viget, tantumque abeſt, ſi ea in genuino & vero ſenſu ſarta tectaq; ut dicitur conſervatur, ſeditiones & tumultus inde exiſtere, ut dira bella, & odia, ſub prætextu religionis antea excitata, multis annis hactenus ſopita ſiñt, & quieſcant. Unde videre licet nonnullis in locis coniuges in religione diſſentire; parentes & liberos, fratres & ſorores; nec nõ & conſanguineos, diverſa ſacra ſequi; ſed tamen in politicis & domeſticis reb. concordes vivere, & ſuum officium abſque diſſenſione facere. Inprimis vero hæc politica converſatio tranquilla apparet in celeberrima quadã Imperii urbe, quæ intra mœnia ſua claudit quinque Imperii ſtatus, Pontificiorum Romanorum ritus ſequentes, à quibus ipſa ſola diſſentit, & beneficio pacis ſancitæ gaudet, atq; ſuam libertatem, in tanta diſcrepantia religionis pacate tuetur. Faxit Deus, ſi non una & vera Religio, & integra conjunctio animorum & corporum expectanda eſt, ut ſaltem hæc Alyconia qualiacunque, inviolata perpetuo maneat, nam non deſunt inquieta & turbulenta

inge-

ingenia, quæ cum habeant acetum in pectore frigidam ſubfundere, & turbata aqua, anguillas captare, ut eſt in proverbio, nituntur. Unde animadvertimus, quod prudentiores omnes ſævitiam eorũ deteſtantur, qui ferro, flãma, flumine, fune, religionis ritus præſertim cõtra eos, qui non præfracte in capitibus & fundamento fidei, abſint modo ſeditioſæ actiones & cõtemtus magiſtratus; ſed in ceremoniis & traditionibus humanis ab eis diſſentiunt, tuendos arbitrantur. Religio n. libertate gaudet, neq; in animis hominum invitis radices agit, neq; cogi ſe patitur. Quis autem imponat mihi neceſſitatem, inquit Lactantius, vel credendi quod nolim, vel quod velim nõ credendi? Nihil enim tam voluntarium, quam Religio, in qua ſi animus adverſus eſt jam ſublata, jam nulla eſt. Hinc videmus, ſicut nuper legatus potentiſſ. Regis cujuſdam, prudenter monuit, animum nobiliſſimam hominis partem & auræ divinæ igniculum, præſertim Evangelica luce illuſtratum, nullis bellorum ærumnis premi, nullo fidicularum aut equuleorũ genere cogi poſſe ad ea dogmata ſuſcipienda, quæ vel à ratione, vel divinis ſcriptis aliena judicet, præſertim cum neq; precib. ullis, neque violentia, aut cruciatus acerbitate veritas in reb. conſcientiam piam, & de ſua ſalute ſolicitam ſpectantibus, eruatur & propagetur, ſed amica & benevola collatione, & ejuſmodi colloquiis & Synodis, quales priſca Eccleſia plerumque novit, noſtra vero ætas hactenus deſiderat, &c. Unde Auguſtin. religionem inducendam & fovendam cenſet docendo magis quam jubendo, monendo q̃ minando. Ideoq; ubi vis adhibetur, & mentes ad religionem adiguntur, purpuræ potius, ut ille ait, tuæ cultores efficies, non Dei, & contẽptus omnis religionis facillime naſcitur, efficiturq; ut pro ſincero cultu divino, quum de eo ad quem compulſa mens eſt, vel dubitat, vel eum adverſatur, neque ad eũ à quo deſcivit, tuto redire licet, incipiat negligentia vagas habere cogitationes, & q̃ plurimum in imum gurgitem profanitatis demergatur. Siquidẽ animis hominum non ita imperatur ac linguis. Inde nihil niſi latrocinia oriuntur, & rapina magiſtratusq, contemptus & audaces adverſus eum cõſpirationes & ſeditiones. Id ſane in vicinia præ cæteris regnis hoc noſtro tempore experitur olim feliciſſima, nunc autem dolendum ſane, afflictiſſima Gallia, quæ jam ferax eſt, ut hiſtorici libelli teſtantur non ſolum ſeditionum, ſed ẽt Atheiſtarum. Quæ omnia ab iis quam longiſſ. abeſſe ſolent, quib. ſua cordi religio eſt, hiſque ea propter ſemetipſam, & non propter aliud amatur & colitur. Mentium enim Rex, ut idem D. Auguſtinus ait, Deus eſt. Cæterum olim inter Chriſtianos inaudita res fuit, de fratre aliquo ſuo ſupplicium ſumere, etiamſi, modo abeſſet blaſphemia, in aliquibus religionis noſtræ dogmatibus erraret. Exemplum habemus in Priſcilliano Epiſcopo. Is enim quum propter nefandas hæreſes in aliquot cõciliis, & tandẽ in quodã conventu

ventu Burdegalenſi à divo Martino aliiſq; piis viris hæreticus pronunciatus eſſet, cum Itacus & Urſatus Epiſcopi, religionis ſtudio (ut ſibi videbantur) moti, apud Maximum Imperatorem accuſarunt effeceruntq; ut de illo ſumptum fuerit ſupplicium, & aliquot millia Priſcilianiſtarum capite damnati ſint. Ob hanc rem Sigebertus ordinis divi Benedicti religioſus, autor fuit, ut divus Martinus & alij complures, licet univerſam ſectā illam hæretica pronunciarent, tamen Itacum ejuſq; gregales omnes ab Eccleſia excommunicarint, ita ut ab Itaco, Itaciani hæretici dicti fuerint, qui ſecundum Itaci opinionem errantes in religione homines capite plectendos cenſerent. Tandem Dominicus autor unius ex quatuor mendicantium ordinibus primus incendia & uſtulationes inter Chriſtianos religionis ergo invexit, ideoque ejus imitatores adhuc Inquiſitionem tanquā peculiarem ſibi vendicant, & multis in locis ſevere eam exercent. Tradunt autem matrem ejus, jam jam eum enixuram, ſomniaſſe ingentem canem ſe parere, qui ardentem torrem ore geſtaret. Qui torris deſignavit fortaſſe rogos, quibus in cinerem redacta eſt infinita hominum multitudo.

Caput LIX.

De nefandis ſacris Iuliani Apoſtatæ, & eius ſceleratis actionibus, nec non & de victimis humanis memorabilia quædam.

Etſi res geſtas & exitum Iuliani Imp. Ammianus Marcellinus, & alij ejus fautores, inter quos fuit Libanius, honorifice recenſent, & ſapientiam, pietatem atque ejus virtutes heroicas, præſertim continentiam & caſtitatem prædicant atque commendant: tamen plerique alij hiſtorici, de ipſius ſceleratis & flagitioſis actionibus & horrenda morte conveniunt. Scribunt enim, quum in prælio contra Perſas haſta cœlitus vulneratus eſſet, hauſtum cava manu proprium cruorem verſus cœlum aſperſiſſe, cum hac blaſphema voce erga CHRISTUM, à quo impie deſciverat: VICISTI TANDEM GALILÆE ſicut commemorant Theodoricus, Caſſiodorus in tripartit. & Nicephorus, qui & illud refert, Iulianum jam moriturum anima ſecedente à corpore, divinius quodammodo quam pro hominum captu potuit, oculos intendiſſe, ita ut CHRISTUM videret, & exclamaſſe: Superaſti Naza-

Lib.3.c.25.
Lib.6.c.47.
Lib.10.c.35.

Nazarene. Unde D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptum reliquit: Iulianus Auguſtus, ſeptem libros in expeditione Parthica adverſus CHRISTUM evomuit, & ut ipſe ſolebat dicere Galilæum ſtatim in prælio ſenſit, & mercedem linguæ putidiſſimæ, conto in ilius perfoſſus, accepit. Fuit is Iulianus, poſtquam erga idolorum cultum ferri cœpit inſania, callidior cæteris perſecutor, non vi, neque tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus, majoremque populi partem, quam ſi atrociter pulſaſſet, eliſit. Tanta etiam ad decipiendum ſubtilitas & calliditas ejus fuit, ut infelices Iudæos vana ſpe ad inſtaurandum templum Hieroſolymitanum inſtigaret, qui tamen terræ motibus, & igneis globis depulſi ſunt. Conſecutus eſt autem exitum vita ſua anteacta dignum. Ut enim Chriſtianis (quos, poſteaquam ab eorum fide deſciverat, & ob eam rem apoſtata appellatus fuerat, acerbiſſimo odio excogitatis novis & ſubdolis artibus nocendi, perſecutus eſt) ægre faceret, edicta publicavit, & ruſus juſſit aperiri templa idolorum, & eis ſacrificari. In numiſmate autem ſymbolum fecit: Iovem diadema ipſi imponentem, Palladem ipſi chlamydem, Mercurium tribuentem ipſi ſceptrum. Eodem modo dedit operam, ut in publicis imaginibus juxta ipſum Iupiter depingeretur, velut è cœlo apparens, coronam & purpuram, quæ ſunt imperij inſignia ipſi præbens, Mars item & Mercurius in eum intuentes, & tanquam obtutu oculorum teſtificantes, quod vir eſſet tum in dicendi arte, tum in re militari ſpectatus: Oraculum inſuper Apollinis, quod nato CHRISTO, ſicut & reliqua, ſublata poteſtate tenebrarum, virtute veræ lucis obmutuerat, inſtaurare decrevit, ad hanc rem peragendam Oribaſio Medico ac quæſtore ſuo Delphos miſſo, qui cum eo perveniſſet, & opus inchoaſſet, eum tale à dæmone oraculum accepiſſe, refert Cedrenus Græcus hiſtoriæ ſcriptor:

Ruffinus lib. 1. c. 32. eccleſ. hiſtor.

Sozomenus lib. 5. c. 16. eccleſ. hiſt.

Corruit artifici vario Cortina labore
Conſtructa, hoc regi redeunte dicite veſtro.
Nec caſa, nec Phœbi reddens oracula laurus
Ulla ſuper, nullæ veniunt a fonte loquelæ:
Extinctis laticeſq; profunda ſilentia ſervant.

Huc etiam ſpectant verſus, quos citat Porphyrius libro περὶ ἐκ λογίων φιλοσοφίας, tales videlicet,

ὤ μοι τρίποδες ςεναχήσατε οἴχετ' Ἀπόλλων
οἴχετ' ἐπεὶ φλογόεν μεβιάζετε ὀυράνιον φῶς.
Væ, Væ mihi, tripodes lugete, periit Apollo;
Periit, quoniam ardens mihi vim infert cœleſte lumen.

Simile aliquid Auguſto accidiſſe legimus. Cum enim is, facto ſemel atque iterum ex hecatombe ſacrificio omnium maximo, Apollinem Delphi-

cum conſuleret, ecquis ipſi in Romano imperio ſucceſſurus eſſet, pauca in-
terpoſita mora, verſib. Græcis, cur oracula evanuiſſent, in hanc ſententiam
de Chriſti recenter nati numine, ejuſque potentia reſpondiſſe traditur.

παῖς ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν, καὶ ἀδ' ἰὼ αὖθις ἱκέσθαι.
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.
Me puer Hebræus divos Deus ipſi gubernans,
Cedere ſede jubet, triſtemq; ſubire ſub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus diſcedito noſtris

Edito eo oraculo Auguſtum poſtquam in Urbem rediiſſet, aram maxi-
mã in Capitolio extruxiſſe cũ tali inſcriptione ferunt: ARA PRIMOGENITI
DEI. Sed ut ad Iulianum revertamur. Igitur eum his, quæ diximus, non con-
tentum, ſcribunt inſuper alia horrenda magica ſacra inſtituiſſe. Nam cum
Carris iter in Perſas faceret, ſpeluncam quandam ſubiens, ibi ſceleſtis [illegible]
operatus eſt, iiſq; peractis, paucis conſciis hujus rei adhibitis, fores ſeræ oc-
cluſit, ac conſignavit, appoſita cuſtodia. Eo autem in illa expeditione inter-
fecto, fores ejus ſpeluncæ paulo poſt à curioſis hominibus, qui noſcere cu-
perent, quid Imperator ibi tam ſerio cuſtodiri juſſiſſet, apertæ ſunt, in qua
inventa eſt, muliercula capillis ſuſpenſa, extenſis manibus, ex cujus jecore
re crudelis ille apoſtata, ventre diſſecto, victoriam ſcil. de Perſis explorare
voluerat. Antiochiæ vero & alibi in abſtruſis & ſecretiorib. locis, arcas hu-
In Chronic. manis capitibus plenas, & puteis multorum ſubmerſa corpora mortuorum
inventa, reliquias Iulianicorum ſacrorum, ſcribit idem Cedrenus & Gode-
fridus Viterbienſis, nec non Urſpergenſis. Hoc genus ſacrificii, quod Græci
ἀνθρωπομαντείαν appellant, id eſt, divinationem ex mactatorum hominum
viſceribus, Imperatorem Heliogabalum, non ſolum bipedum, ſed etiam
Ælius Lampridius, quadrupedum ſceleratiſſimum monſtrum, quoq; inuſitaſſe, traditum
eſt, lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam, patrimis &
matrimis, ut major eſſet utrique parenti dolor, qui paulo poſt hujus ſcele-
ris pœnas dedit. Nam crudeliter interfectus, & in latrinam conjectus, inter
fœda excrementa computruit. Adrianum alioqui multis virtutibus orna-
tum Imperatorem etiam talibus Magicis ſacris multum tribuiſſe teſtatur
Dio in ejus vita, adeo ut Antinoum eximiæ pulchritudinis puerum, quem
etiam in deliciis habuerat, in Ægypto immolaverit, eumque inter Deos re-
Euſeb lib. 7. cap. 9. eccleſ. hiſtor. tulerit. Quo in loco poſtea urbem conditam ab eo denominavit, ſtatuas
tuas per univerſum orbem terrarum (quæ noſtro tempore paſſim [illegible]
videntur) erexit. Valerianus quoque Imp. ejuſmodi ceremonias [illegible],
incantationes execrabiles, ac ſacrificia abominanda perfecit, multos pue-
ros mactavit, infelicium parentum liberos immolavit, nuper nata viſcera

Scru-

[illegible]ratus eſt, & figmenta Dei, quaſi ex hiſce facinoribus fortunatus, diremit ac reſcidit. Ideoque infeliciſſime regnavit, & tandem in prælio captus à Sapore Perſa inſtar ſcabelli ejus pedibus ſubjectus eſt, donec in hac miſeria conſeneſcens, vivus excoriatus fuit. Hæ ſceleratæ & abominandæ immolationes, olim apud Hetruſcos ſolennes fuere, ſicut ritus earum in marmoreis monumentis, in hodiernum diem conſpiciuntur, inprimis autem Peruſii unum adhuc integerrimum, ex tanta vetuſtate, magna cum admiratione vidi. Et ſub hoc prætextu Romani hanc bellicoſam gentem ſublatis illis [illegible]loſis victimis humanis, facilius devicere. Ut autem taceam de ſacris literis ubi legimus inter Iudæos ritus gentilium, deſerto vero cultu divino ſectantes, ſimiles ἀνθρωπομαντείας uſitatas fuiſſe: negari non poteſt Galliis quoque eas olim frequentatas eſſe, ob eam rem multi ſunt in ea opinione, inter quos eſt Gervaſius, quem allegat Rob. Gaguinus, Arelaten. Aram latam à priſcis appellatam. Nam in eo loco, inquit, prope civitatem, quæ Rocheta dicebatur, duæ columnæ extructæ erant, & ſuper eas ara impoſita, ubi quotannis ad Calen. Maias frequens vndiq; populus humanas hoſtias pro ſua ſoſpitate mactare conſueverat. Itaque tres iuvenes emtos anno toto ſaginabant, quos conſtituto die ad ipſam aram immolabant, victimarum ſanguine circumſtantem populum aſpergentes. Quem ritum divus Trophimus ex LXXII. CHRISTI diſcipulis, illuc ex Iudæa miſſus, ſuſtulit: docens non cruore mortalium hominum, ſed CHRISTI ſanguine illos debere aſpergi. Has ſuperſtitiones occidentalibus Indiæ populis, quos Caribes appellant, adhuc uſitatas eſſe poſt alios Benzo affirmat. Ii enim ad bella Chiappem idolum ſuum deferunt, eique priuſquam expeditionem ineunt, lectas humanas victimas ex captivis mactantes, pluribus ſacrificiis litant, totumque ipſius ſimulacrum ſanguine oblinentes, carnes inter ſe ipſi epulantur. Quod ſi quis de gentium ſimilibus impiis & nefandis immolationibus plura deſiderat ſcire, is earum ritus quam breviſſime, ſed accurate ex Lactantio Firmiano, Macrobio, Cicerone, Platone, Dionyſio Halicarnaſſ. Oroſio, Diodoro Siculo, Euſebio, Luciano, Cyrillo, Tertulliano, Plinio, Suetonio, Solino, Mela, Procopio aliiſque autoribus collectos, inveniet apud Lilium Gyrald. in hiſtoria Deorum.

Lib. 19. hiſt. Francor.

In hiſt. novi orbis lib. 2. cap. 6.

Syntagm. 17.

Caput LX.

Penates & Palladium apud Romanos, & Ancile quid fuerit, Nec non de aliis ſtatuis, & picturis fatalibus memorabilia.

APud Veſtales (quæ in tanto honore apud Romanos fuerunt habitæ, ut ſi extra atrium Veſtæ una ex iis prodire vellet; niſi præcedentibus faſcibus, & cum magno comitatu matronarum præcipuarum, ob honorem ſacerdotii; fas non eſſet) ubi ignis perpetuus in penetralibus facris, velut ſecretiore receſſu aſſervabatur, colebatur Palladium, & Dii penates Troja advecti, velut fatale pignus imperii, idque cum tanta veneratione vel potius ſuperſtitione, ut nulli hominum niſi Veſtalibus & pontificibus adire fas eſſet. Ea autem eſt hominum ſuperſtitionibus imbutorum perſuaſio, ut ſacra, à quibus procul arcentur, vehementius expetant; & occultam vim ac maiorem ineſſe opinentur. Natura enim vulgus ita eſt comparatum, ut plerunque id optimum & ſalutiferum iudicet, quod non intelligit. Traditum autem eſt Deos illos fictitios Troia allatos, fuiſſe duos juvenes veteris artis & operæ, parvis imaguncul[is], ſedentes, & more militari pila tenentes; tametſi Palladium ab Ænea advectum nonnulli Apollinem & Neptunum fuiſſe ferant: alij Trojanam Palladem Romæ & Lavinii & aliis in locis demonſtratam fuiſſe tradunt, ita ut non conveniat inter autores, neque etiam multum referret, ſi in hiſtoriis non tam frequens mentio hac de re fieret, qualia iſta idola fuerint, ſatiuſque eſſet, ea nunquam extitiſſe. De qua re etiam Pierius multa memoratu digna recenſet, eſtque in illa opinione, Palladium fuiſſe ſcutum ut opinabantur, cœlo delapſum. Apollodorus ſcribit, Ilum, quum ex oraculi ſententia in tumulo Phrygiæ Ates vel Noxæ dicto urbem Ilium condidiſſet, & Jovem precatus eſſet, ut ſignum ſibi aliquod oſtenderet: poſtridie ubi illuxit, à Jove dimiſſum Palladium ante tabernaculum conſpexiſſe. Id erat magnitudine trium cubitorum, ac pedibus ita compoſitis, ut ambulare videretur, dextraque elatam haſtam, at læva colum fuſumque gerebat. Pergit quoque idem Apollodorus narrare fabellam ſatis ridiculam, quam ipſe, appellat hiſtoriam de Palladio, eam, ut rectius cognoſcatur, quam denſis & abſurdis tenebris gentiles iſti involuti fuerint, huc aſcribere volui. Minervam aiunt, apud Tritonem, cui filia Pallas erat, educa-

Alexand. de Alex. lib. 5. c. 37. genial. dierum.

In hieroglyphic. lib. 42.
De origine deorum. l. 5.

educari cœpiſſe. Vtraſque autem fuiſſe rei bellicæ ſtudioſas, & in contentionem aliquando veniſſe. Verum quum Pallas Minervam eſſet vulneratura; Jovem pavefactum illi Ægydem oppoſuiſſe: eam vero territam reſpexiſſe, atque ita à Minerva vulneratam concidiſſe. At Minervam ea de cauſa ſummo dolore affectam, ſimulacrum illi ſimile confeciſſe, ac thoraci pectoriq; eius quam pertimuerit Ægydem accommodaſſe, & apud Jovem honoris ergo conſtituiſſe. Deinceps autem Electram per anni peſtilentiſſim. contagionem ad hoc confugiſſe, ac ſecum id Palladium in terra Iliaca expoſuiſſe. Illum poſtea in huiuſce memoria templum à ſe conditum ſummopere coluiſſe. Cedrenus Græcus hiſtoriæ ſcriptor putat Palladium ligneã Minervæ, quæ eadem Pallas dicitur, imaginem fuiſſe. Aiunt, inquit, id nefandis quibuſdam dæmonum conſecrationibus arcaniſque ritibus dedicatum, ea vi fuiſſe, ut urbem in qua eſſet, inexpugnabilem conſervaret. Id ſignum Troi Troianorum Regi ilium condituro, philoſophus quidam, & innominatarum præſtigiarum ſacerdos Aſius nomine, dono attulit, in cuius gratiam Tros univerſam ſuam regionem hactenus Epirthopon appellatam ab ipſo Aſiam denominavit, &c, Perſuaſum autem ita hominibus, vel eos ita faſcinatos fuiſſe, ut his futilibus rebus fidem adhiberent, patet ex Homero, Virgilio & aliis. Græci enim oraculis fidem habentes, invictos Trojanos eorumque urbem fore, quam diu à Palladio cuſtodirentur, putabant. Ideoque Ulyſſes magna cum aſtutia illud clã abſtulit, à quo ad Diomedem perveniſſe dicitur, quem poſtea illud Æneæ in Italiam venienti admonitum neſcio quo oraculo, ut ſomniant, invitum tradidiſſe ferunt. Ob hanc cauſam in tanta veneratione fuit, ut diximus Tandem ſuperſtitio iſta vaniſſ. in fumum abiit. Tempore enim Neronis, quum major pars urbis conflagraret, incertum volente, aut invito Nerone, inter alia delubra deûm, Veſtæ quoque cum penatibus populi Romani exuſta ſunt, de qua re Cornel. Tacitus locuples eſt teſtis, quamvis non ignorem diverſos diverſe hac de re ſentire. Ancilia quoque Romanis religiose obſervabantur. Quum enim regnante Numa, morbis & contagionibus civitas infecta eſſet, eaque lues nullis ſacrificiis aut piaculis ſedari potuiſſet, ſcutum æneum è cœlo, in quo fata Romanorum ſita erant, in manus Numæ decidiſſe ferunt. In quo quum Urbis ſalutem ſitam crederent, ne inventu facilis, & ob id furto expoſita eſſet, aliæ undecim elaboratæ artis eadem forma a Mamurio fabro, ne dignoſci poſſent, fieri curarunt, Martiq; conſecrarunt Quorum cuſtodes Salii vocabantur, ſicut poſt alios ab Ovidio deſcribitur. Ancilia autem fuerũt figura ovali, ductu quidem oblongiore, ſicut ex Antonini Pii nummo videre licet, quem depingit Pierius. Hoc quoque ex eleganti libro Thomæ Porcacii Aretini, quam in ſua vernacula lingua, cum pulcher-

Lib. 5. annal.

In hieroglyphic. li 43.

De antiquitatib. funeralib. rimis imaginibus poſteritati reliquit, apparet. Unde Ovidius Ancile ita depingit:

Idque ancile vocat, quod ab omni parte reciſum eſt.
Quemque notes oculis, angulus omnis abeſt.

Similia ſimulacra & idola aurea, impoſita precioſiſſ. lapidib. qu[illegible] divinitas attribuebatur, habuerunt Amorrei, quæ vocabantur ſanctæ Nymphæ. *In libro antiquitatum Biblicarum.* Eæ invocatæ oſtendebant eis per ſingulas horas opera eorum, ſi vera ſunt quæ ſcribit Philo Iudæus, ubi addit, quomodo Angelus Domini, quum neque igne conſumi, neque ferro frangi potuerint, in abyſſum maris ea ſubmerſerit. Sed de his Ethnicis, vel potius diabolicis ludibriis ſatis, vel plura etiam quam neceſſe fuit, quæ potius deridenda & exſibilanda eſſent, ſi non poſterioribus & longe lateque propagato culto Chriſtiano temporibus non diſſimiles fatales ſtatuæ paſſim, præſertim apud Græcos, celebres, & non *In annalib. prope finem.* abſque ſuperſtitione in publico conſpicuæ fuiſſent. Hæ Stoechioſes vel Stœchiode appellabantur, & pleræque à Latinis, occupata Conſtantinopoli vel confractæ vel ſublatæ fuerunt, ſicut Niceta teſtatur. Latini, inquit, Niceta illa olim decantata, urbis munimenta, quæ à certa par[illegible]m ſerie Stœchiodes dicuntur, muri ac valli loco excogitata, contra hoſtes vel aperta vi vel inſidiis graſſantes (vere an ſecus dicere haud poſſum) evertere ſtatuerut, ea præſertim quæ contra ſuam gentem facerent. Eadem forte ratione Stæchades *Lib.3.cap.5.* inſulæ maris mediterranei tres adverſus Galliam, ita olim appellatæ [illegible], quod ordine jaceant Maſſilienſium littori oppoſitæ, de quibus Plinius prolixius ſcribit. Unde cum aliis æneis ſtatuis quæ baſibus emotæ, & in [illegible] conjectæ ſunt, nec anteriorem ſiniſtram ungulã equi ænei qui in [illegible] bo quadrangulo marmore in Tauro ſtat, virum quemdam heroico robore & ſpectabili vultu tergo vehens, nec ipſe admirationis expers, ob [illegible] omnium membrorum artificium, phaleris undique tectus, h[illegible] bus velut ad tubæ clangorem arrectis impervestigatam reliquerunt. Hunc alii Pegaſum eſſe dicunt, ſeſſorem Bellerophontem: alii Jeſum Navi filium, equo (quisquis ille ſit) inſidentem: idq; ex habitu conſtare, quod dextra ad currum Solis & Lunæ extenta, curſum eorum ſiſtat, & globum æneum lævæ manus vola teneat. Proinde malleis equi calce revulſa, h[illegible] ſubtus imaginem reperiunt, quæ majori ex parte Bulgarum aliquem repræſetabat, clavo transfixum, & plumbo undiq; cinctam: non autem Latinum teſtabat, quemadmodum jam diu à multis ferebatur. Eam igitur fibro a[illegible] conflanda data eſt à Latinis, haud ſane prorſus à timiditate, ut per [illegible] contemtũ aliquis interpretari queat, ſed quia omnia tentabant, [illegible] liebantur, ne urbe ꝗ occuparent, exciderent, ne huiuſmodi quidam rumores, qui non ſine cauſſa ab omnibus celebrarentur, ſed veriſimilem conjecturam

ctutam haberent, negligendos putabant, nulla in re negligentes, &c. Eadem ſuperſtitione captus Manuel Imperator, pugnaturus cum Pannoniis, ſtatuá fatalem Hungaris deiicere juſſit. Dum n. copiæ contrahuntur, idē Nicetas inquit, audit duarum mulierum ænearum ſtatuarum, quæ in occidentali foruce fori Conſtantini ſitæ ſunt, alteram, quæ Hungariſſa dicatur, erectam ſtare, alteram nomine Romanam, vetuſtate collapſam eſſe. Quo intellecto ſtatim illam dejecit, hanc repoſuit: ea ſtatuarum mutatione, ſe fortunam et gentis utriuſque mutaturum ratus, & rem Romanam erecturum: Hungaricam depreſſurum, &c. Theophilus quoq; Imperator Græcus non caret reprehenſione, quod ejuſmodi ludibriis Iohannis Patriarchæ magicis indulſerit. Etenim aliquando (ita refert ex Cedreno Zonaras) quum infida atque ſæva quædam gens, tribus ductoribus uſa, Romanam ditionem infeſtaret, eaque res Theophilum uti par erat, ſolicitum teneret: Iannes ille eum dimiſſa animi ægritudine optime de rebus ſperare juſſerat, modo ipſius conſilio parere vellet. Conſilium autem tale erat: Inter æreas ſtatuas, quæ erant in Euripio Circi, ſtatua quædam extare ferebatur triceps. Tres ergo malleos æreos fabricari jubebat Iannes eoſq; tradi viris manu validis, qui conſtituta noctis hora ſecum ad ſtatuam illam accederent, iiſque quum ipſe mandaſſet, capita fortiter ferirent, dum eo veluti uno ictu atq; impulſu in terram deiicerent. Gratum hoc conſilium Imperatori fuit. Ergo magna jā parte noctis exacta, cum viris illis patriarcha (qui ne agnoſceretur, profano habitu ſe induerat) ad ſtatuam venit, magicoq; carmine recitato, iiſq; robore, quod inerat ſtatuæ, adempto, viros omni vi percutere capita ſtatuę jubet. Eorum duo validiſſimis ictib. duo capita ſtatuæ, decuſſerunt: tertius remiſſius aliquanto feriens inclinavit quidem, non tñ à corpore totum evellit caput. Eodem modo cum gentis ejus ducib. actum fuit. Nam ſeditione coorta atque ea in pugnam inteſtinam evadente, duo de ducib. ceciderunt: tertius vulnus accepit, ſed non lethale, nihilominus tñ rei gerendæ eo facto inutilis, gens ea viribus ſuis deſtituta domum rediit. Idem Zonaras ibidem de Alexandro fratre Leonis ita ſcribit. Quum præſtigiatores percunctaretur, an diu victurus eſſet, audivit ex eis, ſe fore longævum ſi apro æneo in theatro dentes & pudenda addidiſſet. Eum n. ipſius elementum eſſe, q adverſus Leonem fratrem ejus ſtaret. Neq; ulla in re alia recte judicarunt, niſi q hominem gulæ conviviisq; mancipatum, luxuq; continenter diffluentē, ſui cōpararūt. Credidit homo porcis amentior illorū verbis eaſq; partes æneo operi adjecit. &c. Et paulo poſt in vita Imperatoris Romani Lacapeni, ſcribit. Statuam in ſummo fornice Xerolophi verſus occaſū poſitā Simeonis Ducis Bulgarorū figurā repſentaſſe, & Imperatorē à nōnullis pſuaſum eſſe, ſi ejꝰ caput amputaretur, Simeonis interitū conſecututū. Quo paulo poſt facto, eadem hora, Sy-

In annalib. lib. 5.

In annalib. tom. 3.

ra,Simonem ex dolore ſtomachi vitadefeciſſe , ut poſt Imperatoris tempus obitus ejus diligenter ſcrutato,eſt ſignificatum.Eadem ſuperſtitione,quum futura cognoſcere cuperet,Euphroſina conjux Alexij Angeli Imperatoris, ænei apri Caledonij roſtrum præcidit, qui ſetis horrentibus & exertis dentibus leonem in Hippico invadit,præterea aliarum quoque ſtatuarum partes aliquas mutilavit nonnullis capita malleis contundebat, ſicut Nicetas memoriæ tradidit.Hunc aprum Calydonium poſtea Iſaacium Angelũ Imperatorem in magnum Palatium ex Hippico tranſtuliſſe , & ea ratione [illegible]merarij & apro non diſſimilis populi rabiem cohibere voluiſſe , idem ſcribit.Ubi quoque Minervæ ſimulachrum, in foro Conſtantini columnæ inſiſtens,prolixe deſcribit,quod à plebe ideo confractum fuit , quia exiſtimabat id pro exercitibus occidentalibus,ut eos alliceret, conflatum fuiſſe. Ex hoc genere ſuperſtitioſarum vel Magicarum ſtatuarum ea fuit , cujus mentionem faciunt Annales Turcici non ita pridem editi his ſe verbis. Quum Muchemetes capta Conſtantinopoli hinc inde per urbẽ obequitaret , obſtupeſcens ad inuſitatas ædificiorũ formas, & in Atmeidanem perveniſſet, columnã ibi lapideã vidit,cui triplex erat impoſitus ſerpens aheneus , idemque triceps illum conſpicatus,quidnã hoc eſſet idoli quæſivit, ſimul in eum contorta magna vi clava ferrea q̃ puſdiganum Turci vocant , uni de tribus illis capitibus ſerpentinis labrum inferius comminuit.Quo facto,mox ſerpentes in urbe magno conſpici cœpere numero. Quapropter auctores ei fuere quidam,ut miſſum deinceps illum ſerpentem faceret , q̃ per id ſimulachrum effectum fuiſſet,uti ſerpens in urbe nullus eſſet.Hinc ea columna in hodiernum diem adhuc durat : Et quanquam unius ahenei ſerpentis inferiore labro dejecto,ſerpentes in urbem venerunt:nocere tamen non illis poſſunt. Erat etiam erectus equus aheneus , cui ſtatua quædam eq[illegible]. Utrumq; Muchemetes demolitus eſt.Fertur autem hac [illegible] præcluſus fuiſſe aditus,quo minus in urbem penetraret , ac in ea [illegible] , &c.

Lib.3.annal.

Ubi Leonclavius noſter ita hunc locũ eleganter explicat: Atmeidan ſignificat Turcis eũ Conſtantinopoli locum quem ab equorum curſu Græci dixerunt Hippodromum.Nam ſi verbũ verbo reddas , At & Meidan ſignificat equorum locum capacem & amplum.Columna ſerpentina nunc etiam ſupereſt ex ære facta,ſic ab imo convolutis inter ſe ſpiris ſerpentis triplicis , ut in parte ſuperiori tandem ſeſe tres cervices, triaque ſerpentina capita dividant ac ſeparent in formam triquetram , quibus quondã accepimus impoſitum ab urbis conditore Conſtantino Magno fuiſſe pluriũ ſcriptis celebratum illum tripodem Apollinis Delphicum. Quod ait, effectum fuiſſe per hoc ſimulachrum,ut eo durante nullus eſſet in urbe ſerpens ex opinionib. Græcorum Muchemeti relatum fuit , quorum in libro manu ſcripto de urbis

In pandect. hiſt. Turc. n.130.

[illegible], S[illegible] (ſic enim appellant) [illegible], & [illegible] ab Apollonio Tyanæo profectæ, [illegible]: Certe [illegible], de ſtatua equeſtri ahe[illegible] urbem aditus, ſuperſtitioſis vi[illegible], quam ſingulis annis ea [illegible] fœde men[illegible]. Qua nos iſtu [illegible] ætate [illegible], abſum[illegible] hominum [illegible] nec anno ſequenti [illegible] Pandectis Tiii[illegible]cis, cum ſint [illegible]. Ceterum [illegible] memorabile [illegible] Toletan[illegible] fatali [illegible], quæ fuit aperta [illegible] R[illegible], [illegible] quum Arabes & Saraceni ex Africa, [illegible] Comite Iuliano, [illegible] fecimus, in Hiſpaniam [illegible], & [illegible] Roderici exercitu, co[illegible], occiſo, eam ſubju[illegible]. Erat tunc temporis, inquit, Toleti palatium a multorum Regum [illegible], & [illegible]. Hoc fecit Rode[illegible], [illegible] quod interius habere[illegible]. Sed præter unicam arcam [illegible] pannum, in quo Latinis literis erat ſcri[illegible], Quum [illegible] atque palatium aperiit, & vide[illegible], quæ in eo panno erant [illegible] ſubjugarent: quod Rex vi[illegible], [illegible] & palatium claudi. Erant [illegible], ut vultus diſpoſitio & habitus Arabum [illegible] in equis, habentes veſtes diverſis coloribus [illegible] & baliſtas, & vexilla [illegible] Rex & proceres timuerunt. Eſt profecto ſem[illegible] Sathan, nam ea ludibria, quæ ante [illegible] CHRISTUM per [illegible] CHRISTI [illegible] modis & arti[illegible], cum ſit veteripellis & mille [illegible] ſtatuis, figuris & picturis efficere & [illegible] curioſis imponere conatur [illegible]

De reb. Hiſpan. lib. 3. cap. 17.

Cap. 7.

Caput LXI.

Diadema & Citaris qualia ornamenta regis fuerint, & de Donatione Constantini nonnulla.

LAURENTIUS Valla patritius Romanus [illegible] Canonicus, Alfonſi Regis, & Pontificis Scriptor [illegible] ſicut inſcriptio ejus [illegible] dem templo teſtatur, in ſua declamatione, [illegible] ementita Conſtantini donatione, [illegible] multis ſalib. & facetiis tanquam [illegible] minem aſpergit, inter cætera eum ob [illegible] & [illegible] tat, quod Diadema putaverit eſſe coronam regiam ex auro [illegible] preciosiſſ. Ignoravit, inquit, homo imperitus, [illegible] pãno eſſe, [illegible] te è ſerico. Unde ſapiens illud Regis dictũ celebrari ſolet, quem [illegible] ditum ſibi Diadema, priuſquam capiti imponeret, [illegible] ſe, ac dixiſſe: O nobilem magis quã felicem pannum [illegible] quem ſi quis penitus agnoſceret, quam multis ſolicitudinibus, periculis, & [illegible] ne humi quidem jacentem vellet tollere. Hanc ſententiam Vallæ [illegible] ut ex multis hiſtoriarũ locis patet, ita præ cæteris ex [illegible] quem [illegible] Iuſtinum extat. Ita enim ſcribit: Sed Lyſimachum [illegible] Alexander haſtæ cuspide ita in fronte vulneravit, ut ſanguis [illegible] quam diadema ſibi demptum Rex alligandi vulneris [illegible] neret. Quod auſpicium primum regalis majeſtatis L[illegible] Memoriæ quoque traditum eſt, cum Cæſaris imagini [illegible] numero, coronam lauream candida faſcia præligatam [illegible] Tribunos coronæ [illegible] detrahi juſſiſſe, [illegible] vincula [illegible] ſimulante [illegible] hoc Cæſarem [illegible], qui ad regni mentionem [illegible] conſurrexerat. De [illegible] quod in Lupercalibus Antonius bis capiti Cæſaris [illegible] jecit, ſcribit Dio. Hinc lucce meridiana [illegible] diadema [illegible] κὸν ἐνδυμα, id eſt, regium geſtamen ex faſcia vel [illegible] vel [illegible] ut id quoque Rhodig. notat, qua caput circum[illegible] Reges, [illegible] Reginæ, ex qua inſigne regium, dignoſceretur, quo [illegible] id [illegible] fuiſſe. Nã olim Reges [illegible] ſtas pro diademate habebant, quas [illegible]

Lib. 24. c. 6. lect. antiq. Plin. lib. 17. cap. 56.

[illegible]

ſtitutæ. De qua re ſi aliquis adhuc dubitet, cum præſertim Perſarum Regum *Iuſtin. li. 34.*
diademata peculiaria fuerint, is legat Arrian. ubi inveniet Regem Alexan- *Lib. 7 de ex-*
drum paulo ante ſuum obitum in paludibus, non procul à Babylone, in qui- *pedit. Alex.*
bus multa Aſſyriorum Regum ſepulchra conſpiciebantur, navigaſſe, obor-
tumq; ingentem ventum, regium capitis ornamentum, & diadema ei alli-
gatum, abripuiſſe, atq; illud quidem, utpore gravius, in aquam procidiſſe:
illud vero vento abreptū arundini cuidam, ex iis quæ monumentis Regum
adnatæ erant hæſiſſe. Idq; ab eo futuri caſus prodigium habitum. De hinc
nautam quendam enataſſe, qui diadema ab arundine avelleret, &c. Hoc in-
ſuper teſtatur vile factum Monimæ Mileſiæ Mithridatis Regis uxoris, de
qua ſcribit Plutarchus, quod à Rege tentata, miſſis etiam quindecim au- *In vita Lu-*
reorum millibus, non ante tamen ſubjecta ſit, quam pactio nuptialis inter- *culli.*
ceſſerit, miſſoq; ad eam diademate Reginā Mithridates appellaverit. Quum
autē Mithridates à Lucullo victus eſſet, & vereretur, ne uxores & ſorores in
manus hoſtium pervenirent, ex fuga eum immiſiſſe ad eas Bacchidē Eunu-
chum, ut morte ſpontanea ſeſe captivitate ſubducerent. Tunc Eunucho illo
jubente, ut quo quæ vellet modo ſe occideret, & minimo cum dolore moriturā
putaret, eam deligeret, Monima illa, diadema capiti detractum collo circū-
poſuit, ſeq; ſuſpendit, eoq; celeriter rupto, ô execrandum, inquit, pannū, ne
ad hunc quidem uſum aptus es! atque conſpuit & abiecit, jugulumq; Bacchidę *Plutarchus*
præbuit. Hoc etiam apparet ex Appiani hiſtoria de bello Mithridatico, cum *in Coriolano.*
milites Pharnacem filium Mithridatis Regem appellaſſent, & quidam ex eis
membranam chartamque e templo depromptam in diadematis ejus capiti
circumdediſſet. A diademate quoq; Metellorum unus dictus diadematus,
quod multo tempore circum vagabatur, frontem redimitus. Cæterū Perſa-
rū inſigne regium erat κίταρις cum cærulea faſcia albo diſtincta, ſi recta ge-
ſtaretur. Hoc patet ex Plutarcho. Deſignavit, inquit, Regem quinquaginta
annos natum, permiſitq, ut eam quæ Citaris appellatur, rectā geſtaret. Hu- *In Artaxerxe.*
jus rei quoq illuſtre teſtimonium ex Arriano adduci poteſt, ubi ad Alexan-
drum Baryaxem Medum captum adductum, ab Atrobate Mediæ Satrapa *Lib. 6. de ex*
eſſe fertur, qui erecta Citari capiti impoſita, Perſarum ac Medorum Regem *pedit. Alex.*
ſe appellaſſet, &c. Et Q. Curtius dicit Alexandrum relictis patriis moribus
diſciplinaq; diadema purpureum diſtinctum albo, quale Darius habuerat, *Lib. 6. de ge-*
capiti circumdediſſe, veſtemque Perſicam ſumpſiſſe. Hoc ornamento capi- *ſtu Alexandri*
tis etiam uſi ſunt Reges Armeniæ, ſicut ex eodem Plutarcho videre licet, *Magni in Lu-*
cujus hæc ſunt verba: Ipſe vero Tigranes nudus & inermis ante Pompejum *cullo.*
procidit, ſublatumque à capite diadema ante pedes poſuit. Quod autem
hic diadema dixit Plutarchus, Citarim in Pompejo appellat his verbis:
καὶ τέλος ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήιον, ἀποσπάσας τὴν κίταριν ὥρμησε πρὸς τῶν

 ποδῶν

πωδῶν θεῖναι, hoc eſt, poſtremo, ut ſcilicet T[illegible] venit, ſublato a capite cidari ante pedes c[illegible] colligitur, quam perperam autor Donati[illegible] alia pleraque, ſuo commento inſeruerit. D[illegible] diadema & Perſicum, qui cidaris vel tiara [illegible] demonſtrat Juſtus Lipſius. Hod[illegible]o vero die apud T[illegible] ſus frequens eſt, quod Tul[illegible]tum vocant, licet Sultan[illegible] ſtincto, quod [illegible] incipit colligatur, ut [illegible] Leonclavius noſter, conficie bat Ge[illegible]s aur[illegible] hannes Saxo, natus apud Holſ[illegible] filius Muc[illegible] circumcidendus eſſet [illegible] bit, eſſe line[illegible] tegmen, quo ca[illegible]a Turci [illegible] Græcum nunc φακιόλιον appellant: & haberi ab A[illegible] tiudinis, quo admo[illegible] bellũ [illegible] ne de[illegible] riliter oppetenda cogitem, quan do [illegible] lent. Quoniam autem de hac Don[illegible] Piccrno & Auguſtino St[illegible]cho (qui [illegible] ca[illegible] gr[illegible]ſcriptam extare [illegible] in [illegible] cognitam, neque i[illegible] antiqu[illegible] Decreti [illegible] autor Antoninus, ſuo tempore Ar[illegible] ter ſanctos relatus. Nunc a[illegible] de e[illegible] quod licet ſit, [illegible] inſcriptio indicat, palea. & [illegible] tamen gr[illegible] Eccleſiæ, ex quo [illegible] cur refert Nicolaus Everhard. & inter cæteras [illegible] tate, licentiæ [illegible] tem. Hodie ſeminatum eſt venenum [illegible] riri in authenticis antiquis ſcriptis. Et que[illegible] tempo- re Bonifacii VIII. prophetabat in ſuis ſermonibus [illegible] & gradu Eccl[illegible] in temporalibus, per e[illegible] paupertate S[illegible]veſtri. Imo, [illegible] plus [illegible] pore a[illegible]tor Romæ [illegible] dine e[illegible] quod nun[illegible]. Hactenus Everh[illegible] nem confictam eſſe Laurentius Valla, R[illegible] Cuſa Cardinalis, & Æneas Sylvius, qui poſt[illegible] Pius II. vocatus eſt, aliiq; complures, inter[illegible] inſignis, & Huldericus Huttenus eques Francus [illegible] argumentis tradiderunt. Aventinus autem [illegible] donatione Conſtantini prædicantur, ficta, falſa [illegible]

In lib 11. Annal. Taciti.

In pandect. hiſt Turc c 1 19. Cap. 240.

In ſuis Chrõ. part. 1 ante finem.

In loco legali à veriſimili in l. bene à Zenone in x Col. Cod. de quadr. praeſcript.

In Dialogo. In c. ſolita de maior & obed.

Lib 7. parergon ca 19. Lib 2. Annal. Boiorum.

ro, [illegible]

[illegible]tare tam ſtolidos qui credant, & tam impudentes, qui defendere audeant, præcipue cum etiam Pius II. Pontif. Max. vir harũ rerum peritus, nugas hujuſmodi ut commenta [illegible], fabulamq; inanem rideat, &c. Ita ut ejus autoritas, quæ olim propemodum univerſum orbem excæcavit, jam ita [illegible] ſit, ut fere nihil amplius de ea audiatur. Quare Philippus Mornæus [illegible], hanc fictitiam Conſtantini Silveſtro factam donationem doctiſſimorum [illegible] ſtylo jam pridem confoſſam, ab indoctis ſolis nunc admitti. Etiam autem Didacus Covarruvias Hiſpanus, Juriſc. præſtantiſſ. poſtquam [illegible] qui hanc Donationem tam oppugnarunt, quam propugnarunt, tandem concludit, communiorem opinionem eſſe, [illegible]: Potuit, inquit, donatio illa fieri, neq; ideo neganda eſt, q. ſcriptores [illegible] præſertim cum ſit communi opinione [illegible] receptum, hanc Donationem à Conſtantino factam fuiſſe: tamẽ ipſe [illegible] hærere videtur, cum paulo poſt dicat (liberiorem [illegible] vocem Hiſpanus emittere auſus non fuit, non ſecus ac Bartol. fecit, ubi de hac Donatione [illegible]: Videte, inquit, nos ſumus inter-[illegible] quod illa donatio valuit, cum tamen conſtet eam aliter [illegible] ſummos Eccleſiæ præſules præter hanc Conſtantini Magni donationem multa jura habere, quibus jure optimo defendi poſſit juriſdictio [illegible] Romæ, ejuſq; dominium, atq; item reliquarum urbium, quas Eccleſia Romana [illegible] ſacroſanctaque ſedes Apoſtolica poſſidet, ex his principum C[illegible], quas meminere Alciatus, Eugubinus, Caſtaldus Remundus, & alii quos [illegible]. Ex his verbis apparet, cum ipſum aliunde adminicula & fulcra [illegible] duxiſſe, hancq; Donationem ſolam parum [illegible] & validam [illegible]. Verum enim eſt, quod nihil fucatum poſſit eſſe diuturnum. Huc reſpexiſſe ex recentioribus videtur Ferdinandus Vaſquius Hiſpanus IC. inſignis, qui quoniam aperte negare & oppugnare hanc Donationem non [illegible], aſtute eam facit dubiam, & tandem Vallæ adſtipulatur. Forte, inquit, [illegible] conſenſu populorum: vel illi principes erant tyranni & violenti, [illegible] illud jus, quod habebant qualequale, illamve injuriam & tyrannidem [illegible], quæ tempore potuit in jus converti, & hic adde, quod diximus de ſucceſſionum creatione: vel dic, ut per Laurentium Vallenſem de commenti a Conſtantini donatione. Eadem ingenioſa diſſimulatione utitur Ioh. Iovianus Pontanus gravis autor. Nam poſtquam ditiones [illegible] in Italia ordine recenſuit, tantum abeſt eum mentionem donationis Conſtantini facere, ut in hæc verba prorumpat. Quibus artibus [illegible] tantum ſibi imperium comparaverint, nequaquam eſt explicatu facile. Namq; ut initio armis illud ſibi vendicaverint, longe aliud arbitrari par eſt. Genus enim hominum olim quietum ac religioni tan-

In tract. de Eccleſia.

Li. 4. c. 16. var. reſolut.

In præfat. ff. nu. 14.

In Illuſtrib. quæſt. li. 1. cap. 5. n. 26.

Lib. 1. de rebus geſtis Ferdin. 1.

tum deditum. &c. Quis autem, obſecro, dicere auderet, cum excellentem hi-
ſtoricum (ut taceamus de antiquioribus, Euſebio videlicet, qui libris Vi-
tam Conſtantini ſcripſit, Socrate, Theodorito, Evagrio, Ruffino, Eutropio,
Paulo Diacono, Oroſio, Beda, Zonara, Nicephoro) ignoraſſe ea, quæ paſſim
de illa Donatione ab ejus aſſertoribus prædicantur, ideoq; ſi ejus [illegible]
confiſus fuiſſet, non poſthabita illa, alia argumenta & rationes ad ſtabilien-
dum titulum, ditionis & iuriſdictionis Romanorum pontificum, [illegible]
In vita Sylveſtri l. duxiſſet. Id ipſum patet ex Onuphrio Panvinio, qui nullam mentionem hu-
jus Donationis facit, quod ab eo, qui omnia ſecreta & annales Pontificum
evoluit, factum non fuiſſet, ſi Donatio illa unquam extitiſſet. [illegible]
Lib. 1. c. 10. De repub. dicit ſe legiſſe in Indice bibliothecæ Vaticanæ, quod quidam Ioannes, qui
à Digitis cognomen habuit, hanc donationem [illegible].
verum ibi in fine hæc verba vix Latina addita fuiſſe, Quam fabulam longi
temporis mendacia finxit. Manifeſtum eſt igitur [illegible] Eccle-
ſiam, quo plus libertatis, eo etiam plus habuiſſe [illegible]
martyriis ſecuros, tiaras & diademata ambitioſe [illegible] di-
In tractatu de Eccleſia. cit. Manifeſtum item eſt Conſtantinum Occidentales & Orientales partes
Regni ſui, filiis ſuis teſtamento diviſiſſe. Et non tantum Italiæ, verum etiam
Romæ urbis imperium penes ejus ſucceſſores per annos CXL. permanſiſſe
uſq; ad annum CHRISTI CCCCI. Quod ſi [illegible] dominatus Papæ [illegible]
Vrbe, & in Italia, exactius ex hiſtoriis [illegible] negari non poteſt, cum [illegible]
latis Exarchis demum cœpiſſe, circa annum CHRISTI DCCC. ex Pipini &
Caroli Magni liberalitate, quam deinceps Ludovicus Pius & reliqui Impe-
rat. Germanici mirifice auxerunt. Audivi quoq; à fide dignis [illegible]
non illepidam hiſtoriam, quam omittendam non duxi. Venetos videlicet
ante aliquot annos à pontifice Romano, poſtquam Anconam in ſuam pote-
ſtatē redegiſſet, interpellatos fuiſſe: Quo jure vectigalia [illegible]
nes in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cum tamen nulla privilegia hac
de re monſtrare neq; jus ſuum docere legitime poſſent. Ad hanc rem eos, &
quidem argute reſpondiſſe: Se mirari quod iſta privilegia peterentur demō-
ſtrari, quæ Pontifices ipſi penes ſe jam pridem, & [illegible] tanquā
rem ſacram diligentiſſime in ſuis Archivis cuſtodirent: [illegible] reperiri
poſſe ſi Donationis Conſtantini membranæ [illegible] quia ea [illegible]
ſculis literis conſcripta eſſent, accuratius inſpiceretur. Quid hoc [illegible]
ſpōſo Veneti ſignificare voluerint, apertius eſt, quam ut prolixiorem [illegible]
In tractatu de patria poteſtate. f. 34. pretationem requirat. Simile reſponſum attribuit [illegible]anus Mo[illegible]
Iuris C. Patavinus, Hieronymo Donato, legato Veneto. Aiunt enim, cum A-
lexandro Borgiæ Papæ huius nominis VI. jocoſe interroganti, ex improvi-
ſo reſpondiſſe: Oſtendat mihi veſtra Sanctitas inſtrumentum patrimonii S.

Petri

[illegible] invenier conceſſionem factam Venetis maris A- *Lib. 5. c. 57.*
driatici. Eodem modo Pontifex Romanus Ioannes VII. ficta donatione le- *de geſt. Fran-*
dè Romanæ, Abbatiam S. Dionyſii mortuo Carolo Imp. acquirere voluit. *cor.*
Verum cum Ludovicus filius Caroli fraudem intelligeret, nihil obtinere
potuit, ut Aimonius memoriæ tradidit.

Caput LXII.

De Lacubus nobilioribus memorabilia.

LAcum Benacum ut omnium Italiæ amœniſſimum, ſi eſt tranquillus, ita navigantibus periculoſiſſimum eſſe, ſi tempeſtate commovetur, & hodie notum eſt, & olim à Virgilio in illius deſcriptione his verbis notatur.

Fluctibus & fremitu aſſurgens Benace marino.

Etiam multi auctores [illegible] quos fuit olim Strabo, noſtro autem tempore [illegible] à Canobio Iurſ. Gregorius Iodocus Bergomas, Monachus S. Zenonis Veronæ, & Alb. Leander) Benaci laudes & utilitates prolixa deſcriptione decantarunt: tamen Sabellicus paucis verbis multa comprehendit, ita enim ſcribit: Eſt Benacus amœniſſimus Italiæ lacus, omnino longior quam latior. Longitudo illi ab occaſu brumali ad Aquilonē triginta circiter millia paſſuum excurrens, quem [illegible] Mincius ad Meridiem aufert, tantum [illegible] Borea & Septentrione reponunt. Ipſius aqua ita perſpicua, ut ſi non omnino medium naviges, ubi cōſtat immenſæ eſſe altitudinis, ima fere ſtagna perſpicere liceat; Sed vix tam amœnus eſt, dum nullo agitatur vento; quam violentus & minax, ubi turbari cœpit: unus ex omnibus Italiæ [illegible] poetæ crediuius, cum vehementer concitus [illegible]. [illegible] alit optimos, in quibus Carpiones principatum obtinent, [illegible] ab extremo autumno in vernum tempus extenditur, ex profundis ſtagnis ſummo piſcātium labore eruuntur. Utramque ripam [illegible] veſtiunt. His horti paſſim interjecti [illegible] conſiti arboribus, quæ citrea, medica, pecúnia, & quę accolę ipſi Adam [illegible] habent mala, ora illa, quæ ad Veronenſem agrum ſpectat, ad dextram [illegible] Piſcariā Lagiſium habet, Bordolinum, Gardā, unde poſtea lacus nomē accepit. Turres Maſceniū (quā & Malam ſilicē audio à quibuſdam appellatā) contra vero in ipſis aquis Sirmio eſt, Catulli poetæ venuſtiſſ. patria, cum veſtigio vetuſtatis ſaxo quod lacui imminet impoſita Brixianorum, poſt Sirmionem Rivoltella, ſive (ut aliis placere audio) Rivaltella,

Mincz-

Minerbium,Felicianum,Portueſium : extremo loco [illegible] gionis caput. Montes inde ad Boream aſperrimi [illegible] cum Penetra,quæ non procul inde vivo ſaxo aſ[illegible]. T[illegible] fuere.Penetranæ arci Nacus prominet vic[illegible] de Be[illegible] ne lacum appellatum ſuſpicari libet, ut quem [illegible] mus,quia penes Nacum eſſet p[illegible] Pe[illegible] Sabellicus. Animadverti autem hinc & alios [illegible] di,plerunque augeri vel colligi a [illegible] ex [illegible] & anguſtioribus vallibus,magno impetu in valles [illegible] niunt,in quibus quum patentiora loca [illegible] & quaſi à rapido curſu quieſcunt,ſi modo impetum [illegible] teſt,donec rurſus aditu patefacto, [illegible] ex [illegible] quadam,relictis impedimentis,limpidiſſimo curſu [illegible] alveum ſemetipſa conſtringunt. Teſtis nobis eſt [illegible] princeps lacuum dicitur [illegible]. Hetruſci enim [illegible] Larunem & Arunem [illegible]. Hunc efficit vel in [illegible] limpidiſſimus, qui ex Rheticis alpibus per V[illegible]

Lib. 4. *Lib. 2. & 3.* *3. Georgic.* Meminit autem hujus Strabo,Plinius & Virgilius [illegible] & [illegible] vius,Epiſcopus Nucerinus,exactam diligentiam [illegible] & [illegible] gendo illo,præſtitit Item quoque amnem limpidiſſimum, & pe[illegible] erumpit prope Leucum oppidum, & a vulgo A[illegible] rabitur ſtupendum,ut Caſſiodori verbis [illegible] tibus elementum,per pigrum ſtagnum [illegible] per ſolidos campos put[illegible] quem ſe [illegible] colore poſſe miſcere. Hoc [illegible] Abduam vel Adduam,[illegible] Medio- lano Bergomum verſus [illegible] Verbanum ingreditur Ticinus, qui ad [illegible] & [illegible] egreditur In Germania noſtra [illegible] A- cronium:hic receptis aliquot [illegible] vel latitudine,vel longitudine,aut [illegible],

Ex Lepontiorum jugu ſcaturiens. ſi non ſuperat,tamen [illegible] du- viorum rex,[illegible], in- tegras retinés,neq, au[illegible] re- linquens,prope Conſtantiam [illegible] tum curſum,longe lateque perſ[illegible] Gi[illegible] ſcaturigine uſque ad Oceanum excedit erumpit. Hunc [illegible] Ammianus Marcellinus appellat Brigantiæ, cujus verba [illegible] quod modo de hoc lacu,tunc temporis ignobili, diximus, diligentiſſime

Lib. 15. obſervavit. Inter montium celſorum,inquit, anfractus, impulſu [illegible]

Rhenus

Rhenus diſcurrens, extenditur per Lepontios, perque deciduas cataractas inclinatione pernici funditur, ut Nilus torrente ab ortu protinus primogenio copiis aquarum propriis irruenti curſu ſimplici. Iamque adiutus nivibus liquatis ac ſolutis, altaque divortia riparum adradens, lacum invadit rotundum & vaſtum, quem Brigantium accola Rhetus appellat, perque quadringenta & ſexaginta ſtadia longum, parique pene ſpacio late diffuſum, horrore ſylvarum ſqualentium inacceſſum (niſi qua vetus illa Romana virtus & ſobria iter compoſuit latum) Barbaris & natura locorum & cœli inclementia refragrante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo vorticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans pigram, mediam velut finali interſecat libramento, & tanquam elementum perenni diſcordia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & virib. abſolvitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgitib. intimatur. Quodque eſt impendio mirum, nec ſtagnum aquarum rapido tranſcurſu movetur, nec limoſa ſubluvie tardatur properans flumen, & confuſum miſceri non poteſt corpus; quod ni ita agi ipſe doceret aſpectus, nulla vi credebatur poſſe diſcerni. Sic Alphæus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethuſæ captus, ſcindens Ionium mare, ut fabulæ ferunt, ad uſq; amata confinia progreditur. Hactenus Ammianus. Hic lacus etiam Podamicus & ab accolis Brigantinis, Brigantinus dicitur. Putat autem Bodinus, prædones vulgo a Brigantinis, Brigantes appellari, ut Aſſaſſini, ab ea Perſarum gente, quæ latronum & ſicariorum infamia diutiſſime laboravit, ut etiam Paulus Æmilius memoriæ tradidit. Lemanum lacum influit Rhodanus fluvius in illoque veluti deliteſcit, donec ad urbem Genevam celeri curſu egrediatur. De hoc etiam audiamus, licet ſuccincte, Solinum. Amnis hic, inquit, præcipitatus alpibus, primo per Helveticos ruit, occurſantium aquarum agmina ſecum trahens, auctuque magno, ipſo, quod invadit, freto turbulentior, niſi quum fretum ventis excitatur. Marcellinus vero de eodem prolixior eſt. Ait enim libro eodem: Apœninis Alpibus effuſiore copia fontium Rhodanus fluens, & proclivi impetu ad planiora digrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi ſeſe ingurgitat, nomine Lemano, eamq; intermeans nuſquam aquis miſcetur externis, ſed altrinſecus ſummitates undæ prætermeans ſegniores, quæritans exitus viam ſibi impetu veloci molitur. Unde ſine iactura rerum per denſa paludiũ fertur, & Sequanos, longeq; progreſſus Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit: dextro Lugdunenſem, & emenſus ſpacia flexuoſa Ararim, quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit. Qui locus exordium eſt Galliarum. Exinde non millenis paſſibus, ſed leucis itinera metiuntur, ubi auctus Rhodanus aquis advenis locupletior, vehit grandiſſimas naves

In methodo hiſtorica.

Li. 7. de reb. geſt. Franc. Cap. 8.

venrorum flatu jactari ſæpius aſſuetas, finituſq; inter valles, quas ei natura præſcripſit. ſpumeus Gallico mari concorporatur per patulū ſinum, quem vocant Adgradus, ab Arelare octavo decimo ferme lapide diſparatum. Huc uſq; Marcellinus. Hoc accidit etiam in aliis minus nobilibus lacubus, ut appareat, lacus plerunque veluti domitores eſſe fluminum rapidiſſimorum, quæ in illis ſuam ferocitatem deponere videntur, donec collectis viribus majori impetu, ſed minori noxa, in alveum & intra ripas redacta, rurſus velut ex ergaſtulis, exitum inveniant. Mira igitur videntur, quæ de lacu Aſphaltite in Palæſtina, quem vulgo mare mortuum vocant, comperta habent. Is enim lacus non ſolum Iordanem Palæſtinæ fluvium maximum recipit, ſed etiam retinet. Hoc etiam Cornelius Tacitus obſervavit. Ita n. de Palæſtina ſcribit, præcipuū montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumq; nivibus. Idem amnem Iordanem alit funditq; Nec Iordanes pelago accipitur, ſed unum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur. Lacus immēſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, gravitate odoris accolis peſtifer, neq; vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. Incertæ undæ ſuperjecta ut ſolido feruntur, periti imperitiq; nandi perinde attollūtur. Certo anni tēpore bitumen egerit: cujus legēdi uſum, ut cæteras artes, experiētia docuit: Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo aceto cōcretus innatat, &c. Liber quoq; de hoc lacu adducere teſtimonium Iuſtini hiſtorici. Ita enim ſcribit; in ea regione lacus eſt, qui propter magnitudinem, & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. Nam neq; ventis movetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur; neq; navigationis patiens eſt, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur, nec materiam ullā ſuſtinet, niſi quæ alumine illinatur. Hoc tamen, quod ſuperjecta in ſolido ferantur, præter Taciti, Plinii, Ioſephi & aliorū, in quorū numero eſt Diodorus Siculus, dicentium, aliter ſeſe habere, ab aliis audivi, & hoc aſſeverat ex neotericis hiſtoricis Andr. Thevetus. Scribit enim ſe vidiſſe, ꝙ Arabes aſinum in hunc lacum præcipitem dederint, qui ſtatim cum clitellis ſuis ſubmerſus ſit, neque amplius comparuerit. Sed ut ad meditationē noſtram revertamur: Aut oportet, ut hujus lacus Aſphaltidis ſuperfluum, arenis Arabicis cōtinuo abſorbeatur, aut alſeceſſus habeat latentes, quibus aqua continue affluens excipitur, & occultis meatibus cuniculiſq; ſubterraneis alio derivetur. Sicut de mari Caſpio vel Hircano traditum eſt, quod à quibuſdam lacus totius Orbis maximus dicitur. Id enim cum propemodum infinita & maxima flumina in ſe recipiat, tamen ubi iſta immenſa moles aquarum continuo affluentium egrediatur, nulli certo conſtat. Ob eam rem lacus quidam in Inſula Hiſpaniola immenſæ latitudinis, eo quod multa flumina recipiat, & nulla quæ viden-

Lib. 3. hiſt.

Lib. 36.

Lib. 19.

In Coſmographia Gallic.

tur

tur, egredantur, ab Hiſpanis mare Caſpium, ab Indis autem Haneygaban appellatur. De mari Caſpio autem Paulus Iovius ita ſcribit: Hoc mare manifeſto exitu caret, occultis, ut credi par eſt, haurientis naturæ ſpecubus, & cæcis vadis abſorptum. Quod utique mirum eſt, cum tot influentium amnium perpetuo decurſu neque auctum exundet, neque diluta ſalſugine mitigatum, unquam dulceſcat. Toto autem ambitu inovatam ſpeciem ab Artico per obliquum ad Boream ſe extendens, Euxino ponto magnitudine fere par evadit, ſi à ponto Mœotis palus Zabacca hodie vocata recedatur, &c. Mirabile quoque eſt, quod de Fucino lacu, quem longitudine parem pelago, & Marſis viciniſque maxime omnibus uſui eſſe, Strabo ſcribit. Mirabile, pergit ibidem, proditum eſt, illum nonnunquam uſque ad montana creſcere, interdum autem rurſus decreſcere, ut merſa prius lacu loca deſiccentur, & agricolationem ruſticis exhibeant, quæ ſubterranei humoris tranſitione occulta quadam ratione ſparſim efficiuntur. Denuo autem in unum fontes confluunt, aut omnino deficiunt, aut rurſum confligunt, quemadmodum de Amenano per Catanam defluente traditur. Qui quidem annos complures evaneſcens iterum excurrit. Hæc Strabo. Non minus mirum eſt, quod de Lugæo olim, hodie vero ab oppidulo vicino, Gyrckintzenſi lacu in Carnia narratur: Hunc Ortelius non ſolum elegantiſſ. depinxit, ſed etiam ita ex Lazio & Wernero deſcripſit: Hic locus (ſic eum voco, nam an eum lacum, vivarium, aut arvum rectius appellaverim neſcio) annis ſingulis frumentum, piſcationem & venationē exhibet. Clauditur is circumquaq; montibus; patet ad ſeſquimiliarium, minus laxa latitudine; plerūq; in locis decem & octo cubitos altus eſt, & ubi minimum profundus, æquat iuſtam humani corporis menſuram. Ex montibus circumpoſitis rivi quidam ignobiles procurrunt, ſuo quiſque alveolo, ab orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor. Singuli quo longius fluunt, hoc minus ſcatent aquis, terra nimirum ipſos cohibente, donec poſtremo abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, ut humano opere exciſæ videri poſſent. (Argonautarum navigationis ſubter terram argumenta hæc putat Lazius.) Hic aquis redundantibus, vt recipi non poſſint, fit vt regurgitent ſcrobes, neque ſolum nihil aquæ admittant, ſed etiam quicquid receperint, effundant tanta celeritate, vt refluxus impetum equiti quamvis expedito & fugienti ægre effugere liceat. Ita quacunque patet locus diffunduntur aquæ, & lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus fere celeriter recedunt, quam acceſſerunt, ſed non per ſcrobes illas tantum, ſed vniverſa pene terra eas non aliter recipiente, quam ſi per cribrum diffunderentur. Quod quum fieri ſentiunt, accolæ, continuo grandioribus eius meatibus, quoad fieri poteſt, obſtructis, agminatim advolant ad piſcationem, quæ ipſis non modo

Lib. 14.

Lib. 1.

In Theatro

jucunda,ſed etiam perfructuoſa eſt. Nam hi piſces ſale côditi magna copia ad vicinos exportantur.Porro ſiccato lacu fit meſſis, qua parte ſolum eſt conſitum,& idem rurſus conſeritur antequam inundet. Graminis vero eſt [illegible] ut poſt vigeſimam diem ſecari ſoleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non ſuſpiciat?

Caput LXIII.

De Theſauris nonnulla memorabilia.

NOVI nobilem quendam , amicum paternum veterem, qui in bello illo, quod Cæſar Carolus V. cum Principibus Germaniæ noſtro tempore geſſit , metu belli pretioſiores ſuas res, in amne quodam prope arcem ſuam , quem ad hoc à ſuo curſu averterat, effoſſo ſpecu , velut in loco abſtruſo & tutiſſimo occultaverat.Poſt aſſumptis omnibus,qui hujus rei gnari eſſent, in tuta loca ſeceſſerat.Sed tanta fuit ſagacitas Hiſpanorum, ut neſcio utrum licitis an illicitis artibus,illas res indagarint,& iterum averſo amne abſtruſa & demerſa ibi expiſcati ſint.Eadem ratione pecuniam aliasq; res non ſolum in illo bello defoſſas,ſed multis ſæculis ante occultatas & vetuſtate propemodum conſumptas,invenerunt.Simili felicitate in eruendis abſtruſis rebus uſi ſunt Hiſpani paulo ante in Comagra Inſula Indiæ Occidentalis. Quũ enim Comaces unus ex regulis iſtius loci,quos Cacicos vocant , in antiquo moneto lodices,ſtragulas,fictilia & lignea vaſa , & amplius duo mille & quingenta pondo auri laborati,ne in manus Chriſtianorum venirent,abdidiſſet, Indos captivos tormentis fateri & prodere ea coegerunt. Eandem fortunam Turci,occupata Conſtantinopoli habuere. Tantos enim theſauros defoſſos,tam novos quam veteres,eruere,ut æſtimationem eorum excedant. Ideoq; recte Leonardus Chienſis exclamat.O Græci jam miſeri & miſerabiles;qui inopiam fingebatis. Ecce jam in lucem venerunt theſauri,quos pro urbis ſubſidio denegaſtis. Temirus autem vel Tamerlanes Scytha , qui vulgo flagellum,vel ira Dei dictus fuit,mira calliditate uſus eſt,ut theſauros omnesque res Aſiaticorum ad ſe transferret. Etenim quia ferè univerſi orbis , ob ejus ſummã potentiam & felicitatẽ,maximo metu inhorreſceret , isq; hoc non ignoraret,& ideo metueret,ne uniones,aurum & argentum , cum pretioſioribus rebus,quæ facile occultari poſſunt,in abſtruſiora terræ loca , metu belli,ut fieri aſſolet,abſconderentur ; miſit ad locupletiores & remotiores urbes,ſuos milites,inſtar mercatorum , cum camelis , onuſtis pretioſiſſima ſupellecti-

Benzo in hiſtor. novi orbis lib.1.c.20.

De captivit. Conſtantinop. tom.2.

pellectile,ex præda quæ non facile abſcondi, & in latebras coniici poſſet, iiſque mandavit,ut vili pretio,omnia raptim diſtraherent,ut hac ratione Aſiatici adducti numeratam pecuniā depromerent, antequam defoderent, vel ſi eſſet defoſſa,ſpe immenſi lucri rurſus eruerent. Hoc facto, tam celeriter,veluti tempeſtas in eos irruit,& id, quod dicis cauſſa,paulo ante ipſis vendi juſſerat,neque commode occultari potuerat, denuo deprædatus eſt adeo,ut pecuniam,& rem,nec non & omnem ſubſtantiā Aſiaticorum, hac aſtuta negociatione integram & abſq; omni difficultate rapuerit. Etſi autē nimia avaritia & ſtudio rapiendi is hoc fecit: tamen etiā ejus abſtinentia & æquitas laudatur. Nam quodam tempore, quum iter per Syriam faceret, obtulit ſe ei arator,qui tunc in vas ingens aureæ monetæ arando impegerat. Quum autem omnes,qui cum Rege erant,Regis aurum illud eſſe dicerent,quoniam inventi qui occultantur theſauri, fiſci putantur ; juſſit Rex monetam inſpici, & ab abſtantibus perconatus eſt, putaretne patris ſui imaginem eſſe,quam pecunia expreſſam habebat. Cui quum reſpondiſſent, Romanorum principum effigiem eſſe,tunc reſpondit Tamerlanes: Si ergo hæc pecunia majorum meorū non fuit, aratori eam relinquamus, ad quem Deus eam detulit. Sed ne longius vagemur,olim quoque ejuſmodi latebræ ſub alueis animum quæſitæ,de quibus paulo ante diximus, parum tutæ ab indagantibus fuerunt. Nam ut conferamus magna paruis, Trajanus regios theſauros quos Decebalus Rex Daciæ ſubter vada Sargetiæ amnis, haud procul à regia occultaverat,invenit. Fluvium enim forte Rex captivorum duntaxat manibus & opera,de proprio curſu averterat,atque effoſſis ſubinde vadis,in ſpecu magnam vim auri & argenti occultaverat, pretioſiſſima quæque,& eos liquores,qui recondi & ſervari poterant, eodem congerēs. Quibus confectis,ne quiſquam quæ geſſiſſet,proloqui poſſet, omnes qui facti conſcijerant,occidi juſſit. At Biculis captivus,cui res cognita erat, abditos theſauros indicavit,&c. Ob hanc cauſam tales inſcriptiones antiquiſſ. in marmoribus propter theſauros Decabili detectos leguntur:

Fulgoſ lib. 4. de abſtin. & contin.

Lonicerus lib. 1. hiſtor. Turcic.

Dio in vita Traiani.

IOVI INVENTORI DITI. PATR. TERRÆ MATRI DEIECTIS DACIÆ THESAURIS CÆSAR NERVA TRAIANUS AUG. SAC. P

Similes cuniculos occultos Gothi mortuo Alarico ipſorum Rege apud Cōſentiam in Calabria quæſiverunt, dum ejus ſepulturæ occultandæ cauſſa, juſtam l[illegible]orum,quos is læſerat,iracundiam veriti opus inſigne moliuntur. Quippe Buſentem amnem oppidum ipſum præterfluentem, magno militum labore alio averterunt,ac locum ſepulchro in medio alveo ſuffoderūt, atq; ibi cadavere cum multis opibus condito, deinde amnem in ſuo ire flumine permiſerunt,& ne locum quis ſcrutari poſſet, captivos, qui notaſſe illum locum oculis poterant, occiderunt. Eandem hiſtoriam Pandulph.

Iornandes de rebus Gothicis.

Carolus Sigonius de occident. Imp. lib. 11.

In hiſtor. Neapolit. lib.2.

Collenutius recenſet. Nero autem theſauros Libycos, animo ſuo, inventi autoris vana perſuaſione cõceptos, neutiquam invenit, imo perpetuam notam infamiæ & levitatis inde contraxit. De qua re, ut ea rectius cognoſcatur, audiamus Suetonium & Cornelium Tacitum, qui Annalium libro XVI. ab exceſſu Cæſaris Auguſti, ita incipit: Illuſit dehinc fortuna Neroni per vanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellii Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem, ad ſpem haud dubiam retraxit, vectusque Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum, altitudine immenſa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraves jacere, aſtantibus alia parte columnis, quæ per tantum ævi occulta, augendis præſentibus bonis. Cæterum ut conjectura demonſtret, Didonem Phœniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne novus populus nimia pecunia laſciviret, aut Reges Numidarum, & alias infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero, non autoris, non ipſius negotii fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus, per quos noſceret an vera afferrentur, auget ultro rumorem, mittitque, qui velut partam prædam adveherent. Dantur triremes, & delectum navigium iuvandæ feſtinationi. Nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentis diverſa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum, ſecundo luſtro celebrabatur, oratoribusque præcipua materia in laudem Principis aſſumpta eſt. Non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurũ gigni, ſed nova uberrate provenire terras, & obvias opes deferre eos. Quæque alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſervilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebantur. Et divitiarum expectatio inter cauſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo latiſq; circum arvis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeverat, ſequunturq; non modo milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumptus, tandē poſita vecordia, non falſa ante ſomnia ſua, ſeq; tunc primũ eluſum admirans, pudorem & metum voluntaria morte effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademptis bonis in locũ regiæ Gazæ. Hæc Tacitus. Eodem modo infeliciter ceſſit Richardo Regi Angliæ, qui propter magnanimitatē Cor leoninum fuit appellatus, dum immenſum theſaurum à nobili quodam in proprio fundo repertum, vi occupare conatur. Quum enim Caulacum vel Chalunũ Lemovicum urbem, in quam is nobilis cum theſauro confugerat, obſideret & oppugnaret, venenata ſagitta in ſiniſtro brachio ictus eſt, quo vulnere ex negligenti curatione paulo poſt obiit. Continent autem Annales Franciæ, in hoc theſauro fuiſſe ſtatuam cuiuſdam

In vita Neronis.

Girard. in hiſt. Franc. lib.9. in vita Philippi Auguſti II. Regis Franc. 41.

dam Imperatoris, cum conjuge, & filiis filiabuſque, ejus ſtaturæ, ſicut in illa ætate fuerunt, aſſidentes menſæ, omnia ex ſolido auro, una cum inſcriptione, eorum nomina, & quo tempore conflata iſta fuerint, continente. Felicior ſane in eruendis theſauris fuit Tiberius Imperat. Græc. Is enim quum crucem in pavimento, ne pedibus calcaretur, pio ſtudio auferre juſſiſſet, non ſolum præter ſpem immenſum theſaurum ibi defoſſum, invenit, ſed etiam Narſetis theſaurum, quem ante mortem ſuam domi ſuæ occuluerat, interfectis omnibus conſciis, excepto tantummodo puero, quem ne cui id quod fecerat indicaret, jurejurando obſtrinxerat, eruit. Nam defuncto Narſete, puer is ſenex effectus, locum in quo tanta vis auri & argenti defoſſa erat, Imperatori indicavit. Mirabile præterea eſt, quod idem Amoinus refert, idque Paradinus in ſua ſymbola heroica tranſtulit, quo pacto Guntranus Rex Burgundiæ ſomnians, in ſpecu quodam montis, immenſum theſaurum viderit, loco que reperto inde eruerit. Hujus rei quoque Wierus mentionem facit, & erudite diſſerit, quo pacto fieri potuerit; licet ſimile quippiam ex relatione Helinandi Monachi, Henrico Remenſi Archiepiſcopo accidiſſe putet. Memorabile porro eſt, quod in Apulia circa annum recuperatæ ſalutis M. L X. tempore Roberti Guiſcurdi, Calabriæ, Apuliæ & vicinarum inſularum Principis, accidiſſe ſcribunt Hiſtorici, inter quos eſt Pandulph. Collenucius. Quum enim ſtatua marmorea caput circulo æreo redimita fuiſſet inventa; cum tali inſcriptione CALENDIS MAII, ORIENTE SOLE AUREUM CAPUT HABEBO, neque aliquis reperiretur, qui hanc interpretari poſſet; tandem captivum Saracenum neſcio, quibus artibus imbutum, poſtulaſſe loco præmii libertatem, ſi indicaret, quid ſibi hæc inſcriptio vellet. Aſſentiente autem Roberto Principe, illum Calend. Maij, orientem Sole, obſervaſſe umbram hujus circuli ex capite ſtatuæ, ibique ſcrobem fodi juſſiſſe. Hoc facto inventum fuiſſe in loco deſignato ab umbra immenſum theſaurum ibi defoſſum, qui Principi Roberto ad ſuas expeditiones bellicas commodiſſimus fuit. Hacque ratione Saracenum conſecutum una cum aliis donis, Principis libertate dignis, libertatem, quam tanquam rem inæſtimabilem unice expetierat. Non omittenda quoque ſunt, quæ non ita pridem apud Nicaraguenſes in India occidentali evenere, ſicut refert Benzo refert. Triginta quinque mill. inquit, intervallo abeſt Legione civitas ea eſt, ibi Epiſcopatus ſedes: à Franciſco Fernando condita, mons flammivomus, qui per ingentem craterem tantos ſæpe flammarum globos eructat, ut noctu latiſſime, ultra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnullis fuit opinio, intus liquefactum aurum eſſe perpe-

Amoinus lib. 3. c. 19. de geſt. Franc. Paul. Diaconus lib. 3. c. 6. de geſt. Longobard.

Lib. 3. c. 3. de geſt. Franc.

In libro Apologetico.

Lib. 3. hiſtor. Neapol.

Lib. 2. c. 6. hiſtor. novi orbis.

perpetuam ignibus materiem. Itaque Dominicanus quidam Monachus, quum eius rei periculum facere vellet, ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxq; in montis jugum cum quatuor aliis Hiſpanis aſcendens, catenam cum aheno in caminū demittit, ibi ignis fervore ahenū cum parte catenæ, liquefactum eſt. Monachus nō leviter iratus Legionem recurrit, fabrum vehementer incuſans, qui catenam tenuiorem multo, quam juſſiſſet ipſe, eſſet fabricatus. Faber aliam multo craſſiorem excudit. Monachus montem repetit, catenam & lebetem demittit, res priori incepto ſimilem exitum habuit: nec tantum reſolutus lebes evanuit, verum etiam flammeus globus repente è profundo exiliens propemodum & fratrem & ſocios abſumpſit. Omnes quidem adeo perculſi in urbem reverſi ſunt, ut de eo incepto exequendo nunquam deinceps cogitarent. Hæc Benzo, Gomera hunc montem flammivomum, Maſaiam, Dominicanum F. Blaſium de Yrneſſa nominat, ſcribitque novum iſtum Empedoclem, & præterea duos Hiſpanos, ſciendæ eius rei cauſæ avidos, ſemetipſos tribus cordib. in Vulcanum illum craterem demiſiſſe, quoad ejus fieri potuit, atq; inde lebetem, catena ferrea revinctum ad CXL. ulnas dejectum, tandem ubi ad flammam pervenit, liquefactum eſſe cum aliquot catenæ annulis. Illos stupefactos tali [illegible] naturæ miraculo, irrito labore inde proſiliiſſe. Sane multi olim reperti ſunt, & adhuc reperiuntur, qui avaritia & ſpe lucri excæcati, veteris artib. ad eruendos theſauros utuntur, quæ res raro vel nunquam feliciter ceſſit. H[illegible]

Lib. c. 4. de præſtig.

autem memorabile exemplum, quod poſt alio Uvierus recenſet. Anno ſalutis M. D. XXX. ſacerdoti in cryſtallo theſauros dæmon Norimbergæ oſtenderat. Hos cum loco profeſſo ante urbem quæreret ſacerdos, adhibito amico quodam ſuo, & iam in ſpecu arcam vidiſſet, atque ad eam cubantem canem atrum; ingreſſus ſacerdos in ſpecum opprimitur, intercidente cuique, ruente cacumine & ſpecum rurſus cōplente. Mirum autem eſt, & merito deploranda hominum nonnullorū cæcitas & ſtoliditas, qui ſpe fluxarum divitiarum, in manifeſtiſſimam perniciem, tam corporis quam animæ, ſeſe coniiciunt. Is enim malignus ſpiritus, vel dæmon, qui à Magis peculiariter theſauris deſtinatus eſt, Sydonay, vel Aſmoday, ſicut in Uvieri pſeudomonarchia dæmonum (non autem refert, utrum hoc vel aliud nomen illi conveniat, recte enim cacodæmonum nomina, ſi forte non ficta fuiſſent, ea plane [illegible], ibi de induſtria tranſpoſita & mutata ſunt) legimus ab eis appellatur, quem tanquam regem magnum, fortem & potentem, colunt, eiuſque poteſtati ſeptuaginta duas legiones ſubiiciūt. Quando autem Magorum oculos in faſcinando præſtringit; tunc exhibet ſe videndum tribus capitibus, quorum primum aſſimilatur capiti tauri, alterum hominis, tertium arietis. cauda eius ſerpentina, ex ore flammam eructat: pedes anſerini. Super dracone inferna-

infernali ſedet, in manu lancem & vexillum portans. Quum huius officia exerceret exorciſta; oportet ut ſit fortis, cautus & in pedib. ſtans, quod ſi non fecerit, in cunctis decipietur, &c. Deſcribitur quoque & pingitur ab eodem Wiero circulus magicus, cum ſuis characteribus, imaginibus, figuris, exorciſmis, aliiſque rebus illicitis, quibus theſauri maximo cum periculo & plerunq; irrito conatu inquiruntur. Ex quibus apparet, quanta ſit poteſtas ad imponendum hominib. impie curioſis, Sathanæ & ſpirituũ conatus, amantium mendacia & fraudulentorũ, & impura petulantia cædibusq; gaudentium, qui incolæ ſunt tenebrarum atque caliginis. Venit autem Christus filius Dei in hunc mundũ, ut ſolveret opera ipſorum. Cæterum an magi arte ſua vel potius ludibriis ſuis gratiam hominum, pulchritudinem, voluptates, honores, divitias & ſcientias, comparare poſſint, & fertilitatem dare, diſputat prolixe Bodinus, ubi inter alia ita dicit: Quod ad divitias attinet, omnib. notum eſt, atq; certiſſimũ, magnos in terræ ſinu theſauros eſſe abditos, eorumq; ſedes Sathanæ eſſe cognitas: ſed nunquam magus extitit, q arte iſta aureũ unum comparaverit, ut fatentur omnes. Imo quicunq; divites ſe addicunt magicis reb. ut divitiis augeãtur, fere in paupertatem abeunt, egẽtes vero tota vita paupertatem perferunt. Bona n. dicuntur in ſcriptura benedictiones, q̃a dantur à Deo, ut Iacob munus de gregib. quos illi Deus juſte dederat, Eſau fratri offerens, Accipe, inquit, de benedictione, quam mihi dedit Dominus. At cur theſauros humi conditos ſuis mancipiis non impertitur Sathanas? cur fame ſinit emori? cur panẽ mendicare miſere? Certe nec aliter vult Deus, nec Diabolus poteſt: qui alioqui (ut videtur) in ſuas partes plurimos fuit pertracturus. Hæc ex Bodino aſſcribere, & ad exempla memorabilia, q̃ ibidem ab eo recenſentur, ſtudioſum lectorẽ, remittere, atq; ne meditationis vel capitis huius limites exceſſiſſe videar, nonnulla paucis verbis adiicere ex ſacris literis volui. Ea enim quæ jam diximus, ab Evangeliſta Luca, ubi introducit Barnabam & Paulum contra Idololatriam pugnantes, dilucide confirmantur. Dum enim gentiles à cultu dæmonum & hominum, quos inſtar deorum adorabant, & ab iis fertilitatem, & facultates & opes expectabant, abducere, & ad adorandũ unicum & verum creatorem & largitorem omnium rerum inducere ſtudebant, ita Iconienſes alloquuntur: « Vobis annunciamus, ut ab iſtis vanis convertamini ad Deum vivum, qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia, quæ in eis ſunt. Qui in præteritis ætatib. ſinebat omnes gentes ingredi viis ſuis, quanquam non expertem teſtimonii ſeipſum eſſe ſinebat, dum beneficia conferret, de cœlo nobis dans pluvias ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra, &c. Gratiæ igitur tam benefico Deo, pro hiſce donis potius agendæ, quam aliunde, & quidem vetitis artibus ea petenda ſunt.

De præſtigiis dæmon. libr. 5 c. 11.

De Mag. Dæmonomania lib. 3. c. 5.

In Actis Apoſtolorum. cap. 14.

Caput XLIV.

De nonnullis inſignibus & ſtupendis furtis, nec non & quædam de theſauro Venetorum publico;

Cap. 15. IN libro Gallico, cujus eſt titulus: *Traitte preparatif al apologio pour Herodote*, quum multa inſignia furta recenſentur p cæteris mihi nonnulla propemodũ fidem excedentia cũ propter audaciam, tum propter mirã aſtutiam viſa ſunt. Quæ ſicut è Gallico ſermone à me verſa ſunt, huc aſcribendum operæ precium duxi. Accidit (inquit autor iſtius libri) tempore Regis Franciſci I. hujus nominis, ut quidam fur ſplendide veſtitus, quum magna ſolennitate celebraretur miſſa, Cardinali Lotharingo ex loculis, q plerunq; veſtibus ad pecuniã, vel alias res aſſervandas aſſuuntur aliquid clanculũ eximeret. Quumq; iſte fur aſtante animadvertiſſet, neminẽ hoc præter Regem idq; intentis oculis obſervaſſe, tantũ abfuit, ut abſterreretur, ut auſus fuerit familiariter ſubridendo, Regi digito annuere, ut taceret, quaſi ioco iſta fierent. Rex uti delectabatur iocis exiſtimans iſta non ſerio, ſed uti inter aulicos moris eſt, velut rem ludicram fieri, diſſimulavit ſe vidiſſe hoc furtum. Finita autẽ miſſa, ut certius cognoſceret quid factum eſſet inter colloquendũ præbuit Cardinali occaſionẽ ut ad ſuos loculos reſpiceret. Is quum non amplius reperiret, quod ibi repoſuerat, & ob eam rem valde commoveretur, Rex qui conſpexerat, quid accidiſſet, & materiam ridendi quæſierat, in largiorem riſum effuſus eſt. Poſtquam autem ſatis riſiſſet, & ſeria tractanda occurriſſent, juſſit Rex, ut ea quæ ablata Cardinali ſe vidente eſſent, reſtituerentur. Perſuaſum enim illi adhuc erat, ioco & animo reſtituendi iſtam rem à quodam nobili aulico, talem enim ex veſtitu judicaverat, ſubtractam eſſe. Verum quum explorata re compertum eſſet inſignem & veteranum furem in veſtitu aulico ſerio abſtuliſſe ea, quæ in ſacculo Cardinalis aſſervaſſet, & is admiraretur, cur Rex alioqum juſtitiæ ſtudioſiſſimus, hoc qualificato, præſertim inter ſacra commiſſo furto, ita delectaretur: Rex audaciam furti clancularij deteſtatus, quid ſe conniven-te accidiſſet, enarravit, addito juramento, hoc primum ſibi accidere, quod ſui familiaritatem & ſocietatem ſuam expetiiſſet. Vel ut Gallice eleganter ut pro-

profertur, *Le Roy, lequel uſant de ſon ſermēt accouſtume) iura foy de gentilhōme, que c'eſtoit la premiere fois qu'vn larron l'auoit faire compagnon.* Alterum fuit tum nonminus memorabile refert idem autor iſtius libri, fuiſſe commiſſum in præſentia Caroli V. Imper. Quum enim quodam tempore juſſu Imperatoris aulici omnes ad iter ſe pararent, & ſinguli occupati eſſent in ſuis reculis convaſandis, quidam ex genere furum audaciſſimus, capta hac occaſione ingreſſus eſt cubiculum Imper. (quum videret pauciſſ. ex familiaribus Imperatoris adeſſe, qui ad nihil aliud intenti erant, quam ut ſuam Majeſtatem accingerent ad iter, jam enim erat conſcenſurus equum) accedenſque propius ad Imperatorem, & genibus, uti aulicus mos eſt, flexis, mox magna feſtinatione cœpit colligere tapetas & aulæa affixa, & in unum faſciculum ſcite admodum, inſpiciente hoc Imperatore una cum ſuis familiaribus, complicare. Etſi autem antea hoc artificium, ut opinor, non exercuerat, tamen tam dextre, & abſque ſuſpicione furti, iſta aulæa, vel tapeziarias, ut vulgo vocantur, abſtulit, ut præfectum aulæorum, tunc occupatum ſcilicet reb. aliis poſtea hoc labore ſublevarit. Tertium furtum valde notabile idem autor Romæ accidiſſe ſcribit, tempore Pauli III. Rom. Pōtificis. Cum enim Cardinalis quidam ſolenne convivium celebraſſet, & ex abaco vaſa aurea & argentea rurſus in ciſtulam incluſa, in proximum cubiculum collocata eſſent, in quo dum famuli expectarent, ut dominos ſuos reducerent, ecce ibi ingreſſus eſt homo, veſtitus more præfecti aulæ ſplendidiſſime, ante quem quidam facem accenſam portabat: Is quum famulos, qui ſuper iſtam ciſtulam conſediſſent, juſſiſſet paululum recedere, mox eam duob. bajulis, qui eum ſequebantur, dorſo imponi curavit, ut illam quaſi in tutiorem locum aſportarēt. Ita abſq; ullo impedimento vel ſuſpicione furti iſta precioſa vaſa Cardinalicea furto ablata ſunt. Obſervarat autem ipſe manipulus furum tempus, quo præfectus hujus rei & alii domeſtici in alio loco cœnarent: Reliqui autem famuli præſtolantes convivas ſuos dominos, exiſtimabant iſtos fures domeſticos Cardinalis eſſe. Alia quoque furta non minus mira & rara narrantur in iſto libro Gallico, hæc autē præ cæteris memorabilia recenſenda duxi. Huc accedit quartum ſuperioribus tribus, ut nobilius & immenſius, ita fidem fere excedēs. Illud refert Sabellicus. Quod ſane, ut rectius cognoſcatur, ſicut ille rem geſtam recenſet, huc aſcribere volui. Stamatus quidam, inquit Græci ſanguinis homo, Cretaque inſula natus, dum forte Venetiis eſſet, oſtenderenturque (quod magnis hoſpitibus præſtari ſolet) Borſio Eſtenſi publici theſauri, qui in parte aureæ ædis aſſervantur: ita accidit, ut quaſi unus ex illius domeſticis ignotus Græculus ſit ſacrarium ingreſſus. Tum vero ille ad ſtupendum rerum aſpectum nō ſolum non animum remiſit, ſed ad nobiliſſ. furtum confeſtim adjecit. Eſt divi Marci

In hiſtor. Veneta decad. 3. lib. 6.

ædes, quam ab initio auream, quia pene tota puriſſ. fulget auro, appellavimus, intus extraq; circa imum marmoreis tabulis compacta. Ea igitur templi parte qua puerorum ara ſita eſt, marmoream tabulam fur ingenioſus exemit, inde nocturno opere defunctus, (quia non tam cito murus penetrari potuit) applicata ſuo loco tabula, circumductoque tectorio, ita ut nullum fracturæ veſtigium appareret, exhauſtam inde materiam ante lucem aſportabat, atq; hoc modo plures noctes operatus, ad intimum conclave pervenit: tum inde eximere cœpit ampliſſ. theſauros, ad quos videndos cum Friderici Imp. legato admiſſus olim, non ſine ſtupore ſpectavi. Nam præter ingentem gemmarum vim aliis atq; aliis operib. inſertam, duodecim aureas coronas vidi, ac thoraces totidem immenſa gemmarum multitudine munitos, quarum fulgor non minus mentem quam oculorum perſtringebat aciem: lebetes ad hæc ex precioſiſſ. lapidibus, quorum teſſerula annulis inſertæ magno ſoleant precio æſtimari: tabernacula, candelabra & alia plura ſacrorum inſtrumenta, in quibus materia, quæ aurea erat, ob reliquum apparatum, qui diverſis gemmarum coloribus micabat, pene ſordeſcere videbatur. Tranſeo Monocerotis cornu, immenſi, ut aiunt, precij: Principis inſulam, atque alia opera & multa & eximia, quæ fere omnia ille per ocium ſuſtulerat. Verum neq; furtum (ut dicitur) neq; adulterium ullũ diu in occulto fuit, quia alia ratione tam cito ſcelus deprehendi non poterat, ita ſane accidit, ut ipſe ſuo indicio ſit proditus. Erat illi compater Zacharias quidam Grio, Cretenſis & ipſe, ac patricii ſanguinis, homo vel hoc uno exẽplo miræ innocentiæ: huic ſacræ aræ adhibito rem omnem Stamatus ordine enarrat: inde in anguſtiſſ. domicilium, quod Græculus incolebat, abductum immenſum illi furtum retexit. Ad cuius conſpectum quum probæ vir naturæ, ac minime facinoroſæ, obſtupuiſſet, ſceleriſque atrocitatæ pavitans vix ſatis ſuo conſiſteret veſtigio, ferunt ſacrilego homini in animo fuiſſe, eum obtruncare, addidiſſetque omnino ſcelus ſceleri, niſi ille ita occurriſſet, ut diceret, ſe præ nimia lætitia, quod ex inſperato videret ſe ad tantas divitias perductum, pene deſipere. Quibus verbis confirmatus ille cæde abſtinuit. Acceperat interim Grio dono precioſiſſimum ab eo lapidem, atque ob id notiſſimum. Ferunt eum fuiſſe, qui priore parte Ducariæ inſulæ hodie conſpicitur. Per ſpeciem igitur expediendi negocii à fure digreſſus, ſe in curiam proripuit: inde ad Principis conſpectum admiſſus, atrociſſ. retegit facinus: celeritate opus eſſe dicere, ne ille (quem vix multo ambitu verborum ſefelliſſet) mutato repente conſilio ſe aliquo bona cum parte furti illatebraret: & ne fides rei tantæ deeſſet, gemmam dono acceptam ſinu deprompſit. Qua conſpecta miſſi ſunt, qui hominem comprehenderent: atque ita cum eo in poteſtatẽ redacto, omnia quæ ſuſtulerat, ſunt recepta, ut nihil ex tam

precio-

precioſo apparatu (cujus æſtimatio vicies centena aureorum nummum millia æquaſſe dicitur) defuerit. Furti autor ad geminas columnas eſt laqueo necatus. Indici præter aurum, quod in præſentia dono accepit, perpetuum eſt ſalarium ex publico decretum. Hactenus Sabellicus. Eandem hiſtoriam recenſet Petrus Iuſtin. in hiſtor. Veneta lib. 8. In libro autem 14. de alio inſigni furto, quod noſtro tempore ibidem accidit, ita ſcribit: Furtum hiſce diebus inſigne in urbe commiſſum eſt. Nam vir quidam genere Neapolitanus, adulterinis clavibus atrio quæſtorio reſerato, ubi ferreis arculis publici aſſervantur theſauri, ad octo aureorum nummum millia ex ærario abſtulit. Verum is poſt aliquot dies captus, detruncata illi prius dextera, Decem virum juſſu media Rivaldi area, ubi furtum factum fuerat, laqueo eminenti furca ſuſpenſus necatur, meritaſque pœnas luit tanti latrocinii: Quoniam autem theſauri Venetorum Sabellicus mentionem fecit, eumque ſingillatim deſcribit, viſum quoque eſt huc adiicere, quæ Philippus Cominæus hac de re, non minus quam ille oculatus teſtis, quorum unus, ut Plautus ait, majorem fidem meretur, quam auriti decem, recenſet. Eſt Venetiis, inquit, templum Divo Marco conſecratum, ipſi ſacellum vocant longe pulcherrimum & ornatiſſimum. In eo eſt is, qui appellatur theſaurus toto orbe celeberrimus. Ea ſunt ornamenta quædam eius templi, & uniones, ad quatuordecim, omnium quos ego viderim longe maximi, non expoliti tamen, & coronæ duodecim aureæ, quibus ſolebant antiquitus exornari certos dies totidem fœminæ, quæ circumvectæ more conſueto, cum per inſidias eſſent interceptæ à prædonibus, mariti non deſtituerunt illos perſequi priuſquam eas recepiſſent, & coronas illas deinde conſecrarunt D. Marco, & ſacellum ibi conſtruxerunt, in quod Senatus ingreditur quotannis, quo die facinus hoc fuit admiſſum. Hæc Cominæus. Si quis autem plura hac de re ſcire deſiderat, prolixiorem deſcriptionem inveniet apud Albertum Leandrum. Et in quodam Italico libro, qui inſcribitur; De rebus memorabilibus Venetæ Reipub. hæc leguntur: Inter alias res precioſas, gemmas & uniones in theſauro Veneto inprimis oſtenditur pileus, ut vocant, Ducalis, non ita diu factus, cuius precium dicitur excedere ducenta millia coronatorum. Theſaurus hic partim ex ſpoliis Conſtantinopolitanis, quando illa à Gallis & Venetis fuit occupata, aliarumque urbium captarum præda, partim ex muneribus variorum Principum huic Reipub. donatis conflatus eſt. Alii talem fabulam vulgo recenſent; Theſaurum iſtum à quatuor opulentiſſ. mercatoribus fuiſſe Venetias apportatum, & cum illi iudicarent melius eſſe, ut pauciores eum poſſiderent, duos ex illis veneno è medio tollere totidem conſtituiſſe. Quum vero idem plane reliqui duo conſilium inſciis prioribus iniiſſent; ita omnes quatuor periiſſe ſine hæredib.

Lib. 2. de bello Neapolit.

De Inſulis Adriaticis.

Atque hac ratione Senatum Venetum ad ſe eorum bona velut fiſco delata recepiſſe. Hocque putatur indicari quatuor ſtatuis ex marmore Porphyrite ſculptis, prope portam majorem palatii publici, ſe invicem complectentibus. Huc uſque autor illius quem diximus libri. Equidem ter vel quater hunc theſaurum, præſertim quum quotannis publice certis feſtis in templo D. Marci ſuper altare exponitur, magna cum admiratione vidi, ita ut putem ſimilem in Europa, etſi Dionyſianus Gallicus etiam rariſſimus & exquiſitus eſt, inter Chriſtianos vix reperiri.

Caput LXV.

De Phengite lapide, in quo ea, quæ à tergo fiunt, conſpici poſſunt.

VSITATUM eſt, Cæſari in potentiores ſacri Romani Imperii civitates ingredienti, munera quædam à delectis ex Senatu earum urbium bene ominandi gratia, & honoris cauſa (ſicut olim Conſulibus in provincias advenientibus, honoris loco dabatur illud adventicium donum, quod honorarium & à Græcis εἰσόδιον ac εἴσοδον dicitur, non enim tanquam debitum exigebatur) offerantur. Hæc autem ſolent eſſe plerunque aurea pocula, vel vaſa, materia & arte exquiſita, interdum repleta aureis, qui ſub notis earundem civitatum jus cudendi monetam habentium, conflati ſunt. Accidit igitur (ita enim ex viro dignitate & fide præſtanti audivi, ut in celebri Germaniæ urbe ejuſmodi xeniola vel honoraria Maximiliano I. Imperatori in præſentia nonnullorum familiarium ſuorum intimorum offerentur, quæ ſicut tradita eſſent, in cubiculo Cæſareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur enim tunc forte quædam ſpectacula publica in honorem Cæſaris, ita, ut aulici illis inſpiciendis dediti eſſent, eamq; ob cauſam ſinguli locum commodum in feneſtris occupaverant. Cum autem unus ex familiarib. Cæſaris exiſtimaret, & Cæſarem & omnes accurate obſervare, quid foris publice ageretur, quaſi alii honoris cauſa è ſuo loco præoccupato cedens, mox ſeſe ſubduxit, & velut remotis arbitris, ex poculo illo donato tot aureos ſurripuit, quot apprehendere in illa feſtinatione potuit, raptimq; in luculos ſuos appenſos conjecit, ratus neminem hoc ſuum furtum conſpexiſſe. Verum Cæſar, etſi putabatur videndis ludicris rebus ſolummodo intentus, obſervabat nihilominus alia, habebat enim annulum in digito cum gemma, quæ demonſtrabat id, quod à tergo accideret. Hancq; diſſimulanter

ter quum inſpiceret,eum non fugiebat quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis,& aulicis juſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex munificentia ejus de illis aureis oblatis ſingulis portiunculam expectantibus,tandem vocatus à Cæſare ille , qui prius magnam partem pecuniæ , nemine inſpiciente,ut ſibi perſuaſerat , ſurripuerat , juſſus eſt tantundem accipere, quantũ apprehendere manu poſſet,ille neſciens,quorſum iſta munificentia tenderet,ſed conſcientia ſtimulante trepidans perpaucos aureos ex poculo apprehendit.Mox juſſit Cæſar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis,quare hoc fieret,& exiſtimantibus inter ipſos donũ hoc paulatim diviſum iri,tandem ſubridens,Deprome nunc , inquit , & reliquos aureos de loculis,quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis injeciſti , ut ſciam, utrum nunc,vel antea cordatior in accipiendo fueris.Hac inopinata re confuſus ille,& velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſcio quas excuſationes mixtis deprecationib. muſſitãs, coactus fuit in conſpectu omnium ſubtractos aureos proferre,& eos numerare. Quum aũt horum multo major ſumma eſſet,quam illorum:Tollas utramque ſummam, ait Cæſar , habeaſque loco viatici,verum cave,ne poſthac in conſpectum meum venias. Ita cum ignominia ille dimiſſus fuit. Mirum autem alicui videri non debet, tali artificio annulos confici poſſe,ut ea quæ à tergo accidunt , conſpiciantur,cum olim integri parietes eodem modo conſtructi fuerint.Legimus enim apud Suetonium,Domitianum Cæſarem metu inſidiarum , porticuũ, in quibus ſpaciari conſueverat,parietes phengite lapide diſtinxiſſe , ut ejus ſplendore per imagines quicquid à tergo fieret,prævideret.Nec non & hodie Venetiis annuli venduntur,in quibus velut in ſpeculo non ſolum quiſque ſuam imaginem , ſed quæ poſt tergum peraguntur,conſpicere poteſt. Eodem modo Smaragdi,quæ planæ ac leves ſunt,ſpeculi ſpecie referunt , & imagines rerum admotarum ſupine repræſenrant;Ideoque hiſtorici teſtantur:Neronem gladiatorum certamina Smaragdo conſpexiſſe. *In vita Domitiani.*

Caput LXVI.

Subditos plerunque imitari Principum mores.

IN aula Maximiliani II. Imp. optimi , obſervavi , familiares Cæſareæ Majeſtatis pleroſque imitari ſolitos non ſolum colorem veſtitus,ſed etiam formam poculorum , aliarumque rerum , quibus Imperator plerunque uteretur. Sic etiam imitabantur fœminæ illuſtriores , quæ conſpiciebant in Auguſta; ita,

ita ut pelliceæ veſtes,& aliæ res, alioquin tanquam nimis vulgares neglectæ, in majori precio haberentur, eo quod Imperator & Auguſta ijs uti non dedignarentur. Sane hæc in re nihil novi accidit. Videmus enim lapillos & gemmas pluris veniri, quæ divitibus ac opulentioribus in precio ſunt, quam quæ pauperibus & tenuioribus. Vt autem exemplo aliquo hæc res clarior fiat, audiamus, quod olim apud Romanos accidiſſe legimus. Sabina Poppæa illa (cui cuncta alia fuere præter honeſtum animum) quæ à Nerone id inſaniam uſq; adamata fuit, capillos habuit ſuccinei coloris, quos Nero crebris ſermonibus laudabat, verſibuſque ad citharam ſcite cantabat, quo factum eſt, ut puellæ omnes Romanæ & Italicæ, eo tempore ejuſmodi colorem magno ſtudio affectarent, non in coma modo & capillis, ſed in reticulis, annulis, & omni genere ornamentorum. Qua ex re ſuccina gemma, quæ parvo antea æſtimabatur, magno deinde licere cœpit, quod maxime omnium principi grata eſſet. Vnde Plinius de Neronis munere quodam gladiatorio ita ſcribit: Tanta copia ſuccini invecta, ut retia arcendis feris podium protegentia, ſuccino notarentur. Retia enim appoſita erant muro, qui arenam dividebant in theatro, ut ſedentes tuti eſſent à leonibus, pantheris & aliis feris, quæ ſepta tranſilire conarentur. Ex his apparet, ut in magnis rebus, ita in minimis quoq; multum valere exempla ſummorum virorū. Siquide, ut Velleius Paterculus de Auguſto Cæſare ait, FACERE RECTÈ CIVES SUOS PRINCEPS OPTIMUS FACIENDO DOCET. CUMQUE SIT IMPERIO MAXIMUS, EXEMPLO MAIOR EST. Nam populus in regem tanq̄ in edito loco poſitum, & in clariſſima luce verſantem, oculos conijciens, omnia curioſe & diligenter inquirit; quid agat, quid dicat, quemadmodum vivat; & in illius animum quaſi per rimulas inſpicit. Exemplum habemus Romæ in Paſquillo & Marforio, quorum clandeſtini internuncii minuſta quæq; quæ à Pontifice Romano & Cardinalibus, aliiſque aulicis committuntur, licet remotis arbitris fiant, pleraque tamen ſcriptis ſuis in lucem proferunt. Ita ut non abſurde aliquis dixerit, cum iſtic hominibus libertas loquendi & reprehendendi vitia potentiorum, adēpta ſit lapideis ſtatuis, cinctaq̄ occultātur veluti enunciantibus, obturari os non poſſe. Simile aliquid olim poetis apud ſacellum Priari, quod fuit in Exquiliis, ubi erant horti Mecœnatis, uſitatum fuiſſe ſcribit Gyraldus, Sic apud Alexandrinos teſte Suida, certis diebus in curribus homines vecti, quibus hoc munus datum eſſet, totam urbem peragrabant, & ſtantes ubi vellent, & domo aſtantes cuiuſcunque viſum eſſet, vere de plauſtro canebant: nec falſa convicia, ſed vera crimina obiiciebant. Operam enim dabant, ut accurate probra civiū exquirerent, & hæc incorrupte proferrent, & ob hoc omnes improbitatem averſarentur, Sed ne longius à propoſito digrediamur. Quin ipſi parietes, ut Ioh. Ant. Viperanus ait: ita

Lib. 37. c. 3.

In hiſtoria Romana.

De poetar. hiſtor. dialog 4

In hiſtoricis.

ita me Deus amet, loqui, & omnes voces, actiones, mores Principum edicere, & arcana proferre & divulgare videntur, ut nullum neq; dictum, neque factum illorum diutius latere poſſit; & quod gravius eſt, univerſi minima quæque illorum errata ſtudioſe animadverterunt. Quin imo eorum mores & vitam ita plerique imitantur, ut exemplo vel maxime inveteratos mores & opiniones facilime immutent. Qua propter Tilius recte monet, inprimis neceſſarium eſſe, ut regis domus munda honeſtaque conſervetur. Nam ſi qua virtutis monumenta in ea Rex conſtituerit; ea totum regnum proſequetur: ut è contrario præceps in vitia fertur exemplo regiæ. Hoc non ignoravit Martialis, qui recte ad Domitianum ſcribit:

De Rege & regno c. 13.

Lib. 2 de rebus Gallicis prope fin.

Lib 9. epig.

Nemo ſuos (hæc eſt aulæ natura potentis)
Sed domini mores Cæſareanus habet,

Huc Claudianus quoque reſpexiſſe videtur, quum ait. — In paneg. de quarto conſulatu Honorij

——componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Et in laudibus Stillicon. — Paneg. 1.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
Utq; ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.

Cōfirmatur hoc memorabili exemplo in hiſtoria Scotica Buchanani. Cum enim Ioſina Rex Scotorum, medicorum & chirurgorum familiaritate delectaretur, brevi reliqua nobilitate in mores Regis eunte, factum eſt, ut multis ſeculis nemo eſſet in Scotia illuſtriore natus loco, qui vulnerū curationē, non teneret. Ideoq; idem autor Iacobum IV. Regem Scotiæ commendat, quod è vetuſta gentis conſuetudine vulnera ſcientiſſime tractare ſciret. Et ſupra recenſuimus de Philippo Bono Duce Burgundiæ, quod autor ſuo exemplo fuerit, ut præcipua pars nobilitatis comas ſuas, quæ illo ſeculo magna diligentia nutriebantur, radi juſſerit. Sic quoque cum Rex Franciſcus I. Rex Galliarum ut vulnus in capite acceptum facilius curaretur, tonſus eſſet; id ipſum mox aulicos omnes imitatos eſſe, hiſtorici ſcribūt. Huc referri poteſt proverbiū, τὰς δεσποίνας αἱ κύνες μιμοῦνται Nam plerunq; accidit, ut ij qui ſubſunt, mores eorum exprimant, ſub quorū imperio degunt. Hoc adagium à Platone quoq; uſurpatur. Id etiam obſervavit Montanarius Patavinus, olim poeta inſignis, qui à Bernardino Scardeonio celebratur, ibiq; ejus verſus aliquot, ſinguli ſententias memorabiles complectentes, recitantur, ex quib. licet primus potiſſimum meditationi noſtræ convenire videatur; tamen reliquos quoq; cum nō ſint plane extra propoſitum, & alibi, ut opinor, non reperiantur, contineantq; doctrinam ſalutarem, adjungere volui:

Lib. 4.

Lib. 13.

Cap. 36.

Lib. 8. de Republ.

In deſcriptione urbis Patavinæ lib. 1. claſſ 10. de claris Gram. Rhet. & Orat.

Qualis convictus,talis formatio morum.
Nemo quidem nunquam quantumlibet Argus aberrat.
Auget,non minuit mala conſuetudo reatum.
Gens ſine juſtitia,ſine remige navis in unda.
Multa fidem paucis adimunt mendacia veris.
Quicquid nocte tegunt tenebræ,Sol mane revelat.
Accendit culpam facilis dimiſſio pœna.
Vix poſſunt male cœpta bonum contingere finem,
Cautius eſt,quando graviora timentur,agendum
Diligitur tector ſcelerum,depenſor oditur.
Furari famulos dominus compellit avarus.
Res eſt difficilis caſtam bene ducere vitam
Nulla fere maior,quam caſte vivere pugna.
Sola namque ſuum finitur morte duellum.

Cæterum ut meditationem noſtram proſequamur,de vitiorum in principibus pernicioſa imitatione eſt verboſa quaſi diſputatio in quadam Gregorij Nazianzeni oratione ubi dicitur:Nullã eſſe tam præparatam imbuendo veſtem ad colorem,neque tam idoneam ad odorem recipiendum , neq; tam peſtilentem halitum ullum in aere diffundi,cujus contagione animantes inficiantur,quam ſoleat celeriter principum virorum pravitate atque vitiis compleri vulgus multo quidem citius,quam è contrario virtute. Quæ eadem diſſeruntur à Cicerone demonſtrante,Peccata principum plus excẽplo quam peccato nocere. Siquidem exempla,ut Sebaſt. Foxius Morzillus Hiſpalenſis ait , uſq; adeo movent hominum animos,ut quoniá eo ſunt illi ingenio ut quod ab aliis fiat,ſibi quoq; putent faciendum,vel vitia, etiam & ſcelera aliorum ipſi imitentur.Sumus enim omnes invicem veluti ſimiæ factorum & dictorum noſtrorum,ſicut & ſimiæ quoq; ipſæ noſtri. Ita cernimus hominis unius ſcelerati & impuri vitam,quaſi morbum late ſerpentem & contagioſum,aliorum mores corrumpere:ſic mali principes non tam detrimenti id rebuſpublicis afferunt,quod eas male adminiſtrant, quam quod exemplo ſuo cunctos depravant:ſic patres vitioſi filiis ſunt pravitatis cauſſæ & exemplo.Illuſtrius hoc fit ex Ludovici XI.Regis Galliarum hiſtoria. Is enim quum Carolum filium fortaſſe propter valetudinis imbecillitatem, ut Vincen. Lupanus memoriæ tradidit,ſcire latine vetuiſſet præter unũ illud, Qui neſcit diſſimulare,neſcit regnare , malo & à peſſimo principe petito forte exemplo.Nam Tiberius nullam æque ex virtutib. ſuis quam diſſimulationem diligebat,ut refert Corn.Tacitus.Ludovici conſilium ita male interpretati ſunt nobiles Franci,ut nullum literarum genus nõ contẽpſerint: Gulielmũ Bellajum autẽ,quum ad belli gloriam literas addidiſſet, deinceps primum

Lib.3. de Legibus De hiſtor. inſtit.

Lib.1. de Magiſtrat. Franc.

primum Gallos docuiſſe, nobilitati non officere bonas literas tradit ibidem idem autor. E contrario quum Franciſcus I. Rex Galliæ miro ſtudio bonas & liberales literas doctoſque foveret, plerique eum imitati idem fecerunt, ut idem Lupanus teſtatur. Nobiles, inquit, Franci ita perpetuo à literis abhorruerunt, ut illis literarum ſtudium ſordidum videretur. Quorum liberi quum ejus ætatis eſſent, ut laborem equeſtrẽ ferre poſſent, familiis principum & procerum addicebantur, ubi aliquot annos, quoad pubeſcerent, equitandi & venandi ſtudiis dediti, quum ephebis exceſſiſſent militiæ totos ſe dabant. At nunc Dei primum, deinde Franciſci Regis benignitate in literatos literarumq; ſtudioſos, quod ante vitio vertebatur, nunc laudi tribuitur. Hoc Tilium movit, ut diceret, literas equeſtris ordinis nobilitatem confirmare, & ab ignobilitate vindicare. Idipſum etiam Bodinus obſervavit, ubi dicit ad illuſtrandum dictum Platonis: Quales in repub. principes fuerint, tales fore cives, non longius exempla petenda eſſe, quam à Franciſco Rege Galliæ, qui ut primum literas, à quibus ſui majores ſemper abhorruerant, amare cœpit, ſtatim nobilitas ſecuta eſt: deinde reliqui ordines tanto ſtudio conquiſierunt, ut nuſquam literatorum exiterit major copia. Mira ſane res eſt, quod Galli à majoribus ita degenerarint, & oſores bonarum literarum antequam cultiores exemplo Regum evaderent, facti fuerint, cum tamen Strabo eos hiſce verbis ob ſtudia diſciplinarum commendet: Hæc Maſſilienſium inſtitutio Romanorum hodie nobiliſſ. quemque pellexit, adeo, ut pro peregrinatione, quam ſtudiorum cauſſa Athenas pridem ſuſcipiebant, diſciplinarum cupidi nunc illuc ſe conferant: quorum æmulatio Gallos quoque excitavit, ut pace per Galliam cõpoſita, ipſi otium à rebus bellicis amplectentes, ad diſcendi inſtitutum animum appellerent, non viritim modo ſed etiam univerſium per urbes, quippe qui dicendi magiſtros (quos Sophiſtas appellant,) privato publicoque impendio oppidatim ſuſcipiant, ſalarium illis ſtatuentes, ac medicis. Eadẽm accidere Germanis, teſte eodem Bodino, qui inquit: Quum olim inveterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent, nunc tantum profecerunt, ut humanitate Aſiaticis, militari diſciplina Romanis, religione Hebræis, philoſophia Græcis Geometria Ægyptiis, Arithmetica Phœnibus, Aſtrologia Chaldæis, opificiorum varietate populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. Recte itaque ratiocinatur Cominæus hoc modo: Doctrina vel meliores reddit homines vel deteriores, pro cujuſque natura & inclinatione: ſed tamen veriſimilius eſt, aliquem ea fieri meliorem. Nam quo quiſque magis, quid ſe deceat, intelligit, eo vehementius ipſum neglecti pudet officij: & etiamſi non omnino ſibi temperet à maleficio, tamen ne plane modum excedat, cavet. Ac iſtud quidem uſu compertum habeo. Multos enim novi, quos à pra-

Lib. 2. de Magno Conſilio.

In Methodo hiſtorica.

Lib. 4.

Lib. 10.

à pravis & illaudatis conſiliis erudiiio ſola retraxit. Huc etiam accedit metus divini numinis. Quanta enim ſit peccati magnitudo, & quãtopere Deus offendatur flagitiis, docti non paulo melius, quam homines imperiti cognoſcunt. Qui ſunt igitur male inſtituti principes, quantum ſit munus, quod acceperint à Deo, non intelligunt; & ipſorum familiares, ne malam illis gratiam concilient, diſſimulant: & ut ex omnib. forte ſit unus, qui fideliter admoneat, is tamen ſuæ ſententiæ nullos habet approbatores, ac fere ſit, ut ridiculus habeatur. Sed ut hoc caput exemplis veterum abſolvamus, peccata

Lib.13 ann. principũ facile imitatores reperire, confirmatur facto Neronis, ſicut Cornelius Tacitus refert, & à Suetonio in vita ejus mentio fit, cum itineribus urbis, & lupanaria & diverticula, veſte ſervili in diſſimulatione ſui compoſitum pererraſſe, comitantibus qui raperent ad venditionem expoſita, & obviis vulnera inferrent adverſus ignaros, adeo ut ipſe quoque acciperet ictus & ore præferret. Deinde inquit, ubi Cæſarem eſſe qui graſſaretur, pernotuit, augebanturque injuriæ adverſus viros fœminaſque inſignes, & quidam ſimili licentia ſub Neronis nomine multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur, &c. Memorabile poſitum eſt, quod

Lib. 4.c 20. De ſuavitloq. & intemperant. Athenæus de Philippo Rege ex Theopompo refert. Philippus, ut plurimam habuit in poteſtate pecuniam, eam ocyus non expendit, ſed prodegit & projecit, omnium hominum peſſimus rei ſuæ diſpenſator, & non ipſe tantum, ſed etiam comites, atq; ex familiarib. intimi. Nullus enim, [illegible] a excepti[illegible] recte vivere didicerat, aut modeſte ſuam familiam regere. Ejus autem inſolentiæ præcipua cauſſa Rex fuit, qui ſumptuoſior juſto, avaritiaq; et crimine repleta, & omnia incõſulta facilitate donaret, acquireret, faceret. Bellis & militiæque aſſueto nunquã vacuit rationes ſubducere quantum [illegible], quantum expenſi. Præterea neceſſarii ac familiares ejus diverſis ex locis ad illum confluebant, alii ex eadem provincia, alii ex Theſſalia, alii ex aliis Græciæ regionibus: non optimi & virtutis reſpectu delecti; ſed ut barbaris vir, Græcis quiſq; petulans fuit, impurus moribus, audax, in Macedoniam hi omnes congregati, amici Philippi vocabantur. Neque mirum hoc fuit, Phi-

Lib.6.c.6. lippum ſui ſimiles ſocios habuiſſe, cum idem autor Theopompum rurſus alleget, dicentem, eum viros modeſtos, rerumque ſuarum ſtudioſos repro-

Evagrius l.3 c.1. Eccleſ. hiſt. baſſe, prodigos autem atque inter pocula & talos viventes laudaſſe, & in honore habuiſſe, &c. Salutaris itaq; eſt monitio, Imperatorem non ex eo, quod aliis imperat, ſpectari debere; ſed ex eo, quod ſeipſum ita regere & moderari poteſt, uti nullum abſurdum voluptatis genus ſinat in animum irrepere; ſed ita invictum ſe ab intemperantia præſtet, ut vita ejus ſit tanquam imago virtutis, quam imitentur ſubjecti ejus & ad virtutem erudiantur. Poſtremo manet manebitque vera ea ſententia, à ſapientiſſimo viro literarum

prodita

prodita monumentis, mutatione temporum, eventu vario, per omnes ætates comprobata, cum principum moribus atque inſtitutis, privatorum hominum ſenſus & ſtudia congruere. Eſt enim ita more comparatum, ut in eorum, qui imperant, vitam ii qui parent, veluti in ſpeculum intuentes, dicta ſimul & facta diligenter animadvertant. Inde oritur cupiditas imitandi inde fit ut aut virtutes emanent, aut vitia deriventur. *Paul Manutius lib. 11. epiſtol.*

Caput LXVII.

De bubone inauſpicata ave, & Iohanne XXIV. Pontifice Romano.

Etsi Tartari Aſiatici bubonem (eo quod ipſorum primum Imp. Changium Camum, in fuga ſub arbuſculis deliteſcentem ab hoſtibus protexerit. Quum enim illam avem conſpicerent, non putabant ibi aliquem in latebris eſſe) magno in honore habent, ita ut felices putent, qui pennas de ea ave ſuper galeis vel pileis geſtent: tamen Plinius bubonem recenſet inter inauſpicatas aves. Bubo, inquit, funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa, noctis mōſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbib. aut omnino in luce viſus dirum oſtentum eſt, &c. Unde accidit ob hanc avem viſam & auditam non ſolum Urbem ſæpenumero luſtratam fuiſſe, teſte eodem Plinio, ſed etiam anno Urbis conditæ D. C. XIX. & ſequenti, exercitus Romani oppreſſionem ad Numantiam, eam portendiſſe creditum eſt. Inter prodigia, quæ mortem Commodi Antonini Imp. præceſſerunt, etiam hoc refertur: bubonem ſupra cubiculum ejus deprehenſum eſſe tam Romæ quam Lanuvii. Et Ammian. Marcel. inter prodigia quæ præceſſerunt mortem Valentiniani Imp. recenſet, Bubonem culminib. regū lavacri conſidentem occentantemque funebria nulla jacientium ſagittas & lapides concupibili dextra, hęc enim ſunt ejus verba cadere potuiſſe. Eodem modo talis dira avis, ut aliquid de noſtris temporibus dicam, Ann. M. D. XLIII. circa brumam diu ſuo prodigioſo ululatu perterrefecit Herbipolenſes in Franconia Orientali, quem paulo poſt ſecuta ſunt cum peſte atrocia bella, aliæque calamitates, ſicut in eorum Annalibus legimus. Hæc quum legerem, & meditarer, venit mihi in mentem, quæ Nicolaus à Clamengiis Doctor

Haithon. Armen. De Tartaris c. 16.
Li. 10. c. 11.
Ælius Lampridius.
Lib. 39.

egregius, & Archidiaconus Bajocenſis, de ſuo coætaneo Baldaſare Coſſa, qui poſtquam ad pontificatum Romanum pervenit, Iohannes XXIV (ut ait Platina) appellari voluit, in ſua diſputatione de concilio generali recenſet, cujus verba aſſcribenda putavi. Convocaverat, inquit, ante annos paucos ferme, Romæ concilium Eccleſiæ, maxima quorundam cum inſtantia Baldaſar ille perfidiſſimus, nuper è ſede Petri, (quam turpiter fœdabat) ejectus, in quo pauciſſimis concurrentibus extraneis, ex aliquibus qui tunc erant Italicis, ac curialib, ſeſſiones aliquot tenuit, in reb. ſupervacuis, nihil ad Eccleſiæ utilitatem pertinentib. tempus terendo conſumptas. Quum igitur ante primam concilii congreſſionem, pro invocatione ſancti Spiritus, ſolito fuiſſet de more miſſa celebrata, ubi concilium aſſedit, ipſeque Baldaſar in parata ſibi cathedra ſublimior ſederet, ecce dirus ac feralis bubo, funeſtis auſpiciis alterius (ut ferunt) calamitatis ſemper nuncius, è latebris ſuis erumpens, cũ ſua illa horrifica voce, continuo advolat, ſuper trabemq; templi mediã, oculis in Baldaſarẽ directo intuitu conjectis aſtitit. Cœperunt univerſi mirari, quod nocturna avis & lucifuga, diurna luce in turbæ mediũ advolaſſet, nec latuit, omen ex prodigio, non immerito auſpicabantur. En, inquiebant, ſuppreſſa voce alter ad alterum, in ſpecie bubonis ſpiritus adeſt. Quumque cæteri, & ſe mutuo & Baldaſarem ſpectantes, vix riſum tenerent; Baldaſar ipſe (in quẽ ſolum illa fixa acie oculos intenderat) rubore ſuffuſus, ſudare, anguſtiari, atque intra ſemetipſum æſtuare cœpit, tandemq; nõ inveniens, qua aliter poſſet ratione ſuæ tantæ confuſioni conſulere, ſoluto concilio, ſurgens abſceſſit. Secuta eſt deinde altera ſeſſio, in qua rurſum more ſimili, licet, ut credo, minime vocatus, bubo adeſſe non omiſit, verſo ſemper in Baldaſarẽ contuitu. Quem ille rediiſſe conſpiciens, majori quam prius verecundia meritò conturbatus eſt, nec illius ultra ferre prævalens conſpectum fuſtibus illum terrificiſque clamoribus abigi præcepit. Sed nec vocum inquietudine, nec aliis tremefactus moleſtiis, effugere voluit, donec fuſtium crebris ictibus acerrime pulſatus in conſpectu omnium exanimis decidit. Hæc ex quodam amico fideli didici, qui illis diebus recto gradu Roma veniebat, ſuper quibus quum propter rei inſuetudinem hæſitare cœpiſſem, per me vehementiſſ. adjuratus veriſſima ſe retuliſſe confirmavit. Addebat autem omnes qui aderant, in magnum contemptum atq; irriſionem concilii ex hac re adductos, paulatimque toto delapſo concilio, nihil prorſus auctum eſſe fructuoſum. Hactenus Nicolaus de Clamengis. Vixit autem is tempore Sigiſmundi Imp. quum Conſtantienſe concilium celebraretur, anno Domini M. CCCC. XVII. quo tempore edidit ſuam diſputationem, (in qua hæc hiſtoria inſerta eſt) & alios tractatus. Hic Johannes XXIV. Pontifex Romanus, quum à Conſilio Conſtantienſi propter enormia ſcelera remotus eſſet à pon-

pontificatu, retractus in diſſimulato habitu ex fuga à Palatino Rheni in arce ſua Manheimenſi, ubi adhuc carcer ejus conſpicitur, diu in cuſtodia habitus fuit, in qua verſus ſequentes compoſuiſſe dicitur. Nam Platina & alij ſcribunt, eum doctum & acerrimi judicij fuiſſe:

Qui modo ſummus eram, gaudens & nomine praſul,
Triſtis & abiectus nunc mea fata gemo.
Excelſus ſolio nuper verſabar in alto,
Cunctaq; gens pedibus oſcula prona dabat.
Nunc ego pœnarum fundo devolvor in imo;
Vultum deformem quemq; videre piget.
Omnibus è terris aurum mihi ſponte ferebant,
Sed nec Gaza juvat, nec quis amicus adeſt.
Sed varians fortuna vices adverſa ſecundis
Subdit, & ambiguo nomine ludit atrox.
Papa fecit.

Cum autem in concilio illo, ei quadraginta articuli, quibus accuſabatur, numero & pondere gravia facinora, & delicta continentes, obiicerentur, numque ille ſe defendere poſſet, fertur, eúm ad amicos dixiſſe, unum eſſe adhuc aliud peccatum, magnitudine cætera cuncta ſuperans, cujus ſe vehementiſſ. pœniteret, percunctantibus vero quodnam id eſſet, reſpondiſſe: quod Alpes tranſiiſſet, ſignificans quod ſibi deterrime conſuluiſſet, accedendo ad concilium [illegible] teneretur, neque amplius turbandi res communes haberet facultatem. Hic poſtea liberatus, quum pro ſuo legitimo ſucceſſore Martinum V. agnoſceret, ejuſque pedes mirantibus cunctis oſculatus eſſet, motus is ejus humilitate, paulo poſt in Cardinalium numerum eum aſſumpſit, Tuſculanumque epiſcopum creavit. Verum poſt aliquot menſes animi dolore, uti creditum eſt, Florentiæ mortem obiit, Anno Domini M. CCCC. XIX. ubi à Coſmo Medice (qui ei familiaris, & ut fama eſt, ex depoſita pecunia egregie ab eo ditatus fuit) honorificentiſſ. in D. Iohannis Baptiſtæ templo magna adhibita funeris pompa, ſepultus eſt. Ejus Epitaphium tale refertur,

Baldaſar inprimis vocitabar, & inde Iohannes:
Depoſitus rurſum Baldaſar ipſe vocor:
Dives eram nuper, quo nullus major in orbe;
En mihi divitias abſtulit hora brevis.
Dum cathedram Petri luſtro paucisque diebus:
Poſſedi, plures procubuere mihi.

Balæus de Roman. Pontific. lib. 6.

Peſtis

Peſtis avaritiæ me cæcum reddidit, aurum
Plus juſto ſitiens munera ſacra dedi.
Heu mihi! quam duxi, ſponſa CHRISTI *ſine ruga,*
Scandala magna nimis ſordida vita dedit.
Propter quæ ſcelera, excelſo ſynodus ſacra Petri,
Me velut indignum depulit è ſolio.
Pontifices igitur moniti ſint temporis hujus,
Exemplo noſtro ne ſacra dent precio.

CAPUT LXVIII.

De avium pugna & ſolertia earum, nec non & de ſerpentibus memoratu digna.

Lib 10. c. 76. PLINIUS ſcriptum reliquit, omnibus annis advolare Ilium ex Æthiopia aves, & confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Ægypto circa regiam Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnare Meleagrides, Africæ gallinarum genus in Bœotia. Verum hæc Pliniana antiquitate obſoleta omittamus, & audiamus, quid Iovianus Pontanus gravis auctor de conflictu avium ſcribat: Anni, inquit, hujus (qui fuit à nato CHRISTO milleſimus, quadringenteſimus ſexageſimus primus) exitu in campis, qui Beneventũ inter Apiciumq; interiacent, fœdum certamẽ inter corvos milvioſq; exortum eſt: ſive oſtentum illud fuerit, prognoſticumq; futuræ ad Trojam pugnæ: ſeu naturalis contentio, quod multitudine locuſtarum, iis in campis, eo autumno prognatarum, quib. alites ipſi veſcantur, pugnatum ſit ob paſtus cupiditatem. Primo igitur è certamine, (nam bis pugnatum eſt) quod miluij acriotibus magiſque falcatis armati eſſent unguibus aliſq; uterentur patentiorib. majoreſq; captarent auras, corui cum diſceſſiſſent inferiores, paucis poſt diebus, ac ſi imploratis aliunde auxiliis, rediere denſiore agmine generis ſui volucrum. Quod idem factitatum à miluiis. Cœpta igitur acri in aere pugna corui ſenſim quaſi inito conſilio, arteque hac uſi, intra vineta ſubſidere, ſtanteſque aut ſuper vitibus jam defrondibus, aut ſuper editioribus ramis, trunco ve eminentioribus, roſtra ſubrigebant, ingruenteſque alis atque unguibus milvios ſuffodiebant roſtris quaſi pugionibus. Itaque cernere erat cadentes paſſim atq; exenteratos milvios, ſingulorumque

In fine lib. 1. De Ferd. 1. Alfon. F.

que

que ad caſum conclamare corvos, crocitatuque ſignificare victoriam, & tanquam cohortari aciem cantu, atque excire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certatum eſſet diutius, plenis tandem cadentium milviorum campis, ipſi tanquam in inſidias delatos ſe intelligentes, pugnam deſeruere, confeſſi volatu fugam, atque alitis hoſtis, ſuper ſtragem volitantis victoriam. Hic vero elatus victoria corvus atque in cædem verſus, in ſtratos humi milvios ſævire, iramque ad rabiem exercere, conficere roſtro ſemineces, atque è mortuorum aut capitibus cerebrum eruere, aut haſta è viſceribus inteſtina trahere unguibus, carpere præcordia, ac diſcindere armos roſtris; demum nihil iræ reliquum facere, nihil non permittere rabiei. Atque ex hoc certamine victor plures dies perinde ac direptis hoſtium caſtris liber, lætuſque paſſim ferebatur. Hanc pugnam volucrumque conatus tantos plurimi mortales ſpectatum quum veniſſent, quo ſtragem ipſi cernerent, per vineta campoſque vagabantur. Itaque alii pugnæ genus acre cruentumque, ſtragem alij tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vaſtitatem, & congeſtos quaſi cæſorum acervos, ſuſpicerent, nemo tamen qui non futurum brevi contendentium exercituum auguraretur certamen, partiſque alterius calamitatem. Hæc Pontanus, cuius verba receuſere libuit, cum propter elegantiam ſtyli, tum propter luculentam narrationem hujus memorabilis & portentoſi certaminis. Etſi autem fieri potuit, ut iſtæ aves prædam locuſtarum iſtis in campis, ſicut utraque ad illam avida eſt, ſectatæ ſint, & ob eam cauſam inter ſe dimicarint, cum præſertim & Plinius tradat, Seleucides aves incolis Caſij montis fruges à locuſtis tutas ſervare; tamen hoc certamen non fortuitum fuiſſe, exitus pugnæ ſanguinolentæ, quæ illis in locis paulo poſt evenit, declaravit. Nicetas quoque de pugna cornicum & corvorum ſcribit, quæ accidit inter iſtas volucres ante atrocem Scytharum, Joanne Myſo duce in Thraciam incurſionem. Hæ, aliæ à Septentrione, aliæ ab Auſtro in unum locum congregatæ, inter ſeſe velut acie quadam inſtructa acriter conflixere, Corvi qui à Septentrione venerant, meridionalium cornicum phalanges in fugam verterunt. Paulo poſt Scythæ cum Italis conflixerunt, & Itali magna clade accepta ſuperati ſunt. Eodem modo Sabellicus refert, pridie quam Veneti fœdiſſimam cladem ad Sapientiam inſulam acciperent, corvorum vim ingentem ſupra claſſem conflixiſſe, atque alteram partem ita vexatam, ut plumæ cruorque fuſus in Venetas triremes decideret. Huc addi poteſt, quod Ricardus Dinothus memoriæ tradidit: Quod circa tempora Alberti Cæſaris in Gallia ad Leodium corvi accipitreſque adeo atrociter conflixerint, ut cruor & plumarum vis ingens in terram defluxerit; ſed poſt acrem dimicationem accipitres ſuperiores exitiſſe. Vbi quoque refert, quod in Italia ex pyro arbore duo formi-

Deca 2. li. 3.

In aduerſariis de prodigiis.

carum examina, ex adverſo concurrentia, pugnam ediderint inſignem, cædemque utrinq; teterrimam, multis ad id ſpectaculum accurrentibus. Paulo poſt acerrimum bellum ſecutum inter Inſubres & Venetos, & Leodienſes cum Burgundis prælio cruentiſſimo decertaſſe; quo ad triginta hominum mill a cecidere. Addit ibidem & hæc: Regnante apud Gallos Carolo VIII. in Britannia Armorica, in ſubjectis Sanctalbani campis, ex diverſis Galliæ partibus affluentes picarum & graculorum greges ſumma contentione decertarunt, & poſt variam utrinque cædem graculi victoria potiti ſunt. Sequenti anno Francorum & Britannorum acies infeſtis ſignis depugnarunt, & Franci de Britonibus inſignem victoriam, captis eorum ducibus, reportarunt. Nuper quoque, Anno nimirum 1587. menſe Decemb. in Croatinis finibus ad Wihizium, Caroli Archiducis Auſtriæ caſtrum, quaſi nubes quædam anatum & anſerum aliquot ſane myriadum advolavit, ſeque proximum in ſtagnum demiſit: ubi noctu ſtrepitus ingens pugnantiu inter ſe volucrum in tota vicinia ſeque mutuis conficientium vulneribus, auditus fuit. Egreſſi poſtridie milites, cives, agricolæ, tantam & annatum & anſerum copiam, ad fumum, ad aerem exſiccandorum congeſſerunt, ut diu tam opima ſint victitaturi commode præda. Nam alii 100. alii 200. plures alii, pauciores ve collegerunt mactatas ab ſe invicem volucres. Tandem è prato quodam ſpacioſiſſimo ſublatis ſuperſtites alis avolarunt. Hæc ita refert Leunclavius noſter. Et paulo poſt addit: Sub finem anni Decembri menſis, Croatinis in finibus aliquot millia Turcorum à noſtris, numero longe impares, paribus fuiſſe cæſa, & inter eos Baſſæ Boſnenſis fratrem. Anno quoque ſequenti menſe Februario, noſtros Copanum, arcem non procul [illegible] Balatone, tunc temporis congelato, quo tres Turcorum Begi contenerunt, ex inopinato adortos cepiſſe, in qua fuerint mille Turcorum plus minuſve capita. Eodem anno menſis Auguſti die octavo, Georgium Serinium Comitem cum aliis CisDanubiani limitis cuſtodibus, Turcos non abſque ingenti cæde recuperata præda, ſupra Catzerolacum ad unum à Caniſa milliare, viciſſe & profligaſſe, captis & cæſis hoſtibus circiter 5000. Similem pugnam noſtrorum patrum memoria in Caramania accidiſſe, inter terreſtres & fluviatiles ſerpentes, hiſtoriæ teſtantur, qui per triduum inter ſeſe magna contentione certarunt; quod certamen pluſculos poſt dies ſecutum eſt prælium atrociſſ. inter Turcos, ob inteſtinas ſimultates & regnandi cupiditatem. Obſervatumque eſt ex illa parte victoriam ſtetiſſe, in qua ſerpentes fuere ſuperiores. Eodem modo anno ſalutis M.L.IX. non procul à Tornaco, multitudo colubrorum prælio concertantes non antea ceſſaverunt, quam induſtria populi circumſtructo igne comburerentur.

In ſuppl. annal. Turcicorum.

Chriſtianus Maſſaus. lib. 16.

Caput LXIX.

De ſerpentibus peculiaria.

NOn tantum in ſacris literis legimus hominem nuper creatum in Paradiſo, per ſerpentem ſubdola perſuaſione diabolica deceptum fuiſſe, ſed paſſim multæ hiſtoriæ extant de ſerpentibus quod conſpecti ſint veluti irritamenta illecebrarum, & quaſi coitum expetentes cum fœminis. Quis autem ludibria Sathanæ licet magis in illo, quam in hoc, non animadvertat; Cæterum Hebræi omnes conſentiunt, Diabolum, Deo permittente, plurimum in genitalia & concupiſcentiam poſſe, dicentes allegorice Sathanam à ſerpente ferri. Serpente vero ἀλληγορικῶς voluptatem, quæ in ventrem incumbit, ſignificari Philo & Hebræi tradunt. Alexandro Magno perſuaſum fuit, matrem ſuam Olympiadem à dracone, quem Iovis Genium ſuperſtitioſa antiquitas credidit, gravidam factam. Unde quum Alexander ita ad matrem ſcripſiſſet: Rex Alexander Iovis Ammonis filius, Olympiadi matri ſalutem dicit: illa feſtiviſſime ita reſcripſit; Amabo quieſcas, neque deferas me, neque criminere adverſus Iunonem. Magnum illa prorſus mihi malum dabit, quum tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris. Hoc quoque de Scipione Africano traditum eſt. Famam enim ſparſam eſſe refert C. Oppius, qui ejus vitam conſcripſit, & Livius, nec non & Gellius, qui ſe hoc ſumpſiſſe ex Oppio, & Iulio Higino fatetur, cum ex anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris ejus perſæpe viſam prodigij ejus ſpeciem, interventuq; hominum evolutam repente, ex oculis elapſam. Hujus rei Valer. Max. & Plutarchus in ejus vita quoque mentionem faciunt. Idem de Auguſti matre traditum eſt à Suetonio. Scribit enim Attiam, quam ad ſolenne ſacrum media nocte veniſſet, poſita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormiſſe, draconemque repente irrepſiſſe ad eam pauloque poſt egreſſum, illamque expergefactam, quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe; & ſtatim in corpore ejus extitiſſe maculam, veluti depicti draconis, nec potuiſſe unquam eximi, adeo ut mox publicis balneis perpetuo abſtinuerit. Auguſtum natum menſe decimo, & ab hoc Apollinis filium exiſtimatum. Galerius quoque Imp. qui quod ortus parentibus agrariis, & paſtor armentorum fuiſſet, armentarius dictus eſt, inſolenter affirmare auſus eſt, matrem ſuam more Olympiadis Alexandri Magni genitricis compreſſam à dracone, ſemet concepiſſe. Etſi autem hæc revera accidiſſe hiſtorici teſtantur, ideoque ludibria diabolica fuiſſe negari non poteſt:

Bodinus lib. 2. c. 1. de Mag. dæmono.

Gyraldus lib. 15. hiſt. deorum.

Varro in fragmentis.

Lib 7.

Lib. 7. c. 1.

Lib. 1. cap. 3.

Sext. Aurel. in epitome.

poteſt: tamen in ſomno ſerpens viſus nonnunquam futuræ felicitatis indicium fuit. De qua re habemus exemplum memorabile in matre Georgij Caſtrioti, qui à Turcis Iſchenderbeg, vulgo autem Scanderbegus dictus fuit, cujus infra mentio fit. Ferunt enim, ſicut Martinus Barletius ſcribit, quod quum concepiſſet eum mater, ſerpentem ſe enixam ejus magnitudinis ſomniarit, qui totam fere operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos abſorberet, caudam vero teneret in mari inter Chriſtianos & Veneti maxime imperij terminos. Narratum id ſibi, Iohannes Princeps Epiri ejus pater, quum non ejus generis res eſſet, quæ ex tis ullis ſcrutaretur, vel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia ſolatus uxorem, naſciturum ex ea virum ominatus facile clarum bello factiſque, qui Turcarum ſimul hoſtis accerrimus, idemque dux feliciſſimus, & Chriſtianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuus exiſteret. Nihil fefellit ſe, vel alios ſolicitus parens, ſed aucta matris eſt vaticinio fides puero nato. Namque aliud pulchrius longe clariuſque bellici decoris ſignum in dextro infantis brachio viſum, forma enſis ita expreſſa ut manu facta videretur. Hæc Barletius. Sed ne diutius in ſomniis immoremur: Eodem modo hiſtorici ſcribunt, ſerpentes deprehenſos eſſe aliquando amaſios puellarum, omniaq; & amoris & nequitiæ ſigna præbuiſſe. Extat memorabile exemplum apud Plutarchum de ſerpente, qui Ætolæ cujuſdam virginis amore captus, noctu eam adire ſueret, puellæ corpori circumfuſus, hac atque illac illabens illam nunquam neque ultro neque invitus lædebat, opportuneque ſub diluculum recedebat. Quod quum ij, quibus puella curæ fuerat, intellexiſſent, eam alio migrare compulerunt. Serpens per triduum & quatriduum non adeſſe, ſed diligenter accurateque circuire, illam quæritans, quam ubi mox invenit, tum illi obviam factus, non uti ſolitus erat, mitis & blandus, ſed aſper & horridus in illam inſiliit, manibuſque primum ſpira ad corpus aſtrictis, caudæ reſiduo femora flagellabat, levem quidem iram præſe ferens, ſed quæ licet indulgentia aliqua permixta eſſet, caſtigationem tamen aperte demonſtraret. Hæc Plutarchus, & ſit fides penes autorem. Ex hoc conſtat, non ſine cauſa ſerpentes veteribus ſymbolum fuiſſe ſalacitatis & procacitatis. Unde Araxam famoſæ libidinis fœminam, cujus Diodorus meminit, fingebant fuiſſe ſemiviperam, humana videlicet forma umbilicotenus, reliqua viperina. Dicunt, inquit Scythæ per modum fabulæ natam apud ſe virginem ex terra ſcilicet Veſta, umbilicotenus hominis forma, reliqua viperæ, eamque genuiſſe puerum, cujus nomen Scytha, à quo dicti ſunt Scythæ, id eſt primus & ante alios, quod præceſſerit antecedens claritate. Hocque que Galli de Meluſina, more Araxæ certis diebus inter lavandum mutari ſoli-

Cap. 82. Lib. 1 de vita. & geſtu eius.

ri ſolita, fabulantur. Quum immo locus adhuc hujus monſtroſæ metamorphoſeos in arce quadam monſtratur. Non mirum eſt igitur, quod de Lamia quadam, quæ libidinis appetitu percita, Menippi admodum juvenis ſanguinẽ deglutire cupiebat, multa ſcribuntur, unde poſtea adagium ortum eſt, ut memorat Philoſtratus, ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, Anguẽ concupiſcis, teq; anguis, ꝙ Menippus ſcil. mulieres appeteret, & ab eiſdem expeteretur. De Menippeis autem amoribus ſequens caput plura docebit. Et ut ad recentiora veniamus: Sane nonnulli ex Lituanis & Samogithis, retento gentilitio ritu à majoribus accepto in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarij, ubi menſa ſtat, ſerpentes fovent, quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore precibus ſacrificuli evocant ad menſam. Hi vero exeuntes per mundũ linteolum conſcendunt, & ſuper menſam aſſident, ubi poſtquam ſingula fercula delibarunt, rurſus deſcendunt, ſeq; abdunt in cavernis. Serpentibus digreſſis, homines læti fercula illa prægustata comedũt, ac ſperant illo anno omnia proſpere ſibi eventura. Quod ſi ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut fercula ſuper menſam poſita nõ delibaverint; tum credunt ſe anno illo ſubituros magnam calamitatem. Hæc ex epiſtola Ioh. Meletij ad Georgium Sabinum deſcribenda duxi: Huc adiicere viſum fuit hiſtoriam ſane memorabilem, quam inter Anglos & Gallos accidiſſe, in annalibus ſe reperiſſe quidam ex amicis mihi recitavit. Quum uterque Rex in Normandia magnum & inſtructum exercitum in aciem produxiſſent, jam jam prælium inituri, nonnulli ex ducibus Gallorum, timentes Anglorum fortitudinem & felicitatem (quam cum magna clade ſæpius experti fuerant) nec non & dubiam incertamq; aleam belli perpendentes, eo rem deduxerunt, ut ambo Reges prius ad colloquium, ſinguli cum paucis familiaribus, venirent, ſi fortaſſe abſq; prælio tranſigi inter ipſos poſſet, ita enim ſperabant, quod olim oraculum Dodonæum Lacedæmoniis adverſus Arcadas pugnaturis reſpondit ἀδάκρυν πόλεμ... ἔσεσθαι, bellum ſine lacrymis futurum. Vel ut Tacitus dicit, Bellorum & diſſidiorum egregij fines ubi ignoſcendo tranſitur. Conventum itaque eſt, ut in eadem planicie, in qua acies inſtructæ erant, locus idoneus, & ab inſidiis tutus eligeretur ad congreſſum familiarem duorum Regum. Explorata re, ſacellum quoddam deſertum, & propemodum diruṫum, medium inter acies placuit. In quo quum Reges armati, remotis arbitris placide colloquerentur, & ipſorum familiares, quos pari numero ſecum armatos aſſumpſerant, ante oſtium interea excubias agerent, non difficulter inter eos mitigatis animis convenit, ut utriuſque exercitus in caſtra reduceretur, & induciis factis, de conditionibus pacis altero die frequentiori conſilio deliberaretur. Dum his aliisq; familiaribus ſermonibus, duo illi Reges eſſent occupati, & ex hoſtibus amici facti eſſe viderentur,

De religione & ſacrificiis veterum Boruſſorum.

Qualis convictus,talis formatio morum.
Nemo quidem nunquam quantumlibet Argus aberrat.
Auget,non minuit mala conſuetudo reatum.
Gens ſine juſtitia,ſine remige navis in unda.
Multa fidem paucis adimunt mendacia veris.
Quicquid nocte tegunt tenebræ,Sol mane revelat.
Accendit culpam facilis dimiſſio pœna.
Vix poſſunt male cœpta bonum contingere finem,
Cautius eſt,quando graviora timentur,agendum
Diligitur tector ſcelerum,depenſor oditur.
Furari famulos dominus compellit avarus.
Res eſt difficilis caſtam bene ducere vitam
Nulla fere maior,quam caſte vivere pugna.
Sola namque ſuum finitur morte duellum.

Cæterum ut meditationem noſtram proſequamur,de vitiorum in principibus pernicioſa imitatione eſt verboſa quaſi diſputatio in quadam Gregorij Nazianzeni oratione ubi dicitur: Nullã eſſe tam præparatam imbuendo veſtem ad colorem,neque tam idoneam ad odorem recipiendum , neq; tam peſtilentem halitum ullum in aere diffundi,cujus contagione animantes inficiantur,quam ſoleat celeriter principum virorum pravitate atque vitiis compleri vulgus multo quidem citius,quam è contrario virtute. Quæ eadem differuntur à Cicerone demonſtrante,Peccata principum plus exẽplo quam peccato nocere. Siquidem exempla,ut Sebaſt. Foxius Morzillus Hiſpalenſis ait , uſq; adeo movent hominum animos,ut quoniã eo ſunt illi ingenio ut quod ab aliis fiat,ſibi quoq; putent faciendum,vel vitia, etiam & ſcelera aliorum ipſi imitentur.Sumus enim omnes invicem veluti ſimiæ factorum & dictorum noſtrorum,ſicut & ſimiæ quoq; ipſæ noſtri:ita cernimus hominis unius ſcelerati & impuri vitam,quaſi morbum late ſerpentem & contagioſum,aliorum mores corrumpere:ſic mali principes non tam detrimenti id rebuſpublicis afferunt,quod eas male adminiſtrant, quam quod exemplo ſuo cunctos depravant:ſic patres vitioſi filiis ſunt pravitatis cauſſæ & exemplo.Illuſtrius hoc fit ex Ludovici XI.Regis Galliarum hiſtoria. Is enim quum Carolum filium fortaſſe propter valetudinis imbecillitatem, ut Vincen. Lupanus memoriæ tradidit,ſcire latine vetuiſſet præter unũ illud, Qui neſcit diſſimulare,neſcit regnare , malo & à peſſimo principe petito forte exemplo.Nam Tiberius nullam æque ex virtutib. ſuis quam diſſimulationem diligebat,ut refert Corn.Tacitus.Ludovici conſilium ita male interpretati ſunt nobiles Franci,ut nullum literarum genus nõ contẽpſerint: Gulielmũ Bellajum autẽ,quum ad belli gloriam literas addidiſſet, deinceps primum

Lib.3. de Legibus De hiſtor. inſtit.

Lib.1. de Magiſtrat. Franc.

primum Gallos docuiſſe, nobilitati non officere bonas literas tradit ibidem idem autor. E contrario quum Franciſcus I. Rex Galliæ miro ſtudio bonas & liberales literas doctoſque foveret, plerique eum imitati idem fecerunt, ut idem Lupanus teſtatur. Nobiles, inquit, Franci ita perpetuo à literis abhorruerunt, ut illis literarum ſtudium ſordidum videretur. Quorum liberi quum ejus ætatis eſſent, ut laborem equeſtrē ferre poſſent, familiis principum & procerum addicebantur, ubi aliquot annos, quoad pubeſcerent, equitandi & venandi ſtudiis dediti, quum ephebis exceſſiſſent militiæ totos ſe dabant. At nunc Dei primum, deinde Franciſci Regis benignitate in literatos literarumq; ſtudioſos, quod ante vitio vertebatur, nunc laudi tribuitur. Hoc Tilium movit, ut diceret, literas equeſtris ordinis nobilitatem confirmare, & ab ignobilitate vindicare. Idipſum etiam Bodinus obſervavit, ubi dicit ad illuſtrandum dictum Platonis: Quales in repub. principes fuerint, tales fore cives, non longius exempla petenda eſſe, quam à Franciſco Rege Galliæ, qui ut primum literas, à quibus ſui majores ſemper abhorruerant, amare cœpit, ſtatim nobilitas ſecuta eſt: deinde reliqui ordines tanto ſtudio conquiſierunt, ut nuſquam literatorum extiterit major copia. Mira ſane res eſt, quod Galli à majoribus ita degenerarint, & oſores bonarum literarum antequam cultiores exemplo Regum evaderent, facti fuerint, cum tamen Strabo eos hiſce verbis ob ſtudia diſciplinarum commendet: Hæc Maſſilienſium inſtitutio Romanorum hodie nobiliſſ. quemque pellexit, adeo, ut pro peregrinatione, quam ſtudiorum cauſſa Athenas pridem ſuſcipiebant, diſciplinarum cupidi nunc illuc ſe conferant: quorum æmulatio Gallos quoque excitavit, ut pace per Galliam cōpoſita, ipſi ocium à rebus bellicis amplectentes, ad diſcendi inſtitutum animum appellerent, non viritim modo ſed etiam univerſium per urbes, quippe qui dicendi magiſtros (quos Sophiſtas appellant,) privato publicoque impendio oppidatim ſuſcipiant, ſalarium illis ſtatuentes, ac medicis. Eadem accidere Germanis, teſte eodem Bodino, qui inquit: Quum olim inveterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent, nunc tantum profecerunt, ut humanitate Aſiaticos, militari diſciplina Romanis, religione Hebræis, philoſophia Græcis Geometria Ægyptus, Arithmetica Phœonibus, Aſtrologia Chaldæis, opificiorum varietate populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. Recte itaque ratiocinatur Cominæus hoc modo: Doctrina vel meliores reddit homines vel deteriores, pro cujuſque natura & inclinatione: ſed tamen veriſimilius eſt, aliquem ea fieri meliorem. Nam quo quiſque magis, quid ſe deceat, intelligit, eo vehementius ipſum neglecti pudet officij: & etiamſi non omnino ſibi temperet à maleficio, tamen ne plane modum excedat, cavet. Ac iſtud quidem uſu compertum habeo. Multos enim novi, quos à pra-

Lib. 2. de Magno Conſilio.

In Methodo hiſtorica.

Lib. 4.

Lib. 10.

à pravis & illaudatis conſiliis eruditio ſola retraxit. Huc etiam accedit metus divini numinis. Quanta enim ſit peccati magnitudo, & quātopere Deus offendatur flagitiis, docti non paulo melius, quam homines imperiti cognoſcunt. Qui ſunt igitur male inſtituti principes, quantum ſit mu[illegible], [illegible] acceperint à Deo, non intelligunt; & ipſorum familiares, ne malam [illegible] tiam concilient, diſſimulant: & ut ex omnib. forte ſit unus, qui h[illegible] admoneat, is tamen ſuæ ſententiæ nullos habet approbatores, ac fere ſit, ut [illegible] diculus habeatur. Sed ut hoc caput exemplis veterum abſolvamus, peccata

Lib.13 ann. principū facile imitatores reperire, confirmatur facto Neronis N[illegible] C[illegible] Tacitus refert, & à Suetonio in vita ejus mentio ſit, cum itinera ur[illegible] & lupanaria & diverticula, veſte ſervili in diſſimulatione ſui compoſitum pererraſſe, comitantibus qui raperent ad venditionem expoſita, & ob[illegible] vulnera inferrent adverſus ignatos, adeo ut ipſe quoque accip[illegible] & [illegible] præferret. Deinde inquit, ubi Cæſarem eſſe qui graſſaretur, pernotuit, augebanturque injuriæ adverſus viros fœminaſque inſignes, & quidem ſimili licentia ſub Neronis nomine multi propriis cum globis eade exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur, &c. Memorabile poſtremo eſt, quod

Lib.4.c 20. De ſuavitloq. & intemperant. Athenæus de Philippo Rege ex Theopompo refert: Philippus, ut plu[illegible] habuit in poteſtate pecuniam, eam ocyus non expendit, ſed prodegit & [illegible]jecit, omnium hominum peſſimus rei ſuæ diſpenſator, & non ipſe tan[illegible], ſed etiam comites, atq; ex familiarib. intimi. Nullus enim, citra excep[illegible], recte vivere didicerat, aut modeſte ſuam familiam regere. Ejus autem [illegible]lentiæ præcipua cauſſa Rex fuit, qui ſumptuoſior juſto, avaritia, eſſet [illegible]pleta, & omnia incōſulta facilitate donaret, acquireret, faceret. Bell[illegible]litiæque aſſueto nunquā vacuit rationes ſubducere, quantum [illegible], quantum expenſi. Præterea neceſſarii ac familiares ejus diverſis ex locis ad illum confluebant, alii ex eadem provincia, alii ex Theſſalia, alii ex aliis Græciæ regionibus: non optimi & virtutis reſpectu delecti, ſed [illegible] barbaris [illegible] Græcis quiſq; petulans fuit, impurus moribus, audax, in Macedo[illegible]am hi o-

Lib.6.c.6. mnes congregati, amici Philippi vocabantur. Neque [illegible] hoc [illegible] Philippum ſui ſimiles ſocios habuiſſe, cum idem autor Theopompu[illegible] leget, dicentem, eum viros modeſtos, rerumque ſuarum ſtudioſos reprobaſſe, prodigos autem atque inter pocula & talos viventes laudaſſe, & in ho-

Evagrius li. 3 c.1. Eccleſ. hiſt. nore habuiſſe, &c Salutaris itaq; eſt monitio, Imperatorem non ex eo, [illegible] aliis imperat, ſpectari debere; ſed ex eo, quod ſeipſum ita regere & moderari poteſt, uti nullum abſurdum voluptatis genus ſinat in animum irre[illegible], ſed ita invictum ſe ab intemperantia præſtet, ut vita ejus ſit tanquam imago virtutis, quam imitentur ſubjecti ejus & ad virtutem erudiantur. Poſtremo manet manebitque vera ea ſententia, à ſapientiſſimo viro literarum

prodita

prodita monumentis, mutatione temporum, eventu vario, per omnes æta- tes comprobata, cum principum moribus atque inſtitutis, privatorum ho- minum ſenſus & ſtudia congruere. Eſt enim ita more comparatum, ut in eorum, qui imperant, vitam ii qui parent, veluti in ſpeculum intuentes, di- cta ſimul & facta diligenter animadvertant. Inde oritur cupiditas imitandi inde fit ut aut virtutes emanent, aut vitia deriventur. *a Paul Ma- nutius lib. 11. epiſtol.*

Caput LXVII.

De bubone inauſpicata ave, & Iohanne XXIV. Pontifice Romano.

Etsi Tartari Aſiatici bubonem (eo quod ipſorum primum Imp. Changium Camum, in fuga ſub arbuſculis deliteſcen- tem a b hoſtibus protexerit. Quum enim illam avem conſpi- cereſit, non putabant ibi aliquem in latebris eſſe) magno in honore habent, ita ut felices putent, qui pennas de ea ave ſuper galeis vel pileis geſſent: tamen Plinius bubonem recenſet inter inau- ſpicatas aves. Bubo, inquit, funebris, & maxime abominatus, publicis præ- cipue auſpiciis, deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inac- ceſſa, noctis mõſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbib. aut omnino in luce viſus dirum oſtentum eſt, &c. Unde accidit ob hanc a- vem viſam & auditam non ſolum Urbem ſæpenumero luſtratam fuiſſe, te- ſte eodem Plinio, ſed etiam anno Urbis conditæ D. C. XIX. & ſequenti, exer- citus Romani oppreſſionem ad Numantiam, eam portendiſſe creditum eſt. Inter prodigia, quæ mortem Commodi Antonini Imp. præceſſerunt, etiam hoc refertur: bubonem ſupra cubiculum ejus deprehenſum eſſe tam Romæ quam Lanuvii. Et Ammian. Marcel. inter prodigia quæ præceſſe- runt mortem Valentiniani Imp. recenſet, Bubonem culminib. regũ lavacri conſidentem occentantemque funebria nulla jacientium ſagittas & lapides contẽptibili dextra, hęc enim ſunt ejus verba cadere potuiſſe. Eodem modo talis dira avis, ut aliquid de noſtris temporibus dicam, Ann. M. D. XLIII. circa brumam diu ſuo prodigioſo ululatu perterrefecit Herbipolenſes in Fran- conia Orientali, quem paulo poſt ſecuta ſunt cum peſte atrocia bella, aliæ- que calamitates, ſicut in eorum Annalibus legimus. Hæc quum legerem, & meditarer, venit mihi in mentem, quæ Nicolaus à Clamengiis Doctor

Haithon. Armen. De Tartaris c.16.
Li.10.c.11.
Ælius Lampridius.
Lib.39.

egregius, & Archidiaconus Bajocenſis, de ſuo coætaneo Baldaſare Coſſa, qui poſtquam ad pontificatum Romanum pervenit, Iohannes XXIV. ut ſcribit Platina appellari voluit, in ſua diſputatione de concilio generali recenſet, cujus verba aſſcribenda putavi. Convocaverat, inquit, ante annos quatuor ferme, Romæ concilium Eccleſiæ, maxima quorundam complicum inſtantia Baldaſar ille perfidiſſimus, nuper è ſede Petri, (quam turpiſſ. fœdabat) ejectus, in quo pauciſſimis concurrentibus extraneis, ex aliquibus qui affuerant Italicis, ac curialib, ſeſſiones aliquot tenuit, in reb. ſupervacuis, nihil ad Eccleſiæ utilitatem pertinentib. tempus terendo conſumptas. Quumque ante primam concilii congreſſionem, pro invocatione ſancti Spiritus, ſolito fuiſſet de more miſſa celebrata, ubi concilium aſſedit, ipſeque Baldaſar in parata ſibi cathedra ſublimior p̄ſedit, ecce dirus ac feralis bubo, funeris aut alterius (ut ferunt) calamitatis ſemper nuncius, è latebris ſuis erumpens, cū ſua illa horrifica voce, continuo advolat, ſuper trabemque, templi mediā, oculis in Baldaſare directo intuitu conjectis aſſidet. Cœperunt univerſi mirari, quod nocturna avis & lucifuga, diurna luce in turbæ mediū advenisſet, malumque omen ex prodigio, non immerito auſpicabantur. En, inquiebant, ſuppreſſa voce alter ad alterum, in ſpecie bubonis ſpiritus adeſt. Quumque cæteri, & ſe mutuo & Baldaſarem ſpectantes, vix riſum tenerent; Baldaſar ipſe (in quem ſolum illa fixa acie oculos intenderat) rubore ſuffuſus, ſudare, auguſtiari, atque intra ſemetipſum æſtuare cœpit, tandemq; nō inveniens, qua alia poſſet ratione ſuæ tantæ confuſioni conſulere, ſoluto conſilio, ſurgens abſceſſit. Secuta eſt deinde altera ſeſſio, in qua rurſum more ſimili (licet, ut credo, minime vocatus) bubo adeſſe non omiſit, verſo ſemper in Baldaſarem contuitu. Quem ille rediſſe conſpiciens, majori quam prius verecundia multo conturbatus eſt, nec illius ultra ferre prævalens conſpectum fuſtibus illum territumque clamoribus abigi præcepit. Sed nec vocum inquietudine, nec aliis tremefactus moleſtiis, effugere voluit, donec fuſtium crebris ictibus acerrime pulſatus in conſpectu omnium exanimis decidit. Hæc ex quodam amico fideli didici, qui illis diebus recto gradu Roma veniebat, ſuper quibus quum propter rei inſuetudinem hæſitare cœpiſſem, per me vehementiſſ. adjuratus veriſſima ſe retuliſſe confirmavit. Addebat autem omnes qui aderant, in magnum contemptum atq; irriſionem concilii ex hac re adductos, paulatimque toto delapſo concilio, nihil prorſus auctum eſſe fructuoſum. Hactenus Nicolaus de Clamengiis. Vixit autem is tempore Sigiſmundi Imp. quum Conſtantienſe concilium celebraretur, anno Domini M. CCCC. XVII. quo tempore edidit ſuam diſputationem (in qua hæc hiſtoria inſerta eſt) & alios tractatus. Hic Johannes XXIV. Pontifex Romanus, quum à Conſilio Conſtantienſi propter enormia ſcelera remotus eſſet à

pon-

pontificatu, retractus in diſſimulato habitu ex fuga à Palatino Rheni in arce ſua Manheimenſi, ubi adhuc carcer ejus conſpicitur, diu in cuſtodia habitus fuit, in qua verſus ſequentes compoſuiſſe dicitur. Nam Platina & alij ſcribunt, eum doctum & acerrimi judicij fuiſſe:

Qui modo ſummus eram, gaudens & nomine præſul,
Triſtis & abiectus nunc mea fata gemo.
Excelſus ſolio nuper verſabar in alto,
Cunctaq; gens pedibus oſcula prona dabat.
Nunc ego pœnarum fundo devolvor in imo,
Vultum deformem quemq; videre piget.
Omnibus è terris aurum mihi ſponte ferebant,
Sed nec Gaza juvat, nec quis amicus adeſt.
Sed varians fortuna vices adverſa ſecundis
Subdit, & ambiguo nomine ludit atrox.

Papa fecit.

Cum autem in concilio illo, ei quadraginta articuli, quibus accuſabatur, numero & pondere gravia facinora, & delicta continentes, obiicerentur, numque ille ſe defendere poſſet, fertur, eúm ad amicos dixiſſe, unum eſſe adhuc aliud peccatum, magnitudine cætera cuncta ſuperans, cujus ſe vehementiſſ. pœniteret, percunctantibus vero quodnam id eſſet, reſpondiſſe: quod Alpes tranſiviſſet, ſignificans quod ſibi deterrime conſuluiſſet, accedendo ad concilium [illegible] tereretur, neque amplius turbandi res communes haberet facultatem. Hic poſtea liberatus, quum pro ſuo legitimo ſucceſſore Martinum V. agnoſceret, ejuſque pedes mirantibus cunctis oſculatus eſſet, motus is ejus humilitate, paulo poſt in Cardinalium numerum eum aſſumpſit, Tuſculanumque epiſcopum creavit. Verum poſt aliquot menſes animi dolore, uti creditum eſt, Florentiæ mortem obiit, Anno Domini M. CCCC. XIX. ubi à Coſmo Medice (qui ei familiaris, & ut fama eſt, ex depoſita pecunia egregie ab eo ditatus fuit) honorificentiſſ. in D. Iohannis Baptiſtæ templo, magna adhibita funeris pompa, ſepultus eſt. Ejus Epitaphium tale refertur,

Baldaſar inprimis vocitabar, & inde Iohannes:
Depoſitus rurſum Baldaſar ipſe vocor:
Dives eram nuper [illegible] nullus major in orbe;
En mihi divitias abſtulit hora brevis.
Dum cathedram Petri luſtro paucuque diebus:
Poſſedi, plures procubuere mihi.

Balæus de Roman. Pontific. lib. 6.

Peſtis

Peſtis avaritiæ me cæcum reddidit, aurum
Plus juſto ſitiens munera ſacra dedi.
Heu mihi! quam duxi, ſponſæ CHRISTI *ſine ruga,*
Scandala magna nimis ſordida vita dedit.
Propter quæ ſcelera, excelſo ſynodus ſacra Petri,
Me velut indignum depulit e ſolio.
Pontifices igitur moniti ſint temporis hujus,
Exemplo noſtro ne ſacra dent precio.

CAPUT LXVIII.

De avium pugna & ſolertia earum, nec non & de ſerpentibus memoratu digna.

Lib 10.c.76. PLINIUS ſcriptum reliquit, omnibus annis advolare Ilium ex Æthiopia aves, & confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Ægypto circa regiam Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnare Meleagrides, Africæ gallinarum genus in Bœotia. Verum hæc Pliniana t[illegible] obſoleta omittamus, & audiamus, quid Iovianus Pontanus g[illegible] de conflictu avium ſcribat: Anni, inquit, hujus (qui fuit à nato CHRISTO milleſimus, quadringenteſimus ſexageſimus primus) exitu in campis, qui Beneventū inter Apiciumq; interiacent, fœdum certamē inter corvos milviosq; exortum eſt: ſive oſtentum illud fuerit, prognoſticumq; futuræ ad Trojam pugnæ: ſeu naturalis contentio, quod multitudine locuſtarum, iis in campis, eo autumno prognatarum, quib. alites ipſi veſcantur, pugnatum ſit ob paſtus cupiditatem. Primo igitur è certamine, (nam bis pugnatum eſt) quod miluij acrioribus magiſque falcatis armati eſſent unguibus aliſq; uterentur patentiorib. majoreſq; captarent auras, corui cum diſceſſiſſent inferiores, paucis poſt diebus, ac ſi imploratis aliunde auxiliis, rediere denſiore agmine generis ſui volucrum. Quod idem factitatum à miluiis. Cœpta igitur acti in aere pugna corui ſenſim quaſi inito conſilio, arteque hac uſi, intra vinea ſubſidere, ſtanteſque aut ſuper vitibus jam defrondibus, aut ſuper editioribus ramis, truncove eminentioribus, roſtra ſubrigebant, ingruenteſque alis atque unguibus milvios ſuffodiebant roſtris quaſi pugionibus. Itaque cernere erat cadentes paſſim atq; exenteratos milvios, ſingulorumque

In fine lib. 1. De Ferd. 1. Alfon. F.

que ad caſum conclamare corvos, crocitatuque ſignificare victoriam, & tanquam cohortari aciem cantu, atque excire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certatum eſſet diutius, plenis tandem cadentium milviorum campis, ipſi tanquam in inſidias delatos ſe intelligentes, pugnam deſeruere, confeſſi volatu fugam, atque aliitis hoſtis, ſuper ſtragem volitantis victoriam. Hic vero elatus victoria corvus atque in cædem verſus, in ſtratos humi milvios ſævire, iramque ad rabiem exercere, conficere roſtro ſemineces, atque è mortuorum aut capitibus cerebrum eruere, aut haſta è viſceribus inteſtina trahere unguibus, carpere præcordia, ac diſcindere armos roſtris; demum nihil iræ reliquum facere, nihil non permittere rabiei. Atque ex hoc certamine victor plures dies perinde ac direptis hoſtium caſtris liber, lætuſque paſſim ferebatur. Hanc pugnam volucrumque conatus tantos plurimi mortales ſpectatum quum veniſſent, quo ſtragem ipſi cernerent, per vineta campoſque vagabantur. Itaque alii pugnæ genus acre cruentumque, ſtragem alij tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vaſtitatem, & congeſtos quaſi cæſorum acervos, ſuſpicerent, nemo tamen qui non futurum brevi contendentium exercituum auguraretur certamen, partiſque alterius calamitatem. Hæc Pontanus, cuius verba recenſere libuit, cum propter elegantiam ſtyli, tum propter luculentam narrationem hujus memorabilis & portentoſi certaminis. Etſi autem fieri potuit, ut iſtæ aves prædam locuſtarum iſtis in campis, ſicut utraque ad illam avida eſt, ſectatæ ſint, & ob eam cauſam inter ſe dimicarint, cum præſertim & Plinius tradat, Seleucides aves incolis Caſij montis fruges à locuſtis tutas ſervare; tamen hoc certamen non fortuitum fuiſſe, exitus pugnæ ſanguinolentæ, quæ illis in locis paulo poſt evenit, declaravit. Nicetas quoque de pugna cornicum & corvorum ſcribit, quæ accidit inter iſtas volucres ante atrocem Scytharum, Joanne Myſo duce in Thraciam incurſionem. Hæ, aliæ à Septentrione, aliæ ab Auſtro in unum locum congregatæ, inter ſeſe velut acie quadam inſtructa acriter conflixere, Corvi qui à Septentrione venerant, meridionalium cornicum phalanges in fugam verterunt. Paulo poſt Scythæ cum Italis conflixerunt, & Itali magna clade accepta ſuperati ſunt. Eodem modo Sabellicus refert, pridie quam Veneti fœdiſſimam cladem ad Sapientiam inſulam acciperent, corvorum vim ingentem ſupra claſſem conflixiſſe, atque alteram partem ita vexatam, ut plumæ cruorque fuſus in Venetas ruentes decideret. Huc addi poteſt, quod Ricardus Dinothus memoriæ tradidit: Quod circa tempora Alberti Cæſaris in Gallia ad Leodium corvi accipitreſque adeo atrociter conflixerint, ut cruor & plumarum vis ingens in terram defluxerit; ſed poſt acrem dimicationem accipitres ſuperiores exitiſſe. Vbi quoque refert, quod in Italia ex pyro arbore duo formi-

Deca 2. li. 3.

In adverſariis de prodigiis.

carum examina, ex adverſo concurrentia, pugnam ediderint inſignem, cædemque utrinq; teterrimam, multis ad id ſpectaculum accurrentibus. Paulo poſt acerrimum bellum ſecutum inter Inſubres & Venetos, & Leodienſes cum Burgundis prælio cruentiſſimo decertaſſe; quo ad triginta hominum millia cecidere. Addit ibidem & hæc: Regnante apud Gallos Carolo VIII. in Britannia Armorica, in ſubjectis Sanctalbani campis, ex diverſis Galliæ partibus affluentes picarum & graculorum greges ſumma contentione decertarunt, & poſt variam utrinque cædem graculi victoria potiti ſunt. Sequenti anno Francorum & Britannorum acies infeſtis ſignis depugnarunt, & Franci de Britonibus inſignem victoriam, captis eorum ducibus, reportarunt. Nuper quoque, Anno nimirum 1587. menſe Decemb. in Croatinis finibus ad Wihizium, Caroli Archiducis Auſtriæ caſtrum, quaſi nubes quædam anatum & anſerum aliquot ſane myriadum advolavit, ſeque proximum in ſtagnum demiſit: ubi noctu ſtrepitus ingens pugnantiũ inter ſe volucrum in tota vicinia ſeque mutuis conficientium vulneribus, auditus fuit. Egreſſi poſtridie milites, cives, agricolæ, tantam & annatum & anſerum copiam, ad fumum, ad aerem exſiccandorum congeſſerunt, ut diu tam opima ſint victitaturi commode præda. Nam alii 100. alii 200. plures alii paucioresve collegerunt mactatas ab ſe invicem volucres. Tandem è prato quodam ſpacioſiſſimo ſublatis ſuperſtites alis avolarunt. Hæc ita refert Leunclavius noſter. Et paulo poſt addit: Sub finem anni Decembri exeunte, Croatinis in finibus aliquot millia Turcorum à noſtris, numero longe imparibus fuiſſe cæſa, & inter eos Baſſæ Boſnenſis fratrem. Anno quoque ſequenti menſe Februario, noſtros Copanum, arcem non procul à lacu Balatone, tunc temporis congelato, quo tres Turcorum Begi convenerant, ex inopinato adortos cepiſſe, in qua fuerint mille Turcorum plus minuſve capita. Eodem anno menſis Auguſti die octavo, Georgium Serinium Comitem cum aliis CisDanubiani limitis cuſtodibus, Turcos non abſque ingenti cæde recuperata præda, ſupra Carzerolacum ad unum à Caniſa milliare, viciſſe & profligaſſe, captis & cæſis hoſtibus circiter 500. Similem pugnam noſtrorum patrum memoria in Caramania accidiſſe, inter terreſtres & fluviatiles ſerpentes, hiſtoriæ teſtantur, qui per triduum inter ſeſe magna contentione certarunt; quod certamen pluſculos poſt dies ſecutum eſt prælium atrociſſ. inter Turcos, ob inteſtinas ſimultates & regnandi cupiditatem. Obſervatumque eſt ex illa parte victoriam ſtetiſſe, in qua ſerpentes fuere ſuperiores. Eodem modo anno ſalutis M.L.IX. non procul à Tornaco, multitudo colubrorum prælio concertantes non antea ceſſaverunt, quam induſtria populi circumſtructo igne comburerentur.

In ſuppl. annal. Turcicorum.

Chriſtianus Maſſæus. lib. 16,

Cap-

Caput LXIX.

De ſerpentibus peculiaria.

NON tantum in ſacris literis legimus hominem nuper creatum in Paradiſo, per ſerpentem ſubdola perſuaſione diabolica deceptum fuiſſe, ſed paſſim multæ hiſtoriæ extant de ſerpentibus quod conſpecti ſint veluti irritamenta illecebrarum, & quaſi coitum expetentes cum fœminis. Quis autem ludibria Sathanæ licet magis in illo, quam in hoc, non animadvertat; Cæterum Hebræi omnes conſentiunt, Diabolum, Deo permittente, plurimum in genitalia & concupiſcentiam poſſe, dicentes allegorice Sathanam à ſerpente ferri. Serpente vero ἀλληγορικῶς voluptatem, quæ in ventrem incumbit, ſignificari Philo & Hebræi tradunt. Alexandro Magno perſuaſum fuit, matrem ſuam Olympiadem à dracone, quem Iovis Genium ſuperſtitioſa antiquitas credidit, gravidam factam. Unde quum Alexander ita ad matrem ſcripſiſſet: Rex Alexander Iovis Ammonis filius, Olympiadi matri ſalutem dicit: illa feſtiviſſime ita reſcripſit; Amabo quieſcas, neque deferas me, neque crimineris adverſus Iunonem. Magnum illa prorſus mihi malum dabit, quum tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris. Hoc quoque de Scipione Africano traditum eſt. Famam enim ſparſam eſſe refert C. Oppius, qui ejus vitam conſcripſit, & Livius, nec non & Gellius, qui ſe hoc ſumpſiſſe ex Oppio, & Iulio Higino fatetur, eum ex anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris ejus perſæpe viſam prodigij ejus ſpeciem, interventuq; hominum evolutam repente, ex oculis elapſam. Hujus rei Valer. Max. & Plutarchus in ejus vita quoque mentionem faciunt. Idem de Auguſti matre traditum eſt à Suetonio. Scribit enim Attiam, quam ad ſolenne ſacrum media nocte veniſſet, poſita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormiiſſe, draconemque repente irrepſiſſe ad eam pauloque poſt egreſſum, illamque expergefactam, quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe; & ſtatim in corpore ejus extitiſſe maculam, veluti depicti draconis, nec potuiſſe unquam eximi, adeo ut mox publicis balneis perpetuo abſtinuerit. Auguſtum natum menſe decimo, & ab hoc Apollinis filium exiſtimatum. Galerius quoque Imp. qui quod ortus parentibus agrariis, & paſtor armentorum fuiſſet, armentarius dictus eſt, inſolenter affirmare auſus eſt, matrem ſuam more Olympiadis Alexandri Magni genitricis compreſſam à dracone, ſemet concepiſſe. Etſi autem hæc revera accidiſſe hiſtorici teſtantur, ideoque ludibria diabolica fuiſſe negari non

Bodinus lib. 2. c. 1. de Mag. dæmono.

Gyraldus lib. 15. hiſt. deorum.

Varro in fragmentis.

Lib 7.

Lib. 7. c. 1.

Lib. 1. cap 3.

Sext. Aurel. in epitome.

ri ſolita, fabulantur. Quin immo locus adhuc hujus monſtroſæ metamorphoſeos in arce quadam monſtratur. Non mirum eſt igitur, quod de Lamia quadam, quæ libidinis appetitu percita, Menippi admodum juvenis ſanguinẽ deglutire cupiebat, multa ſcribuntur, unde poſtea adagium ortum eſt, ut memorat Philoſtratus, ὄφιν θάλπεις καὶ σὺ ὄφις, Anguẽ concupiſcis, teq; anguis, ꝙ Menippus ſcil. mulieres appeteret, & ab eiſdem expeteretur. De Menippeis autem amoribus ſequens caput plura docebit. Et ut ad recentiora veniamus: Sane nonnulli ex Lituanis & Samogithis, retento gentilitio ritu à majoribus accepto in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarij, ubi menſa ſtat, ſerpentes fovent, quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore precibus ſacrificuli evocant ad menſam. Hi vero exeuntes per mundũ linteolum conſcendunt, & ſuper menſam aſſident, ubi poſtquam ſingula fercula delibarunt, ruiſus deſcendunt, ſeq; abdunt in cavernis. Serpentibus digreſſis, homines læti fercula illa prægustata comedũt, ac ſperant illo anno omnia proſpere ſibi eventura. Quod ſi ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut fercula ſuper menſam poſita nõ delibaverint; tum credunt ſe anno illo ſubituros magnam calamitatem. Hæc ex epiſtola Ioh. Meletij ad Georgium Sabinum deſcribenda duxi: Huc adiicere viſum fuit hiſtoriam ſane memorabilem, quam inter Anglos & Gallos accidiſſe, in annalibus ſe repeɾiſſe quidam ex amicis mihi recitavit. Quum uterque Rex in Normandia magnum & inſtructum exercitum in aciem produxiſſent, jam jam prælium inituri, nonnulli ex ducibus Gallorum, timentes Anglorum fortitudinem & felicitatem (quam cum magna clade ſæpius experti fuerant) nec non & dubiam incertamq; aleam belli perpendentes, eo rem deduxerunt, ut ambo Reges prius ad colloquium, ſinguli cum paucis familiaribus, venirent, ſi forte abſq; prælio tranſigi inter ipſos poſſet, ita enim ſperabant, quod olim oraculum Dodonæum Lacedæmoniis adverſus Arcadas pugnaturis reſpondit ἀδάκρυν πόλεμον ἔσεσθαι, bellum ſine lacrymis futurum. Vel ut Tacitus dicit, Bellorum & diſſidiorum egregij fines ubi ignoſcendo tranſitur. Conventum itaque eſt, ut in eadem planicie, in qua acies inſtructæ erant, locus idoneus, & ab inſidiis tutus eligeretur ad congreſſum familiarem duorum Regum. Exploratа re, ſacellum quoddam deſertum, & propemodum dirutum, medium inter acies placuit. In quo quum Reges armati, remotis arbitris placide colloquerentur, & ipſorum familiares, quos pari numero ſecum armatos aſſumpſerant, ante oſtium interea excubias agerent, non difficulter inter eos mitigatis animis convenit, ut utriuſque exercitus in caſtra reduceretur, & induciis factis, de conditionibus pacis altero die frequentiori conſilio deliberaretur. Dum his aliiſq; familiaribus ſermonibus, duo illi Reges eſſent occupati, & ex hoſtibus amici facti eſſe viderentur,

De religione & ſacrificiis veterum Boruſſorum.

ſeque ad ſuos recipere vellent: ecce ibi anguis immanis, vel tumultu hominum, vel diabolicis artibus, permittẽte Deo latebris velut altera Erinnys excitata, ex angulo quodam ſacelli præter opinionem emergit, & quaſi petitura Reges ſibilis ſuis eos perterrefacit. Illi videntes hanc minacem & venenoſam beſtiam, ad ſe tortuoſis flexibus accelerantem, colloquium mox abrumpunt, & ut ſe ab ea defenderent, gladios ſtringunt, repenteque mutatis animis neuter alteri gladium exſertum habenti fidens, ſeſe foras raptim proripiunt. Familiares ipſorum inſcij quid accidiſſet, & ipſi inopinata re confuſi, rati ſimultatem inter Reges jam dudum hoſtes in ſacello ex colloquio ortam itidem faciunt; & unuſquiſq; ſuo Regi expeditis armis aſſiſtit, veluti conflicturi. Hocquum uterq; exercitus, qui in acie non procul ſtabat, conſpiceret, nulla mora, quaſi ſigno dato prælium ineunt, & nequicquam prohibentibus Regibus, erroremq; demonſtrantibus, tanto furore manus conſerunt, ut multa millia cæſa ſint, duravitque prælium donec nox eos ſegregaret.

Caput LXX.

De Menippeis amoribus & aliis præſtigiis memorabilibus.

De ſtudio literarum recte inſtituendo.

PHILOSTRATUS, ut Budæus refert, hanc hiſtoriam in vita Apollonij (ſive hiſtoria eſt illa ſive mythiſtoria, ut magna pars ejus operis merito exiſtimari poteſt) recenſet. Menippus, inquit, erat Lycius, annos quinque & viginti natus ingenio mediocri præditus, & corpore recte conſtituto, ſimiliſque erat facie pugili bono & ingenuo. Hunc Menippum amari à peregrina muliercula vulgus opinabatur, quæ & formoſa ipſa videbatur eſſe, & delicata valde; tum divitem ſeſe muliercula dictabat, quorum revera nihil erat, etiam ſi ita videbatur. Ac Menippo quidem ſoli in via aliquando iter facienti, quæ Cenchreas ferebat, phantaſma occurrit ſpecie muliebri, apprehenſaque manu ejus mulier, jam diu amore ejus captum ſe eſſe dicit. Phœniſſam autem ſeſe origine eſſe ajebat, ſed in ſuburbio habitare Corinthi, quoddam ſuburbiorum nuncupans. Quo Menippe, inquit illa, ſi veneris, conſtitueris, cantilenam me cantitante mire oblectabere, vinumque illic bibes, quale ante hunc diem nunquam, nec vero ibidem tibi ab æmulo metus erit, tecum enim una victura ſum, formoſa cum formoſo. Quibus verbis juvenis pellectus, (erat autem inter cætera ille quidem firmus virilisque Philoſophus, ſed impar amoribus) ad mulierem ſe contulit ſub veſperam, deinde

deinde cum ea eo modo conſuevit, ut aſſolent, qui amant, nec dum enim ſuſpicabatur viſum eſſe, qui cum ipſe verſabatur: Apollonius autem quum eo veniſſet, in morem ſtatuarii intuens in Menippum, hominem veluti pictor oculis perluſtrabat: dein ubi percognitum hominem jam habuit: Heus tu ô formoſe, inquit, quem fœminæ decoræ captant, ſcito te ſerpentem ſinu fovere, viciſſimque foveri à ſerpente. Quod verbum Menippo admirante. Nam tibi, inquit, Menippe, mulier eſt non uxor ecquid autem amari te ab ea cenſes? Sane quidem, Menippus inquit, vehementer mulier amore mei capta eſt. Nempe tute igitur, inquit Apollonius, eam ducturus uxorem es? elegantius enim erit, opinor, eam nuptam habere amantiſſimam tui. Verum age, quam mox Menippe futuræ ſunt nuptiæ? Quam primum, ait ille, cras etiam fortaſſe. Nuptiarum deinde die ſtato, atque ab ipſo Apollonio notato & obſervato, commodum advenerant convivæ, epularique jam cœperant, quum Apollonius ad diem ipſum, ad horamque affuit, tumque ad epulantes converſus: Ubinam, inquit, illa eſt bella & delicata, quam propter nunc potaris? En tibi illam, Menippus inquit, & ſimul rubore perfuſus aſſurgit. Tum ille, aurum autem & argentum, inquit, reliquaque vaſa quibus hoc conclave exornatum cernimus, veſtra ſunt Menippe, nec deſunt? Mulieris ſunt, inquit Menippus, hoc enim eſt tantulum omnium, meum quod dicere jure poſſim, pallium oſtendens ſuum philoſophicum. Nonne igitur vos tandem Tantali hortos quoſdam ſcitis eſſe, qui nulli ſunt? inquit Apollonius. Nos vero, aiunt illi, eos demum apud Homerum ſcimus eſſe, ut quibus ad inferos deſcendere non contigerit. At vos, inquit ille, iſta quæ cernitis, hoc omne ornamentum, eoſdem ipſos hortos exiſtimatote eſſe, non enim hæc materia, ſed materiæ eſt opinio potius. Quo autem ipſi vera eſſe cognoſcatis, ea quæ ego dico, iſthæc bona ſponſa Empuſarum eſt una, quas quidem lamias eſſe, quidam larvas arbitrantur. Amant autem Empuſæ, ac rebus Venereis gaudent, tum carnibus præcipue humanis delectantur: & quos homines quidem comeſſe ſtatuerint, eos ante ſolicitant amoribus Venereis. Tum mulier ipſa ſponſa, Heus tu inquit, homo, melius ominare; & apageſis ajens, execrari ſimulabat, ea, quæ dicentem audiebat Apollonium: deinde Philoſophos cavillari muliercula ut plerunque delirantes. Verum aurea ipſa pocula, argenteaque cuncta ſupellex, ut quidem eſſe videbâtur, inania & evanida interim abierunt, ipſa refellente Apollonio. Servi etiam vinum miſcentes, & concinnatores obſoniorũ atq; omne illud famulitium atq; miniſterium repente nõ comparuerunt, cum Apollonius præſtigiam refutaſſet, ſimul illud phantaſma lacrymabundum orare Apollonium inſtitit, ne ſe torquendo cogeret fateri, quid ipſum eſſet. Urgente autem Apollonio, nihilque indulgente Empuſam

plane

Lib 6.c 11. hiſt.Eccleſ. plane falſa eſt eſſe, eamq; ob cauſam Menippum epulis saginare, ut ejus corpore veſceretur. Hactenus ille. Empuſæ autem Evagrius meminit, dum ſcribit Mauricij Imp. matrem narrare ſolitam, ſæpe larvam, quã Græci ἐμπουσαν vocant, infantem de loco in locum moviſſe, tanquam illum voraturam, minime tamen ei nocere potuiſſe. Et ſcribit Lilius Gyraldus, quod audiverit ex ijs, quibus noſtro hoc tempore Empuſæ vel phantaſmata muliebria apparuerint, ſeque legiſſe, qui putarent, illud Regis Davidis meridianum dæmonium hujuſcemodi terriculamentum ſignificare. In Suidæ hiſtoricis legimus, Empuſam ſeu Onocolen eſſe ſpectrum diabolicum ab Hecate immiſſum, calamitoſis apparens, inde dictum quod uno pede incedat, alterum vero habeat æneum aut aſininum. Putabatur, inquit, etiam in meridie apparere, cum defuncti inferiæ ferrentur. Sane Ruſſi adhuc dæmonem meridianum metuunt & colunt. Ille enim, cum jam maturæ reſecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operariiſque, uni vel pluribus, niſi protinus viſo ſpectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura.

In hiſtoria deorum ſyntag. 12.

Cap. 19. Empuſas autem à Veteribus lamias & Marmolycias quoque nuncupatas eſſe, ſcribit una cum Philoſtrato Cœlius Rhodiginus. Cæterum ſi Menippea illa excogitata eſſe cenſemus, ut eodem modo, quemadmodum ſupra diximus, homines à libidinoſis cogitationibus & actionib. deterreantur; audiamus porro veram narrationem de iis, quæ Alex. de Alexandro, neutiquam vano teſti, ut ipſe refert, contigerunt. Sed quod ego, inquit, certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim profecto, haud minus eſt. Cum Romæ ægra valetudine oppreſſus forem, jaceremque in lectulo, ſpeciem mulieris eleganti forma mihi plane vigilanti obſervatam fuiſſe, quam quum inſpicerem, diu cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus aliter atque res eſſet, aſpicerem. Quumque meos ſenſus erigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi viderem, quænam illa eſſet, interrogavi: quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat verba reſpondens, quaſi me plane derideret, cum diu me fuiſſet intuita, diſceſſit. Tale ſpectrum ſub Max. I. Imper. prope Auguſtam circa annum Dom. M. D. III. apparuiſſe in forma Margarethæ à Roth, Abbatiſſæ Eiſtetenſis, quod non tantum videri & palpari, verum etiam loqui ſignificantiſſime potuit, teſtatur Th. Eraſtus vir doctiſſ. Et memorabilem hiſtoriam de Magdalena Crucea Abbatiſſa, cujus vices, dum ipſa cum incubo ſeſe ſpurciſſime oblectaret, ſpectrum in templo & alibi geſſit, refert Wierus. Cujus quoque Benzo in hiſtor. novi orb. meminit. Circumfertur etiam libellus in noſtra vernacula lingua editus, in qua de Lamia vel Empuſa quadam mira narrantur, quomodo inſtar formoſiſſimæ fœminæ, Baroni cuidam ex nobiliſſimo genere, quod in Germania, ut opinor, adhuc floret oriundo, diu cohabitaverit, eiq; perpetuam felici-

Lib. 2. c 9. genial. dier.

In diſputatione de Lamiis lib. 6. c 6. de praſtig. dæmon. Lib. 3. c. 16.

felicitatem promiſerit, ſi contentus ſuo illicito amore animum ad conjugium nō adjiceret. ſin ſecus faceret, eum mox poſt nuptias infeliciſſimum, & non diu ſuperſtitem fore. Illum autem, cum hujus empuſæ vel phaſmatis per aliquot annos, averſans legitimi conjugij vinculum, ſuaviſſima conjunctione, uti opinabatur, uſus fuiſſet, omniaque ei tam in ſeriis quam in ludicris proſpere & ex animi ſententia ſucceſſiſſent, tandem perſuaſum ab amicis, & ſuis ſubditis, uxorem illuſtri ſanguine duxiſſe, verum paulo poſt vix finitis nuptiis perterrefactum ab illa Lamia, in flore ætatis ſuæ ſubito expiraſſe. Notum præterea, & neutiquam fabuloſum eſt, viro cuidam nobili & militari ante aliquot annos, cum vicinum montem, non procul à rupe celeberrima, in qua natura & arte longe munitiſſima arx Wilia ditionis Wirtenbergicæ, ſita eſt, equo aſcenderet, ſimile ſpectrum inſtar formoſiſſimi ſcorti in ſemita quadam ſeſe exhibuiſſe, quod multis laſcivis geſtibus ad Venereos congreſſus tam diu illum allexit, quoad equo relicto libidinoſis actionibus indulgeret. Verum cum his impuris rebus occuparetur: ecce ſpectrum vel phaſma illud ſub eo evaneſcit, & aviculæ picæ inſtar, diu de arbore in arborem volitando, miſtico garritu, quaſi ſtoliditatem & lubricitatem ipſius indignam homine Chriſtiano ſubſannaret, eum proſecutum eſt. Abſque noxa quidem, tunc temporis quod ſane mirum eſt, hanc nefariam actionem illi homini fuiſſe ſecutam, ita ut ipſe quoq; viciſſim picam illam neſcio quibus ſibilis & impudicis jocis irriſerit. Hoc etiam nuper alij nobili noſtrati, in ſylva quadam contigiſſe, ab amicis ipſius audire memini. Horrenda & nefaria ſunt hæc. Nam ſi Deus præcipit, ut cum bruto coeuntes concrementur una cum illo: an non gravius delinquit, qui ſpurciſſ. ſpiritus atrociſſimoſque hoſtes Dei & hominum in amplexus libidinoſos admittit? Quamobrem nulla excuſatione vel venia digni ſunt, qui ſcientes fœdam & execrabilem exercent cum cacodæmone libidinem, eumq; alliciunt, ac ſollicitant, ut noſtro tempore adhuc multæ ſagæ & veneficæ reperiuntur. Negari autem nequit, dæmones varia corpora ſibi circumdare, & oculis falſas ſpecies objicere poſſe, licet vera carne deſtituantur. Sicut docte & ingenioſe diſputat Franciſcus Valeſius de ſacra philoſophia. Ideo nihil novi contigit, ſi nonnunquam vel hominum petulantiorum, vel ægrotum ſenſus variis & variis illuſionibus decepti ſint, ut ea putarint videre, quæ nil niſi præſtigiæ & faſcinationes fuere. Sicut non ita pridem, & noſtro quoque ſæculo ſæpius contigit, Nam ut unum atque alterum exemplum modo referam, mira ſunt quæ in hiſtoria Bohemica Dubravii Epiſcopi Olmucenſis legimus. *Lib.23.* Ita enim ſcribit de Wenceslao, filio Caroli IV. Quum filiam Ducis Bavariæ Sophiam uxorem duxiſſet: novus ſocer, ubi generum ludicris ſpectaculis, & magicis præſtigiis, delectari cognovit, plenum præſtigiatorum plau-

ſtrum ſecum Pragam advexit. Ibi dum præſtantiſſimus ar[illegible] artis ad permulcendos oculos explicat, adeſt inter ſpectatores [illegible] Wenceslai magus, ore uſq; ad aures deh[illegible]ſcente, accedens[illegible] propius, [illegible] lum Palatini cum omni apparatu ſubito devorat, [illegible] quia [illegible]o obiti videbantur, ex[illegible]uens, ſeceſſumque inde [illegible] ſolita cſca gravem, in ſolium aqua plenum exonerat, præſtigiatorem quo[illegible] adhuc madidum ſpectatoribus reſtituit, paſſim deridendum, adeo ut [illegible] quoq; ejus ſocij à ludo deſiſterent. Et paulo poſt, ubi alias multas [illegible]tiones & præſtigias ejus recenſuit, ita concludit Cæterũ Z[illegible] ad extremum à cacodæmone ſuperſtes, cũ corpore & anima de medio [illegible]num ſublatus [illegible]; Wenceslao curá, de religioſis d[illegible] gis ſeriis rebus cogitandi. Apud nos adhuc [illegible] ut Scynm[illegible] Tarentum [illegible]liſtidem S[illegible]aceuſum, Heraclitum Mitylenæum, quos præſtigiatores [illegible]ſtantiſſ. & elegantiſſ. tempore Alexandri Magni fuiſſe legimus [illegible]mus notũ eſt, inter præſtigiatores & magos, qui patrum noſtrorũ memoria innotuerunt, celebre nomẽ, propter mirificas impoſturas, & faſcinationes diabolicas, adeptum fuiſſe Iohannem Fauſtum Cundlingenſem, [illegible] coviæ magiam, ubi ea [illegible]m publice docebatur, didicerat, adeo ut e[illegible] propemodum nullus repetiatur, qui non aliquod documentum [illegible] commemorare poſſit, illiq; eadem ludibria, quæ modo de Mago [illegible] diximus, aſcribantur. Quemadmodum autem horum præſtigi[illegible] ſimilis fuit, ita uterq; horrendo modo in vivis eſſe deſiit. Fauſtus [illegible]

Lib. 2. cap. 1. feit[illegible] & à Wiero recenſetur, in pago ducatus Wirtenb[illegible] juxta lectum mortuus, inverſa facie, & domo præcedenti nocte [illegible] ſata. Alter[illegible], ut paulo ante diximus, vivus à ſuo M[illegible] ſunt præmia digna cumſtantis impiæ & ſceleratæ. Sed ad F[illegible]amus. Equidem ex iis, qui hunc impoſtorem pro[illegible] overunt, multa audivi, quæ declarant ipſum artificem Magicæ artis, ſi [illegible] eſt, non v[illegible] cujuſq; ludicriam fuiſſe. Inter alia autem ejus [illegible], unum præ cæteris, [illegible] ridiculum videatur, tamẽ vere diabolicum narratur. E[illegible] ex eo, quam [illegible]ole & ſerio, etiam in rebus, quæ ludicræ nobis [illegible], nulli artifex ille ſaluti & incolumitati hominum inſidietur. Nemo igit[illegible] ferenda eſt [illegible] levitas, vel potius perverſa impietas, qui dum [illegible] delectatiunculam, ut ipſi putant, innoc[illegible], interea non [illegible]dunt, quod immemores ſacri fœderis, cum hoſte acerrimo (qui [illegible] leonis rugientis circumambolando, ut ſacræ literæ nos monent, [illegible] feles, quæ magno ſilentio, & levibus veſtigiis aviculis obrepunt, [illegible]

Homil. 34. do, prædam indefeſſis ſectatur. Unde Chryſoſt. dicit: Si gentes non [illegible] quæ te perſequantur, habes principem gentium diabolum, qui homines perſe-

perſequi nunquam ceſſat) cum hoc, inquam, hoſte acerrimo ſalutis ſuæ quaſi colludant, & ex caſtris CHRISTI, ut perfugæ ad Sathanam, velut inductis factis tranſeant. Voluit enim DEUS, qui homines ad hanc militiam genuit, expeditos in acie ſtare, & intentis acriter animis ad unius hoſtis inſidias, vel apertos impetus vigilare, qui nos ſicut periti & exercitati duces ſolent, variis artibus captat, pro cujuſque moribus & natura ſæviens. Fauſtinam igitur deceptionem ferunt ejuſmodi fuiſſe. Quum aliquando is apud notos quoſdam diverteret, qui de ipſius præſtigiatricibus actionibus multa audiverant, ii petierunt ab eo, ut aliquod ſpecimen ſuæ magiæ exhiberet. Hoc quum diu recuſaſſet, tandem importunitate ſodalitii, nequiquam ſobrii victus, promiſit, ſe illis exhibiturum quodcunque expeterent. Unanimi igitur conſenſu petierunt, ut exhiberet illis vitem plenam uvis maturis. Putabant autem propter alienum anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præſtare nullo modo poſſe. Aſſenſit Fauſtus & promiſit jam jam in menſa conſpectu iri, id quod expeterent: ſed hac conditione, ut omnes magno ſilentio immoti præſtolarentur, donec illos juberet uvas decerpere. ſi ſecus facerent, inſtare illis periculum capitis. Hoc quum ſe facturos recepiſſent, mox ludibriis ſuis huic ebriæ turbæ ita oculos & ſenſus præſtinxit, ut illis tot uvæ miræ magnitudinis, & ſucci plenæ, in vite pulcherrima apparerent, quot ipſorum adeſſent. Rei itaque novitate cupidi, & ex crapula ſitibundi, ſumtis ſuis cultellis expectabant, ut illos juberet reſcindere uvas. Tandem quum iſtos leviculos aliquandiu ſuſpenſos in ipſorum vaniſſimo errore tenuiſſet Fauſtus; ſubito in fumum abeunte vite una cum ſuis uvis, conſpecti ſunt ſinguli tenentes loco uvæ, quam unusquiſque apprehendiſſe videbantur, ſuum naſum, appoſito ſuperne cultello, ita ut ſi quis immemor præcepti dati, iniuſſus uvas ſecare voluiſſet, ſe ipſum naſo mutilaſſet. Et recte quidem illis accidiſſet, dignique fuiſſent alia mutilatione, qui non ferenda curioſitate ſpectatores & participes eſſe ſatagebant illuſionum diabolicarum, quibus ſine graviſſimo periculo, vel potius piaculo intereſſe Chriſtiano homini non licet. Merito igitur reprehenduntur, & ſibi ipſi perniciem accerſiverunt ii, de quibus Bodinus ſcribit: *In præfatione librorum de dæmonomania.* Quum magis captivis fidem non haberent, ipſis placuit experiri, & ſe uni Magæ ducendos permittere. Itaque abducti quum ſeorſim in locum aliquem ſtatum, res quidem abominandas proſpectarent, fidem dari diabolo, ſaltari, coiri: ſed tandem diabolus; qui eos à ſe non videri finxerat, tam ſtrenue verberavit eos, ut poſt dies quindecim morerentur. Alii renunciarunt DEO vero, ſeque periculi faciundi gratia Sathanæ devoverunt, *Lib. 3 c 2. & 3.* ſed illis perinde evenit, ac illis beſtiis, qui ſpeluncam leonis ingreſſæ non revertebantur. Plura exempla eaque memorabilia recenſet Bodinus ibidem.

Lactantius lib. 6. c 4. de vero cultu.

Eodem modo au[illegible]ndæ eorum excuſationes non ſunt, qui [illegible]
opera Magorum, majores ſuos, & neſcio quos heroes priſcos vid[illegible]
runt, quod in morbos fere lethales inciderint. Siquidem ſpiritus [illegible]
bricoſus, & impoſtor, quem ſcimus eſſe ab origine rerum men[illegible]
homicidam, non poteſt odium atrociſſimum ſuum erga genus hu[illegible]
licet ſe ſimulet eſſe interdum ſupplicem, placatum, manſuetum, [illegible]
quam etiam angelum lucis, prorſus celare, quin ungues ſuos [illegible], & [illegible]
modo nocendo ſeſe prodat. Docent enim nos ſacræ literæ, quod [illegible]
natio exciderit veritate & gratia, ſitq; immobilis ad bonum. Unde [illegible]
in modo citato loco colligit axioma indubitatum: Nunquam Sa[illegible] be-
ne facere, niſi ut gravius ex eo redundet malum: adeo naturæ D[illegible]
Depravat. ſuperſtit. adverſatur, qui nullum malum permittit fieri, niſi ut majus con[illegible] bo-
num. Documentum præterea eſſe deberent horrenda exempla, quæ [illegible]
Lib. 5. c. 9. aute de Mago Bohemo, & Fauſto relata ſunt. Et Johannes Franciſcus Pi-
Le 3 c 4. De præſtig. cus Mirandulanus, ſicut à Wiero introducitur, memoriæ tradit, M[illegible]
quendam ut ipſe à ſociis ejus adhuc vivis audierit, à dæmone vivum [illegible]
rum nuſquam comparuiſſe, dum curioſo cuidam, & male ſano p[illegible]
Trojæ o[illegible]onem repræſentare quaſi in ſcena pollicitus eſſet, A[illegible]
lemq; & H[illegible]rem introducere prælantes: De Zoroaſtre quoque qui [illegible]
libris [illegible], id eſt, recognitionum Clementis Romani legi[illegible]
raimi Chami filius, & primus fuit qui magicæ artis diſciplinam trad[illegible]
bunt, quod aſtris multum & frequenter intentus, cupiens apud [illegible]
Deus haberi, velut ſcintillas quaſdam ex ſtellis producere, & [illegible]
oſtentare cœperit: quo rudes in miraculi ſtuporē traherentur, de[illegible]
hanc de ſe augere opinionem ſæpius iſta molitus ſit, uſq; adeo [illegible]
dæmone, quem importunius frequentabat, ſuccen[illegible]
Lepoldo hujus nominis Duce Auſtriæ, fratre F[illegible],
III. Imperatur hujus nominis dicitur narrant hiſt[illegible] quidq[illegible]odæ-
monis opera fratrem ex cuſtodia Ludovici Bavari liberare [illegible] cuperet,
ita à ſpectro perculſus fuerit, ut paulo poſt diem ſuum obierit. Huc ſpectat
Lu. 11. miſerabilis exitus cujuſdam juvenis F[illegible]s, ſicut in S[illegible] Pre[illegible]
teri Epitome refertur, qui opera Magi cu[illegible]
fieri ſperabat. Quum enim Diabolus illi [illegible]
apparuiſſet; & is manum, ut in cóplexu [illegible] Ma-
gicum extuliſſet; ſtatim ab eo arreptus, & [illegible], in fruſtra co[illegible]
Lib. 3. c. 22. De civit. Dei. ſatus, deinde in magnum cadaver cōjectum eſſe mutilatum, qui ſeſe [illegible]
plicare non potuit, donec à multitudine ad ejulatus concurrentis [illegible]
mis extraheretur. Recte itaq; Auguſtinus monet, dæmones eſſe ſpiritus [illegible]
cendi cupidiſſimos à juſtitia penitus alienos, ſuperbia tumidos, invidentia

lividos

lividos, fallacia callidos. Hoc etiam conqueritur noſtras quidam, qui ſuperioribus annis, in expeditione quadam Italica, imprudens à commilitone ſuo magicorum ludibriorum ſtudioſo, aſſumptus fuerat in circulum quem characteribus firmiſſime, ut ei vaniſſima ſpe perſuaſum erat, contra vim dæmonum munierat, ſuiſque horrendis & ſtupendis incantationibus effecerat, ut ſæpius vocatus inſtante minacibus verbis Mago tandem veluti coactus & pavitanti ſimilis ſpiritus malignus pileo attrito eum pennula ſuperbiens, laceroque linteo involutus, inſtar cadaveris adufti & propemodum conſumpti vermibus, illis terribili ſpecie, ſed ambiguis pedibus appareret, à quo extorquere Magus voluit, an Guleta à Turcis capta eſſet. At ſpectrum negans, ſe id modo, licet pridie adhuc fortiter defenſa eſſet, ſcire, cumque Mago, quod nimis durus erga ſe & ſuos ſocios plerunque potiora agentes ſuis ditis & intempeſtivis incantationibus eſſet, & neſcio quæ alia expoſtulans, ſumpto ſpatio ad deliberandum evanuit, tanto horrore, formidine & fœtore poſt ſe relicto, ut parum abfuerit, quin curioſi indagatores iſti animo deficerent. Non diſſimilis fuit ille dæmon, cum quo Euthymus athleta (ſi vera ſunt, quæ Pauſan. ſcribit) dimicavit, puellamque ſacrificio deſtinatam liberavit. Eum enim hac effigie ab eodem Euthymo depictum fuiſſe ſcribit, colore vehementer atro, cætera ſpecie maxime formidabilem: amictus lupi pellis erat. Sed ad propoſitum. Sane noſtras ille adhuc affirmat, ſe non ſine ingenti metu de illo horribili ſpectro & eius exili, rauca, interrupta & veluti ſtrangulata voce cogitare poſſe. Hinc apparet, dæmones licet celerrimos motus habeant, ut infra dicemus, non tamen ſemper cognitionem habere eorum, quæ in remotioribus locis aguntur, præſertim quum ex abrupto interrogentur. Quamvis non ignorẽ eos interdum indicaſſe eo ipſo tempore, quod diverſa in parte orbis ageretur. De qua re habemus exemplum apud Plutarchum in vita Cimonis. Quum enim is ex Cypro legatos ad Ammonem miſiſſet, qui occulta quapiam de re oraculum peterent, eos ſtatim abire Ammon juſſit, quod jam ipſum Cimonem ſecum eſſe diceret. Illi his auditis, ut pervenerunt ad Græcorum caſtra, Cimonem fato defunctum perceperunt, numeroque dierum ſupputato, ad id tempus quo ipſi oraculum conſuluerant, deprehenderunt, oblique Cimonis mortem fuiſſe indicatam. Nec minus eſt memorabile quod à Græcis traditur, de Apollonio Tyaneo Pythagorico Philoſopho, magicæ artis peritiſſimo. Quum enim Domitianus Cæſar Romæ à Stephano Domitio liberto aliiſq; coniuratis interficeretur, & Apollonius tunc Epheſi in frequentiſſ. auditorio diſſereret, mox per aliquot temporis ſpatium, velut attonitum ſiluiſſe, deinde exclamaſſe eum tradunt: Euge Stephane, pulchre Stephane, percute ſceleſtum, percuſſiſti, vulnera-

Lib.6 c.1 de cad.poſter. reb.Siculis.

ſti, interfeciſti. Similis hiſtoria legitur apud Fazellum. Quum enim Syracu-ſæ in Sicilia à Sarracenis captæ miſereque direptæ & vaſtatæ eſſent, eadem die paſtores Adriano præfecto claſſis Imper. Baſilii in Peloponneſo hæc con-id indicarunt. Quos quum Adrianus, unde id reſciviſſent, interrogaſſet, illique à dæmonibus, in palude quadam vicina portui habitantibus, ſe cognoviſſe reſpondiſſent; cum paſtoribus ipſe ad paludem acceſſit, coramque, quod relationi non crediderat, propriis auribus per paſtores rurſus percunctatus ex dæmonum reſponſo accepit. Nec diu poſt Græcorum nonnulli, qui fuga cladem evaſerant, navigio Peloponeſum appulſi rem omnem eodem modo cum prodito à dæmonibus indicio confirmaverunt. Sane facile nominaſſem & in mea vicinia dum hæc ſcriberem, monſtrari poſſet, ne exempla tam lon-ge petamus quidam non ita pridem in ſeriis & ludicris celebris & exercitatus vir, qui in cuſtodia conſeneſcit, eo quod interdum certis intervallis mirifico & inquieto ſpiritu exagitetur, non enim ſolum pleroſque, qui ſedatiori animo eſt, ſe accedentes, licet ignotos & nunquam antea à ſe viſos, ſuo proprio nomine compellat, illiſque de parentibus, & conſangui-neis, nec non & gentilitiis inſigniis ac ſi familiariter cum illis diu verſatus fuiſſet, (quod & mihi accidit) facunde refert, commotiore vero animo multa & obſcœna intermiſcet; ſed etiam interdum alia profert, & facit, quæ mira-ta & mira ſunt. Inprimis obſervatum eſt, eum ante aliquot annos, circa id ipſum tempus, quo Caſpar Caſtilioneus Galliæ Amiralius, cum generis & multis proceribus, ſecum in religione conjunctis, ex improviſo Lutetiæ in lecto trucidatus eſt, mirificas viſiones habuiſſe, ex quibus colligi potuit aliquod funeſtum facinus alibi tractari & peragi. Inter alia autem eadem no-cte, qua immanis lanienа iſta Lutetiana facta eſt, ſæpius exclamavit: O-mnia ſanguine & cruore ſcatet. Et paulo poſt. ecce, ecce, quanta agmina cacodæmonum velut e diverſis locis advenientium, & invicem con-gratulantium, gaudioque geſtientium, ac ſi aliquam inſignem & inauditam, diuque expetitam rem ex arbitrio perfecerint, huc inde circumvagari in aëre conſpicio? Verum addidit exclamando. Et omnia extra Germaniam ge-ſta & geſta ſunt. Eſt ſane Sathan ille ſui ſemper ſimilis in male faciendo: & ſunt ipſius injuriæ quidē novæ, captiones autem veteres. Licet interdum aliud agendo, aliud ſimilet. Etenim quemadmodum Deus conditor & con-ſervator eſt omnium creaturarum ſuarum & maxime generis humanum con-ſervatum vult, ita Abaddon ille ſicut in ſacra Scriptura nominatur, vel Dia-bolus, ut à Cypriano dicitur, perditam & deſtructam omnem naturam cu-pit, atque hujus ſtudii ſui plurimos miniſtros & ſocios habere deſiderat. Præcipue autem invidit & inſidiatur piorum fidei, & mutuæ inter eos chari-tati & concordiæ, ſingularique eorum delectatur perſecutione, atq. exitio, ut eri-

ut erudite & pie Ewichius monet. Vel ut idem Cyprianus eleganti ſimili- *In libello de*
tudine hoc docet. Quemadmodum, inquit, Latrones non ſtruunt inſidias *natura Saga-*
pauperibus, & vacuam crumenam habentibus: ſed iis, qui multa pecunia *rum.*
onuſti ſunt: ſic diabolus eos quærit deijcere quos videt ſtare.

Caput LXXI.

De Satyris & Sphingibus.

Veteres in ſuo reprobo ſenſu Satyros (qui teſte Pauſania, quum eſſent ſeniores, Sileni dicebantur) quemadmodum Faunos Sylvanoſque pro ſemideis, ſive pro ſilveſtribus numinibus coluerunt, ideoque non ſolum eis lucos conſecrarunt, ſed etiam ſcenas in ludis eiſdem deſtinatis, ut autor eſt Vitruvius, frondibus, ſpeluncis, montibus, gramine, reliquiſque agreſtibus rebus in topiarij ſpeciem (quod hodie adhuc in Italia uſitatum eſt) peculiares conſtruxere, artificeſque in eorum ſtatuis ſingularum diligentiam adhibuere, ſicut & Romæ videre licet, & teſtis eſt hac de re Plinius, ubi in- *Lib.36.c.5.*
ter Praxitelis opera celebrat Satyros quatuor, ex quibus unus Liberũ patrẽ palla velatis humeris præfert: alterum Liberum patrem, ſimiliter tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius ſitim ſedat. Ejuſdem *Lib 6.cap.2.*
artificis opus olim Romæ ſpectabatur in porticu, quam Auguſtus in gra- *Topograph.*
tiam ſororis Octaviæ condidit. In qua ſupini Proſerpinæ, Bacchus & Satyri *antiq. Romæ.*
fuere, ut Marlianus notavit. Creduntur ſunt fuiſſe mortales Sileni, vel, ut dixi, natu maximi Satyrorum. Eorum enim ſepulchra apud Hebræos & *In poſteriorib.*
Pergamenos oſtendebãtur, ut Pauſanias refert. At Strabo, Satyros, Silenos, *Eliacis.*
Tityros dæmonas fuiſſe ſcribit, qui perhibentur deorum miniſtri, de qui- *Lib.10.*
bus plura reperiet ſtudioſus lector in mythologia Natalis Comitis. Sed ve- *Lib.5.cap.8.*
niamus ad minus fabuloſa, ſuperſtitione gentilium poſthabita. Animalia *& ſeqq.*
Satyri eſſe perhibentur in intimis Libyæ receſſibus: vel ſecundum Ptolem. *Lib.7.cap.2.*
Satyri in ſubſolanis Indorum montibus, vel Catadulorum regione inve- *Cap.30.*
niuntur, humana effigie animalia perniciſſima, tum quadrupedes, tum recti currentes, ut propter velocitatem niſi ſenes aut ægri capi nequeant. Solinus Satyros inter ſimias collocat. Sunt, inquit, & quas vocant ſatyros, facie admodum grata, geſticulatis motibus inquietæ. Hæ ſimiæ Tityri à nonnullis vocantur, inter quos eſt Ælianus, Pierius autem citat Pauſaniam, qui audiverit ab Euphemo quodam, probatæ fidei viro, quum in Hi- *In Hieroglyphicis lib.10.*
ſpaniam navigaret, adverſa tempeſtate ſe in exteriorem Oceanum eſſe delatum, poſtque multorum dierum navigationem ad inſulas quaſdam de-

ſertas

ſertas perveniſſe, quas homines ferino truciqne aſpectu ſylveſtres inhabitabant corporibus hirtis, pilonem colore ſubrufo caudis, equino pene majoribus prædıtı. Qui poſteaquam nautas illuc advectos inſpexiſſent, omnes ad extremum littus accurrere, vocem quidem nullam, ſed ſtridorem quendam informem & inarticulatum emittentes: in fœminas autem quæ navi illa caſu vectabantur, eos adeo furioſos invaſiſſe, ut ægre injuria etiam cæſi flagris abigi ſummoverique potuerint. Veritos vero nautas, ne quid indignum paterentur, inhibita nave procul in anchoris ſtetiſſe, barbaram vero quandam mulierem, quam ſecum habebant, in littus expoſuiſſe, in quam omnes poſtea petulantius debacchantes, per omnia corporis cava libidinem exercuerint, eaſque Satyrorum inſulas à navigantibus appellari, &c. Quæ ſi vera ſunt (non enim ignoro, multos putare hanc narrationem Pauſaniæ de inſulis Satyrorum fabuloſam eſſe, iiſque ſimilem, quæ Lucianus venuſte quidem & eleganter confinxerit) rectiſſime Grammatici hæc ſalaciſſima monſtra à virili membro, quod Græci σάθην dicunt, nomen habere volunt, cum præſertim omnes autores in hoc conveniant, Satyros in libidinem & procacitatem eſſe maxime proclives, neque poſſe eos hac in re ſatiari. Ideoque videmus eos paſſim in picturis non ſolum comites Veneris, ſed currui ejus velut jumenta junctos. Hinc quoque Satyriaſmus vel σατυρίασις morbi genus, quod à Latinis tentigo, vel ſecundum Iuvenalem, veretri intenſio nominatur, à Satyrorum ſimilitudine

Lib. 1. c. 8. Saturnal. qui ſemper propter libidinem genitalibus intenſis pinguntur, appellationem habet. Quod etiam Macrobius confirmat, ubi dicit Satyros quaſi Sathunos, quod ſint in libidinem proni, nuncupatos. Unde accidit ut fabulæ carminum genus propter petulantiam & laſciviam Satyra nominata ſit. Duo namque Satyrarum genera fuiſſe conſtat, alterum antiquum, quod ſola carminum varietate conſtabat; alterum recentius, apertam hominum reprehenſionem, interdum non inutiliter, non raro autem petulanter continens & acrem vitiorũ objurgationem. Ideoq; Plutarchus veteris Comœdiæ

In Pericle. ſcriptores σατυρικοὺς τοῖς βίοις appellat, qui genus vitæ id ſectarentur, quod in acerbe exagitandis hominibus verſaretur. Inter cæteros autem Satyrico carmine delectatum fuiſſe Ennium Pacuviumque tradunt. Satyras quoque M. Varro Romanorum eruditiſſimus composuit quas [illegible] Cynicas, ipſe Menippeas appellavit, ut quæ inſcribitur Neſcis quid veſper vehat, & de officio mariti, & Teſtamentum, & illæ, quæ Græcos habent titulos, ut [illegible] ἐδεσμάτων, ὄνος λύρας, γεροντοδιδάσκαλος, ὑδροκύων, ἱπποκύων, aliæque permultæ. Horatius autem & Perſius in hoc genere terſi & puri ſunt. Quos ſecutus eſt Iuvenalis, longiuſque aliquanto quam cæteri progreſſus eſt.

Prælectione in Perſium. Charactere uſi ſunt Satyrici, ut Angelus Politianus erudite obſervavit, eodem

dem

dem ferme quo veteres Comici. Summa illis inæqualitas, inquit ibidem modo exiles ac tenues, modo exultantes & velut ampulloſi nunc ſtricti & caſtigati; nunc vagi atque effuſi. Plerunque autem obſcuri, operoſi implicati, cultuque quodam florentes acquiſito atque affectato. Idiotiſmum præcipue amant, rem quæ inter oratorias ac poeticas virtutes raro procedit magnoque indiget temperamento. Nuda ſunt verba illis, propria ſignificantia energiæ plena: non græca tamen, non alioqui peregrina, non trita, non obſcœna & ſcurrilia reformidant. Multa aſpere, multa ſevere, multa blande, multa idem ambigue dicunt, & ſubdole. Toti urbanitate & ſalibus, toti ſcatent ſenſiculis, atque acuminibus, nunc omnia obliniunt felle: nunc aceto conſpergunt, nunc jocis & laſcivia condiunt nunc mundi, nitidi, candidi, nunc horridi, agreſtes, ſqualidi, nunc leviculi, improbi, petulantes, nunc vehementes, incitati, minaces. Reprehendunt acriter, inſultant impotéter. vafre cavillantur, aſtute obrepunt, effluunt lubrice, tergiverſantur, illudunt, diſſimulant, ardent, verſant, ſuſpendunt, feriunt, pungunt, provocant, titillant, ſtomachantur, attonant ceu fulmine omnia, & concutiunt. Sed redeamus ad Satyros noſtros. Plutarchus captum eſſe Satyrum, quum Sylla Dyrachio mille & quingentis navibus Brunduſium traijcere conſtituiſſet, memoriæ tradidit. Prope eſt, inquit Apollonia, & apud eam Nymphæum, locus ſacer, qui ex viridi herba & pratis fontes ignis perennis ſparſim emittit. Ibi ferunt Satyrum dormientem, ea forma, qua fingi & pingi eos videmus, captum, & ad Syllam adductum fuiſſe: hunc interrogatum per multos interpretes, quiſnam eſſet, ægre vocem edidiſſe, non quæ intelligi poſſet, ſed aſperam & mixtam equino ex hinnitu & hirci balatu, eaque territum Syllam abominatum à ſe dimiſiſſe. Unde Plinius Satyris præter figuram nihil moris humani eſſe dicit. Et Diodorus Siculus ſcribit, Satyros in Æthiopia Dionyſio oblatos comas umbilicotenus habentes. Legimus quoq; in vitis patrum, Sancto cuidam viro, in quadam eremo habitanti, aliquando Satyrum obviam factum faſſumque fuiſſe, mortalem eſſe, & unum ex accolis eremi, quos vario decluſa errore gentilitas Faunos, Satyroſque & incubos vocaret, & coleret, & cum illo de pœnitentia collocutum. An autem revera id acciderit, vel ludibria diaboli fuerint, multi dubitant. Eodem modo legimus, eundem ſanctum virum Hippocentaurum conſpexiſſe, qui ab illo compellatus, neſcio quid infrendens, & frangens potius verba, quam proloquens, parentes campos volucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis, evanuerit. Miras quoque & impias nugas de Satyris Rabbi Abraham finxit. Is n. aſſerere auſus fuit, Faunos, Satyros, incubos & ſimiles, eſſe creaturas, ſed imperfectas, quod DEUS veſpera Sabbathi præventus illos non perfecerit. Et ob hanc cauſſam eos fugere Sabbathi ſanctitatem, quærentes

In vita Syllæ.

Lib. 5. cap. 8. natural hiſt.

montes & tenebrarum latibula, in quib. deliteſcant uſq; ad finem Sabbathi, & tunc revertentes infeſtare homines, quibus nocere conantur. Sed hæc delira ſomnia Rabinorum mittamus. Notum præterea eſt adagium, quod plerunq; contra bilingues, & qui eundem modo laudant modo vituperant: uſurpamus; ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐξάγειν, eodem ex ore calidũ, & frigidum proferre, ex apologo quodam Aniani fabulatoris, de Satyri & ruſtici cujuſdam colloquio originem ſuam habere. Non omittendum eſt præterea, quod Plutarchus & alii nonnulli Alexandro contigiſſe ſcribunt. Quum enim Tyrum obſideret, & Tyrij fortiter reſiſterent, impetuſque ejus diu eluderent, ob hanc rem ſolicito Alexandro, quod hæc diuturna obſidio illi quaſi à curſu victoriæ deſtinatæ contra Orientem, velut remoram injiceret: viſus eſt Satyrus ei in quiete eminus alludere, deinde volenti eum capere, fuga elabi, tandem multa orantis & circumcurſitantis in manus venire. Conjectores nomen Satyri dividentes haud abſurde pronunciarunt: Σὰ Τύρος, id eſt, tua erit Tyrus. Quod etiam evenit, ideoque oſtendi fontem idem autor ſcribit, apud quem in ſomnis cernere Satyrum imaginatus fuerat. Simile propemodum ſomnium, futurarum rerum eventum demonſtrans, ut pauliſper à propoſito divertam, habuit Conſtans Imp. quum eſſet prælium initurus cum Saracenis, ut Cedrenus refert. Etenim in quiete ratus fuit, ſe venire Theſſalonicam. Quod quidam ex conjectoribus ita interpretatus eſt: θὲς ἄλλῳ νίκην, id eſt, cede alteri victoriam. Atque ita evenit. Non ſolum autem veteribus ethnicis ſomniantibus & vigilantibus ejuſmodi ludibria aſtu Sathanæ obiecta fuere, ſicut Plinius quoque notavit, ubi dicit, montem Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Ægypanum, Satyrorum laſcivia impleri, tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum ſonitu ſtrepere: ſed noſtro quoque tempore non raro phaſmata veluti Satyri & Fauni quibuſdam in locis laſcive ſaltantes, ut ſimpliciores, vel ad ſuperſtitionem, vel ad impiam petulantiam, præſertim fœminæ ſalaciores, pertrahantur, conſpecta ſunt. De hac autem re
Lib 5.c.11. Malleus Maleficarum, Matth. Grylandus, & inprimis Olaus Magnus de
& 12. Septent. locis, aliiq; libri obſcuriores, multas hiſtorias, interdum etiam meras fabellas aniles continent, ſed ſinamus Satyros; & ad alteram partem hujus meditationis, videlicet ad Sphinges, veniamus. De Sphingibus multa paſſim apud autores leguntur. Tritum enim eſt, an autem verum ſit ignoro, Sphinga monſtrum Thebanum fuiſſe, facie virginea, alas & ungues habens, velut Harpyæ, quod inſidens ſcopulo viæ imminenti, inſolubilia ænigmata tranſeuntibus proponebat, quæ quum ſolvere nõ poſſent, ex improviſo, veniens aliis unguib. ad ſe in rupem trahebat & præcipites dabat. Oedipum autem ſoluiſſe ænigma: Apollodorus ait, Sphingem ex Echidna & Typhone

phone parentibus ortam, Thebanis ab Iunone inmiſſam hanc muliebri *Li 3 de deor.* facie ac pectore, pedibus ac cauda leoninis, & avis pennis præditam fuiſſe, *origine.* quæ quum à Muſis ænigmata didiciſſet, in Phyceo monte conſederit, de que iis unum Thebanis propoſuerit hujuſmodi: Quodnam eſſet animal quadrupes, bipes, ac demum tripes. Porro Thebanis oraculum renunciatum fuerat, tum Sphingis incommodo ac detrimento liberos fore, quum id ænigma ſolviſſent. Interea univerſos, quid illud eſſet, rogabat: quod quum minime reperirent, abreptum ex omnib. unum devorabat, eaque de cauſa plerique ſubinde peribant. Ac poſtremo ad eum modum Æmone Creontis filio perempto, Creon ænigma hujuſmodi ſoluturo, & regnum & Laij uxorem ſe traditurum, præconis voce renunciari jubet. Quod ubi ad Oedipi aures pervenit, ipſe ita ſolvit: Quod à Sphinge propoſitum eſſet ænigma, eſſe hominem. Naſcitur enim quadrupes infans, quod quatuor gradiatur membris: grandior autem effectus homo bipes eſſe incipit: ſeneſcens vero ac demum tertio aſſumpto pede, id eſt, ſcipione, tripes dici poteſt. Ipſa igitur Sphinx ex arce ſeſe præcipitem dedit. Hanc hiſtoriam, vel potius fabellam integram aſcribere volui ut rectius cognoſcatur origo adagii, ꝗ Terentius allegat: Davus ſum non Oedipus, id eſt, ſervili officio, non quæſtionibus ſolvendis aptus. Palæphatus autem, qui à Lilio Gyraldo allegatur *In Ænigmatibus.* hiſtoriam de Sphinge ita exponit: Cadmus uxorem Sphinga habens Amazonida, Thebas profectus eſt, ubi interfecto Dracone regno potitus eſt, ducta uxore Harmonie, Draconis ſorore. Id Phinx iniquo animo tulit. Quare ſeductis noñullis civibus & cane, quam à velocitate pedũ Græci *ποδώκην* vocant, Sphicium ſeu Sphincium (utroque enim modo legimus) occupavit, incurſionibuſque ac inſidiis, quæ à Thebanis indigeno ſermone ænigmata dicuntur, Cadmum ipſum, & qui illum ſequebantur, infeſtavit. Tandem propoſito præmio ab Oedipo ſuperatam fuiſſe. Dictum eſſe putant Sphingem à *σφίγγειν*, id eſt, conſtringere vel vincire, quod tranſeuntes ſuis quæ- *In Griphoternario.* ſtionibus ita ſtringeret, ut ſe expedire non poſſent. Unde Auſonius:

Illa etiam thalamo per trina ænigmata quærens,
Qui bipes & quadrupes foret, & tripes, omnia ſolus,
Terruit Auſoniam, volucris, leo, virgo triformis *Lib. 4.*
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella. *Li. 8. c. 21.*

De Sphingibus autem Diodor. Sicul. & Plinius plura tradunt, & Natalis Co- *In Mythologia.* mes caput peculiare habet, ubi in fine ita dicit: Per Sphingis fabulam id ſi- *Lib. 6. c. 8.* gnificatum fuiſſe ab antiquis ſapientibus crediderim: Suam fortunam ęquo animo cuique eſſe ferendam, quam tñ, ſi quis ægerrime ferat, omnino ferre neceſſe ſit. Nam quid ſignificant alæ: an non fortunæ inconſtantiã? At cur ungues in prædam flexæ illi tribuuntur? nonne quod undecunque libuerit

omnia poteſt auferre? Cur humana eſt facies? quia humanum eſt ſubiici calamitatibus & viciſſitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo eſſe ferenda adverſa ſignificat, quæ vel vi omnino ſunt ferenda. Si quis enim miſerias prudenter ſuſtinere nequiverit, aut niſi ſe ſapienter inter adverſa cuſtodierit, ille ab ipſa Sphinge crudeliſſime torquetur, & laniatur. Atque ut ſummatim dicam, nos monere per hanc fabulam ſapientes voluerunt, aut prudentia & Minervæ conſilio fortunæ iniquitatem eſſe ſuperandam: aut ſi minus iſtud fecerimus; nos ab illa ſuperari oportere. Nam quid agitur in ænigmate Sphingis? an non de humana imbecillitate, cum nihil naſcatur homine debilius aut calamitoſius. Hanc ingenioſam & eruditam, & quæ alibi, ut puto, non reperitur, explicationem aſcribere ex Natali operæ precium duxi, ut cognoſcatur, ſicut ſæpius in his meditationibus monui, quæ ſalutares doctrinæ ſub fabulis lateant. Sane Romæ aliquot Sphinges marmoreæ, quæ ex Ægypto allatæ dicuntur, in Capitolio & alibi hodie adhuc conſpiciuntur. Ægyptij enim ideo Sphinges ante templum poſuerunt, quod myſtica dogmata, præcepta & inſtitutiones ſacras, per ænigmatum nodos à profana procul multitudine inviolata, cuſtodita, & in arcanis tantũ tractari voluere. Ideo putant Octavium Auguſtum ob taciturnitatem Sphinge, loco ſigni aliquantiſper uſum fuiſſe, quæ etiam adhuc ante oſtium ponti Euxini, quo in Boſphorum ſeſe exonerat, in altera Symplegadum inſula, in columna veteri ex albo marmore conſpicitur, cum hac inſcriptione: DIVO CÆSARI AUGUSTO L. CLANNIDIUS L. F. CLA. PONTO. ſicut Leunclavius noſter, tanquam αὐτόπτης notavit. Hanc tamen, quum Auguſtus dicteriis laceſſeretur (teſte Plinio) propter difficultatem ænigmatum, quibus ſua Sphinx interdum erat inſtructa, nato ſubinde proverbio & calumnia; Mirum non videri, ſi renata Sphinx adferret ænigmata, poſtea repudiavit, deinde Alexandri, poſtremo corroborato imperio, ſua genuina imagine aſſumpta. Quo genere deinceps Tiberius, Caligula, Claudius, Domitianus & alij Cęſares uſi ſunt. Syneſius autem aliam affert rationem, Mercurij inquit numinis duplicem ſpeciem effingunt Ægyptii, juvenẽ ſtatuentes propter ſenem: quod hoc ſibi vult, eum qui aliis cum laude præfuturus ſit eſſe & mente & robore præditum oportere. Eamq; ob cauſam ab iiſdem & Sphingis effigies in veſtibulis lucorum conſecratur; nota illa quadam divinæ duarum virtutum copulæ ſignificante robore beſtiam, prudentia hominum. Nã robur expers ductus prudentiæ attonitum fertur, res omnes miſcens ac turbans, & mens deſtituta manuum miniſterio, ad actiones eſt inutilis. Pierius recenſet ex autoribus Panes, Satyros, Sphingas, ſimias & Cynocephalos idem propemodum genus fuiſſe diverſis tñ inter ſe diſtinctum ſpeciebus. Sumſit autẽ hoc fortaſſe ex Solino, ubi ita dicit, Inter ſimias habentur & Sphinges, villoſæ comis

In pandectis Turcicis.

In oratione ad Arcadium de Regno.

In Hieroglyphic. lib. 6.

Cap. 30.

mis,mammis prominulis ac profundis,dociles ad feritatis oblivionem. Et dicit Pierius,ſe tale monſtrum vidiſſe. Naſcuntur Sphinges inquit, apud Troglodytas Æthyopes,forma haud ei diſſimili,qua pinguntur, fuſco pilo, mammis in pectore geminis: monſtro ſimiles: ſunt etiam paulo pinguiores, naturam habent in cicurationem admodum proclivem, pluribus exercitiis diſciplinisque aptam. Albertus quoque inter ſimiarum genera Sphingem agnoſcit,inſignem duabus maculis maxilla nigricantibus, cauda coloris itidem ſubnigri & oblonga. Harum ego unam,Veronæ quum eſſem,vidi, mammis illis & glabris & candidis à pectore propendentibus. Circumducebat eam circulator quidam Gallus, ex ignotis antea inſulis recens advectam. Oſtentabat idem cuniculos noſtris quadruplo majores, mira quippe corporis obeſitate diſtentos,& quod niſi quis viderit, credere vix queat, præditos quaternis ſingulos genitalibus humanorum digitorum inſtar, & ſimilitudine cohærentibus. Ipſa vero Sphinx toto erat pectore glabello, facie & auribus humanis propioribus, dorſo hiſpido ſupra modum fuſco & oblongo admodum pilo,eoque denſiſſimo. Rector lævum brachium,quo catenam,cui erat alligata, regebat, ferrea manica obarmatum habebat;dextra baculum regebat,quem in faciem animalis identidem prætendens,bipedem ſecum ambulare,& loco etiam ſaltare, interdum & obgannire faciebat,multamque hinc à ſpectatoribus ſtipem aucupabatur.Hactenus Pierius. Non mirum autem eſt,ejuſmodi beſtiolas, vel potius monſtra ex illis remotioribus Libyæ aliiſve locis apportari,cum proverbium inde ortum ſit: Semper Libya vel Africa aliquid novi apportat: Vel potius,ut aliud adagium habemus, ἀεὶ φέρει τί λιβύη κακὸν (quod etiam de Septentrionali plaga dicitur. Ab Aquilone inquit Hieremias propheta, *Cap. 15.* pandetur omne malum ſuper habitatores terræ.) Conſtat enim ob aquæ inopiam egeſtatemque,ſiticuloſis in regionibus,è longinquo bibendi gratia diverſi generis animalia in unum congregari, vi aut voluptate ad cõmiſcendum cogente,& inibi è varia ſeminum mixtura varias ſubinde animalium naſci formas. Nec tales fœtus illis in regionibus tam prodigioſi habentur,cum familiaris ſit incolis eorum partus. Ex lupo enim,ut fertur, & cane generatur fera, quæ Crocuta dici ſolet,producendique ejus modum docet Ariſtoteles. Leæna cum pardis coit,unde ignobiles generantur leones non jubati & maculoſi fœtus, ut refert Philoſtratus. Cum pantheris coëunt lupi: ſic animal gignitur bigenere,quod Thoes dicitur: maculoſa pelle pantheram refert,facie autem patrem, quod tradidit Oppianus. Sic *In Magia naturali lib. 2. c. 24.* & aliis animalibus coëuntibus accidere ſolet,ut refert Iohann. Baptiſt. Porta. Immo non raro compertum eſt,ut paſtores & incolæ belluina libidine impulſi,cum capellis (unde Satyri facile provenire poſſent) aliisque ju-

 mentis

mentis ſe ſe commiſcuerit, ſicur apud Ælianum de Crathi paſtore Sybarita legitur, nam ex illo concubitu nefario natum fuerunt infantem, qui cruribus matrem, facie autem patrem referebat. Et recentiora exempla ſi ſine maxima offenſione honeſtarum aurium fieri poſſent, de quibusdam bruteſcentib. ut Iuriſconſultorum verbo utar, adduci poſſent. Thevetus quoque

In Coſmographia. tale monſtrum humano capite & pedibus, corpore leonino, ſed maculoſo, & depingit & deſcribit, quod ſuo tempore hinc inde à circumforaneis lucri cauſa in Africa circumductum ſit. Verum ut ad materiam noſtræ meditationis revertar, miror ſane, quod neque Luſitani, neque Hiſpani, aliive qui non ſolum in remotiores & ante incognitas Indiæ & Lybiæ partes atque inſulas penetraverunt, ſed etiam propemodum immenſi oceani angulos omnes ſuis navigationibus perſcrutati ſunt, de inſulis Satyrorum, aut de Sphingib. (quod ego ſciam) mentionem faciant. Si n. totæ inſulæ, ſecundum quorundam opinionem, ab ejuſmodi monſtris occuparentur, vix eorum exactam indagationem effugere potuiſſent. Non omittendum poſtremo fuit, olim quaſdam meretrices ex Megara Sphinges appellatas fuiſſe, quod humano capite manſuetudinem præſe ferrent: cæterum corpore reliquo leonino rapacitatem & imperium, quod in amatores exercent, indicarent, de quib. verſiculus veteris cuiuſpiam dici poteſt:

ἶσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης,
Pars eſt leana & fœmina crudelitas.

Hinc etiam triti iſti verſus rithmici fluxerunt:

Omnis revera meretrix eſt dicta chimera,
Parte leo prima, media capra, anguis in ima.
Si careas donis, pars prima dicta leonis.
Non te delectet media capra, quia fœtet,
Anguis eſt extremum, quia porrigit omne venenum.

Cæterum Megarenſium improbi mores fictique in proverbium abierunt, ut ejuſmodi homines laſcivi & molles, populari convicio: Megaricæ Sphinges, notati fuerint, de quibus apud Eraſmum plura inveniuntur. Huc quoque referri poteſt, quod ſupra de monſtris circa Syrtes, quorum in Hieroglyphicis mentio fit, dictum eſt.

In Adagiis.

Cap.19.

Caput LXXII.

De mirificis illuſionibus diabolicis, & Λυκανθρώποις.

EVanthes inter autores Græciæ (ſicut Plinius refert) non ſpretus tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi ejuſdem ſorte familiæ lectum, ad ſtagnum quoddam regionis ejus duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris ejuſdem generis congregari per annos novem. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reverti ad idem ſtagnum, & quum tranaverit, effigiem recipere ad priſtinum habitum, addito novem annorum ſenio. Etſi autem Plinius illud tanquam fabulam Græcam recenſet, addit enim: Nullum tam impudens mendacium eſt, ut teſte careat: tamen certos homines effici quotannis lupos, & rurſus ad priſtinum habitum redire, in hodiernum diem multis perſuaſum eſt, eoſque Germani Weerwolff/Galli autem *Loupegaroux* vocant. Utrum autem ea metamorphoſis ſemper revera fiat, an vero nonnunquam imaginative, declarat nobis memorabilis hiſtoria, quam recenſet doctiſſ. vir Georgius Sabinus, ſuper his verſibus: *Lib 8 c.21.* *In interpret. lib. 7. Metamorph. Ovidij.*

Inq; virum ſoliti vultus mutare ferinos,
Ambigui profecta lupi.

Tales (inquit) refert Herodotus eſſe apud Neurios Scythiæ populos. Et hic apud Boruſſos fama eſt, tales inveniri, à quibus nuper unus fuit captus, & Duci Pruſſiæ adductus à ruſticis quorum jumenta dilaniaſſe credebatur. Erat homo deformis, nec multum abſimilis feræ, habebatque vulnera in facie, quæ dicebatur accepiſſe morſus à canibus, ubi fuiſſet mutatus in lupum. Is à quibuſdam, quibus Princeps id negotij dederat interrogatus, ajebat ſe quotannis bis ita mutari ſolitum, primo circa natalem Christi, deinde circa feſtum Iohannis Baptiſtæ: illiſq; temporibus ſe efferari & cogi impetu quodam naturæ, verſari in ſyluis inter lupos. Maximo autem horrore & languore corporis ſe affici, antequam pili erumperent, & forma mutaretur. Hæc affirmanti credita ſunt. Sed quum ad explorandam rei veritatem diu captus in arce detineretur, ac diligenter obſervaretur à cuſtodibus carceris, an aliquando efficeretur lupus, retinuit ſemper eandem formam quam habuit: Is fuit exitus fabulæ. Unde conſtat ea quæ de ambiguis lupis narrantur, eſſe falſa, utpote quæ homines mente capti ſibi imaginantur.

Hacte-

De ſagarum natura. Hactenus Sabinus. Idipſum Johannes Ewichius alio illuſtri exemplo confirmat. Petro Pomponatio, inquit, celebri olim in Italia Medico, oblatus eſt æger lycanthropia laborans, qui ruſtici forte ſub fœno repertum, captumque, quia ſe lupum eſſe clamabat & fugere illos jubebat, ne ab ipſo devorarentur, excoriare cœperant, ut explorarent an verſipellis eſſet, id eſt, inverſos pilos haberet (ſic enim erant perſuaſi errore populari.) Sed Pomponatii intereeſſione dimiſſus, & per idonea medicamenta curatus fuit. Similes imaginationes vere diabolicas, quibus miſeri homines faſcinantur, refert *De præſtig. dæmon. lib. 3. cap. 10.* quoque Wierius, ubi dicit: Si qui obvagari in Livonia & locis finitimis videãtur lupi noxii, quos lamias putãt, Germanis 𝔚𝔢𝔢𝔯𝔴𝔬𝔩𝔣𝔣/ ii certe vel veri ſunt lupi, in ejuſmodi tragœdiam exagitati à dæmone, qui interim horum vagis erroribus & actionibus delirorum λυκανθρώπων phãtaſiæ organa imbuit, vitiatque, ut ij ſe eſſe excurſionum erronearum & actionum autores corrupta imaginatione arbitrentur, fateanturque, quod quidem diabolo *Lib. 4. c. 22. eiuſdem operis.* non eſſe difficile ex deſcripto λυκανθρωπίας morbo cuilibet conſtat, dum humores & ſpiritus in hæc ludibria idoneos commovet, potiſſimum quibus atræ bilis nebulæ cerebrum vitiare ſolent, cujuſmodi exiſtit fatuum monſtroſumque id genus hominum: Vel certe dæmones cenſendi ſunt ejuſmodi lupi, qui eam aſſumſere formam, ut male credulum hoc hominum genus magis irretirent ſuis vaframentis, inſontes gravarent, & ſanguinis innocentis reum redderent Magiſtratum. Interea ii, qui ſe in lupos credunt transformatos, alto immerſi ſomno diaboli ſtudio, alicubi jacere comperiuntur, quorum ſomnia iis cõfundit imaginibus, quas hominum oculis præſtigioſe in pueris vel inſectandis vel forandis, ſive armento lædendo, aut longe lateque hincinde vagando obiicit veterator ille. Ut certe non leviter mirari oporteat, inveniri viros cordatos, qui deluſorum horum hominum confeſſioni tanquam veraci innixi, mortis ſententiam contra eos pronunciare non graventur. Hæc Wierius, licet Olaus Magnus de metamor- *Lib. 18. de animal. ſylveſtribus c. 45. 46. 47. In methodo hiſtorica. cap. 14.* phoſi hominum in lupos diverſa recenſeat, ſi modo vera ſunt quæ ibi narrantur. Quæ tamen Bodinus vera eſſe credere videtur. Olaus inquit, ſæpe incredibilia narrat. Sunt tamen nonnulla, quæ ſcriptorum ac teſtium multitudine & conſenſu quodammodo perſuaderi poſſunt. Nam quæ de Nerviorum (hi nunc Livones appellantur) in lupos configuratione & μετεμψυχώσει ab Herodoto, Pomponio Mela, & aliis hiſtoricis olim pervulgata ſunt, ea iuniores comprobarunt. Hoc enim Caſpar Peucerus, vir magnæ eruditionis, & minime vanus; tum etiam Languetus, non minus doctrina quam diuturna totius Europæ perãgratione clarus, ſe ab incolis accepiſſe mihi confirmavit. Quod utrum fiat occulta quadam vi naturæ potentis, ut de Parthaſio traditur: vel ultione divina, ut de Nabuchodonoſore, nondum mihi

nihil compertum eſt. In ſua autem Dæmonomania Magorum apertius hanc ſuam ſententiam declarat, multiſq; exemplis confirmat. Verum enimuero licet incolis hanc λυκανθρωπίαν ſicut alia multa ſuperſtitioſa, revera contingere perſuaſum ſit, tamen apud prudentiores non facile fidem habebit: ſed potius ſpeciem melancholiæ eam eſſe credendum eſt, ſi hominib. contingit: ſi vero opera diabolorum, permittente Deo, ejuſmodi lupi nocent, hominum tranſmutatione in beſtias opus non eſt. Etſi enim, ut Ewichij verbis utar, Scriptura loquitur de Nebuchadnezare, quaſi in feram mutatus fuerit, tamen id non juxta τὸ ῥητὸν oportet intelligi, alioqui non reſtitutus, ſed novus omnino homo creatus diceretur. Huic ſententiæ quoque aſtipulatur diligens Britanniæ deſcriptor Gulielmus Camdenus, ubi dicit: Quod nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quoſdam in hoc tractu quotannis in lupos cõverti affirmant, fabuloſum ſane exiſtimo, niſi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, quæ λυκανθρωπία medicis dicitur, corripiantur, quæ ejuſmodi phantaſmata ciet, ut ſeſe in lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Lycaonibus illis in Livonia transmutatis opinari auſim, &c. Quomodocunque autem ſeſe res habeat, conſtat certe olim ethnicis cordatioribus, præceptiſque philoſophicis ſolidioribus imbutis, firmiter perſuaſum fuiſſe, viris bonis & fortibus ſimulacra & nocturnas apparitiones nunquam apparuiſſe: ſed pueris, mulierculis, vecordibus, atque ægrotis, qui per animi imbecillitatem, aſſidua formidine exagitantur. Ii enim putant videre per hallucinationis ſpeciem phantaſmata, ad quæ rapiuntur phantaſtico & inani attractu, quæ revera non vident, quæque etiam nuſquam ſunt. Hoc Tragico Oreſti contigit, ubi inquit: O mater ſupplex oro te: ne incute mihi ſanguinarias coruſcaſque pupillas. Ipſæ enim ipſæ propter aſſiliunt me: Dicit hæc quidem ille ut furibundus, nihil vero videt, etſi videre videtur. Propter quod illum Electra ita compellat: Sta miſerande tuis immote in ſtragulis, cernis horum nihil, quæ coram cernere reris. Eodem modo iis accidit, qui atra bile perciti ita inſanierunt, ut ſe vaccas putarent. Hoc enim de filiabus Præti memoriæ traditum eſt, de quibus Poeta: *In altera parte Hiberniæ.*

Prætides implerunt falſis mugitibus agros.

Et hoc non mirum videri debet, nam melancholiæ vis tanta eſt, ut non raro rationem turbet, nonnunquam plane evertat. Quare Galenus & Avicennas teſtantur, repertos eſſe, qui putarent, ſe eſſe vaſa fictilia, & ideo hominum tactum, ne colliderentur, reformidarent. Eodem modo fuerunt, qui ſe aves eſſe arbitrati ſunt, ita ut ſe non moverint, niſi quum motis brachiis ad alarum ſimilitudinem volare crederent. Pleroſque etiam atra bile vitiatos, ſe leones eſſe, vel dæmonas imaginari, idem Avicennas autor eſt.

De affectu maleſic. lib. 4. cap. 23. Et allegat Wierus Plinium & Edovardum, qui ſcribunt, cerebrum urſi devoratum gignere imaginationes, quaſi in urſum quis transmutatus ſit. Et hoc nobili Hiſpano cuidam noſtro ſeculo contigiſſe, qui per deſerta & montes vagari ſit ſolitus, ſe in urſum eſſe converſum phantaſia vitiata ratus. Inſanorum enim numerus eſt pene infinitus. Qui igitur, ut de ſpectris pergamus, immunes ab hujuſcemodi imaginationibus eſſe volunt, iis curandum eſt, ut animus intenſiſſime cogitationibus honeſtis aliiſque rebus, piis præſertim occupetur, neve perturbationibus locus relinquatur. Vnde traditur, quod Democrito Abdera oriundo tam firmiter perſuaſum fuerit, ejuſmodi nihil eſſe in rerum natura poſſe, ut quum ſe in monumento extra portas clauſiſſet, ibique degeret, dies noctesque ſcribens atque componens, iuveneſque eum quidam illudere cupientes, ac perterrefacere, nigra veſte in modum cadaveris ornati, ac perſonis in capita affictis illum circumſilirent, hic neque eorum commenta pertimuerit, neque eos omnino reſpexerit, ſed inter ſcribendum, Deſiſtite tandem, dixerit, ineptire. Prudentior ſane ille fuit, & animoſior, quam olim Ægyptiorum ſa-*In Hieroglyphicis.* cerdotes, qui ut Orus depingit, præſidiū ac remedium contra dæmones firmiſſimum eſſe ſibi & aliis perſuaſerunt, picturam, duorum hominum capita, unum maris intro aſpiciens, alterum fœminæ foras. In Democritea opi-*In vita Bruti.* nione etiam fuit Caſſius imbutus placitis Epicuri, unus ex interfectoribus C. Cæſaris. Is enim quum metum conceptum ob ſpectrum quoddam Bruto adimere cuperet, ita eum, ut Plutarchus refert, compellavit: Non ita exiſtimamus Brute, non affici nos revera ſemper iis, aut videre ea, quibus affici nos, aut quæ cernere nobis videmur. Nam & ſenſus mobiles ſunt, ac facile decipiuntur: & mens multo celerius ſeipſam nulla impellente cauſa concitat, & quaſvis ſpecies concipit: quippe hæc imaginum formatio ceræ quandam habet ſimilitudinem, & animo hominis, in quo & effingendi & effigies recipiendi ineſt vis, id quoque ſuapte natura adeſt, ut quam facilime variet idem atque formet. Demonſtrans hoc inſomniorum tam variæ vices, quibus vis imaginandi ex levi initio ita convertitur, ut omnis generis viſa & affectationes exiſtant. Etenim animi natura ea eſt, ſemper ut moveatur: motio autem illa imago aliqua aut intellectio eſt. Porro tibi corpus natura afflictum, mentem exagitat, atque minus ſui compotem reddit. Neque vero probabile eſt, genios vel eſſe, vel hominum formam habere, vocemve aut vim quandam ad nos pertinentem. Omnino autē velim *De rebus Indicis.* nos, non armorum modo equorum, naviumque tantis copiis, ſed & deorum ductu fretos eſſe, atque confidere, qui ſanctiſſ atque pulcherrimi facinoris autores duceſque ſumus, &c. Huc referri poſſunt ea, quæ Arrianus de Nearcho præfecto claſſis Alexandri Magni memoriæ prodidit. Quum enim

ad

ad inſulam Noſalem Soli ſacram appuliſſet, illique indicatum fuiſſet, eam à nullo mortalium adiri: ſi autem quis eo deferretur, eum non amplius cerni, ideoque omnes nautæ perſuaſi hac opinione illam adire nollent: ipſummet eo navigaſſe ſcribit, ac nautas compuliſſe, vel invitos navem appellere, itaque in inſulam deſcendiſſe, & vanam atque inanem fabulam competiſſe, quæ de inſula ſpargebatur. Similem hiſtoriam ſane memorabilem, refert Ruffinus de Serapis ſimulacro, (quem alii Iovem fuiſſe putant, cujus capiti modius ſuperpoſitus fuit, vel quia cum menſura modoque cuncta indicet moderari; vel vitam mortalibus frugum largitate, præberi: alii virtutem Nili fluminis, cujus Ægyptus opibus & fæcunditate paſcatur: quidam in honorem Ioſephi filii Patriarchæ Iacobi formatum perhibent ſimulacrum ob diviſionem frumenti, qua famis tempore ſubvenit Ægyptiis: alii Apin Regem Ægypti, eo quod famis tempore affatim civibus Alexandrinis alimenta ſuppeditaſſet, ideoque eo mortuo in honorem eius inſtitutum apud Memphos templum, in quo bos, quaſi indicium optimi agricolæ nutriebatur, & Apis appellabatur; σορὸν vero id eſt, ſepulchrum, in quo corpus eius inerat, Alexandriam deductum, & Soron Apis primo, ex compoſitione Sorapin, poſt vero per corruptionem Serapin nominatum) Simulachrum, inquit Ruffinus, Serapis Alexandriæ ita erat vaſtum, ut dextra unum parietem, alterum læva pertingeret, quod monſtrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compoſitum ferebatur. Quum igitur Chriſtiani parati eſſent ad ſubvertendum erroris autorem diu obſtitit perſuaſio quædam à gentilibus ſparſa: Quod ſi humana manus ſimulachrum illud contigiſſet, terra dehiſcens ilico ſolveretur in chaos, cœlumque repente rueret in præceps. Verum unus ex militibus, fide quam armis magis munitus, correptam bipennem inſurgens omni niſu maxillæ veteratoris illidit. Clamor attollitur utrorumque populorum, neque tamen aut cœlum ruit, aut terra deſcendit. Inde iterum atque iterum repetens, putris ligni fumoſum genu cædit, quo dejecto, igni adhibito tam facile, quam lignum aridum conflagravit. Poſt hoc revulſum cervicibus, & depreſſo modio trahitur caput, tum pedes aliaq; membra cæſa ſecuribus & rapta funibus detrahuntur, ac per ſingula loca membratim in conſpectu cultricis Alexandriæ ſenex veternoſus exuritur. Ad ultimum truncus, qui ſuperfuerat, in amphithearro concrematur, vanæque ſuperſtitionis & erroris antiqui Serapis hic finis fuit. Sed ad propoſitum revertamur, hæc à me non ideo referuntur, quod ignorem potentiam cacodæmonum, qui permittente Deo, non ſolum mirificas imagines & formas hominibus præſentare eoſque terrere ſolent, ſicut Turcæ in hodiernum diem, ſuis incantationibus fugitiva mancipia retrahere perhibentur. Nomen enim ſervi in ſchedula ſcri-

Lib. 2 ca. 23. Eccleſ. hiſt.

ptum ſuſpendunt in ejus cubiculo: mox diris verbis & devotionibus illius caput impetunt, deinde fit vi dæmoniaca, ut fugiens putet ſibi in itinere vel leones, vel dracones occurrere, vel mare, vel flumina cõtra ſe exundare, vel omnia tenebris nigreſcere, iiſque terriculis repulſus in ſervitutem priſtinam morte duriorem redit. Simili magica incantatione olim, teſte Plinio, Veſtales Romanæ, nondum egreſſa Urbe, mancipia fugitiva retinere ſolebant. Et memorabile exemplum recenſet Rob. Gaguinus. Immo cum ſint ſpiritus tenues, & incomprehenſibiles, inſinuant ſe nonnunquam corporib. hominum & occulte in viſceribus operti valetudinem vitiant, morbus citant, ſomniis animos terrent, mentes furoribus quatiunt, ut homines his malis cogat ad eorum auxilia decurrere, ut Lactantius recte monet: Sed etiam concedendum eſt, eos nonnunquam homines & corporeas res de loco in locum transferre. Etſi enim experientia docuit, ſagas quaſdam & veneficas, ut ſpiritus iſtos immundos ad ſe alliciant, nonnunquam ſeſe perungere ſolere unguento aliquo ſoporifero, deinde ſe conicere in lectum, ubi ita profunde dormiunt, ut nec aciculis, nec ignibus poſſint expergefieri. Interim diabolus illis ita dormientibus multa proponit ludicra, convivia, choreas, & omne genus voluptatum. Ita ut illis accidat, ſicut Galenus de inſanis & atra bile percitis, & de his qui mortis vicinitate alienatæ mentis ſunt, ait, quod res, quas extra ſe videre arbitrantur, intra ipſorum ſint oculos. Hoc patet ex eo, quod ſibi contigiſſe ſcribit Johan. Bapt. Porta. Incidit, inquit, mihi in manus vetula quædam earum, quas à ſtrigis avis nocturnæ ſimilitudine ſtriges vocant, quæque noctu puerulorum ſanguinem è cunis abſorbent, ſponte pollicita brevis mihi temporis ſpacio allaturam reſponſa. Jubet omnes foras egredi, qui mecum erant: acciti teſtes ſpoliis nudata tota ſe unguento quodam valde perfricavit, nobis è portæ rimulis conſpicua, ſic ſoporiferorum vi ſuccorum cecidit, profundoque occubuit ſomno, fores ipſi patefecimus: multum fabulabat, tantaque vis ſoporis fuit, ut ſenſum eriperet: ad locum foras redimus jam medelæ vires fatiſcunt, flacceſcuntque: à ſomno revocata multa incipit fari deliria, ſe maria monteſque tranſmeaſſe, falſaque depromens reſpõſa, negamus; inſtat, livorem oſtendimus, pertinaciter reſiſtit magis. Hactenus Magus iſte naturalis. Etſi, inquã experientia docuit, ꝙ multi manentes uno in loco, opinati ſunt, ſeſe hinc inde vagari: tamen non raro accidit, ut permittente Deo, dæmones homines auferant in nemora aliaque loca, ibique illis huiuſmodi ſpectacula proponant. Nam Simon Samaritanus magus) qui ſub Claudio Cæſare ſtatua donatus eſt, cũ hac inſcriptione: SIMONI MAGO DEO, vel SIMONI SANCTO DEO, ut Tertull. Juſtin. Martyr, & Euſebius ſcribunt) per aerem dæmonibus vectus

Lib 7. cap. 5. hiſt Franc.

De origine rerum lib. 2. c. 14.

L. Prognoſti.

Li 2. ca. 16. in mag nat.

In Apolog.

ctus vagari potuit:ſed ad preces divi Petri repente ex alto corruit, miſereque periit. Ob hanc rem eum à Nerone, qui hunc Magum magnifaciebat, ſupplicio affectum eſſe tradit Cedrenus. Eodem modo Diodorus, vel Lyodorus, ut vulgo appellatur, Siculus, quemadmodum Thomas Fazelli refert, magica arte imbutus, miranda præſtigiarum machinatione olim Catanæ floruit. Is namque potenti carminum ſuorum vi, homines in bruta animãtia convertere, omniumque ferme rerum formas in novas metamorphoſes transfundere, longiſſimiſque à ſe ſpaciis diſſitos repente ad ſe attrahere poſſe videbatur. Catanenſes præterea adeo crebris laceſſebat injuriis, & contumeliis dehoneſtabat, ut vaniſſimæ credulitatis laqueis circumventi ad cultus ei pendendi ſtudium concitarentur. Qui quum capitis reus cruci tradendus eſſet, eliciorum carminum præſentiſſ. arte è Catana Byzantium, cujus imperio eo tempore Sicilia ſuberat, & rurſus Byzantio Catanam, lictorum manib. dilapſus, parvo temporum interſtitio, per aeta ſe devehi juſſit. Quibus veneficiis adeo populo factus eſt admirabilis, & eo tandem perſuaſit, ut in ipſo quandam numinis potentiam eſſe rati, errore ſacrilego cultum ſacrum ei exhiberent. Sed tandem à Leone Catanenſi Epiſcopo divina virtute ex improviſo captus, frequenti in media urbe populo, in fornacem igneam injectus; incendio conſumtus eſt. Huc commode referri poſſunt, quæ ſupra de Davide Mago ex Turelenſi retulimus. Similia exempla reperiuntur apud Paulum Grillandum. Sic aliquando accidit, ut quidam qui harum rerum ſtudio tenebatur, repente ablatus domo, ſiſteretur in loco amœniſſimo, ubi quum illa omnia diſparuiſſent, vidit ſe hærere in ſpinis inter denſiſſimos vepres, & quamvis ſibi viſus fuiſſet comedere, tamen fame fere conficiebatur. Unde Magi, qui hac arte utuntur, recte præſtigiatores dicuntur. Solent enim magnifica convivia inſtituere, menſaſq; epulis reficere & miniſtrantium frequentia perornare, & de Inacho à Mendoza famam fuiſſe, ſcribit Dominicus Soto, quæ tamen tandem derepente in carbones, inque alia id genus futilia evaneſcunt. Sic Bodinus refert, Cotem Aſpremontenſem non ita pridem vixiſſe, qui domum ad ſe venientes tractare magnifice, excipereque ſit ſolitus, adeo ut accurati cibi, officia, omniumque rerum copia ſummopere turmis eo divertentib. ſatisfacerent: ſed homines illos & equos, quum primum ab eo exibant, fame & ſiti oppreſſos eſſe. Tale convivium fuit, ni fallor, Menippeum, de quo ſupra diximus. Verum enim eſt, ut Lactantius dicit, præſtigias Magicas nihil veri ac ſolidi oſtentare, & ejus artis peritiam nihil aliud, quam ad circumſcribendos oculos valere. Vel ut Iamblici Platonici opinio fuit, quod ea, quæ faſcinati imaginantur, præter imaginamenta nullam habeant actionis & eſſentiæ veritatem. Faſci-

Decad prior lib.3.c.1.

Cap 42.

De ſortilegiis quæſt.VII.

De inſtit. & inr.li.8.q.3. art.2.

Li 2 cap 4. De dæmon.

Cap 70.

Lib.4 15. divin.inſtit.

ſcinationis autem nomen antiquum eſſe, atque ſecundum antiquam ſignificationem, nullum naturalem morbum ſignificare, ſed ſuperſtitionem eſſe vanam ex vulgari natam opinione, atque ideo neque Hippocratem, neque Galenum, neque veterum Medicorum quiſque mentionem ejus facere notat Valeſius. Etsi autem à Plutarcho memoriæ traditum eſt, Periclem virum fortiſſ. & eloquentiſſ. muliebres quaſdam incantationes, dum ægrotaret, ſcriptas gutturi ſuo ſuſpenſas habuiſſe, idque amuletum collo circumligatum ægrotantem inviſenti cuidam amico oſtendiſſe, ideoque recte dicit, eum peſſime affectum fuiſſe, qui hanc ſtultitiam in ſe admiſerit, nec non & hiſtorici tradunt, Ulyſſi, quem Homerus ſapientiſſimum Græcorum omnium inducit, graviter in femore vulneraro, ſanguinis profluviū carmine ſtitiſſe: tamen ea omnia nihil aliud, quam vaniſſimas perſuaſiones fuiſſe, experientia docuit. Quare vere Plinius ait, Neronem magicam artē, cui fuerat initiatus, univerſam vanam falſamque comperiſſe. Hoc confirmatur exemplo memorabili (ut miſceamus ſacra profanis) dum Magi ſuis impoſturis divina miracula Moiſis imitari conantur, ipſius enim baculus converſus in ſerpentem eorum omnes devoravit. Adrianus etiam Imp. ſicut Dio teſtatur, illud expertus eſt: Magicis enim artibus & incantamentis quibuſdam aquam intercutem omnem eduxit, qua tamen rurſus & celeriter repletus eſt. Idipſum Canones confirmant, ubi dicunt incantationes infirmitatibus hominum nihil remedii præſtare. Recte itaque Pomponius Lætus Maxentium Magicis artibus, quam imperio aptiorem fuiſſe ſentit, & ibi pergit: Quicunq; Magos conſulunt, & vaticinia, aut auſpicia rebus gerēdis quærunt, ſemper ſunt anxii, & nunquam inter metum & ſpem avidi futurorum, quieſcunt. Si illi proſpera nuntiant, inani & vana ſpe iam tum lætari incipiunt: ſin contra, repente triſtitia affecti torpeſcunt. De hac autem re una cum eis, quos antea citavi, plura erudite & pie ſcripſit Alciatus. Ubi inter alia, autoritate ſacræ ſcripturæ, & Origenis, ſanctique Hieronymi, confutat opinionem quorundam veterum & recentiorum Theologorum, aſſerentium, Christum diaboli opera ſuper pinnaculum templi conſtitutum, ibique tentatum eſſe, cum Servator noſter ſponte & quidem Spiritu ſancto ducente eo aſcenderit. Nuſquam enim uno verbo innuitur, vel legitur, in ſacris literis, Christum à diabolo raptum, aut vectura traductum eſſe per aërem. Licet non fugiat me Paulum Grillandum, & alios nonnullos contrariam opinionem magno conatu, multiſque adductis autoritatibus & rationibus affirmare.

De ſacra philoſophia. cap. 69.

Lib. 30.

Li. Veelle ſemoth. vel. Exo. Cap. V.

In vita Adriani.

In compendio hiſt. Roman.

26. q. 7.

In parerg. iur. li. 8. c. 22.

De ſortilegiis quæſt. 7.

Caput LXXIII.

De nonnullis mirandis rebus, de quibus vera ratio reddi nequit, Et de fraudibus diabolicis.

IN Solino polyhiſt. legimus, Democritum Abderiten ad probandam occultam naturæ potentiam, in certaminibus contra magos, uſum fuiſſe lapide, qui alibi quam in Corſica non invenitur, & Carochites appellatur: hunc impoſitas manus detinere ait, ita ſe junctis corporibus annectentem, ut cum ipſis hæreat, à quibus tangitur. Ideo non abſque cauſſa mirum nonnullis videtur, quod multa paſſim occurrant, de quibus quantumvis naturalia habeantur, ſolida ratio reddi nequeat. Sic non abſque ratione quæri poteſt, quare à ſolis Corylorum ſurculis bifidis, & non idem ab aliis arboribus, vel fruticib. quæ in iiſdem proveniunt locis, venæ auri argentive feraces detegantur, inclinante ſeſe eo virgula, qua ſub terra venæ feruntur atque latent. Quis præterea unquam abſque hæſitatione veras & ſolidas rationes afferre potuit, cur ſanguis ex interfecti cadavere, vel mēbris inde abſciſſis præſente homicida, etiam diu poſt perpetratam cædem fluat, quamvis hoc ſatis veriſimiliter poſt Ariſtotelem, Galeotus, nec non Hieron. Maggius & Marſilius Ficinus præſtari conati fuerint quod etiam Bodinus notavit. Quis obſecro explicare poterit, quare tam ſubito turbines & procellæ oriantur ventorum, quum ſeipſum deſperabundus aliquis infelici reſte ſuſpenderit? Quis porro recte perſcrutatus eſt) licet Iohan. Porta, & Iulius Scaliger erudite hac de re diſputent) quare Magnes ab uno latere interdum ferrum attrahat, ab altero repellat, qui tunc Theamedes dicitur: verum ſi allio illinatur, aut fimo tegatur, vires ſuas attrahendi vel repellendi tam diu amittat, donec vino abluatur, ſeſeque in ſingulis aut verſus meridionalem, aut verſus ſeptentrionalem plagam obvertat? Hic lapis, quem Euripides Magnetem vocat, multi vero Heraclium, annulos ferreos, teſte Platone attrahit, ut longiſſima quidem ferreorum annulorum ſeries continuo quodam contextu aptetur: ad quos omnes ex illo lapide vis ea omnino pertinet. Quare qui primum magnetis virtutem trahentis ferrum agnoverit & viderit, non poteſt non illico in admirationem rapi, quod ipſe D. Auguſtinus ſibi id uſu veniſſe fatetur. Quis crederet abſq; ſuperſtitione, ſi non id experiētia teſtaretur, in alveariis mor-

In problematibus de palato.
De doctrina promiſcua cap XXII.
Lib. 5. miſcellan. c. 5.
Lib 16. c. 5. de animar. immortal.
Lib. 2. c. 3. de Magor dæmonom. an.
Lib. 2. c. 21. de magna-tural De ſubtil ad Card. exercita 131.
In Ione.
Lib. 21. De civitate Dei. cap. 4. & c. 5.

mortuo patre aut matre familias, ſi non comperta morte eorum, ſtatim in alium locum transferantur, plerunque apes omnes emori? Hoc enim iis accidere memini, quos compertum habeo, neutiquam ſuperſtitioſos fuiſſe. Eodem modo ſcimus quaſdam illuſtres & nobiles familias eſſe, quæ habent certa indicia, ea præcedunt, ſi unus ex iis (ſive domi ſuæ, ſive procul etiamſi apud antipodas eſſet) gravi morbo, aliave calamitate affectus eſt, vel diem ſuum obiit, de qua re etiam nonnulla exempla recenſet Ludovicus Lavaterus. Inprimis autem id Marchiones Eſtenſes, nunc principes Ferrariæ, longo tempore Gemmulæ, in quo monaſterio Beatrix, Atheſtina ex eorum familia ſepulta fuit, obſervarunt. Etenim quoties aliquid novi Eſtenſi familiæ imminebat, toties multis ante diebus in ſacello ejus exaudiebatur ſtrepitus prægrandis, & corpus ejus, quod de more ſupinum in ſepulchro jacebat, in alterum revolutum latus reperiebatur. Ea autem obiit Anno Domini M.CCXXVI.VI.ID.MAII, ſicut Bernardin. Scardeonius refert, & ejus corpus vel cineres, ni fallor, Ferrariam tranſlati ſunt, in quoddam monaſterium, in quo futuros caſus non minus, quam antea oſtendit. Memorabile præterea eſt, quod Balæus de Sylveſtro refert. Sylveſtri, inquit, ſepulchrum oſſium colliſione, & ſudore emiſſo, ab eo tempore dicitur ſemper pontificum mortem prænunciaſſe. Obiit autem is Anno MIII. Hic ante fuit nominatus Gerebertus, Floriacenſis monachus, verum quibus artibus ad Pontificatum pervenerit, deque ejus vita & morte, Nauclerus, Platina, & Auguſtinus Onophrius Papæ cubicularius, qui è Vaticano, actiſque veteribus hiſtoriam Paparum compoſuit diligentiſſime, mira ſcribunt. Olim quoque ſimilia indicia apud gentiles extitiſſe, Herodotus eſt autor. Scribit enim apud Pedaſenſes ſuper Halicarnaſſum Antiſtitem Minervæ certa ſigna habuiſſe, quæ demonſtrarint, quoties Amphictyenſibus, qui circa eam urbem habitarunt, aliquid adverſi intra certum tempus eventurum eſſet. Habent etiam nonnulli Germaniæ Principes præſagia, & veluti notas quaſdam peculiares, quæ ante, vel circa obitum ipſorum apparent & audiuntur, veluti rugitus leonum & canum latratus inconſueti, tumultus nocturni in arcibus intempeſtivi ſonitus in horologiis, & alia indicia præternaturalia. Sic Principem recenſentem audivi, eſſe in ſua ditione fontem alioquin perennem, ſed quando ſcaturigo ejus decreſcat, id certiſſimam portendere caritatem annonæ: ſin omnino exareſcat, famem, ideoque vulgo vocari Hunger-brunn. Sed qualis obſecro olim fons fuit poſt Glomutium, hodie Lunizium, oppidum Miſniæ? De quo ita ſcribit Dietmarus, ſicut refertur à Petro Albino in Chronico Miſnenſi. Glomuzi, inquit, eſt fons, non plus ab Albi, quam duo milliaria poſitus, qui de ſe paludem generans mira, ut incolæ pro vero aſſerunt, oculiſque approbatum eſt à multis, ſæpe

De ſpectr. part.1.c.16.

Lib.1. claſſ.6. De antiq. urb. Patavi.

Lib.5. de Roman. Pontif.

Lib.8.

ſæpe operatur. Quam bona pax eſt indigenis profutura, ſuumque hæc terra non mentitur fructum; idem tritico, & avena, ac glande refertus, lætus vicinorum ad ſe crebro confluentium efficit animos. * Quando autem ſæva belli tempeſtas ingruerit, ſanguine & cinere certum futuri exitii indicium præmonſtrat. Eadem ibidem ex Eraſmo Stella, de hoc fonte recenſentur, ubi additur, felicitatem anni portendiſſe glandes, hordeum, & frumenta, undis innatantia: bella ſanguineum colorem aquæ: Peſtem, cineres. Hucq; veniſſe agminatim Vandalos Sorabos quotannis, ibique idolis ſuis ſacrificaſſe, & exploraſſe fertilitatem futuri anni: hancque idololatriam duraſſe uſque ad tempora Henrici Imperat. qui Chriſtianam fidem in illas regiones primum introduxit. In monaſteriis quoque non raro accidit, ut ſpectra monachorum & monialium, quibus mors imminet, conſpiciantur in templis, ubi ſedilia ſua peculiaria habent trunco capite. Novi quoque nobiles, qui habent indicia certiſſima mortis, ſi fons peculiaris, alioquin limpidiſſimus, abſq; cauſa turbatur à vermi, alioquin incognito. Alia nobiliſſima familia, notas fatales habet, ſi terra prope ejus arcem, vel pars agri in voraginem ſubſidit, vulgo Erdfall vocatur. In Bohemia ſpectrum veſtitu fœmineo lugubri, illuſtri familiæ in arce quadam apparere ſolet, antequam una ex conjugibus Dominorum illorum decedit è vita. Et quis ejuſmodi generis ſingula enarrare poterit? Ut autem fatendum eſt, in natura innumera abſtruſa, & nobis incognita eſſe, (habet namq; ea ſcientiarum theſauros innumerabiles, qui nullis ætatibus exhauriri poſſunt,) ex quibus non minus, quam ex iis, quæ conſpicua & manifeſta ſunt, conditoris omniũ rerum immenſa ſapientia quandoq; elucet: is enim quando vult, poteſt facere quod non eſt, & mutare quod eſt. Sicut quoque Iohannes Baptiſta, Phariſæos & Saducæos increpando alloquitur, poſſe Deum ſuſcitare ex lapidibus filios Abrahami; nam ſicut Deo, ut Auguſtin. ait, non fuit impoſſibile, quas voluit naturas inſtituere; ſic ei non eſt impoſſibile, in quicquid voluerit, quas inſtituit mutare: Ita in nonnullis manifeſto apparent impoſturæ, & illuſiones diabolicæ, quibus homines incautos decipere, & illis imponere ſolet. Hinc fit, ut vulgus plerunque opera quæcunque magna & inſolita magicis artibus aſſcribere ſoleat, quorum cauſas non intelligit. Etenim in herbis, lapidibus, & aquis, ac reliquis naturalibus rebus mirificas ineſſe virtutes hominibus quidem ignotas, quas tamen dæmones cognoſcentes, citiſſimo quidem motu afferre poſſunt quocunque velint, ad inſolentiſſimos effectus demonſtrandos, late & erudite tradit Dominicus Soto. Non ſine cauſa igitur ſpiritus illi contaminati, & perditi, dicuntur variis & præſtigiatricibus artibus nocendi inſtructi, utpote qui mille, vel potius innumeris modis hominum ſenſus, non propria poteſtate, ſed permittente

Matth. c. 3. Luc. cap. 3.

Libr. 21. De civitate Dei.

De iuſtitia & iure lib. 2. q. 3 art. 2. Vtrum liceat dæmones adiurare.

Deo depravare, & nonnunquam adiuti naturalibus rebus abſtruſioribus illis quæ inania & vana ſunt, pro veris obtrudere ſolent. Vel, ut ait Lactantius, viſus hominum præſtigiis obſcœcantib. fallunt, ut nõ videant ea quæ ſunt, & videre ſe putent illa quæ non ſunt. Varius enim, ut Ignatius Martyr ait, & multiformis eſt dux ille omnis mali, & falſis rationibus mentes fallens humanas ſibi ipſe contrarius, inconſtans, alia prætexens, alia faciens. Sapiens eſt ad malefaciendum, bonum vero quod ſit, ignorat. Adeo ut Aurelianus Prudentius rectiſſ. eum inter alia compellet:

Lib. 2. c. 14. de orig. erro.

Epiſt. ad Philippenſes.

In hymno ante ſomnum.

Procul eſto pervicaci
Præſtigiator aſtu.
O tortuoſe ſerpens,
Qui mille per meandros
Fraudesque flexuoſas,
Agitas quieta corda.

Hæc mihi in mentem venerunt, & cogitandi materiã ſuppeditarunt quum audirem fide dignum virum narrantem, quam valide adhuc in remotioribus Septentrionalibus regionibus, ſpiritus ille nequam, ſuas vires exerceat, illoſque homines ſuis illuſionibus & præſtigiis apertius quam alibi exagitet. Aiebat enim non ſolum dæmones inſtar famulorum domeſticorum ibidem familiares hominibus eſſe ſolere, quos ipſi Drullos vocant, ſed etiam interdum diligenter curare equos, aliaque iumenta, & in omni genere officiorum ſeſe abſque noxa (uti opinantur) ſolertes & induſtrios præbere, ita ut quibuſdam ipſorum converſatio lucroſa & pergrata ſit. Non raro etiam eos, quibus ii inſerviunt, morbos & pericula eorum monitione vitare, non ſecus ac Sarmatis quibuſdam in hodiernum diem accidit. Ii enim teſte Iohanne Meletio colunt ſpiritus quoſdam viſibiles, qui lingua Rutenica Coltki, Græca Coboli, Germanica Cobaldi vocantur. Hos ſpiritus credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum: nutriuntque eos laute omni ciborum genere, eo quod afferre ſoleant nutritoribus ſuis frumentum ex alienis horreis furto ablatum, &c. Pollent enim ſpiritus illi tenues & incomprehenſibiles ſingulari acumine, utpote exercitati longiſſimo uſu & experientia. Unde fit, ut ex naturalibus cauſis, longe ante aliquid & citius prævidere, & cognoſcere accuratius poſſint, quam homines corporea mole gravati. Idipſum non latuit Auguſtinum. Ita enim dicit: Sciendum eſt, hanc naturam dæmonum, ut aeri corporis ſenſu terrenorum corporum ſenſum facile præcedant, celeritate etiam propter ipſius aerei corporis ſuperiorem mobilitatem, non ſolum curſus quarumlibet etiam ut hominum vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant: quibus duabus rebus, quantum ad aereum corpus attinet, præditi, hoc

De religione & ſacrificijs veterum Boruſſorum.

De natura dæmonum.

hoc eſt, acumine ſenſus, & celeritate motus, multo ante agnita nunciant, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur. Et hoc effectu, forte diabolus ab Hebræis Reſeph dicitur, quod interpretatur volucris, ſive flamma, vel lampas vel ſagitta. Acceſſit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe major experientia, quam poteſt hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Hoc quoque ethnici obſervarunt. Plato enim ex Heſiodi ſententia arbitratur, dæmones quaſi *In Cratylo.* δαήμονας hoc eſt, prudentes & ſcientes, eodem modo Theophraſtus voce δαιμόνιον, & deos & dæmones complexus eſt, & quicquid divinitatis eſſe particeps maleſana putavit antiquitas. Idem ſentit Triſmegiſtus, ſicut à Lactantio citatur, & addit: Sciunt illi quidem futura multa, ſed non omnia, *Libr. 2 c. 14.* quippe quibus penitus conſilium Dei ſcire non licet, & ideo ſolent *De orig. erro.* reſponſa in ambiguos exitus temperare: Sed ad propoſitum. Quin etiam affirmabat iſte, eſſe peculiarem locum in quodam promontorio inter horrendos maritimos ſcopulos, ubi ſæpe priuſquam, interdum etiam eodem tempore, quo prælium aliquod diverſa in parte orbis terrarum committitur, aliæve inſignes clades, in quibus multum humani ſanguinis effunditur, accipiuntur, undæ marinæ ſanguineæ, & in iis veluti ebullientia cadavera humana, plerunque trunca tamen & mutilata, utpote abſque capite, ſine *Lib. 2. c. 3. de mira natur. rer. Septent.* manibus pedibuſve conſpiciantur. Hæc etiam Olaus Magnus affirmare videtur, locum Islandiæ deſcribens, ubi ex ſpectris incolæ præſagiunt fata principum, quidve remotius in orbe peragatur. Etſi autem non ignoro, *Et lib. 3. c. 22. de ſuperſtit. cult. dæmon.* quod in aquis naturali modo ſæpenumero colores mutantur, inter quos nonnunquam, ut de mari rubro dicitur, apparet ſanguineus, ſicut apud A- *Lib. 2. c. 2.* thenæum quoque Dipnoſophi de aquarum natura, & earum varietate pro diverſitate locorum late diſſerunt. Aquarum, ajunt, talis color eſt, qualis terræ quam lavant. Babylonis lacus aqua rubet per aliquot dies: Boryſthenis vero certis temporibus cœrulea eſt, quamvis omnium tenuiſſima, vel hoc indicio, quod Hipany ſupernatat, ob ſummam aquarum levitatem, quæ ex Septentrionalibus locis fluunt: Tamen ſi reliqua, quæ modo de cadaveribus ebullientibus diximus, quibuſdam fabuloſa & inania videntur, audiamus, ajebat noſter, porro quid alius vir fide dignus, velut oculatus teſtis ſæpius dicere ſolitus ſit; fuit enim diu in Ægypto, & aliis Aſiæ locis: Vidiſſe videlicet non ſemel haud procul à pyramidibus Ægypti, in quodam loco, (ubi menſe Martio certo die convenire ſoleat magna multitudo hominum, ad videndam reſurrectionem carnis, ut ipſi vocant) ex ſepulturis apparentia, & velut paulatim emergentia cadavera defunctorum non quidem integra, ſed interdum manus, interdum pedes; nonnunquam majorem partem corporis conſpicuam eſſe, & rurſus ſub ter-

Palæſtinam & Ægyptum ſua vernacula lingua diligenter conſcriptam edidit. Utrum autem hæc miraculoſe, ut homines iſti ſtolidiſſimi (fuit n. olim Ægyptus, & nunc eſt ſuperſtitionibus plena, mater Idololatriæ) reſurrectionis & futuræ vitæ commonefiant, an impoſtura diabolica, accidát, ex phantaſmate, vel phantaſia, ſicut pleriq; autumant, ut neq; confirmare argumentis, neq; in animo eſt refellere, ita ex ingenio ſuo quiſq; demat, vel addat fidē. Lambertus autem Danæus de bonis & malis Angelis hanc diſtinctionem inter phantaſma & phantaſiam facit, quod illa oriatur cum tale quid nobis à dæmone repræſentatur, quale nunquam antea vidimus, teſte Auguſtino; Hæc vero, ſi tale quidpiam offert, quale jam antea vidimus.

CAPUT LXXIV.

De cacodæmone Camontino & Schiltacenſi.

AVENTINUS refert hiſtoriam, quæ in pago Camontino ad Rhenum accidit ſane memorabilem, de mirificis illuſionibus diaboli, quæ ut rectius cognoſcatur, ejus verba inſerere volui. Ibidem, inquit, hiſce diebus deſertor ac perfuga ſpiritus, multa miracula edidit, circulatorias præſtigias luſit, incolas infeſtavit. Primo umbra feralis, à nemine quidem conſpecta, lapides in homines jactare, pultare fores cœpit. Mox ſub humana effigie peſtilens ac nequiſſimus ille genius deliteſcens, reſponſa reddidit, furta prodidit criminatus quoſcunque nota infamiæ aſperſit: diſcordias, ſimultates excitavit. Paulatim horrea caſas omnes ſuccendit atque exuſſit. Sed uni moleſtior extitit, perpetuo ejus lateri, quocunque diverteret, hærens atque domum comburens: Et ut viciniam univerſam in necem innocentis concitaret, ob ſcelera illius hunc locum infamem ac devotum eſſe, pravus mendaciorum faber jactabat. Coactus eſt homo ſub dio manere. Ab omnibus enim, quaſi lemuribus nocturnis ſacer, tecto arcebatur. Atque ut ille confinibus ſatisfaceret, candens ferrum manibus portavit, ac quum non violaretur, inſontem ſe comprobavit. Nihilominus tamen in agris frumenta eius in acervos compoſita, idem Lar contaminatus ac peditus combuſſit. Et quum odioſus in dies magis atque magis eſſe pergeret, coacti pagani rem ad Pontificem Moguntinum deferunt. Sacerdotes miſſi agros, villas, ſacris ac comprecationibus, luſtrali aqua, ſaleque

Li. 4 annal. Boior.

luſtrico expiant, atque colluſtrant. Prava ac conturbata mens primo quidem renitebatur, ac lapidibus quoſdam vulneravit. Verum divinis carminibus incantatus, efficacibuſque ſupplicamentis adjuratus, tandem conticuit, nec uſquam gentium apparuit. Ubi diſceſſerunt Myſtæ, ſpiritus ater atque peſtilens rurſus adeſt. Interim dum illi, inquit, caluaſtri ſacrificuli, neſcio quid immurmurarēt, ſub lineo amiculo ſacerdotis (nominatim hunce notabat) qui meo ſuaſu filiam hoſpitis ſui ſuperiore nocte compreſſit, delitui. Hactenus Aventinus. Hujus rei vel ſimilis hiſtoriæ, ni fallor, ex Sigeberto & Vincentio mentionem facit Wierus. Tale aliquid accidit & noſtro ſeculo, Anno videlicet M. D. XXXIII. Schildaci, in ducatus Wirtebergenſis oppido. Quum enim cacodæmon oppidanos per aliquot dies præſertim cauponem quendam cum ſua familia in foro, cujus diverſorium aurea ſtella, ſi recte memini, notabatur, clamoribus ac clangoribus mirifice exagitaſſet, obſervatumq; eſſet ancillam in iſtis ædibus hujus rei inſtigante eam incubo ſuo, conſciā eſſe, re deliberata ab iis qui ſuſpicionem non levem de ea conceperāt, juſſa eſt alio migrare. Quo facto pluſculis interjectis diebus, illud diverſorium, & totum oppidum, diabolico plane furore, incendia intra duas horas, ita ut vicini in tanta celeritate neq; accurrere, neque ullum remedium ad reſtringuendam vim ignis invenire poſſent, miſere conflagratum eſt. Inprimis autem memorabile fuit, quod globi ignei volitantes hinc inde, veluti grandines in domos illapſi ſint, ita ut qui ad extinguendum incendium initio ortum accurrerent, mox proprias domos incenſas conſpexerint. Tanta autem vis incendij diabolici fuit, ut arx quæ procul in edito monte ibidem conſpicitur, & ex ſolido lapide conſtructa eſt, atque ſi recte memini, Sandeckrona / appellatur, vix ab igne ſervari & defendi potuerit. Hanc deplorandam tragœdiam, audivi ante aliquot annos recitari à parocho, & aliis fide dignis hominibus, qui ejus ſpectatores fuerant, quum a Furſtenbergicis Legatis, ex quibus primus fuit ampliſſ. vir & celeberr. ICtus D. Ludovicus Grempius, qui me filii loco complectebatur, & ita nominare ſolebat, quem honoris & obſervātiæ cauſa nomino) in illo oppido ad tranſigendas quaſdam graves controverſias; cum legatis Wirtebergicis, adhibitus eſſem. Narrabat autem ſenex Parochus ille, & ſcripto nobis exhibebat miras artes diabolicas, & quomodo ſpiritus ille verſipellis, varias avium voces & modulationes ſuaviſſimas imitari ſolitus fuiſſet; aſſeverans albicantes & diverſicolores illos, quos mirantes intuebamur circumcirca, coronæ inſtar, in canis ſuis capillos, eum colorem traxiſſe, éx injecto ſibi nequam illo ſpiritu quodam, quo dolia vinciri ſolent, circulo; ioco illum interroganti, an etiam corui vocem noſſet; cumque mox tam horribilem crocitatum edidiſſe, ut plane inuſitato pavore conſternati, illum ſi diutius duraſſet.

Lib. 2. c. 22. De præſtig.

ducaſſet, fere nequiverint. Dixiſſe autem deinde eum (ſenex ille non abſq; rubore affirmabat) ſibi inprimis, & ſingulis, ſua vitia, & quæ clam commiſiſſent, ut omnes confuſi diſceſſerint.

Caput LXXV.

De mira agilitate quorundam.

IN aula Principis Pabebergenſis, ſæpius cum admiratione vidimus quendam hominem inter pecora in vicinis montanis locis, ut ajebat ipſe, educatum tanta agilitate & pernicitate corporis, ut ſtuporem magnum intuentibus iniiceret. Multi itaque in ea fuerunt opinione, præſtigiis & faſcinationibus oculos hominum eum perſtringere, de qua tamen re mihi nihil certi compertum eſt, neque putem illud in eius poteſtate, ſi voluiſſet, fuiſſe. Mirum autem præ cæteris in eo erat, quod non erecto corpore, ſed quadrupedis inſtar agilitatem ſuam oſtendebat. Habebat idem princeps in aula nanũ quendam Martinettum; qui illum agilem hominem veluti equũ conſcendebat, quem deinde in gyrum ducebat, & hinc inde concurſitationib. variis modis exercebat; verum quando volebat, uno ſaltu ſeſſorem ſuum, licet pertinaciter illius dorſo inhærentem, abſque omni difficultate excutiebat. Poſt quadrupes ille cum moloſſis & generoſis canibus, inter quos erãt ferociſſimi, quos Anglicas Dockas vocamus, certamen inibat, eoſque ſuo latratu & fremitu canino pendulaque coma conſternatos è cubiculo exigebat. Mordicus interdum comprehenſis illis minoribus ex indagatorum genere exactis canibus & moloſſis, miris ſaltibus, ſurſum & deorſum, quadrupes tamen, fere omnes angulos ſublimiores cubiculi permeabat, ut ſimia vix hoc perficere poſſet, quod tam ruſticum & quadratum corpus, abſq; omni difficultate, uti videbatur, faciebat. Vidi ſemel atq; iterum quum apud Principẽ in prandio eſſem, poſtquam ſuum ſeſſorem nanum excuſſerat, & canes ſuo ficto latratu ex cubiculo exegerat, eũ ſaliẽtem à tergo ſuper humeros unius ex convivis; inde in menſam, intactis poculis & vaſis appoſitis; mox in ſublimiora loca, tanta celeritate, ut inſtar ſciuri, vel felis Indici, de quibus Iulius Cæſar Scaliger ſcribit, volare videretur. *De ſubtili exercitat. 217, num. 9.* In tectis ædium, licet faſtigiatis, illi hinc inde diſcurrere, ſicut feles noſtrates ſolent, facilimum & conſuetum erat. Alias quoque ſua agilitate ineptias fecit, ut nunc paſſim de ipſo ſermo ſit, quaſi de re inſolita, & inaudita. Etſi autem hæc narratio quibuſdam præter fidem videri poteſt, quam reticere maluiſſem, ſi non & ipſe oculatus te-

tus reſtis eſſem, & alii multi hujus rei ſpectatores adhuc ſuperſtites eſſent,
Quin etiam ille ipſe agilis homo, adhuc dum hæc ſcriberem, ducta uxore
in vivis fuit: tamen legimus fere ſimilem pernicitatem habuiſſe Habidem
Lib. 44. filium Gargoris Regis Curetum. Ita enim de eo ſcribit Juſtinus hiſtoricus
celebris. Saltus Cartheſiorum, in quibus Titanas bellum adverſus deos
geſſiſſe proditur, incoluere Curetes, quorum Rex vetuſtiſſ. Gargoris, mel-
lis colligendi uſum primus invenit. Huic quum ex filiæ ſtupro nepos pro-
veniſſet, pudore flagitii variis generibus extingui parvulum voluit: ſed per
omnes caſus fortuna quadam ſervatus, ad poſtremum ad regnũ tot pericu-
lorum miſeratione pervenit. Primum omnium quum eum exponi juſſiſſet,
inventus eſt vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite
anguſto, per quem armenta commeare conſueverant, proiici jubet, crude-
lis prorſus, qui proculcari nepotẽ, quam ſimplici morte interfici maluit. Ibi
quoque quum inviolatus eſſet, nec alimentis egeret, canibus primo jeju-
nis, & multorum dierum abſtinentia cruciatis mox etiam ſuibus obji-
iuber. Itaque quum non ſolum non nocerent, verum etiam quarundam u-
beribus aleretur, ad ultimum in Oceanum abiici juſſit. Tum plane mani-
feſto quodam numine inter furentes æſtus, ac reciprocãtes undas, velut na-
ve non fluctu veheretur, leni ſalo in littore exponitur, nec multo poſt cerva
aſtuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde denique converſatione nutricis exi-
mia puero pernicitas fuit, interque cervorum greges diu montes ſaltuſque
haud inferior velocitate peragravit. Ad poſtremum laqueo captus, Regi
datus dono eſt. Tunc ad lineamentorum ſimilitudinem, & ex notis cor-
poris, quæ inuſtæ parvulo fuerant, nepos agnitus, admiratione deinde tot
caſuum periculorumque ab eodem ſucceſſor regni deſtinatur. Huc referri
poſſunt ea, quæ Solinus, ſi modo vera ſunt, memoriæ tradidit de Lada quo-
dam, qui tanta agilitate & velocitate præditus fuit, ut ſupra canum pulve-
rem curſitaret, & arenis pendentibus nulla indicia relinqueret veſtigiorum.
Item de Polymneſtore Mileſio puero, qui paſtor ludicro leporem conſe-
cutus eſt. Eodem modo, ut miſceamus ſacra profanis, legimus in ſacris
Regum libr. literis, Azaelem fratrem Ioabi principis militiæ Regis Davidis tanta veloci-
2. cap. 2. tate currendo valuiſſe, ut capreis æquipararetur. In Suidæ quoque hiſto-
cis mira de quodã velociſſimo homine legimus. Indacus, inquit, ſub Leone
Marciani ſucceſſore floruit homo audaciſſimus, & pedibus valentiſſimus,
læva manu robuſtior, celeritate præſtans. Fuit enim Euchide & Aſſopo
& Chryſomazo & Echione, & ſi quis alius celeritate pedum celebratur, ve-
locior. Ineundo conſpiciebatur, & rurſus evaneſcebat, fulguris inſtar,
per præcipitia, non currenti magis quam volanti ſimilis. Quam enim viam
homo equis mutatis uno die conficere non poterat, eam hunc ſuis pedibus
abſque

abſque dolore percurrere aſſerebant. Nam à caſtello Chetco uno die Antiochiam perveniebat, & poſtridie in idem caſtellum revertebatur, ex eoque denuo, quietem non deſiderans, uno die Neapolim Iſauriæ proficiſcebatur. Sic recentiores peregrinatores memoriæ tradiderunt, in nuper repertis inſulis, Americanos pleroſque velociſſimos eſſe, ita ut cervos aliaſque feras in venatione non raro curſus celeritate aſſequantur. Inprimis autem Petrus Martyr Mediolanenſis hac de re ita ſcribit: In ultima ad occidentem regione Guaccaiarima in reguncula Zavana homines vivere ajunt, qui montium cavernis & ſylveſtribus fructibus contentos, qui nunquam manſueverint, neq; aliorum unquam commercio uſi ſint: ſine certis ſedibus, ſine ſationibus aut cultura ulla, ut legitur de aurea ætate. Hos certo ajunt idiomate carere. Cernuntur aliquando. Habuerunt ad manus neminem. Si quando venientes ad conſpectum hominum quemquam ad ſe moveri cognoverint, cervo celerius aufugiunt: Canibus ajunt Gallicis agiliores illi. Recenſet autem ibi hiſtoriam, quomodo ex eo genere hominum quidam puerum rapuerit, quem tamen [illegible] Hoc non mirum, ſi verum eſt, quod in additionibus ad Lamberti Schafnaburgenſis de rebus geſtis Germanorum librum, de puero quodam ita legitur: Anno M. D. XLIV. quidam puer in partibus Haſſiæ eſt deprehenſus [illegible] ſicut poſtea cognitum eſt, & ipſe retulit, quum tritum eſſet annorum, à lupis eſt raptus; & mirabiliter educatus. Nam quamcunque prædam lupi pro cibo rapuerant, hi per meliorem partem ſumentes, & arbori circumjacentes ipſi ad vorandum tribuebant: tempore vero hyemis & frigoris foveam facientes, folia arborum & alias herbas imponentes puerum ſuperponebant, & ſe circumponentes ſic eum à frigore defendebant: ipſum etiam manibus & pedibus repere cogebant, & ſecum currere tam diu, quoad ex uſu eorum velocitatem imitabatur, & ſaltus maximos faciebat. Hic deprehenſus, lignis circumligatus erectus ire ad humanam ſimilitudinem cogebatur. Idem vero puer ſæpius dicebat, ſe multo citius cum lupis, ſi in ſe eſſet, quam cum hominibus diligere converſari. Puer iſte in curiam Henrici principis Haſſiæ pro ſpectaculo eſt allatus. Hoc etiam eodem anno contigit in Wederavia, in villa Echʒel / ibi enim puer XII. annorum, cum lupis erat in ſilva, quæ vulgo dicitur die Hardt / & in venatione à nobilibus in hyberno tempore captus fuit. Hæc ex autoris [illegible] additionibus aſcribere volui. Quis hanc diſparem naturæ converſationem non admirabitur? quam tamen diuturna conſuetudo ita gratam effecit, ut infeſtiſſimis hominum generi belluis puer iſte cohabitare maluerit, quam hominibus, qui ab humanitate dicuntur, & naturali inſtinctu congregari ſolent. Unde apparet vere dictum eſſe: Conſuetudinem eſſe alteram naturam, interdum potiorem nativa. Ejus enim tanta vis eſt, ut

Oceana decad. 3. lib. 8.

nos ſæpe cogat res aliquas [illegible] onte [illegible]s & aſperas amare, atq; in [illegible] tractandis jucunde verſari. Cæterum homines à brutis nutritos [illegible] hiſtoriis non eſt. Ferunt enim Cyrum Mandanæ filium, à cane [illegible] fuiſſe: Telephum Aganes & Herculis filium ab equa: Sed & A[illegible] miq; filium Alexandrum ſcribunt, ab urſa educatum eſſe: Ægiſthum [illegible] Thieſtæ & Pelopeæ filium à capra, ſicut Ælianus hæc congeſſit.

Caput LXXVI.

Gladium non ſolum indicem juſtitiæ, & olim fuiſſe, & nunc eſſe, ſed etiam veram fortitudinem in præliis eo demonſtrari.

Lib. 11 c. 42. IN proximis [illegible] comitiis Spirenſibus Anno 1570. [illegible] ſtrenuum, generoſum, [illegible] inſignem D. Lazarum Sue[illegible] recenſente audivi: Non ita pridem ortam eſſe contentionem [illegible] deditiios Chriſtianos, qui ſub jugo Turcico in [illegible] illa quæ Daciæ, vel ut hodie vocatur Tranſſilvaniæ, [illegible] ſide Themiſcuarenſi (quem vulgo Baſſam vel Vaſſum nominant, [illegible], Caroli Magni temporibus, ut in ejus conſtitutionibus videre licet, [illegible] conſtituta eſt, vivere coguntur. de ſtatuis & imaginibus in templis. Erant enim illi Chriſtiani, partim pontificiæ, partim reformatæ [illegible]. Unde ut illi, præſertim vulgus, imaginibus & ſtatuis [illegible] quam cultum attribuunt: ita hi eas, velut res idololatricas, [illegible] divino prohibitas, in templis abominantur. Quum igitur in uno eodem [illegible] bello, ſatis angusto ad preces & ſacra ſua illis convenire conceſſum à preſide Turcico eſſet & una pars propter retinendas, altera propter abiiciendas imagines ex templo, in conventibus & privatim acriter inter ſe contenderent, [illegible] ut parum abfuerit, quin à jurgiis, ad manus & arma deventum eſſet, [illegible] vel Baſſa ille Themiſuarenſis audita re, utroſque ad ſe vocari juſſit, & [illegible] pro ne corum cognita, mox è templo omnes imagines & ſtatuas, [illegible] [illegible] eſſet conditio (licet alioquin Turcæ ſtatuas mirifice abominantur, ſicut in ipſorum delubris, quæ ab eis Moſchea vocantur, apparet, & [illegible] eam rem Chriſtianos velut idololatras derideant, quemadmodum Buſbequius teſtatur) ejici juſſit poſtea utriq; parti certũ locũ in vacuo deſignavit, in quo

In itinerario Conſtantinopolitano & Amaſiano,

in quo [illegible] ſeorſim & pacate , certis limitibus incluſa peragere poſſent. Ut autem ſcirent quali pœna illos maneret, ſi ſecus facerent, ante oſtium [illegible] juſſit appendi Acinacem , vel gladium incurvum Turcicum [illegible], quo ſignificare [illegible] gladio [illegible] & pœnam [illegible]. Hac ratione [illegible] p[illegible]s, neque ſeſe commovere, neque [illegible] tendere auſa fuerit. Etſi autem hoc [illegible] & barbarum videri poteſt, tamen à Romanis quoque [illegible] ſeditioſos & ſceleratos, publicè [illegible] in Feſtum, apud eos inſigne imperii & [illegible] haſta fuit. Proconſules enim de civilibus provincialium cauſis cognoſcentes, pro tribunali haſtam erigebant: ita in facinoroſos homines animadvertentibus illis gladius ſemper in conſpectu erat, ſicut erudite admodum [illegible] tradit Iacobus Revardi, ubi hoc ex Cypriano confirmat, is enim ita ſcribit. Sævit invicem diſcordantium rabies & inter togas, pace rupta, [illegible]: haſta illic & gladius, & carnifex præſto eſt. Huc pertinet quod [illegible] de Trajano ſcribit. Nam quum præfectum prætorio, quem creaverat, cui mandaturus eſſet enſe, [illegible] dum eum illi porrexit. Cape hunc dixit, & ſiquidem bene imperavero, pro me hoc utere: ſin male, adverſus me. Hoc etiam attigit Plinius, ubi eum ita commendat. Nulla in audiendo difficultas, [illegible] in reſpondendo mora: adeunt, ſtatimque dimittuntur. Trajano quoque tribuit Aurelius Victor, tres inſignes virtutes; Sanctitatem domi. Fortitudinem in bellis & armis. Iuſtitiam & prudentiam utrobique. Sic videmus gladium evaginatum , quod in ſolennitatibus Imperatori & Regibus præfertur , indicare iuſtitiam, ut terror ſontibus incutiatur, & inſontes ſciant, ſe ſub protectione ſummi magiſtratus ab iniuria & vi tutos eſſe. Hoc quoque olim apud Maſſilienſes uſitatum fuiſſe, teſtatur Valerius Maxim. Cæterum, inquit, à condita urbe gladius eſt ibi, quo noxii iugulantur, rubigine quidem exeſus. & vix ſufficiens miniſterio , ſed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda, &c. Moribus quoque noſtris receptum eſt, quando equites, qui Aurati vulgo vocantur, à Cæſare vel Regibus creari ſolent , ut gladius evaginatus illis tradatur, eorumque humeri leviter eo perſtringantur, cum commonefactione ut iuſtitiam foveânt, viduas, pupillos aliaſque miſerabiles perſonas à vi iniuriave defendant. Recte itaque Hartmannus Hartmanni ab Eppingen , in dedicatoria ſua epiſtola, quam præfixit practicis Obſervat. Cameræ, refert, priſcos Poetas, qui etiam Theologi ſunt habiti , quum principes officii admonere vellent , Iovem medium inter Themin & Cratos , in ſtellato ſolio , miro ſplendore qua-

De diverſ. regulis iuris lib. 2.

In Paneg. vel Trajano.

Lib. 2. c. 6.

quaqua verſum coruſcante ſedentem, finxiſſe, cujus juſſu aquila [illegible] Iovi armigera & geſtatrix fulminis dicitur, ſceptrum [illegible] principibus in manus porrigat. Themi[illegible] bita [illegible] largiente [illegible] juſtitribuntur, im[illegible] rigi, ut princeps [illegible] coronam exhibeo, ut corona [illegible] ram habent, [illegible] Idipſum Poliphilus [illegible] circulo [illegible] dependet cum [illegible]

In Hypnerotomachia.

EVAGINATA ET NUDA ET PONDERAT[illegible] LIBERTAS [illegible] MITER SERVAT. Eſt etiam ibi [illegible] gladii [illegible], & ab una parte [illegible] noſtram gentem juſtitiæ obſervantiſſimã, [illegible] frequenter gladio [illegible] ſontes uſam fuiſſe. Immo adhuc, ut fertur, in quadã Imperii urbe [illegible] rubigine propen[illegible], non [illegible] Ma[illegible]nſis, exeſus, quo olim [illegible] fuit is, qui poſtr[illegible] in Senatu [illegible] ptus fuerit, ſupplicium [illegible] tib. ſumere. Neq[illegible] ſum, ſed potius honorificum, [illegible] ctum ad [illegible] fuit. Huc referri poteſt, quod in quib[illegible] cis Franciæ Orie[illegible] longiſſima conſuetudine receptum eſt, ſic[illegible] ſus Comes Conradus Ca[illegible], locum in ſua ditione ex arce [illegible] me ſtraſſ mihi retulit, ut is, qui in illo pago, ubi furtum com[illegible] perrime uxorem duxit, fur in flagranti crimine dep[illegible] ctas, poſt omnes eius loci viri, quando novus ille [illegible] lute [illegible], inprimis autem quatuor Sculteti, qui pro[illegible] nes [illegible] ius dicunt, illi adiutores eſſe ſolent, ut fur [illegible] ex-tantibus ramis quercu, ad hanc rem ſuperioribus [illegible] ſuſpendatur, & hoc ipſorum vernacula lingua Hulen / [illegible] vulgo vocatur. Sic Maximilianum I. huius nominis Cæſarem ferunt [illegible] deſtinata ad ſuppli[illegible] ſontiũ, venerabundũ cum hac voce SALVE IUSTITIA, præterire ſolitum. Legimus quoque in genealogiis Comitum Flandriæ, quæ nuper cum exquiſitis iconibus, opera Petri Bal[illegible] in lucem prodierunt: Balduinum XII. Comitem, tam ſeverum in puniendis criminibus fuiſſe, ut à ſecuri, qua de ſontibus ſupplicium tunc temporibus [illegible] cognominatus ſit, ideoque cum ſecuri, veluti peculiaria nota, ibi depingatur. Hic undecim equeſtri dignitate viris, eo quod tres mercatores ſpoliaſſent, eoſque interfeciſſent, in palatium ſuum vocatis, & in tabulam [illegible]

cati

locatis, laqueos ſingulis inici iuſſit: poſt proprijs manibus ſubtracta tabu-
la illis gulam fregit. Hinc apparet, quam tenaces, nonnunquam etiam rigi-
di abſq; legitimo iuris ordine in puniendis delictis præter dignitatem quidã
olim fuerint. Hac autem in re facile peccatur, ſi jus æquitate non tempera-
tur. Ita enim dicit regula juris: In omnibus quidem, maxime tamen in jure
æquitas ſpectanda eſt. Igitur quid de ſubjecto jus, vel lex municipalis olim a-
pud Moravos fuit? cuius mentionem facit Dubravius, ita ut recte dicatur
à veteribus, SUMMUM IUS SUMMA CRUX. Ut autem res apertius cogno-
ſcatur, verba Dubravii aſcribam. Uladislaus, inquit, in Hungariam rever-
tens, aliquantum in Moravia ſubſtitit, Olomuciumque ingreſſus cognitio-
ni novæ ac vix auditæ præfuit. Civis Uratislavienſis honeſto domi loco
natus, copiiſque ac familiaris locuples, & ut exiſtimabatur, inter primos
habitus, negotii cuiuſdam gratia in Poloniam profectus, divertit in
oppidum quoddam Moraviæ Meritoriam. Ibi caupo quingentos hoſpiti
aureos clam ſubducit, accuſatumque furti, crimen metu tormentorum fate-
tur, reddere ablatum paratus, nec aliud quicquam hoſpes petebat. Cæ-
terum Judex & Decuriones oppidi inſtare, ut legibus illorum ſatisfiat, quæ
ſanciant ut accuſator furti, ſuis manibus furem in furca ſuſpendat; aut ſi ad
manus carnificem ſuum non habeat, ipſe à fure ſuſpendatur, ſi fur id exe-
qui voluerit, quod ille promptiſſime ſe facturum recepit. His verbis exani-
matus metu hoſpes, ignominiam, infamiamque ſupplex deprecatur, donat-
que gratuito Iudicibus totam illam ſummam ſibi ereptã, modo abire inco-
lumi inde liceat. Negant illi fas eſſe legum cuſtodibus, contra leges quicquã
agere. Quid multa? quando nihil æqui impetrat, facere quam pati, quod ne-
ceſſitas jubebat, maluit, continuoque Cracoviam ad Regem Poloniæ per-
rexit, qui legis huius barbaræ non ſolum reſtem ſe exhibuit, ſed literis præ-
terea ſuis regiis ab omni infamia illum purgavit, quas Uladislaus quoque
Rex ſuo diplomate confirmavit, addita mulcta, ſi quis factum illud illi op-
probrare auderet. Hactenus ille. Rectiſſimo itaque & prudentiſſ. conſilio
eiuſmodi abſurdæ & iniquiſſimæ leges & ſtatuta vel correcta, vel penitus
ſublata ſunt in Conſtit. Imperat, pœnalib. Ad quod fortaſſe præbuere occa-
ſionem verba Iuſtin Imper. ubi dicit: Neque conſuetudines nominare lice-
at eas quærere, quas forſitan aliqui prædictorum in proprium lucrum inju-
ſte adinuenerunt. Male enim adinventa, malæque conſuetudines neque ex
longo tempore, neque ex longa conſuetudine confirmantur. Licet plerun-
que accidat, ut ea quæ noſtris maioribus fuere inconſueta, etſi honeſta ſunt,
perinde odio habeamus, ac ſi prava eſſent, ſicut Cornelius Tacitus innuit.
Sed meditationem noſtram abſolvamus. Sane, apud Alanos gladius tam
religioſa res fuit, ut eum tanquam numen venerati ſint. Ita ſcribit Ammian.

In hiſt. Bohem. libr 32.

Cap 218.

In Authent. ut nulli iudicum li. ca.

Li.1. annal.

Iuſtin hiſto. li 43. In hieroglyphic. lib. 42. In hiſtoria deorum ſyntagmate. 1.

Marcellin. Nec templum apud eos viſitur [illegible] quidem culmo [illegible] poteſt: ſed gladius [illegible] ritu figitur nudus [illegible] quem [illegible], [illegible] fulcra verecundius [illegible] veteres gentiles [illegible] mortales [illegible] haſtas coluere, [illegible] memoriam, [illegible] rum ſimulacris haſtæ additæ [illegible] Pierius. [illegible] runt autem deæ, quibus [illegible] qui Matres [illegible] tiquis vocatæ. [illegible] ut Lilius Gyral[illegible] tat. Memorabi[illegible] quemadmodum olim, [illegible] ſtra ætate, viros [illegible] gladiis imprimis contra hoſtes [illegible] gnando uſos fuiſſe, par[illegible] indignum [illegible] telis, exceptis haſt[illegible] [illegible]

Cap 82.

ut gladius egregi[illegible] [illegible] [illegible] cultum [illegible] S[illegible] unde [illegible] Carol[illegible] Ma[illegible] gnſ[illegible] oris filio (cuius [illegible] tra [illegible] legimus, qui [illegible] temperatura gladium Durindanam, vel Durindalum, [illegible] ricie, habuiſſe fertur, ut quum [illegible] antequam [illegible] confic[illegible] retur, in duriſſimis [illegible] eo potirentur [illegible] re magnis viribus conatus [illegible] ipſa acie ceſſe[illegible]

In Chorónographia.

gladius fractus ſit, ſicut Gyraldus [illegible] que hunc gladium [illegible] Magni, in ciuitate B[illegible] ad G[illegible], in monaſterio S. Ro[illegible] landi ſepul[illegible] ppenſum fuiſſe. Artarus [illegible] Rex, q[illegible] Anno CCCCLXX. gladium habuit Caleburnum [illegible] Ro[illegible], [illegible] gladio uno prælio occidit quadringentos [illegible] hoſtibus [illegible], quæ Sigebertus Gemblacenſis me[illegible] enſis [illegible] ctura ac levitate, ex [illegible] laud[illegible] Plutarcho in eius vita, ubi dicit, ſol[illegible] in pugna

Cap. 82.

plerunque rem gladio gerere. Georgii quoque C[illegible] E[illegible] viri fortiſſimi facta infra attingemus, cuius gladium, quo in prælis uteretur, Mahometes Turcorum Imper. & ipſius hoſtis acerri[illegible] quum Caſtriotus (qui à Turcis Iſchenderbeg, [illegible] Alexander vocatur; unde vulgo Schanderbegus appellatur) ad eum, accepta [illegible] ne Conſtantinopolim miſiſſet; nemo ta[illegible] in Turcica a[illegible] tus fuiſſe dicitur, qui eo commode & per[illegible], ita ut Mahometes remiſſo eo, veluti ad terrorem ſuppoſit[illegible] gladio hoſtili animo & [illegible] te deluſum eſt renunciare iuſſerit. Cui Schanderbegus reſcripſit, ſi bona fide & abſque fucu dolove miſiſſe acinacem ſuum, quo in prælus [illegible] nueque uteretur: verum manum & brachium ſuum quo medios Turcas pro-

[illegible] tranſverſis div [illegible] integros, artus detruncare ſolent [illegible] [illegible] Id ipſum ſe [illegible] ipſi oſtenſurum. Quod & perfecit. [illegible] non ſine cauſa Turcicus [illegible], qui hodie [illegible] [illegible] quibus K [illegible] Arabibus vero S [illegible] dicuntur [illegible] [illegible] Xenophon & alij Græci hiſtorici [illegible], quorum regione Turcos in Aſiam veniſſe conſtat [illegible] [illegible] ᾶρ [illegible] grandæ vum, non [illegible] [illegible] Leunclavio [illegible] magnificæ [illegible] diligentiſſimeque [illegible] neque penetrare, [illegible] ſed [illegible] [illegible] Nam gladius vera fortitudo in prælio, non ſagittis [illegible] [illegible] demonſtratur. Recte [illegible] [illegible] qui primo Bombardarum [illegible] invenit, ab Ariſto in ſuo Orlando furioſo, [illegible] & graviter ex [illegible], quod autor fuerit, ut vera virtus bellica corrupta, & fere ſublata ſit. Hinc videmus Romanos in prælijs ſemper majorem [illegible] gladijs, quam [illegible] [illegible] modo [illegible] Livius [illegible] [illegible] eſt [illegible] ubi M [illegible] Et apud eundem [illegible] Plutarchum, non uno in loco, [illegible] [illegible] tiones & increpationes ad milites ſuos [illegible], ut [illegible] gladijs ſuis contra hoſtes in conflictibus [illegible] gerere [illegible] [illegible] citius adipiſcerentur. Ob hanc [illegible] Claudius Marcellus, [illegible] Plutarchus refert, quum eſſet admodum in reb [illegible] [illegible] & manu promptus & tali natura, quales [illegible], & agerochi [illegible] lingua, hoc eſt, gloriæ bellicæ nimis quam cupidos, Homerus nominat, Gladii nomen a Romanis ſortitus eſt. Econtra Fabio Maximo, quod [illegible] & lentis conſilijs niteretur Annibalemque ſenſim, velut [illegible] ſine [illegible] bens, continenterque lambens, ſubrueret, atque ab [illegible] [illegible] defatigaret, Scuti nomen tribuerunt [illegible] præſtantius hoc quam illud [illegible], prior enim ſit tegendi, quam hoſtis lædendi cura habenda eſt. Quocirca conditores legum apud Græcos non eum qui gladium aut lanceam, ſed qui clypeum amiſiſſet, puniebant.

Cap.

Caput LXXVII.

Clamorem militarem in prælus magnam efficaciam ad terrendos hoſtes habere.

SÆpius audivi ab iis, qui præſentes fuerunt [illegible] cum Turcis, eos non ſolum in prælio [illegible] clamoribus ad animandos milites invenisse, quos [illegible] Nenber, vocant, [illegible] pore Allaegbir, Tegbir. Alla, Alla, [illegible] non & [illegible] zaccatzuc, heia hui, Item, Gaur, gaur, vur, vur, vel etiam [illegible] dabrabu ingeminantes & hoc modo hoſtes, præſertim in velitationibus adoriri ſolere, [illegible] ut inſuetis facile terrorem incutiant. Etſi autem [illegible] audaciam [illegible] mos Turcicus inanis eſſe videtur, exiſtim[illegible] clamores bellicos ex timiditate quadam proficiſci, ſiquidem teſte [illegible] [illegible] timor vocis eſt incitamentum, quam non ſolem acui [illegible] [illegible] fuerit, extorquet, unde etiam proverbium, quod B[illegible] [illegible] re olim fuit, ortū eſſe opinor, Canes timidiuſculos [illegible] [illegible] dere, cum præſertim vera fortitudo in animi magn[illegible] conſiſtat. Hoc etiam quidam Regulus Mauritanus, p[illegible] tanis, [illegible] acie compell[illegible] moribus [illegible] agendum. Non ſunt h[illegible] terreri ſoleant: In virtute, non in ululatibus [illegible] Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, ſed [illegible] aſpicere. Conſtat tamen ex hiſtoriis clamorem [illegible] bellicoſis nationibus, ſicut Iſraelitis quoque [illegible] ante prælium, & in ipſo conflictu fuiſſe [illegible] tum. Idque non ignorant Indi o[illegible] bella gerunt, captosque mactant & devorant [illegible] tot fuit conflictus in Braſilia To[illegible] rum Gallorum, cum Margaiatibus [illegible] Quum primum illi hoſtes conſpexere, [illegible] pr[illegible]runt, ut qui lupos hic venantur, cum ill[illegible] [illegible]dant. Clamor vero aerem adeo feriebat, ut [illegible] [illegible]iſſet. Accedentes vero propius clamores ingeminabant, [illegible]

Q. Curt. l. 7. de reb. geſtis Alex. Magni. Hieron. Oſorius li. 8. de reb. Africis & Indicis. Ioſue. cap. 6.

bus concrepabant, fiſtulis deniq; canebant, minas alij in alios intentabant, oſſaque mortuorum hoſtium oſtentabant, &c. Et paulo poſt. Hæc gens adeo fera eſt & truculenta, ut tantiſper, dum vitium vel tantillum reſtat, continuo dimicent, fugamque nunquam capeſſant, &c. Eodem modo ſilveſtrium Hibernorum animos, ſicut Camdenus recenſet, ridicula opinio pervaſit, & etiam perſuaſit, illum qui in militari illo barritu, ſive clamore, quo in congreſſu magna vocis contentione utuntur, reliquorum clamori non reſpondeat, ſubito à terra arripi & quaſi volantem in deſertas valles deferri, hac, (hæc regio Kerri, ad Si ei oſtium avijs & ſilveſtrib. montib. edita, quibus crebræ interſunt valles cavæ, nemoribus etiam condenſæ) ibi gramine veſci aquam lambere, nec male nec bene eſſe ſibi ſentire, rationis non orationis uſum tenere, à venantibus demum miniſterio canum capi, & domos ſuas deduci. Et paulo poſt de iiſdem ſilveſtribus Hibernis: in bello pro tuba tibia utricularis in uſu eſt. ligaturas portant preculas recitant, & in congreſſu PHARRHO quam acerrime clamant, barritum illum militarem exiſtimo, de quo Ammianus, cum hac perſuaſione, qui reliquorum clamori non reſpondeat, ei hoc accidere, ut arripiatur ſubito à terra, feratur quaſi volans, ſemper poſtea hominum conſpectum fugiens in vallem quandam Kerrie. Sed has barbarorum ſuperſtitioſas ineptias omittamus, & audiamus Tacitum de moribus Germanorum, qui paulo poſt principium ita de iis ſcribit: Ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Barditum (ita enim doctiores non barritum qui elephanti proprie attribuitur) vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. Terrent enim trepidantve, prout ſonuit acies. Nec tam vocis ille, quam virtutis contentus videtur. Affectatur præcipue aſperitas ſoni & fractum murmur objectis ad os ſcutis, quo plenior & gravior vox repercuſſu intumeſcat. Cato ſane ſenior, quando docebat juvenes intrepide pugnare, ſæpe numero dicere ſolebat, Verba plus quam gladium, & voces plus quam manum hoſtes in fugam vertere, attonitosque reddere. Talem militem Catonianum fuiſſe M. Coriolanum Plutarchus ſcribit, videlicet non manu tantum promptum, ictuque timendum, ſed & vocis ſono & aſpectu hoſti terribilem. Quare idem Cato dicebat, ſibi inviſum eſſe militem qui ambulans moveret manus, pugnans moveret pedes, clariuſque ſterteret, quam inclamaret. Huc reſpexit Iulius Cæſar in ſuis commentariis: Eſt, inquit, quædam animi incitatio, atque alacritas naturalis innata omnibus, quæ pugnæ ſtudio incenditur, hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent. Neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamoremque univerſi tollerent, quibus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt. Macedones quoque & Per-

In Hibernia deſcriptione.

In vita Coriolani.

ſas clamoribus prælium inchoare ſolitos, patet ex iis, qui res geſtas Alexandri Magni memoriæ tradiderunt, inter quos Q. Curtius (quem doctorem ſum & diligentem hiſtoricum nominare ſolent) ita ſcribit: Jam in conſpectu, ſed extra teli jactum, utraque acies erat, quum priores Perſæ inconditum & trucem ſuſtulere clamorem. Redditur & a Macedonibus major exercitus impar numero, ſed jugis montium vaſtiſque ſaltibus repercuſſus: quippe ſemper circumjecta nemora petræque, quantumcunque accepere vocem multiplicato ſono referunt. Experientia igitur docuit, quemadmodum viſus, teſte Ariſtotele, longe celerior auditu eſt, ſiquidem, ut in libro de Mundo dicit, quod oculis percipitur, ei quod auribus objectum eſt, antevertere natura comparatum eſt: quippe illo è longinquo aſpectabili, hoc tum demum exaudibili, quum auribus appulſum ſit: Unde M. Terent. Varro libr. 4. de lingua Latina dicit: Quinque ſenſuum maximus eſt in oculis: Nam cum ſenſus nullus quod abeſt mille paſſus ſentire poſſit, oculorum ſenſus viſuſque ad ſtellas pervenit. Ita conſtat ex omnibus ſenſibus auditum maxime conturbare animam, & circa eam paſſiones excitare in primis, autem intellectum terrere cogitandique facultatem excutere. Hoc non ignorarunt Abari, qui teſte Suida ſtatuerant in belli motu ſonitum edere confuſum & agreſtem, unaque cum fremitu bellico pulſare tympana, ut tantus tumultus exiſteret, quo percellerent & terrerent Romanos. Quod Dux præcognitum militibus indicavit, ne re ſubita conſternerentur, ſed id quod futurum erat, animis ſibi repræſentantes & opinione, aſſueſcerent per id quod nondum aderat ei quod futurum erat: eoſque juſſit pulſationem tympanorum audita viciſſim ſcuta concutere, & bellicum clamorem tollere, & Pæana canere, & ligneas ſitulas collidere. Secus autem accidit in memorabili illa expeditione & clade contra Parthos, in qua M. Craſſus cum filio Publio, optimo & Ciceronis amantiſſimo adoleſcente, atque cum univerſo fere exercitu fraude hoſtium occubuit. Nam Plutarchus ita ſcriptum reliquit: Poſtquam prope hoſtem perventum eſt, datumque à duce ſignum, illico gravi ſonitu, terribilique fremitu tota remugit planities. Non enim cornibus, aut tubis Parthi prælium accendunt; ſed pelles cavo aheno inductas malleis undequaque pulſant: hæc tympana ſic perculſa raucum murmur ſonumque terrificum edunt, quaſi fremitu feræ alicujus & tonitru permiſto. Eo tum ſonitu perturbatis Romanis, ſubito Parthi, &c. Non diſſimilia inſtrumenta bellica apud Indos quoque uſitata fuiſſe legimus. Etenim ea in aere ſuſpenſa ſcuticis diverberabant, unde horrendus quidam ſonitus emittebatur. Conficiebant autem ea ex trunco abietis cavato, orichalci tintinabulum in eo collocantes, & taurino corio circumtegentes: hoc in pugnas elatum ferebant. Quum vero ſtrepitum ma-

Lib. 3.

In hiſtoricis.

In vita M. Craſſi.

maximum excitare, aut ſigno aliquid ſignificare volebant, convertentes ad os ligneum vas concutiebant: atquæ in eo erat tintinnabula multa & magna in arcto reſonantia, intus obſcurum quendam ſonitum faciebant, quem mugitu non diſſimilem huius rei ignari difficile poterant diſcernere inſtrumentum, an belluæ rugitus eſſet. Huc ſpectat Henrici Percii Comitis Northumbriæ limitis Orientalis Angliæ præfecti clades notabilis, ſicut à Buchanano refertur: Is enim quum in Scotiam cum ſeptem millibus hominum ex improviſo irruiſſet, a ruſticis & paſtoribus crepitaculis, quibus cervos & pecora abſterrere ſolent, fugatus eſt. Eius crepitaculi, inquit Buchananus, hæc forma eſt. In ſummo haſtili ſatis longo, infixis coſtis ligneis, in ſemicirculum curvatis, ſuper eas pellem circumtendunt, ad eam maxime formam, qua ſunt laternæ quas vulgus Lutetiæ Fallotas appellat. Huic lapillos paucos, ſed duriſſimos indunt, quibus agitatis, cum ingenti ſonitu feras à ſegetibus abſterrent. Hoc genere crepitaculorum ingenti ſtrepitu in eminentibus caſtris collibus edito, equi Anglorum perterriti, vincula rumpunt, ac paſſim per agros palantes in prædam agricolis cedunt, &c. Sed ut redeat unde digreſſa eſt oratio. Paulo poſt idem Plutarchus de Craſſo tradit. ille ſermone ſuos ad meliorem ſpem erigere conatus, paucorum vidit animos incenſos. Quin & clamorem militarem tollere quum iuſſiſſet, mœſtitiam eorum culpavit, quod imbecillam, exiguam & inæqualem vociferationem edidiſſent. At barbarorum aſpera & ſonora exclamatio aures perſtrepebat, &c. Ex his apparet, quantam vim, tam ad excitandos, quam ad perterrefaciendos animos hominis vox & clamor habeat, quæ vis clam ore immenſæ multitudinis excitata & velut unita, efficaciſſima eſſe, & latiſſime ſeſe extendere, velutique telum obvia quæque magno cum impetu penetrare ſolet. Sicut ex eodem Plutarcho videre licet. Scriptum enim reliquit, in vita Pompeii, plebem indignatione motam ita acclamaſſe, ut ſupervolans corvus attonitus in turbam deciderit, eodem modo legimus apud Livium volucres ad terram delapſas clamore militum, quum tanta multitudo naves conſcenderet, ut nemo mortalium aut in Italia, aut in Sicilia relinqui videretur. Similis hiſtoria extat apud Paulum Æmilium, quæ etiam à Petro Iuſtiniano recenſetur. Quum Tyrus inquit Æmilius, ab exercitu Chriſtianorum obſideretur, ſunt autores, columbam advolaſſe. Eam quum noſtri uſu docti tabellariam eſſe cognoſcerent, clamorem tantum à terreſtribus navalibuſque copiis ſublatum, ut ales tanquam turbine moti cœli acta, in terram delaberetur, demtam epiſtolam Barbarorum literis ad Tyrios exaratam: brevi auxilia occurſura: bono animo eſſent: paucos dies obſidionem tolerarent,

Lib. 9. rerum Scoticarum.

Li. 19. dec. 2.

De reb. geſtis Francorum in vita Ludovi. Craſſi. lib. 5.

In hiſtoria Veneta li. 2.

rarent. Noſtros contra alteram epiſtolam curaſſe ſcribendam manu linguaque eorum barbarorum, quos in fide habebant, quibuſdam etiam L[illegible]rum longinquitate temporis commercioque mutui per intervalla bellorum uſus, Barbarorum ſermonis non ignaris, volucremque cum ſubditi[illegible]lacibuſque literis remiſſam; Sibi ex uſu præſenti obſeſſis conſulere [illegible]: virtutem eorum fidemque ſatis perſpectam: fortunam deeſſe: ſpem propinquam auxilii nullam oſtendi poſſe, interclusis ab hoſtibus itineribus. Dul[illegible] ceſſere Tyri, &c. Similium columbarum aſſuefactarum ad afferendum [illegible] aere literas ſub alis corpori alligatas, frequens uſus fuit, in bello illo diuturno Hiſpanorum cum Belgis, cuius nondum finis apparet. Iiſque imprimis uſi ſunt Harlemenſes, quum diu fortiter hoſtium obſidionem perferrent. Non raro autem hæ volantes tabellariæ clamore militum, & bombis tormentorum, ex alto collapſæ & interceptæ ſunt. Unde manifeſte [illegible], quum vox magna, ut idem Plutarchus teſtatur, atque multa effertur, e[illegible] vulſum aerem volantes non ſuſtinere, faceréque ut aves ita atque ſi in vacuo ſint loco, delabantur, niſi potius ictu tam quodam aëris aves velut ſagitta transfixæ, deturbantur atque decidunt. Poteſt & ad aëris vortic[illegible] procellam referri, cum maris ille inſtar ob clamoris magnitudinem [illegible]vatur rurſumque cum impetu ſe explicet. Poſtremo notandum eſt, licet [illegible] paulo ante diximus, viſus nonnunquam celerior ſit, præſertim ſi nihil obſtat, quam auditus, tamen hunc interdum quam longiſſime ſeſe extendere. Unde ut de tonitruis taceam, ſæpenumero accidit, ut tormentorum maiorum bombi, duodecim vel quindecim milliarium Germanicorum, vel longiori intervallo audiantur, ſicut noſtra memoria in obſidione Lip[illegible] & Magdeburgenſi, & deinceps in oppugnatione urbis Mediomatricum accidit. Quare à veritate non abhorret, quod Lemnius ſcribit in conflictu quodam inter Flandros & Batavos, fragorem, ſtrepitum, [illegible], vociferationem, ululatum pugnantium, plus quam trium [illegible]rium ſpacio exauditum fuiſſe. Immo magis mirandum eſt, quod in proxima obſidione Melitenſi, fragor tormentorum tantus fuerit, ut in ipſa Sicilia per tantum locorum ſpacium exaudiretur. Uſi enim ſunt Turci ad evertenda propugnacula & mœnia Morlachis: tormenti id genus eſt: ex quibus globos lapideos trecentorum pondo, ex baſiliſcis vero globos ferreos centum [illegible]ginta pondo, ex canonibus octoginta emittebant, dictaque inde ratione amplius ſeptuaginta millia emiſſionum pro certo fuiſſe creduntur, [illegible] ut Vbertus Folieta teſtatur. Sed propemodum fidem excedit, tormentorum fragorem uti exiſtimatur in ſummis montibus Tirolenſibus A[illegible]nis ab incolis exauditum eſſe, quum Chriſtiana & Turcica claſſis ad Naupactum die VII. Menſ. Octob. cæſis hoſtibus circiter 25000. captis 4[illegible]00. libera-

In vita T. Quinctii Flamminij.

Lib 3 cap. 2. De occult. nat. mirac.

De obſidione Melitenſi.

liberatis mancipiis Chriſtianis 14000. Anno Chriſti. 1572. acerrime confligeret, & hæc fere univerſa ab illa ſubmergeretur & vinceretur. Auditus enim eſt, quam diu prælium illud in mari duraret, fragor horrendus in aëre non ſecus ac tonitrua, magno cum pavore hominum, neſcientium quid ſereno cœlo accideret, quumque præfecto iſtius loci in convalle habitanti ſequenti die hoc indicaſſent & tonitrua fuiſſe exiſtimaſſent: notatum deinceps eſt, circa illud ipſum tempus id accidiſſe, quo pugna celebris illa navalis commiſſa eſt. Hæc niſi fide dignus vir mihi recenſuiſſet, propter diſtantiam locorum immenſam ſilentio potius preſſiſſem, quam huic capiti inſeruiſſem, Rationem autem adducit Lemnius. Nam inquit, in mari editus ſonus, aut excitatus fremitus, incredibili diſtantia percipitur, præſertim tacita ſilentiq; nocte. Cum enim nihil obſtet, vel nemora, vel montes, aut in cœlum erecti ſcopuli, clangor per æquoris planiciem, velut patentem atque undique exporrectum campum, longe lateque ſe diffundit, ac per aëra volvitur.

Caput LXXVIII.

Gloriam rei militaris præferendam prædæ hoſtili.

Ex hiſtoriis liquet, quod fortes & egregii Imperatores & duces militum, plerunque gloriam & celebre nomen pluris fecerint, quam opes, ſpolia & prædas hoſtiles, dummodo tempeſtive illas colligerent illaque contenti militibus ſuis has reliquerint. Ferunt enim, ut poſt alios hiſtoricos Plinius ſcriptum reliquit, M. Curium Dentatum, quum interverſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueverat, in medium protuliſſe, iuraſſeque; ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam convertiſſe: quum tamen antea in ſenatu ita dixiſſet: Tantum agri cepi, ut ſolitudo futura fuerit: niſi tantum hominum cepiſſem: tantum porro hominum cepi ut fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Hunc imitatus eſt L. Paulus Æmilius. Is enim quum Perſeo potentiſſimo rege Macedoniæ devicto, Macedonicis opibus veterem ac hæreditariam urbis paupertatem ſatiaſſet, penates autem ſuos nulla ex parte locupletiores feciſſet, præclare ſecum actum exiſtimavit, quod de illa victoria alii pecuniam, ipſe patriæ ſalutem & gloriam ſibi paraſſet. Eadem de Catone perhibentur. Is enim cum Hiſpaniam citeriorem, & in hac quadringentas urbes cepiſſet, de

De vir. illuſtrib. c. 33.

Valer Max. lib. 4. c. 3.

præda, quæ fuit ingens, ad nihil rediiſſe affirmavit, niſi quæ ederit & biberit Neque enim, inquit apud Plutarchum, culpo eos, qui bello rem facere ſtudent: ipſe cum optimis de virtute, quam de pecunia cum ditiſſimis, aut avaritia cum avariſſimis contendere malo. Sic aiunt Themiſtoclem, quum aliquando poſt victoriam, ad mare viſendi cadavera gratia acceſſiſſet, ac torques, armillaſque paſſim diſiectas videret; ipſum quidem præteriiſſe, ſed amico qui ſequebatur dixiſſe: Collige tu tibi, nam tu Themiſtocles non es. Non ignoravit etenim prudentiſſimus vir, gloriam à parvis rebus, & vilibus partam ignobilem eſſe, & non magnifaciendã. Quin etiam ob hanc rem Ammianus Marcellinus Iulianuum Imp. celebrat. Diviſa, inquit, pe[illegible] meritis, & laborib. præda, ipſe ut erat parvo contentus, mutum puerum oblitum ſibi ſuſcepit geſticularium, multa quæ callebat nutibus venuſtiſſime explicantem, & tribus aureis nummis partæ victoriæ præmium iucundum exiſtimabat & gratũ. Eodem modo, ut ad exempla recentiora perveniamus, apparet ex oratione Tamberlanis Tartarorum Principis potentiſſimi, quam ad captum Baiazetem Turcorum tyrannum habuit (ea autem eſt adjuncta Imperat. Manuelis præceptis ad Iohannem filium, nuper opera Leunclavii noſtri editis) eum tam barbarum non fuiſſe, quin magis gloriam quam ſpolia ſectatus ſit, cum præſertim Iuſtinus hiſtoricus de Scythis ſcribat, eos victores præter gloriam nihil concupiſcere. Ita enim captivum ſuum muliebriter adverſam ſortem deplorantem, inter alia compellat. Valeat aurum, valeant univerſa ſpolia magnæ divitiæ tuæ undecunque collectæ, quando abeſt gloria, quam equidem expetebam. Imitatus autem eſt forſan Tamberlanes Paulum Æmilium, Quum enim Perſeus Rex captus coram eo in faciem concideret manibusque genua Æmilii tangeret, voceſque & deprecationes homine ingenuo indignas proferret, eas ne audire quidem dignatus Æmilius triſti eum vult in hæc verba compellare: Quid [illegible], hæc agis, quibus crimine tuarum calamitatum fortunam liberas, & oſtendis non immerito tibi hæc accidiſſe, teque non præſenti, ſed priore conditione indignum fuiſſe? Quid victoriæ meæ laudem imminuis, demonſtrans te non alti animi virum, neque dignum fuiſſe, quem Romani adverſarium ſ[illegible]um haberent? Virtus profecto hominis adverſa patientis etiam apud hoſtes magnam ſui verecundiam excitat: timiditatem, etiamſi fortunata ſit, Romani inhoneſtam cenſent, &c. Id etiam videre licet ex oratione Imp. Turcorum Solimani, quam capta Rhodo ad Philippum Valerium Magnum Magiſtrum habuit. Ita enim illum, poſtquam Babba, hoc eſt, patrem appellaſſet, licet ficte, allocutus eſt: MAGNA MIHI LÆTITIA EST, quod te Deus monuerit, ut aliquando pacem, quam bellum malles. Atque hoc utinam tibi

Lib. 24. (beside: libus partam ignobilem eſſe)

Lib. 2. (beside: ctores præter gloriam)

Plutarchus in vita Pauli Æmilii.

tibi à principio placuiſſet, profecto à ſumma potentiſſimaque majeſtate mea, ad hoc tempus, plura bona accepiſſes, quam mala perpeſſus es. Quæ quod nullo odio intulerim, ſed ſola dominandi libidine, vel hinc colligere potes, quod te tuosque inviolatis corporibus, intactis fortunis, hinc dimittam. Haud enim bella gero, ut divitias & opes comparem: ſed ad gloriam, famam, immortalitatem, protelationem imperii tendo. Eſt enim Regis ſanguine Regum orti proprium rapere atque invadere aliena, non quidem avaritia, ſed glorioſa cupidine dominandi, cui quum obſtat vicinus, armis & vi eum tollere ſatis habeo, &c. Verum omiſſis his & aliis hiſtoriis præ cæteris memorabilior illa viſa eſt, quam M. Antonius Muretus in ſua oratione, quam habuit ad Pium IV. Pontif. Roman. nomine Antonij Borbonij Regis Navarræ, recenſet. Ea edita eſt Romæ, inter alias ſuas orationes, anno M. D. LXIV. ex qua hanc hiſtoriam propter orationis elegantiam, & alias res memorabiles, integram noſtris meditationibus inſerere, operæ preciũ exiſtimavi, cum præſertim in manibus paucorum apud nos ea verſetur. Memoriæ, inquit, proditum eſt Caſtellæ regnum in Hiſpania quondam à triginta barbarorum Regibus, duce atq; Imperatore Smaragdo occupatũ fuiſſe. Unde quum illi magnum Chriſtianis terrorem inijcerent, breviq; ſe tota reliqua Hiſpania, quæ Chriſtianorũ erat, potituros eſſe confiderent: Sanctium Navarrorum Regem, collecto forti magis quam numeroſo exercitu adverſus eos profectum eſſe, quum prius pulcherrimum, clariſſimumque juſiurandum juraſſet, nunquam ſe ex eo bello, niſi parta victoria, reverſurum. Excogitaverant barbari cum alia multa, ad prohibendas noſtrorum incurſiones aptiſſima, tum catenas quaſdam ferreas, quibus ita vias omnes occluſerant, ut equitatui, quo plurimum valebant noſtri, omnis adempta ſpes faciendæ in hoſtem irruptionis videretur. Sed nihil virium habent adverſus prudentiam ſubdola & aſtuta conſilia: debiles ſunt omnes adverſus conſtantiam machinæ: imbecilla & inutilis adverſus fortitudinem multitudo, DEO duce per medios hoſtes ſibi & ſuis viam ferro faciens Sanctius, non prius deſtitit, quam barbaros fuſos, fugatos, caſtris exutos, docuit, victoriam non in munitionibus, operibusque bellicis, ſed in cauſæ bonitate poſitam eſſe: qui pro CHRISTI nomine dimicarent, eorum impetum non poſſe, ne collatis quidem in unum aliorum omnium viribus ſuſtineri. Superatis igitur, & in poteſtatem redactis hoſtibus omnium noſtrorum & imperatorum & militum incredibilis concurſus ad Sanctium factus eſt: alius amplexari eum: alius ad genua accidere: alius fortem illam dextram barbarorum domitricem, Hiſpaniarum liberatricem, victoriç confectricem exoſculari: qui propter multitudinem propius accedere non poterant, vultu, oculis, manibus, corpore, quaſcunq; poterãt animi

Iacobus Fontanus lib. 2. de bello Rhodio.

mi ſui ſignificationes dabant: una omnes voce, & bellatorem fortiſſimum & Imp. inviĉtiſſimum conſalutabant. Inde quum de dividenda præda agi cœptum eſſet, quæ tanta erat, quantam triginta potentiſſ. Regum collata in unum locum opes coacervare potuerant, nemo erat in univerſo exercitu, qui non ita ſentiret, itaque prædicaret; Quantamcunque ſibi partem ex ea vel depoſceret, vel etiam ſuo jure ſumeret Sanĉtius, nunquam tantum ad eum perventurum eſſe, ut non multo plus ipſius virtuti præclariſque factis deberetur. Erat in caſtris barbarorum, auri, argenti, facti infectique permagna vis, gemmarum maximi precij admirabilis multitudo, multum tapetium, multum conchyliatæ veſtis, multum periſtromatum: ut eſt illa etiam in bellis luxurioſa gens, armorum omnis generis optimorum & exquiſitiſſimo artificio fabricatorum infinitus prope numerus: equi præſtantes permulti, phalerarum, ephippiorum cæterorumque ornamentorum equeſtrium incredibilis copia, captivi longe plurimi, ex quibus ingens pecunia cogi poſſet: quibus omnibus ex rebus Sanĉtium, ut quantum vellet ſibi ipſe ſumeret ſummo omnes conſenſu obſecrabant. Ille alacri vultu, quum gratam ſibi illam eſſe exercitus voluntatem ſignificaſſet. Non me inquit, barbaricarum opum cupiditas, ut in hoc bellum ingrederer, aut in primis acie ſtans corpus meum telis hoſtium obiicerem, induxit: Chriſtianæ mihi pietatis ardor, & hujus pulcherrimæ regionis ab injuſto immanium barbarorum dominatu vindicandæ ſtudium, faces ad eam rem & ſtimulos ſubdiderunt. Nunc quum id quod volui, divino beneficio, & veſtra milites, virtute conſecutus ſum, non committam, ut majori animo videar armatorum & ſtantium copias, quam inermium & jacentium ſpolia contempſiſſe. Omnia mento iſta ſint primum immortalis Dei noſtri divorumque templis ac delubris, ut partim in ſacrariis repoſita, partim à tholis pendentia propagent in omne tempus memoriam noſtri, poſterosque noſtros ad ſuſcipiendam ſemper magno animo religionis noſtræ defenſionem exſuſcitent: dividentur cætera egenos & exhauſtos, pro ſuis quemque meritis, milites, ut quum juventutis ſuæ firmitatem in periculis & laboribus conſumſerint, habeant olim quo ſeneĉtutis infirmitatem in tranquillitate atque in otio ſuſtentare poſſint. Ego quidem, quod ad me attinet, præter has catenas, quas ſpeĉtatis, Deo adjuvantibuſque vobis perfregi, atque perrupi, & præter illam gemmam, quam meis manibus dejeĉtam illic jacentem videtis (hæc autem dicens, oſtendebat illis proſtratum, & in ſanguine ſuo involutum exanimem Smaragdum) nullam omnino mihi mercedem, nullum præmium aut posco, aut appeto. Ergo ad conſervandum tam nobilis viĉtoriæ memoriam, atque & incitandos ſucceſſorum ſuorum animos, & ipſe poſtea catenas pro inſignibus geſtavit, & inſtituit, ut iiſdem inſignibus cæteri poſt ſe Reges ute-

uterentur. Ac quoniam eo in prælio præcipuum, quem dixi, barbarorum ductorem Smaragdum ſua ipſe manu obtrūcaverat, eiuſdem nominis gemmam medio illarum catenarum complexu voluit contineri. Quin etiam propter hanc aliaſque ſimiles victorias, Regibus Navarræ honoris ergo tributum eſt, ut inungantur, coronentur, conſecrentur, &c. Recte itaque Bodinus ex ſententia Ariſtotelis Principem inſtituendum putat, ut ſolida veraq; laude paſcatur, in eaque ſenſim adoleſcat, qui ſi gloria, inquit, non erit contentus; in tyrannum evadet. Quærens enim opes ac voluptates hinc ad rapinas & ſtupra convertetur. Id quod accidit Dionyſio iuniori, quem pater in ocio ac delitiis ita educaverat, ut neq; ex ergaſtulo in lucem prodiret, neque ullis omnino diſciplinis imbueretur, nec veræ laudis guſtum ullum haberet. Itaque cum adulatoribus pernicioſiſſimis tantiſper voluptatibus indulſit, dum ex illa tyrannide, veluti ex carcere deturbaretur. Qui autem gloriæ cupidus erit, non modo infamiam ac vitæ turpitudinem fugiet, ſed etiam intelliget, verum decus in ſola virtutis actione verſari, qua quidem regat improbos, tueatur bonos, factaq; fortium & ſapientium laudibus ac præmiis, cum improborum ignominia ſempiterna, proſequatur. *In methodo hiſt. c. 6.*

Caput LXXIX.

De ſimplicitate & frugalitate veterum & noſtrorum militum.

Quemadmodum olim, quum militatis diſciplina & virtus apud Romanos (quæ tamen illis aliquanto antiquior fuit liberorum caritate, ut Paulus Iuriſconſ. dicit) decreſceret, & degeneraret, quando ut Ammian. Marcellin. ait, non amplius ſaxum, ut ante hac armato cubile, ſed plumæ & flexiles lectuli & graviora gladiis pocula erant, etiam ipſorum imperium labefactatum, & externis hoſtibus prædæ fuit: ita quoque noſtro tempore accidit. Quum primum enim miles, ut idem Marcellinus refert, ferox in ſuos & rapax, ignavus vero in hoſtes & fractus eſſe cœpit, ut per ambitionem ociumque opibus partis auri & lapillorum varietates diſcerneret ſcientiſſime, contra quam recens memoria tradidit: tum priſtinus vigor & virtus evanuit, &c. Nam deeſt remedii locus, ubi quæ vitia fuerant, boni mores fiunt. Vel ut Taciti verbis utar, cum laſcivire miles cœpit, diſcordare peſſimi cuiuſq; ſermonib. præbere aures, deniq; luxum & ocium cupere, *L. poſtliminium. § filius De captivis.* *Lib. 12.*

diſciplinam & laborem aſpernari. Eodem modo Iuvenalis conqueritur:

Nullum crimen abeſt facinusq; libidinis,ex quo
Paupertas Romana perit.

Recte itaque M. Cato apud Plutarchum laudatur, quod cum Quæſtor Scipionis in bello Africano eſſet,eumque conſueto luxu uti vidiſſet, pecuniamque in milites effuſe largiri, id ferre nequiverit, non ſumptibus factis potiſſimum ſe moveri dicens, ſed quod abundantia rerum milites ad voluptatem & luxuriam converterentur, itaq; frugalitas antiqua perderetur. Non poteſt enim ſtudium ſalutare fieri,ſine frugalitatis cura. Frugalitas autem paupertas voluntaria eſt. Unde idem Scipio dicere ſolitus fuit. Iam pridem vera rerum vocabula amiſimus,quia bona aliena largiri, liberalitas,malarum rerum audacia,fortitudo vocatur, eo reſpublica in extremo ſita eſt,&c. At ubi miles contemptor opum & divitiarum, tantum virtuti ſuæ fidens,bella gereret,& adhuc diſciplina (ut Charidemus apud Q.

Lib.12 c.28. Curtium de exercitu Alexandri Magni dicit,)paupertate magiſtra ſtratis, fatigatis humus cubile eſſet; cibus, quem occuparant,ſatiaret;temporis ſomni arctiora quam noctis eſſent:nihil tunc imperviũ conſpiciebatur. Hoc admonere voluit & Ageſilaus,qui ut refertur ab Athenæo: quum ad Helleſpontum barbaros bello premeret,& Aſiaticos homines ſumptuoſis veſtibus excultos,ſed imbelles & inutiles corporib. eſſe intueretur, captivos oſtendi juſſit veſtibus exutos ad præconem duci,qui venales prædicaret: indumenta vero ſeorſim vendi,ut ſocij & fœderati cognoſcerent,præmiorum amplſ ſpe adverſus homines nihili bellum ſuſceptum eſſe, ideoque animo promptiore & alacriore cum hoſtibus dimicarent. Hanc ob cauſam Peſcennius Niger apud Spartianum juſſit, ne in zoniis miles ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent,ſed publice commendaret recepturi poſt prælia quod dederant,addens liberis eorum,& uxoribus, & hæredibus certo reddendum,qui veniſſent,ne ad hoſtes aliquid prædæ perveniret, ſi quid

Lib.2.c.20. forte adverſi fortuna feciſſet. Hinc Vegetius divinitus inſtitutum ſcribit ut quum milites publica ſuſtinerentur annona,ex donativo, quod conferebantur,pars dimidia ipſis ſervaretur,ne inutiliter ſua abſumerent, & depoſiti memores,ſigna non deſererent. Domitianus tamen ultra mille nummos deponi noluit,quod L. Antonius,ut Sueto. dicit, apud duarum legionum hiberna res novas moliens,fiduciam cepiſſe etiam ex depoſitorũ ſumma videbatur. Sic apud Lampridium Alexander Severus dicit. Miles non timet(vel ut quidam legunt,tumet)niſi veſtitus,calceatus,armatus, & ſatur

De vera nobilitate. & habens aliquid in zonula. Veriſſimum enim eſt,quod ad Urſinum Plana ſcriptum reliquit Romanam ſcilicet rempub. omnium florentiſſimam,

quæ

quum cives paupertate gloriarentur. Siquidem eo tempore, teſte Petrarcha, omnium gentium fuere victores: tum vero vinci cœpere dum divites facti ſunt. Ita ad adventum divitiarum ceſſere victoriæ, ac virtutes ſimulque opum comites delitiæ ac libidines ſubiere, ut non immerito ſcriptores quidam temporum illorum Romanæ paupertatis interitum quæſti ſint. Etſi autem paupertas humanam vitam nonnunquam miſere vexat, ſæpeque preſſos non audenda, audere cogit: tamen eius commoda multiplicia late recenſentur in Ariſtophanis comœdia, cui titulum fecit, Plutus. Recte itaque Demaratus apud Herodot. ad Xerxem in expeditione contra Græcos ait: Græciam ſemper alumnā paupertatis fuiſſe, hoſpitem virtutis quam à ſapientia aſſtiverit, & à ſevera diſciplina, quam uſurpans & paupertatem tueatur & dominarum. Eius etiam opinionis fuit Pertinax. Im. apud Iulium Capitolinum, ubi inquit: Sanctius eſt inopem Remp. obtinere, quam ad divitiarum cumulum per diſcriminum atque dedecorum veſtigia pervenire. Laudatur ergo non immetito M. Curius Dentatus. Is enim Samnitibus magnam vim auri offerentibus reſpondiſſe dicitur. Non egere ſe auro, quamdiu cupiditatibus ſuis imperare poſſet. Hoc quoque Carolo Magno poſtquam Cæſar & Auguſtus appellatus fuit, curæ fuiſſe apparet ex eius oratione, quam habuiſſe ad ſuos milites fertur, quum exercitum debellatis Saxonibus & Longobardis, cum quibus diuturnum bellum geſſerat, dimitteret. Hanc autem quia memorabilis eſt integram inſerere volui. Ite inquit, milites mei vos heroes vocabimini, ſocii Regum, iudices criminum. Vivite, poſthac laboris expertes, conſulite regibus publico nomine, favere fœminis, iuvate pupillos conſilio circundate principes, ab eis victum veſtitum, ſtipendium petite: Si quis negaverit, inglorius infamisq; eſto. Si quis iniuriam vobis intulerit, reum ſe maieſtatis agnoſcat. Vos autem cavete, ne tantū decus tantumq; privilegium iuſto bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut ſcurrilitatis, aut alio quovis vitio maculetis, ne quod largimur vobis ad gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis ſumendam, ſi forſitan excelleritis, nobis & ſucceſſorib. noſtris Romanorum Regibus perpetuo reſervamus. Hinc apparet, quod pulchrum quidem ſit, vincere Reges, oppugnare regiones, caſtra & urbes: multo tamen pulchrius, propriis affectibus imperare, omniumque admirabiliſſimum, quum is qui multos vicerit, ſeipſum demum vincat. Ea enim, ut Plato ait, omnim victoriarum eſt tum prima, tum optima, νικῆσαι τὸν ... νικῶντα καὶ ἑαυτόν. Hoc ipſum Iuliani Flandri deſignare voluerūt, inſcriptione ſua in arcu triumphali, quum iſthac tranſiret Philippus Rex Hiſpaniæ, ſicut à Calveto in Itinerario ſuo deſcribitur. Ea fuit talis, ſub imagine Caroli V. Cæſaris:

Lib. 7.

Lib. 1. de leg.

Quis te victorem dicat, qui vinceris ipſe,
Invictus victo Cæſar ab hoſte tuo?
Si veniam victus petit hoſtis, protinus illi
Parcis & errati te meminiſſe piget.
Non te hoſtis Cæſar, ſed te clementia vincit,
Et ratio cum ſis victor & ipſe tui.
Vincere laus ingens hoſtes, & parcere victis,
Gloria ſed ſeſe vincere major erit.

Ad hanc omnium pulcherr. victoriam reſpexit Fridericus Cæſar, victis in Hungaria Guinzienſibus. Ita enim, teſte Ænea Sylvio, ſuos Germanos milites allucutus eſt Imp. Magnum: actũ eſt opus: nunc majus reſtat, ut vincamus nos ipſos atque avaritiæ & ulciſcendi cupiditati finem imponamus, &c. Hæc autem victoria ſuimetipſius abſque frugalitate & cõtemptu opum obtineri nequit. De quo ſcribit Ammianus: Notum eſt ſub Maximiano Cæſare, vallo Regis Perſarum direpto, gregarium quendam poſt ſacculum Parthicum, in quo erant margaritæ, repertum projectis imperitia gemmis abiiſſe, pellis nitore ſolo contentum. Idem evenit noſtrorum patrum memoria, quum Carolus Dux Burgundiæ ad Granſonium ab Helvetiis magno prælio victus eſſet. Fugiente enim illo, ut refert Cominæus, victores ingentem prædam fecerunt: verum, quantas conſecuti eſſent opes, ignorabant. Tabernaculum inquit, quoddam illius longe pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, quum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo precio vendebãt. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam ubi reperiſſet, in pyxidem repoſuit: mox ſub currum abjecit: paulo poſt reverſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi magiſtratu, cui miſerat, accepit aureos duos. Breviter quicquid eximium habuit ille, in eorum manus totum pervenit, eaque primum occaſione quæ ſit vis auri, cœperunt cognoſcere, &c. Hæc gemma precioſiſſima, cum deinde à mangonibus gemmarum ejus præſtantia cognoſceretur, & propter immenſum precium diu nullum emtorem inveniret, tandem ad Turcos allata, & eorum Imperatori vendita eſſe dicitur, qui eam ut conſtans fama eſt in ornatum diadematis ſui tanquam peculiare mobile tunc tulit, in eoque hodierno die in magnis feſtivitatibus oſtentatur. Idem Cominæus ſcribit, ſe vidiſſe torquem ejuſdem Caroli, illo ad Nanceium cruento prælio interfecto, valde precioſum & eleganter fabrefactum; quem in collo geſtare & honorifice circumferre ſolitus fuerat, Mediolani, ubi duobus aureis venditus fuit: Tantam autem fuiſſe ante illud tempus tenuitatem & frugalitatem Heluetiorum legimus ibidem, ut qui ad Carolum Du-

Lib. 7 commentar.

cem

cem Burgundiæ de pace miſſi legati & deprecatores, fuerant, (quod tamen mirum videtur) confeſſi ſint, tantam eſſe ipſorum inopiam ut calcaria & equorum frena per ipſius exercitum pluris deberent æſtimari, quam omnis ea pecunia, quæ ex ipſorum agris cogi poſſet. Recte itaque potuiſſent Helvetij Pauſaniam imitari, & poſt victoriam de præda Burgundiaca parta ſentire ſicut ille, quem opes & luxum Perſarum, victo Mardonio, irriſiſſe ſcribit Herodotus. Ferunt, inquit, Xerxem, dum è Græcia fugit omnem apparatũ ſuum ex auro, argentoq; & peripetaſmatis Mardonio reliquiſſe, & Pauſaniam, dum eum apparatum vidit juſſiſſe piſtores & coquos cœnam ſibi uti Mardonio inſtruerent. Quod quum illi feciſſent, tum Pauſaniam lectos intuentem aureos argenteoſque probe inſtratos, menſas etiam aureas, ac argenteas, magnificum cœnæ apparatum, propoſitis bonis ſtupefactum imperaſſe per jocum ſuis miniſtris, ut Laconicam inſtruerent cœnam. id quum illi feciſſent, ibi eundem cachinnantem acceſſiſſe Græcorum duces eiſque ubi convenerant, inter oſtendendum utriuſque cœnæ apperatũ dixiſſe: Viri Græci, hac ego vos de cauſſa convocavi, quod volebam vobis amentiam Medorum ducis oſtendere, qui dum talem vitam duceret, ad nos ſubigendos venit, qui tam miſere victitamus. Huc referri poteſt id, quod apud eundem Herodotum, Tritantechines Artabani filius, præſente Xerxe dicit, quum audiret victores in ludis Olympiis oleagina corona donari, non pecunia: Papæ inquit, Mardoni, in quos viros induxiſti nos ad pugnandum, qui non pecuniarum certamen agitent, ſed virtutis. *In Calliope.*

Caput LXXX.

Leviſſimam occaſionem ſæpius ad maximas res perficiendas ducem ſe præbere.

NON fruſtra Porcius Latro L. Catilinam ita compellat: Num in gerendis negociis ignotas ſequendas temporum opportunitates, & in occaſione rerum deſidiam, ac tarditatem omnem, quam diligentiſſime fugiendam? Mutabiliſſimæ quidem ſunt deorum voluntates, & fortunam; quum abire permiſeris, fruſtra poſtmodum diſcedentem ac fugientem ſis imploraturus, &c. Quod autem gentiles Fortunæ, veluti deæ, cuius arbitrio res mor- *In declamatione apud Salluſtium.*

 talium

talium (ſicut C. Iulius Cæſar omnes credere volebat, Fortunam ſecum navigare, per campos comitari ſibi adeſſe in caſtris, in adminiſtrandis omnibus bellicis muneribus iuvare) ſubiectæ eſſent, & fatis ſuis, inani ſuperſtitione excœcati tribuere, quemadmodum etiam poeta teſtatur:

—ſuperat quonam fortuna ſequamur:
Quaque voca, voramus iter.

Et alibi.

Fata viam invenient.

Hos nos Chriſtiani, patefacta veritatis luce, æternæ providentiæ & voluntati Dei omne, ſive nobis adverſa, ſive proſpera accidant, rectiſſime attribuimus. De qua re extat elegans Epigramma, neſcio cuius autoris, tale:

Si vitam ſpectes hominum, ſi denique mores,
Artem, vim, fraudem, cuncta putes agere.
Si propius ſpectes, fortuna eſt arbitra rerum:
Neſcis quam dicas, & tamen eſſe vides.
At penitus ſi introſpicias atq́; ultima primis
Connectas, tantum eſt Rector in urbe DEVS.

Siquidem experientia teſtatur, quam levis occaſio interdum præter omnem ſpem ad res maximas gerendas, veluti ſeſe ducem præbeat, quum videlicet eo deventum eſt, ut ordinatione & permiſſione divina aliquid accidere neceſſe ſit. Ita ut non fruſtra à nonnullis occaſio anima actionum dicatur. Hac de re habemus memorabile exemplum, quod accidit, quum Borbonius patrum noſtrorum memoria, ex improviſo ad occupandam Romam Cæſareanum exercitum duceret. Quum enim tormentis & aliis rebus ad oppugnationem neceſſariis deſtitueretur, & veluti indagine incluſus ab hoſtibus eſſet mirificus & improviſus, aſt peropportunus, ad expugnandam urbem caſus & occaſio (ut Bellaius refert) accidit. Etenim ſignifer quidam cui ruina muri ad Compitum Petrinum commiſſa erat quum Borbonium aliquot militibus comitatum, vinetum perrumpentem, ad explorandum locum vidiſſet, tanto metu perterritus eſt, ut quum in Vrbem profugere cogitaret, ipſa ruina ſigno elato egreſſus ad hoſtes contenderet. Borbonius hominem ad ſe venire conſpicatus, alios ſubſequi & eruptionem in ſe fieri arbitratus, gradum ſubito ſiſtit, eo conſilio, ut ſuis collectis impetum tantiſper ſuſtineret, dum reliquus exercitus appropinquaret, qui confeſtim omnis in armis erat. Signifer extra urbem ad paſſus ferme trecentos progreſſus, audita ad arma capienda clangore & clamore, ad ſe rediit, & inſtar eius, qui è ſomno excitatus animum colligit, è veſtigio urbem verſus ſe proripit, eademque ruina qua exierat, ingreditur. Borbonius homi-

Li. 5. comm.

ni

nis geſtum admiratus, ſcalis arreptis ad murum accedit, ibique illo interfecto milites ſui in urbem irruperunt. Simile quidpiam ſe in expugnatione Sanpauli vidiſſe idem Bellaius ſcribit, quum alius quidam ſignifer in propugnaculo ſtaret ſignum manu tenens, & hoſtes ad oppugnandum venire conſpiceret. Eum enim tanto repente terrore correptum, ut quum in oppidum fugere cogitaret, feneſtra tormentaria egreſſus ad hoſtes ſigno elato excurrerit, à quibus ibidem trucidatus ſit. Sic inopinatus caſus ex leviſſima occaſione accidit, quo Belgradum, munimentum natura & arte validiſſimum, abſente Præfecto amiſſum eſt. Quum enim is (ut Dubravius in Hiſtor. Boiem. aliter quam Paulus Iovius, refert) per cauſſam petendi ſtipendij Budam in aulam regiam relicta arce ſine capite, ſe contuliſſet, Quæſtore illum fruſtrante, & ad extremum nihil adnumerante, conſtat pleriſque, inquit Dubravius, nec enim adhuc omnes mortui ſunt, centum tantummodo aureis pro ſtipendio adnumeratis, Belgradum retineri potuiſſe, ne in poteſtatem Turcæ veniret: ſed dum præfectus abſque nummis regredi ad ſuos non audet, & illi ſine duce inter ſe diverſi ac diſcordes agunt, & mox circumfuſo pavore, quem eis Turca modico exercitu incuſſit, ita torpent, ut ad defenſionem nec animus, nec vires ſupereſſent, priuſquam illis ſuccurri potuit, deditionem fecerunt. Ad hunc modum Belgradum, aliorum quoque regnorum præter Hungariam, munitiſſimum propugnaculum, ad confluentem Diavi Savi, Danubij, inclytorum fluminum ſitum, turpiſſime eſt amiſſum. Hæc ille: Belgradum autem vel Beligradum, hoc eſt, oppidum Sirfiæ, vel Serviæ, notum eſt: Et Alba Græca vulgo vocatur: Nandor Alba, Hungaris: τὰ βελεγράδα Cedrino: priſcis Romanis, Taurunum fuit. Huc referendum eſt, ut ad vetuſtiores hiſtorias paulatim perveniamus, quod Urſpergenſis & alii hiſtorici de Hunnis memoriæ tradiderunt. Scribunt enim Hunnos citra Mæotidem paludem habitaſſe, tantumque venationibus operam dediſſe, neque de aliis regionibus ſolicitos fuiſſe, non enim putabant in altera ripa terram cultam, vel homines reperiri. Verum quum forte venatores quidam conſpicerent ceruam lento greſſu paludes tranſeuntem, atque interdum, quaſi vadum exploraret, ſubſiſtentem, donec in alteram ripam evaderet, idque illis mirum & inſolitum videretur, ejus ſemitam procul ſubſecuti ſunt, quoad ipſi quoque continentem attingerent. Ibi videntes regionem amplam & à Scythis habitatam, remeantes eadem via ad ſuos, illis indicarunt, quid accidiſſet. Hi quum audirent, paludes vadoſas & permeabiles eſſe vix ſermonibus ipſorum fidem habuerunt: tandem perſuaſi, magno exercitu coacto, concluſerunt vadum illud à cerua illis divinitus indicatum eſſe, trajectoque lacu, Scythas & finitimos nihil tale opinantes oppreſſerunt,

Lib. 8.

Lib. 23.

Lib 1. c. 21. de geſt. Franc. lib. 6. cap. 37.

runt eoque interiecto tempore mira felicitate progreſſi ſunt, ut toti orbi terrarum formidabiles fuerint, eodem modo Clodouæo Francorum Regi, pugnaturo contra Gothos, ceruam vadum in flumine Vigenna demonſtraſſe memoriæ tradidit Annonius vel Amonius, Sozomenus autē in hiſt. tripartita Eccleſ. ubi hanc hiſtoriam de cerva Hunnis vadum demonſtrante, recenſet, bovem œſtro percitum, lacum tranſmiſiſſe, ait, eumque ſecutum bubulcum; hunc quum terram incognitam ab altera parte vidiſſet, tribulibus ſuis id nunciaſſe. Primo igitur exigua manu militum de Gothorum viribus Hunnos feciſſe periculum: poſtea cum omnibus copiis illos aggreſſos prælio deviciſſe, & omnem eorum regionem occupaſſe. Gallis autem olim obſidentibus Capitolium non ita felix eventus reſpondit, vel ut ethnicorum more loquar fortuna, licet illis veluti viam ad occupandum Capitolium monſtrarit, attamen non, ſicut expetebant, arriſit. Quum enim (ut hanc hiſtoriam poſt Livium Plutarchus in libro ſuo peculiari, prope finem De fortuna Romanorum, luculenter deſcribit) reliquiæ Senatus poſt acceptam cladem ad Alliam, in Capitolio à Gallis arctiſſ. obſiderentur, & in illis difficultatibus Furius Camillus (quem proſperis rebus populus elatus damnatum peculatus Urbe ejecerat) ab iis, qui ex prælio & ſemicapta Urbe effugerant, & Veios convenerant, Dictator creatus eſſet, is ne temporum magis iniquitate quam è legum præſcripto magiſtratum accepiſſe videretur, neve tanquam, complorata repub. palantis convenæque exercitus armis ad imperium raptus cenſeretur, voluit Caſtrenſem imperii delationem Senatus autoritate confirmari, qui in Capitolio obſidebatur. Caius igitur Pontius (libet enim Plutarchi verbis, interprete Gulielmo Budæo, Pariſienſi regis ſecretario, uti) erat vir impiger, hic mandata ad Senatum quum ſe perlaturum recepiſſet, ſuſcipiens adiit periculum, eunti fallendum per medios hoſtes erat, quum excubiis valloque circundata arx undique eſſet. Is ut ad amnem pervenit, ſuberibus latis incubans, corpus vectabili levitati credens, ſecundo ſe flumini permiſit, à quo clementer placideque devectus alteram ad ripam nullo negocio pervenit. Unde digreſſus per hoſtium rariſſima vadebat, exignium ipſa raritate ſilentioque captans. Ad collis inde prærupta quum veniſſet, qua molliorem cunq; aſcenſum cōpererat, arrepens, quaque aſpera ſupinitas enitendi præbebat adminicula, ad hæc in ſalebrarum anfractus ſeſe inſinuans omni ope omnibuſque, ut aiunt, ungulis connixus, ad ſummum tandem evaſit, ibi à vigilibus admiſſus mandata obſeſſis expoſuit, acceptoque decreto, rurſus qua venerat ad Camillum regreſſus eſt. Cæterum poſtridie luce orta, Barbarus quidam locum temere oculis, ut fit, luſtrans, cum ſumma pedum veſtigia, ſentiſque ſe pedis lapſus, tum in obtrito flacceſcenteque gramine, qua terrena lo-

ca

ea erant, obliquos corporis tractus, & ſurreptantis veſtigia animadvertens popularibus ſuis detulit. Hi viam interpretari ſe ab hoſtibus edoctos, tentandæ rei conſilium capiunt, noctuq; quam infrequentiſſima interdiu obſervaverant ſcandentes, canes quoq; excubitores, vigilumq; comites, nedū vigiles ipſos ſomno ſopitos latuerūt. Nec ideo tamen Romana fortuna vocis indiga fuit, quæ tantum malum prodere indicareque poſſet. Anſeres Iunoni ſacri ad Deæ templum alebantur. Hoc animal cum natura facile conſternabile eſt, & ad omnem ſtrepitum ſolicitum, tum id temporis prementæ cibariorum inopia neglectum, tenuis à fame ſomni erat, proinde illico ſenſerunt hoſtes iugum ſuperaſſe, turbidoque admodum id clamore prodidere advolitantes. Armorum deinde ſplendore conſternati, clangore vehementi Romanos, ad omnia collis loca pertingente, excivere, qui re ut erat, animadverſa, hoſtes celerrime deturbatos in præceps impulerunt. Miratur ſe nunc etiam fortuna commemorandis his caſib. Canis in crucem ſublatus, anſer in eleganti grabatulo geſta, oriolove quam decentiſſime ſedens. Huc ex recentioribus exemplis non incommode referri poteſt, quid Fazellus de accipitre ſcribit. Quum enim Aragonij Caſiblim munitum locum Claremontorum occupare conarentur, & noctu cuſtodibus ſomno captis rupem caſtro prominentem ſcalis inſcendentes unam arcis turrim, effractis magna vi portis cepiſſent, erectoque ex ea Regis inſigni aliam turrim eminentiorem eſſent aggreſſi; parvo eam negocio occupaſſent, niſi accipiter armatorum ſtrepitu experrectus ſublatis vocibus Præfectum & arcis cuſtodes excitaſſet. Qui ubi hoſtes arcem ingreſſos vident, tribus facibus de more accenſis, vicinos amicos ad ferendas ſuppetias invocant, atq; ita Aragonij ab incepto interturbantur. At Severiani, ut apud Herodianum legimus, feliciorem eventum rebus fere deſperatis ex improviſa occaſione habuerunt, quum munitionem Tauri montis, à Nigro magna diligentia ad prohibendum tranſitum conſtructam, oppugnarent, triſtis utique ac citra ſpem victoriæ, quippe valida, inexpugnabiliſque per ſe, & quæ monte ipſo præcipitioque defendebatur. Igitur iam defatigatis, alta adverſariorum ſecuritate, ecce tibi noctu maximi repente ruere imbres, opplet omnia nivibus, ut ſunt difficiles in Cappadocia hyemes, maximeque ad Taurum montem. Quocirca ſubitus impetu magno erumpit torrens, curſuque impedito (quod munitio exitum prohibebat) maior iam violentiorque factus, quando artem ſuperante natura, tantum impetum ſuſtinere munitio non poterat, laxatis paulatim coagmentis, ac fundamentis loco emotis, iter ſibi torrens patefecit. Quo animadverſo, qui in quam præſidio erant metu, ne ab hoſte circumvenirentur, nullo mox futuro propugnaculo, ſimul unda reſediſſet, prodita cuſtodia, cuncti fuga

De reb. Sic. poſter. decad. lib. 9. c. 6.

dilabuntur. Itaq; læti Severiani, confirmatiq; animis veluti diis ipſis immortalibus manu ducentibus, cognito cuſtodes aufugiſſe, facile ſcilicet nullis prohibentibus Taurum ſupergreſſi in Ciliciam mox impetum fecerunt. Eodem modo leviſſima occaſio Mario obſidenti in Numidia caſtellum natura & operibus munitiſſimum, ut Saluſtius memoriæ tradidit, præter opinionem omnium curas ſuas & anxietates levavit. Quum enim inter ſpemque metumq; anxius hæreret, omitteretne inceptum, quod fruſtra erat, an fortunam operiretur, qua ſæpe proſpere uſus fuerat, forte quidã Ligur miles gregarius, caſtris aquatum egreſſus, haud procul ab latere caſtelli, quod adverſum prælantibus erat, animadvertit inter ſaxa repentes cochleas, quarum quum unam atque alteram, deinde plures peteret, ſtudio legendi paulatim ad ſummum montis egreſſus eſt: ibi exploratis omnibus, quæ mox uſui fore ducebat, eodem regreditur, & Marium edocet, quo in loco aditum inter præcipitia ad caſtellum notaverit. Explorata itaq; re, hac occaſione uſus Marius, tam à tergo quam à fronte oppugnationem urgens munitionem illam occupavit. Quare ita concludit hanc ſuam narrationem Saluſtius: Sic forte correcta Marij temeritas gloriam ex culpa invenit.

De bello Iugurth.

Caput LXXXI

Conatus irriti.

Apud L. Annæum Senecam Tragœdum introducitur perſona, inter alias querimonias ita loquens:

——————— divites
Regnoque fulti; plura quam fas eſt, petunt.
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt.

In Hippolyto.

Hæc quum meditarer, venit mihi in mentem, Senecam vere & prudenter dixiſſe. Siquidem non raro olim & recentioribus temporibus Cæſares atq; Reges nimia ſua potentia opibuſque freti, magnas & inſolitas res perficere aggreſſi ſunt, idque eo conſilio, vel ut potentiæ ſuæ documentum poſteritati relinquerent, vel hoſtibus ſuis terrori eſſent, vel etiam publicæ utilitati inſervirent. Priora duo in C. Caligulæ pompoſo conatu, qui nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur, videre licet. Bajarum namque medium intervallum, teſte C. Suetonio & Puteolanas moles, trium millium & ſexcentorum fere paſſuum ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuper-

In vita Caij Caligul.

ſuperjectoque aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam. Scio, inquit Suetonius, pleroſque exiſtimaſſe talem à Cajo pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non ſine admiratione aliquando anguſtiorem Helleſpontum contabulaverit: Alios, ut Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicujus immenſi operis fama territaret. Adjicitur & tertia cauſa ibidem, quæ ab eo, licet alia aliter ſentiant, verior habetur. De hoc ponte extant adhuc aliquot fornices ex lapide quadrato conſtructi, ſicut exteris monſtrantur, & vulgi opinio eſt, quos prope Puteolos vidi magna cum admiratione latiſſimi tractus, quem pons iſte integer olim, admixtis onerarijs occupavit ab uno latere ad aliud uſque ad Bajanam arcem, quæ ulteriore litore, edita in rupe cum præſidio Hiſpanico conſpicitur. Sic Claudius ejus ſucceſſor, teſte eodem Suetonio, Fucini lacus emiſſarium aggreſſus eſt, non minus compendij ſpe quam gloriæ, quum quidam privato ſumptu emiſſuros ſe promitterent, ſi ſibi ſiccati agri concederentur. Per tria autem paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, canalem abſolvit ægre & poſt undecim annos, quamvis continuis xxx. millibus hominum ſine intermiſſione operantibus. Extant & alia monumenta Romanæ potentiæ in vijs publicis, pulcherrimo lapide vivo conſtratis, ex quibus meo judicio integrior adhuc, reliquis vetuſtate propemodum collapſis, eſt Via Appia, quæ Brunduſium uſque (licet incuria incolarum, & bellorum truculentia, ea quoque multis in locis ruinoſa ſit, mare quoque partem ejus disjecerit) excurrit, nec non loca ſubterranea, & aquæ ductus teſtes ſunt hujus rei locupletiſſimi. Habuerunt autem Romani non ſolum opes maximas, ad tam ſumptuoſas ſtructuras, ſiquidem tradunt autores, Ægypti fructus annuos fuiſſe Ptolomæo Aulete regnante, duodecim millia quingenta talenta, hanc ſummam noſtri temporis viri docti redigunt ad ſeptuagies & quinquies centena coronatorum aureorum millia, cum vero in populi Romani ditionem veniſſet, multo putant fuiſſe fructuoſiorẽ, propter Indiæ & Æthiopæ commercia, & ut de cæteris reditibus taceam, ſolummodo argenti fodinæ Hiſpaniæ prope Carthaginem novam, teſte Budæo de aſſe, ſingulis annis nongenta duodena millia & quingentos aureos ſuppeditarunt: ſed etiam mancipiorũ multitudine abundarunt, quæ veluti bruta tenuiſſimo victu, laboribus aſcripſerunt perpetuis, non ſecus ac eæ hodie ſuis mancipijs faciunt. Cæterum quemadmodum fatendum eſt, Romanos perpetuo labore & ſudore mancipiorum, quorum infinitus numerus, ut dixi, apud illos inſtar brutorum fuit, ejuſmodi ſtupenda opera minori difficultate, & exiguis ſumptibus, longeque alio modo, quam quo apud nos fieri neceſſe eſt (licet Claudius Imperat. in aquæ ductus, quos ſuis impenſis in urbem perducendos curavit, erogarit talentûm ſexaginta

millia, cuius ſummæ calculum idem Budæus ponit auri millionem trecenta inſuper & octoginta quinque millia coronatorum & quinquaginta coronatos) & inſtituere abſolvere potuiſſe: ita ſæpe quam veluti naturæ vim inferre voluerunt; operam & oleum, ut eſt in proverbio, perdiderunt. Hoc ſane evenit, teſte Corn. Tacito Severo & Celere magiſtris & machinatoribus, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denavigaſſet, per artem tentare, & viribus principis Neronis illudere. Namq; à lacu Averno navigabilem foſſam, uſq; ad oſtia Tiberina depreſſuros promiſerant, ſqualenti littore, aut per montes adverſos. Neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinæ paludes: cætera abrupta aut arentia; ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſæ. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno iuga connixus eſt: manétque veſtigia irritæ ſpei. Huius foſſæ cœptæ ab Averno Oſtiam uſq; ut navib. nec tamen mari iretur, longitudinis per CLX. milliaria latitudinis, qua contrariæ quinqueremes comearent, meminit quoq; Suetonius. Quorum operum perficiendorũ gratia, quod ubique eſſet cuſtodiæ in Italiam deportari, etiam ſcelere convictos, non niſi ad opus damnari præceperat. His autem non contentus, etiam in Achaia Iſthmum perfodere aggreſſus) ut idem autor tradit) prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus eſt, tubaq; ſigno dato, primus raſtello humum effodit, & corbulæ congeſtam humeris extulit. Verũ illi accidit, ſicut aliis complurib. qui ſæpius ante eum idipſum repugnante natura, infauſto exitu conati ſunt facere, eorumque ſemper irriti labores fuerunt. Inter quos fuit Demetrius Rex, C. Cæſar, Dictator, Cajus princeps Caligula, Domitius, & alij, quorũ mentioné poſt Plinium facit Lævinus Torrentius. Huius rei quoque Sabellicus meminit, ubi etiã ſcribit, Venetos quindecim dierum ſpacio totã Iſthmi longitudiné, q̃ ab Ægæo ad Ioniũ mare quatuor habet paſſuũ millia quanq̃ murorum ambitꝰ aliquando eum reddit ampliorem muro & duplici foſſa muniviſſe. Vnde ꝓverbium, Iſthmum perfodere veluti de laborib. & conatib. ingentibus, ſed vanis & irritis ortum ſuum habere cœpit. In huius Iſthmi faucib. ſita eſt urbs Corinthus & portus habuit ab ortu, conchræas, ab occaſu, Lichæas, ſinum hinc Corinthiaco, iſtinc Saronico clauditur. Latitudinem eius, quæ veluti cervici Peloponeſus Graciæ, adhæret; patet quinq; millia paſſuum, teſtib. Strabone, & Diodoro: Herodotus quoq; memoriæ tradidit, Gnidios Iſthmum, qua anguſtiſſimo ſpacio, nempe quinque ſtadiorũ, ſpectabat continẽtem, perfodere molitos, ut inſulã facerent, hi ſunt incolæ Cariæ & coloni Lacedæmoniorum, quorum regio ſpectat mare, quod vocatur Triopium) cæterum ictos ſcopulos in fodientium oculos reſilijſſe. Quum autem oraculum Delphicum hanc ob rem conſuluiſſent, ita reſpondiſſe Pythiam.

Li.15.annal.

In vita Neronis.

Li 4.c.4. In commentarijs ſuper Suetonium

Decad.3.lib.8.de rebus geſtis Venet. Lib.1.

ἰσθμόν

ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μήδ' ὀρύσσετε.
ζεὺς γὰρ κ' ἔθηκε νῆσον εἴ κ' ἐβούλετο.
Neque cingite Iſthmum mœnibus, neque fodite.
Nam ſi Iovi id viſum, locaſſet in ſalo.

Cæterum Xerxis Regis Perſarum opus magis fauſtum fuit, dum Athon perfodere aggreſſus eſt. Eſt autem Athos, teſte Herodoto, mons ingens & nobilis, ad mare pertingens, ab hac parte hominibus cultus ad continentem deſinens in ſpeciem Cherſoneſi, id eſt, peninſulæ, cum iſthmo duodecim ſtadiorum. Hodie incolitur à Calogeris, qui ſunt Monachi Græci, & ſequuntur ritus traditos à Baſilio. Ideoque mons ſanctus vulgo vocatur, Græcis eſt ἅγιος ὄρος: Turcis Seidigag. Vocatur autem Monachus à Græcis Calogeros, nō veluti καλὸς ἱερὸς, id eſt, bonus, ſanctus, quod vulgo perſuaſum eſt, ſed quaſi Kalos geros. Sic n. teſte Leonclavio noſtro, hodie vulgari lingua loquuntur) id eſt, bonus ſenex, nam ſenilis ætas huic profeſſioni aptiſſima eſt: Sed pergamus in cœpta materia. Hanc foſſam, inquit Herodotus, Xerxes, ut ego cōjectura colligo, jactantiæ gratia deprimi iuſſit, potentiæ oſtentandæ cupidus ac memoriæ relinquendæ. Nam quum liceret nullo negocio naves per Iſthmum tranſportare iuſſit Iſthmū intercidi ad mare recipiendum, in foſſam tantæ latitudinis, ut duæ triremes pariter illuc agitari poſſent. Denique Nicanor Seleucus aggreſſus eſt Iſthmum, (qui dirimit Euxinum & Caſpium mare) perfodere, nec perfecit, à Ptolomæo Ceraunointerfectus, ut Eraſmus notavit. Eodem modo nonnulli Reges Ægypti, immenſis foſſis ductis, longitudinis quatuor dierum navigationis; latitudinis, ut per eam duæ poſſent ſimul agi triremes; in quibus fodiendis; ſub Rege Neco, centum viginti millia Ægyptiorum, teſte Herodoto, perierunt; quarumq; veſtigia in hodiernum diem (ut mihi ij, qui illis in locis fuerunt, retulerunt) prope Sues conſpiciuntur, efficere voluerunt, ut ex Nilo fluvio in mare rubrū vel Arabicū ſinū navigaretur. Verum eorū cœpta irrita fuerunt, ſicut quoq; Cleopatræ Reginæ. q̄ opus arduū & ingens ibidem aggreſſa eſt. Intenderat. n. per Iſthmum, qui rubrū mare ab Ægypto diſtinguit, viderurq; Aſiæ & Africæ limes eſſe, qua is maxime utroq; mari arctatur, & ſtrictiſſim⁹ CCC. ſtadiorum latitudine patet, claſſem transferre in Arabicum ſinum, cum exercitu & magna vi pecuniæ, ibiq; ſervitute & bello evitato habitare, Sed ab Arabibus circa Petra habitantib. impedita fuit. Eodem modo Trajanus, teſte Dione foſſam aggreſſus eſt, per quam Euphratem in Tygrim derivaret: ſimul etiam ut navigia ponti faciendo deveheret. Sed ubi Euphratis alveum Tygri multo excelſiorem eſſe comperit, ab incepto deſtitit, veritus videlicet, ne Euphratis converſo in decliviorem partem fluxu extenuaretur. Non abſimilis conatus fuit Veteris Romanum ducis impe-

Lib. 7.

In Adagiis.

Lib. 2.

Plutarchus in vita Antonini.

perante Nerone, qui Moſellam atq; Axariam, facta inter utrumq; fluviũ foſſa, convertere paravit, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arari ſubvectæ per eam foſſam, mox fluvio Moſella in Rhenum, exin ad Oceanum decurrerent, ſublatiſque itinerum difficultatibus navigabilia inter ſe Occidentis Septentrioniſque littora fierent. Deterruit Gracilis Belgicæ legatus, ne legiones alienæ provinciæ inferret, ſtudiaque Gallorum affectare diceretur, formidoloſum id Imperatori dictitans, quo plerunque prohibentur conatus honeſti. Refert Iohannes Marius propter juges pluvias, quæ egeſtam humum in foſſam rejecerant, inchoatum opus omiſſum fuiſſe. Hæc Ricardus Dinotus ex Tacito refert. Verum ſi quis exactiorem hujus conatus deſcriptionem requirit, is reperiet eam in Belgij hiſtoria Ludovici Guicciardini. Ne autem plane priſcis & exteris exemplis inhæreamus, audiamus quoque quid noſtri Imperatores ſæpenumero conati ſint. Carolus enim Magnus perſuaſus à quibuſdam fuit, hominum labore effici poſſe ut à Danubio in Rhenum navigaretur, ſi inter Rhedoneſſum & Alemanum flumina Nariſcorum, ut Aventinus memoriæ tradidit, ubi uligo paluſtris erat, foſſa duceretur, quæ navium capax foret, in quam paluſtres aquæ ſubſidentes utrinque flumini committerentur. Nã Rhedoneſſus Bambergæ, inquit, Mœno, hicque Rheno Moguntiaco miſcetur. Alemanus vero millia paſſuũ octo à patria mea in Danubium profluit, iuxta oppidum Kelhaim. Fit igitur iuſſu Regis à maximo Boiorum, Francorum, Suevorumq; numero foſſa lata trecentos pedes, longa millia paſſuum duo. Totum autumni tempus in tam præclarum opus utileq; aſſumptum eſt, quod à pago ad pagũ Graben/ inde Weiſſenburgium verſus tendebat. Sed invidit fortuna labori, qui invito cœlo captus erat; prodigijs, portentiſq; iram ſuam natura rerum oſtendit. Immenſi acervi frumentorum, & omnis generis granorum reperiri campis, quæ ſi pecus guſtaret, è veſtigio peribat: farina inde facta ſub manibus evaneſcebat. Noctibus auditæ ſunt voces mugientiũ & laſcivientium, confuſi ſtrepitus circum ſuperiorẽ foſſam. Accedebant continui imbres in loco alioqui paluſtri, ideo quicquid terræ interdiu egerebatur, noctu humo relabante ſubſidebat. Huius rei quoq; meminit Amoinus. Quin etiam ſimile, vel majus opus inchoavit Carolus IV. Imp. (quamvis qua ratione fieri hoc potuerit, ex ſitu loci & horum fluminum curſu colligere non poſſim) qui Multaviam, quod flumen montis radices, in quo regia arx Pragæ ſita eſt, alluit, & Bohemici regni Metropolim interſecat, cum Danubio conjungere voluit ſicut videre licet apud Dubravium. Vnde non fruſtra ita monet, ille recens Aulicus politicus, Omnes aulicos conſiliarios, qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, cogitare debere ſedulo, an quod aggrediuntur, Reip. utile, Deo gratum, gerentibus glorioſum, & promptum effectu, vel certe non arduum

In adverſariis.

Regnitz/ Altmühl.

Lib. 4. annal. Boior.

De rebus Franc.

arduum ſit. Male itaque egerunt, & minus prudenter, qui fuerunt auctores Impp. ut efficerent, ut à Danubio in Rhenum navigaretur. Idem de ſimilibus judicium eſto, &c. Quid multis? ejuſmodi conatus, ſi non omnes, plerique tamen infauſti reperiuntur. Statuit enim Deus, ut Regius Propheta ait, mari & fluminibus ſuos terminos, quos non tranſgredientur, & in iis manendum conſiſtendumque illis eſt, quam diu illi placuerit. Id teſtatur Propheta Hieremias, ubi dicit: A me non timebit populus, qui pono terminos maris arenam? Hoc ipſum oraculum Delphicum, cujus ſupra mentionem fecimus, non ignoravit. Et recenſetur à Ruffino elegans hiſtoria, de inundatione Nili, quæ deſtructo templo Serapis, cujus Ethnici iram verebantur, contigit, quam ſupra retulimus. Hæc ita eſſe anno ſalutis 1569. Turcæ quoque experti ſunt, qui adductis maximis copiis militum & mancipiorum, Rha vel Volgam flumen (teſte Ptolomæo, Sarmatiæ Aſiaticæ maximum, inque mare Caſpium prope Aſtracanum urbe opulentiſſima, & emporio celeberrimo, ſeptuaginta pluribuſve oſtiis ſe exonerans, quod à Tartaris Elatach, ab Armenis autem Thamar, à Turcis Edilſen appellatur) in Tanaim (qui fluvius Europam ab Aſia dividit, & ab incolis Don, ab Italis autem Tana vocatur, inq; pontum Euxinum ſeſe effundit) perfoſſo monte altiſſimo, ubi ab utraque parte flumina illa in diverſis vallibus, inter ſe propiora ſunt, derivare conati ſunt. Hic mons à Turcis Vlechuvaherſe; à Moſcis Perenteka: Germanice Schleppenbergk (quia Coſaki ſuas cymbas; per hunc montem in aſcenſu & deſcenſu, circa ſeptẽ milliaria, continentẽ, hinc inde de uno flumine in aliud magna vi & conatu; in aliud trahere ſolẽt) nominatur. Verum non tantum inedia, labore immenſo, & venenatis animalibus in regione inculta & deſerta, impediti à cœpto opere Turci fuerunt; ſed etiam magna clade affecti, & tandem Tartarorum dolis in reditu circumventi, ad internecionem deleti ſunt. Manebunt itaque fines & termini maris fluminumque, quos Deus poſuit, invitis hominibus, qui fruſtra eos ſuis viribus, refragante ipſo, transferre conantur. Idipſum Ægyptii ſuis hieroglyphicis deſignare voluerunt, quum lutram & vitulum marinum eodẽ vinculo colligarunt. Hæc enim media ſunt animalia inter terreſtria & aquatica, vinculumque illud oſtendunt, quo terræ applicitæ ſunt aquæ, ſuiſque coercentur finibus. At is qui flumina & maria concluſit abyſſis ſuis, ea ad demonſtrandam ſuam omnipotentiam & iram adverſus delinquentes nonnunquam erumpere, & inundare jubere poteſt, ſicut teſtatur diluvium univerſale, quod cœpit poſt conditum mundum Anno CIↃ. IↃ. CLVI. & duravit annum integrum & dies decem, ſubmerſis omnibus hominibus & animantibus in terra, exceptis paucis, qui cum Noe, divinitus in arca conſervati ſunt. Etenim menſe ſecundo, die menſis XVII. inundare

In Bohemicis hiſtoricis.

Pſal. 104.

Cap. 5.

Lib. 2. c. 30. Eccleſ. hiſt. Cap. 39.

Pierius li. 29.

dare cœperunt aquæ ſuper terram, & in ſequente menſe ſecundo, die menſis XXVII. areſacta eſt terra, anno Noe ætatis 1001. ſicut deſcribitur diligenter à Moyſe in Geneſi. Nec non iræ divinæ index eſt perpetuus, everſio Sodomæ & Gomorrhæ, ubi nunc lacus eſt, quem ſupra deſcripſimus, quo in loco antea fuere amœniſſima regna & civitates. Eodem modo Ortelius, depingens Hiberniam, de lacu Erno monet, quod olim fons fuerit, ſed ob incolarum nefandam cum beſtijs Venerem, Deo irato, in tantam aquarum diluviem erupiſſe, ut totum eum tractum cultiſſimum cum hominibus inundatione ſubmerſerit. Atque in rei geſtæ veritatem hodie ſereno tempore etiamnum templorum turres ſub undis hinc inde conſpici. Terram, inquit Giraldus, tam turpium contra naturam facinorum conſciam, non tantum primis, ſed cunctis in poſterum habitatoribus indignam autor naturæ judicavit. Hunc lacum ſcribit Camdenus triginta millia paſſuum in longitudine, quindecim in latitudine diffundi; ſilvis opacis coronatum, & adeo piſcoſum eſſe, ut piſcatores nimiam frequentius piſcium copiam, retiumq; rupturas potius, quam defectus conquerantur. Similes calamitates ex inundatione Hollandia & Friſia quoque, magna cum clade pulcherrimi agri, & internecione hominum pecorumque non ſemel experta eſt, extantque indicia hujus rei adhuc manifeſta. Inprimis autem anno 1421. in regione illa, ubi Dordracum ſitum eſt, perierunt ex ſubita inundatione maris, Rheni, Moſæ & Vahalis, pluſquam centum millia hominum, ſubmerſis impetu aquarum ſeptuaginta duobus pagis.

Cap. 7 & 8. Cap. 26.

In Theatro orbis Tabula 10.

In Hibernia.

Caput LXXXII.

De miro robore & fortitudine quorundam principum virorum, nec non & de Gigantibus nonnulla memoria digna.

Memoriæ tradidit Iulius Capitolinus & alij hiſtorici, Maximinum tyrannum interfectorem & ſucceſſorem Alexandri Severi Imp. optimi, tanta proceritate & robore præditum fuiſſe, ut octo pedes digito videretur egreſſus: pollice ita vaſto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. Item ut hamaxas manibus attraheret: equo ſi pugnum dediſſet, dentes ſolveret: ſi calcem, crura frangeret: lapides tophicios friaret, arbores teneriores ſcinderet.

Unde

Vi de ab aliis Milo Crotoniates, ab aliis Hercules; Antæus à nonnullis vocatus eſt. Conſtat igitur eum, ut Herodianus refert, ob immanem corporis ſtaturam & militare robur ac peritiam pugnandi ad imperium aſcitum, ob crudelitatem autem ita inviſum pleriſque fuiſſe, ut illum alij Cyclopem, alij Buſiridem, alij Scyronem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem, vel Gygem vocarent. Erat enim illi perſuaſum, ut idem Capitolinus refert, niſi crudelitate imperium non teneri. Neque enim, inquit, fuit crudelius animal in terris, omnia ſic in viribus ſuis ponens, quaſi non poſſet occidi. Denique quum immortalem ſe prope crederet, ob magnitudinem corporis ſui, virtutisq; munus; quidam in theatro præſente illo dicitur verſus Græcos recitaſſe, quorum hæc erat ſententia:

Et qui ab uno non poteſt occidi, à multis occiditur:
Elephas grandis eſt, & occiditur:
Leo fortis eſt, & occiditur:
Tigris fortis eſt & occiditur:
Cave multos, ſi ſingulos non times.

Hoc ſane ei accidit. Nam quum diu Aquileiam magnis viribus, ſed irrito conatu oppugnaſſet, & ideo crudelior & immanior, ferarum more, quæ vulneratæ magis exulcerantur, erga ſuos milites evaſiſſet, ab ijs una cum filio trucidatus eſt. De C. Mario quoq;, qui, ut dicitur, ex fabro ferrario, tempore Gallieni à militibus Imperator factus eſt, memoriæ tradidit Trebellius Pollio *In hiſtoria triginta Tyrannorum.* Nullius manus vel ad feriendum, vel ad impellendum fortiores fuiſſe, cum in digitis nervos videretur habuiſſe, non venas. Nam & carra venientia digito ſalutari repuliſſe dicitur, & fortiſſimos quoſq; uno digito afflixiſſe, ut quaſi ligni vel ferri obtuſioris ictu percuſſi dolerent. Multa duorum digitorum alliſione contrivit. Hic una die factus eſt Imperator, alia die viſus eſt imperare, tertia die interemptus eſt, & quidem à milite, qui ejus quondam operarius in fabrili officina fuiſſet, cũ his verbis: Hic eſt gladius, quem ipſe feciſti. Hujus imago in numiſmate reperta, tanquam res rara depingitur à Pilone in ſua tabula, cujus nota eſt litera N. habens talem inſcriptionem: Imperator Cajus Marius Pius, Felix, Auguſtus. Poſſet igitur aliquis idem de hoc triduano Imperatore dicere, quod Cicero de Vatinio Conſule jocatus eſt, eo nimirum Imperatore magnum oſtentum accidiſſe. Nam nec bruma, nec ver, nec æſtatem fuiſſe. Sed cum nervorum mentio facta ſit, libet pauliſper ad magis vetera exempla divertere. Maximam virium ſubſtantiam nervos facere, certiſſimum eſſe, quantoque fuerint denſiores, tanto propenſius *Cap. 4.* augeſcere firmitatem, Solinus affirmat. Vbi etiam ait, Varronem in relatione prodigioſæ fortitudinis annotaſſe, Tritanum Samnitem gladiatorem editum fuiſſe, qui & rectis & transverſis nervis, non modo crate pecto-

 ris,

ris, ſed & in [illegible]busca[illegible] & [illegible] nei adverſarios levi ta[illegible] p[illegible] congreſſibus [illegible] ſequi[illegible]m, militum Cn Pompeij [illegible] mod[illegible]natum, ita previſſe hoſtem provocantem, ut [illegible]nemicum dextra & ſuper[illegible]ret, & captum digito uno in caſtra Imperatoris ſui reportaret. Milonem quoque Crotonienſem ferunt egiſſe omnia, ſuper quam homo valet, de quo etiam proditur, quod ictu nudæ manus taurum fecerit victimam, eumq; ſolidum, qua mactaverat die abſumpſerit, ſolus non gravatim. Sed ad recentiora revertamur, D. Aurelianum, ſcribit Flavius Vopiſcus, ſtatura procerum, & nervis validiſſimis fuiſſe; utiturque teſtimonio Theoclij Cæſariorum temporum ſcriptoris, Aurelianum manu ſua bello Sarmatico una die quadraginta, & octo interfeciſſe. Plurimis autem & diverſis diebus ultra nongentos quinquaginta, adeo ut etiam baliſtea pueri & ſaltatiunculas in Aurelianum tales componerent, qui diebus feſtis militariter ſaltitarent, Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollavimus: Vnus homo mille, mille, mille, mille decollavimus. Mille, mille, mille vivat, qui mille, mille occidit. Tantum vini habet nemo, quantũ fuit ſanguinis. Item apud Maguntiacum tribunus legionis ſextæ Gallicanæ Francos irruentes, quum vagarentur per totam Galliam, ſic afflixit, ut trecentos ex his captos, ſeptingentis interemptis, ſub corona vendiderit. Vnde iterum de eo facta eſt cantilena: Mille Francos, mille Sarmaras ſemel occidimus. Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus. Similes gratulationes & cantilenæ in laudes herou, hoſtibus devictis, in ſacris literis paſſim extant, ſicut de Saulo & Davide alijsque legimus. Vt autem omittamus, quod de Gigantibus & heroum priſcorum monſtroſis viribus, videlicet Sigonotho, Goffredo Dentato, Amadiſio, ejuſque fratribus: Item de Orlando, Rugiero, Rodomoute, Sigfrido Corneo, Wolfardo Ilſungo monacho, & de alijs multis, nec non & de fœminis militaribus, Bradamante & Marfiſa, plerunq; ex vaniſſimis figmentis paſſim decantatum eſt, & ad noſtratia & minus fabuloſa exempla veniamus, mihi [illegible] præ cæteris memorabile viſum eſt id, quod ſcribitur de fortiſſimo heroe Georgo Caſtrioto, partis Albaniæ Principe, quem Turci propter magnitudinem rerum geſtarum Iſchenderbegum, hoc eſt, Dominum Alexandrum appellarunt. Alexandria enim hodie Turcis Iſchendire eſt, ſicut à Leunclavio noſtro notatur. Ejus res geſtas peculiari libro deſcripſit Marinus Barletius Scodrenſis, quem poſtea ex lingua latina in vernaculam noſtram tranſtulit Ioannes Pinicianus, & præcipuas attigit Paulus Iovius in elogiis illuſtrium virorum, ubi recenſet: Eum nunquam detrectaſſe pugnam, nunquam hoſti terga vertiſſe, nullo unquam in diſcrimine metu occupatum, nunquam vulneratum, niſi levi ſemel ſagitta in crure fuiſſe, cum tamen contra duos potentiſſimos Imperatores Turcicos, Amura

In pandectis Turcicis.

then

d[illegible] & Mahometanos,perpetua bella geſſerit,& non ſolum ipſorum impetus ſuſtinuerit,ſed ſeptem eorum clariſſimos duces è purpuratorum Baſſarum ordine acie devicerit,& caſtris exuerit.Hunc Caſtriotum,addit Iovius, ſupra duo hominum,vel ut Barletius ſcribit, tria millia, barbarorum præſertim diverſis in præliis ſua manu interfeciſſe,quando ſingulis tantum ictibus ſingulos,qui congreſſi eſſent,conficere eſſet ſolitus, quod prægrandi, ponderoſoq; acinace tam valide quam perite uteretur, quo medios hoſtes [illegible] proſcindere,tranſverſos dividere ſoleret,& ſæpe per cervices [illegible] humeris brachiorum artus,facile detruncaret. Quorum immanium vulnerum [illegible] etiam hoſtes,qui ex præliis evaſiſſent, cum Bizantij in aula,admirantibus cunctis enarrarent,Mahometes ipſe, illum potentis dextræ inuſitatæque violentiæ gladium videre cupivit, impetravitque facile a Georgio,ut,ſibi [illegible] mitteretur,talem namque ejus eſſe temperaturam prædicabant, ut ejus ictum nulla vel ferrea corporum munimenta ſuſtinerent. Tanta autem inuſitatæ virtutis ejus viri fama erat,ut Turcæ poſt mortem [illegible] ſepulchrum ipſius apud Liſſum quæritarent,admirabundique uſque adeo pie [illegible],ut ſuperſtitioſi homines eruta demum ſepulchro tanti herois oſſa, religioſe diſpertirent, cum quiſq; ſe bello invictum,tutumque fore crederet,ſi fruſtulum ex oſſibus reliquiiſq; invictiſſimi imperatoris in amuleto cervicibus ſuſpenſum, totus in prælium geſtaret.Hactenus Iovius.Dignum autem de illo memoratu refert idem Barletius de ejus vita & geſtis, quod inituro prælium, vel in ipſo etiam ardore, præter cætera mirabilia mutati vultus ſigna, labrum inferius ſcindi ſolitum ſit, cum copia multa ſanguinis,quod etiam nedum in bellicis rebus,ſed civilibus quoque negotiis frequenter viſum, quum præter modum excanduiſſet. Extinctus hic fortiſſimus heros eſt tandem febri,ætatis ſuæ anno LXIII. qui plerunque magnis viris fatalis eſſe ſoler, imperij XXIV. poſt natum CHRISTUM M.CCCC.LXVI. die Ianuar XXVII. Huc referri poteſt,quod Thomas Fazelli de Galeatio, ſive Galeoto Bardaſino Catanenſi memoriæ tradidit. Eum videlicet ſingularibus naturæ incrementis evectum admirabili corporis magnitudine eo proceritatis exceſſiſſe,ut communem hominum ſtaturam verticeſque humeris ſuperaret:cujus robuſtis ac teretibus membris, univerſæq; corporis magnitudini par virium robur habituſq, adeo reſpondebant,ut tota ejus compago exactiſſimo naturæ ingenio exculta elaborataque eſſe videretur. Igitur haſtæ, lapidiſq; jactu,lancea ſaltuq; omnem hominem facile vincebat. Membrorum quoq; robori ingens animi decus affuit.Equo ac pede bellator acerrimus. Neque illi ſitus,quo minus fortitudinis ſuæ experientiam ederet, officere potuit.Armatura enim gravi armatus,galeatuſque humi ſtans, ſiniſtra

Lib.8.

Lib.8.c.2.de reb.Sicul. prior.decad.

ephippium: dex[illegible]a haſtam militarem tenẽs [illegible]nuo [illegible] equum inſiliebat. Grandi etiam ſtatura equũ abſq; freno velociter c[illegible] u-ribus coxiſque ſiſtebat. Aſinum præterea magna lignorum congerie, ſive quocunq; alio onere gravem, (manibus è terra extollebat. Duos præterea ex robuſtiſſimis ſimul aggrediebatur, dumq; alterum attrectaret, alterum genibus compreſſum urgebat, nec antea deſiſtebat, quam primus [illegible] illum pedibus ſubiiciendo, amborum manus poſt terga vinciret. [illegible] Plumbinum, Florentinorum eo tempore oppidum, ab Alfonſo [illegible] & Siciliæ Rege obſideretur, à tribus hoſtium equitibus pe[illegible] gladij capulo ſeminecem equo excuſſit; alterum [illegible] equo medium amplexus è ſella extractum humi proſtravit: tertium cubito graviter percuſſum in fugã vertit. Singulari certamine quater [illegible] bis in Italia, bis in Gallia Tranſalpina, toties victor evaſit. Eodem [illegible] Marij Aretij Siciliæ Chorographia legimus, eundem (quem tamen [illegible] Galeoctum Bardaxim Catinenſem Patricium) ad Gig[illegible] acceſſiſſe, humanique corporis noſtræ ætatis vires exceſſiſſe. Is, inquit, ut multi qui eum viderunt, referunt, [illegible] lignis oneratum manibus à terra ſublevabat, equumque abſq; freno velociter currentem, tranſverſum lignum amplexus coxis cruribuſq; ſiſtebat. Quin etiam Tamerlanem Scytharum Imperatorem [illegible] corpore ingenti, validiſq; nervis adeo firmo lacertoſoq; fuiſſe, ut [illegible] arcus ingentis chordam, quod pauciſſimis præſtare licebat, ultra [illegible] extenderet, cupreumq; mortarium pro ſcopo ſagittariis in ludo propoſitum emiſſæ arundinis ſpiculo perfoderet. Simile aliquid legitur apud Herodotum de Æthiopum Rege, qui Macrobij appellantur. Quali robore & fort[illegible] patrum memoria Georgius Fronsbergius Baro in Min[illegible] multi adhuc norunt. Et extat hac de re peculiar[illegible] ejus ac geſtas, in noſtra vernacula lingua co[illegible]. Etſi autem idem Iovius in illum tanquam hoſtem pontificis a-[illegible]ationis intendit, tamen prædicat tandem ejus fortitudinem & robur. Poſtquam enim recenſuit, quam utilem operam Carolo V. ſæpius præſertim in pugna ad Biccocam, & prælio Ticinenſi, in quo Rex Franciſcus captus eſt, navaverit, utpote, qui in iſto prælio quindecies, extra ordinaria vero acie ſupra vicies, ut fertur, dimicaverit. Fuit, inquit, Georgius membrorum robore uſq; adeo validus, ut extento tantum medio dextræ manus digito, validiſſimum quenque firmo innixũ veſtigio facile dimoveret; prætercurrentem equum arrepto freno, ſiſteret, tormentumque murale ſolus, innitens humero, quo vellet, propelleret, in itinere faciundo libenter abdicaret equum & pedibus gregariorum militum & juvenum juſtos paſſus anteiret. Simili robore & virib. corporis conjuncta magnitudine animi, & ſin-

gulari

gulari prudentia excelluiſſe generoſum Baronem Ioannem Schwartzebergium Francum, non ſemel audivi à parente meo, qui familiariter cum illo ſæpe verſatus eſt. Ajebat enim, ſe aliquoties obſervaſſe, quod articuli manuum exteriores quaſi nervi & velut cornei apparuerint. Porro vulgatam rem fuiſſe, reſtem eum ſatis firmam (quas nos nummularias vocamus) facile rupiſſe; ferrum quod ſoleis equorum impingi ſolet, nullo negotio flectere potuiſſe. Ejuſdem roboris fuit Potocova Polonus fortiſſ. Coſacorũ dux, qui tanquam fœdifragus & pacis violator, in comitiis Varſovienſibus, urgente Zauſio vel Legato Turcico, permiſſu Regis Poloniæ Stephani ſuperioribus annis capite plexus eſt. Tantum n. hoc Potocova robur erat, ut equorum ſoleas ferreas, etiam recentes, nullo negotio manibus inſtar chartæ, vel alterius rei fragilis, rumperet, ut Leonclavius noſter notavit. Perhibetur etiam Neithardum Fuchſum in Burchpraitbach, nobilem Francum, (qui in bello, quod geſſit Albertus Dux Saxoniæ contra Phriſios, admirabilia facinora fortitudinis edidit, tandemque inſidiis ab incolis, qui illum vernacula lingua non aliter quam Grotte foſſe/hoc eſt, grandem vulpem nominarunt, exceptus & interfectus eſt) inuſitatæ magnitudinis & roboris fuiſſe, cujus ocreas inter alia parens meus piæ memoriæ vidit apud Wilhelmum illius fratrem, quas ſibi, quum eſſet mediocriter procerus, uſque ad axillas attigiſſe ajebat. De quibus ita ille tum luſit: *In ſupplem. annal. Turcicor.*

Germani exuvias equitis pace inclyti & armis,
Quique habuit veteris grandia membra ſtatus,
Vidimus hac arca, aſt ipſum trux Phriſia bello
Secli eſſe priſci ne monumenta tulit.

Reinerus Reineccius quoq; ſuis originibus Illuſtriſſ. ſtirpis Brandenburgicæ adjunxit hiſtoriarum Georgij Sabini, ut ſcribit in monumentis Brandenburgicis ſua ætate inventa fuiſſe oſſa tam grandia, ut tibiæ attingerent coxendicem hominis mediocris ſtaturæ. Hinc apparet, quod noſtra ætas & natio etiam tales viros produxerit, quos fortitudine & robore cum veteribus conferre licet. Imo ne unus quidem ex omnibus, quorum mentionem fecimus, comparari poteſt, cum Ænothero gigante ex Durgia pago Sueviæ orto, qui ſub Carolo Magno militavit, & hoſtes in modum fœni demetere, atq; in morem avicularum haſta veluti cuſpide fixos, humeris ſuſpendere ſolitus fuit. Si modo vera ſunt, quæ de illo Aventinus refert. Etſi autem me non fugit, nonnullos Rolando filio Bertæ ſororis Caroli Magni, qui perfidia Vaſconum à Saracenis exercitu ejus profligato, nimia defatigatione & ſiti extinctus dicitur, molẽ inuſitatam corporis aſcribere, idq; probare velle ſtatuis lapideis armatis, quæ inſtar Gigantũ Magdeburgi, Zerueſti, in Salinis & aliis Saxonicis civitatibus, pro ſigno libertatis, & immunitatis, qua *In vita Hugonis Marchionis Brandeburgenſis.*

nobiliores in b[illegible]udent, à Carolo Magno & Ottonibus Imperatorib. donatæ, paſſim in toto conſpiciuntur, & hodierno die Rolandi vocantur. Inprimis autem Brandeburgi, in novæ civitatis foro, immenſæ magnitudinis, & inargentata collocata eſt. Hæc tota eſt armata, præter caput, ac dextra manu enſem tenet erectum, tamen à fide dignis non ſemel audivi, Franciſcum I. Regem Galliarum, monumentum ejus, cupiditate cognoſcendi an vera eſſent, quæ de illo ſpargerentur, aperiri juſſiſſe; oſſaque ejus una cum arcu, putrida, verum panopliam & arma, licet ærugine obducta, integra tamen reperta fuiſſe, hæc Regem induiſſe, quæ ita ſuis artubus convenientia fuerint, ut manifeſto apparuerit, Rolandum Regem Franciſcum non multum ſtatura corporis ſuperaſſe. Notum autem eſt, hunc Regem, licet procerus fuerit, tamen virilem ſtaturam non admodum exceſſiſſe. Sane in urbe Vangionum, aliiſque civitatibus ad Rhenum, paſſim oſtenduntur oſſa publicis in locis, quæ dicuntur fuiſſe priſcorum heroum. Verum utrum piſcium ea ſint, an hominum, dubitare multos audivi. Sic Octavius Auguſtus, auctore Suetonio, villas ſuas oſſibus magnatum belluarum, quæ gigantum fuiſſe, dicta ſunt, exornare ſolitus fuit. In Italia quoque Puteolis vidimus oſſa ſtupendæ magnitudinis, cum hac inſcriptione, cujus autor perhibetur Pomponius Lætus:

Huc quicunq; venis ſtupefactus ad oſſa Gigantum,
Diſce cur Hetruſco ſint tumulata ſolo.
Tempore quo domitis jam victor agebat Iberis
Alcides captum longa per arua pecus,
Colle Dicæarcheo clavaq; arcuq; Typhones
Expulit, & ceſſit noxia turba Deo.
Hydruntum pars petiit, & pars altera Thuſcos,
Interiit victis terror uterq; loco.
Hinc bona poſteritas immania corpora ſervat,
Et tales mundo teſtificatur avos.

Huc non incommode referri poſſet narratio Hermonis Eremitæ Ægypti de multis ſtupendis rebus, ſicut à Franciſco Patricio recenſentur, ſi non potius curioſitatem illam fabuloſam Ægyptiorum, quam veram pietatem redoleret. Inter alia autem, inquit, iſtud adhuc memoriæ traditum conſervamus, quod in primo annorum ambitu homines fuerunt uſque adeo grandi corpore, ut pedib. in terram nixi capita inter ſidera conderent, & Emephimos fuiſſe appellatos; atque ſecutos deinde alios annorum ſucceſſu Phraimos nomine, paulo minores, ſed qui tamen capitibus nubila contingerent, quos alij itidem grandes poſtea ſecuti ſunt, in Ægypto Gygini nuncupati, vos puto gigantes appellatis, cujuſmodi certe uſque ad Noachi tempora dura-

Dialog 3. de hiſtor.

durarunt, & ut erant grandi corpore, ita etiam per multos annos ſani incolumeſque vivebant. Sed à diluvio cœpere omnia in pejus ruere, cum in cæteris rebus, tum maxime in ijs, quæ artes atque virtutem concernunt, &c. Concedamus autem iſta præter fidem & hyperbolica eſſe, attamen mira ſunt, & ab his non multum diverſa, quæ Thom. Fazelli, de gigantibus eorumque origine, & quam multa ſtupendæ magnitudinis corpora & oſſa in Sicilia reperta ſint, tanquam αὐτόπτης ſcribit. Ad illum remitto ſtudioſum lectorem, (ne in reprehenſionem nonnullorum recurram, me inſolitis, & quæ fabulas redoleant, delectari) ubi adjuncto peculiari libro Iohann. Caſſionis de Gigantibus multa reperiet mirabilia, & lectu digna. In Britannia vel Anglia olim quoque Gigantes fuiſſe, teſtatur verſus, quos Camdenus ex antiquo Poeta ita refert.

De rebus Siculis prioris decad. lib. 1. cap. 6 & c. 8. lib. 1 poster. decad.

——————Titanibus illa
Sed paucis famuloſa domus, quibus uda ferarum
Terga dabant veſtes; cruor hauſtus: pocula trunci:
Antra lares; dumeta thoros; cœnacula rupes;
Præda cibos; raptus Venerem; ſpectacula cædes;
Imperium vires; animus, furor, impetus arma,
Mortem pugna, ſepulchra rubus: monſtrisq́, gemebat
Monticula tellus, ſed eorum plurima tractus
Pars erat occidui, terror majorq́, premebat
Te furor extremum Zephyri Cornubia limen.

Eodem modo in ſacris literis; utpote in Geneſ. Num. Deut. Iehoſua, Iudic. Samuel & Paralip. alijsque locis legimus, & ante & poſt diluvium Gigantes immanes fuiſſe, inter quos Goliath, qui à Davide inermi, funda ſua, adjutore Deo, interfectus fuit, non poſtremus recenſetur, ejus moles & robur ex armis ſuis cognoſci poteſt. Habuit enim loricam quinq; millium ſiclorum ponderis, lanceam vero inſtar jugi textorij & in haſta ferream ſeu cuſpidem ſexcentorum ſiclorum, ut facile credi poſſit, ſicut in libris Samuelis videmus, eum ſex cubitorum cum palmo fuiſſe. Cubitus vero, ſi rationem Græcorum ſequamur, duos pedes habet, ſin vero Latinorum, ſeſquipedē, ut diligenter obſervavit Petrus Martyr. Ob hanc eius immanem corporis molem, quæ à Davide mediocris ſtaturæ juvene unico ictu lapidis proſtrata fuit, ni vallor, ſcribit Philo Iudæus, Davidem ei moribundo monſtraſſe angelū Domini Cervihelem præpoſitum ſuper Virtutē aſſiſtentem. Quo conſpecto dixiſſe Goliathum, (quem ibi Goliam nominat) Non ſolus occidiſti me, ſed qui tecum erat, cujus ſpecies non eſt, ſicut ſpecies hominis. Demonſtrare quoque ibidem Philo conatur, Davidem & Goliam fuiſſe conſobrinos. Sed ſit fides penes autorem. Conijciamus præterea Ogi Regis Baſan

In lib. Iudic. cap 1. & 6.
In Biblicis antiquit.

ingen-

ingentem molem corporis ex ejus lecto, qui, quum ferreus eſſet, novem cubitos longitudinis habuit. Sic Iſraelitæ, ut eorum exploratores referunt, collati cum Anachim locuſtæ videbantur. Cæterum quod dicitur, ex filiis Dei, id eſt, piorum Patriarcharũ, & filiabus hominum, id eſt, ex impia poſteritate Caini, natos fuiſſe gigantes, ut vulgata verſio habet, hi in Hebræa lingua Nephilim vocantur, quæ vox perinde ſonat, ac ſi dicas: apoſtatas vel defectores, qui à Deo & ſancta patrum traditione, Eccleſiaque Dei vera deficientes, & corruptiſſimis ſuis obſequentes affectibus, nefanda quævis patrare contra Deum & omnem æquitatem auſi ſunt facinora. Vt enim uxores impiæ maritos ſuos à pietate ad impietatem abſtraxerunt, ita & liberos impia educatione protſus corruperunt, ut hi tandem nulla amplius religionem habuerint. Hæc pie & accurate obſervavit Bullingerus. Apud Ethnicos quoque, ut idem Martyr ex Philoſtrato aliiſque collegit, miranda, & quæ fidem quorundam opinione vincant, legimus. Viſum ſcil. Gigantis cujuſdam cadaver XXX. cubitorum, alterum XXII. & aliud quoddam XII. Et Auguſtinus dicit, ſe vidiſſe in littore Vticenſi molarem dentem adeo magnum, ut diſſectus ad formam & magnitudinem uſitatorum noſtra ætate dentium, centuplo major facile iudicari potuerit. Ibi etiam talia fuiſſe antiquitus permulta hominum corpora, ex Virgilij carminibus demonſtrat, ubi Turnum induxit è terra ſaxum adeo ingens ſuſtuliſſe, ac in Æneam vibraſſe, ut:

Gen. ſ.6. — *In epitome temporum.* — *In Lib. Iudi.* — *Lib. 15 de civitate Dei. cap. 9.* — *Lib. 12. Æneid.*

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Iliad 6. — *Lib. 7.* — *Cap. 23.*

Quem locum ex Homero expreſſit. Plinius quoque ait in Creta dum terræmotu quidam mons diſrumperetur, cadaver quadraginta ſex cubitorum ſtans fuiſſe repertum, quod alij Orionis, alij Ethi fuiſſe crediderunt. Oreſtis etiam corpus, [illegible] effoſſum cubitorum ſeptem fuiſſe hiſtorici tradunt. Auguſtinus autem libro modo adducto hanc reddit cauſſam, Deũ quoſdam interdum homines tam vaſtis corporibus naſci voluiſſe, ut nobis videlicet teſtatũ relinqueretur, tam pulchritudinem corporum, quam etiã ſtaturæ magnitudinem vireſq; carnis non eſſe in bonis præcipuis ponenda cum ea non minus impijs, quam pijs ſint communia. Cæterum Gigantes non fuiſſe adjutos immani ſtatura quicquam ad ſalutem, teſtatur Baruch Propheta. Vbi ſunt Gigantes, inquit, à ſeculo viri famoſi, bellorum periti, non hos elegit Dominus, neq; viam illis ſcientiæ dedit, ſed interierunt, quia non habuerunt ſapientiam. Et habemus multa in ſacris literis paſſim exempla, Gigantes fretos ꝓprio robore & viribus, nec non & pulchritudine atq; amplitudine immanium corporum, propter ſuperbiam, faſtum & violentiam à Deo rejectos & extirpatos fuiſſe. Hoc etiam Poetæ olim innuere volue-

Cap. 3.

voluerunt, ubi finxerunt Cyclopes, Titanas, alioſque Gigantes ad Phlegram, ob bellum ſuperis illatum Iovis fulminibus extinctos. Reliqua & non vulgatia, ut paulo ante diximus, ſtudioſus lector ex Fazello & Caſſione petere poterit.

Caput LXXXIII.

Veſper Siculus, & de alijs lanienis improviſis.

Regnante Carolo Andegavienſi, poſt natum Chriſtum Anno M.CC.LXXXI. in utraque Sicilia, ejus milites præſidiarii, Galli omnes, propter ipſorum, ut fertur, libidinem & rapinas Siculis ita exoſi fuerunt facti, ut nihil aliud cogitarent, quam quo pacto ſeſe vindicare & jugum ipſorum à cervicibus excutere poſſent. In hac re præ cæteris ſtrenuus ſeduluſque fuit Iohannes à Prochyta, vir nobilis, & qui Manfredo Rege, Dominus ejus inſulæ fuerat, ut Paulus Æmilius, vel ut Collenucius vult, Regis Manfredi Medicus, & ab eo Procula appellatur. Hic quum ejus uxorem Galli, ut Petrarcha refert, violaſſent, vel ut Paradinus ſcribit, mortuo Manfredo Rege à Carolo ejus ſucceſſore, dignitatibus ſuis privatus eſſet, ira & vindictæ cupiditate inſtigatus, nec non fretus benignitate & familiaritate præcipuorum & nobilium virorum in Sicilia, eorundem ope & auxilio mirifica conſilia agitare cœpit, quibus Gallos illos irretire, & in inſidias præcipitare, imo ipſorũ nomen funditus extirpare poſſet. Ob hanc cauſſam primo profectus eſt Conſtantinopolim ad Imp. Michaelem Palæologum, eiq; conatus & inſidias Caroli cõtra ipſum, vel fictas, vel veras indicavit, donec perſuaſus fuit, omnes ejus actiones eo ſpectare, qua ratione Græcorum animos ab Imperatore, vel abalienaret, vel ſeditionem aliquam contra illum excitare poſſet. His veluti fundamentis jactis, ad Petrum Regem Aragoniæ in Cataloniã ſe contulit, huic ui erat nupta Conſtantia, ſoror Regis Manfredi, eiq; detexit quod moliretur contra Gallos, promittens ſimul cõmuni nomine Siculorum, ſi res proſpere ſuccederet eum ad regni Siciliæ moderamen unanimi conſenſu procerum vocatum iri: cum præſertim ejus conjux hæres legitima, & non proximior deeſſet. Omnibus autem illis non contentus, ſemel atq; iterum Romam ad Papam Nicolaum III. venit, cui multis rationibus ſuaſit, ut promitteret, ſi Galli ex Sicilia expellerentur, vel dederentur, ſe Regi Petro, nomine

Lib. 7. de rebus geſtis Francor.

Ccc con-

conjugis ſuæ inveſtituram regni Siciliæ conceſſurum. Iſta omnia ipſe indutus cucullo & habitu monachali, ut ſub ficta religione tutior, hinc inde facilius excurrere poſſet, tanta taciturnitate, & occulta calliditate, & quidem octodecim menſibus peracta ſunt, ut deinceps omnibus miraculum atque inſolitum fuerit, qua ratione tam ardua & difficilia conſilia inter tot & diverſos homines, variaſq; nationes, agitata, tamdiu ſuppreſſa fuerint, & non emanarint. Teſſera autem, vel ſymbolum hujus cruentæ tragœdiæ fuit. Quando ipſo die, vel ut alij volunt, tertia feria Paſchatis, hora pomeridiana ſolita ſignum campanis ad veſpertinas preces (ſicut ſingulis, præſertim dieb. feſtis majori ſolennitate conſuetum eſt) daretur, confeſtim omnes qui arma ferre poſſent, facto unanimi impetu, conjunctis virib. concurrere debere in toto regno Siciliæ, ad delendos Gallos. Dato conſcijs hoc ſigno, deſtinata hora in tota Sicilia ſubito & veluti uno momento in diverſis locis conclamatum fuit ad arma. & Galli improviſa re, & tam celeberrimo feſto plerique inermes, ex omnib. inſulæ angulis concurſu multitudinis efferatæ extracti, ita oppreſſi, & ad unum omnes occiſi ſunt, ut fœminis etiam gravidis, & infantibus (ne reliquiæ Gallorum, vel ut Hebræorum proverbium, eſt, ne mingens ad parietem ſupereſſet) non parceretur. Tradunt autem autores, Siculos in illa laniena tam avidos ſanguinis Gallici fuiſſe, ut ex tot millibus) Fulgoſius enim ſcribit VIII. millia Gallorum militum interfecta fuiſſe) non habita ratione ſexus, aut ætatis, ne unus quidem evaſerit, præter paucos, qui in munita arce Sperlinga ſe tutati ſunt, qui tamen omnes paulo poſt deficiente commeatu, obſeſſis omnibus itineribus, inedia perierunt. Ob eam rem poſtea, quaſi notæ nomine ſupra portam inſculptum eſſe ferunt:

Quod Siculis placuit ſola Sperlinga negavit.

De reb. Sicu. poſterior. decad. lib 8.

Scribit autem Fazellus ſuo tempore Panormi in æde divorum Coſmæ & Damiani, aliiſque vicinis ſacellis, ex hac cæde Francorum cadaverum obſidiumq; congeries, ſtruesque maximas extitiſſe. Is nuncius Romam ad Carolum delatus ejus animum mirifice turbavit, unde vocem illam protulit, quam Ricordanus, & Franciſcus Melaſpinus illius ætatis hiſtorici, ſicut à Papirio Maſſono citantur, memoriæ mandarunt: QUANDO FOTUNAM MIHI ADVERSAM ESSE VIS DEUS, FACITO UT SENSIM AMITTAM, QUÆ BREVI TEMPORIS SPACIO PARTA SUNT. Hoc etiam illi accidit. Etenim, licet omnes & extremos conatus adhiberet: tamẽ neq; ſuis neq; alienis viribus Siciliã recuperare potuit, fortunam indies magis magiſq; adverſam expertus, quæ ubi alumnos ſemel deſeruit, nullis artibus revocari conſuevit. Fuit autem alioquin Carolus, vir non acri modo ingenio ad prudenter cogitandum, ſed etiam ea quæ decreviſſet, ſtrenue exequebatur, & animi vigore,

Lib. 3. annal. Francor.

præ-

præſtantique ſapientia majores ſuos longo intervallo ſuperabat. Paulus autem Æmilius eandem hiſtoriam ita recenſet: Rei nefariæ conjuratio, anno ejus ſeculi octogeſimo primo ſanctis diebus facta, ſanctiſſimo omnium anni tempore ſcelus admiſſum: Dies Domino reſurgenti feſtus, cum ex templorum turribus campanæ ſonitu conſuetudine quotidiana ſignum ad veſpertinos hymnos daretur, ater funeſtuſque Francis factus. Tota inſula cædes inermium, nihil timentium, incautorumque Francorum uno temporis veſtigio fœde facta. Paulo poſt inquit. Defectio Siculorum, ut frequentior fama prodit, à me cõmemorata eſt: ſed ſunt non contemnendi autores conſternationis initium à Panormitanis ortum: cum die ſanctæ reſurrectionis ad templum, quod ad montem Regium, tertio à Panormo lapide abeſt, religionis cauſa, promiſcue cõveniretur. Francos per cauſam ſcrutandi, ſi quis cum telo eſſet, etiam matronas virgineſque excutere licentiuſq; pertentare ſinus, tractareque cœpiſſe. Ea ex re ita viris mota, primum lapidationem factam, mox ex urbe arma correpta & Francos cæſos. Hac continuo fama Siciliam totam pervagante, à nullo Franco uſquam temperatum. Quum ad Pontificem de hac conſternatione ageretur, à Panormitanis miſſos ad eum viros ſanctos, qui ad pedes illius ſtrati, velut pro ara hoſtiaque Chriſtum agnum Dei ſalutantes, illa etiam ex altaris myſteriis verba ſupplices effatentur: *Qui tollis peccata mũdi, miſerere noſtri*, iterum: *Qui tollis peccata mũdi miſerere noſtri*. Tertium: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri, da nobis pacem.* Pontificem reſpondiſſe, Panormitanos agere, quod Iudæi feciſſent, qui quũ Chriſtum pulſarent, eundem Regem Iudæorum ſalutabant: re hoſtes, fando ſalvere jubentes. Hæc Æmilius. Igitur expulſis & deletis ex univerſa Sicilia (quæ auctore Thucydide, in circuitu patet, quantum navis magna poſſit ſubire intra dies octo, & à continenti diſtat, circiter viginti ſtadijs) hoc cruento aſtu Gallis univerſis. Petro Aragoniæ Regi ejuſque conjugi Conſtantiæ, utpote legitimæ hæredi regnum Siciliæ reſtitutum eſt. Hinc ortum eſt proverbium de veſperis Siculis, quod paſſim nunc in ore eſt, propter *Matinee Pariſiennes*, ſicut Gallice vocantur, in quibus aliis tamen de cauſis, tantum Chriſtiani ſanguinis, ab iis qui Chriſtianiſſimi perhiberi volunt, effuſum eſt ut paſſim rivuli eius in plateis fluerent. Quin imo tamdiu in utrumque ſexum ſævitum eſt, quoad publica & nobiliſſima flumina repleta cadaveribus & atrata ſanguine conſpecta ſint, ita ut accolis etiam longe diſſitis, uſus aquæ ad potum aliaſque res neceſſarias, nec non & eſus piſcium humana carne ſaginatorum, magna cum execratione crudelitatis, & inauditæ carnificinæ aliquantiſper exoſus & inutilis fuerit. Agathias tradit olim Francos à Narſete ita in prælio ad internecionem uſque cæſos eſſe, ut circa Capuam campi cruore & ſanie inundarint, & proximum flumen exceſ-

 ſerit

ſerit ripas, quia ultra quam ferre poſſet hoſtium cadaveribus repleretur. Ideoque ibi in Caſilini fluminis ripa talem inſcriptionem in lapide factam eſſe: AQUAS CASILINI FLUMINIS MORTUIS GRAVATAS SUSCEPIT TYRRHENI MARIS LITTUS. QUANDO FRANCORUM GENTEM OCCIDIT AUSONIUS ENSIS, UBI MISERO HÆC GESSIT MOREM BULTINO. FELIX ETIAM ISTE FLUCTUS ET ERIT BARBARICO PRO TROPHÆO DIUTINE FRUCTANS SANGUINEM. Hæc autem cædes in juſta acie contigit Francis ab externo hoſte, ideoque trophæum victoribus ſicut & olim, teſte Thucydide, & deinceps uſitatum fuit, ſtatuere pro libito licuit. Verum recens laniena Lutetiana, & alibi paſſim in toto regno Galliæ, cujus mentionem fecimus ſub prætextu nuptiarum, & quidem in eos qui ab omni fraude inſidiiſque fidentes ſolenni fidei regiæ, in lectis ſecuri quieſcebant; ſiquidem verum eſt proverbium Gallicū: *Qu'il aiſe a tromper qui a nul mal ne penſe.* unde experiētia teſtatur, ꝙ nemo celerius opprimatur, quam qui nihil timet: & frequentiſſimū initium calamitatis ſit ſecuritas, perpetrata eſt: & ab iis, qui veluti ſibi-
Lib. 13. ipſis dextram ſuam ſiniſtra abſciderunt. Non ſecus ac olim Macedoniæ accidit. Ea enim ut Iuſtin. deplorat, in duas partes diſcurrentibus ducib. in ſua viſcera armabatur, ferrumq; ab hoſtili bello in civilem ſanguinem vertebat exemplo furentium manus ac membra ſua ipſo cæſura. O rem cum viſu crudelem, tum auditu nefariam! cujus labem nullus Oceanus poſſit eluere. Simili aliquod propemodum Veſperis Siculis accidit olim, ut veteres hiſtorias recentioribus conferamus, cum aſtu Mithridatis (vel ut Goltzius vult,
Florus in Epitome ſuper LXXXVIII. librum Livij & Suidas in hiſtoricis. Mithradatis) multa millia Romanorum in Aſia ex improviſo, diverſis in locis ſimul necata eſſent, hic teſte Appiano Alexandrino, Eupator Dionyſius cognominabatur. Miſit enim literas ad urbes regio ſigillo munitas: juſſitque uno die mandata exequi, ne qui re præcognita ſibi caverent. Præmia inſuper non ipſis tantum interfectoribus, ſed & populis apud quos cæderentur, pro numero cæſorum propoſuit; contraque magnas pœnas cominatus eſt iis, qui illis pepercisſet. Eodem modo teſte Herodiano, Parthis improviſa clades ab Antonino Caracalla ſub prætextu nuptiarum, dum immemor juriſjurandi præſtiti, eos inermes & ſecuros, utpote novum ſponſum excepturos, cum parato exercitu invaderet, magna contra ipſum indignatione & deteſtatione perjurij, accidit. Qui etiam non quieverunt, donec collectis viribus, recuperatis captivis & rebus ademptis, Romanos ad iniquas pacis conditiones adigerent. Sed recentior eſt inopinata & miſerabilis cædes & exitium Equitum & ordinis univerſi Templariorum, qui licet hæreſeos, averſæ libidinis, contemptæ crucis, læſæ Majeſtatis, aliorum-
Lib. 7. c. 5. hiſt. Franc. que nefandorum criminum & flagitiorum accuſarentur, quæ a Gaguino recenſentur: tamen eos Regem Philippum Pulchrum, falſis aulicorum perſuaſio-

ſuaſionibus, & ſpe lucri, fictiſque comminationibus inſtigante Clemente V. Pontifice Romano, inductum, inſontes accuſaſſe, & ſupplicium de illis ſumpſiſſe, plerique tradunt. Inter hos Papirius Maſſonus ſuam narrationem de hac re ita concludit: Quid hic lectores dicturi ſunt? Regem illum certe impiũ, pontificem inclementem fateantur neceſſe eſt, mitiorem n. ſententiam dicere non poſſunt. Paulus Æmilius autem, ubi hujus rei mentionem facit. *Lib. 8. de reb. geſtis Franc.* Sunt non obſcuri autores, inquit, Iacobũ Burgundionem ordinis principem quum productus ad ſupplicium; circumfuſa ingenti multitudine, dum pyra extruitur, ſtaret, propoſita vitæ ſpe ac impunitate, ſi quæ in cuſtodia faſſus de ſe ſuisq; eſſet, nunc quoq; confeſſus veniam publice peteret, hujuſmodi "verba feciſſe. Ego nunc ſupremis rebus meis, quum locum mendacio dari "nefas ſit, ex animo vereq; fateor, me ingens in me meoſq; ſcelus cõſciſſe, ul- "timaq; ſupplicia cum ſummo cruciatu promeritũ, qui in gratiam, quorum "minime decuit, dulcedineque vitæ, flagitia impia ſceleraque ad tormenta e- "mentitus ſum in ordinem meum de religione Chriſtiana optime meritũ. "Nec mihi nunc vita opus eſt precaria, & novo ſuper vetus mendacio retenta. Exin rogo impoſitum, ac admoto paulatim igne primoribus pedibus, ad exprimendam ſcelerum confeſſionem, ne tunc quidem, quum reliquo corpore depaſto vitalia fœdo nidore torrerentur, ab hujus orationis conſtantia deſciviſſe, aut mutatæ mentis ullam ſignificationẽ præbuiſſe, neq; ipſum neq; duos cum ipſo ſupplicio affectos nobiliſſimos ej⁹ ordinis viros quorũ alter eſſet Delphini Allobrogis frater. Factũ hoc aſt, ut dixi Clemẽte. V. Pontifice Rom. cum univerſis ille ordo Equitum, antea anno M.CCC.XI. in Concilio Viennenſi condemnatus, & neci deſtinatus fuiſſet. Nõ mitiorẽ lanienã, ſed multo atrociorẽ Amanus, excœcatus ambitione, odio, vindictaq; cupiditate machinatus eſt, parũq; abfuit, quin eã perfeciſſet, Ahaſvero Rege potentiſſimo imperante, ſicut in ſacris literis legimus. *Lib. Eſther. cap. 3.* Inſtinctu n. iſtius ambitioſiſſimi atq; inſolentiſſimi hominis omnes Iudæi una cũ uxorib. & liberis, in toto Ahaſveri (quẽ nõnulli Cambyſen filiũ Cyri, alij aũt, & rectius ut puto, Dariũ Hyſtaſpis, patrẽ Xerxis, fuiſſe autumant) regno centũ videlicet & viginti provincijs, degẽtes, quorũ fuit innumerabilis multitudo, uno die, is erat tertius decimus mẽſis duodecimi Adar, (qui ſorte peculiari ad hãc cædẽ electus fuerat, & in noſtrũ Februarium incidiſſet) juſſu Regis, doloſis & ſubreptitijs perſuaſionib. decepti, prætextu religionis & rebellionis crudeliter interfecti, & bona eorũ direpta fuiſſent, ni Deus reginã Eſther, quæ ẽt Ediſſa, Atoſſa, Ariſtona & Hadaſſã appellatur, excitaſſet, eaq; detectis falſis delationibus Amani, animũ Regis machinationib. doloſis & cruentis in auctorem, & omnes ſuos, verſus ad ſaniora conſilia pietate & prudentia ſua flexiſſet, & hac ratione ſuum populum ab exitio imminenti conſervaſſet.

Caput LXXXIV.

De nonnullorum neſanda vindictæ cupiditate.

CUM Roma per Picenum iter una cum ſodalib. facerem, tranſeundum nobis fuit oppidum hodie Terni appellatū, quod Veterib. Interamna Umbriæ fuit, ſitum in valle amœniſſima & fertiliſſima velut inter ramos Naris fluvij. Municipium vetus Romani populi fuiſſe plures antiquæ marmorum inſcriptiones demonſtrant, cujus, ni fallor, etiam Cicero, Livius, Plinius & alij ſæpius mentionem faciunt. Nam & aliam Interamnam ad Lirim fluvium in Latio, coloniam Romanorū olim fuiſſe, eamq; veteres Interamnā Lirinam appellaſſe, ad differentiā, municipij in Umbria ejuſdem nominis, de quo nunc loquimur, nonnulli ex recentioribus autoribus notarunt, inter quos eſt antiquitatis ſedulus indagator Pighius. In ingreſſu, ſupra portam hujus oppidi, in excelſa turri conſpeximus tabulam, in qua affixi erant, ut nobis primo intuitu videbatur, plures veſpertiliones, quod quum nobis inſolitum eſſet, & ambigeremus quid in tabula iſta, in tam conſpicuo loco potiſſimū, propoſitum eſſet, quidam ſciſcitantibus nobis retulit, quid paulo ante accidiſſet. Fuerunt inquit, in hoc oppido duæ nobiles familiæ, divitiis & clientelis potentes, quæ longo tempore capitales inimicitias inter ſeſe exercuere, ita ut hæc odia [illegible] hæreditaria, multique utrinque interfecti fuerint. Tandem una ex illis propter nimiam cupiditatem vindictæ, moræ impatiens cōſtituit, non unum atq; alterū ex adverſariis, per ſicarios, paulatim ex inſidiis è medio tollere: ſed uno impetu univerſam familiam adverſæ partis funditus delere. Convocarunt igitur ſub alio prætextu ex agro vicino ex clientelis ſuis magnam multitudinem hominum in oppidum, eosq; una cum ſuis ſicariis domeſticis, qui hodie Pravi vocantur, clam armis inſtruxerunt, juſſeruntque ut parati eſſent, ſigno dato ad aliquod egregium facinus perficiendum. Mox captata occaſione, nocte intempeſta eos armatos ad prætorium clam adduxerunt, & præfectum oppidi, nihil tale metuentem, in ſuam poteſtatem redegerunt, relictiſque aliquot, qui prætorium cuſtodirent, donec ſuam intentionem perfeciſſent, ne ſignum aliquod tumultus vigiles civibus dare poſſent, magno deinceps ſilentio ad ædes adverſariorum acceſſerunt, cæteriſque in angiportu ſubſiſtere juſſis, decem circiter ex eis Prætorem, vel-

ut

In Hercule Proditio.

ſuiſui domeſtici eo deduxerunt, eumque coegerunt, ut pro autoritate ſua ſibi patefieri ædes juberet, quaſi rem ſeriam cum familia adverſæ partis abſque mora tractaturus, cum hac interminatione, ni faceret, ſe illico ſica confoſſum iri. Prætor animadvertens in inſidias ſe delapſum & ſubito metu pene refactus, paruit, juſſitque aperiri januas ædium. Illi viſo Prætore, nullaſque inſidias ipſo præſente metuentes, portas omnes, alioqui bene munitas patefecerunt, eumque, cum facibus obviam progreſſi, honorifice exceperunt. Patefacto aditu Prætoreque in veſtibulo cuſtodibus adhibitis, relicto, mox reliqui ſubſidiarij omnes, ſigno dato, in ædes adverſæ factionis irruerunt, omneſque quos repererunt, mira crudelitate, & plane diabolico furore inſtigati, non habita ratione ætatis, aut ſexus interfecerunt, ita ut equis generoſioribus non parcerent. Peracto hoc ſcelere, Prætorem juſſerunt portas oppidi reſerare. Quod is attonitus pavore, & incertus de ſua ſalute, continuo fecit. Egreſſi igitur ſimul ex oppido, varia latibula quæſiverunt, nonnulli enim ex illis ſicarijs cautiores, portus maris vicinos petierũt, alij ad amicos fideliores diverterunt. Verum ut ille omnes, paucis exceptis, beneficio maris evaſerunt, ita hi evulgato rumore tam horrendæ carnificinæ, plerique perquiſiti & ex latibulis extracti, meritiſque ſupplicijs ſubjecti ſunt, poſt membratim diſſecti, eorum manus & pedes, in tabula, quam intrantes oppidũ ſupra portam in turri conſpexiſtis, affixi, oculis hominum ad terrendum alios facinoroſos expoſiti ſunt. Hi adusti ſole, propter altitudinem turris, inſcijs hujus tragœdiæ vel perrihiones videri poſſent. Nos audita hac horribili laniena, crudelitatem hanc & vindictæ cupiditatem deteſtati iter noſtrum proſecuti ſumus. Etſi autem hoc facinus deteſtandum, & immane fuit, tamen Iovianus Pontanus majorem, & plus quam belluinam libidinem quorundam recenſet. Etenim, utpote Chriſtianorum, meo judicio, longe ſuperat Locrẽſium Ethnicorum vindictam atrociſſimam, quam injuria affecti publica, de uxore & liberis Dionyſij iuni oris reſte Athenæo ſumpſerunt. Nam quum nudis miſeris eos ſævijſſent, tandẽ cõtumelia ſatiati, carnem ſub unguiũ digitis aculeis pungentes, interfecerunt: poſt oſſibus defunctorũ in mortario contuſis, & conſciſſa minutim carne reliqua, eos devoverunt, qui nõ aliquid inde guſtaſſent: deinde poſteaquam diras ſunt imprecati, carnes eas molis obtriverunt, ut ab ijs vorarentur, qui fruges aliquas ibi molebant, & quærebant: reliquias autem in mare demiſerunt. *Lib.11.c.19. in dipno.* Aviam meã Leonardam, inquit Iovianus, rariſſimi exempli matronam, non ſine multis lacrymis pueri audiebam referentem, quum inter. d gladiantes quaſdam inter ſe familias inimicitiæ ſummis exercerentur odijs, captum quempiam factione ex altera, cumque è veſtigio conciſum in minutiſſima etiam fruſta, moxque exemptum illi jecur, in prunis, candentiſſimiſque

que carbonibus, à factionis ejus principibus toſtum, per que buccellas minutim diſſectum inter cognatos ad id invitatos in jentaculum diſtributum. Quæ autem luporum tam anhelata rabies, aut ſævientis pro erepta prole tigridis hanc ipſam ſuperaverit? Allata etiã poſt deguſtationem tam execrabilem pocula, non ſine collecti cruoris aſpergine: cõgratulationes habitæ inter ſe, riſus, joci, leporeſq; cibũ ipſum condientes. Denique & diis ipſis propinatum, tantæ vindictæ fautoribus. Similem hiſtoriam de Trincio Umbro idem refert Conradus Trincius, inquit, qui Fulgineæ in Vmbria imperitavit, cæſo Nicolao ejus fratre à præfecto arcis Nucerinæ, ob adulterij ſuſpicionem, præfectum ipſum ita expugnare aggreſſus eſt, ut ille, amiſſa tandem omni ſpe evadendi, interfectis prius uxore & liberis, ſeſe è ſumma turri dejecerit, ne vivus in Conradi poteſtatem perveniret. Itaque Conradus deceptus opportunitate in vivum illum ſæviendi, quotquot familiares, cognatos, amicos, notos, quiq; cum illo conſuetudinem exercuiſſent aliquam, captos cruciatoſque ad excarnificationem, ad ultimum comminui in fruſta exenterariq; imperavit, ac per ſentes, maximeq; frequentium viarum ſepes ac margines eorum viſcera inteſtinaq; ſuſpendi ac paſſim diſpergi, ut neque aut vindictam appellare hanc poſſis, aut punitionem. Hæc Pontanus. Leander quoq; in ſua deſcriptione Italiæ recẽſet hiſtoriã, quæ ſuo tẽpore accidit ſane memorabilẽ, tum propter crudelitatẽ belluinã tum pœnam tyrãnidis. Altobellus quidam civis Tudertinus, patriæ ſuæ, neſcio qua de cauſa, bellũ intulit, eamq; occupavit. Quum autem in cives ſuos mira crudelitate nõ ſolum aliquantiſper ſæviiſſet, ſed vicina oppida & ditionem excurſionib. hoſtilibus & rapinis afflixiſſet, tandem ab exercitu pontificio profligatus & captus eſt. Mox in publico loco nudus tabulæ affixus, ut omnes quos læſiſſet, de eo vindictam ſumere poſſent. Accurrerunt igitur matres, quæ ab eo liberis orbatæ eſſent, ſicut rabioſæ feræ, ex quibus nonnullæ dentibus ejus corpus dilaniarunt, aliæ aliis modis eum ſauciaverunt. Patres quoque & amici eorum, qui ab eo interfecti erant, oculos, cor, & alia membra extraxerunt, nihilq; omiſerunt, quo cruciatus ejus augeretur. Verum ille magna obſtinatione omnia conſtanter tulit, affirmans nihil novi ſibi accidere, ſe enim [illegible] ſtud ſupplicium animo ſuo jampridem con[illegible]. Tandem mortuo illo, erga cadaver nihilominus ſævitum eſt, [illegible] liceum, in minutas partes & ad pondus ſicut [illegible] in macello ſolent, divendendum eſt iis, qui nondum ſatis [illegible], ut quod reliquum eſſet, devorarent. Res ſane [illegible] merito magis viſu nefanda, [illegible] eſſe carnem hum[illegible] manducatam ad ſatiandum animum vindictæ cupidum, &c. Atro[illegible]ma hæc ſunt: ſed in libro [illegible]o,

Cap. 18. cujus titulus eſt: *Traité preparatè al' apologie pour Herodote*, [illegible] auror

multo

multo atrocius vindictæ exemplum de Italo quodam, quale vix credi poteſt hominem cogitaſſe, multo minus exuta omni humanitate perfeciſſe. Deus enim, ut Lactantius docet, qui cæteris animantibus ſapientiam non dedit, naturalibus ea munimentis ab incurſu & periculo tutiora generavit. Hominem vero, quia nudum fragilemque formavit, ut eum ſapientia potius inſtrueret, dedit ei præter cætera hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraque omnia pericula & accipiat, & præſtet auxilium. Summum igitur hominum inter ſe vinculum eſt, humanitas: quod qui diſruperit, nefarius & parricida exiſtimãdus eſt. Et capite, ſeq. Cõſervanda eſt humanitas, ſi homines recte dici velimus. Id autem ipſum conſervare humanitatem, quid aliud eſt, quã diligere hominem, quia homo ſit, & idem quod nos ſumus? Diſcordia igitur atq; diſſenſio non eſt ſecundum hominis rationem. Verumq; eſt illud Ciceronis, quod ait, hominem naturæ obedientem homini nocere non poſſe, ergo ſi nocere homini contra naturam eſt: prodeſſe igitur homini ſecundum naturam ſit, neceſſe eſt. Quod qui non facit, hominis ſe appellatione diſpoliat, quia humanitatis officiũ eſt, neceſſitati hominis ac periculo ſubvenire. Verum ne præter conſuetudinem longius digrediamur à propoſito, audiamus hiſtoriam omnium crudeliſſimam quã plane omiſiſſem, ſi non antea edita fuiſſet, & ignota amplius non cenſeretur. Non enim ignoro, tametſi vere omnia in hiſtoria conſcribenda ſint, aliqua tamen nimis ſcelerata, quæ exemplo ſuo nocere magis, quam prodeſſe poſſint, præſertim juniorib. & imperitis, omitti longe ſatius ac utilius eſſe: verum confido, ejus lectionem non plus incõmodi allaturã, quam utilitatis, in dehortando ab ijſdem ſceleribus, cum præſertim, ut Iulius Capitolinus vult, ea in hiſtoria poni debeant, quæ aut fugienda ſint, aut ſequenda. Vel ut Ælianus, eſſe nonnulla memoriæ prodenda, non ut ad imitationẽ eorum inducamur, ſed ut fugere & declinare poſſimus. Ob eam cauſam eandem hiſtoriã Iohannes Bodinus (qui alioqui valde cautus in recenſendis ijs, quæ reticenda eſſent, deprehenditur, & Wierũ maxime reprehendit, quod omnia licentia & libertate in ſuis libris de præſtigijs uſus fuerit) in ſuam dæmonomaniam inſeruit, quam etiam in ſuo libro de repub. repetit. Italum (vel ut Bodinus, Mediolanenſem) quendam, ait autor ille Apologiæ, odia ſua erga alium ſuum paulo ante familiarem, decem integros annos aluiſſe, & toto hoc tempore multiplices quæſiviſſe occaſiones, quomodo cupiditatem ſuam nefariam vindictæ expleret. Tandem fruſtratum ſua ſpe, humili geſtu & blanditiis ſimulaſſe ſe plane reconciliatum ſuo adverſario, qui perſuaſus ab illo, abſque metu cum eo (immemor præcepti Siracidæ, qui vetat, inimico fidem unquam habendam, ut enim, inquit, æs contrahit ſitum, ita & pravitas ipſius, atq; ubi abjecerit ſe & dimiſſus incedet, ibi adverte ani-

In vita Gordianorum.

Lib. 4. cap. 1.

ingentem molem corporis ex ejus lecto, qui, quum ferreus eſſet, novem cubitos longitudinis habuit. Sic Iſraelitæ, ut eorum exploratores retulerunt, *Geneſ. 6.* collati cum Anachim locuſtæ videbantur. Cæterum quod dicitur, ex filiis Dei, id eſt, piorum Patriarcharũ, & filiabus hominum, id eſt, ex impia poſteritate Caini, natos fuiſſe gigantes, ut vulgata verſio habet, hi in Hebræa lingua Nephilim vocantur, quæ vox perinde ſonat, ac ſi dicas: apoſtatas vel defectores, qui à Deo & ſancta patrum traditione, Eccleſiaque Dei vera deficientes, & corruptiſſimis ſuis obſequentes affectibus, nefanda quævis patrare contra Deum & omnem æquitatem auſi ſunt facinora. Vt enim uxores impiæ maritos ſuos à pietate ad impietatem abſtraxerunt, ita & liberos *In epitome temporum.* impia educatione prorſus corruperunt, ut hi tandem nulla amplius religionem habuerint. Hæc pie & accurate obſervavit Bullingerus. Apud Eth- *In Lib. Iudi.* nicos quoque, ut idem Martyr ex Philoſtrato aliiſque collegit, miranda, & *Lib. 15. de civitate Dei. cap. 9.* quæ fidem quorundam opinione vincant, legimus. Viſum ſcil. Gigantis cujuſdam cadaver XXX. cubitorum, alterum XXII. & aliud quoddam XII. Et Auguſtinus dicit, ſe vidiſſe in littore Vticenſi molarem dentem adeo magnum, ut diſſectus ad formam & magnitudinem uſitatorum noſtra ætate *Lib. 12. Æneid.* dentium, centuplo major facile iudicari potuerit. Ibi etiam talia fuiſſe antiquitus permulta hominum corpora, ex Virgilij carminibus demonſtrat, ubi Turnum induxit è terra ſaxum adeo ingens ſuſtuliſſe, ac in Æneam vibraſſe, ut:

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Iliad 6. Quem locum ex Homero expreſſit. Plinius quoque ait in Creta dum terræ- *Lib. 7.* motu quidam mons diſcum[illegible]eretur, cadaver quadraginta ſex cubitorum ſtans fuiſſe repertum, quod alij Orionis, alij Cethi fuiſſe crediderunt. Ore- *Cap. 23.* ſtis etiam corpus, oraculi juſſu effoſſum cubitorum ſeptem fuiſſe hiſtorici tradunt. Auguſtinus autem libro modo adducto hanc reddit cauſſam, Deũ quoſdam interdum homines tam vaſtis corporibus naſci voluiſſe, ut nobis videlicet teſtatũ relinqueretur, tam pulchritudinem corporum, quam etiã ſtaturæ magnitudinem vireſq; carnis non eſſe in bonis præcipuis ponenda cum ea non minus impijs, quam pijs ſint communia. Cæterum Gigantes non fuiſſe adjutos immani ſtatura quicquam ad ſalutem, teſtatur Baruch *Cap. 3.* Propheta. Vbi ſunt Gigantes, inquit, à ſeculo viri famoſi, bellorum periti, non hos elegit Dominus, neq; viam illis ſcientiæ dedit, ſed interierunt, quia non habuerunt ſapientiam. Et habemus multa in ſacris literis paſſim exempla, Gigantes fretos ꝓprio robore & viribus, nec non & pulchritudine atq; amplitudine immanium corporum, propter ſuperbiam, faſtum & violentiam à Deo rejectos & extirpatos fuiſſe. Hoc etiam Poeta olim innuere volue-

voluerunt, ubi finxerunt Cyclopes, Titanas, alioſque Gigantes ad Phlegram, ob bellum ſuperis illatum Iovis fulminibus extinctos. Reliqua & non vulgaria, ut paulo ante diximus, ſtudioſus lector ex Fazello & Caſſione petere poterit.

Caput LXXXIII.

Veſper Siculus, & de alijs lanienis improviſis.

Regnante Carolo Andegavienſi, poſt natum Chriſtum Anno M.CC.LXXXI. in utraque Sicilia, ejus milites præſidiarii, Galli omnes, propter ipſorum, ut fertur, libidinem & rapinas Siculis ita exoſi fuerunt facti, ut nihil aliud cogitarent, quam quo pacto ſeſe vindicare & jugum ipſorum à cervicibus excutere poſſent. In hac re præ cæteris ſtrenuus ſeduluſque fuit Iohannes à Prochyta, vir nobilis, & qui Manfredo Rege, Dominus ejus inſulæ fuerat, ut Paulus Æmilius, vel ut Collenucius vult, Regis Manfredi Medicus, & ab eo Procula appellatur. Hic quum ejus uxorem Galli, ut Petrarcha refert, violaſſent, vel ut Paradinus ſcribit, mortuo Manfredo Rege à Carolo ejus ſucceſſiſſe, dignitatibus ſuis privatus eſſet, ira & vindictæ cupiditate inſtigatus, nec non fretus benignitate & familiaritate præcipuorum & nobilium virorum in Sicilia, eorundem ope & auxilio mirifica conſilia agitare cœpit, quibus Gallos illos irretire, & in inſidias præcipitare, imo ipſorũ nomen funditus extirpare poſſet. Ob hanc cauſſam primo profectus eſt Conſtantinopolin ad Imp. Michaelem Palæologum, eiq; conatus & inſidias Caroli cõtra ipſum, vel fictas, vel veras indicavit, donec perſuaſus fuit, omnes ejus amicos eo ſpectare, qua ratione Græcorum animos ab Imperatore, vel abalienare, vel ſeditionem aliquam contra illum excitare poſſet. His veluti fundamentis jactis, ad Petrum Regem Aragoniæ in Cataloniã ſe contulit, huic erat nupta Conſtantia, ſoror Regis Manfredi, eiq; detexit quod moliretur contra Gallos, promittens ſimul cõmuni nomine Siculorum, ſi res proſpere ſuccederet eum ad regni Siciliæ moderamen unanimi conſenſu procerum, vocaturum iri, cum præſertim ejus conjux hæres legitima, & non promiſſori adeſſet. Omnibus autem illis non contentus, ſemel atq; iterum Romam ad Papam Nicolaum III. venit, cui multis rationibus ſuaſit, ut promitteret, ſi Galli ex Sicilia expellerentur, vel dederentur, ſe Regi Petro, nomine

Lib. 7. de rebus geſtis Francor.

conjugis ſuæ [illegible] regni Siciliæ conceſſurum. Iſta omnia ipſe indutus cucullo & habitu monachali, ut ſub ficta religione tutior, hinc inde facilius [illegible] poſſet, tanta taciturnitate, & occulta calliditate, & quidem o[illegible] menſibus peracta ſunt, ut deinceps omnibus mirum atque incredibile fuerit, qua ratione tam ardua & difficilia conſilia inter tot & diverſos homines, variaſq; nationes, agitata, tamdiu ſuppreſſa fuerint, & non emanarint. Teſſera autem, vel ſymbolum hujus cruentæ tragœdiæ fuit. Quando ipſo die, vel ut alij volunt, tertia feria Paſchatis, hora pomeridiana ſolita ſignum campanis ad veſpertinas preces (ſicut ſingulis, præſertim dieb. feſtis majori ſolennitate conſuetum eſt) daretur, confeſtim omnes qui arma ferre poſſent, facto uno [illegible] impetu, conjunctis virib. concurrere debere in toto regno Siciliæ, ad cædendos Gallos. Dato conſcijs hoc ſigno, deſtinata hora, tota Sicilia ſubito & velut uno momento in diverſis locis conclamatum fuit ad arma, & Galli improviſa re, & tam celeberrimo feſto pleriq; inermes, ex omnib. inſulæ angulis concurſu multitudinis efferatæ extracti, ita oppreſſi, & ad unum omnes occiſi ſunt, ut fœminis etiam gravidis, & infantibus (ne reliquiæ Gallorum, vel ut Hebræorum proverbium, eſt, ne mingens ad parietem ſupereſſet) non parceretur. Tradunt autem autores, Siculos in illa laniena tam avidos ſanguinis Gallici fuiſſe, ut ex tot millibus) Fulgoſius enim ſcribit VIII. millia Gallorum militum interfecta fuiſſe) non habita ratione ſexus, aut ætatis, ne unus quidem evaſerit, præter paucos, qui in munita arce Sperlinga ſe tutati ſunt, qui tamen omnes paulo poſt deficiente commeatu, obſeſſis omnibus itineribus, inedia perierunt. Ob eam rem poſtea, quaſi notæ nomine ſupra portam inſculptum eſſe ferunt:

Quod Siculis placuit ſolum Sperlinga negavit

De reb. Sicu poſterior. decad. lib 8. Scribit autem Fazellus ſuo tempore Panormi in æde divorum Coſmæ & Damiani, aliiſque vicinis ſacellis, ex hac cæde Francorum cadaverum obſidiumq; congeries, ſtruesque maximas extitiſſe. Is nuncius Romam ad Carolum delatus ejus animum mirifice turbavit, unde vocem illam protulit, *Lib. 3. annal. Francor.* quam Ricordanus, & Franciſcus Melaſpinus illius ætatis hiſtorici, ſicut à Papirio Maſſono citantur, memoriæ mandarunt: QUANDO FORTUNAM MIHI ADVERSAM ESSE VIS DEUS, FACITO UT SENSIM AMITTAM, QUÆ BREVI TEMPORIS SPACIO PARTA SUNT. Hoc etiam illi accidit. Etenim, licet omnes & extremos conatus adhiberet: tamẽ neq; ſuis neq; alienis viribus Siciliā recuperare potuit, fortunam indies magis magisq; adverſam expertus, quæ ubi alumnos ſemel deſeruit, nullis artibus revocari conſuevit. Fuit autem alioquin Carolus, vir non acri modo ingenio ad prudenter [illegible]ndum, ſed etiam ea quæ decreviſſet, ſtrenue exequebatur, & [illegible]gore, præ-

præſtantique ſapientia majores ſuos longo intervallo ſuperabat. Paulus autem Æmilius eandem hiſtoriam ita recenſet: Rei nefariæ conjuratio, anno ejus ſeculi octogeſimo primo ſanctis diebus facta, ſanctiſſimo omnium anni tempore ſcelus admiſſum: Dies Domino reſurgenti feſtus, cum ex templorum turribus campanæ ſonitu conſuetudine quotidiana ſignum ad veſpertinos hymnos daretur, ater funeſtuſque Francis factus. Tota inſula cædes inermium, nihil timentium, incautorumque Francorum uno temporis veſtigio fœde facta. Paulo poſt inquit. Defectio Siculorum, ut frequentior fama prodit, à me cómemorata eſt: ſed ſunt non contemnendi autores conſternationis initium à Panormitanis ortum: cum die ſanctæ reſurrectionis ad templum, quod ad montem Regium, tertio à Panormo lapide abeſt, religionis cauſa, promiſcue côveniretur. Francos per cauſam ſcrutandi, ſi quis cum telo eſſet, etiam matronas virgineſque excutere licentiuſq; pertentare ſinus, tractareque cœpiſſe. Ea ex re ira viris mota, primum lapidationem factam: mox ex urbe arma correpta & Francos cæſos. Hac continuo fama Siciliam totam pervagante, à nullo Franco uſqam temperatum. Quum ad Pontificem de hac conſternatione ageretur, a Panormitanis miſſos ad eum viros ſanctos, qui ad pedes illius ſtrati, velut pro ara hoſtiaque Chriſtum agnum Dei ſalutantes, illa etiam ex altaris myſteriis verba ſupplices effatentur: *Qui tollis peccata mũdi, miſerere noſtri*, iterum: *Qui tollis peccata mundi miſerere noſtri*. Tertium: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri, da nobis pacem.* Pontificem reſpondiſſe, Panormitanos agere, quod Iudæi feciſſent, qui quũ Chriſtum pulſarent, eundem Regem Iudæorum ſalutabant: rehoſtes, ſando ſalvere jubentes. Hæc Æmilius. Igitur expulſis & deletis ex univerſa Sicilia, (quæ auctore Thucydide, in circuitu patet, quantum navis magna poſſit obire intra dies octo, & à continenti diſtat, circiter viginti ſtadijs) hoc crudeli to aſtu Gallis univerſis. Petro Aragoniæ Regi ejuſque conjugi Conſtantiæ, utpote legitimæ hæredi regnum Siciliæ reſtitutum eſt. Hinc ortum eſt proverbium de veſperis Siculis, quod paſſim nunc in ore eſt, propter *Matinees Pariſiennes*, ſicut Gallice vocantur, in quibus aliis tamen de cauſis, tantum Chriſtiani ſanguinis, ab iis qui Chriſtianiſſimi perhiberi volunt, effuſum eſt, ut paſſim rivuli eius in plateis fluerent. Quin imo tamdiu in utrumque ſexum ſævitum eſt, quoad publica & nobiliſſima flumina repleta cadaveribus & atrata ſanguine conſpecta ſint, ita ut accolis etiam longe diſſitis, uſus aquæ ad potum aliaſque res neceſſarias, nec non & eſus piſcium humana carne ſaginatorum, magna cum execratione crudelitatis, & inauditæ carnificinæ, aliquantiſper exoſus & inutilis fuerit. Agathias tradit olim Francos à Narſete ita in prælio ad internecionem uſque cæſos eſſe, ut circa Capuam campi cruore & lanie inundarint, & proximum flumen exceſ-

 ſerit

ſerit ripas, quia ultra quam ferre poſſet hoſtium cadaveribus repleretur. Ideoque ibi in Caſilini fluminis ripa talem inſcriptionem in lapide factam eſſe: AQUAS CASILINI FLUMINIS MORTUIS GRAVATAS SUSCEPIT TYRRHENI MARIS LITTUS. QUANDO FRANCORUM GENTEM OCCIDIT AUSONIUS ENSIS, UBI MISERO HÆC GESSIT MOREM BULTINO. FELIX ETIAM ISTE FLUCTUS ET ERIT BARBARICO PRO TROPHÆO DIUTINE FRUCTANS SANGUINEM. Hæc autem cædes in juſta acie contigit Francis ab externo hoſte, ideoque trophæum victoribus ſicut & olim, teſte Thucydide, & deinceps uſitatum fuit, ſtatuere pro libito licuit. Verum recens lanena Lutetiana, & alibi paſſim in toto regno Galliæ, cujus mentionem fecimus ſub prætextu nuptiarum, & quidem in eos qui ab omni fraude inſidiiſque fidentes ſolenni fidei regiæ, in lectis ſecuri quieſcebant (ſiquidem verum eſt proverbium Gallicũ: *Qu'il aiſe a tromper qui a nul mal ne penſe.* unde experiẽtia teſtatur, ꝙ nemo celerius opprimatur, quam qui nihil timet; & frequentiſſimũ initium calamitatis ſit ſecuritas,) perpetrata eſt: & ab iis, qui veluti ſibi-ipſis dextram ſuam ſiniſtra abſciderunt. Non ſecus ac olim Macedoniæ accidit. Ea enim ut Iuſtin. deplorat, in duas partes diſcurrentibus ducib. in ſua viſcera armabatur, ferrumq; ab hoſtili bello in civilem ſanguinem vertebat exemplo furentium manus ac membra ſua ipſo cæſura. O rem cum viſu crudelem, tum auditu nefariam! cujus labem nullus Oceanus poſſit eluere. Simili aliquod propemodum Veſperis Siculis accidit olim, ut veteres hiſtorias recentioribus conferamus, cum aſtu Mithridatis (vel ut Goltzius vult, Mithradatis) multa millia Romanorum in Aſia ex improviſo, diverſis in locis ſimul necata eſſent, hic teſte Appiano Alexandrino, Eupator Dionyſius, cognominabatur. Miſit enim literas ad urbes regio ſigillo munitas: juſſiſque [illegible] ne qui re præcognita ſibi caverent. Præmia inſuper non ipſis tantum [illegible] bus, ſed & populis apud quos cæderentur, pro numero cæſorum propoſuit; contraque magnas pœnas cominatus eſt iis, quæ illis pepercifſet. Eodem modo teſte Herodiano, Parthis improviſa clades ab Antonino Caracalla ſub prætextu nuptiarum, dum immemor jurisjurandi præſtiti, eos inermes & ſecuros, utpote novum ſponſum excipientes, cum parato exercitu invaderet, magna contra ipſum indignatione & deteſtatione perjurii, accidit. Qui etiam non quieverunt, donec collectis viribus, recuperatis captivis & rebus ademptis, Romanos ad iniquas pacis conditiones adigerent. Sed recentior eſt inopinata & miſerabilis cædes & exitium Equitum & ordinis univerſi Templariorum, qui licet hæreſeos, averſæ libidinis, contemptæ crucis, læſæ Majeſtatis, aliorumque nefandorum criminum & flagitiorum accuſarentur, quæ à Gaguino recenſentur: tamen eos Regem Philippum Pulchrum, falſis aulicorum perſuaſio-

Lib. 13.

Florus in Epitome ſuper LXXXVIII. librum Livii & Suidas in hiſtoriis.

Lib. 7. c. 5. hiſt. Franc.

ſuaſionibus, & ſpe lucri, fictiſque criminationibus inſtigante Clemente V. Pontifice Romano, inductum, inſontes accuſaſſe, & ſupplicium de illis ſumpſiſſe, plerique tradunt. Inter hos Papirius Maſſonus ſuam narrationem de hac re ita concludit: Quid hic lectores dicturi ſunt? Regem illum certe impiũ, pontificem inclementem fateantur neceſſe eſt, mitiorem n. ſententiam dicere non poſſint. Paulus Æmilius autem, ubi hujus rei mentionem facit. *Lib. 8. de reb. geſtis Franc.* Sunt non obſcuri autores, inquit, Iacobũ Burgundionem ordinis principem quum productus ad ſupplicium; circumfuſa ingenti multitudine, dum pyra extruitur, ſtaret, propoſita vitæ ſpe ac impunitate, ſi quæ in cuſtodia falſus de ſe ſuisq; eſſet, nunc quoq; confeſſus veniam publice peteret, hujuſmodi " verba feciſſe. Ego nunc ſupremis rebus meis, quum locum mendacio dari " nefas ſit, ex animo vereq; fateor, me ingens in me meoſq; ſcelus cõſciſſe, ul- " timaq; ſupplicia cum ſummo cruciatu promeritũ, qui in gratiam, quorum " minime decuit, dulcedineque vitæ, flagitia impia ſceleraque ad tormenta e- " mentitus ſum in ordinem meum de religione Chriſtiana optime meritũ. " Nec mihi nunc vita opus eſt precaria, & novo ſuper vetus mendacio reten- " ta. Exin rogo impoſitum, ac admoto paulatim igne primoribus pedibus, ad exprimendam ſcelerum confeſſionem, ne tunc quidem, quum reliquo corpore depaſto vitalia fœdo nidore torrerentur, ab hujus orationis conſtantia deſciviſſe, aut mutatæ mentis ullam ſignificationẽ præbuiſſe, neq; ipſum neq; duos cum ipſo ſupplicio affectos nobiliſſimos ejꝰ ordinis viros quorũ alter eſſet Delphini Allobrogis frater. Factu hoc aſt, ut dixi Clemẽte. V. Pontifice Rom. cum univerſis ille ordo Equitum, antea anno M.CCC.XI. in Concilio Viennenſi condemnatus, & neci deſtinatus fuiſſet. Nõ mitiorẽ lanienã, ſed multo atrociorẽ Amanus, excœcatus ambitione, odio, vindictaq; cupiditate machinatus eſt, parũq; abfuit, quin eã perfeciſſet, Ahaſvero Rege po- *Lib. Eſther. cap. 3.* tentiſſimo imperante, ſicut in ſacris literis legimus. Inſtinctu n. iſtius ambitioſiſſimi atq; inſolentiſſimi hominis omnes Iudæi una cũ uxorib. & liberis, in toto Ahaſveri (quẽ nõnulli Cambyſen filiũ Cyri, alij aũt, & rectius ut puto, Dariũ Hyſtaſpis, patrẽ Xerxis, fuiſſe autumant) regno centũ videlicet & viginti provincijs, degẽtes, quorũ fuit innumerabilis multitudo, uno die, is erat tertius decimus mẽſis duodecimi Adar; (qui forte peculiari ad hãc cædẽ electus fuerat, & in noſtrũ Februarium incidiſſet) juſſu Regis, doloſis & ſubreptitijs perſuaſionib. decepti, prætextu religionis & rebellionis crudeliter interfecti, & bona eorũ direpta fuiſſent, ni Deus reginã Eſther, quæ ẽt Ediſſa, Atoſſa, Ariſtona & Hadaſſa appellatur, excitaſſet, eaq; detectis falſis delationibus Amani, animũ Regis machinationib. doloſis & cruentis in auctorem, & omnes ſuos, verſus ad ſaniora conſilia pietate & prudentia ſua flexiſſet, & hac ratione ſuum populum ab exitio imminenti conſervaſſet.

Caput LXXXIV.

De nonnullorum neſanda vindictæ cupiditate.

In Herculo Proditio.

Cum Roma per Picenum iter una cum ſodalib. facerem, tranſeundum nobis fuit oppidum hodie Terni appellatū, quod Veterib. Interamna Umbriæ fuit, ſitum in valle amœniſſima & fertiliſſima velut inter ramos Naris fluvij. Municipium vetus Romani populi fuiſſe plures antiquæ marmorum inſcriptiones demonſtrant, cujus, ni fallor, etiam Cicero Livius, Plinius & alij ſæpius mentionem faciunt. Nam & aliam Interamnam ad Lirim fluvium in Latio, coloniam Romanorū olim fuiſſe, eamq; veteres Interamnā Lirinam appellaſſe, ad differentiā, municipij in Umbria ejuſdem nominis, de quo nunc loquimur, nonnulli ex recentioribus autoribus notarunt, inter quos eſt antiquitatis ſedulus indagator Pighius. In ingreſſu, ſupra portam hujus oppidi, in excelſa turri conſpeximus tabulam, in qua affixi erant, ut nobis primo intuitu videbatur, plures veſpertiliones, quod quum nobis inſolitum eſſet, & ambigeremus quid in tabula iſta, in tam conſpicuo loco potiſſimū, propoſitum eſſet, quidam ſciſcitantibus nobis retulit, quid paulo ante accidiſſet. Fuerunt inquit, in hoc oppido duæ nobiles familiæ, divitijs & clientelis potentes, quæ longo tempore capitales inimicitias inter ſeſe exercuere, ita ut hæc odia illis hæreditaria, multique utrinque interfecti fuerint. Tandem una ex illis propter nimiam cupiditatem vindictæ, moræ impatiens cōſtituit, non unum atq; alterū ex adverſarijs, per ſicarios, paulatim ex inſidiis è medio tollere: ſed uno impetu univerſam familiam adverſæ partis funditus delere. Convocarunt igitur ſub alio prætextu ex agro vicino ex clientelis ſuis magnam multitudinem hominum in oppidum, eoſq; una cum ſuis ſicariis domeſticis, qui hodie Pravi vocantur, clam armis inſtruxerunt, juſſeruntq; ut parati eſſent, ſigno dato ad aliquod egregium facinus perficiendum. Mox captata occaſione, nocte intempeſta eos armatos ad prætorium clam adduxerunt, & præfectum oppidi, nihil tale metuentem, in ſuam poteſtatem redegerunt, relictiſque aliquot, qui prætorium cuſtodirent, donec ſuam intentionem perfeciſſent, ne ſignum aliquod tumultus vigiles civibus dare poſſent, magno deinceps ſilentio ad ædes adverſariorum acceſſerunt, cæteriſque in angiportu ſubſiſtere juſſis, decem circiter ex cis Prætorem, veluti

[illegible] ſui domeſtici eo deduxerunt, eumque coegerunt, ut pro autoritate ſua [illegible] ædes juberet, quaſi rem ſeriam cum familia adverſæ partis [illegible] mora tractaturus, cum hac interminatione, ni faceret, ſe illico [illegible] confoſſum iri. Prætor animadvertens in inſidias ſe delapſum & ſubito metu [illegible] retactus, paruit, juſſitque aperiri januas ædium. Illi viſo Prætore, nullaſque inſidias ipſo præſente metuentes, portas omnes, alioquin bene munitas patefecerunt, eumque, cum facibus obviam progreſſi, honorifice exceperunt. Patefacto aditu, Prætoreque in veſtibulo, cuſtodibus adhibitis, relicto, mox reliqui ſubſidiarij omnes, ſigno dato, in ædes adverſæ factionis irruerunt, omneſque quos repererunt, mira crudelitate, & plane diabolico furore inſtigati, non habita ratione ætatis, aut ſexus interfecerunt, ita ut equis generoſioribus non parcerent. Peracto hoc ſcelere, Prætorem juſſerunt portas oppidi reſerare. Quod is attonitus pavore, & incertus de ſua ſalute, continuo fecit. Egreſſi igitur ſimul ex oppido, varia latibula quæſiverunt, nonnulli enim ex illis ſicarijs cautiores, portus maris vicinos petierũt, alij ad amicos fideliores diverterunt. Verum ut ille omnes, pauci ex eps, beneficio maris evaſerunt, ita hi evulgato rumore jam horrendæ carnificinæ, plerique perquiſiti & ex latibulis extracti, meritiſque ſupplicijs ſubjecti ſunt, poſt membratim diſſecti, eorum manus & pedes, in tabula, quam intrantes oppidũ ſupra portam in turri conſpexiſtis, affixi, oculis hominum ad terrendum alios facinoroſos expoſiti ſunt. Hi aduſti ſole, propter altitudinem turris, inſcijs hujus tragœdiæ veſpertiliones videri poſſent. Nos audita hac horribili laniena, crudelitatem hanc & vindictæ cupiditatem deteſtati, iter noſtrum proſecuti ſumus. Etſi autem hoc facinus deteſtandum, & immane fuit, tamen Iovianus Pontanus majorem, & plus quam belluinam rabiem quorundam recenſet. Etenim, utpote Chriſtianorum, meo judicio, longe ſuperat Locrẽſium Ethnicorum vindictam atrociſſimam, quam inju[illegible] affecti publica, de uxore & liberis Dionyſij tyranni, teſte Athenæo ſumpſerunt. Nam quum [illegible] eos ſævijſſent; tandẽ contumelia ſatiati, [illegible] ſub manuũ digitis acubus pungentes, interfecerunt; poſt oſſibus defunctorũ in mortario contuſis, & concisis minutim carne reliqua, eos devoverunt, qui nõ aliquid inde guſtaſſent. deinde poſteaquam diras ſunt imprecati, carnes eas molis obtriverunt, ut ab iis vorarentur, qui fruges alimenta ſibi molebant, & quærebant: reliquias autem in mare demiſerunt. Aviam meã Leonardam, inquit Iovianus, rariſſimi exempli matronam, non ſine multis lacrymis puer audiebam referentem, quum inter digladiantes quaſdam inter ſe familias inimicitiæ ſummis exercerentur odijs, captum quempiam factione ex altera, eumque e veſtigio conciſum in minutiſſima etiam fruſta, moxque exemptum illi jecur, in prunis, candentiſſimiſque

Lib. 11. c. 19. in dipno.

que carbonibus, à factionis ejus principibus toſtum, perque buccellas minutim diſſectum inter cognatos ad id invitatos in jentaculum diſtributum, Quæ autem luporum tam anhelata rabies, aut ſævientis pro erepta prole tigridis hanc ipſam ſuperaverit? Allata etiã poſt deguſtationem tam execrabilem pocula, non ſine collecti cruoris aſpergine: cõgratulationes habitæ inter ſe, riſus, joci, leporeſq; cibũ ipſum condientes. Denique & diis ipſis propinatum, tantæ vindictæ fautoribus. Similem hiſtoriam de Trincio Umbro idem refert Conradus Trincius, inquit, qui Fulgineæ in Vmbria imperitavit, cæſo Nicolao ejus fratre à præfecto arcis Nucerinæ, ob adulterij ſuſpicionem, præfectum ipſum ita expugnare aggreſſus eſt, ut ille, amiſſà tandem omni ſpe evadendi, interfectis prius uxore & liberis, ſeſe è ſumma turri dejecerit, ne vivus in Conradi poteſtatem perveniret. Itaque Conradus deceptus opportunitate in vivum illum ſæviendi, quotquot familiares, cognatos, amicos, notos, quiq; cum illo conſuetudinem exercuiſſent aliquam, captos cruciatoſque ad excarnificationem, ad ultimum comminui in fruſta exenteratiq; imperavit, ac per ſentes, maximeq; frequentium viarum ſepes ac margines eorum viſcera inteſtinaq; ſuſpendi ac paſſim diſpergi, ut neque aut vindictam appellare hanc poſſis, aut punitionem. Hæc Pontanus. Leander quoq; in ſua deſcriptione Italiæ recẽſet hiſtoriã, quæ ſuo tẽpore accidit ſane memorabilẽ, tum propter crudelitatẽ belluinã tum pœnam tyrãnidis. Altobellus quidam civis Tuderrinus, patriæ ſuæ, neſcio qua de cauſa, bellũ intulit, eamq; occupavit. Quum autem in cives ſuos mira crudelitate nõ ſolum aliquantiſper ſæviiſſet, ſed vicina oppida & ditionem excurſionib. hoſtilibus & rapinis afflixiſſet, tandem ab exercitu pontificio profligatus & captus eſt. Mox in publico loco nudus tabulæ affixus, ut omnes quos læſiſſet, de eo vindictam ſumere poſſent. Accurrerunt igitur matres, quæ ab eo liberis orbatæ eſſent, ſicut rabioſæ feræ, ex quibus nonnullæ dentibus ejus corpus dilaniarunt, aliæ aliis modis eum ſauciaverunt. Patres quoque & amici eorum, qui ab eo interfecti erant, oculos, cor, & alia membra extraxerunt, nihilq; omiſerunt, quo cruciatus ejus augeretur. Verum ille magna obſtinatione omnia conſtanter tulit, affirmans nihil novi ſibi accidere, ſe enim iſtud ſupplicium animo ſuo jampridem concepiſſe. Tandem mortuo illo, erga cadaver nihilominus ſævitum eſt, diſſectum enim ita lacerum, in minutas partes & ad pondus, ſicut aliæ carnes in macello ſolent, divenditum eſt iis, qui nondum ſatis vindictæ de eo ſumpſiſſent, ut quod reliquum eſſet devorarent. Res ſane auditu horrenda, multo magis viſu nefanda, emptam eſſe carnem humanam ab [illegible] commandicatam ad ſatiandum animum vindictæ cupidum, &c. Atrociſſima hæc ſunt: ſed in libro Gallico,

Cap. 18. cujus titulus eſt: *Traitte preparate al' apologie pour Herodote*, recenſet autor multo

multo atrocius vindictæ exemplum de Italo quodam, quale vix credi poteſt hominem cogitaſſe, multo minus exuta omni humanitate perfeciſſe. Deus enim, ut Lactantius docet, qui cæteris animantibus ſapientiam non dedit, naturalibus ea munimentis ab incurſu & periculo tutiora generavit. Hominem vero, quia nudum fragilemque formavit, ut eum ſapientia potius inſtrueret, dedit ei præter cætera hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraque omnia pericula & accipiat, & præſtet auxilium. Summum igitur hominum inter ſe vinculum eſt, humanitas: quod qui diſruperit, nefarius & parricida exiſtimãdus eſt. Et capite, ſ. q. Cõſervanda eſt humanitas, ſi homines recte dici velimus. Id autem ipſum conſervare humanitatem, quid aliud eſt, quã diligere hominem, quia homo ſit, & idem quod nos ſumus? Diſcordia igitur atq; diſſenſio non eſt ſecundum hominis rationem. Verumq; eſt illud Ciceronis, quod ait, hominem naturæ obedientem homini nocere non poſſe, ergo ſi nocere homini contra naturam eſt: prodeſſe igitur homini ſecundum naturam ſit, neceſſe eſt. Quod qui non facit, hominis ſe appellatione diſpoliat, quia humanitatis officiũ eſt, neceſſitati hominis ac periculo ſubvenire. Verum ne præter conſuetudinem longius digrediamur à propoſito, audiamus hiſtoriam omnium crudeliſſimam quã plane omiſiſſem, ſi non antea edita fuiſſet, & ignota amplius non vel ſeretur. Non enim ignoro, tametſi vere omnia in hiſtoria conſcribenda ſint, aliqua tamen nimis ſcelerata, quæ exemplo ſuo nocere magis, quam prodeſſe poſſint, præſertim juniorib. & imperitis, omitti longe ſatius ac utilius eſſe: verum confido, ejus lectionem non plus incõmodi allaturã, quam utilitatis, in dehortando ab ijſdem ſceleribus, cum præſertim, ut Iulius Capitolinus vult, ea in hiſtoria poni debeant, quæ aut fugienda ſint, aut ſequenda. Vel ut Ælianus, eſſe nonnulla memoriæ prodenda, non ut ad imitationẽ eorum inducamur, ſed ut fugere & declinare poſſimus. Ob eam cauſam eandem hiſtoriã Iohannes Bodinus (qui alioqui valde cautus in recenſendis ijs, quæ reticenda eſſent, deprehenditur, & Wierũ maxime reprehendit, quod nimia licentia & libertate in ſuis libris de præſtigijs uſus fuerit) in ſuam dæmonomaniam inſeruit, quam etiam in ſuo libro de repub. repetit. Italum (vel ut Bodinus, Mediolanenſem) quendam, ait autor ille Apologiæ, odia ſua erga alium ſuum paulo ante familiarem, decem integros annos aluiſſe, & toto hoc tempore multiplices quæſiviſſe occaſiones, quomodo cupiditatem ſuam nefariam vindictæ expleret. Tandem fruſtratum ſua ſpe, humili geſtu & blanditiis ſimulaſſe, ſe plane reconciliatum ſuo adverſario, qui perſuaſus ab illo, abſque metu cum eo (immemor præcepti Siracidæ, qui vetat, inimico fidem unquam habendam, ut enim, inquit, æs contrahit ſitum, ita & pravitas ipſius, atq; ubi abjecerit ſe & dimiſſus incedet, ibi adverte animum

In vita Gordianorum.

Lib. 4. cap. 1.

mum & cave ab illo tibi) familiariter, ut antea ſolitus fuerat, converſari cœpit. Obſervato igitur commodo loco, à tergo eum alter ex inſidiis de improviſo aggreditur, & humi proſtrato ſica mortem minatur. Is oppreſſus ab adverſario, quem putabat ſibi reconciliatum, ſuppliciter vitam deprecatus eſt, qui quaſi exoratus, hac conditione ſe illi obtemperaturum promiſit, ſi renunciaret Deo, & omnibus ejus beneficiis, ad animæ ſuæ ſalutem conceſſis. Etſi autem illi miſero homini hoc durum eſſet, tamen metu mortis, extremaque neceſſitate coactus, morem ſuo adverſario, licet invitus, geſſit. Scelestus ille, indignus qui homo appelletur, aſſecutus id quod voluerat, mox ſupplicem illum ſuum ſica confodit. Neq; hoc facinore nefando contentus, auſus fuit præterea gloriari, ſe tam exoptatam & ſuavem vindictam de ſuo inimico ſumpſiſſe, qualem nunquam ſperare auſus fuiſſet. Non ſolum enim corpus inimici ſe confeciſſe, ſed etiam autorem fuiſſe, ut animam „ ſuam abjuratione ſua perdiderit. Utinam autem hic crudelis ſicarius, ſi Pla„ tonem, tanquam gentilem, monitorem habere noluiſſet, qui monendo ita „ dicit: Crudelitas in tartari barathrum improbos abiicit, unde nunquam egrediuntur, ſaltem tamen cogitaſſet id, quod D. Hieron. ſcribit: Sicut miſericordia ſurſum elevat ad Deum, ita deorſum crudelitas in infernum abiicit.

Super 2. Prophet.

Caput LXXXV.

De fertilitate Regni Neapolitani & ejus proventibus.

Magna cum voluptate vidimus amœniſſ. partem Regni Neapolitani, præſertim agrum Campanum, vel, ut Veteres locuti ſunt, Campos Laborios, qui, ita dicti ſunt, ſive quod in agro colendo plurimus exudetur labor, quod pingue ſolum vi ſua molientium manibus reluctetur, ſive quod hoc in primis ſolum dignum ſit, in quod hominum induſtria & labor inſumatur, neque unquam à cultu ceſſet. Mirabamur autem inter alia fertilitatem eximiam. Eſt enim ver ibi perpetuum, & arbores propemodum toto anno onuſtæ frugibus, Velut Poeta de laudibus Italiæ canit.

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

Id ipſum Polybius memoriæ tradidit, ubi dicit, Campanum agrum eſſe & copia rerum, & fertilitate regionis, denique & amœnitate ac pulchritudine

Lib. 4.

ſitus

ſitus excellentiſſimum. Hoc Plinio quoque & Floro ignotum non fuit. Omnium non modo Italia, inquit Florus, ſed toto orbe terrarum pulcerrima Campaniæ plaga eſt, nil mollius cœlo; nil uberius ſolo; denique his floribus vernat, ideo Liberi Cererìſque certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari. Hic illi nobiles portus, Cajeta, Miſenus, & tepentes fontibus Bajæ, Lucrinus & Avernus, quædam maris oſtia: Hic amicti vitib. montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuvius Æthnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, &c. Rerum in hac eximia ubertate licet egregiam nobilitatem habeat, tamen tanta eſt improbitas quorundam hominum illis in locis, ut illic vernaculum proverbium paſſim audiatur, *Il regno Neapolitano è un delicado paradiſo, ma habitato dagli diavoli.* Vix poteram autem adduci, ut crederem cuidã nobili viro, affirmanti, Regem Hiſpaniæ ex toto illo regno fertiliſſimo, quotannis perpaucos interdum etiam nullos proventus habere certos, illos enim fere omnes inſumi ad alenda præſidia Hiſpanica, quæ in toto regno, & munitionibus, tum ad continendos ſubditos, jugo externo non penitus aſſuetos; tum contra improviſas incurſiones Turcicas, in maritimis & alijs opportunis locis diſpoſita ſunt. Siquidem ob eam cauſam, Neapoli tres arces milite & armis munitiſſimæ conſpiciuntur: una prope urbem in editiſſimo monte, infra quam eſt cœnobium Carthuſianum, quam Pighius Caſtrum Santeremenſe nominat, & à Roberto Rege Caroli II. filio ante CCL. annos extructam putat: altera Arx Luculana, vel ut hodie vocatur, *Io Caſtello del Ouo*, quæ propter formam oualem ſcopuli marinis undis inſulæ in modum circumfuſi, illud nomen accepit, non procul à portu: tertia ad portum, quæ non ita pridem Regia ſedes Aragonum fuit. Hanc arcem caſtrum novum nunc appellant, & ante CCC. amplius annos extructam à fratre divi Ludovici Francorum Regis Carolo I. Neapolitanorum Rege & Andiũ Comite, ut urbi & portui adverſus maritimos hoſtium inſultus eſſet præſidio; idem Pighius refert: Eandem quoq; rationem proventuum eſſe in Sicilia ajebat ille Neapolitanus. Percunctanti aũt mihi: Quare ergo tam magnos ſumptus abſque certo emolumento Rex in tam procul à ſe diſſitum Regnum impendit? cũ præſertim propter diſtantiam locorũ ab illo tempore belli parum auxilij expectãdum ſit, neq; tuto præſidia externorũ militum inde avocari poſſint. (Animadverteram enim neminem ex civibus & inquilinis vel perpaucos, at fidiſſimos in iſtas tres munitiones intromitti, imo cum nobis poteſtas introeundi ab Hiſpanis præſidiarijs cõceſſa eſſet, ſedulo inquirebant, an omnes Germani eſſemus, ne forte Italus, Gallus, Polonuſve inter nos deliteſceret) Dicam, inquit, quid Rex noſter faciat: Is enim ſi pecunia numerata opus habet petit mutuo à ſtatibus Regni aliquot tonnas auri, ut vulgo vocantur: hi

Lib.3.c.5.
Lib.1.c.16.
In Hercule Prodicio.

cum ſciant principum preces habere vim mandati, ſecundum Mimum: Rogãdo cogit, qui rogat potentior, libenter gratificantur Regi ſuo, quod alioquin forte coacti facerent, licet certo ſciant, ſibi ne teruncium reſtitutum iri. Et hi proventus non negligendi, ſed propemodum inter certos reditus numerandi ſunt. Vera autem fuiſſe ea, quæ nobilis indicabat, & alij quoque cenſent, & patet ex Ludovico Vive Hiſpano doctiſſimo, qui ſcribit Italiam tantum illis utilem eſſe, qui in pace & ſine ulla poſſident controverſia, ut Siciliam olim Regibus Aragonum. Nam aliis non ſolum annuos illic reditus alendis præſidiis non ſufficere, ſed multum de ſuo addendum eſſe. Equidem, inquit, de iis, qui id ſcire belliſſime exiſtimabantur, audivi, quum dicerent, ad fiſcum Ferdinandi Regis nummum ſeſtertium ex Neapolitana ditione, nunquam rediiſſe, quin potius mitti illuc ſolitum ad tolerandos militares ſumptus, ex proventibus Caſtellæ. Sit hoc tibi inexiti argumenti vice, quod Gallia & Hiſpania, ex quo cœperunt in Italia res gerere, exhauſtæ & profligatæ ſunt. Italia non eſt drachma facta pauperior, niſi quantum militaris furor vaſtavit.

In libro de bell. Turcic.

Caput LXXXVI.

Imprecationes eſſe vitandas.

Lib. 8. Com. Magna eſt interdum hominũ facilitas, ne gravius dicam, qui, ut ea quæ expetunt facilius conſequantur, vel verbis ſuis fidem autoritatemve majorem concilient, non dubitant plerunque caput ſuũ devovere, & ipſiſmet ſibi imprecari. Hac de re habemus memorabile exemplum in Carolo Borbonio, qui, ut refert Bellajus inſignis hiſtoricus, quum à Mediolanenſibus magnam vim pecuniæ, ad ſtipendia militibus ſolvenda poſtulaſſet, iique propter exactiones, & continua bella, numerare eam recuſaſſent, promiſit illis, ſi hac vice tantum obſequerentur, & deſcriptam pecuniam militibus numerarent, optare ſe à Deo, & a Deo immortali precari, ſi forte illis ulla præterea fieret
In Italicis hiſtoricis lib. 17. injuria, ut ubi primum inter hoſtes verſaretur, ſive in prælio, ſive in oppidi oppugnatione, plumbea pila necaretur. Vel ut Franciſcus Guiccard. recenſet, reſpondit Mediolanenſibus, ſi ſibi triginta aureorum nummum millia in menſtruum ſtipendium militi darent, ſe exercitum extra urbem ducturum, & quamvis ipſos alias hujuſmodi promiſſis deceptos fuiſſe ſciret, tamen verbis ac fide ſua fretos, id certo credere poſſe affirmavit, ſimulque ſe Deum orare, ut ſi fidem falleret, primus hoſtilium tormentorum globus ſibi

ſibi caput auferret. Hac ſpe immunitatis freti Mediolanenſes, maxima cum difficultate, ſiquidem univerſa civitas exhauſta erat, pecuniam corraſerunt, & militibus ſtipendia perſolverunt. Verùm nihilo mitius deinceps, quamvis ad egeſtatem extremam pleriquе redigerentur ab æruſcatoribus, exactoribus ipſiſque militibus, fruſtra implorata fide Borbonij, tractati ſunt. Hoc facto, paulo poſt Borbonius Cæſareanum exercitum ad Florentiam, & quum ab hoc conatu depulſus eſſet, ad Romam occupandam duxit, ubi dum ipſe acriter urgens oppugnationem, antequam nebula, ſive fortuita, ſive fatalis diſcuteretur, mœnia tranſcendere conatur, globo, incertum à ſuis, vel ab hoſte, trajectus interiit. Quod plurimi divina ultione, ut idem Bellajus refert, accidiſſe putant, quia fidem Mediolanenſibus datam ſolviſſet. Ejus tumulo hæc verba inſcripta fuiſſe ait Arnoldus Ferronus. AUCTO IMPERIO. SUPERATA ITALIA. DEVICTO GALLO. PONTIFICE OBSESSO. ROMA CAPTA. CAROLI BORBONII HOC MARMOR CINERES CONTINET. *Lib. 8 de reb. geſtis Gall.* An autem hæc inſcriptio, quę fortaſsè temporaria & militaris fuit, adhuc extet, Pighius, qui Cajetæ ejus monumentum, una cum Odeti Lautrechij ſumptuoſum, cum elogio honorifico Carolo principi Cliviæ, una cum aliis viſu dignis monſtratum fuiſſe dicit, non addit. *In Hercule Prodicio.* Accidit hoc die VI. Maij, anno poſt natum Chriſtum M. D. XXVII. ſicut numerum annorum ſequentes verſiculi indicant.

ALtera poſt Captos GaL Los popVLIqVe fVrores
Æſtate Capta, RoMa, CrVenta fVit.

Eadem de re hiſtoria extat apud Crantzium. Scribit enim Cæſarem Fridericum I. Erfordiæ in conventu D. Petri, mirabiliter ſuper latrinam periclitatum fuiſſe, cum collapſis trabibus, vix ad cancellos feneſtræ ferratos adhæſiſſet. *Lib. 6. c. 45. De rebus Saxonic.* Periiſſe autem in iſtis ſordibus, cum alios nobiles, tum Henricum Schvvartzenburgenſem Comitem, qui exitus ſui præſagium quoddam ferebat in proverbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. Imprecationes autem, quomodo cum perjurio falſoq; teſtimonio, in perniciem aliorum cōjunctæ ſunt, celeri pede, ut poeta ait, pœna gravior manet, ſicut in memorabili exemplo, quod ab Euſebio recenſetur, videre licet. *Lib 6. c. 8. hiſt. Eccleſ.* Homunculi quidam inquit, Narciſſi Epiſcopi Hieroſolymitani vitæ ſoliditatem & conſtantiam ferre non valentes, veriti videlicet, ne ſi deprehenderentur, noxæ ſubiicerentur, eo quod ſibi ipſis innumerorum malorum conſcij eſſent, inſidias illi præveniendi gratia ſtruunt, ac gravem quandam accuſationem obiiciunt. Deinde ut audientibus fidem facerent, obtrectationes ſuas jurejurando confirmant. Primus jurabat, Si mentior, pereā igne: alter, Si verum non dico, ſævo morbo corpus meum conſumatur: tertius, Si falſum teſtimonium dico, aciem oculorum amittam. Verum quantumvis jurantibus

neque ſic tamen quiſquam fidelium credidit, quod apud omnes caſtitas ac optima vitæ converſatio Narciſſi, perpetuo fuiſſet illuſtris. Ipſe vero nequitiam eorum, quæ dicebantur, haudquaquam ferens, & quoniam alias jam olim philoſophicam vitam complexus fuerat, univerſam Eccleſiæ multitudinem fugiens relinquit, inque ſolitudine & obſcuris agris plurimos annos clanculum moratur. Verum magnus ille vindictæ oculus, impios in ijs, quæ malitioſe egerant, quieſcere non permiſit, ſed velociſſime illis ipſis maledictionib. involuit, quas ſibi ipſis fuerant, ſi mentirentur, imprecati. Primus igitur, nulla prorſus occaſione, ſed ſic ſimpliciter modica ſcintilla in domum eam, in qua manebat, noctu, delapſa, cum omni familia incendio cõſumptus eſt. Alterius corpus eodem morbo, cui ſe ipſe devoverat, à pedibus ad caput uſque corripitur. Tertius cum priorum exitus vidiſſet, & Dei inſpectoris omnium inevitabilem vindictam timeret, omnibus quidem, quas communiter inter ſe contra ſanctum virum inſidias finxerant, confitetur, verum juxta tantis lamentis ſeipſum pœnitendo conficit, & tam diu tantumq; illacrymatur, donec ambo illi oculi perderentur. Et hi quidem hujuſmodi falſi teſtimonij pœnas dederunt, &c. Narratur quoque vulgo hiſtoria, de caupone quodam, qui militi depoſitum multis diris imprecationibus negaverat. Quum autem diabolo ſemetipſum devovere non ceſſaret, ſi non vera diceret, ferunt eum ex turba aſtantium, per aerem ſublatum eſſe, neque amplius comparuiſſe. Hanc hiſtoriam & aliam ſimilem de

Lib. 4 c. 19. de præſt. dæmon.

muliere Megalopolitana refert Wierus. Sic Abbas Panormit. Ioan. Andr.

In c. 1. Ext. de delict. puer.

& alij Canoniſtæ referunt ex Gregorij dialogo, puerum quendam quinque annorũ ſolitum jurare, blaſphemare & imprecari, fuiſſe à Sathana raptum.

Lib. 1 novi orbis c. 17.

Memorabilis quoque hiſtoria de Alvarado, quæ à Benzone refertur, prætereunda non eſt. Eo enim in expeditione [illegible] Indos Xaliſc provinciæ incolas mortuo, Beat[illegible], femina vana & ſuperbia, mariti mortem adeo indigne tulit, ut inter alias imprecationes & facta, quæ mentis compotem non decent, in blaſphemas voces eruperit, dicens: Nihil pejus graviuſque à Deo mali inferri ſibi potuiſſe, quã quod viro orbata eſſet: Accidit autem paulo poſt, ut imber ingentibus procellis effundi cœperit, & repente magna vis aquarum ex monte, qui Guattimalæ urbi nuper ab Alvarado conditæ, proxime imminet, tanto impetu & violentia, torrentium inſtar eruperit, ut ſaxa ingentis magnitudinis devolveret, quæ mox incuſſi ſubjacentibus petris, majore vi, quicquid obvium eſſet, proterebant. Simul audiebantur per aerem lugubres ululatus & ſtridores horrendi. Inter multas ædificiorum ſtrages, quas ex eluvio aquarum dedit, primam Alvaradi domum rapuit, & ea clade perijt Beatrix ipſa cum ijs omnibus, quæ [illegible]la orandi cauſa, ut fertur, in abditum conclave ſeu ſacratum aliquod penetrale

trale conceſſerant. Ad eum modum brevi ſubmerſa & concuſſa repentina vi tota prope civitas illa proſtrata eſt. Centum circiter ac viginti Hiſpani utriuſque ſexus eo caſu periere: nonnulli qui ſub initium ruentis tempeſtatis urbe ceſſerant, perniciem effugerunt. Accidit hoc VIII. die Septembr. qui Virgini vulgo ſacer eſt, Anno M. D. XLI. Verum ne exempla tam longe petamus, viſum fuit inſerere, quod frater meus D. Ioachimus ante pluſculos dies ex Cattis peregre reverſus mihi retulit. Nuper, inquit, apud illuſtriſſimum Principem Wilhelmum Landgravium Haſſiæ vidi puerum mutum & ſurdum, adeo ingenioſum ut mirari ejus ſolertiam in exequendis rebus ſibi commiſſis non ſatis potuerim: ſiquidem ex unico nutu mox deprehendere is certo potuit, quid Princeps & alij vellent. Longe autem ſuperat Mutum illum noſtrum geſticularium in aula Pabebergenſi, quamvis & illi natura, quod in duobus ſenſibus negavit, aliis in rebus miro quodam fœnore abunde compenſaverit. Landgravius quum ita me admirabundum videret, Ecce, ait, mutus ille, quicquid inter cives & aulicos novi accidit, quam primum reſciſcit, id omne, qualecunque ſit, ſuis geſticulatoriis notis dexterrime indicare ſolet. Sed audi præterea inſigne divinæ juſtitiæ exemplum. Mater ejus furti fuit accuſata, quæ quum videret, ſe alio modo purgare crimen non poſſe, cõfugit ad imprecationes, quumq; eſſet eo tempore gravida ut majus pondus verbis ſuis adderet, inter alias imprecationes dixit: Si vera eſſent, quæ illi obiicerentur, ſe optare & à Deo petere, ut fœtus ille, quem geſtaret utero, in lucem editus, ne verbulum proferre poſſet, ſed dum viveret, mutus maneret. Quod poſtea, ut vides, factum eſt, & ipſamet ſeſe ſuis imprecationib. prodidit, furtoque perjurium adjecit. Quæ enormia delicta etiam in filio punita fuere. Quoniam vero in mentionem mutorum incidimus, ſciendum eſt mutos tales Sultanis Oſmanidis hodie in deliciis eſſe, qui animi ſenſa ſignis quibuſdam aperire ſolerter norunt, & viciſſim intelligere nutib. ac ſignis indicata. De quib. Leunclavius noſter talem hiſtoriam *In ſupplem.* recentem de Murate III. Turcorum imperar. refert. Solebat, inquit, Mura- *annal. Tur.* tes, mutos equis prægrandibus, & ob molem corporum tardis imponere, quum ipſe maxime agilib. ac præſertim Arabicis uteretur, & modo in hunc, modo in illum provectus, nervi bubuli (caravazzam ipſi vocant,) verberibus tam mutos quam equos eorum cæſos, ad curſum impelleret. In hoc ludo correptus comitiali morbo, ſibi familiari tam gravi lapſu ex equo decidit, ad pavimentum alliſus ut omnino per urbem, vel jam moriturus, vel mortuus crederetur. Ideo Ienizari pro more, veluti extincto Sultano, iam Chriſtianorum Hebræorumque tabernas involando diripiebant, ita ut vix cohiberi potuerint. Sed revertamur ad imprecationes, à quibus paulisper digreſſi ſumus, Sane memorabile eſt exemplum, quod non ita

ita pridem in vicinia contigit, quum quidam multis imprecationibus & execrationibus ſubditos ſuos miſere afflixiſſet, & coegiſſet, ut arcem ſuam duriſſimis laboribus ædificarent, eoſque inter laborandum, & alias, nullo alio nomine, quam canes ſuos appellaret. Nondum enim ædificio abſoluto in graviſſimum morbum incidit, quumq; nondum ab imprecando, & ſubditos canes ſuos appellando deſiſteret, Deum ita offendit, ut prorſus elinguis fieret, & dum hæc ſcriberem, nulla articulata humana vox, ſed ſolummodo latratus caninus ab eo exaudiretur. Alterum exemplum non minus memorabile in vicini cujuſdam principis aula nuper accidit, quum quidam accuſatus eſſet de nonnullis injurioſis verbis temere poſuſis, iſque ſtrenue inficiaretur, & ut accuſationem illam confictam eſſe demonſtraret, caput ſuum diris devoveret. Inter alia enim dixit, ſi ejuſmodi injurioſa verba protuliſſet, petere à ſe Deo, ut mox ſignum iræ ſuæ in corpus ſuum ederet, ſin Deus hoc differret, conteſtatus eſt diabolum, ut ipſe hoc faceret. Vix abſolutis & alijs diris imprecationibus, ſubito pronus corruit, & epileptico morbo, quem antea nunquam ſenſerat, tam acriter correptus eſt, ut veluti ſemimortuus cum horrendo ululatu, ex oculis aſtantium & obſtupeſcentium in cuſtodiam aſportatus ſit, in qua pœnas meritas ſuæ impietatis & temeritatis luens afflictiſſima valetudine adhuc detinetur. De parentum imprecationibus etiam multa exempla iræ divinæ extant, quæ & olim, & noſtro tempore acciderunt. Non enim fruſtra Deus præcepit, ut liberi parentes, addita & ꝓmiſſione erga morigeros, & maledictione erga inobedientes, venerentur. In vetuſtis exemplis habemus Oedipi imprecationem, cum in exitium à Creonte pelleretur, ſibique oculos eripuiſſet, & deinde hiatu terræ abſorptus fuiſſet: Imprecatus enim eſt, Eteocli & Polinici filijs, ex inceſto ſuſceptis, ut ſtricto gladio dividerent hæreditatem paternam, qui libidine imperandi, paulo poſt mutuis vulneribus conciderunt. Sane Fribergi oppido Miſniæ adhuc conſpiciuntur veſtigia, in quibus ſtetit ſuperioribus annis filius cōtumax per aliquot annos, neq; vivus loco moveri potuit, donec peſte moreretur, cui pater, provocatus ab eo ad iram, imprecatus fuerat, ut quamdiu viveret, illo in loco immobilis ſtaret. Aliud exemplum

In hiſtoria Hiſpan par-te 1. c. 14.

nō ita recens Rodericus Santius memoriæ tradidit de Alfonſo Henriques Comitis Henricæ Lotharingæ filio, qui dum ſuam matrem Thereſiam, Alfonſi ſexti Regis Hiſpaniæ filiam, eo quod vitrico nupſiſſet, in vinculis teneret, ita filio imprecata eſt: Quia crura mea vinculis allegaſti, & mihi abſtuliſti honorem à patre relictum, Deum precor, ut ab hoſtibus ſis captivus, ut ego ſum, demum crura tua fracta conſpicias, ſicut mea ferro vinxiſti. Quod paulo poſt expletum eſt: Nam quum bellum cum Ferdinando Rege Legionis Alfonſus gereret, exiens per portam civitatis Paſcenſis ad prælium

jam

[illegible] cœptum, tibia vectis ferro involata eſt pariter & rupta: ille vero in bello [illegible] & captus eſt. Lazius quoque refert, puellam quandam anno M.CC[illegible]XLVI[illegible]I. in Auſtria, tempore magnæ charitiæ, quũ à matre panem poſtulaſſet, in illa forte impatiens doloris, famem decennem imprecata fuiſſet, decennio omni cibo abſtinuiſſe, raro admodum aquæ potu ſe reficientem. *In genealog. Auſtriaca commentar. lib. 1.*

Wierus inſuper refert memorabilem hiſtoriam, quę circa annũ M.D.LXXV. in Geldria accidit. Quidam, inquit, non obſcuri nominis, Regi Hiſpaniarũ, apud Geldros militans, quum e familia nobili honeſtam duxiſſet conjugem quam & durius tractabat, intelligeret; tandem ipſam uterum ferre, indignanter veluti ſiniſtre precatus, ait illi: Tu infernalem geſtas dæmonem, quem gladio confodiam. Non longe poſt filiolum genuit, dimidia corporis inferioris parte bene formata: verum ſuperior pars lituris rubris & nigris fœda apparuit, oculis in fronte locatis, ore rotundo, nigro, tetro, ut Satyrus auribus longis veluti canis venatorius: in vertice duo cornua nonnihil intorta, quæ manib. contrectata reddebantur ſanguinea. Non immerito itaque Plato, nihil parentis imprecatione filijs cenſet periculoſius: contra vero accidit pijs, quemadmodum in Iacobo Iſaaco, ejuſque liberis, item Tobia, & ejus filio apparuit, &c. Illuſtrantur hæc memorabili hiſtoria, quæ à [illegible]o recenſetur. Duorum, inquit, fratrum ſepultura & pietate Catanæ celebrata eſt, quos Catanenſes quidem Anapiam & Amphinomum, Syracuſani vero, qui de eorum patria contendunt, Emanthiam & Critonem vocant. Hi Ætina quondam late incendijs graſſante, parentes ſenio confectos, & ad ſui ab igne fluente liberationem impotentes, ut eorum vitæ conſulerent, patrem unus, matrem alter humeris ſuſferentes ab incendij loco quam celerrime aſportarunt. Quumque parentum preſſi pondere, tardius (ut par erat) iter conficerent, a vicinis, & inſequentibus ignibus viſi ſunt [illegible] qui tamen quum ab incepto pio opere ob periculi metum non [illegible]t, ardentium ignium fluenta, quum ad eos pervenissent, mirum [illegible] orum pedes in duas partes ſunt disjecta, ac ipſos cum parentibus [illegible] , nullo eis illato æſtu neque incommodo præterierunt. [illegible] poſt eos, ut res mira dilucidius appareret, rurſus flammæ in unum corpus [illegible]. Qua virtute ac miraculo commendatis adoleſcentibus, poſt obitum eorum Catanenſes monumentum regia magnificentia erexerunt, [illegible] nomen indicentes. Piorum namque campum eum appellarũt, ac [illegible] honores perpetuo illis impendendos dedicarunt. Quos [illegible] ætate etiam ſua Pauſanias magna pompa per[illegible] fuiſſe docet. Hinc videmus Deum verum ethnicos quoque ſingulari miraculo erudiiſſe, quod liberi poſthabito proprio periculo, curam parentum habere, omnique ratione illis opitulari, ne imprecationem illorum *Lib. 4. c. 18. de præſtigiis dæmon.* *Lib. 3. cap. 1. prior. decad.* *Lib. 9.*

incurrant, teneantur. Quemadmodum autem duo illi fratres Siculi, memoria æterna propter ſingularem pietatem erga parentes, illorumq; benedictione digni ſunt: ita perpetuæ infamiæ impiorum liberorum extat monumentum, cum ſævis imprecationibus, Veronæ, ſicut ab Appiano in ſuis antiquitatibus refertur:

D· M.

MITRIUS PIUS DIVES IAM HABES DECREPITUS ET MENDICANS LUCE CARENS A TRIBUS LIBERIS EL DUABUS LIBERTABUS EXPULSUS SITI PERII. SACRUM MIHIMET CONSTITUI. HIC HUMATUS SUM CINERES ET OSSA HOS NATOS RENUO. IN HOC UT REQUIESCANT NOLO SOBOLEM NEGO. PRIVO POSTEROS. OMNES ME LECTITOTE ET SINITE VIX ANN. CXXV. MENS. III. DI. II. ET NEMINI POSTERI.

Rectiſſime igitur faciunt, ut meditationem noſtram abſolvamus, qui ſibi & alijs potius ſtudent bene precari, quam abſque legitima cauſa, imprecari. Itaq; non fruſtra prædicatur prudentia C. Fundanij, & T. Sempronij Ædilium, qui Appij Cæci filiæ, ob ejus vota improba ac incivilia mulctam dixerunt, æris gravis viginti quinque millia, ſicut in fragmentis Attei Capitonis, qui etiam à Gellio refertur, legimus. *Lib. 10.* Ea enim, exiens à ludis, quos ſpectaverat, quum à turba undiq; confluente, fluctuanteque populo jactata eſſet, quum ſe male habitam diceret, hiſce verbis & imprecationibus uſa eſt. Quid in me tunc factum eſſet, quantoq; arctius preſſiuſque conflictata eſſem, ſi P. Claudius frater meus, navali prælio claſſem navium, cum ingenti civium numero, non perdidiſſet? certe quidem majore nūc copia populi oppreſſa intercidiſſem: ſed utinam reviviſcat frater, aliamq; claſſem in Siciliam ducat, atque iſtam multitudinem perditum eat, quæ male nunc miſeram convexavit. Eodem modo merito Plutarchus laudat ſacerdotem quendam, quod etiam fecit Ludovicus XII. Rex Gallorum, nam quum Pontifex diras in ipſum evomeret: Atqui, ait, precandi ille, non imprecandi cauſa, pontifex conſtitutus eſt; repetens laudabilem eam vocē ſacerdotis, quæ adduci non potuit ut Alcibiadem execraretur. *In Alcibiade Arnold Ferronus libr. 4. de reb. geſtis Gallorum.* Damnato enim Alcibiade quum omnes utriuſq; ſexus ſacerdotes juſſi eſſent, ubi abſentis caput execrarentur una ex illis hoc detrectaſſe dicitur, PRECIBUS, NON IMPRECATIONIBUS SE SACERDOTEM CONSTITUTAM, dicendo. Utinam autem hanc prudentem tergiverſationem in publico damnatæ Ethnicæ ſacerdotis conſiderarent & perpenderent nonnulli ambitioſiſſimi homines, qui privata autoritate & vindictæ cupiditate temere damnando, & ſibi ipſis alijsq; pro libitu impotentis animi imprecando & conviciando, inani oſtētatione, & non ferenda levitate, favorem principum, & aurem popularem captitare ſolent. Cum tamen, ſi illis armis quotidianis, ſed futilibus, ex quibus ipſorum dignitas & exiſti-

exiſtimatio dependet, deſtituerentur, plane in omnibus illis nihil reliquum manſurum ſit, quo ſuam ementitam eruditionem, & autoritatem umbratilem ac parũ duraturam, oſtentare & tueri poſſent. Ii enim, ut Quintiliani verbis, ubi Caſſium Severum taxat, utar, contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus utuntur armis incompoſiti, & ſtudio feriendi plerumq; dejecti, non pugnant, ſed rixantur. Cæterum ſi ita, ut cœperunt, abſque diſcrimine, neque habito reſpectu vel abſentiæ, vel innocentiæ, defunctorum aut ſuperſtitum, mordicus pergere conſtituiſſent: ſaltem meminiſſe deberent, ſibi multo facilius quam pontificibus Romanis contingere poſſe id, quod Papirius Maſſonus ſcribit, videlicet, Olim quando raro interdicti fulmen jaculabantur, pungentes aculeos in mortalium animis reliquiſſe: ex quo autem dirarum fuere prodigi, minus virium habuiſſe. Nec mirum, ſiquidem rara admirari, & quotidiana deſpicere humanum eſt. Quare cum Lactantio dicere poſſemus. Quod incredibilis ſit error eorum, qui cum aliquã ſectam probaverint, eique ſe addixerint, cæteras damnant, tanquã falſas, & inanes, armantq; ſe ad præliandum, nec quid defendere debeant ſcientes, nec quid refutare; incurſantque paſſim ſine delectu omnia, qui afferunt, quicunq; diſſentiunt. Recte itaque monent pij & pacis amantes Viri, pios doctores ſibi cavere debere, dum S. Zelo feruntur, ne carnis affectus permiſceant. Et quia non poteſt vehementia Deo probari, niſi quam moderatur prudentia Spiritus, non modo cohibeant illi affectus ſuos ſed Spiritui ſancto ſe regendos tradant, ac commendent, ne quid inconſiderate excidat.

Lib. 7. de præmio c. 32. ead.

Caput LXXXVII.

De miris ſupplicij generibus.

PLutarchus in vita Regis Artaxerxis recenſet ſupplicij genus, quo Mithridates quidam ex ejus familiaribus affectus eſt, horrendum ſane & immane. Duas ſcaphas, inquit, quæ mutuo quadrant, accipiunt: in alteram harum is qui plectendus eſt, ſupinus collocatur: alteram imponunt, itaque aptant, ut caput, manus, pedeſque promineant; totum alioquin corpus occultetur. Ita incluſo cibus præbetur, ac ſi edere nolit, oculos compungendo eum cogunt. Quum edit, mel lacti mixtum ei potus loco infundunt: ita vero ſemper

eum collocant,ut adverſus ſolem oculos habeat. Porro autem muſcarum identidem aſſidentium multitudine facies ejus tota obtegitur, & cum in ſcaphis interius ea faciat, quæ neceſſe eſt hominem cibo potuque fruentem,ex putrefactione & corruptione excrementorum tarmes atque vermes pullulant,qui in inteſtina ſubrepentes,corpus conſumunt. Cum enim jam conſtat eum mortuum eſſe,remota ſuperiori ſcapha, intuentur carnes quidem devoratas,inteſtinis autem inhærentia hujuſmodi animalculorum examina.Hoc modo ſeptendecim dies cruciatus, lenta morte abſumptus eſt. Hactenus Plutarchus.Sæpius autem legens hoc inſolitum, & immane ſupplicij genus,miratus fui,quid moverit Artaxerxem, alioquin non prorſus crudelem Regem,ut de ſe optime meritum Mithridatem (licet non ignorem,Papitium Maſſonum vere dixiſſe, Reges quem amant,lubentius oderunt,ac neque in amore neque in odio modum habent,)tam lenta & ſæva morte,nulla ſane de cauſa, quam quod temulentus aſtu aſſentatoris cujuſdam evirati aulici, ad liberiorem ſermonem, jactando intempeſtive ſuam fortitudinem,provocatus fuerat(fere enim fit,ut qui bonam & fidelem operam præſtiterunt,arbitrentur ſibi aliquando plus licere) vel ipſe interfici juſſerit,vel ut hoc,procurante Paryſati matre ſua,fieret,permiſerit.

Lib. 2. anna. Francor.

Quiſquis enim,ut Stobæus ex Themiſtio refert, intolerabiles, crudeles & immoderatas pœnas exquirit,legitimis non contentus, ac beluinæ iracundiæ locum dans,inſtarque mulierum exacerbatus is non intelligit, ſe præter fas in ejuſdem naturæ genus contumelioſum eſſe. Ignorat enim, quod maximum eſt, & quod adverſus reos pronunciaturum ſcire oportebat, nempe,quod mors ipſa ab iis,qui primum conſtituerunt, non ceu malum aliquod ſontibus impoſita ſit,ſed tanquam extremum præſidium, & loco medicamenti,pro illis,qui malitia abſolui nequeunt, ut hoc ſaltem modo, quoniam aliter fieri non poteſt,in præſentia liberati malitiæ vinculo, ipſam effugiant. Verum mirari deſiji,quum in hiſtoriis paſſim extet, plerunque eos qui ambitione quadam ſe à ſuis contemni ſuſpicati ſunt,mirum in modum ob timiditatem & libidinem imperandi crudeles fuiſſe. Idque confirmatur Mauricij Imperat. dicto.Quum,enim ſomniaſſet,ſe tradi jugulandum ſuo militi Phocæ,ideoque Philippicum ſororium interrogaret, qualis eſſet Phocas,iſque reſpondiſſet,Centurionem ambitioſum eſſe, ſed timidum: Si timidus eſt,inquit,Imperator,homicida eſt Hoc etiam vetuſtas dixit,πᾶν δειλὸν φονικόν. Hinc videmus hoc genus hominum,& vi dolis armatum eſſe,&,ut ille ſuadet,quo pellis leonina non attingit,aſſuere eos ſolere vulpinam. Unde etiam Scriptura ſacra,ſicut Auguſtinus obſervavit, vulpes appellat doloſos,& timidos,quos terret virtus aliena. Hoc Thucid. quoque animadvertit,ubi ita dicit: Fraus cum in omnibus fœda eſt, tum

Serm. 44. de magiſt.

Super Pſal. 88.

Lib. 4.

vero

vero in his qui majore ſunt dignitate præditi,fœdior eſt, quam aperta violentia. Quidam autem ex hôc tyrannorum genere tam crudeles fuere, ut mortis accelerationem in iis,quos è medio tollere conſtituerant, beneficij loco putarent.Hac de re locuples teſtis eſt Suetonius, qui de Tiberio Cæſare ita ſcribit: Quibuſdam cuſtodiæ traditis,non modo ſtudendi ſolatium adeemptum,ſed etiam ſermonis & colloquij uſus. Citati ad cauſam dicendam,partim ſe domi vulnerarunt,certi damnationis, ſed ad vexationem ignominiamque vitandam; partim in media curia venenum hauſerunt, & tamen colligatis vulneribus ac ſemianimes,palpitanteſque in carcerem rapti. Et paulo poſt: Mori volentibus vis adhibita vivendi.Nam mortem adeo leve ſupplicium putabat,ut cum audiſſet, unum ex reis Carnulium nomine,anticipaſſe eam;exclamaverit: Carnulius, vel, ut Torrentius legendum putat,Carulius,ſeu Carrilius me evaſit. Et in recognoſcendis cuſtodiis precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit: Nondum tecum in gratiam redij.Sic Caligula ejus ſucceſſor, ut idem Suetonius refert, non temere in quenquam niſi crebris & minutis ictibus animadverti paſſus eſt, perpetuo notoque jam præcepto,ITA FERI,UT SE MORI SENTIAT. Idem curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum,non prius occidit, quam offenſus putrefacti cerebri odore.Hoc etiam imitatus eſt,teſte Iovio,Acciolinus tyrannus: Inauditæ, inquit,crudelitatis fuit,quod capitale erat tortori atque carnifici, maturaſſe ſupplicia, ut vita per articulos momentaque temporis ad longos cruciatus extenderetur.Sed ut redeat unde digreſſa eſt oratio: Hanc ob rem Plutarchus, in allegato loco de Artaxerxe ſcribit, eum, quum putaret ſe à ſuis contemni pleroſque primores ſuſpectos habuiſſe, & multos iratum occidiſſe; plures quod ab iis ſibi metuebat. Quæ enim,obſecro, poteſt eſſe in tyrannorum vita,fides?quæ caritas aut ſtabilis benevolentiæ fiducia? Omnia ſemper ſuſpecta & ſolicita ſunt: Nullus locus eſt amicitiæ.Quis enim, aut eum diligat,quem metuit?aut eum à quo ſe metui putet? Nam timiditas,inquit idem Plutarchus,tyrannorum maxima eſt cauſa cædium; fiducia ſui,placidos eos ac manſuetos,& à ſuſpicionibus vacuos reddit. Ira ferarum quoque eæ,quæ à cicuratione ſunt alieniſſimæ,timidæ ſunt, & omni ſtrepitu terrentur,generoſæ autem non aſpernantur hujuſmodi blandam tractationem,quia propter fiduciam ſui facilius aliis ſe committunt. Huc Claudianus quoque reſpexiſſe videtur,dum canit:

In vita Tiberij.

In elog. illuſtri.viror. lib.1.

Qui terret,plus ipſe timet:ſors iſta tyrannis
Convenit,invideant claris,forteſq; trucident,
Muniti gladiis vivant,ſeptiq; venenis,
Ancipites habeant arces,trepidiq; minentur.

In Panagyri. De quarto Conſulatu Honorij.

Unde Xenophon Tyrannum mala ſua commemorantem, ſic loquentem introducit: Timeo celebritatem hominum, timeo ſolitudinem, incuſtoditos aditus, timeo ipſos cuſtodes, neq; inermes illos habere vellem circa latus, neque armatis multum confido. Prudenter itaq; M. Tullius aſſerit. Nihil eſſe aptius ad opes tuendas ac tenendas quam diligi, nec alienius quam timeri. Et præclare Ennius: Quem metuunt, oderunt. Et; Quem quiſque odit, periiſſe expetit. Valeant igitur metus & violentia, adamantina (vel verius viminea) illa vincula tyrannica Dionyſiana ad ſtabiliendum Imperium. Siquidem inexpugnabile munimentum amor civium eſt, ut Seneca Neronem monet. Quid enim pulcrius quam vivere, optantibus cunctis? Quis huic ſtudeat ſtruere aliquod periculum, ſub quo juſtitia, pax, ſecuritas, dignitas floret, ſub quo opulenta civitas, copia bonorum omnium abundat? Quo reſpexit Plinius, ubi dicit: Quanto nunc tutior, quanto ſecurior eadē domus? poſtquam non crudelitatis, ſed amoris excubiis; non ſolitudine & clauſtris defenditur. Et quid ergo non diſcimus experimento, fideliſſimam eſſe cuſtodiam principis ipſius innocentiam? hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non ęgere: fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate nō fuerit: Armis enim arma irritantur. Hoc ſane conſideravit & animadvertit patrum noſtrorum memoria quidam opt. & prudentiſſ. Princeps Germaniæ. Quum enim in quodam conventu imperij reliqui principes gloriarentur de rebus precioſioribus, quas ſinguli in ſua ditione vel theſauris haberēt, illum dixiſſe ferunt: Se habere quidem ditionem non ita latam, quam omnibus rebus refertiſſimam: nihil tamen precioſius in ea ducere, quam ſe ita amari à ſuis ſubditis, ut ſi vel in venatione, vel alias aberraret, & ſolus in deviis locis relinqueretur, nullas prorſus inſidias metueret, ſed abſq; omni ſolicitudine, ſomnū capere poſſet in ſinu cujuſuis ſui ſubditi. Recte itaque Marcus Imp. prudentiſſ. & opt. in ſua oratione, quā paulo ante ſuam mortem ad filium Cōmodum, & amicos habuit, ut Herodianus memoriæ tradit, monet: Neq; aut pecuniæ vim tyrannidis luxuriam explere, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri principem poſſe, niſi illi ipſi quos regas, animum imperanti, benevolentiamque accommodent. Quippe ij demum diu tutoq; imperant, qui non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate civium ſuorum animis inſtillant. Neque enim, quos ſervire neceſſitas coegit, ſed quos obtemperare, ſua quemque voluntas adegit, ij ſunt in agendo patiendoq;, à ſuſpicione omni aſſentationeq; vacui: nunquam imperia detrectant, niſi violenter contumelioſeque ſint habiti. Huc Plutarchus reſpexiſſe videtur, ubi Aratum introducit ita Philippū Regem Macedoniæ alloquentem: Multi, ô Rex, in Creta magnique montes ex terra enati ſunt; multi in Bœotia & Phocide, tum in Acarnania quoque & me-

De offic.

In Traiano.

In vita Arati.

& mediterranei & maritimi loci mirifice muniti: quorum tu cum nullum occupariſ, omnes tamen incolæ ultro imperata faciunt, quippe ſaxis & præcipitijs latrones inhærent, Rex fidelitate ſuorum & favore fortius tutiuſve habet nihil: iſta tibi Creticum mare aperuerunt, iſta Peloponneſum: his tu fretus ea ætate eo perveniſti, ut aliorum jam Dominus, aliorum Dux ſis. Vt autem ad ſupplicium Perſicum revertamur, nō abſimile ſub Iuliano Marcus Aretuſiorum Epiſcopus perpeſſus eſt. Is enim primo in cuniculos, vel loca ſubterranea conjectus, pueris compungendus aciculis traditus fuit: deinde caveæ incluſum, garoque & melle perunctum, in ardore æſtatis ſub dio ſuſpenderunt, ad eum depaſcendum crabrones & apes allicientes, quæ omnia teſte Suida in hiſtoricis conſtanter pertulit. His propemodum ſimile aliquid noſtrorum patrum memoria contigiſſe legimus. Mortuo enim Duce Limburgenſi abſque liberis, Dux Brabantiæ, & Comes Geldriæ de ſuceſſione contenderunt, & uterque ducatum hunc ad ſe pertinere voluit, quumque tranſigere non poſſent, ventum eſt ad arma. Tandem in prælio quodam victor extitit Brabantus, in quo cum alijs captus eſt Epiſcopus Colonienſis, qui à partibus Geldri ſteterat. Quum autem poſt ſeptennem captivitatem apud Comitem Hannoniæ, acceptis conditionibus propoſitis, liberaretur, & à Comite peteret, ut ſe in ditionem ſuam honoris cauſa deduceret, & Comes non gravate hoc feciſſet, eumque uſque in pagum Tuiſcum non procul à Colonia deduxiſſet: nihil tale metuens, ab equitibus ex inſidijs in illum irruentibus, captus eſt, conjectuſque ab Epiſcopo in carcerem, in quo etiam vitam clauſit ſuam. Vt autem illi ægre faceret Epiſcopus, juſſit fabricari caveam ferream, eamque undique melle injungi, in qua Comitem muſcis vexandum ad ſolem expoſuit. Quinetiam conſtat ſuppliciū quoddam huic non abſimile apud Turcos in hunc uſq; diem uſitatum eſſe. Levi enim de cauſa ſontes & inſontes palo affixi, vel unco ſuſpenſi, muſcis & caloribus Solis expoſiti, ut cruciatus eorum ſenſim augeantur, ad necem uſq; excruciantur. Et hanc tyrannicam ſævitiam experti ſunt nuper propemodum innumeri Chriſtiani Græci, qui pertæſi duriſſimæ ſervitutis, ob victoriam Chriſtianorum navalem contra Turcos prope Naupactum, ad recuperandam libertatem paulo ſeſe audacius commoverant. Simile aliquid nō ita quidem Bizantij accidit, ſicut à Iuſtiniano refertur. Bizantij, inquit, duo Chriſtianæ religionis viri, paternarum legum obſervantiſſimi, accuſati coram Cadi, quod Mahumetanam fidem deſpicerent, Chriſtianamq; extollerent, crudeliſſimo mortis genere affecti ſunt: nam unus qui appellabatur Nicolaus Græcus, in uncos nudo corpore projectus eſt, qui diu maceratus acerbiſſimo ſupplicio mortem obijt. Alter Lucas, patria Mitylenæus, cūctis membris laniatus excruciatuſque, per ſæviſſimos cruciatus animam

Lib. 15. hiſt. Venet.

Lib. 5. cap. 5. hiſt. Indic. mam efflavit. Ita uterque pro fide Chriſtiana extinctus, nobilem ſempiternamq; ſibi martyrij coronam paravit. Huc referri poteſt, quod Gontz. Oviedus memoriæ tradidit. Graviſſimum inquit, peccatum & à quo hujus inſulæ (de Hiſpaniola loquitur) indigenæ vehementer abhorrerent, quodq; acerbius vindicarent, furtum erat. Itaque vel minimo in furto deprehenſus, adacto per medium corpus ſtipite (familiari Turcis ſupplicio) ibi affixus tam diu relinquebatur, quoad inter cruciatus vitam finiret. Hoc crudeli mortis genere uſi ſunt Slavini, quum regnante Iuſtiniano, trajecto Iſtro *Lib. 3. de bello Gotth.* in Romani Imperij ditiones irrupiſſent. Omnes enim teſte Procopio, quos obvios habuiſſent, non enſe nō telo occidere, vel armorum genere aliquo conſueto; ſed acutiſſimos in terram palos figentes, ſumma vi miſeros ſuperimpoſuere ſummumque pali, & id præacutum, per inferiorem pudendamque partem trudendo, & per viſcera adigendo interiora excruciavere. Queramur nunc, cum natura rerum, ut Valer. Maximi verbis utar, quod nos multis & aſperis adverſæ valetudinis incōmodis obnoxios eſſe voluerit, habitumq; cœleſtis roboris humanæ conditioni denegatum moleſte feramus, cum tot cruciatus ſibimet ipſa mortalitas, impulſu crudelitatis excogitaverit?

Caput LXXXVIII.

De libidine regnandi.

Mortuo Selime Solimanni filio Imperatore Turcico, anno cIↃ. IↃ. LXXXII. paſſim circumferebantur, chartæ venales, in quibus ipſius & filiorum feretra conſpiciebantur depicta; ſingula cum diademate; & ſtragulis precioſiſſimis exornata. Ij iuſſu fratris Murathis III. (qui nunc ſolus longe lateque dominatur, & rerum inter Turcos potitur) interfecti & regio funere in monumenta majorum ad minuendam invidiam una cum defuncto patre illati fuerant. Nomina eorum fuerunt, Muſtaphæ Sulemani, Abdulæ, Oſmani, & Thzihangiri: Murathes enim (quod nomen idem ſignificat, quod Græcis ἱμέρσιμος, & Latinis Deſiderius, aut donator deſideriorū,) patris ſucceſſor recepto more barbaro, ſtrangulari quinque fratres ſuos, natu ſe minores in præſentia ſua juſſit. Quorum minimi cervicibus & jugulo, quam pro more nervus adhiberetur: incertum an tenerioris in hunc amoris cauſa motum; an cōſcientia patratæ crudelitatis in omnes, illacrumaſſe quidē ipſum conſtat. Eodem modo & anno Iſmaël Techmaſis Regis Perſarum

vel

vel Parthorum filius, ſecundo loco genitus, non ſolum Sultanos ſibi ſuſpectos, verum etiam fratres ſuos omnes, quotquot nanciſci potuit, è medio ſuſtulit: qui tamen ſexto regni menſe à ſorore veneno ſublatus eſt, ſicut Leunclavius noſter refert. *In ſupplem. Annal. Turcic.* Quum autem hæc fratricidia plerique, & recte quidem, deteſtarentur, cogitatio ſubijt animum, nihil novi accidere inter illos, qui libidine regnandi excæcati, neutiquam turpe vel flagitioſum ducere id ſoleant, quod ipſorum cupiditatibus impedimento vel eſt, vel ſuſpicantur eſſe poſſe. *Lib. 1. cap. 5. hiſt. Franc.* Siquidem ut Robert. Gaguin. ait, nihil apud dominandi cupidos probitatis, aut fidei eſt. Libidine enim habendi Reges feruntur, nec amicis, nec generi indulgent ſuo. Hoc ita eſſe apparet in Antonino Caracalla. Quum enim fratrem Getam in gremio matris interfeciſſet, & quidam ei ſuaviſſet, ut fratrem interfectum ad mitigandam invidiam parricidii, divum appellaret; Sit, inquit, divus, dum non ſit vivus. Tam neſcia eſt, ut ille dicit, veræ pietatis & juris regnandi cupiditas. Recte itaque de Tyrannis illis Lucani hoc dici poteſt:

Nulla fides regnis ſociis, omniſq́; poteſtas
Impatiens conſortis erit.

Sic videmus bruta pleraque, quæ (quod tyrannorum proprium eſt) rapto vivunt, & quibus ſolius pabuli cura impreſſit aliqua tyrannicæ naturæ veſtigia, in proprios fœtus ſævire potius, quam ut illos ſocios venationis accipiant. *Lib. 1. cap. 19. nat. hiſtor.* Eodem modo Plinius ſcribit: Aves uncos ungues habentes, omnino non congregantur, & ſibi quæque prædantur. Ad ſummam non fruſtra barbara illa vox tam ſæpe ab hiſtoricis repetitur, NULLUM REGNUM SINE DOMESTICA CÆDE AUT PARRICIDIO ESSE SOLERE: Secutus autem eſt Murates ille exemplum proavi ſui Selimi Bajazetis filij, qui patre veneno opera Iudæi Medici, ut ajunt, ſublato, quum libido & cupiditas regnandi naturalem mortem expectare non permitteret, non modo fratres ſuos, & eorum liberos omneſq; conſanguineos è medio ſuſtulit, ne æmulos regni relinqueret, ſed etiam quum in expeditione Ægyptiaca eſſet, veritus ne ſibi abſenti, Solymanus filius unicus imperium adimeret, quemadmodum ipſe Bajazeti patri ſuo illud extorſerat, veſte quadam veneno tincta dono miſſa, filij vitæ pater ut multi judicarunt, inſidiatus eſt. Eadem diffidentia Solymanus erga filios laboravit. Quum enim anno M. D. LII. Muſtapha filius major natu (ſicut poſt alios à Bodino refertur) fractis Perſarum opibus, ad patrem, accepta fide, ſine comitatu redijſſet, tanto exercitus clamore, tantaque gratulatione exceptus eſt, ut mortalium antea nemo. Pater iſtam gloriam ferre non potuit, ſed filium ſubinde ſtrangulari mandavit in cubiculo interiore, & eodem momento coram exercitu proijci; tum præconem altiſſima voce promulgare juſſit, Vnum in cœlo Deum, in terris

unum Solymanum Imperatorum eſſe oportere. Totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu biduo poſt veneno ſublatus eſt, quod ingemuiſſet. Tertius metu patris ad Regem Perſarum confugerat; ſtatim per legatos revocatus eſt, ac ſecuri percuſſus. Reſtabat Selimus, cui pater minas intentavit, niſi ſolus reſtaret. Atque ita uſitatum eſt in gente Othomanorum, quia apud illos Muſulmanos Reges mos eſt perpetuus, ut ſpes imperij ad omnes, exitus ad unum recaſurus ſit. Ob hanc cauſam mortuo Saladino Sultano Ægyptij, Saphadinus patruus ejus novem filios Saladini, extra unum Narradinum amicorum virtute tectum, libidine regnandi necavit. Deceſſit autem Saladinus domitor ille orientis, ac noſtrorum terror, Anno cIↄ. ccc. LII. teſte Iacobo Meyero. Recte itaque dicit Augerius Gislenius Busbequius, legatus Cæſ. Majeſtatis, Nihil omnino miſerius Turcicorum Imperatorum filijs eſſe, è quibus, ſi quis patri ſucceſſit, reliquos inevitabilem mortis neceſſitatem manere. Nam neque, inquit, Turcæ imperij æmulos ferunt, nec per milites prætorianos omnino ferre poſſunt, qui, ſi quis forte fratrum ſit, præter eum qui regnat, ſuperſtes, congiariorum petendorum nullum finem faciunt: Si recuſantur, ſtatim audis: Salvus frater ſit, fratrem Deus nobis ſervet. Quo verbo deſignari illum imperio non eſt obſcurum, adeo ut fratrum ſanguine manus polluere, & parricidio regnum Turcis Imperatoribus ſit neceſſe. Olim quoque ſimilia parricidia Aſiaticis illis regibus (licet Oſmanica ſtirps nimis Europæa, cum magna clade & dedecore Chriſticolarum, jam pridem eſſe cœperit) cōſueta fuere. Siquidem apud reges nihil tam ſanctũ eſt, ut Papirius Maſſonus monet, quod non facile violetur, ſi utilitatem oſtendas. De qua re audiamus, ut de innumeris fere exemplis unum atque alterum memorabile adducamus, Plutarchum. Ait enim Deiotaro plures fuiſſe filios, quorum quum ipſe uni relinquere imperium, atque omne patrimonium ſuum cuperet; quo id facilius efficeret, cæteros omnes manibus ſuis trucidaſſe, vinitorum exemplo, qui cum vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, unum modo ex eis relinquere, alios amputare conſueverunt, ut is qui relinquitur major & robuſtior fiat. Iuſtinus præterea de Herode Parthorum Rege (qui paulo ante fratrem ſuum Mithridatem, licet fiducia cognationis ultro ſe in poteſtatem ipſius tradidiſſet, in conſpectu ſuo trucidari juſſerat) quum filius ejus Pacorus una cum toto exercitu à Venditio interfectus eſſet, ita ſcribit. Hæc quum nunciata in Parthia eſſent, Herodes pater Pacori, qui Paulo ante vaſtatam Syriam, occupatam Aſiam à Parthis audierat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filij morte & exercitus clade audita, ex dolore ad furorem vertitur: Multis diebus non alloqui quenquam; non cibum ſumere, non vocem mittere

In Annalib. Flandriæ li. VII.

In ſuo itinere Conſtantinopolitano.

Lib. 2. annal. Franc.

Libr. 42.

ita

ita ut mutus factus videretur. Poſt multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo conſiſtere: interdum quaſi amiſſum flebiliter dolebat. Poſt longum deinde luctum, alia ſolicitudo miſerandum ſenem invadit, quem ex numero xxx. filiorum in locum Pacori regem conſtituat. Multæ pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro ſuis quæque ſolicitæ animum ſenis obſidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua jam quaſi ſolenne eſt Reges parricidas haberi, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phrahartes nomine, Rex ſtatueretur. Itaque ſtatim, quaſi nollet mori naturaliter, patrem interfecit, fratres quoque xxx. trucidat, ſed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam quum infeſtos ſibi optimates propter aſſidua ſcelera videret, nec eſſet qui nominatim poſſet Rex creari, adultum filium interfici jubet. Rectiſſime igitur de hoc barbaro Rege, vel potius Tyranno dici poſſet, quod Polybius refert, Philarchum hiſtoricum de Ariſtomacho memoriæ tradidiſſe; Eum non ſolum tyrannum fuiſſe, verum etiam è tyrannis genitum. *Lib. 1.* Quo quid gravius aut pernicioſius dici poteſt? hoc enim nomen, inquit, quaſi ſeminarium in ſe continet crudelitatis, & omnes hominum injurias ſceleraque complectitur. Simili morbo laboravit etiam populus Iſraeliticus: qualis enim regnandi cupiditas conjuncta cum inſigni tyrannide fuit in Abſalomo filio Regis Davidis? nonne parricida fuit (ut de Amnone fratre ab hoc interfecto taceam) ſi conatus ipſius ſpectes, patris optimi? Quid Adonias ipſius frater conſanguineus aliud meditatus eſt, quam opera Ioabi præfecti militum & Ioathari ſummi ſacerdotis, Salomoni deſignato Regi, regnum & vitam præripere, nimia regnandi libidine conaretur, ſicut ſacra hiſtoria expreſſe teſtatur. Sed ad profanas hiſtorias revertamur. Hæc parricidia Artaxerxes potentiſſ. Rex Perſarum, in ſe à filio Dario, quem ſucceſſorem regni conſtituerat, præparata, mira prudentia & aſtu vitavit, ut Plutarchus in ejus vita refert; qui tamen in extrema ſua ſenectute paulo poſt conſpicere cogebatur, quomodo filij ſui propter libidinem regnandi invicem ſibi inſidias ſtruerent, & alter alterum ad moriendum adigeret. Mitiore ſane animo ſunt Reges Æthiopum vel Abiſſinorum, (ex quibus unus, teſte Alvareſio, ſuo tempore Negus, & Iohann Belul, id eſt, gemma precioſiſſima appellabatur) in Africa omnium potentiſſimi. Ii enim regnante legitimo ſucceſſore, reliquos filios ſuos & conſanguineos, ne ad regnum aſpirent, neve habeant occaſionem turbas libidine imperij excitandi, procul remotos, in monte altiſſimo, qui ab Alvereſio Anga vocatur; ad quem propter præcipitia unus tantum aditus eſſe dicitur, (ſcribit enim Hieron. Oſorius: Multos in ea regione montes editos & excelſos contineri, undique præruptos, aditu perangusto, adeo ut u- *Lib. 9. de reb. Afric. & Indic.*

nus tantum homo per oſtium penetrare poſſit, in ſummo autem faſtigio eſſe miras planicies late patentes, aquas perennes, pabula & fruges lætiſſimas, amnes pellucidos, pecorum & boum multitudinem, alvearia, ex quibus ingens vis mellis exprimitur) perpetuis, ſed liberis cuſtodiis potius incolumes detinere, quam parricidia committere malunt. Inde nulli, niſi qui ad imperium magis idonei ex filiis, & iis deficientibus, ex proximis agnatis, optimatibus videtur, egredi, & habenas imperij abſque æmulo liberas capeſſere, mortuo tamen ante Rege, licet. Experientia enim docuit, quod plerique Orientales populi impatientes Oligarchiæ, Ariſtocratiæ vel Democratiæ, Monarchiæ ſemper deditiſſimi fuerint; neque potuerint uno eodemque tempore pati plures Reges & dominos. De qua re etiam exemplum in ſacris literis, quum indignante Deo Rex à Iudæis more gentilium expeteretur, habemus. Recte itaque Nicoclem dixiſſe perhibent: Non ſolum conſiderandum eſſe ingenium tyrannorum, cur benigni & difficiles ſint, ſed civium quoque mores. Multi enim hactenus propter ſubditorum malitiam, aſperiores ſe dare, quam pro ingenio ſuo coacti ſunt. Huc

Lib 7. referri poſſunt ea quæ Alexander Magnus apud Quint. Curtium dicit, Regum videlicet, ducumque clementiam non in ipſorum modo, ſed etiam

Serm. Quod opt. ſit monarchia. in illorum qui parent, ingeniis ſita eſſe. Teſtatur id quoque memorabile exemplum, quod Stobæus ex Serini apomnemoneumatibus refert. Nam quum Lydis Crœſus imperaret, & fratrem in conſortium imperij aſſumſiſſet: tum quidam ex Lydis accedens dixit: Omnium in terra bonorum, ô Rex, autor eſt ſol, neque quicquam extaret in terra, ſole non illuſtrante. At ſi gemini ſoles forent, periculum immineret, ne omnia conflagrantia periſſent. Ita & regem unum quidem accipiunt Lydi, & ſervatorem eſſe credunt: duos vero ſimul tolerare non poſſunt. Huc quoque Homeri illud ſpectare videtur:

Iliad β.

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
εἷς βασιλεὺς ᾧ ἔδωκε κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
σκῆπτρον, ἠδὲ θέμιστας ἵνα σφισὶν βασιλεύῃ.
Haud bonum multorum dominatio, unus dominus eſto,
Unus Rex, cui dedit Saturni filius callidi ingenij
Sceptrum atq; jura, ut his regnet.

Idipſum fortaſſe idem Alexander Magnus conſideravit, eique in mentem venit, (diligenter enim legit, & magnifecit libros Homeri: noverat etiam ſeipſum, quod impatiens conſortis eſſet) quum reſponderet legatis Darij,

Lib. 4. ut apud eundem Q. Curtium legimus mundum duobus ſolibus non poſſe regi, nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poſſe habere. Huc reſpexit

Problem 28. & M. Anton. Zimara, & quærit rationem, quam ob cauſam multitudo prin-

principum ſit mala. An, inquit, quia, ſi imperium in tyrannidem tranſeat, ac convertatur; ſatius eſt unius quam plurium ſubire jugum? An quia ad commune reipubl. commodum, ratio imperantium multitudo reſpicere conſuevit? Quo fit, ut uno diſſentiente, maximum univerſitati immineat malum. Facilius quippe eſt unum, quam plures ad bonum diſponi. In principatu enim multorum non deſunt invidiæ, jurgia, contentiones, rixæ. Proinde cum experimento comprobatum ſit, regnum non capere duos, quam veriſſime illud Ariſtoteles enunciavit: Multitudo principum prava: unus ergo ſit princeps. Hoc etiam Machiavello placuit, qui reipubl. ſtatum condi & componi non poſſe aſſerit, ſi plures pari imperio rerum arbitri exiſtant. Quippe commune duobus aut pluribus imperium cum raro concors ſit, unius hominis ingenio atque autoritate omnia conſtitui multo eſſe ſatius. Ob hanc rem Oligarchia, id eſt, dominatio paucorum merito comprehenditur. Ea enim regiæ libidini propior eſt, ut Taciti verbis utar. Recte autem faciet ſtudioſus lector, ſi Herodotum adhibeat, ubi ſeptem principes Electores in Perſia mortuo Cambyſe conſultant, nunquid Democratiam, vel Ariſtocratiam, vel etiam Monarchiam in conſtituenda imperij forma, debeant anteferre. Buchanannus ſane licet Democratiam non probet, tamen Regem Monarcham ita aſtrictum legibus eſſe vult, ut Rex ſit lex loquens, lex vero rex mutus, id eſt, ut Rex & populus communicato conſilio communiter ſtatuant, quod ad omnium ſalutem communitet faciat. Nam, inquit multitudo fere melius quam ſinguli de rebus omnibus judicat. Singuli enim quaſdam habent virtutum particulas, quæ ſimul collatæ unam excellentem virtutem conficiunt. Quod in medicorum Pharmacis, ac in primis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perſpicue cerni poteſt. In eo enim pleræque res per ſe noxiæ, ubi confuſæ fuerint, ſalutare adverſus venena remedium afferunt, Similiter in hominibus aliis tarditas & cunctatio; aliis præceps temeritas obeſt: hæ in multitudine commixtæ temperamentum quoddam, & quam in omni genere virtutis quærimus, mediocritatem pariunt.

De iure regni apud Scotos.

Caput LXXXIX.

Quo pacto vires Barbarorum præter opinionem mirifice auctæ fuerint.

Paulus Æmylius lib. 1. de reb geſtis.

Etsi eo tempore, quo Siſebutus Rex Viſigothorum Iudæos in Hiſpania cogeret Chriſtum agnoſcere, atque ex iis aliquot millia in Galliam effugerent, & reliquis, quorum antea ingens numerus erat, ſeſe conjungerent, Dagobertus I. hujus nominis XI. Rex Francorum; (cui turpe videbatur, Francos à Viſigothis ejectos religionis noſtræ hoſtes indomitos, finib. ſuis receptos diutius retinere, ac Viſigothis religione cedere,) diem Iudæis præſtituit, intra quam, quicquid mortalium religionem noſtram non profiterentur, hoſtes judicarentur, comprehenſique capite luerent. Plures autem eorum exilium pietati antetulere: reliqui Chriſtiani affecti, incolumes manſere. Sunt qui ferant, inquit idem Æmilius, per legatos Heraclium Græcorum Imper. Regem Dagobertum monuiſſe, ingentem impendere Chriſtianis à gente circumciſa metum: quicquid eorum hominum in Gallia eſſet, cogendos effici Chriſtianos; In Gallia & cæteris ab Aſia magno intervallo diſjunctis regionibus, Iudæorum vetus mos cognoſcebatur: Mahumetis vero Saracenorumque gliſcens circumciſio, ignorabatur, cujus vim Chriſtianis formidandam, ſortes, an magicæ vanitates, an mathematici per ambages Heraclio ceciniſſe feruntur, qui ſibi etiam à Saracenis, ſed alio, reor, conſilio caverat. Sed ne longius à cœpta meditatione digrediar: Etſi, inquam, olim Iudæi à Viſigothorum Rege ex Hiſpania, & Dagoberto è Gallia expulſi ſunt: tamen ſub Ferdinando & Iſabella Caſtellæ Regibus deinceps in Iudæos miris modis ſævitum fuit, Innumera enim multitudo propter ſcelera nefaria contra religionem Chriſtianam, ut illis imputabatur, commiſſa, vel ſupplicio affecta, vel alias ſedes quærere coacta fuit. Idem contigit in Luſitania, regnante Emanuele, qui omnibus Iudæis atque Mauris, qui Chriſto dare nomina nollent, ut è regni finibus excederent, diem dixit: intra quem omnes, ſi non alio ſe contuliſſent, & poſt in illius regno fuiſſent inventi, libertatem amitterent. Hoc accidit, poſtquam Conſtantinopoli à Mahomete capta, imperium Græcorum everſum eſſet. Quum autem

tem propter irruptiones illas hoſtiles, interfectis aut captivis abductis incolis, non ſolum Conſtantinopolis, ſed tota iſta regio fere deſolata eſſet, ut rurſus ea frequentaretur, juſſu Turcici Imp. lex promulgata eſt, qua unicuique ſua religio libera, modo quotannis certum tributum penderet, relinquebatur. Commoti igitur Iudæi hac immunitate, qua apud Chriſtianos frui non poterant, ſeſe eo catervatim, cum ſuis familijs & rebus, quas exportare poterant, contulere; & fama eſt, ut quidam ſcribunt, ad centum millia hominum utriuſque ſexus ad Turcos diverſis temporibus migraſſe. Memoriæ autem traditum eſt, Turcicum Imperatorem dicere ſolitum: Se mirari Chriſtianorum Regum ſtoliditatem, quod tantam multitudinem quam ſi non interficere voluiſſent, attamen mancipiorum loco ad utilia & idonea ſervitia præſtanda retinere poterant, potius in propriam perniciem expellere, quam ad ſuum emolumentum retinere maluerint, iuxta præceptum Horatianum:

Vendere cum poſſis, captivum occidere noli:
Serviet utiliter.——————

Iudæi enim illi primum ad Turcos attulerunt, tum varia artificia, tum etiam perfectiorem uſum machinarum bellicarum, aliarumque rerum, quibus antea iſta barbara gens deſtituta fuerat. Idq; magno incommodo Chriſtianæ reipublicæ accidit. Hoc ſane & olim, licet diverſis de cauſſis, eveniſſe, magna cum iactura imperii Romani, ſcribit Herodianus. Quum enim in Oriente Niger à Severo victus eſſet, magna vis hominum trans Tygrim, metu Severi ad Barbaros abierunt, quo effectum eſt, ut validiores deinceps Barbari adverſus Romanos conſerenda manu evaſerint, gnari antea pugnare tantum arcu, ex equis, neque armatura muniti, neque haſta gladiove ſatis audaces, levi pendulaque veſte, plurimumq; inter fugiendum averſi ſagittas intendebant: poſtea vero, quam Romani aliquot milites, fabrique nonnulli in eas regiones confugerunt, ibi ætatem acturi, non ſolum armis uti, ſed ea quoque fabricare barbari didicerunt. Hanc ob cauſam & veteres & recentiores leges prohibuerunt, ne quid ad hoſtes deferretur, quod eorum vires augere, ipſoſve ad bellũ inſtruere poſſet, inter quas extat lex Honorii & Theodoſij Impp. quæ ultima eſt in Codice Iuſtiniani, ſub titulo de pœnis, cujus hæc ſunt verba: His qui conficiendi naves incognitam ante peritiam barbaris tradiderint, capitale ſupplicium proponi decernimus. Reliqua quoque quæ ad barbaros exportari non debeant comprehenſa ſunt ſub peculiari titulo ibidem, qui duas leges Valentiniani & Gratiani Impp. & Martiani Imp. continet, ubi pœna capitis & confiſcatio bonorum contra inobedientes ſtatuitur. Quibus convenit lex Valentiniani & Valentis, ſub titulo C. de malefic. & math. inſerta, ubi dicitur:

Lib. 1.

In l. 1. C. de commerc. & mercat.
In l. 4. C. eo.

tur: Culpæ ſimilis eſt, tam prohibita diſcere, quam docere. Inprimis autem prohibetur non ſolum, ne barbaris aurum præbeatur: ſed permittitur, ſi apud eos inventum fuerit, ut ſubtili ingenio ab eis auferatur. Sic quoque interdicuntur commercia cum Perſis, ne alieni regni ſcrutentur arcana. Hoc etiam à Canonibus reprehenditur, ubi in tit. de Iudæis & Saracenis Specul. & alij Canoniſtæ plura tradunt. Extat præterea bulla Pontificis Romani, quæ Iovis Sanctæ à publicatione, quæ ſolemni Cœnæ Domini die, Romæ fit, vulgo appellatur, in qua excommunicantur ij, qui ad hoſtes Chriſtiani
" nominis res prohibitas deferunt, hiſce verbis: Excommunicamus & anathe-
" matizamus omnes illos, qui equos arma, ferrum, ligamina, & alia prohibita
" deferunt Saracenis, Turcis, & alijs Chriſtiani nominis inimicis, quibus
Chriſtianos impugnant. Hæc autem late explicantur ab Angelo de Clavaſio in ſumma, quæ vulgo Angelica vocatur, in verbo Excommunicatio. Similes leges peculiares habent Hiſpani in regni ſui conſtitutionibus, ſub titulo, *De las vẽditas.* ubi textus in principio dicit, *Arma de fuſte nj de hierro ni deuen vender los Chriſtianos alos Moros, ni alos enemigos de nueſtra fe.* Etſi autẽ arma apud illos indiſtincte prohibẽtur exportari ad hoſtes tamen merces & victualia tantum tempore belli prohibita ſunt. Itaq; in d. l. Hiſpanica ſequitur: *Otroſi defẽdemos, que ningano lieue à ſu tierra trigo, ni cebada ni vino, ni olio, mientra guerreran con.* Pœna autem committentium contra hanc legem cõvenit cũ jure cõmuni, quia bona pertinent ad fiſcũ, *y el cuerpo es à merced del Rey*, ut videre licet in conſilio II. Roderici Suarij Iuriſc. De navibus tranſvehendis & mercibus exportandis, & latius apud Boerium Deciſione 178.

Caſu 21.

Caput XC.

Libertatem monendi ab aulis plerunque exulare.

PArens meus, cujus memoria ut ſanctiſſima mihi, ita non poteſt eſſe niſi ſuaviſſima, in ſuo peculiari libello, cujus titulum fecit ὑποθήκας, quem olim ad Mauritium Huttenum præſulem Aiſtetenſem, ſuum amicum veterem, (hoc nomine enim in literis ad parentem meum ſcriptis ante & poſtquam conſecutus eſſet hanc dignitatem, ſeipſum appellare ſolitus fuit) libero & candido animo ſcripſit, inter alias monitiones ſaluberrimas, facit mentionem, quod

quod Potentum parietes & laqueata tecta aulæ libertatis non fere reſonent voces: Quin etiam, inquit, principes amicos habere pudet, ſuamque excellentiam lædi putant, hac rerum una omnium ſaluberrima & optima conjunctionis animorum & mutuæ voluntatis quaſi exæquatione & ſimilitudine. Non igitur mirum deeſſe, qui illos ex animo & ſincere atque graviter moneant, quique illis fideliter conſulant, cum perpauci inveniantur, vel prope dixerim, nulli, qui ipſos, ac non fortunæ ſplendorem & ſuas commoditates ſequantur. Antiochum Regem eum qui Parthos oppugnavit, ferũt in venatione aliquando aberraſſe à comitatu ſuo, & diu per ſylvas, ignarum loci vagatum, tandem in caſam ruſticam delatum, quum illum nemo eorum, qui incolebant, Regem eſſe ſciret: quumque in cœna forte ſermo de Rege injectus eſſet, adiviſſe hunc & produxiſſe longius, cupidum reſciſcendi, quid de ſe plebs ſentiret, atque loqueretur. Nullo autem crimine illius, ac contra plurimis virtutibus commemoratis, niſi quod in exequendis regni negociis uteretur miniſterio improborum hominum, quibus nimium fidei haberet, neque ipſam rempublicam reſpiceret, atque capeſſeret, quod venandi ſtudio totus eſſet deditus, atque uni occupationi iſti vacaret: Regem quidem tunc tacuiſſe, ſed quum mane veſtigia illius ſecuti ſatellites cum inſignibus regni adeſſent, contemplatum diadema & purpuram dixiſſe: Heri primum, ex quo vobis utor, audivi de me veritatem. Patrum noſtrorum memoria Regem fuiſſe opt. atque fortiſſ. accepimus Matthiam Huniadem, qui quum Pannoniam ſolam teneret, formidabilis tamen & Aſiæ & Europæ Imperatoribus fuit. Idem mirifico ardore flagravit bonarum litterarum atq; artium, quarum profeſſores magnis præmijs affecit, & libros undique grandi pecunia conquiri juſſit, quorum ſpectabilis copia ad Turcicam irruptionem uſque duravit. Eum igitur hoc nequaquam fugit, vix eſſe aditum atque acceſſionem veritati & libertati in Regum atq; principum domos. Itaque quum haberet circum ſe non tam belli, quam pacis artium peritos, ſolitum tamen traditur ſæpe illum data opera à comitatu in venationibus ſuo ſeſe abducere atque in ſolitarijs caſulis ruſticorum, vel aliquo pago pernoctare, colligentem famam & rumores de Rege & adminiſtratio Reipub. Ita illum nihil ferme vitiorum, vel quibus ipſe, vel quibus ſui laborarent, neque ulla peccata adminiſtrationis, fugiſſe. Hactenus ille. Hoc fecit etiam olim Mithridates potentiſſ. & bellicoſiſſim. Rex, qui XLVI. annis cum Romanis varia victoria bellum geſſit. Is enim Aſiam, cum quibuſdam amicis tacitus à regno profectus, nemine ſciente peruagatus eſt omniumq; urbium ſitus ac regiones cognovit. Noluit enim fidere aliorum oculis & indicationibus. Prudenter itaque & graviter Gordianus ad Miſitheum ſocerum ſcribit, Miſerum eſſe Imperatorem, apud quem vera reticen- *Iuſtin hiſt. lib. 37.* *Iulius Capitolinus in vita Gordianorum*

 ticen

ticentur, qui cum ipſe publice ambulare non poſſit, neceſſe eſt, ut audiat vel audita, vel à plurimis roborata confirmet. Quod etiam ante eum Manlius Torquatus prudenter conſideravit. Is enim quum eſſet declaratus conſul, " oculorum valetudinem excuſavit, Impudentem dicens & gubernatorem " & Imperatorem eſſe, qui cum alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet, " ſibi aliorum capita ac fortunas committi. Huc Horatius ſpectaſſe videtur, " ubi dicit:

Livius deca. 3 lib. 6.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradidit ſpectator.

Unde Iuriſconſulti aſpectum rei, cuicunque probationi præferunt. Sed ad recentiora exempla huic meditationi magis convenientia, redeamus. Franciſcum Galeatium, Iovius ſcribit, ita amari ſimul & metui cupiiſſe, ut nonnunquam ſordidi mercatoris ſimulato habitu, diſcurrens per ditionis regiones, oblatos in via, aut in diverſoriis hoſpitalib. ſimpliciſſimos homines ad ſerenda de principe colloquia pertraheret, eruendoque certiſſimos de ſe rumores, utraque ſui nominis fama frueretur, paratus utique ad præmium exſoluendum: aut infligendam pœnam. Nam in Pado, Abdua, Ticinoque cuſtodes ad trajectum lintribus præpoſitos, qui abs ſe precibus atque pecunia tentati eſſent, ut ſine teſſera properantem tranſueherent, ex merito, aut ſuppliciis extremis, aut peramplis præmiis afficere conſueverat. Imitatus autem eſt Galeatius hac in re Leonem Imp. Græcum, qui etiam cum proprio periculo fidem vigilum ſæpe numero expertus eſt. Extat præterea egregium epigramma Georgii Sabini, viri doctiſſ. & poetæ inſignis, de quo dam Duce Norico, cujus nomen non exprimitur, quod licet editum ſit in ſuis operibus, tamen propter ejus elegantiam huic meditationi aſſcribere volui.

In elog illuſ. virorum.

Luidprand. Ticinenſis libr 1 c. 3. & 4. de reb. per Europam geſtu.

Sæpe rudes inter mutata veſte colonos,
Noricus agricola Dux faciebat opus.
Nunc paſcebat oves, nunc gramina falce ſecabat,
Vomere proſcindens nunc ſubigebat humum.
Et ſimul illato de ſe ſermone, rogabat
Plurima, nempe quibus moribus ipſe foret?
Iuſtus an exigeret pœnas à ſontibus ultor?
Debita conferret præmia numne bonis?
Quærenti vero cauſſam, cur regibus ortus
Princeps, agricolam ſe ſimularet, ait:
Me juvat è rudibus cognoſcere vera colonis.
Servit adulatrix auribus aula meis.

Lau-

Laudantur itaque non immerito reges & principes, quibus adminiſtratio regnorum commiſſa eſt, quando non ab aliorum nutu & conſilijs plane pendent, omniaque in ſuos familiares reijciunt, ipſi plane deſides, & ad imperium inutiles: ſed ipſimet induſtrij ſunt in rebus ad ſalutem & incolumitatem ſubditorum ſuorum ſpectantibus. Hoc ſane obſervavit Maximilianus I. Imperator præſtantiſſimus. Ideoque eum dicere ſolitum fuiſſe, ſcribit Iovius, Turpe quidem eſſe magno principi neſcire literas, ſed longe turpiſſimum his eum moribus atque virtutibus omnino caruiſſe, quæ populis & gentibus imperantem cum eximia pietatis atque excellentiæ laude, contra ſuperbiam atque libidinem, & reliquas immoderati animi cupiditates invictum penitus & incorruptum præſtarent. Huc reſpexit Iohan. Tilius. Quemadmodum, inquit, non eſt temere hæredi regni indulgendum, ita etiam peſſime agitur, ſi quum ad juſtam ætatem pervenit, non educabitur & informabitur in negocijs graviſſimis conſilioque prudente dirigetur. Magiſtra enim artium munerumque experientia, in regni adminiſtratione apprime eſt neceſſaria, cum ſit omnium difficilima, & Xenophontis iudicio, divina, mentemque humanam ſuperans. Hanc docet Scriptura ſancta ſpeciatim à Dei ſpiritu procedere, cuius gratia ſit opus & inſtitutione maxima. Eadem admonet Ioan. Bodinus, ubi dicit: Ad unius principis inſtitutionẽ, optimi ſapientiæ magiſtri ac moderatores maximis propoſitis præmiis conquirantur, non qui ſolum peregrina lingua, id quod inepte ac pernicioſe antea factum vidimus, ſed qui religione vera molles principis animos leniter imbuant. Nam omnium, quæ de legibus & republ. diſputantur, nihil majus eſt aut majore ſtudio dignum, quam ut princeps intelligat, ſe ad verum Dei cultum in hanc lucem veniſſe. In eo ſolo verſatur Reipub. ac legum omnium ſuprema ſalus. Qui enim princeps ſic erit informatus, ut ſuarum omnium actionum iudicem ac ſpectatorem Deum eſſe cogitet, nihil impie, nihil ſcelerate faciet, nihil turpe cogitabit. Hunc unum ſui cives amabunt, metuent, ac ejus exemplo vitam moreſque ſuos informabunt. Felices ſane non ſolum princeps, ſed etiam ſubditi cenſendi ſunt, quibus hæc contingunt. At exempla fere innumera in promptu eſſent, quibus doceri poſſet, inſtitutionem optimam in iuventute principes habuiſſe, ideoque magnam expectationem & ſpem optimæ indolis præbuiſſe: verum una cum ætate ita adulatorum ſuggeſtionibus corruptos fuiſſe, ut nulla veſtigia optimæ diſciplinæ & inſtitutionis reliquerint. Licet igitur optare cum Budæo. Quod utinam tam conſertis manibus compertam comprehenſamque veritatem ſemel retinere poſſemus, quam protinus agnitam feſtivis oculis hilares exoſculamur. Hæc enim veluti faſtidioſa eſt, vel hoſpita, vel amica, cui quum ſecularium rerum amorem, quaſi æ-

In vita Had. IV. Pontificis Romani.

In comment. de reb. Gall. lib. 2. de filiis regum eorumq; aſſignat.

Ca. 6. meth. hiſtor.

Lib. 4 de aſſe.

mulum quendam, ſuperinducimus, ſenſim ipſa à fluxis abhorrens, ex mente noſtra quaſi ex contubernio faceſſit, animumque noſtrum ſuas res habere ſibi jubet, clam remiſſo nuncio, cum interim æternitatis ſecuri alias res agamus. Rectè itaq; Flavius Vopiſcus ita ratiocinatur: Et quæritur quidem quæ res malos principes faciat? Iam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, ſatellites deteſtandi, Eunuchi avariſſimi, aulici vel ſtulti vel deteſtabiles: & quod negari non poteſt, rerum publicarum ignorantia. Ludovicum XI. Regem Galliæ aliquando dixiſſe ferunt, ſe in regno ſuo, & potiſſimum in aula propria, abundare omnibus rebus una excepta: Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex ſuis familiaribus aulicis, veritatem eſſe reſpondit. Id ipſum Lucas Contilis ſuo feſtivo ænigmate denotare voluit. Habent, inquit, principes nonnulli apud ſe fœminam quandam vultu formoſiſſimam, quam magnifaciunt, induuntque veſte longiſſima ad talos uſque deſcendente: hæc altero pede plerunque claudicat, nonnunquam utroque etiam: quo fit, ut ægerrime ferant, ſi ventus quiſpiam ab Auſtro aut Septentrione ſpirans, veſtes, quibus hæc puellæ vitia teguntur, quandoque attollit. Quare inſtituere permultos, qui non ſecus hujuſmodi ventos buccis plenis abſorbeant, atque Charybdis & Scylla marinas aquas, & quæ in iis ſunt, deglutire conſueverunt. Hoc ipſemet ita ſoluit: Principum vitæ conditio permultis expetita, potentia prudentiaque nititur, & magna autoritate exornatur: quam veritas denudare & imminuere, adulatorum autem ora obtegere conſueverunt. Non deeſt enim, ut Q. Curtij verbis utamur, pernicioſa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes ſæpius aſſentatio, quam hoſtis evertit. Hinc evenit, ſicut paſſim exempla in hiſtoriis teſtantur, ut plerunque Reges, ſi perperam ira cupiditateve ſua, vel adulatorum inſtinctu addicti, aliquid fecerint, aut neminem habuerint, qui eos reprehendere libere auſus fuerit, aut ipſi quoque licet admoniti, id quoq; ſemel in animum induxerant ſuum obſtinatione quadam mutare erubuerint. Hoc prudenter animadvertit mag[illegible]ille Monarcha Auguſtus. Cum enim ſuapte natura ad iracundiam & vindictam propenſior eſſet, Mecœnate inprimis, cum ira commotus eſſet, utebatur; ab ea enim & furore eum avertebat, pacatioremq; animo reddebat. Ferunt, cum aliquando pleroſque eſſet proſcripturus Auguſtus, nec ad illum præ aſtantiū multitudine poſſet Mecœnas accedere, chirographo ſcripſiſſe: Surge carnifex, & tanquam aliud porrigentem, in illius ſinū immiſiſſe, ne videlicet eorum quempiam occidi juberet, quod & factū eſt. Idem & ſæpe alias feciſſe, autor eſt Dio. Diverſo ingenio fuit Cambyſes Rex, præſtantiſſimi Regis Cyri filius degener. Quum enim nimis eſſet vino deditus, ex cariſſimis ejus unus, fretus familiaritate regia, illum admonuit, ut parcius vino & mode-

In D. Aureliano.

Franciſcus Patricius de hiſtoria dialogo V.

Lib. 8. de reb. geſt. Alex. Magni.

moderatius uteretur, quod Regi turpe foret, in quem omnes conjectos oculos haberent, ebrietate agi. Hac libera & fideli admonitione adeo Cambyſes excanduit, ut non modo non abſtinuerit, ſed liberalius capacioribuſque quam alias ſcyphis quum bibiſſet, adduci ſibi juſſerit ab ipſo monente amico filium, in quem Rex arcum intendens ejus pueri cor ſagitta tranſfixit. Vide, inquit, an Regis ebrij certa ſit manus & oculus? Harpalus quoque cum liberior in admonendo ſuo Rege fuiſſet, ea libertate ita commotus eſt rex, ut epulandos illi liberos appoſuerit. Sotades præterea ob libertatem monendi juſſu Philadelphi Regis Ægypti miſere periit. Quum enim Arſinoen ſororem ſuam Philadelphus duxiſſet uxorem, Sotadem fretum familiaritate regis dixiſſe ferunt: εἰς οὐχ᾽ ὁσίην τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς. Ne in ſanctam rimam trudas aculeum. Hanc liberam vocem rex adeo indigne tulit, ut plane immemor familiaritatis priſtinæ, Sotadem carceri mancipaverit, ubi miſere contabuit. Eadem libertas monendi ex nimio amore patriæ perdidit Boetium, qui diu maceratus in carcere Ticini, tandem à Theodorico Rege, interfectus eſt. Sicut integram hiſtoriam hujus facti atrocis, cum aliis rebus memorabilibus, id ſecutis, in ſecunda centuria operarum ſucciſivarum, recenſebimus. Caute ſane Demaratus apud Herodotum, ob *Lib.7.*
hanc cauſam reſpondit Xerxi, in expeditione contra Græcos, quum ſententiã ſuam dicere juſſus eſſet. Utra, inquit, apud te Rex utar, Veritate ne an jucunditate? Quod Apollodorus architectus celeberrimus, qui Trajani forum & Odæum, & gymnaſium Romæ fabricavit, hac cautione erga Adrianum Cæſarem uſus fuiſſet, non ejus juſſu ſublatus eſſet. Quum enim deſcriptionem & formam templi Veneris, ut à Dione Caſſio refertur, Adrianus *In vita*
ad eum exulem miſiſſet, quippe ſignificans, ſine illius opera & miniſterio *Adriani.*
etiam ingentia ædificia extrui poſſe, & quæreret, num id templum bene & ratione ædificatum eſſe videretur, reſcripſit Apollodorus, altius ampliuſque multo fieri oportuiſſe, quo magis & propter altitudinem ipſius in viam ſacram emineret, & propter amplitudinem machinas reciperet, quæ clam in eo cõpactæ, de improviſo in theatrum perducerentur. Porro ſimulacra majora facta eſſe dicebat, quam ratio altitudinis amplitudiniſque templi pateretur. Etenim, inquit, ſi deæ ſurgere, atque inde exire voluerint, non poterunt? Quæ cum Apollodorus aperte reſcripſiſſet, Adrianus ira incitatus, magnum animo dolorem cepit, propterea quod inciderat in eum errorem, quem jam corrigere non poterat. Itaque hæc res tantum ei cruciatum doloremque attulit, ut illum ob eam cauſam interfici juſſerit. Prudens itaque & pia fuit admonitio Ludovici Regis Galliæ, qui Sanctus appellatur, ad *Lib.2.de*
filium ſucceſſorem in regno, quæ inter alias multas recenſetur à Tilio, *reb.Gall.*

talis videlicet: ITA TE GERITO, UT CONFESSARII NECESSARIIQUE ET FAMILIARES TUI POSSINT TE LIBERE ADMONERE MALI QUOD FECERIS, ET DOCERE FACTA TUA. Siquidem natura humana in his rebus quæ ad voluptatem pertinent, ad id ſæpius inclinatur, quod ſibi detrimento eſſe ſolet, atque id unum profuturum putat, quod ipſa cupit perficere, hincque reyera in fraudem inducta neq; quid conducat ſolertia perſpicere, neq; periculis admonita, vel modeſtiam animi diſcere, vel ad id quod decet, redire poteſt. Merito igitur Arrianus laudat Alexandrum Magnum, quod ſicut interdum præceps ad delinquendum fuerit, id ſtatim eum hoc pœnituerit. Ceterum, inquit, delicti pœnitentia duci, id ego ſoli ipſi inter veteres Reges tanquam eximium ac genuinum quiddam aſſcribo. Plerique enim tametſi alicujus delicti conſcij ſint, tuentes id ut recta factum obtegere ſe culpam ſuam putant, inique ſtatuentes. Vnicam enim peccati medicinam eſſe cenſeo, peccati agnitionem & confeſſionem manifeſtumque pœnitentiæ documentum edere. Nam qui injuriam accepit, non ita graviter læſum ſeſe judicat, ſi is qui læſit perperam ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes ſit, ſe non amplius injuria affectum iri, ſi is qui affecit, pœnitentiam facti ſui præ ſe ferat. Hæc Arrianus. Simili ingenio fuit præditus M. Antonius, antequam à Cleopatræ illecebris eius animus corrumperetur. Inerat enim ejus moribus teſte Plutarcho, ſimplicitas: nec cito ad ſecus admiſſa animum advertebat; Verum ubi res perperam actas ſenſerat, ilico pœnitentia ſubibat ejus animum, culpamque ingenue etiam ad eos ipſos agnoſcebat, ad quos res acta, injuriaque pertinebat. Hanc artem optime calluit Ludovicus XI. Galliarum rex perſpicaciſſimus. Qum enim forte ob intemperantiam linguæ lapſus eſſet, & durior fuiſſet, mox agnovit culpam, & converſus ad eum quem offenderat, Non me latet, inquit, obfuiſſe mihi linguam, ſed & profuit aliquando: nunc autem, ut quod illa peccavit, emendem æquum eſt; ac ſimul cum ad eum modum familiariter ageret, donum aliquod dabat non cõtemnendum. Recte itaq; ibi addit Cominæus: Eſt profecto magnum Dei beneficium agnoſcere, quod vitioſum eſt, ac mentem ad meliora cõvertere. Melior eſt enim in malis factis humilis confeſſio, quam in bonis ſuperba gloriatio, ut D. Auguſtinus ait. Non raro etiam accidit, ut Reges (contra præceptum Ariſtotelis, qui vult communem in dominatu cuſtodiendo legem eſſe, ne princeps ulli homini, vel digniſſimo, totam ſuam autoritatem cõmittat: ſed ita ut in multos dividat, ut alter ſupra alterum nihil tentare audeat) tantum uni ex ſuis familiaribus, repulſis cæteris fidant, eique veluti libetas habenas imperij concedant. Quod raro felicem ſolet habere eventum. De qua re extat inſigne exemplum apud Papirium Maſſonum. Igitur, inquit,

Lib. 7. hiſt. prope finem.

inquit, apud Sueſſionem Carolus, anno nonageſimo decimo nono à proceribus regni derelictus eſt propter Haganonem Laudunenſem. Hic mo- dicæ originis, ſolus omnium conſiliorum particeps erat, ac ſine illo neque domi neque foris quicquam ardui gerebant. Tanta obſcuri hominis gratia Regi ipſi exitio fuit, quum proceres moleſte ferrent, unum omnibus, eumque ignobili proximum, nobiliſſimis viris anteponi. Quapropter alienatis à ſe procerum animis Carolus, ab omnibus ita derelictus eſt, ut nullibi per ſeptem menſes locus refugij illi fuerit, quam in oppidis Epiſcopatus Remenſis, donec Herinæo Remenſi præſule ſeſe interponente à ſuis proceribus iterum receptus eſt; quanquam nec odii ſeminaria penitus extincta ſint, ſicut Burgundionum Chronicon Vignierii latius refert. Hoc morbo Regem laborare, & turpe & periculoſum eſt, ſemperque fuit. Nam qui unum amat, videtur ceteros odiſſe: eſtque mera ſervitus regnantis, impotens amor paucorum. Huc referri poteſt ex vita & literis M. Aurelij Imp. ſalutaris doctrina, quam Lucullum in expeditione contra Mithridatem in ænea tabula reperiſſe Chaldaicis literis, & in triumpho ſuo una cum gaza regia Romam attuliſſe idem autor ibidem ſcribit: Non eſt ſapientis principis, ſi ſibimet accerſit periculum, ut alterius, quem evexit, autoritas conſervetur, neq; vult ſecure vivere amabilis omnibus. Non eſt prudentis principis, qui in unum omnia congerit, ut ceteri egeant. Non eſt juſti principis, ſi magis unius cupiditatibus inſervire, quam omnibus gratificari cupit. Fatui eſt principis, ſi obnoxius eſt uni, contemptis reliquorum conſiliis. Audax eſt nimium princeps, qui ut amet unum, ſeſe omnibus reliquis inviſum facit. Illuſtratur id exemplo memorabili, quod extat apud Hugon. Falcandi. Quum Rex Guilielmus Majonem Barenſem humili ortum genere, ex notario magnum Admiratum conſtituiſſet, eique totius regni cura & adminiſtratione commiſſa plenam verbis fidem adhibens nihil alii cuipiā credere, nihil protſus ab alio audire vellet, cæteros omnes excludens cū illo ſingulis diebus habebat colloquiū: ſolus is regni tractabat negocia, regiſq; animum, quocūq; libuerat inclinabat, cum falſa cum veris ingerens, tum adulationib. illius temeritatem demulcens. Sic idem Maſſonus in Philippo rege Francorum, qui cognomen Pulchri è re nactus eſt, (omnium mortalium ſuæ ætatis formoſiſſimus fuit, procera admodum ſtatura, membris decenter compoſitis, venationis, bellique avidus) maxime reprehendit, « quod, ut ipſius verbis utar, reipub. adminiſtrationem totam, quod minime « decuit, alieno arbitrio commiſerit, præſertim aulicorum, quod genus ho- « minum privatis ſtudiis regna evertere conſuevit, &c. De hac aūt re, ſtudio- « ſus lector prolixā diſputationem cū multis memorabilib. exēplis inveniet, in cōmentariis de regno; aut quovis principatu recte & tranquille admini-

Lib. 2. annal. Franc.

Cap. 61.

De Sicilia calamitatibus.

Lib. 5.

Lib. 1. de principis conſil.

ſtran-

ſtrando, qui ſcripti ſunt Gallico idiomate adverſus Machiavellum. Recte itaque & prudenter Franciſcus Guicciardinus hiſtoricus inſignis ita monet: Nihil profecto magis neceſſarium in rebus arduis, nihil rurſum periculoſius, quam ex alterius pendere conſilio, nec cuiquam eſt dubium, alieno cõſilio minus egere prudentes, quem imprudentes, & tamen fructum majorem ex conſilio capiendo ſapientes percipiunt. Quis enim tanta præditus eſt ſapientia, qui per ſe omnia perſpiciat, & cognoſcat, atq; in contrarijs ſententijs, quæ ſit potior, dijudicare valeat? Verum quis alium conſulens certo ſcit, ſe fidele conſilium auditurum? Nam qui dat conſilium, ni valde ſit fidelis, aut bene erga eum, qui petat, affectus, non modo inſigni utilitate impulſus, verum exiguo quovis propoſito commodo, qua vis levi cupiditate, ſæpe conſilium in eum dirigit finem, qui maxime ſibi accomodatus eſſe videatur. Cumque hi fines non raro ab eo, qui conſilium capit, ignorentur, conſilij infidelitatem, niſi prudens ſit, non animadvertit.

Caput XCI.

Inimicitia, quæ teſtem à teſtimonio repellit, qualis eſſe debeat, & quæ capitalis dicatur.

Per l. 3. de teſtib. l. 1. §. quæſtionem de Quæſtion. & authent. de teſtib. §. ſi vero quis dicat. gl. in l. advocat C. de advocat. diver. iud. In ordinationibus criminalib.

INimicum repelli à teſtimonio dicendo, unicuique mediocriter verſato in jure noſtro notum eſt. Vt autem hac de re jura ſunt clara: ita paſſim ab interpretib. ambigitur, quare lis & quanta eſſe debeat cauſſa hujus inimicitiæ. Quidam enim dicunt, ſatis ad repellendum teſtem à teſtimonio, quando lis eſt in ardua cauſſa, vel de univerſa ſubſtantia, quia pecunia, hodie præſertim, pleriſque eſt loco ſanguinis. Alij aliter dicunt: Tandem autem concludunt, eſſe hanc rem judicis arbitrio permittendam, præſertim in civilibus. Nam in criminalibus quæ inimicitia capitalis dicatur, habemus Conſtitutionem Imperij ſub Carolo V. promulgatam. Meo autem iudicio hæc quæſtio ex legibus facilius decidi poſſet, ſi obſervaretur, qualis mos olim apud Romanos fuerit, quem morem Iacobus Rævard. evidentiſſ. argumentis, ut ipſe ait, demonſtravit. Vbi ex Suetonio, Valerio Maximo, Cicerone, Sidonio Apollinari, alijſque autoribus non

nulſa

nulla memorabilia exempla adducit, ad quæ ſtudioſum lectorem remitto. *Imperij art.* in ſuo autem commentario, de diverſis reg. juris, ita hunc morem explicat: *26.* Si quæſieris, inquit, quænam dicantur inimicitiæ capitales, illud habeto: *Lib. 5 cap. 15.* moris fuiſſe apud Romanos, ut ſi quæ graves inter eos inciderent ſimulta- *In Variorſi. ut de iuris ambig.* tes, amicitias ſolenni modo renunciarent, & inimicitias præſentibus profi- terentur. Quæ inimicitiæ ſic denũciatæ capitales dicebantur, eo quod ſan- *Reg. 19.* guinem ſpirarent ex profeſſo, iuxta Arnobii illud adverſus gentes: Aſſu- *Lib. 1.* merent ex corporibus cauſas, quibus fere fierent & immanes ſimultates at- que inimicitias gererẽt. Quibus etiã illud adjungi poteſt, quod Seneca ſcri- bit. Ne viva quidem uxore per omnia conveniebat, mortua vero inimicum *Lib. 10. Declamat.* profeſſus eſt. Hæc ille. Eodem modo, ſi quem contracti hoſpitij pœnituiſ- ſet, renunciare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitij jus violaret, ſicut apparet ex Cicerone: Itaque iſte, inquit, vehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo ejus emigrat. Et apud Livium, Badius civis Campanus, *Verrin. 3.* Quinto Criſpino Romano in conſpectu duorum exercituum hoſpitium *Lib. 5. Secundi belli Punici* renunciaſſe ſolenniter perhibetur, ut cum eo hoſtili animo congredi poſ- ſet. Erat autem ſanctiſſima hoſpitij neceſſitudo, & publice interdum con- trahebatur, quæ Græcis proxenia dicitur. Vnde Iupiter Xenius, Deus hoſpi- talis dicebatur, quem hoſpites, invocabant, ſi quando hoſpitium violare- tur, quemadmodum amici φίλιον Iovem invocabant, & ſodales ἑταιρῷον, & gentiles, id eſt cognati, ὁμόγνιον, & qui ejuſdem phratriæ erant φράτριον, & fœdere conjuncti ἐνόρκιον, quaſi iuriſiurandi vindicem: ſicut erudite Budæ- us in leg. ſolet §. quantum ad exenia (ubi xenia legendum putat) De offic. proconſ. obſervavit. Tum ſanctum apud omnes gentes habitum fuit olim jus hoſpitii, nec probrum ullum magis deteſtabile fuit, quam ἄξενον vel in- hoſpitalem aliquem appellare. Præterea moris fuit apud priſcos, ut hoſpi- tes, id eſt, externi amici teſſeras hoſpitij ſervarent, ut ius hoſpitii etiam ad poſteros tranſiret: teſſeram enim ſecum ferentes hoſpitium liberi, agno- ſcendos ſe præbebant: quum autem hoſpitium renunciare volebant, teſſe- ras frangebant. Eodem modo ex Tacito conſtat, quod qui amicitiam re- *Lib. 5.* nunciabat, etiam interdicebat domo. Cæſar, inquit, miſſis ad ſenatum lite- ris, diſſeruit morem fuiſſe majoribus, quoties dirimerent amicitias, inter- dicere domo, eum finem gratiæ ponere. Et Clemens Alexandrinus teſta- tur, hanc renunciationem ſicut nonnunquam per fœcialem publice, ita quandoq; privatim per præconem factam fuiſſe: Amicitiam, inquit, quam diu coluerat, miſſo præcone renunciavit, quod non pœniteret, ſed quod fortunæ ſtatum pertimeſceret. Hoc etiam apud veteres heroes noſtrates, u- ſitatum fuiſſe, in hiſtorijs paſſim legimus. Nefas enim putarunt, aliquem vel

dicto vel facto lædere, niſi prius juri amicitiæ & hoſpitii renunciaſſent, quo factum licitum putarunt, hoſtiliter agere ſicut hodie quoq; inter Reges & principes quum alicui bellum inferre conſtituerunt, per fæciales ejuſmodi denunciationes hoſtiles fieri ſolent. Extant autem conſtitutiones Imperatorum aliquot, quibus ſtatuitur, neminem vi hoſtili lædendum eſſe, niſi prius triduum ante alicui id denuncietur. Sicut videre licet in conſtitutione Imperatoris Friderici, quam Urſpergenſis ſuis Chronicis inſeruit. Nec non & Alberti Cæſaris, quæ in fine jurium feudalium Saxonicorum adjuncta eſt. Idipſum poſtremo in conſtitutionibus Caroli IV. quæ in aurea bulla, ut vulgo vocatur, collectæ ſunt, repetitur, conſpicimus.

Caput XCII.

Simultates inter amicos & conſanguineos eſſe graviſſimas.

Etsi prudentes & minime malitioſi homines, memores dicti, Inimicitias mortales, amicitias vero immortales eſſe debere; irritati, ita ſolent exercere ſimultates & odia, ne præcidant ſibi cum adverſariis omnem ſpem concordiæ & reconciliationis, nam videmus interdum coaleſcere amicitiam inter eos, qui antea fuere hoſtes infenſiſſimi: tamen longe aliter ſeſe res habet in malignis lividis & faſtu tumentibus hominibus, qui aliter ſuam autoritatem imaginantur conſiſtere non poſſe, niſi ex deſpicientia & detractione aliorum. Hacque re veluti opſonio, vel ut de Salamandra dicitur, igne paſci videntur. Huc reſpicere monitionem veterum arbitror; Inimico reconciliato cum cautione aliqua fidendum eſſe. Experientia enim docuit, inter exacerbatos hoſtes reconciliatæ amicitiæ fidem (de degeneribus & vindictæ cupidis, non generoſis & heroicis naturis loquor) plerunque lubricam atque infirmam fuiſſe. Siquidem rariſſime ſuſpicio inimicitiæ tollitur per reconciliationem, quoties nuper ea contigerit. Neque enim, ut Facellus dicit, facile propagata odiorum ſementis ſtirps interit: quippe ut gratiæ in odium deflexus facilis; ita odii ad gratiam difficilis eſt tranſitus: raroque animus, quem ſemel indignatio ſubiit, ſincera fide excolitur, aut cum quo vehementes primum inimicitias geſſit affectuoſe poſtmodum in gratiam redit. Idipſum ethnico more Antoninus Diadumenus admonuit patrem ſuum Macrinum, in ſua epiſtola, quæ à Lampridio ejus vitæ inſerta eſt, cujus

De reb. Sicu. poſter. dec. lib. 3. c. 2.

jus initium eſt tale: Patri Auguſto, filius Auguſtus. Non ſatis mi pater, videris in amore noſtro tenuiſſe tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conſcios reſervaſti, ſperans eos vel amiciores tibi futuros, ſi ijs parceres, vel ob antiquam familiaritatem dimittendos: quod nec debuit fieri, nec potuit. Nam primum omnium jam te exulceratis ſuſpicionibus amare non poſſunt. Denique crudeliores inimici ſunt, qui obliti veteris familiaritatis ſe inimiciſſimis tuis iunxerunt, &c. Inprimis autem odia acerbiora & immortalia inter eos exiſtere ſolent, qui in fide & religione coniunctiſſimis animis fuere. (Nihil enim magis conjungit & disiungit mentes hominum, quam vel ſimilis vel diſpar religio) & poſtea diſſidere cœperunt tranſitione facta ad hoſtes. Vnde proverbium nimis verum ortum eſſe ſcimus; Omnem transfugam vel apoſtatam eſſe perſecutorem ſui ordinis, vel eorum à quibus deſcivit. De qua re alias plura commodiore loco dici poſſunt; Iam redeamus unde digreſſi ſumus. Ob hanc rem iure noſtro aliquis, mox poſt reconciliationem, non cenſetur iudex, aut teſtis idoneus, qui paulo ante erat inimicus, cum adhuc dubium ſit, an remanſerint, quædam reliquiæ odij: ſed expectandum eſt, ut amicitia longo tempore ſit confirmata, & ſint obliterata, oblivionique tradita omnium ſimultatum veſtigia. Vnde etiam Cicero non uno in loco inimicitias reconciliatas eſſe ſuſpectiſſimas docet. Inprimis autem, ubi inquit: Ego cum omnes amicitias tuendas ſemper putavi ſumma religione & fide, tamen eas maxime, quæ eſſent ex inimicitijs revocatæ in gratiam propterea, quod integris amicitijs officium prætermiſſum, imprudentiæ, vel ut gravius interpreteremur, negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam, ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum ſed violatum putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet. Recte itaque D. Hieronymus profitetur, ſe reconciliatas inimicitias pure colere, & non juxta Plautinam ſententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera. Et alibi monet amicos poſt reconciliatam ſimultatem, etiam leves ut ſuſpiciones fugiant, ne quod fortuito fecerint, conſulto facere putentur. Hinc videmus plerunque evenire, ut ſimultates accedentibus præſertim convicijs & probris, quæ inter amicos coniunctiſſimos accidunt, implacabiles fere eſſe ſoleant, & iſta vulnera raro aut nunquam penitus, vel abſque cicatrice coaleſcant: tantum abeſt ut benignitate aut beneficio vincantur. Etenim, quemadmodum omnis natura, quæ à ſua ſpecie degenerat, in multo deteriorem abiit, quam ſi eam natura ingenuiſſet, ſi hydrus vel natrix, ſicut poſt Nicandrum & Aetium Mathiolus in ſuo herbario obſervavit, quando aquam elementum ſuum conſuetum relinquit, & terram incolit, longe deterior evadit, & deinde Cherſydrus appellatur: Ita hoſtes ex amicis facti omnium acer-

Cap. accuſatorem 2. & gl. ibi. 3. q. 1. Didac. Covar. c. 18. nu. 3. pract. quæ

Pro Milon.

Ad Ruffinum.

In Ruffinum. lib. 1.

Lib. Sapient. cap.22. cerrime odiſſe ſolent adverſarios. Hoc admonere voluit Syracides ubi dicit: Qui coniicit in volucres ſaxa, fugat illas, & qui convicia facit amico, diſſolvit amicitiam. Si gladium eduxeris contra amicum, ne deſperes, fieri enim poteſt reconciliatio. Si adverſus amicum os aperueris, ne verearis, relinquitur enim compoſitio: excepta contumelia probri & ſuperbiæ & detectione arcani & ictu fraudulento. In bis enim reſilient amici omnes. Hoc autem non ſolum inter extraneos, quos amicitiæ conſuetudo ſolummodo abſque ullo arctiore vinculo conſanguinitatis conjunxit, evenire videmus, ut exemplum ſatis recens extat in Sfortia & Bracio, quos Iovius duo *In elogiis.* belli fulgura nuncupat. Ii ab initio fraterna caritate inter ſe convincti, pari ſpe, parique induſtria militarunt, donec ambitione & ſuperbia diducti ex amicis hoſtes facti, uſque ad extremum ſpiritum multis prœliis inter ſe conflixerint, neque reconciliari potuerint: ſed etiam (dolendum ſane) inter eos idipſum contingere ſolet, qui conſanguinitatis vinculo arctiſſimo connexi ſunt. Id quod Iuriſconſulti, inter quos fuit Baldus, obſervarunt, ut odio inter eos neque interceſſione amicorum, neque alia ratione ſanati potuerint, donec ferro res definita ſit. Pulchrum eſt itaque præconium Æliorum. Etenim ſedecim uniusgentis Ælij, unam exiguam domum poſſidebant, uniuſque prædij fructibus ſe ſuſtentabant, unaque iſta in domo, multis cum liberis & uxoribus habitabant, inter quas Æmilij etiam, qui duos conſulatus geſſit, biſque triumphavit, filia fuit: neque eam paupertatis viri pudebat, quin virtutem potius, qua paupertatem ferebat, miraretur. Elegans quoque exemplum concordiæ fraternæ adducitur à Iuſtino hiſtorico, cum inter Arthementem & Xerxen filios Darij contentio de ſucceſſione in regno Perſarum mortuo patre eſſet, & minor majori natu prælatus fuiſſet; Adeo enim fraterna contentio fuit, ut nec victor inſultaverit, nec victus indoluerit, ipſoque litis tempore invicem munera miſerint, & jucunda quoque inter ſe, non ſolum credula convivia habuerint, judicium quoque ipſum ſine arbitris, ſine convitio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter ſe regna maxima dividebant, quando nunc exigua patrimonia partiuntur. Ideo pergit Plutarchus ibidem: Noſtro tempore, fratres & cognati, niſi regionibus, fluviis muriſque communia bona diſtinguant, longoque à ſe invicem ſint remoti ſpacio, altercandi finem nullum faciunt. Quemadmodum autem plura exempla tam vetera quam recentia hac de re extant: ita unum ex priſcis, de duobus Hiſpanis agnatis, mihi præ ceteris dignum, ut ex Livio huic meditationi infereretur, viſum fuit. Corbis & Orſua, inquit, patrueles fratres, de principatu civitatis, quam Ibem vocabant, ambigentes, ferro certaturos profeſſi ſunt. Corbis major erat ætate: Orſuæ pater princeps proxime fuerat, à fratre majori poſt mortem ejus

In L. cum oportet C. de bon. quæ lib. Plutarchus in vita Æmilij Pauli.

Lib. 1.

Lib. 28. ab V.C.

ejus principatu accepto. Quum verbis diſceptare Scipio vellet, ac ſedare iras: negatum id ambo dicere communibus cognatis, nec alium deorum hominumve, quam Martem ſe judices habituros eſſe. Robore major, minor flore ætatis ferox, mortem in certamine, quam ut alter alterius imperio ſubiiceretur, præoptantes, quod à tanta rabie dirimi nequirent, inſigne ſpectaculum exercitui præbuere, documentumque, quantum cupiditas imperij malum (ſicut ſupra quoq; aliquot exempla adduximus) inter mortales eſſet. Major uſu armorum, & aſtu, facile ſtolidas vires minoris ſuperavit. *Cap 86.* Huc pertinet duorum fratrum Polynicis videlicet & Eteoclis filiorum Oedipi regis Thebanorum exemplum, quod apud veteres propter ipſorum odium perpetuum, eſt celebre. Inter illos enim non ſolum in vita nulla reconciliatio locum habuit, verum etiam quum in prælio mutuis vulneribus concidiſſent, unus rogus cadavera ipſorum conjuncta pati noluit. Unde Statius poeta.

Ecce iterum fratres! primos ut contigit artus
Ignis edax, tumuere rogi, & novus advena buſto
Pellitur, exundant diverſo vertice flammæ.

Et Lucanus:

Scinditur in partes geminoq; cacumine ſurgit,
Thebanos imitata rogos.

Sic in quæſtione illa graviſſima, An nepos præferatur patruo ſecundo genito in ſucceſſione avi, ſi nepos ipſe natus eſt ex primogenito prædefuncto, allegant Iuriſconſulti id, quod Ottone imperante accidit. Quum enim inter nepotem & patruum controverſia de ſucceſſione amice ſopiri non poſſet, judicavit, ut ſingulari certamine oſtenderet, uter ſuccedere deberet: tandem bis pugna inter eos ſecuta, nepos bis vicit, & judicio gladiatorio quæſtio finita eſt. Memorabilis quoque, ſed nimis tragica eſt hiſtoria, quæ à Bernardino Scardeonio, de geminis fratribus Limineis ex familia antiquiſſ. oriundis, recenſetur. *Lib. 3. claſſ. 13. in deſcriptione urbis Patavij.* Legimus; inquit, ex hac gente fuiſſe aliquando duos fratres, qui per æſtatẽ ruri noctu poſt cœnam, cum ambo ſub dio in atrio domus, de diverſis reb. diverſa inter ſe loquentes, ſtarent, ſuſpicientes & contemplantes innumeras ſtellas, quas tũc forte ſereno cœlo fulgere videbãt: per iocum alterum velut ridendo dixiſſe: Precari ſe tot ſibi boves eſſe, quot ſtellas fulgere cõſpiceret. Alterum mox itidem per iocum reſpondiſſe. Utinam mihi pratũ eſſet, inſtar cœli latum: & ad fratrem converſum dixiſſe, Ubi tuas paſceres boves? At illum, In tuo prato, dixiſſe rurſum alterum, Si nollem? Te etiam invito, alterũ reſpondiſſe. Tune me invito? inquit. Te etiam invito, ille reſpondit. Et ita altercando riſu in iram, & mox ira in rixam, & in ſerium furorem converſo, dum neuter alteri cedere vult, exertis utrinque

gladiis, quibus forte ambo erant infeliciter accincti, ſe invicem transfixerunt. Et hinc unus, illinc alter humi decidentes, exanimes in ſuomet ſanguine volutantur, donec à domeſticis, qui eos altercãtes audierant, delati intra domum fatali hora properante extincti ſunt. Non minus tragicam & recentem hiſtoriam recenſet Petrus Iuſtinianus. Novus, inquit, inſolituſque caſus in Hetruriæ finibus evenit. Nam ex Coſmi Florentiæ Ducis liberis, Ioannes Cardinalis, magnæ indolis adoleſcens, in venationem cum duobus fratribus Hernando & Cartia, alijſq; comitib. profectus, dum canes leporem aſſiduò, per latã planiciem curſu inſecuti fuiſſent, feramq; morſu apprehendiſſent, in cõtroverſiam cum fratribus venit. Vnuſquiſq; enim canibus ſuis captæ prædæ palmam tribuendo, in dicacia verba invicem prorupere. Cardinalis autem probri impatiens, ut elati animi erat, Cartiam fratrem, cum quo jurgabatur, colapho percuſſit. Tum ille injuriam non ferens, gladio educto, Cardinali fratri in femore magnum vulnus intulit, quo paucis horis interiit: atq; ipſe à Cardinalis heri ſui famulo ſauciatur, patriq; Coſmo ex illa infelici venatione inter ferarum ſpolia occiſi filij corpus relatum eſt. Cartia quoq; nõ multo poſt ex vulnere interijt. Ita leviſſima ex cauſa pater fratricidio filios amiſit. Huc uſque Veneta hiſtoria. Hinc apparet, quod quemadmodum ſcintillula parva eſt res & pene dum cernitur, tamen non videtur, ſed ſi fomitem cõprehenderit, & nutrimenta ſui, quamvis parvus ignis invenerit, mœnia, urbes, latiſſimos ſaltus, regioneſq; conſumit: ita ſtudium contendendi exiguum, ſæpe odio occaſionẽ præbeat, ex quo orta rixa, eaq; invaleſcente acerba exiſtit æmulatio: hanc occulta ſubſequitur invidia; & ex hac rurſum animi exardeſcit acris ira, quæ homicidijs fœdis cauſam exhibet, niſi præſtantioris, nimirum prudentiæ conſilijs ea avertantur. Non fruſtra igitur Solomon dicit, Litis initium eſſe perinde, ac ſi alveum rupe-rit aqua: Fugiendas itaque eſſe contentiones, priuſquam ijs implicetur aliquis, & ibidem glorioſum eſt fugere litem, omnis autem ſtultus libenter rixatur. Ne autem plane in exteris exemplis inhæreamus, parum abfuit, quin noſtro tempore, inter duos agnatos principes Imperij, ſimile aliquid accideret, ſi non improviſus caſus interveniſſet, & violenta conſilia impediiſſet. Noſtra enim ætas non caruit admirandis & propemodum inexplicabilibus controverſijs, quæ nonnunquam inſperatos eventus habuere. Hoc autem cum paucis cognitum ſit, ego ſicut à viro præcipuæ autoritatis, & diu verſato in aulis Marchionum cognovi, huic capiti inſerere volui. Quum quorundam hominum turbulentorum, quorum nomina hic referre non eſt neceſſe, inter illuſtriſſimos principes Georgium & Albertum Caſimiri filium, Marchiones Brandeburgẽſes, &c, nõ exiguæ extortæ eſſent ſimultates & tandem eorundem opera effectum, ut animi principum plane diſtraherent-

Lib.14. hiſt. Venet.

Prover. c.17.

Prov. c.20.

herentur, atque eam ob cauſam paternæ ditiones inter ipſos dividerentur, pactaque conventa ob eam rem ſolennibus ſcriptis conficerentur, accidit, ut Georgius Marchio (qui longa experientia rerum edoctus, perſpicaci cura Albertum patruelem adoleſcentem inſtituere cupiebat) animadverteret, abuti nonnullos ejus juvenili fervore, ita ut eorum inſtinctu potius turbulenta conſilia, quàm pacata amplecteretur. Quare heroica quadam indignatione, attamen iræ præter modum indulgens, quum comperiſſet principem Albertum patruelem veniſſe Neoſtadium, re cum nullo ex ſuis conſiliariis communicata, literas ſua manu exaratas ad Albertum mittere conſtituit, quarum fuit argumentum: Cum omnino videat, ſe multipliciter falſis conviciis peti, & plurima contra decorum ab eo agi, nolle tamen ſe propterea bellum aliquod movere, & ſubditos miſeros, inſontes, & harum controverſiarum plane ignaros, præter omnem culpam bello affligere, ſed potius ſe, quamvis ſenem, provocare eum juvenem ad duellum, & monere modo ſuo honori conſulere velit, ut ad certum diem, nullo plane miniſtro comitatus, eques cū equeſtrib. armis principe dignis, in quandam vicinam ſylvam (locum certum deſignans) veniat: ibi & ipſum equitē, eodemq; modo armatum præſto adfuturum: ubi ambo remotis arbitris, aperto Marte congrediantur, deq; tota cauſa concertent: Se enim (ut eſt mos Germanice loquendi) canam ſuam barbā paratiſſimo ac plane intrepido animo, ipſius ruffæ lanugini eſſe oppoſiturum, & experturum, utra eſſet melior. Cum his literis ad principem Albertum, ablegat puerum quendam nobilem, natione Polonum, ſevere illi injungens, ut nulli alteri niſi ipſi principi eas tradat, Puer juſſa principis ſui quam primum exequi ſtudens, ſtatim ad iter ſeſe accingit. Sed ecce jam equum conſcenſurus, ab alio ſuo ſodali, qui plane aliud agens, incautius bombardulam, ut vocant, manuariā, tractat per laſciviam globo traiicitur. Quo occiſo litteræ ad Principem referuntur, & conſilio ejus cognito, ob tam improviſum caſum à Conſiliariis ad ſaniora conſilia convertitur. Miſero etiam illi, qui fortuitam illam cædem perpetrarat, & ideo in fœdiſſ. carcerem fuerat conjectus, iam principis ira lenita, ab iiſdem venia impetratur. Hæc facta ſunt, anno Chriſti M. D. XLI. Dura ſane & atrocia ſunt hæc q̄ diximus, ſed longe atrociores ſimultates inter liberos & parentes, plane cōtra naturam interdum oriuntur & exercentur. De qua re insigne extat exemplum apud Trithemium de Friderico Phittenſi Comite, qui anno ſalutis M. CC. XXXIV. à proprio filio poſt longam carceris inediam crudeliter occiſus eſt. Similem hiſtoriam habemus apud Philippum Cominæū, erat id temporis, inquit, Geldriæ dux Alphonſus adoleſcens, q uxorem duxerat ex familia Borboniorum. Is horribili & inaudita quadam audacia patrem ſuum de nocte, quum eſſet quieti ſe daturus, acerrima hyeme ceperat,

In Chronicis.

De rebus geſtis Ludovici XI. Galliarū Regis lib. 5.

perat,

perat, & per quinque milliaria deductum abſq; calceis, in teterrimum carcerem & obſcuriſſimum detruſerat, in eoq; per ſex menſes eum detinuerat. Et hac demum occaſione grave fuit excitatum bellum à Duce Cliuenſi, ſororio ſenis captivi, adverſus Adolphum. Intercedebat quidem Carolus, ut eos pacificaret, ſed fruſtra. Quumq; pontifex etiam Romanus & Cæſar tandem ſeſe immiſcerent; Carolus illorum mandato, captivũ Arnoldum è carcere liberavit. Adolphus enim quoniam & autoritatem pontificis atq; Cæſaris, & Caroli quoque potentiam verebatur, non audebat ei petenti hoc negare. Vidi ipſe, quum ambo ſuam cauſam non ſemel apud Carolum, in cœtu & concilio multorum hominum diſceptarent: Vidi quum pater filio deferret duellum, Carolus etſi cupiebat eos componere, magis tamen erat propenſus in filium, cui & Burgundiæ præfecturam & Geldriæ poſſeſſionem deferebat, uno tantum excepto oppido, Graviam vocanr, quod eſt ad Moſam, Brabantiæ vicinum. Illud patri voluit ſervari, & ſimul tria florenorum millia quotannis, & tantumdem ex annua penſione, & Geldriæ titulum. Vt eas conditiones Adolpho proponeremus, mihi fuit cum alijs me prudentioribus à Carolo mandatum. Verum ille reſpondit, ſe malle præcipitẽ dare parentem in puteũ, & ſeipſum deinde eodem conijcere potius, quam ejuſmodi conditiones accipere, patrem jam præfuiſſe protos quadraginta quatuor annos, ęquum eſſe, ut tandem ad ſe quoq; redeat principatus: ferre poſſe, ut ille quotannis habeat ad tria florenorum millia, ſed ea conditione, ut ex Geldria diſcedat, nec unquam eo revertatur. Hæc & id genus alia multa nobis parum equidem prudenter, reſpondit & accidit iſtud, quo tẽpore Rex Ambianum ademit Carolo, qui tum una cum his duobus, parente & filio erat Dorlani, & accepto nuncio de occupato Ambiano diſceptationẽ hanc intermiſit, & Heſdinum ſe contulit. Adolphus autẽ ſumpta veſte Gallica, comitatus uno tanto famulo, rediturus in Geldriam, quum apud Namurcum traijceret flumen, & pro vectura perſolveret, agnitus ab uno & altero, captivus Namurcum deductus eſt, & in carcere detentus fuit, donec mortuo Carolo Gandavenſes ipſum eriperent, eiq; bello, quod cũ Tornacenſib. gerebant, præficerent: quo quidem in loco miſerabiliter fuit trucidatus, ultore & vindice Deo, qui ſcelus nullum ſinit impunitũ. Hinc apparet verum eſſe quod vulgo dicitur, Amorem deſcendere potius quã aſcendere, ideoq; patrem minore moleſtia alere & tueri decem liberos, q̃ decem liberos unicum parentem. Illuſtratur hoc egregia hiſtoria, quæ olim Gandavi accidit, & adhuc ibi ære inciſa conſpicitur. Quum enim pater & filius uterque propter enormia ſcelera morti adjudicati eſſent, Comes Flandriæ, cupiens periculũ facere, in quo eſſet ardentior στοργή, dicitur conceſſiſſe alterutri vitam, qui alteri

teri caput præcideret. Tandẽ patrem multis argumentis ægre perſuaſiſſe filio, diu renuenti, ut carnificis officio in genitorẽ fungeretur. Unde leges Imperatoriæ ſtatuunt, in quæſtionib. habendis, prius filium q̃ patrem, ſed tamen eo præſente vel ſciente, torturæ ſubiiciendum, ꝗ naturale ſit, patrem magis metuere pœnã, & gravi⁹ ferre cruciatus filij, quã proprii ſui corporis, ideoq; durius filij, q̃ ſui ipſius pœna affectum, facilius ad veritatis confeſſionem compelli. Sed revertamur, unde pauliſper digreſſi ſumus. Merito laudatur Pomponius Atticus à Cornelio Nepote, qui ab eo ſe audiviſſe ſcribit, ꝗ cum matre nonagenaria, quam ipſe natus annos ſexaginta ſeptem, extulit, nunq̃ in gratiam rediiſſet; neq; unquam cum ſorore, quam prope æqualem habuit, fuiſſet in ſimultate, tacite innuens, plus eſſe non rediiſſe in gratiã, quam non fuiſſe in ſimultate. Matrem enim nunq̃ offenderat; inter ipſum & ſororẽ etiam, ſi quid incidit offenſarũ, nunquam exierunt in ſimultates, quæ tamen inter fratres & ſorores frequẽtes & acerrimæ ſolent exiſtere. Sane Ethnici ut de Chriſtianis, qui expreſſum mandatum divinum de parentibus honorandis habẽt, modo taceã, in eos qui parentes ſuos male habent, vel illis debitũ honorem non reddunt, pœnam gravem conſtituerunt. Talis eſt n. lex Platonis, q̃ integram, cum ſit memorabilis, aſcribere volui:

L. iſti quidẽ De eo quod met cauſ. inn. Glagl. in verbo magis & § fin. Inſtit. De noxal. action.

Eraſ. Roter. lib. 6. apoph.

Lib. 11. de legib.

SI QUIS MINUS QUAM DECET PARENTES COLAT, NEQUE MAGIS EOS QUAM FILIOS NEPOTESVE, ET SEIPSUM ETIAM DILIGAT, UT OMNIBUS OBSEQUIORUM OFFICIORUMQUE GENERIB. ILLIS OBTEMPERET, ILLORUMQUE VOLUNTATIBUS ET MANDATIS OBSECUNDET: PATER QUI NEGLIGITUR, VEL IPSE, VEL PER ALIUM, AD TRES DE LEGUM CUSTODUM COLLEGIO SENIORES REM DEFERAT, ET AD TRES QUOQUE DE MATRIMONIORUM CURATORIBUS EXIMIOS, ILLIS VERO HOC SCELUS ESTO CURÆ, ET RE DILIGENTER EXPLORATA, IN LIBEROS INIUSTE AGENTES AMIMADVERTUNTO. SI IUVENES ADHUC FUERINT, PLAGIS ET VINCULIS AD TRIGESIMUM USQUE ANNUM, SI MASCULI FUERINT: SIN FOEMINÆ, AD QUADRAGESIMUM USQUE ANNUM, IISDEM SUPPLICIIS COERCENTOR. SI AUTEM EAM ÆTATEM EXCESSERINT, NEQUE DESINANT PARENTES NEGLIGERE, IMO ETIAM CUM ILLIS ACERBE ET DURITER AGANT; TUM AD MAGNA CIVIUM OMNIUM COMITIA PERTRAHUNTOR, ET EX OMNI COETU SENIORES DE RE QUÆSTIONEM HABENTO. DAMNATUM SENATUS HUIUSMODI POENIS PLECTITO, QUANTAS POTEST MAXIMAS ET ACERBISSIMAS MORTALIUM ALIQUIS PERFERRE AQUE EXPENDERE. QUOD SI SENEX PATER FILIORUM ACERBITATE IMPEDITUS REM DEFERRE NON POSSIT, QUILIBET INGENUUS, SI REM AUDIERIT, EAM IPSE AD MAGISTRATUS DEFERRE TENETOR: NI FAXIT, IMPROBUS HABETOR, ET CUILIBET FAS ESTO EUM IGNOMINIÆ ACCUSARE. SI SER-

VUS REM INDICARIT, LIBER ESTO, ETSI VEL IN UTRIUSLIBET FUERIT POTESTATE, PARENTUM ILLORUM VEL FILIORUM, ID EST, EORUM QUI VEL MALE HABENT, VEL HABENTUR: A MAGISTRATU NULLO PERSOLUTO PRECIO LIBERATOR, SI CUIUSQUE ALTERIUS CIVIS: CIVITAS SERVI PRECIUM DOMINO RESTITUTIO, ET SERVUM IUBETO LIBERUM ESSE, CURÆ VERO MAGISTRATUI ESTO, NE EI QUI REM DETULERIT INDICATIO FRAUDI SIET: Poſtremo non omittenda eſt lex Clotharii Regis, inter leges Alemann. xxxv. quæ fuit talis: Si quis Dux habet filium contumacem & malum, qui rebellare conetur contra ipſum patrem ſuum per ſtultitiam ſuam, vel per conſilium malorum hominum, qui volunt diſſipare provinciam; & hoſtiliter ſurrexerit contra ipſum patrem ſuũ, dum adhuc pater ejus potens eſt, & utilitatem Regis poteſt facere, id eſt, exercitum gubernare, equum aſcendere, voluntatem Regis implere; & filius ejus vult eum dishonorare, aut per raptum regnum ejus poſſidere: non obtineat, quod inchoat. Et ſi pater eum vicerit: & apprehendere potuerit, in ſua ſit poteſtate, aut exiliet eum de provincia, aut ubicunque tranſmittat eum, aut Regi Domino ſuo, & de hæreditate paterna amplius ad eum nihil pertineat, quia illicitam rem contra patrem ſuum fecit.

CAPUT XCIII.

Quare Bacchus pingatur cornutus. Et de variis modis inebriandi.

VUlgo Bacchi imago cornuta pingitur. Quum autem inter amicos hac de re diſputatio orta eſſet, quam ob cauſam olim & nunc cornua Baccho, tam in picturis quam in ſtatuis plerunq; attribuerentur (nam conſtat ex hiſtorijs, eum virum militarem & acrem, ſed neutiquam tam monſtroſa forma fuiſſe, quidam putabant ei tanquam deo Ethnicorum olim radios appictos fuiſſe, eoſq; cornua denotare, ſicut enim Moyſes, licentia pictorum, paſſim cornutus in picturis conſpicitur, cum ex colloquio Dei radiatam faciem habuerit. Apud Hebræos enim radius & cornua ſunt æquivoca, ut Pierius vult. Nonnulli cenſebant Bacchum more Indorum ex crinibus ſuis cornua faſtigiata inſtar criſtarum (non ſecus ac nonnullæ mulierculæ Venetæ hodierno die, neſcio unde deſumpto ritu faciunt) geſtaſſe, cum præſertim quidam cornua criſtas vocent, ut Virgilius;

In Hierogly.

Æneid. 12.

———— *Et rubra cornua criſta.*

hoc

hoc eſt, comas, quas Græci κίκιννος nominant. Vnde & κείρειν tondere dicunt & cornua volunt cincinnos eſſe, ſicut cornutum Lyſimachum Regem in eius numiſmatibus videmus. Eodem modo Armenij adhuc, & Lydi ſacerdotes, cum hujuſmodi cincinnis & capillis conſpiciuntur, ut hæc & alia erudite obſervavit Lilius Giraldus. Moris etiam eſt Indis & Arabibus hodierna die, ut peregrinatores affirmant, ituris in prælium, ex proprio capillo ſibi cornua & cincinnos nectere, & ita bicornes ad terrorem hoſtiũ prælia inire. Alij in ea ſententia fuere, hac pictura, myſtica admonitione, depingi ſub imagine Bacchi, animum eorum, qui ebrietati dediti eſſent, ij enim vino onerati plerunque audaciores ſeſe exhibere, eaque interdum attentare ſolent, quæ ſobrij ne cogitare quidem auderẽt. Cornua igitur audaciam, & ferociam illam intempeſtivam, & momentaneam denotare. Quippe ij, cum ne veſtem quidem interdum poſſideant, nec alimenta in craſtinum habeant; regnant & exercitibus imperant, dum ebrij ſunt; ac civitates ædificant, & pecunias his atque illis largiuntur. Talibus imaginationibus, & tanto errore corda ipſorum implet vini fervor, &c. Hoc confirmatur autoritate poetæ, ubi mores ebrioſorum ita deſcribit:

De diis gent. 8. ſyntag.

Baſilius in deſcript. ebrietat.

——Tum pauper cornua ſumit.

Et Horatius:

Lib. 3. od. 21. ad Amphoram,

Tu ſpem reducis mentibus anxiis
Vireſq́, & addis cornua pauperi,
Poſt te neq́, iratos trementi
Regum apices, neq́, militum arma.

Huc referri poſſunt, quæ idem Giraldus ex Porphyrio recenſet, Cornua videlicet Libero patri & nonnullis alijs aſſignari, quoniam ſcilicet vinolentia protervitatem & contumaciam addere ſolet, quæ per cornua ſignificetur. Cornua, inquit Feſtus, Liberi patris ſimulacro adijciuntur, quem inventorem vini dicunt; eo quod homines nimio vino truces fiant. Quo etiam Horatius ſpectaſſe videtur hiſce verſibus:

In 2 Carm. Horat. ſuper ea verba: Aureo cornu decorum,

Quid non ebrietas deſignat? opera recludit,
Spes iubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?

Sic quoque Bacchum vel Dionyſium, complures inſanientem finxerunt, quod ij qui vino immoderatius utantur, fiant tumultuoſi, ut Athæneus hoc aſſerit, ubi hoſce verſus addit:

Lib. 14. c. 1. dipnoſoph.

Sic tibi, ſic aliis nocuerunt dulcia vina,
Qui fuſim potare ſolent, nec iuſta requirunt.

Eadem res Baccho ſequentia aſſignavit epitheta, imprudentis, armigeri, fulminei, inſani, audacis, martij, belligeri, effœminati, ſemihominis, bis nati: ſicut & alia quoque paſſim in autoribus veterib. reperiuntur. Eodem modo idem Athenæus dicit: Ex ebrietatis habitu cum Pardali & Tauro Bacchum comparare quoſdam ſolere, quia ad vim converti temulentos faciat. Hoc ſane ſuperſtitioſa antiquitas thyrſo ſignificare voluit. Fuit enim thyrſus haſta Baccho attributa, ejus mucro hedera lambente proregebatur, quod ſignificabat, teſte Macrobio vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. Habet enim hedera vincendi obligandique naturam: vini vero calor ad furorem ſæpe hominem propellit, Notat inſuper Giraldus in allegato loco, quod Bugenem, βουγενῆ Διόνυσον id eſt, bove genitum Bacchum, Argivi coluerint, unde Græcorum plerique ταυρόμορφον, id eſt, tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id eſt, tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo effingebant & appellabant, natumque ex Perſephone, ut Clemens & Euſebius tradunt. Quinimo etiam Taurus dictus eſt, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum ταυροκέρως, ut eſt apud Nicand. Idem & ab Orpheo in hymnis βουκέρως Δικέρως Hinc Ovidius:

In hiſt. deor. ſyntag. 8.
In Stromat.
Li. 2. de præpar. Evang.
Commen. in Alexiph.
Lib 5.
Lib. 4.

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Diodorus autem cornua Baccho ideo attributa tradit, quia primus boves jugo junxerit, & Bacchus idem ſit qui & Oſiris. Idem tamen iccirco cornutum Dionyſium prodidit; quod Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornib. fuiſſe dicitur. Quamvis autem hæ cogitationes non ineruditæ ſint, tamen non negligendā eſſe arbitror opinionem ejuſdem Athenæi, qui ut à Pomponio Læto refertur, ideo Bacchum cornutum pingi putat, quod veteres ad cōciliandam majorem lætitiam; ut plenius ſe ingurgitarent, magnis cornib. potare ſoliti ſint. Is enim non ſolum cornutum fingi Bacchū, & taurina facie conſpici in Cyzico ſcribit: verum etiam addit, Philippum Regem cornu præbibere ſolitum his, quos per benigne excipiebat. Ea forſitan, vel ſimilia pocula, capto Perſeo ultimo Rege Macedoniæ, in triumpho Æmilij oſtentata fuere. Scribit enim Plutarchus, Crateres argenteos pocula in cornu formam tornata, pateras caliceſq;, ſingula pulcherrime ornata, craſſitieque & mole nimia ſpectanda in pompa geſtata eſſe. Idem Athenæus recenſet Athenienſium, aliorumque ritus, qui cornibus argenteis & aureis in convivijs uſi ſunt. Sic Cæſar ſcribit: Germanos cornua Vrorū ſtudioſe conquirere, & à labris argento circūcludere, atq: in ampliſſ. epulis ijs pro poculis uti. Ejuſmodi cornua ingentia magnæ capacitatis, laminis, aureis argenteiſve circa oram medium ac finem circundata, Friſijs & olim & hodie poculorū loco in convivijs uſitata eſſe, teſtatur Cornelius Kempius. Putat autem Athenæus Craterem à cornu, quaſi ceraterē (κέρας enim cornu Græcis dicitur)

In vita Valentiniani.
Lib. 11. c. 8.
In vita Æmilij.
Lib. 6. de bello Gall.
De origine, ſitu quali-

dicitur) appellatum eſſe. Sane ejuſmodi cornua magnæ capacitatis, & ſingulari arte cum Gothicis rythmis cœlata, auroque & argento elaborata, ad nos quoq; è remotioribus ſeptentrionalibus locis allata ſunt, quæ apud mercatorem quendam noſtratem, qui in illis regionibus negociabatur, magna cum voluptate, propter novitatem rei, vidi. Is affirmabat, in hodiernum diem, illos homines Septentrionales, præ cæteris poculis talibus cornibus delectari, & ſuaviſſime ex eis, ſæpiuſq; ad inſaniam uſq; potare ſolere. Hoc quoq; confirmat Olaus Magnus. Sciendum autem eſt, hanc vim inebriandi, non ſolum in nimo potu (ſive ex vino is ſit, ſive ex ſicera. Hæc enim, ut D. Hieronymus ſcribit, genus potus fuit, quod vinum imitabatur, vel ex frumento, vel pomis, vel ex palmulis, vel ex frugibus decoctum. Sic Galli omnem potum, qui inebriat, cujuſcunq; is generis ſit, cervoiſe, vel cerevoſiam nominant) qui cerebrum fumis prægravat, & rationi ſobriæ impedimento & nocumento eſt, exiſtere; ſed alio modo etiam inſaniam momentaneam, eamq; voluntariam, excitare quoſdam de induſtria ſolere. Exemplum habemus vetus in Thracibus, qui epulantes focos ambire ſoliti fuerunt, herbarum ſemine ignibus injecto, cujus nidore capti, ebrij effecti ſunt, & velut temulenti jacuerunt. Babylonios quoque incenſo arborum fructu, & fumo hauſto, ita ebrios factos idem autor recenſet, ut tripudiis & cantibus exultarint. Noſtro tempore idem videmus in Mahometanis, quibus lege vini uſus interdictus eſt. Illi enim peculiarem potum, ex uva paſſa & aqua conficiunt, qui nec minus caput ac pedes tendat quum vinum, & ab ipſis Zerbet, aut, Tzerbet appellatur. Eodem modo opiô frequentiſſime utuntur: item alio pulvere efficiente temulentiam (nonnulli ſemen cannabis contritum, vel ſolani maniaci eſſe contendunt) ut ad pugnam magis excitentur, & incendantur. Hodie Turci pulverem illum Maſſach vocant. Notum autem eſt opij ex papavere albo uſum, præſertim in aſſuetis, non tam torporem & ſomnum, quam levem inſaniam & furorem inducere. De hac autem re Bellonus, Nicolaus Nicolai, Thevetus, alijque peregrinatores plura indicant, atq; Wierus ſuis cōmentarijs de præſtigijs, caput peculiare hac de re inſervit. Et extat in hiſtoria Scotica Buchanani exemplum memorabile, quomodo veneficio ſalani plantæ ſomniferæ, cujus magna copia in Scotia naſcitur; exercitus Suenonis Regis Norvegiæ dolo & inſidijs Scotorum victus & deletus ſit. Hac herba enim quum commeatus, qui in caſtra vehebatur, infectus eſſet; facile Norvegi ſomno vinoque graves, ab hoſtibus ſub ſpecie commeſſationis & benevolentiæ vincebantur & cædebantur. Imo ſæpenumero inter frumenta naſcitur lolium zizaniave quæ comeſta homines ebrios, & velut temulentos facit. Hoc mihi nuper cōqueſtus eſt villicus noſter in fundo paterno ad Auracum amnem. Ajebat enim

tate & quantitate Friſia. c. 20. prope finem.

Lib. 13. de humano veſtitu. c. 38.

Ad Nepotianum.

Alexand. ab Alex lib. 3 c. 11. genial. dier.

Lib. 3. c. 19.

Lib. 7.

ſe ignarum hujus rei panem inde confeciſſe, ſeq; una cum ſua familia ad talem temulentiam & veluti amentiam, qualem in vita nunquam ſenſiſſet, ex eius eſu redactum fuiſſe; quæ tamen in ſomno , durante nihilominus aliquot dies gravedine capitis, rurſus abiiſſet, monſtrabatq; mihi acervũ hujus zizaniæ , quam ſegregaverat , quæ tantum colore nigricante à reliquo frumento diſcerni poterat, ita ut facile aliquis, qui ejus effectus neſciret, decipi poſſet. Iuſſi itaque eum, & panem & acervum removere , ne periculũ maius oriretur. Hæc zizania in Italia quoque frequens eſt, eamq; Imbriacam, id eſt, herbam inebriantem appellant, & ex ea aquam parant ſtillaritiam ad
Lib 3.c.17. de præſtig. quoſdam uſus ægris neceſſarios. Hujus etiam lolij vel zizaniæ meminiſſe videtur idem Wierus, ubi lepidam hiſtoriam recenſet. Eadem dici poſſunt de herba vel frutice Tabacca , quam ex India advenam , paſſim nunc hotti noſtri producunt, de qua audiamus Benzonem, utpote oculatum te-
Lib.1.c.26. hiſt.novi orbis. ſtem. Is hanc mirabilem herbam vel arbuſtum, provenire apud Indos occidentales, præſertim in Inſula Hiſpaniola, vnde ad noſtras regiones primum allata eſt, teſtatur. In hac Inſula, inquit: ut & aliis novi ejus orbis provinciis, arbuſta quædam naſcuntur modicæ magnitudinis, arundinum ferme ſpecie: folia ut nucis habent aut paulo majora, quæ ab indigenis (apud quos hic mos inolevit) plurimi fiunt, & ab ipſis quoque mancipiis , quæ Hiſpani ex Africa eo devexere. Vbi maturum eſt, ea folia ſtringunt, & in faſciculos collecta ligataque in fumario ſuſpendunt , donec inaruerunt: quumque illis uti volunt , ſpicæ patriæ folium unum ejus herbæ uni folio innectunt eaque ſimul fiſtulæ aut tubi inſtar compingunt , & ejus capitum altero igni admoto, alterum ori inſerunt, & ſpiritum flatumque ad ſe retrahunt. Denique tantum fumi ſorbent, ut ora guttura, & capita impleant, tantam interea patientiam præſtantes duranteſque, quod voluptatis quam inde percipiunt, non pœniteat, ſequi immiti illo fumo adeo inebriant, ut penitus ſopito omni ſenſu è mentis poteſtate exeant. Reperiuntur etiam, qui adeo avide ac ferventer eum hauriunt , ut tanquam exanimes in terram concidant, ibique maximam diei partem aut noctis velut ſtupefactis ſenſibus, & capti mente, jaceant. Nonnulli temperantius , & hactenus tantum ſorbent, quoad vertigine capitis corripiantur, neque ulterius progrediuntur. Quam peſtiferum, obſecro, & noxium hoc Tartareum venenum eſt? Mihi quidem perſæpe uſu venit per Guatimalam & Nicaraguam provincias iter facienti, ut domum Indi alicujus ingrederer, qui eam herbam deguſtaſſet, (quæ Mexicano idiomate Tabacco dicitur) & ſimul ac fœtor acutus tetri
De rebus Oceanicis & novo orbis dec.1.lib.9. illius & vere diabolici fumi nares meas contigiſſet, cogerer præpropere inde excedere, & alio migrare. De hac vel ſimili herba multa ſcribit Petrus Martyr, qua Inſulani iſti abſorpta per nares in furorem vertantur, domum illico

illico tectis ſurſum deorſum moveri, & homines verſis veſtigiis ambulare arbitrantes. Eam autem herbam inebriantem, & ſenſus omnes depravantem, ipſe Cohobbam appellat.

Caput XCIV.

De nimia ingurgitatione: & quæ inde mala eveniant.

Retulit mihi nuper ex amicis quidam, nuptias nobiles cujuſdam in Nariſcis celebratas eſſe; in his fuiſſe propoſita, iis qui erant ex famulitio, præmia, qui plurimum meri ebibiſſent. Quum autem pleriq; ſtrenue potando ſeſe exercuiſſent: tandem unum ex illis palmam obtinuiſſe, qui decem & octo mēſuras noſtrates paucis horis exhauſerat. Hæ faciunt ſecundum quorundam computationem paulo plus quam congios ſex. Hæc cum audirem, venit mihi in mentem quod de Rege Mithridate legeram. Is enim iis, qui avidius vorarent, ac biberent, præmia propoſuit, & ipſe in utroq; genere victoriam (ſi vincere eſt ab intemperantia vinci) fœdiſſimam conſecutus eſt. Etſi autem hæ ingurgitationes nimiæ, non dico in bene conſtituto regno vel repub. ſed inter Chriſtianos ferendæ non ſunt, & abſq; dubio pœnas imminentes Germaniæ accelerant: tamen plerique non ſolum, qui ſunt minorum, ſed etiam qui perhibentur majorum gentium, laudi ſibi ducūt, & ſtrenui prædicantur, quibus vires ſufficiunt, ut innumera pocula potando evacuare poſſint, immemores plane præterea præcepti Eccleſiaſt. ubi dicit: In vino virum ne te exhibeas. Quaſi vellet dicere, Ne tuas oſtendas vires in bibendo. Ubi etiam pergit vir ſapiens: Vinum enim multos perdidit. Verū ita fieri neceſſe eſt, quando vera rerum vocabula amittimus, & virtutes in vitia degenerant. Vel ut quidam noſtro tempore ſolide doctus vir, ſæculum præſens apertius deplorat: Siquidem, inquit, vitia & flagitia omnia tolerantur, non ſicut quondam tempus fuit, quum homines peccare & delinquere pudebat, ſed quaſi vitium virtute ſit præſtantius: Sane divus Petrus inter libidines & protervium gentium, vinolentiam, comeſſationes & compotationes etiam numerat, eaque vitia vitare Chriſtianos jubet. An præterea impune iſta fiant, licet videre ex concione Ieſaiæ Prophetæ, conquerentis de labruſcis, quas protulit vinea Domini, pro botris & uvis: Væ, inquit, qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſque ad veſperam. Cithara & lyra & tympanum & tibia, & Sechar (id eſt, vinum vel quic-

Cap. 31.

Epiſt. 1. Petri 4.

Cap. 5.

quicquid inebriat) in conviviis veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum ejus conſideratis. Propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcietiam; & nobiles ejus interierunt fame; & multitudo ejus ſiti exaruit. Et paulo poſt: væ qui potentes eſtis ad bibendum vi-
Cap. 8. num, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Sic Amos Propheta obiicit optimatibus Iſraelis, quod bibentes vinum in phialis, & cantantes ad modos lyræ atque electis unguentis ſe ungentes, non dolerent ob contritionem Ioſephi, id eſt, non afficerentur rebus patriæ. Eadem minatur & mo-
Cap 1. net Propheta Ioel: Expergiſcimini ebrii & flere, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore veſtro. Gens enim aſcendet ſuper terram meam: fortis & innumerabilis, &c. Et Paulus Apoſtolus:
Ad Epheſ. Nolite, ait, inebriari vino, in quo eſt ἀσωτία, ſed impleamini ſpiritu. Quo in loco D. Hieronymus dicit: Non poſſumus impleri ſimul vino & Spiritu ſancto. Nam Apoſtolus hæc ut ἀντίθετα poſuit, quemadmodum duobus dominis ſervire non valemus. Qui ſpiritu impletur, habet prudentiam, manſuetudinem, verecundiam & caſtitatem, qui vino, inſipientiam, furorem, procacitatem & libidinem. Hinc colligere poſſumus quam modeſta, caſta & ſobria ab initio inter Chriſtianos fuerint convivia, quæ Agapæ
In apolog, cap. 39. appellabantur. De qua re teſtis eſt locuples Tertullianus, ubi ait: Comeditur quantum ad famem valet depellendam, tantum bibitur, quantum ſatis eſt, pudicis & caſtis. Oratio auſpicatur & claudit cibum, confabulantur inter ſe quaſi Dominum præſentem habeant, qui audiat. Quumq; ventum eſt ad aquam manualem, & lumina poſita ſunt, tum provocatur unuſquiſque, ut quantum è ſacris novit, aut de ſuo ingenio poteſt, cantet & diſſerat. Inde non egrediuntur ad vagationes aut libidines, ut qui ſciant noctu quoque ſibi orandum eſſe: ſed eſt quaſi comederint & biberint diſciplinam.
Lib. de pœnit. Rectiſſime igitur D. Auguſtin. dicit, Ebrioſus ſi vinum ſorbet, ab illo abſorbetur: Deo fit abominabilis: ab angelis deſpicitur: ab hominibus deridetur: à dæmonibus confunditur: conculcatur ab omnibus. Ebrioſitas confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriam, incurrit damnationẽ æternam. Sane prudens, attamen ſuperſtitioſa antiquitas, quum animadverteret vinum nimium & immoderatum præcipuum eſſe nequitiæ fomentum, in illa perſuaſione fuit ſignum Virginis vitem adverſari. Cavendum enim, ut Orpheus monet, ne Luna ſignum Virginis percurrente vitem ſeramus, eam enim Virgo odio proſequitur. Quumque animadverteret & illud incommodum, quod linguam præpedire ſoleret; ſtatuit Mercurio non vino, ſed lacte ad ipſam eloquentiæ dulcedinem indicandam, eſſe ſupplicandum, ad eamque rem Romæ vicum Sobrium nuncupatum deſtinavit. Ut autem nimia & intempeſtiva crapula, ſicut diximus, non ſecus ac omnia

omnia alia immoderata, merito & juſte reprehenditur, & ijs qui ea delectantur, à bonis vitio & probro datur: ita non ſine cauſa Plutarchus vini modico uſui inventionem & facundiam tribuit. Nonnulli, inquit, ingenio ad inveniendum apto, ſed dum ſobrij ſunt, minus audaci & quaſi concreto, quando ad pocula ventum eſt, thuris in morem à calore correpti exhalant. Enimvero metum, quo nulla alia res magis impedimento eſt conſultantibus, vinum profligat, multas etiam alias adfectiones illiberales & degeneres exſtinguit; & malignitatem ac ſimultates, tanquam duplices animi (ut ille ait) plicas explicat: ac verbis omnes utriuſque generis in animo adfectus detegit. Ad hæc libertatis dicendi, ac per eam veritatis fœcundiſſimum eſt vinum, quibus abſentibus nihil peritia, nihil iudicij ſolertia prodeſt. Vnde doctiſſ. vir Adrianus Iunius ſuum emblema ſumpſit, ubi Bacchus iuvenis & alatus depingitur, cum hac inſcriptione: VINUM INGENII FOMES. Voluit enim ſignificare, vinum ſi modicum adſit, ut triſtitiam ſedare, ita ingenium agile reddere & alacre, nihilo ſecius, quam aves pennis vehuntur, uti à Pauſania proditum eſt. Talis fuit Bonoſus Hiſpanienſis origine Britannus, qui apud Aurelianum Imp. ſummo in honore fuit. Is ſi quando legati Germanorum veniſſent, ut Aventinus ex Flavio Vopiſco, ut puto, refert; ipſis propinabat, ut hoſce inebriaret, atque ab his per vinum cuncta ſecreta cognoſceret. Ipſe quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus & ſobrius, & adhuc in vino prudentior. Recte itaque Plinius dicit, quod neque viribus corporis utilius aliud, neque è voluptatibus pernicioſius, ſi modus abſit. Hæc mihi meditanti venerunt in mentem ea, quæ Herodotus de Æthiopibus, qui Africam ad Auſtrale mare incolunt, & Macrobij appellantur, ſcribit. Quum enim ſub ſpecie legationis ſpeculatores ad eos miſiſſet Rex Cambyſes, ijsque dona quæ afferrent, tradidiſſet, amiculum videlicet purpureum, aureum torquem tortilem, & armillas, unguentum precioſum, & cadum vini Pœnicei; Regem Æthiopum ſumpto amiculo primo rogaſſe quidnam eſſet, & quomodo confectum. Quumque legati de purpura, ejuſq; tinctura edocuiſſent; Doloſos, reſpondiſſe, homines doloſa expetere veſtimenta. Exponentibus deinceps legatis de monili tortili & armillis, ejuſque ornatu & precio: Regem riſiſſe, atque ratum vincula ea eſſe, vincula robuſtiora apud ſe eſſe dixiſſe; multosque captivos aureis compedibus manicisque nexos oſtendiſſe. De unguento eadem ſenſiſſe, quæ de veſtimento purpureo. Verum ubi ad vinum pervenerit, ejuſq; conficiendi rationem audiverit; maiorem in modum delectatum eius potu. Poſt interrogaſſe legatos, quibusnam rebus veſceretur Rex, & quam longiſſimum tempus à Perſis viveretur? legatos reſpondiſſe veſci Regem pane, exponentes rationem pinſendi, perfectiſſimumque

In Sympoſiacu.

Emblem. 34.

In Laconicis.

Lib. 2. annal. Boior.

Lib. 14. c. 25. natur. hiſt.

Lib. 3.

mumque diu vivendi ſpacium homini Perſæ proponi octoginta annos. Ad hæc Æthiopem nihil ſe mirari dixiſſe, ſi ſtercore viventes paucis viverent annis. Nam ne tot quidem annis victuros, niſi hoc vino acceptum referrent. Hæc de illis Æthiopibus Macrobiis ex Herodoto aſſcribenda duxi. Sane Indi occidentales illi, quos pleroſque Hiſpani noſtro tempore ſubegerunt, tam barbari non ſunt, quin guſtata vini Hiſpanici dulcedine, eum potum reliquis præferant. Ita enim ſcribit Benzo: Omnium rerum, quas Hiſpani in Indiam tranſtulerunt, nulla Indis gratior acceptiorque extitit quam vinum: & quanquam ipſi è Maizio alijsque rebus fictitia vina & potus moliantur; vulgo tamen dicunt, non ita ijs quæ ipſi faciunt, aſi vires vigoremque animi, recreari ſpiritus, ventrem excalefieri, nec ſomnos ita dulces ſuavesque conciliari, ut illo Caſtellæ. Sed ut ad certamina noſtra de plus bibendo revertamur, libet adijcere, quid hac de re ſentiat Baſilius in deſcriptione ebrietatis. Certaminis hujus, inquit, arbiter & moderator eſt diabolus, præmium victoriæ peccatum. Qui enim plus meraci hauſerit, is adverſus alios præmia conſequitur. Revera gloria illorum eſt ignominia. Siquidem inter ſe contendunt, ſed ſe ipſos vlciſcuntur. Quæ ratio turpitudinem eorum, quæ ab illis fiunt, aſſequi poteſt? Omnia inconſiderantia plena ſunt, omnia confuſione. Victi ſunt temulenti, & qui vicerunt, ſunt itidem temulenti, & quæ ſequuntur. Similes monitiones ſunt Plinianæ, ubi mores ebrioſorum deteſtatur. Alij, inquit, mortifera loquuntur, rediturasque per jugulum voces non continent, quam multis ita interemtis? Hoc ipſum Græci demonſtrare voluerunt, quibus Bacchus Lyæus eſt: Latinis vero liber. Ob eam rem explorandis adoleſcentium ingeniis convivia nonnunquam indulta Plato ſcribit, quo illi ad pocula ſe largius invitarent, ut omnia ſua ſtudia cupiditatesque omnes propalarent, & ab intimis præcordiis effunderent. Olim quoque, ut conferamus vetera cum recentioribus, ſimiles concertationes, de quibus initio diximus, apud Ethnicos in uſu, ſed non abſque noxa fuiſſe, patet ex Plutarcho. Alexander enim Magnus ſepulto Calano Indo, multos ex amicis & ducibus convocavit ad cœnam, certamenque poculorum, coronamque ei, qui plurimum meri ebibiſſet, propoſuit. Victorem autem hujus certaminis Promachum quendam extitiſſe, qui ad quatuor choas proceſſerat, ac victoriæ præmium nactum talentum. Verum eum tres dies tantum ſupervixiſſe: reliquorum vero compotorum XLI. mortuos, teſtatur Chares Mitylenæus, oborto poſt ebrietatem vehementi frigore: qui etiam in ſuis hiſtorijs dicit, ſicut allegatur ab Athenæo, hoc certamen ab Alexandro ob Indos ſtudioſos vini, ut illis gratificaretur inſtitutum fuiſſe. Quod autem nimia & intempeſtiva ingurgitatio & temulentia non ſolum mortem, ut demon-

Lib. 2. c. 17. hiſtor. novi orbis.

In fine lib. 14. nat. hiſtor.

In vita Alexandri.

Lib. 10. c. 11.

demonſtratum eſt, acceleret, ſed etiam mentis alienationem adducat ἔτυμον ipſius vocabuli indicat. Temulentia enim quid aliud eſt, quam voluntaria inſania, qua vino nos ingurgitantes, non ignoramus mentem noſtram fore capiendam, vincendamque: Vnde temetum dictum ajunt, quod tentet ac labefactet nimirum mentem, denique & membra. Quo reſpexit poeta:

Tentatura pedes olim vincturaq́, linguam, *Lib. 2 Georg.*

Idque confirmat exemplo memorabili Plinius. Dicit enim Antiochum Regem à ſodalibus, quos temulentus in convivio pulſaverat, occiſum fuiſſe: ibi interpres addit: Præſenti docemur exemplo, ebrietatem non abſque ratione à celeberrimis autoribus voluntariam inſaniam dictam eſſe, ſed ita etiamnum, ut ſi in plures paulo extendatur dies habitus is etiam manifeſtatius evadat furor. Quod etiam Seneca obſervavit, dicens, conſuetudine inſaniæ durata, vitia vino concepta, etiam ſine vino valent. Hinc Ambroſius abundantiori vini uſu homines, velut immutata naturæ vi, equos fieri hinnientes, & pedibus omnia conculcantes ait. Maximinus quoque Imp. vinolentia & ebrietate uſq; adeo abſorptus fuit, ſicut Euſebius memoriæ tradidit, ut inter potandum inſaniret, & mente captus redderetur, ac talia temulentus præciperet, quorum poſtea ſobrietati reſtitutum pœniteret. Auguſtinus itaq; ad ſacras virgines recte definit ebrietatem hoc modo: Ebrietas eſt flagitiorum omnium mater, culparumque materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, ſubverſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis, naufragium caſtitatis, amiſſio temporis, inſania voluntaria, ignominioſus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela. Ob eam cauſam ſex indicia obſervantur, quæ plerunque crapulæ deditos comitantur. Alarum elatio: titubatio & tremor: delirium ſermonis: dolor capitis: dementia, ut tandem ſiderati intereant. Huc ſpectat Ægyptiorum opinio, quibus perſuaſum fuit, vitem ex fuſo in terram Gigantum ſanguine pullulaſſe, unde & amentiam & furorem ineſſe vino, ſicut Pierius obſervavit. Hos effectus ebrietatis animadvertit quoque Iſocrates, ideoq; potandi conſuetudinem fugiendam eſſe cenſet. Menti enim, inquit, vino obrutæ, idem accidere videmus, quod curribus auriga excuſſo. Siquidem currus ſpoliati rectore nullo ordine rapiuntur: animus quoq; ratione orbatus in multos errores incidit. Hoc ipſum egregia & lepida hiſtoria illuſtrat Athenæus. Iuvenes, inquit, quidam ob ebrietatem amentes, vino calefacti, eo uſq; dementiæ proceſſerunt ut ſe in triremi navigare, & mare magnopere eſſe perturbatum arbitrarentur. Deinde ita dementes facti ſunt, ut omnem domus ſupellectilem una cum lectis projecerint. Nam viſus erat navis gubernator, navem exonerari oportere tempeſta-

Cap. 54. De vir. illuſtr.

Lib. 8. c. 16. eccleſ. hiſt.

Lib. 53. hieroglyph

Ad Demonicum.

Lib 2. c. 1. Dipnoſoph.

peſtatem, dixiſſe. Sed quum multi congregarentur, diriperentque ea quæ projecta fuerant, neque tamen juvenum dementia idcirco, vel die ſequenti deferbuiſſet; acceſſerunt militum duces in domum, ubi laborantes nauſea etiam tum juvenes jacebant, quibus interrogantibus reſponderunt juvenes, ſe ob tempeſtatem defatigatos ſupervacaneis oneribus navem exonerare oportuiſſe. His admirantibus dudum juvenum ſtuporem, unus, eorum juvenum, qui major ætate reliquis eſſe videbatur: Ego, inquit, viri Tritones, ob timorem me in hos thalamos projeci, ut quam maxime liceret, inferius jacerem. Veniam igitur duces mentis eorum alienationi concedentes, jubenteſque non plus vini bibere, quam conveniat, eos dimiſerunt. Iuvenes gratiam ſe habere faſſi ſunt, nam ſi portum poſt tantam tempeſtatem attigerimus, dixit quidam; vos manifeſte ſervatores noſtros inter cæteros Deos marinos in patria noſtra conſtituemus, tanquam nobis ſalubriter apparentes. Hinc domus illa Triremis dicta eſt. Non fruſtra igitur Solomon dicit, Ebrium eſſe ſimilem dormienti in medio mari, & dormienti in faſtigio mali. Et Heraclitus ſtultitiam celari difficile: in vino vero impoſſibile eſt. Rectiſſime Seneca etiam dixit, animum hominis vino nimio turbari, & nihil aliud eſſe quam voluntariam inſaniam, quæ hominem efficiat ſui ignorantem, item capitis vertiginem gignat, & ingenium obrutum prorſus ſepeliat. Quare optimo jure amicitia illa, quæ inter pocula, ut plurimum, contrahitur, vitrea à quibuſdam dicitur. Nonnunquam enim fit, ut inter potandum ſimus amiciſſimi & humaniſſimi: At mane concocto vino, illa humanitas & conjunctio, quæ arctiſſima videbatur, plerunque ſimul cum vino evaneſcit, vel potius ita aceſcit, ut nonnunquam in ferinam rabiem vertatur. Hoc ſemel atque iterum obſervavi in equitibus noſtratibus, non procul ab Argentorato, aliis ad Regem Galliæ, aliis ad principem Condæum militatum diſcedentibus, & veluti ſub præcone, ut Plutarchus de equitibus Romanis ait, proſtantibus, atque iis, qui plus dediſſent, ſe adjungentibus. Hi ubi in iiſdem diverſoriis forte conveniſſent, & vino incaluiſſent; fratres, conſanguinei, & affines inter ſe erant, paulo poſt in bello ſe mutuo interfecturi. Non omittendum poſtremo, quod olim Manduci larvata effigies ad ſubmovendam turbam comparata inter cæteras ridiculas & formidoloſas imagines ire ſolebat in antiquorum pompa, pando ore, magnis maxillis, lateque dehiſcens ingentem dentibus ſonitum faciens. Hanc perſonam egregie ſuſtinere potuiſſet Mimus ille Phago, cujus Flavius Vopiſcus mentionem facit. Ait enim, eum uſque eo multum comediſſe, ut uno die aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum comederet, biberet autem infundibulo appoſito plus orca. Orca enim Varroni vas vinarium teres eſt, quod Itali hodie

De vita Bruti.

In Aureliani.

Boc-

Bottacio vocant. Plinius vero orcam vocat cadum ſalſamentarium, quod Itali Barile de tonina appellant. Ex hoc genere fuerunt quidam Philœni, vel potius, ut Athenæi verbo utar, Philotoconiſtæ, qui optavere, ut in balænas converterentur, dum modo mare mutaretur in pretioſiſſimum vinum, in quo continuo volutandum illis foret. Quid autem obſecro illis aliud accideret, quam Georgio Clarentiæ comiti, qui ob ſuſpicionem affectati Regni ab Eduardo IV. hujus nominis Rege Angliæ, fratre ſuo, juſſus mori, & genus mortis quod ſibi magis placeret, eligere, voluit vino malvatico ſuffocari. Conjectus igitur in vas plenum hujus vini, illud ſorbendo tandem ibi ſubmerſus eſt. Certe ejuſmodi hominum (ſi modo homines, non amphoræ, doliave pertuſa, nominandi ſunt) ſepulchtis inſcribendum eſſet epitaphium cujuſdam paraſiti, repertum Romæ extra portam Capenam, ubi olim ſepulturarum monumenta apud veteres Romanos poſita erant, quod eſt ejuſmodi:

HEUS HIC SITUS EST OFFELLIUS BURATIUS BIBULUS QUI DUM VIXIT AUT BIBIT AUT MINXIT. ABI PRÆCEPS.

Non multum diſſimile eſt Epitaphium Timocreontis, ut à Lilio Gyraldo ex Athenæi libro X. ut puto, refertur: *De poetar. hiſtoria.*

πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κακ᾽ εἰπὼν
ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων ῥόδιος.
Multa bibens, & multa vorans, mala multaq; dicens
Ipſe viris, iaceo Timocreon Rhodius.

CAPUT XCV.

De converſione in arboribus, aliiſque rebus, circa brumalem diem.

IIs, qui rei ruſticæ & hortenſis ſtudioſiores ſunt, perſuaſum vulgo eſt, circa natalem Servatoris noſtri, qui incidit, ut apud nos receptum eſt, quotannis in diem XXV. Decemb. ſuccum vel animam vegetativam in arboribus ex radice ſurſum aſcendere, cum antea in hyeme deorſum in radicem tranſierit, idque mirabili proprietate & converſione naturæ. Etſi autem & alia circa id tempus accidere ſolent, de quibus omnibus reddi ratio non poteſt, ita ut

potius miraculoſa quam naturalia videri poſſint; ut de pomis conſtans fama & opinio eſt, quæ in nocte Nativitatis & florent, & una fructus, licet immaturos, producunt: tamen concedendum eſt, multa ſuperſtitioſa à ſacrificulis confictaeſſe, ut maiorem devotionem hominum circa id tempus proprij lucri cauſa (licet propter res ſalutiferas eo tempore geſtas, circa id merito ſanctiſſimis actionibus & cogitationibus unuſquiſque occupatus eſſe debeat) excitarent. Ea autem quæ de arboribus ſupra dixi, non tantum ſimilia vero ſunt, ſed conſtat à veteribus quoque mirabilem converſionem arborum aliarumque rerum circa Brumam obſervatam. Ita enim ſcribit A. Gellius, vel ut nonnulli volunt Agellius: Vulgo & ſcriptum & creditum eſt, folia arborum brumali & ſolſtitiali die converti, & quæ pars eorum fuerat inferior, atque occultatior, eam ſupra fieri, atque exponi ad oculos & ad ſolem. Quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt. Quam rem & alij docti viri, & Suetonius etiam Tranquillus, ſatis compertam eſſe ſatiſq; ſuper ea re conſtare affirmat, nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias ſonare. Ciceronis quoque locus memorabilis eſt: ubi ex Stoicorum placitis, ita refert: Probatum eſt à Stoicis in ipſa bruma muſculorum iecuſcula augeri: Pulegium aridum florere brumali die: item inflatas rumpi veſiculas, & ſemina malorum, quæ in ijs mediis incluſa ſunt, in contrarias partes ſe vertere: oſtreis & conchylijs contingere, ut cum Luna pariter creſcant & decreſcant: Quare non abſque ratione Franciſcus Rueus de gemmis lib. 1. dum hunc Ciceronis locum citat, ita dicit: Nonne à veteribus obſervatum eſt, quarundam arborum, oleæ inquam populi albæ & ſalicis folia, ſolſtitiali tempore, converti: fieri etiam ut ipſo brumali die frondes quædam reviteſcant? Vt & hæc Marcus Varro ſtupenda diſcrimina nominarit, quibus videlicet anni tempus diſcernatur & ex foliorum verſura ſolſtitium; ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore, brumalis dies internoſcatur. Huc referri poſſunt ea, quæ Theophraſtus ſcribit. Huiuſmodi, inquit, naturæ conſenſio atq; contagio in alijs etiam quodammodo evenit: Vinum enim quum uva efflorelcit, tentari videtur, & allia cœpæque tum acerrimi ſunt odoris, quum in terra germinant. Sed præterea accidit, ut una etiam ipſa germinent: atq; omnino omnia quæ unica conſtant radice, modo non exaruerint, germinationis tempore moventur, cum inſita cuique vis ſolicitetur & exercitetur. Sed omnium iſtorum admirationem facile ſuperat, quod in adipe urſino evenit, qui latebrarum tempore exundat, intumeſcenſque vaſa implet, ita enim ex verſione Turnebi legendum putat Muretus, non coctas carnes urſinas, ſi aſſeruentur, certo quodam tempore anni, quo latere urſi & ſupra modum pingue-

Lib. 9. c. 7.

Lib. 1. ludicra hiſt.

Lib. 2. de divinat.

In libro de odoribus.

Variar. lection lib. 13. cap. 13.

pingueſcere, altiſſimo ſomno oppreſſi ſolent, increſcere, ideoque Plinium non ſatis ex fide hæc ex Theophraſto retuliſſe dicit.

Caput XCVI.

Quæ dicantur larvata funera, Et de quibuſdam miris mortis generibus.

QVi non ita pridem ab amico quodam meo interrogatus, quæ fuiſſent apud veteres larvata funera. Hæc enim verba dicebat, ſe nuper in quodam libro legiſſe. Cui, quum mihi eo tempore nihil aliud in mentem veniret, reſpondi, apud Italos uſitatum modo eſſe & olim fuiſſe, cadavera defunctorum pretioſiſſimis veſtibus induta, & lectis ſplendide exornatis impoſita, palam publice efferre, ita ut unuſquiſque defuncti faciem, & ex veſtibus & ornatu ſexum noſcere poſſit. Hoc etiam apud Græcos Impp. ni fallor, uſitatum fuiſſe ex Pompon. Læto apparere, ubi dicit: Quum defunctæ Fabiæ conjugis Heraclij funus efferretur; puellam forte quandam per feneſtram ſpuiſſe, tetigiſſeque elatum cadaver: ideoque illam, nulla facta more comprehenſam, & rogo Fabiæ impoſitam, vivam exuſtam. Non raro autem Italos ſolere faciem fucare, præſertim fœminarum & puellarum, ut mortuæ interdum venuſtiores appareant, quam viventes, ita ut non cadavera, ſed ſtatuæ videantur, Conſtare item illud ex eo, quod de Britannico Cæſaris Tiberij Claudij ex Valeria Meſſalina filio, qui & Germanicus vocatur, memoriæ traditum eſt. Quum enim à Nerone fratre ſuo adoptivo veneno ſublatus eſſet, hocq; fratricidium apparentibus livoribus, & maculis, quas toto corpore venenum excitarat, abunde perditum eſſet; Nero ad contegendas eas, corpus gypſo liniri iuſſit. Verum quum id efferretur, decidente copioſo imbre, deterſum eſt tectorium, & ſceleris immanitas omnibus patuit. Sic imagines funerum apud Romanos uſitatas fuiſſe, quum mortuos Imperatores conſecrarent, ut loco numinum, quæ Indigetes appellabantur, deinceps colerentur, ſicut poſt Dionem & Herodian. hæc Conſtantinus Landus Complani Comes elegantiſſime deſcribit. Hoc ipſum præterea Antonium Piſonem, & Thomam Procacium, in eleganti libro Italico, cui titulus eſt, *Funerali Antichi*, & deſcribere & depingere. Itē cæremonias, quæ mortuis Regibus Galliæ, teſte Ioanne Tilio, adhibentur,

De origine Mahumetis.

Lib. 4.
In Miſcell. de veterum numiſ. in cõſecratione D. Antonini Pij. In diſcur. de numiſ. antiquitab. literal. ſignata nu. 6. Tabula 5. & 6. l. 2. de obitu ſepulturaque Regum. l. 1. Electarum c. 6.
Cap. 21.

tur etiam hoc nomine vocari poſſe. Mea igitur tunc ſententia fuit, funera talia non immerito perſonata & larvata dici poſſe, nihil enim diſtare mortuorum faciem à larvis depictis. Verum quum hac de re diligentius cogitarem, incidi in monumentum, quod Romæ adhuc conſpicitur: ex eo, ni fallor, rectiſſime explicatio huius noſtræ quæſtionis ſumi poterit. Apparet enim inde, ut opinor, olim ea larvata funera dicta fuiſſe, quando cadavera ipſa, ruina ædium detrita, vel alio caſu mutila, propter deformationem publice oculis expoſita efferri non potuerunt; ſed loco eorum vel larvæ quædam, quæ eorum faciem repræſentabant; vel plane involuta, & veſtibus tecta. Nam cadavera in honeſtiſſ. veſte efferri moris fuiſſe, quæ in vulgo civium & in tacito funere toga vulgata fuit; in magiſtratibus toga prætexta in Cenſoribus purpurea toga; multis eruditis rationibus, & veterum hiſtoricorum autoritate aſſerit Iuſtus Lipſius vir ſolida eruditione, & eximio iudicio præſtantiſſ. ubi quoq; librum ſingularem de funeribus promittit. Sic ſupra ex Plinio allegavimus, Scipionem Æmilianum obvoluto capite elatũ, ne livor vel tumor in ore appareret. Vt autem non ſolum hoc, ſed triſte & miſerabile mortis genus duorum coniugum in thoro conjugali oppreſſorum, rectius cognoſcatur, epitaphium ipſorum huc aſſcribere volui:

ASPICE VIATOR Q. SER. TULLI ET DULCICULÆ SPON. MEÆ.) RANCILIÆ VIRG. SIMUL AC POST INDE. QUID FACIAT LICENTIOSA SORS LEGITO. IN IPSA FLORIDA ÆTATE CUM ACRIOR VIS AMORIS INGRUER. MUTUO CAPT. TAND. SOCERO E. ET M. SOCR. ANNUENTIBUS SOLENNI HYMEN. NUPT. COPULAMUR. SED Ô FATUM INFELIX NOCTE PRI. CUM IMPORT. VOLUPTATIS EX. LI. FAC. EXTINGUERE. ET D. MU. VOTA COGEREMUR REDD. HEU. IPSO IN ACTU DOM. MARITALIS CORRUENS AMB. IAM EXTRE. CUM DULCITUDINE LÆTISS. COMPLICATOS OPPRESSIT. FUNESTAS SOROR. NEC NOVI QUID FECISS. PUTA NON ERAT IN FATIS TUM NOSTRA LONGIOR HORA CARI PARENTES LUCTU NEC LACRYMIS MISERA AC LARVATA NOSTRA DEFLEATIS FUNERA NE REDDATIS INFELICIORA. AT VOS NOSTROS DIUTURNIORES VIVITE ANNOS, OPTIME LECTOR AC VIVE TUOS.

D. M.

Eodem genere mortis olim quoque Eupolis filius Niciæ Athenienſis, prima nocte nuptiarum ex ruina thalami una cum uxore extinctus eſt. Vnde Ovidius:

In Ibin.

Sit tibi conjugij nox prima noviſſima vitæ,
Eupolis ut perijt & nova nupta modo.

Raven-

Ravennatis etiam cujuſdam libidinoſiſſ. fœminæ, inſolitum genus mortis, non ſine ipſius perpetua infamia poſteritati traditum eſt, cuius monumentum Ravennæ conſpicitur cum tali inſcriptione:

F. I. DICAT.

CINERES ET OSSA LAODICEÆ PHILOCAPTÆ HIC SITA SUNT PERPETUÆ MEMORIÆ FACTI ET INFAMIÆ CAUSA. QUÆ INSTABILI VENERE EXHAUSTA SUBTER VIVO VIRO MORTUA EST, VIX. ANN. XXIII. MENS. VIII. D. IV.

INFELICISSIMI PARENTES TACITO NOMINE EXTRA SORTEM AD RUDERA POSUERE. Ô VORAGINEM EXURIENTEM.

SSS.
BST. FFFFF.
R R.

Recte itaque Seneca ſcribit: Quorundam vitam mors in medio flore præcidit: aliorum intercupit ipſa principia: alius inter cœnandum ſolutus eſt: alterius ſomno continuata mors, aliquem concubitus extinguit. *Epiſt.67.*

CAPUT XCVII.

De profanis & religioſis Ethnicis.

ETſi apud Ethnicos major pars fuit, qui immortalitatem animæ vel deriderent, vel certe de ea dubitarent, tamē multi cōſtanter eam crediderunt, & putarim etiā, ſi liceret dicere, non paucos ex iis de reſurrectione carnis guſtum aliquem, & non vulgarem notionē habuiſſe, ut ex nōnullis argumentis & monumentis, ſi modo ea non recentiora ſunt, quam vulgo cenſetur, apparet, ita, ut ſæpius miratus fuerim, quomodo in tantis tenebris, quibus immerſi fuerunt, ſolummodo ex doctrina ſapientiæ humanæ, tantam lucem in articulo omnium difficillimo, aſſequi potuerint. Ex his Plato diſciplina inſtructus Pythagorica μετεμψύχωσιν ponit, genus quoddā reſurrectionis, quod Phariſæi (quæ ſecta ſub Iohanne Hircano Simonis Macchabæi filio primum orta eſt in populo Dei, depravata doctrina cœleſti) ab Pythagoricis, teſte Ioſepho, mutuati ſunt. Phariſæi, inquit incorruptam quidem animam

Lib.1.c.17. Eccle.hiſtor. eſſe dicunt,ſed eas tranſire in alia corpora:Similis etiam Manichæorum fuit error,ut Ruffinus teſtatur. Theopompus quoque ſcribit, Zoroaſtiis fuiſſe opinionem,omnes aliquando reverſuros in vitam, M. Varro & Plinius, in lucem rediiſſe tradunt plurimos, verum id quod de Aviola conſulari, Corfidio & Gabieno ſcribitur,in primis memorabile eſt. Æſopum quoque diis adeo carum fuiſſe,in Suidæ hiſtoricis legimus, ut revixerit, ſicut Tyndareus Hercules & Glaucus,Zenon præterea Stoicus eſſe inferos docuit, & ſedes piorum ab impiis eſſe diſcretas: & illos quidem quietas ac delectabiles incolere regiones,hos vero luere pœnas in tenebroſis locis, atq; in cœni voraginibus horrendis.Id etiam Socrates non ignoravit, quum ad Anytum & Melitum criminatores ſuos ſimulans ſe dicere,revera dicebat ad judices: Anytus & Melitus interficere me poſſunt, incommodo aut detrimento afficere non poſſunt.Apertius autem Plutarchus ſuam ſententiam declarat, ex qua apparet,eum ſacrorum librorum & præceptorum non vulgarem cognitionem habuiſſe. Enimvero inquit, ſi quis naturam animæ noſtræ vel quoquo modo ſubodoratus ſit,ſecumq; reputaverit tranſitum ex hac vitæ conditione ad aliam meliorem fieri per mortem,aut certe non deteriorem, profecto is non modicum jam viaticum habet, quo ſe ad ſecuritatem animi,ac tranquillitatem conferat,mortis ſcilicet contemtum. Et paulo poſt: Menandro ita reſponderi poteſt:Non eſt omnino dicere : Vivus hoc non patiar,ne ſit ſane:at eſt dicere.Vivus hoc non faciam,non mentiar,non veteratoria verſutia circumſcribendis hominibus utar,non interuertam, nõ inſidioſe captabo. Omiſſis autem modo iis quorundam ex primo genere hominum monumenta præ cæteris mihi memorabilia viſa ſunt. Igitur Sardanapalus potentiſſ.Aſiæ Rex, delitiis, ſicut ſus luto, prorſus immerſus,omnium mortalium profaniſſimus fuit.Qua de re teſtis eſt, ut de tota ipſius belluina vita taceam, (adeo enim aſſidua animum oblectatione perfuderat,ut ne puncto quidem temporis,voluptatis ſenſu carere poſſet) monumentum ipſius locuples.In eo enim ſculpta fuit imago, dextræ manus conjunctis digitis,velut ad ſonum elidendum, in eoque literis Aſſyriis hoc inſcriptum,ut Athæneus ex Ariſtobulo refert:

In fragmentis Lib.7.c.2. hiſtor.

De tranquil. animi.

Lib.12.c.12. dipnoſoph.

SARDANAPALUS ANACYNDAXIS FILIUS ANCHIALEN ET TARSUM UNO DIE CONDIDIT. EDE, BIBE, LUDE, RELIQUA NE DIGITORUM QUIDEM STREPITU DIGNA SUNT.

Strabo autem ex Chœrilo poeta hos verſus ſubiicit:

Lib 4.Geograph.

Cum te mortalem noris, præſentibus exple
Deliciis animum, poſt mortem nulla voluptas,
Namq; ego ſum puluis, qui nuper tanta tenebam.

Hæc

Hæc habeo quæ edi, quæq; exſaturata libido.
Hauſit, at illa manent, multa & præclara relicta.
Hoc ſapiens vita mortalibus eſt documentum.

In hoc monumentum, (teſte Cicerone) quum aliquando incidiſſet Ariſtoteles, ſubſtitit, partemque primam epithaphij quum legiſſet, ait: Ecquid aliud in bovis, non in Regis ſepulchro ſcripſiſſet? Deinde quum poſteriores verſus legeret, riſit, dixitque: Hic ea ſe mortuum habere dicit, quæ ne vivus quidem habuit, niſi quam diu degluriebat. Habuit ſane Ariſtoteles iuſtas cauſas reprehendendi tam profanam inſcriptionem, & bellua potius quam Rege dignam, cum ipſe de immortalitate animæ non ſolum certus fuerit, ſed etiam ulterius ſuas cogitationes, præter Ethnicorum morem direxerit. Ferunt enim eum moribundum dixiſſe, Fœde hunc mundum intravi: anxius vixi: perturbatus egredior, cauſa cauſarum, miſerere mei. Huius quoq; rei Plutarchus mentionem facit. In Sardanapali, inquit, inſcriptum monumento, hoc viſitur: Hæc habui quæ voravi, quæque per iniuriam abſtuli. Quis iſtis dicteriis tum voluptariam vitam neget, tum impietatem, tum iniuriam, violentiſſimamq; improbitatem promi? Recte itaque Crates ab eodem Plutarcho laudatur. Is enim cum legeret hos Sardanapali verſus, mox appoſuit. Hæc habui didici ſtudio quæ pulchra: Camenæ me quibus inſtruxere. Hunc Sardanapalum deinceps alii plures, immemores futuræ vitæ, imitati ſunt, ſicut ex eorum monumentis poſteris hoc notum eſſe voluerunt, quorum unum conſpicitur in Aragoniæ urbe clariſſima, ſicut ab Appiano refertur, tale videlicet:

Lib. 5. Tuſc. quæſt.

De fortuna & virtute Alex. Mag. lib. 5.

In antiquitatibus.

QUO VADAM NESCIO, INVITUS
MORIOR, VALETE POSTHUMI.
M. POSTHUMIUS EQUES.

Simile Romæ in domo Petri Chiavelucij Notarij legitur:

DIS MANIBVS.
SEXTI PERPENÆ FIRMI.

VIXI QUEMADMODUM VOLUI, QUARE
MORTUUS SUM NESCIO.

Item ibidem prope forum Iudæorum.

IULIA B. PRISCA VIX. AN. XXVI.
Q. CLODIUS HILARUS VIX. ANN. XLV.
NIHIL UNQUAM PECCAVIT NISI
QUOD MORTUA EST.

Patavii quoque hodie adhuc viſitur epitaphium Pæti, in ædibus Cartulariorum ad D.Thomam Apoſtolum.

M. E. R. S.

D. POPILIUS PÆTUS. GN. LABEF. POETA
COS. DESIG. FRATRI SUOB. M. F.
HUNC SOMNO ÆTERNALI PATRIA RETINET.

Item Brixiæ:

D. M.

QUI ME VOLENT.
VALETE MATRONÆ MATRESQUE
FAMILIAS VIXI ET ULTRA
VITAM NIHIL CREDIDI. ME
VENERI ALUMNÆ ADDIXI.
QUOS POTUI PELLEXI FILTRIS
ET ASTU. VIRO HUMATO
NON VIDUA FUI NEC MARITI
NOMEN ADEPTA. QUÆSO NON INVIDETE.
PORTIA FAMILIA EST VENERIS DOMUS
ILLICIUM CUPIDINUM. CAVE VIATOR
NE ME DIU CALCATAM CALCES.

Huc referri poſſunt verſiculi Hadriani Cæſaris, quos moriens, ut Ælius Spar.memoriæ tradidit, compoſuiſſe dicitur. Ex quibus apparet, quam is perplexus & dubius fuerit, quodque nullum certum religionis & fidei ſuæ ſaltem opinione habuerit fundamentum, licet in colendis ſuis diis, & ſacris eiſdem conſtituendis ſedulus & diligens fuerit.

Animula vagula, blandula.
Hoſpes, comeſq; corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut ſoles, dabis iocos?

Conſtat igitur pleroſq; ethnicos non ſolum in magna ſecuritate immemores futuræ vitæ, impie vixiſſe, illoſq; impune hoc feciſſe, ſed etiam perpetua monumenta ſuæ profanitatis ad poſteritatem extare laudi ſibi duxiſſe. Imo Ariſtoxenus Philoſophus, ſicut à Lactantio citatur, aſſerere auſus fuit, nullam omnino eſſe animam, etiam quum vivit in corpore, ſed ſicut in fidibus ex intenſione nervorum effici concordem ſonum; atque cantum, quem Muſici

Lib. 7. cap. 13. de divino præmio.

Muſici harmoniam vocant; ita in corporibus ex compage viſcerum, ac vigore membrorum vim ſentiendi exiſtere, quo nihil delirius dici poteſt. Maiore autem admiratione dignum videtur, quod in populo Dei Sadducæi. qui corrupti philoſophia Græca, multa cum Epicureis habebant cōmunia, palam carnis reſurrectionem, Angelos & ſpiritus impugnare & negare auſi fuerint, ſicut ex ſacris literis videre licet, cum tamen Iuſti vel Iuſtitiarij ab omnib. nuncupari voluerint. Zaddic enim Iuſtus Hebræis eſt. Quis porro ſine rubore, vel potius horrore, proferre audet, non paucos reperiri, qui etſi Chriſtiani perhiberi volunt, tamen præcipuum articulum fidei ſuæ, vel non credere aut in dubium vocare, vel etiam omnino impugnare audent ut noſtro tempore de Servero & aliis memoriæ proditum eſt, qui etiam animæ mortalitatem aſſerere conati fuere. Hoc ni fallor, M. Anton. Zimara *Problem. 50.* innuere voluit, ubi quærit, propter quam cauſam Clerici & Monachi mortem præ alijs ægre ferant ac perhorreſcant? Vtrum, reſpondet, quia natura eorum frigidi cordis extant, & melancholia eſt? An quia prorſus funditusque interire ſe animadvertunt, quandoquidem nec in propria, nec in poſterum natura conſiſtunt, ubi ex vita migraverint; Manichæi ſane, ut ex Au- *De hæreſib.* guſtino liquet, reſurrectionem carnis fore negabant, pro qua corporum μετεμψύχωσιν ſubſtituebant, ut ſupra quoque attigimus, per quam humanæ animæ in alia corpora migrarent, eorum nempe, quos quiſque in hac vita amaſſet vel etiam occidiſſet: ut, qui muſcam vel murem occidiſſet; in muſcam vel murem mutaretur: atque ut ulterius delirare pergebant. contrariam ſortem illi ſortiretur homo, quam hic quiſque noſtrum habuiſſet; dives nimirum in pauperem, pauper in divitem renaſceretur, ſicut etiam Epiphanius hanc ridiculam opinionem notavit. Hinc ſuperſtitionis hujus aſſeclæ imitantes Pythagoræorum nugas & Encratiſtarum furores & hæreſin eſum carnium vitarunt, eodem modo & ovorum atque lactis nefas arbitrati ex ullo animantis genere quicquam deguſtare ne ut ſalſe Tertullia, ait, bubulam de aliquo proavo quiſquā obſonaret. Quid autem obſecro veris Chriſtianis abſurdius hac opinione aut quid illis reliquum ſolatij eſſet, ſi ſpes alterius vitæ feliciſſimæ poſt tot ærumnas illis aufferretur? Recte itaque poſt Apoſtolum Ignatius dicit: Si in hac vita tantum in Chriſto ſperamus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Si mortui non reſurgunt *1. Cor 15. Epiſt ad Tarſenſes.* edamus & bibamus, cras enim morimur; Hoc vero modo affectis nobis, quod diſcrimen erit inter nos & canes, & aſinos, qui futurorum nullam habentes rationem, ſolum edendi, & ejus quod tunc ſubſequi ſolet; nimirum coeundi appetitum habent; Deſtituti enim ſunt ratione, mentem intus gubernante. Non fruſtra igitur tam diligenter inculcat D. Paulus Pi- *In epiſt. ad Philip. c. 3.* lippenſibus ſuis, Deum nos è mortuis excitaturum, pro efficacitate qua

De adverſa valetudine. ſibi poteſt omnia ſubijcere. Huc ſpectat doctrina Chryſoſtomi. Quum inquit, videris iuſtum premi & vexari adverſa valetudine, & innumerabilibus aliis adverſitatibus præſentem vitam finire, dic ipſi. Niſi eſſet reſurrectio, & iudicium, nequaquam Deus tanta mala paſſum, nullo bono fruitum, ſineret hinc demigrare. Vnde planum eſt, quod aliam ipſis vitam paruit, præſente hac ſuaviorem, ac multo optabiliorem. Enimvero quanam id ratione conſiſteret, quod improbos multos præſentem hanc vitam in delitiis degere paſſus eſt, iuſtos vero multos innumerabilibus reliquit malis: cum ſit & appelletur iuſtus, noveritque iuſte cuique pro meritis gratiam referre, &c. Et idem Chryſoſtom. dicit: Providit bonitas Dei, ut in hac brevi & exigua vita agones eſſent, & labores: in illa vero quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum ut labores quidem cito finirentur: meritorum vero præmia ſine fine durarent. Non ſolum autem hunc articulum reſurrectionis diabolus, hoc quo diximus modo impugnare conatus fuit, ſed etiam ſpecioſo prætextu contraria ratione hominib. perſuadere voluit, ſi veram doctrinam Christi & Apoſtolorum contemnerent ſuaſque nugas ſectarentur, eos plane immortales fore: Ad hanc rem uſus eſt opera Menandri Samaritani, ſeipſum ſervatorem dicente, cœlitus ex inviſibilibus ſeculis ad ſalutem hominum miſſum, ac docente, nō poſſe quemquam aliter etiam angelos mundi hujus opifices vincere, niſi primum ad hoc magica experientia à ſe tradita & baptiſmate ab ipſo accepto inducatur: quem ſi ſortiantur, ſempiternam immortalitatem etiam in hac præſenti vita acquirant, nec amplius moriantur, & ſiquidem apud ſe perpetuo maneant, ſenectutis expertes immortales futuri ſint, ut Euſebius memoriæ tradidit. Vbi ex Iuſtino Martyre de hoc Menandro plura recenſet. Menandrum, inquit, quendam & ipſum Samaritanum ex vico Caparattæa ortum, Simoniſque diſcipulum & à dæmonibus percitum, atque Antiochiæ conſtitutum, multos per magicam artem ſeduxiſſe cognovimus, & ſectatoribus ſuis, quod morituri non eſſent, perſuaſit. Et iam quoque nonnulli ſunt, qui hoc de illo fateantur. Erat itaque diabolicæ operationis propoſitum, per huiuſmodi magos Chriſtianorum nomine tectos, magnum illud pietatis myſterium per magiā infamare, & per eoſdem Eccleſiaſtica dogmata, quæ animæ immortalitatem, reſurrectionemque mortuorum concernunt, convellere: verum qui hos ſervatores complexi ſunt: veram ſalutis ſpem amiſerunt. Alios vero malitioſus dæmon, quum à ſyncero erga Chriſtum Dei effectu excutere non poſſet, eos quos hæſitabundos, & in utramque partem nutantes reperit, ſibi appropriavit. Idem Euſebius ſcribit, exortos eſſe alios in Arabia, qui animas in hoc præſenti tempore una cum corporib. mori ac corrumpi, & in futura reſurrectione ſimul cum illis vitæ denuo reſtituendas dixerunt. Sed ad

De reparat. lapſi. (margin, beside "&c. Et idem Chryſoſtom.")

Lib 3. c. 26. eccleſ. hiſt. (margin, beside "pertes immortales")

Lib 6. c. 17. eccleſ. hiſt. (margin, beside "non poſſet")

ad Ethnicos noſtros revertamur. Ex altera quoque parte non minus memorabilia teſtimonia religioſorum Ethnicorum, & qui certam ſpem futuræ vitæ conceperunt, extant. Nam tales verſus in urna quadam magna Romæ leguntur;

D. D. S.

URNA BREVIS GEMINUM QUAMVIS TENET
ISTA CADAVER.
ATTAMEN IN CŒLO SPIRITUS UNUS
ADEST.
VIXIMUS UNANIMES LUCIUSQ. ET FLAVIUS. IDEM.
SENSUS AMOR STUDIUM VITA DUOBUS
ERAT.

Eodem modo ibidem in tabula marmorea legitur.

AULI EGNATII.

AULUS PALATEINA EGNATIUS PRISCILIANUS
ARTE SUPER GEMINA NOBILIS ET
SOPHIA.
DUM VIXI DIDICI QUÆ MORS QUÆ VITA
HOMINI ESSET.
ÆTERNA UNDE ANIMÆ GAUDIA PERCIPIO.

Egnatiæ autem gentis numiſmata plura extant apud Antonium Auguſtinum in familiis Romanis. Et Veronæ tale monumentum Feliciani cujuſdam extat. Id licet Appianus inter ſuas Antiquitates ponat, tamen an inter antiqua locum habeat, cum præſertim mihi indicatum ſit, Felicianorum familiam adhuc ibi florere, affirmare non audeo:

MIHIMET FELICIANUS VERONEN. SACRUM CONST. QUI INQUIETUS VIVUS NUNC TANDEM MORTUUS NON LUBENS QUIESCO. SOLUS CUR SIM QUÆRIS? UT IN DIE CENSORIO SINE IMPEDIMENTO FACILIUS RESURGAM.

D. M.

AURELIO BALBO VITA INTEGERRIMO MORIBUSQUE ORNATO QUI SE QUIETIORIS PERFECTIORISQUE VITÆ DESIDERIO EX NEGOCIIS CIVILIBUS IN QUIBUB FUERAT CUM LAUDE VERSATUS TOVIS

VIS OPT. MAX. BENEFICIO DUCTO HIC IN SPE RESURRECTIONIS QUIESCENTI LOCUS PUBLICE DATUS EST.

Huc referri etiam poteſt Atilij Grammatici Comenſis monumenti inſcriptio, quæ fuit ſub eius ſtatua in patria, talis:

Morborum vitia, & vitæ mala maxima fugi:
Nunc careo pœnis, pace fruor placida.

Notandum ſane eſt, quod adhuc notæ in monumentis antiquiſſimis reperiantur, ex quibus apparet, qui immortalem animam eſſe vel crediderint vel deriſerint: paſſim enim conſpiciuntur ſculptæ in marmore & in ære, abſque ulla inſcriptione, portæ ſemiapertæ, vel clauſæ. His indicatum fuit defunctis perſuaſum fuiſſe, tranſitum eſſe ex hac vita ad alteram. His autem poſteritati ſignificare voluere, cum corpore & animam interire. Hoc me admonuit Romæ quidam doctiſſ. & antiquitatis ſtudioſiſſ. vir cuius nomen de induſtria non exprimo. Ideoque primum monumentum in hoc genere obſervavi in Capitolio, ubi nunc eſt palatium Conſervatorum (ſicut hodie appellatur) ibi in tabula marmorea artificioſe figuræ ædificiorum ſculptæ ſunt, in medio autem eius apparet porta ſemiaperta. Alterum vidi in monte Cœlio, non procul à veſtibulo templi Iohannis Latera-
Cap 53. nenſis, in quo conſpicitur aliquis plane nudus intrare portam, majore ex parte apertam, & quaſi conetur eam omnino pandere, Tertium huic ſimile Florentiæ prope templum cathedrale. Huc ſpectant [illegible]guræ in Trebiæ monumento, cuius ſupra mentionem fecimus. Vt autem illos Gentiles cultiores, apud quos ſtudium Philoſophiæ mirum in modum floruit, & qui cum ratione aliqua ſuperſtitionibus dediti fuere, vel potius inſaniere: ſiquidem ij inter quos abſque dubio fuit Plato & Ariſtoteles ex libris Moyſis (non enim vetuſtius ſcriptum extitiſſe opinor, licet Gentiles de Homero & Heſiodo glorientur, qui longe poſteriores fuerunt. Nam ſicut in Cornelij Nepotis fragmentis legimus, vixerunt ante Romam conditam annis circiter centum & quinquaginta, & ut L. Caſſij Heminæ
Lib.12.c.2. fragmenta teſtantur, poſt bellum Trojanum annis plus CLX.) & Bibliis, cum præſertim opera ſeptuaginta Interpretum, iuſſu Ptolomæi Philadelphi Regis Ægyptii, ii divini libri in linguam Græcam, quod accidit anno Mundi termilleſimo ſexcẽteſimo nonageſimo quarto, ſecundum Ioſephũ, tranſlati fuerint, commonefieri potuerunt de reſurrectione carnis. Hoc ita eſſe apparet ex oratione Conſtantini Magni ad Sanctorum cœtum, quæ adiuncta eſt Euſebii Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, ubi inter alia ita dicit. Quin etiam Pythagoras, qui modeſtiam admodum exercere, & ſilentium egregie præter cæteros amplecti præ ſe ferebat, deprehenſus eſt falſo ementitus eſ-
ſe. Quæ

ſe. Quæ enim jam olim à Prophetis prædicta fuiſſent, tanquam ſibi, dum in Ægypto verſabatur, eſſent ſeparatim à Deo patefacta, Italis tradidit. Huc referri poſſunt ea quæ Bodinus in Methodo hiſtorica ex Simplicij comment. refert, Ariſtotelem videlicet literas ad Calliſthenem dediſſe, ut tantiſper Chaldæorum antiquitates ac monumenta conquireret, dum alij prædæ intenti Babylonem diripetent. Tum Calliſthenem reſcripſiſſe, conquiſita diligenter à ſe Chaldæorum monumenta, ſeque reperiſſe hiſtoriam annorum M, CCCC. III. qui numerus ad unguem congruit cum ſacra hiſtoria Moyſis & Philonis, ſi ab Alexandro Magno regrediamur ad illud tempus, quo primum diſperſos tradit filios Noliæ in orbem terrarum, ac Semi gentem in terra Senaar ad Orientem Armeniæ, in qua navis illa ſalutaris conſtiterat, ſedes quæſiiſſe. Hinc poſtea, ni fallor, orta ſunt tam egregia edicta Divorum Fratrum & aliorum Imperatorum leges, quæ inſertæ ſunt Pandectis Iuſtiniani, ne inquietarentur oſſa corporum eorum, qui juſtæ ſepulturæ traditi, id eſt terra conditi fuere: neque loco moverentur, niſi juſſu Pontificum vel principum: Ut inquam hoſce Philoſophos Gentilium omittamus, qui fabulis imbuti Græcis & Ægyptiacis, aut omnino nihil, ut Lactantius ait, ſciunt, idque ipſum pro ſumma ſcientia præ ſe ferunt: aut qui non perſpiciunt etiam quæ ſciunt: aut qui, quoniam ſe putant ſcire, quæ, neſciunt inepte arroganterque deſipiunt: mirum Indos illos occidentales alioquin parum à brutis diſtantes, & Idololatriæ craſſiſſimæ & abſurdiſſimæ præter omnem rationem immerſos, non tantum immortalitatis animæ, ſed etiam reſurrectionis corporum (qui articulus ſapientiæ humanæ, cui potentia divina ignota eſt, omnium difficillimus, imo abſurdiſſimus eſſe ſolet, carnem videlicet in terram, terræque pulverem reſolutam, & quaſi ad nihilum redactam reſurgere denuo atque reviviſcere) guſtum aliquem habere, id quod dum ſepulturæ eorũ ritus indicant, tum quod Hiſpanos ſpe auri & argenti eruentes & perſcrutantes ſepulchra ipſorum, orare ſolent, ne oſſa humatorum diſſipent, quo videlicet illi ocyus & minore negocio reſurgãt, ut Aug. Zarat. & Benzo teſtantur. Præterea de incolis idololatris inſulæ Virginiæ ante pluſculos annos ab Anglis inventæ, quæ Americæ verſus Septentrionem conjungitur, ita ſcribit Thomas Hariotus: Animæ immortalitatem etiam credunt, Eam ſtatim atque à corpore ſoluta eſt, transferri ſecundum opera quæ fecit, vel ad Deorum ſedes perpetua felicitate fruituram, vel ad ingentem foſſam ſeu ſcrobem (quam in extremis mundi finibus, procul ab ipſis verſus occidentem ſitis, eſſe cenſent) ad perpetuum ignem: eum locum ipſo Popoguſſo appellant, & ibi recenſet aliquot exempla de iis qui in vitam rediiſſe dicuntur: Eodem modo Oſorius ſcribit Indos Orientales Narſingenſes animum immortalem credere, & poſthanc vitam præmia

Lib. 1 de cœl.

Subti. de religioſ. & ſumptib. fun.

Lib. 6. c. 18. de vero cultu.

Lib. 1. c. 11. hiſtor. Perr.

Li. 3. c. 20. hiſtor. novi orb.

Lib. 4.

bonis,improbis autem ſupplicia eſſe iudicio divino conſtituta. Imo ut idem Benzo refert,Indis illis Peruanis Guaiuacauam Regem ſuum, dum olim viveret, adeo carum & venerabilem fuiſſe, ut eum hodie etiam lugeant, ac vulgo perſuaſum habeant, illum ad vitam propediem revocatum iri, regni gubernacula ſuſcepturum.Iacer,inquit, in Quitenſis urbis finibus, maiorũ ſuorum tumulis illatus, cum immenſa auri & argenti elaborati copia, hominum fœminarum animaliumque omnis generis ac piſcium effigie, Hiſpani ſedulo ſepulchrum eius à compluribus Indis, etiam tormentis vehementiſſimis,quæſivere; ſed fruſtra. Neque illi unquam eum locum indicio ſuo prodiderint, etiamſi omnes ad unum interficiantur. Quod ſi Hiſpani in eiuſmodi monumẽta inciderent, quale fuit Semiramidis Orientis Reginæ potentiſſimæ: fortaſſe cautiores efficerentur, ne oſſibus defunctorum, ſpe eruendi auri ita inſultarent. Ea enim monumentum cum tali inſcriptione, ſibi fieri curavit: Quicunque ex Regibus pecuniæ inopiam ſenſerit, conditorio recluſo,ſumat inde quicquid viſum fuerit. Id quum legiſſet Darius,ut qui auri foret avidior, ſepulchrum iuſſit recludi,ſed in eo pecuniam invenit nullam, at talem reperit inſcriptionem: nimalus vir fores & pecunia prorſus inexplebilis, non utique mortuorũ loculos moveres. Exprobratio ſane lepida in ſacram auri famẽ. Eundem morem ſepeliendi,ut pauliſper à propoſito digrediar,cum auro & argento, olim apud Romanos uſitatum fuiſſe, apparet ex Vlpiani reſponſo, qui tamen hiſce verbis prohibetur. Non oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud huiuſmodi, quod homines ſimpliciores faciũt, Hinc infertur, quod quis precioſioribus rebus ſepeliri non debeat, licet ipſe hoc mandaſſet, ſicut in l.fin.§. fin.de auro & argento legato, videre licet. Eodem modo de Braſilienſibus barbaris Lerius ita ſcribit. Non modo immortalitatem animæ credunt, ſed pro certo quoq; habent, poſt mortem eorum animas qui virtutem coluerunt (virtutem autem illi definiunt ſuo more, nempe ultionem ſumere de hoſtibus, & quam plurimos mandere) poſt altiſſimos montes evolantes patrum & avorum ſuorum animis aggregari, ibiq; in amœniſſ. hortis, perpetuis delicijs ac tripudijs lætum ævum agere: Ignavorum contra manes qui ſine ulla propugnandæ patriæ cura inglorii vixerunt, abripi ab Aignan (ſic illi Cacodæmonem vocant) & cum eo ſempiternos inter cruciatus vivere.

Lib.3 c 5.

In l & ſi quis § non oportet de religioſ. & ſumpt.fun. ex tit de religioſ & ſumpt.fun. & in l.fin.§. fin de auro & argento lega.

Cap.16.navig.Braſil.

Cap.

Caput XCVIII.

De dicto: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

FERUNT hoc dicto Chriſti Servatoris noſtri : Omnia quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines , hoc itidem faciatis eis , M. Aurelium Severum Alexandrum, Iuliæ Mameæ Auguſtæ , vel Chriſtianæ , vel Chriſtianorum patronæ, filium, ita delectatum fuiſſe , ut id in palatio & publicis operibus perſcribi juſſerit. Imo Ælius Lampridius refert, eum Chriſto templum facere & inter deos recipere eum conſtituiſſe quod & Hadrianus cogitaſſe fertur, qui templa in omnibus civitatibus ſine ſimulachris juſſerat fieri, quæ hodie idcirco, quia non habent numina , dicuntur Hadriani , quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur: ſed prohibitus eſt ab his , qui conſulentes ſacra, repererant, omnes Chriſtianos futuros, ſi id optato eveniſſet , & templa reliqua deſerenda. Vt autem ad dictum noſtrum aureum revertamur, inde Edictum ex Ulpiano, qui Alexandri præcipuus fuit conſiliarius , ſumptum, & propter ſummam æquitatem in Pandectas à Iuſtiniano ſub titulo : Quod quiſque juris in alterum ſtatuerit, ut ipſe eodem jure utatur, inſertum eſſe, notum eſt. Fuit autem ejuſmodi: Qui magiſtratum poteſtatemve habebit, ſi quid in aliquem novi juris ſtatuerit: ipſe quandoq; adverſario poſtulante eodem jure uti debet. Si quis apud eum, qui magiſtratum poteſtatemq; habebit aliquid novi juris obtinuerit, quandoque poſtea adverſario ejus poſtulante eodem jure adverſus eum decernetur. Scilicet ut quod ipſe quis in alterius perſona æquum eſſe crediſiſſet, id in ipſius quoque perſona valere patiatur. Ea de re & Valer. Max. nonnulla exẽpla recenſet: & in primis quoque memorabile eſt, quod ſicut omnes interfectores Cæſaris violenta morte, & iiſdem gladiis, quibus cædem perpetraverant, perierunt: Ita etiam hoc Gordiani percuſſoribus Cordus eveniſſe ſcribit. Omnes enim quicunque illum gladio appetiverunt, qui novem fuiſſe dicuntur, poſtea interemptis Philippicis , ſua manu ſuiſque gladiis & iiſdem, quibus illum percuſſerant, interiiſſe dicuntur. Fuit autem is Gordianus ultimis ex Imperatoribus Gordianis, & fraude Philippi præfecti prætorij Arabis humili genere oriundi , interfectus. Et conſpiciuntur Romæ in monumento quodam antiquiſſ. ſed mutilo & obſcuro inter alia hæc verba:

Lib.3. *Lib.2.* *Lib.8.c.6.*

AB ALIO SPERES ALTERI QUOD FECERIS.

Et ibidem in alio monumento talis eſt inſcriptio:

ASPULENA GERIA VIX. ANN. XXII. QUOD QUISQUE VESTRUM OPTAVERIT MIHI ILLI SEMPER EVENIAT VIVO ET MORTUO.

Hanc ſententiam variis verſibus Iambicis aliquando expreſſit D. parens meus piæ memoriæ.

Quod vis tibi fieri, hoc idem fac alteri,
Fac alteri, quod ipſe vis fieri tibi.
Fac alteri, tibi ipſe quod fieri cupis.
Quod tibi vis ut homines faciant, idem fac hominibus.
Hoc fac aliis quod cupis fieri ab aliis tibi,
Quod tibi ne vis fieri, id & alteri ne feceris.

Hoc dictum, quod ea lege naturæ promanat, olim veteres ſapientes ſecuti ſunt. Lycurgus enim legislator Lacedæmoniorum celeberrimus, nihil unquam in alios ſtatuit, quod ipſe non ante ſervaverit. Idipſum Mahometes etiam inter ſua octo præcepta inſeruit, quæ ſuis Muſulmanis, tanquam cœlitus à Gabriele Archangelo ſibi per manus tradita, ſubdole inculcavit. Cuius præcepti memor eſſe debuiſſet Baiazetes. I. captus è Temiro Scytha, qui vulgo Tamerlanes dicitur. Is enim ab hoc interrogatus, ſi in ejus poteſtatem veniſſet, quid factum fuiſſet ferociter reſpondit: Equidem te, ſi fortuna propitia meam in poteſtatem veniſſes, ferrea conluſum cavea mecum hinc inde circumducerem. Quo Temir audito, mox è ferro caveam parari iuſſit, & in eam carceris loco Bajazetem incluſit, donec contumeliarum impatiens caput ad illam illideret, & animam indignabundus efflaret, ſicut latius in Annalibus Turcicis refertur. Sed pergamus in propoſito cœpto. Lucianus ſane eadem quæ diximus innuere viſus eſt, ubi facete Menippum introducit, decretum apud inferos ſancitum recitantem, ut divitum animæ, quæ rurſus in vitam remittendæ eſſent, in aſinos demigrarent, donec in tali, rerum ſtatu ad multa annorum millia aſini ſemper ex aſinis renati onera ferrent, atq; inſuper à pauperib. ſicut ipſi pauperib. feciſſent, agitarentur. Debuiſſet itē huius præcepti meminiſſe quidā ex ijs, qui in arce quadam Selandiæ à Carolo VI. Rege Gallorum capti fuerunt. De quibus Rob. Gaguinus ita ſcribit: Captivis aliquot quum mortem Carolus remitteret, mori maluerunt: quorum unus tametſi ſanguinis gradu alios contingeret, eos tamen ſupplicio afficere, ſi ſalvus evaderet, obtulit. Itaque immanis carnifex concaptivos conſanguineoſque necavit. Deteſtatus autem Rex hominis impietatem, pari eum pœna plecti iubet. Huc referri quoque poteſt hiſtoria memorabilis, quæ Romæ accidit. Hanc Benno Cardinalis ſicut à Balæo refertur, ita recenſet: Henricus Imperator ſolitus erat frequē-

In Necromantia.

Lib. 9. c. 3. hiſtor. Franc.

De actis Ro-

ter ire ad orationem, ad Eccleſiam ſanctæ Mariæ, quæ eſt in monte Aventi- *man. Pontif.*
no. Pontifex autem quum exploratores ſuos omnia ejus opera diligen- *Lib. 5. in vita*
ter inquireret, locum, in quo frequentius Imperator, vel ſtans, vel proſtra *Greg. 7.*
tus, orabat, notari fecit, & quendam promiſſa pecunia ad hoc induxit, ut ſupra trabes Eccleſiæ occulte lapides magnos collocaret, & ita aptaret, ut de alto ſuper caput orantis Imperatoris demitteret, & ipſum contereret. Quod miniſter tanti ſceleris quum feſtinaret implere, & lapidem magni ponderis ſuper trabes aptare vellet, lapis pondere ſuo eum traxit, ac fracta ſub trabibus tabula & lapis ille miſer homo, Dei judicio, in pavimentum Eccleſiæ cecidit, & eodem lapide contritus penitus eſt. Hujus rei geſtæ ordinē poſtquā Romani cognoverunt, pedem illius miſeri fune ligaverunt, & triduo per plateas urbis ad exemplum trahi fecerunt. Imperator autem ſolita clementia iuſſit eum ſepeliri. Recte & vere itaq; Sapientiſſ. Rex monet: *In Proverb.*
Fodiens foveam in eam incidet, & volvens ſaxum, in ipſum impinget. *cap. 26.*
Poſtremo omittenda non ſunt, quæ in hiſtoria perſecutionum Valdenſium, Pedemontium incolentium, à Chriſtophoro Richardo Biturige nuper latinitate donata de Ioanne Martino Trombantio Briguerano legimus. Ita enim, inquit, Chriſtophorus Richardus, quum uſquequaque ſe Augrunico paſtori nares abſciſſurum jactare ſolitus eſſet, non multo poſt à lupo furibundo compreſſus fuit, qui illi naſum dentibus avulſum deglutivit, unde ſubito perijt. Neque ex illo auditum eſt, cuiquam lupum illum damni aliquid attuliſſe. Memorabile quoque exemplum reperitur, in Narratione de quinta Gallorum in Floridam navigatione ſub Guorgueſio, Anno M.D. LXIV quæ cum altera Gallorum in eandem Americæ provinciam, duce Laudomerio anno M.D.LXIV. navigatione, additis pulcherrimis figuris, typis Wechelianis, ſumptibus vero Theodori de Bry, nuper Francofurti edita eſt. Ibi enim quum tria caſtra munita Hiſpanorum à Gallis auxiliantibus illis incolis barbaris expugnata uno fere impetu eſſent, Hiſpani qui reliqui facti ſunt cum ſuperioribus adducti, poſtquam præfectus illis injuriam inſignem, qua totam gentem Gallicam immerito affeciſſent, exprobraſſet, omnes ſuſpenſi ſunt è ramis earundem arborum, è quib. Galli prius ſuſpenſi ab ijs fuerant: quorum unus, qui quinque Gallos ſtrangulaverat, culpam agnoſcens, iuſtum Dei judicium, ſibi meritas pœnas irrogantis confitebatur. Sed loco tituli, quem Petrus Melendeſius Gallis impoſuerat, his verbis Hiſpanice ſcriptis, Hoc non facio, tanquam Gallis, ſed tanquam Lutheranis; Gourgueſius tabulæ abietinæ ferro candenti inſcribi iuſſit: Hoc non facio tanquam Hiſpanis, vel nautis; ſed tanquam proditoribus, homicidis & latronibus, &c. Ideo autem ab irritatis Gallis in Hiſpanos captivos ſævitum hoc modo eſt, quod Melendeſius ille præfectus Hiſpanorum ante

pluſculos annos tam Gallos in illo loco, quem nuper arcis inſtar muniêrant, præſidio relictos; quam reliquos, duce Ioanne Ribaldo præfecto Regio naufragos, inermes & ſeminudos in littus ejectos, Mendeſiiq; fidê datam ſecutos, (nam extrema neceſſitate & fame coacti ampliſſimis promiſſis ejus fidentes, eos ſalvos & incolumes fore, ſeſe dediderant) circiter nongentos utriuſq; ſexus, pecudum more mactare & interfici juſſerat. Sicut integra hiſtoria de hac clade conſcripta, & lugubris libellus vel Epiſtola ſupplicatoria Regi Galliarum Carolo IX. ejuſdem nominis, oblata per viduas, orphanos, cognatos, affines, &c. quorum conſanguinei per Hiſpanos in ea Galliæ antarcticæ parte quæ vulgo Floridæ nomen invenit crudeliter trucidati perierunt, (talis enim eſt titulus) abunde teſtantur: Manet itaque veriſſimum id, quod olim prolatum fuit ab oraculo:

οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξει τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quiſque facit, talis finis manet ipſum:

Verum cum hæc meditatio magnam cognationem cum ſequenti habeat, ea quæ hic deeſſe videntur, ex illa petere ſtudioſus lector poterit.

Caput XCIX.

De pœna Talionis.

Lib.5.c.5. Ethic. ARISTOTELES allegat Pythagoræorum ſententiam, qua definitur ſimpliciter jus, id quod viciſſim defertur, & reciprocata affectione ſeu pœna. Idque jus volunt Rhadamanti perhiberi:

Quod fecit, ferat, hæc fuerit directo juris.

Unde talionis pœna originem ſuam traxit, quam Græci appellant ἀντιπεπονθός, alij eam nominant ταυτοπάθειαν: à nonnullis vocatur Retaliatio. Reciprocas taliones vocat etiam Cæcilius apud Gellium. Hanc pœnam in
Exod 25. veteri teſtamento conſtitutam & uſitatam fuiſſe, patet ex lege Moſaica, & il-
Levit.24. luſtratur exemplo Regis Adonibezeci, qui amputatis pollicibus manuum
Deut.19. & pedum occiſus eſt, quum itidem antea ſeptuaginta Regibus feciſſet. Le-
Libro Sophetim vel Iudicum c.1. gib. quoq; XII. Tabul. hæc pœna continebatur his verbis, ut vulgata lectio
Tit. de iniur. habet: SI MEMBRUM RUPERIT MEUM, E PACTO TALIO ESTO. Vel ut Cujacius vir doctiſſ. & eruditæ antiquitatis peritiſſ. legendû putat; SI MEMBRUM RUPIT, NI CUM EO PACIT, TALIO ESTO. Scribit enim antiquum fuiſſe ver-
Lib.4.Orig. bum PACO pro paciſcor. Quod & Feſtus notat. Cato quoque hujus legis mentionê facit. Si quis, inquit, membrum rupit, aut os fregit; talione proximus,

ximus ulciſcitur. Quid autem Chriſtus, unicus Seruator noſter, de hac lege doceat, apud Matthæum videre licet. Alibi quoque expreſſe dicit: Qua menſura metimini, eadem remetientur alij vobis. Et in libro Sapientiæ legimus. Quod per quæ quis peccat, per eadem etiam puniatur. Et Habacuc Propheta exclamat: Quia tu ſpoliaſti gentes multas, reliqui te quoque ſpoliabunt. Nam lege Dei, lege naturæ, & lege omnium gentium, receptum eſt pro æquiſſimo, ut quiſque expectet ſibi irrogandum quod alteri privata cupiditate intulerit. Ideo dicit Deus: qui effundit ſanguinem, huius ſanguis effundetur. Et: ſi quis in captivitatem duxerit, in captivitatem abijt, ſi quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: Etſi autem in noſtris legibus huius pœnæ paſſim mentio fit, & inprimis adverſus iudicem, qui delatum ad ſe crimen punire neglexerit, ſtatuitur, ut eandem pœnam pati debeat, quam alijs indulſit, & diſſimulando remiſit, quo modo & olim accuſatores regulariter ſe inſcribere ad ſimilitudinem ſupplicij tenebantur, ſi in accuſatione deficerent, & ita iure puniebantur: Tamen olim talionis ſupplicium Prætorum clementia revocatum eſt, & hodie non ſolum ea pœna fere indeſuetudinem abijt; ſed etiam illæ inſcriptiones deſierunt, & in eorum locum ſatisdationes vel cautiones ſucceſſerunt, ut in Conſtitutionib. Imperii, præſertim de pace publica ſancita in Comitiis Auguſtanis Anno M. D. XLVIII. videre licet. Affert autem Gellius duas cauſſas, legis ſcilicet incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficultatem. Licet calumniator, ſi convictus fuerit, & ſuæ pœnæ talionis, hodierno die conſtitutæ, neq; abrogatæ ſint. Ei enim fiet, quod fratri ſuo fieri voluit, inquit, lex divina. Hoc teſtatur Iovius in ſuis hiſtorijs, ubi exemplum, quod Neapoli accidit, ſane memorabile, recenſet. Alıud non minus memoria dignum refert, Iuſtinianus, de Alexandro Bono, de quo propter calumniam ſupplicium ſumptum eſt. Imo in Conſtitutionib. Imperij pœnalib. apparet nonnulla hujus pœnæ veſtigia adhuc reliqua eſſe. Et novis Conſtitutionib. Electoralib. Saxonicis peculiaris titulus de iure Retorſionis vel Talionis, inſertus eſt, ubi ſtatuitur, quatenus & erga quos hoc ius locũ habeat. Verum ut ad noſtras meditationes hiſtoricas veniamus, memorabile exemplum pœnæ Talionis recenſet Iohannes Dubravius Epiſcopus Olmucenſis his verbis, quũ res geſtas Caroli IIII. Cæſaris attingit: Pro tribunali Carolo ſedente, ſacerdos quiſpiam utroque oculo à viro quodam nobili patrono ſuo privatus, propterea quod illum erroris in religione arguiſſet, iniuriam querebatur ſuam. Non ibat inficias Zachora, id nobili huic cognomen erat: ſed per animi impetum, quem tunc in poteſtate non habuiſſet, facinus admiſſum excuſabat, offerebatque pecuniam

pro

Matthæi 5.
Cap 2.
Geneſ. 9.
Apocal. 13.
L. ult. C Ne ſanct. baptiſ. iteretur.
l. Libellorum §. item ſubſcribere
Et L ſi cui. de accuſat. l. 3. ubi DD. C. Qui accuſ. non poſſ.
2. C. de ex. hib. reis l ul. C. de accuſ. l non prius. C. de ca. sim. cum ſimil. li. 20. l. 1. §. 1. ad l. Corn. de Sicar. Auth. Omnes peregrini C. com. de ſuc. Deu. c 19. ad fin.
Lib. 36.
Lib. 15. de rebus Venetis.
Tit. 68. de falſis teſtib.
Tit. 107.
Tit. 18.
Tit. 38.
In hiſtor. Bohem. lib. 22.

pro ſatisfactione arbitrio judicum æſtimandam. Interpellavit di[illegible] Carolus atque hanc tulit ſententiam. Non poſſe in hoc caſu ſatisfactionem abſque talione ſibi conſtare, quando cœco in integrum reſtitui oculi nequeant: ſed oportere Zachoram pariter atque Sacerdotem perdere oculos ſuos, neque enim aliter jus eſſe æquabile. Hactenus ille. Olim quoq; Aſiaticæ gentes ad Talionis pœnam inclinatæ fuere, ſicut apud Herodotum de

In Vrania. quodam Hermotimo, & Panionio Chio legitur: quamvis non inficias eam itæ & vindictæ nimium illũ indulſiſſe, & talionis terminum exceſſiſſe. Niſi

Nouel. conſt. 142. cap. forte rationes Imperatoris Iuſtiniani, qui talionem in caſtratores permittit ſecutus ſit. Ille n. quum captus ab hoſtib. & huic venundatus eſſet, juſſit illum caſtrare. Ducebat n. Panionius ille ex hoc impuriſſimo quæſtu, quẽ factitabat vitam. Nam quos pueros forma ꝑditos coemerat, eos caſtrabat, ductosq; aut Sardeis aut Epheſum magna pecunia venundabat. Etenim apud

Lib. VII. Barbaros, ait Herodotus, precioſiores Eunuchi ſunt, q̃ qui non ſunt caſtrati, in omni genere fidei gratia. Hoc quoque Cyrus apud Xenophontem ſentit, ideoque illis ſui corporis cuſtodiam præ cæteris commiſit. In ſacris autẽ literis, quod omittendum non eſt, nomen Eunuchorum non iis ſolis, qui natura tales ſunt, verum etiam aliis principum ſeruis attribuitur. Hermotimus ille quum ad Regem Xerxem cum aliis muneribus deductus eſſet, progreſſu temporis ex omnibus Eunuchis maximo in honore apud eũ eſt habitus. Quum autem Rex adverſus Athenas moveret è Sardibus, per id tempus Hermotimus cujuſdam negocij gratia deſcendit in agrum Miſium, qui à Chiis incolitur, ſed Atarneus vocitatur. Ibi inventum Panionium, atque agnitum allocutus eſt, & multis & communibus verbis primum recenſens ei, quæ per illum eſſet aſſecutus bona; deinde pollicens, quam gratiam illius meriti foret relaturus, ſi homo cum ſuis domeſticis illuc commigraſſet. Ea oratione libenter audita, Panionius contulit ſe illuc cum uxore & liberis. Quem poſteaquam cũm omni re familiari adeptus eſt Hermotimus, his verbis affatus eſt: O omnium poſt homines natos ſceleſtiſſime, qui ex nefandiſſ. negociatione quæſtum facis, quid aut ipſe ego, aut meorum quiſpiam, tibi, vel tuorum cuipiam mali feci, quod ex viro neutrum me reddidiſti? putabas fore, ut quæ tunc machinabaris, laterent deos? qui juſta lege utentes, te infandorum opificem tradiderũt in manus meas? ut de pœna à me tibi irroganda queri non poſſis. Hæc ubi exprobravit homini, filiis in conſpectum ejus adductis, qui quatuor erant, coegit patrem illorum genitalia reſcindere: quod quum coactus feciſſet, filij ſui adacti ſunt ejus virilia abſcindere. Ita ſupplicium ab Hermotimo in Panionium rediit. Hactenus Herodotus. Etſi autem, ut paulo ante attigimus, olim apud Aſiaticos, ſicut hodie apud Turcos fit, Eunuchi vel caſtrati (qui ab illis Chadi vel

Had

Hadi nominantur) in magno precio & autoritate fuere, quod etiam poſterioribus temporibus apud Græcos Imperatores accidit: tamen Romanis Imperatoribus & legibus ij ſemper inviſi fuerunt, & inter eos habiti qui neque virorũ, neq; mulierum numero haberi poſſent, ſicut videre licet apud Val. Max. ubi Genutius quidam, qui ſibi ipſi genitalia membra amputaverat, tanquam obſcœna perſona indignus fuit habitus, qui aliquid ex teſtamento caperet, ſiquidem, inquit, perinfame fuit hujus monſtri tertiive generis hominum inquinata voce, ſub ſpecie petiti iuris tribunalia pollui. *Lib. 7. c. 7.* Eodem modo acerba inſectatio horum eſt in quadam epiſtola Baſilij ad Simpliciam. Et apud Claudianum iſta deſcriptio Eunuchorum legitur in Eutropium.

Alter quos pepulit ſexus, nec ſuſcipit alter
Exſecti Veneris ſtimulos, & vulnere caſti.
Mæſta duplex ætas inter puerumque ſenemque
Nil medium.
Adde quod Eunuchus nulla pietate movetur
Nec generi natisque cavet.

Hæc mihi meditanti, venit in mentem hiſtoria non illepida, quam ex Luitbrando Diacono Ticinenſi refert Alciatus; quam, licet enim pauliſper à propoſito divertere, ſi huc aſcriberē, non inconvenientem putavi. *Lib. 4. c. 4.* *Libr 7 parer gõn iur. c. 23.* Theobaldus, inquit, Umbrorum Dux adverſus Græcos, qui Beneventum tenebant, bellum gerebat. Is quoſcunque ex hoſtium exercitu captivos facere poterat amputatis virilibus dimittebat, donec quædam mulier ante eum gemebunda hominum Deûmque fidem implorans conſtitit: Quid, inquiens, Theobalde, fœminæ egimus, ut bellum nobis indiceres? Handquaquam nos Amazones ſumus, ſed Minervæ operibus deditæ, armorum uſum nullum tenemus. Quid ergo virorum noſtrum teſtes amputas, noſque noſtris voluptatibus privas? Sunt oculi, ſunt nares, ſunt manus. quid ad ea quæ noſtro uſui natura conceſſit, belli jura producis? Quo ſermone delectatus Theobaldus, ei pœnæ modum impoſuit. Optimo ſane jure, uti opinor reprehenſus fuit Theobaldus ille à muliercula Beneventana, non tantum ex illis privatis cauſis ab ea adductis, ſed potius, quia ignorare is non debuerat, eos qui abſciſſis virilibus facerent Eunuchos, eſſe inimicos & deſtructores naturæ, cum ita non ſolum liberorum procreationem impediant, ſed etiam plerunque ex multis pauciſſimi evadant incolumes, uſque adeo (utor enim verbis Iuſtiniani Imperatoris) ut quidam ex his qui ſervati fuerunt, ſub noſtro aſpectu depoſuerint è nonaginta ægre tres ſervatos eſſe. Unde legibus Cæſareis tales, bonis confiſcatis, pœna capitis puniuntur, æque ac ſi hominem occidiſſent. Eodem modo *Conſtit. 142. tit. 42.* *L. 3 § qui hominem. & l. Cornelia § conſti.*

Non plectun-

tutum. Ad leg.Corn. Sicar. L.Iudæi.C. De Iudæis L.1.& 2.C. de Eunuchis. L.in metallum.C.de pœnis. In vita Traiani.

plectuntur, qui pueris præputium virgæ virilis circumcidunt, ut faciunt Iudæi. Ex quo apparet, genitalia membra non eſſe ullo modo lædenda, & in eos, qui ſecus faciant graviſſimam pœnam ſicut in crimine læſæ Majeſtatis, conſtitutam eſſe. Immo ſicut prohibetur, ne pro delicto ſtigmatibus aliove modo deformetur facies hominis, ſic quoq; infertur, neminem genitalium abſciſſione torquendum. Ea enim pœna in iure non eſt permiſſa, ſed potius prohibita. Quoniam autem in hãc materiam obiter incidimus, mirum eſt, quod Ariſtoteles dicat; Omne animal caſtratum plus manſueſcere, excepto homine, qui non manſuetior, ſed ferocior efficitur. Quod tamen licet interdum eveniat, plerunque tamen fallat. Idq; multis exemplis demonſtrari poſſet. Memorabile præterea dici poteſt, quod Dion de ſpecu Hierapolitano ſibi compertum ſcribit: Ciſterna inquit, undiq; circumſepta ſtat, quam ſuper theatrum conſtructum eſt: ſpirat aura omnibus animantibus noxia, intereuntq; cuncta, protinus, quæ halitum olfactumve hauſerunt. Hi duntaxat impune peſtifera alioquin ſpiramenta hauriunt, quibus genitalia exciſa ſunt. Cauſa facti incomperta mihi adhuc eſt, quanquam diligentiſſime perſcrutatus de ea fuerim. Eadem refert Amm. Marcellinus. Poſtremo non omittendum eſt, quod Eunuchi non calueſcant, nec ſint podagrici ſecundum Hippocratem, Galenũ & Ariſtotelem. Sed hæc de Eunuchis παρέργως quippe, ut præcipit Cato, nonnunquam ſeriis ioco miſcenda ſunt: & redeamus, unde digreſſi ſumus. Quemadmodum autem olim tam apud Græcos, quam apud barbaras gentes, pœna talionis frequens fuit; ſic etiam nunc apud Turcos ea uſitatiſſ. eſt. Sicut apud Areopagitas forma talis iudicij fuit, ſicut Gulielmus Poſtellus obſervavit. Conjecto, inquit, reo in vincula (finge de cæde agi) per præcones & apparitores vocabantur interfecti hominis neceſſarij, domeſtici, parentes amici, quorum arbitrio (quod hodie iudicij æquitate fit) de pœna ſtatuebatur, ferebaturq; ſententia ſecundum damni accepti rationem. Qui mos quia eſt Turcis hodie in uſu, à me referri amplius poteſt. Cadhi, quod nomen apud Arabes iudicem ſignificat, comprehenſo reo homicida, curat ſtatim ſiſti parentes peremti, & ſi illi deſint, neceſſarios, aut illos, ad quos ex illius vita utilitas provenire poterat. Alioquin ſi deſint illi nomine Principis & legum more procuratoris aut advocati Regij iuris ſcripti & talionis pœna punit. Rogat præſentes, utrũ malint hominem talione aut mulcta puniri, ferturque pro illorum voto, ſi tamen modum non excedat, ſententia. Æſtimant hominem ſolidum ſexaginta Aſprorum millibus, quæ ſumma ad noſtram pecuniam æſtimata, mille & ducentos aureos nummos reddit. Nam Aſprum genus argenteæ monetæ eſt noſtro Caroleo nummo pene par. Id æris compenſat mortis damnum Dimidium hominis dimidij loco adiudicatur. Dimidius homo eſt,

Lib.23.

Capite 4. de Magiſtrat. Athenienſ.

cui

cui pes, manus, oculus, aut præcipuæ partis uſus deeſt. Paris proportionis ratio in corporibus aut in utilioribus partibus obſervatur. Hæc Poſtellus. *Lib. 1. hiſtor. Turcic.* Huc referri poteſt, ut materiam Talionis proſequamur, quod de Tamerlane Scytha Lonicerus refert. Cum ei in minore Aſia lacrymabunda mulier ſe obtuliſſet, quærens ab ejus milite nullo dato precio coctum lac, parumque caſei erepta eſſe, ſtatim conſiſtere exercitum juſſit. Agnito igitur Rex per pectus ſe præſente aperiri corpus juſſit, in cujus ſtomacho lac, quod mulieri eripuerat, fuit inventum. Cui ſupplicio talionis mulier deſignata erat, niſi ejus rei, qua ſe ſpoliatam queſta erat, ſigna fuiſſent inventa. Similis *Lib. de Turcorum moribus.* hiſtoria etiam invenitur apud Georgovizium, ubi dicit, Ianizarum accuſatum à muliercula ſe præſente in Damaſco pedibus ſuſpenſum rurſum lac evomuiſſe, ideoque ſtrangulatum fuiſſe.

CAPUT C.

Mitiorem ſententiam, quando ſubeſt cauſa, in pœnis ſequendam.

ETsi laudabile, bonique Iudicis officium eſt, delicta commiſſa non ſinere impunita, cum præſertim pinguior victima mactari Deo nequeat, quam homo ſceleratus, ut ait Seneca; rectéque dicitur: Is qui parcit malis, nocet bonis. Id quod etiam ſacræ literæ teſtantur in exemplo Phineæ, qui Iſraelitam ſcortantem cum Madianitide, una cum ſcorto transfixit. Quod factum ita gratum Deus ſibi fuiſſe profitetur, ut eo furorem iræ ſuæ placatum, & à populo Iſraelitico averſum eſſe affirmet. Et alibi dicit Propheta veri Dei ad Regem *Lib. 3. Regum cap. 20.* Achabum: Quoniam dimiſiſti virum dignum morte, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus, ſiquidem bonorum ſalutem cuſtodit, qui malos punit. Habemus etiam ea de re inſigne Ludovici, cognomento Divi, Galliæ Regis exemplum, ſicut Annales Galliæ teſtantur. Is enim quum forte aliquando ex Pſalmis Davidis preces ad Deum conciperet, & aliquis, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, interveniſſet, & Rex, quaſi aliud agens annuiſſet; mox vero incidiſſet in verſiculum Pſalmi cvi. ubi dicitur: Beati qui faciunt juſtitiam omni tempore: protinus revocari juſſit eum cui gratiam conceſſerat, eamque irritam fecit, memorabili edita ſententia, Principem qui punire poteſt crimen, nec punit,

non minus coram Deo reum eſſe, quam ſi id ipſe perpetraſſet. Pietatis eſſe opus non ſævitiæ, iuſtitiam facere. Huc referri poteſt hiſtoria Herkinbaldi, quæ ex autore neſcio, quo refertur in Itinerario Philippi Regis Hiſpaniarum in Belgium à Chriſtovalle Hiſpanice diligenter conſcripto hiſce verbis: Herkinbaldus vir magnificus, præpotens & illuſtris, in iudicio ô acceptans cauſam pauperis, ut potentis: agnati tanquam ignoti ſemper æqua lance iudicavit: hic dum graviter infirmus lecto diſcumberet, in proxima camera tumultum rigidum clamoreſque fœmineos exaudivit. Cui quidnam eſſet, ſciſcitanti, ab omnibus celata eſt veritas. Sed tandem quidam ex pueris, ut veritatem diceret, ſub oculorum evulſione commonitus, paucis aſſerit, reſpondendo: Domine, filius ſororis veſtræ, quem omnes poſt te primum timent, colunt, & venerantur, puellam oppreſſit, & hæc fuit cauſa clamoris. Quo audito & re plene cognita, ſenior ſuum nepotem cariſſimum ſuſpendi mandavit, quod Seneſcallus, cui id iuſſum fuerat, ſe facturum ſimulans, egreſſus iuveni nunciavit, admonens eum, ut ad tempus lateret. Poſt horas autem aliquot Seneſcallus ad infirmum rediens, ſe impleſſe quod iuſſerat, mentitus eſt. Quinto vero die iuvenis exiſtimans avunculum de culpa immemorem, aperto oſtio cameræ introſpexit, qué ut infirmus vidit, blandis verbis advocans ad lectum reclinare permiſit. Herkinbaldus itaque capillorum arrepta cæſarie, ſui conſanguinei caput læva manu retorquens & dextra cultellum gutturi eius valide infigens, zelo iuſtitiæ occidit eundem. Ad id reſpexerunt leges quoque noſtræ, quæ ſtatuunt, quod, quando facinoroſi dimittuntur impuniti, contaminentur lætitiæ & gaudia hominum: Id tamen omne intelligi debet cum grano (ut dicitur) ſalis, videlicet in atrocioribus & notorijs criminibus, ne præbeatur materia delinquendi ob ſperatam impunitatem, ſed deterreantur ſcelerati atrocitate ſupplicij, iudicé non debere mitiorem eſſe lege, vel conſuetudine. Quando vero cauſa aliqua apparet mitigationis, vel dubium aliquod, præſertim in facto emergit tunc nõ audiendi ſunt ἀκριβοδίκαιοι, (ita enim ab Ariſtotele vocantur ij, qui ſtrictum ius æquitati præferunt) ſed ſemper facienda eſt interpretatio in benigniorem partem, quæ ſcilicet tendit ad liberandum non ad obligandum. Vnde Marcellus Iuriſconſultus dicit: In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus iuſtius eſt quam tutius. Sanctiusque hoc caſu eſt nocentem dimittere, quam innocentem condemnare. Idipſum eo diligentius conſiderandum eſt iis, qui ad conſilia adhibentur. Siquidem ſemper fuere iniqui conſultores, qui affectione mala vel aſſentatione cœci, inſontes pro nocentibus, ut cum principibus gratiam inirent, damnare magis, quam abſolvere curarent. In eam enim partem propenſiores ſunt in quam principis animum proclivem vident. At tutius

L. i. 3. C de Epiſc. audien.

L. itaque de regul. iuris. l. abſentem. de pœnis. Robert Gaguin libro 10. hiſtor.

tutius eſt, dicunt canones, propter miſericordiam reddere rationem, quam propter crudelitatem. Idque illuſtratur exemplo Iacobi Carrarienſis Principis Patavini, ſicut à Bernardino Scardeonio recenſetur. Hoc, inquit, tanti viri poſtremum facinus minime tacendum eſt, quod in noviſſimo pene ſpiritu dignum memoratu feciſſe perhibetur. Nam facta ſui poteſtate omnibus, quicunque queri de ſe vellet, laxatis foribus liber aditus patebat, ut ſi forte aliqua in re quempiam defraudaſſet, præſens ipſe indicaret, redditurus quicquid injuſte acceperat. Interim quum omnes ejus dicta, factaque maxime approbaſſent; quidam arroganter petijt, pecuniam ob remiſſam ſibi capitis damnationem reſtitui, tanquam indebite ſolutam. Cui Iacobus generoſo ſpiritu, ſed exili voce (animam enim exigua vitæ ſpe jam trahebat.) Si tunc iuſtitia in te reddita fuiſſet reſpondit, nunc quod injuſte facis, queri de me non poſſes. Nam capitalis criminis reus eras factus, & ejus pœna in pecuniam non in tuam, neque in meam, ſed in Reipub. gratiam cõmutata eſt. Quare abi bone vir, & qui hactenus malus fuiſti, mutatis in melius moribus, vir bonus eſto: cum, ſi pecunia reddatur tibi, tu quoque caput (quod æquum eſt) pariter reddas neceſſe ſit, id enim ea pecunia redemiſti. Nullius ego mihi peccati propterea male conſcius ſum, niſi forte quod mitius, quam merueras, mulctatus fueris. Huc referri etiam poteſt, quod cuidam ex Regibus Galliæ morio quidam reſpondit. Quum enim Rex de quodam conquereretur, qui homicidij veniam petebat, & diceret, Atqui jam tertium homicidium eſt: Quid ais, inquit Domine, immo primum dumtaxat homicidium perpetravit: tu ſecundum & tertium. Nam ſi primi veniam illi non dediſſes, unicum illud commiſiſſet. Vt autem hiſtorias recentiores proſequamur, illuſtrantur præterea hæc quæ diximus, egregio exemplo, quod recenſet Cominæus. Quum enim Carolus, Dux Burgundiæ, pace cum Leodienſibus confecta ab iis obſides accepiſſet, ea conditione, ut ſi quid contra pactiones facerẽt, integrum eſſet ipſi ſupplicium de illis ſumere; Leodienſes autem furente populo, ut eſt levis & inconſtans, immemores fidei datæ violata pace Carolum rurſus ad arma concitaſſent: deliberatum fuit, quid de obſidibus ſtatuendum eſſet. Multi putabant eos necandos, inter quos fuit Contæus vir maximæ authoritatis apud Carolum: obtinuiſſetque tam crudelis ſententia, niſi Imbercortus Ambianus Carolum ad mitiorem ſententiam, quæ à maiori parte conſiliariorum approbata fuit, flexiſſet. Quum Contæus tam atrociter dixiſſet in obſides, qui ſimpliciter perſuaſi, & ſuorum fidem ſecuti, pro ſalute patriæ in eas anguſtias & diſcrimen devenerant; ex noſtris, inquit Cominæus, quidam ad me tacite, Vides, ait, Contæum, licet ætate ſit gravis, firma adhuc eſſe valetudine? ſed auſim affirmare, quando-

Franc c. 2. in vita Caroli VII in- 39 q. 7.

Lib 3. claſſ. 13 deſcrip. Patavij.

De reb. geſtis Ludovi. XI. & Caroli Burgundiæ Ducu. l. 2.

Lib. 5. cap. 5. hiſt. novi orbis. quidem adeo crudeliter ſententiam dixit, intra annum eſſe moriturum. Atque ita quidem accidit. Cum hiſtoria hæc ex Cominæo recitata, convenit id, quod Benzo de Attabaliba Rege potentiſſ. in Inſula Peru memoriæ tradidit. Is enim quum captus eſſet ab Hiſpanis, eique libertas jurejurando promiſſa fuiſſet, ſi tantum aureorum & argenteorum vaſorum dediſſet, quantum implendo cœnaculo, in quo erat, ſufficeret ad id altitudinis, quo ſublime elata manu pertingi poſſet, iſque hoc præſtitiſſet: (ſuperavit autem ſumma pretij pro ejus redemptione perſoluti cum eo, quod præda contractum erat, duos auri milliones, id eſt, vicies centies aureorum Caſtellanorum millia) tamen poſtea illi laqueo gulam fregere. Ergo, inquit, Benzo non ſine omine, ac Dei nutu contigit, ut omnes qui de necando Attabaliba conſenſerunt poſtmodũ infelicem vitæ exitum invenirent, multi enim in illa ſententia fuerant, eum ſoluto pretio redemtionis, ſicut conventum erat, dimittendum. Alij ſuaſerant, ut ad Cæſarem in Hiſpaniam mitteretur. Quod & ipſe cognita tam dura ſententia flagitavit. Hæc mihi in mentem venerunt, quum nuper quidam magnæ apud ſuos dignitatis vir, & noſtri nominis ſtudioſiſſimus, in captivum quendam diuturno ſqualore carceris fere enecatum, privata, uti dicebatur, ſimultate aſperior in dicenda ſententia capitali fuiſſet, aliique ne eum offenderent, illi contradicere non auderent. Nam quum mihi forte iſtac iter facienti hoc indicatum eſſet, ſtatim ei metuere cœpi, quum eſſet alioquin licet grandæuus, attamen firma valetudine. Accidit autem, ut pluſculos poſt dies, quum ſicut conſueveram, officij cauſa eum accedere vellem, illum ſubito & improviſo morbo plane decumbentem, & propemodum animam agmente invenirem, ita ut poſtridie ex hac vita decederet. Sane Draco, unus ex Legislatoribus Athenienſibus, tam aſper in puniendo fuit, ut de eo Demadis oratoris dictum celebretur: Ejus leges non atramento, ſed ſanguine ſcriptas

In Rhetoric. fuiſſe. Ideoque Herodicus, ut ſcribit Ariſtoteles, Ejus leges non hominis, ſed draconis eſſe dicere ſolitus. Et ob hanc cauſſam leges ipſius dictæ ſunt funebres, vel, ut Pauſanias ait, φονικοὶ νόμοι. Qua ſeveritate Draco tantum contraxit invidiæ, ut in theatro apud Æginam, populari tumultu omnium conſpiratione, injectu multæ veſtis præfocaretur, & ejus leges

Gellius libr. 2. c. 18. quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto juſſoque, ſed tacito illiteratoq; conſenſu Athenienſium obliteratæ ſint: Ex hac ſchola fuit quidam ex judicibus Gallicis: de quo ita ſcribit Henricus Stephanus in præfatione, quam præfixit elegantiſſ. & utiliſſ. libello ſuo, cui titulum fecit: Iuris civilis fontes & rivi. Ejus, inquit, hæc erat perpetua cantilena, de ſene quidem; Suſpendite, ſuſpendite, alia multa furta commiſit: De juvene autem, aut etiam puero, Suſpendite, ſuſpendite, alia multa committet (ſed majo-

maiorem gratiam Gallicum idioma habet: *Pendez, pendez, il en à bien faict d'autrez.* Et *Pendez: il en ſera bien d'autrez*) Sed tu Draco, aut Draconiſta ſaltē nullumne Dei miſericordiæ ſimul & potentiæ relinquendum locum putas: Si ſenem, & quidem jam decrepitū miſeratus ejus mutare animum poteſt, pueri animum, quis ad omnia veluti certus eſt, mutare non poterit, &c. Caveant igitur ſibi Draconiſtæ, qui in ſuis obſtinatis opinionib. propemodum expertes omnis humanitatis, nimiſq; indulgentes affectibus, nihil niſi ſanguinem, cædes, gladios, & ignem, elato animo, ſpirare videntur, ne & ipſis dictum ſit: Viri ſanguinarij, doloſi & malitioſi, ne dimidium quidem tempus ætatis ſuæ vivendo complebunt, neque dimidium perficient eorum, quæ inſtituunt & agunt: è medio curſu ſuo tollentur, Et,--- Frangit Deus omne ſuperbum. Nam qui ſua intemperantius amant, & reliquos omnes deſpiciunt, obliti rationis, citiſſime præcipites dantur, ut reliqua ſua omnia, quum fata urgent, penitus evertant. Pulcherrima itaque admonitio eſt Claudiani.

In Panegyr. de conſulatu Manlii Theodori.

——————diis proximus ille eſt,
Quem ratio, non ira movet, qui facta rependens
Conſilio punire poteſt: mucrone cruento
Se iactent alij, ſtudeant feritate timeri,
Adductoq; hominum cumulent æraria cenſu.
Lene fluit Nilus, ſed cunctis amnibus extat
Utilior, nullas confeſſus murmure vires.

Hoc vitio Carolum Burgundum, cuius ſupra mentionem fecimus laboraſſe Iovius & alij teſtantur. Genij enim ſui captum ſenſumque, quam alienæ prudentiæ placita ſequi maluit, quaſi arrogantis & elati ſupra æquum ingenij eſſet amicorum bene conſulta contemnere, & contra peculiari ſententiæ ſuæ ſemper adulari. Quæ res pleroſque perdidit. Quare ſalutaris monitio eſt Menelai apud Euripidem:

Si vela tendas nimium, navis mergitur:
Sed ſi relaxes, rurſus vehitur tutius.
Odit Deus nimis vehementes impetus,
Odere cives: gratior eſt moderatio.

Recte itaque M. Antonius Zimara ex Ariſtotele in propoſita quæſtione, quamobrem præ cæteris animalibus homo maxime ſuperbiat, poſtremo ita ratiocinatur: An illud reſpondebo, hominis ſuperbiam ex ſui ignoratione prouenire: Quippe ſi ſe inter ſtercus & urinam conceptum fuiſſe *Problema 1.*

remini-

reminiſcetur , ſi ſe nudum in lucem prodiiſſe animadverteret; ſi ſe cum miſeriis & laboribus vitam ducere perpenderet; ſi tandem ſe mortis vinculis aſtrictum penſitaret , non utique ſuperbiret. Unde Flaminius prope finem Pſalm. 38. Theodoretum allegat, ſententiam DEUM minari ibi, iniquos judices ſic caſuros, ut diabolus cecidit , qui ob ſuperbiam & injuſtitiam dejectus eſt de altiſſimo dignitatis gradu , in quo Deus illum collocarat; & addit : Quidam vocabulo principum hoc loco exiſtimant ſignificari tyrannos, qui ad inferos præcipitarentur. Hoc conſideravit Bodinus, ubi dicit : Ex omnibus Imperij legibus nullam ſanctiorem eſſe , quam quæ vetat, principum reſcriptis ullam rationem haberi, niſi æquitati perinde ac veritati conſentanea ſint. Et hoc illuſtrat exemplo. Dicit enim , quum Henricus Rex Galliæ , Italum ſervum in carcerem duci juſſiſſet , non adjecta cauſſa, judices hominem liberaſſe, prius tamen admonito Rege qui juſſerit illum condemnari, quum diceret ſe hominem in ſcelere turpiſſimo deprehendiſſe, quod evulgari nollet. Iudices nihilominus reũ damnare noluiſſe, & liberatum eſſe. Hunc tamen poſtea juſſu Regis in flumen Sequanam noctu demerſum; ne inſolentia facti populum perturbaret, & paulo poſt aliud exemplum recenſet. Quum Ludovicus XI. inquit, exitium Curiæ Pariſiorũ intentaret, niſi leges à ſe latas promulgaret; patres, re intellecta , purpurati Regem adeunt. Tum ille: Quæ cauſſa vos huc impulit? Ut mortem reſpondit Lavacrius, potius oppetamus quam leges iniquas ferri patiamur. Rex oratione præſidis, & mirabili conſtantia magiſtratuum perterritus , eos humaniter accepit, & leges quas promulgari juſſerat , coram lacerari mandavit, juratus ſe nihil poſthac, niſi quod æquitati congrueret, edicturum. Ut autem ad obſides noſtros Leodienſes revertamur. Diſputatur quidem à Iuriſconſultis, Quando reus traditus fidejuſſorib. in caſu, quo pœna mortis ſit irroganda, aufugit, ita ut fidejuſſores eũ exhibere non poſſint; an puniendi ſint ipſi pœna mortis. Pro affirmativa quidam ſuas rationes allegant , & exemplum Appij Claudij Conſulis , qui teſte Dionyſio Halicarnaſſeo trecentos obſides in forũ adduxit, atq; ſpectante populo & approbante, virgis cæſos ſecuri percuſſit , quemadmodum & Livius ſcribit, Tarentinorum obſides deductos in Comitio, virgiſque cæſos approbante populo , de ſaxo Tarpejo dejectos eſſe. Sed obtinuit ſententia negativa, utpote mitior: alioqui ſequeretur abſurdum ut innocentes condemnarentur, & leges voluerit, quod pœnæ debeãt tenere ſuos autores. Cæterũ cum paulo ante ex Pſalmo Davidis * allegatum ſit, Viros ſanguinarios & doloſos non dimidium temporis ætatis ſuæ cõplere; attamẽ nõ raro accidere videamus, ut ejuſmodi malitioſi cruenti & verſipelles homines decrepitam ætatem, attingant , ſicut multis exemplis tam veteribus quam recentibus hoc illuſtrari poſſet, idque genti-

In Methodo hiſt. c. 9. circa medium.

Lib. 6.

Libr. 5. dec. 3.

l. ſancimus, C. de pœnis 23 q. 5 c. cum homo. & gl. ici §. damn. num. 4.

De pa'e conſ. Bal. & Roder. Suar de fide in cauſ crimin.

** Pſalm 55.*

gentiles mihi ſice toiſit, qui ab hoc nodo ſeſe extricare ſapientia propria nequivere, quemadmodum videre licet apud Ciceronem, qui miratur Dionyſium ſeniorem tyrannum ſanguinarium & ſacrilegum, non ſolum regnum Siciliæ duodequadraginta annos obtinuiſſe, ſed etiam mortem in lecto ſuo quiete obiiſſe. Hunc, inquit, non Olympius Iupiter fulmine percuſſit; non Æſculapius miſero diuturnoque morbo tabeſcentem interemit. atqui in ſuo lectulo mortuus triumphantis in modum in rogum illatus eſt eamque poteſtatem quam per ſcelus nactus eſt, quaſi iuſtam & legitimam hæreditatis loco filio ſuo tradidit. Huc cæteri poſſunt referri, quæ Machiavellus de Cæſare Borgia (quem Iovius ſanguinario ingenio, immaniq; ſævitia veteres tyrannos æquaſſe cenſeri poſſe, & viri ſanguine, execrabiliq; ſemine progenitum ſcribit) memoriæ tradidit. Hic enim fretus patris ſui auctoritate & potentia (is fuit Alexander VI. Pontifex Romanus) quum imperium totius Italiæ animo ſuo concepiſſet, & ſpe ſua veluti devoraſſet, eamque ob cauſam principes & nobiles omnes, quos ſibi impedimento futuros arbitrur, vel vi & dolo è medio ſuſtuliſſet, vel hoc facere decreviſſet tandem deceptus ſua ſpe, veneno, quod aliis præparaverat, per imprudentiam hauſto, in lectulo periculoſe decumbens, & ſicut exiſtimabatur (vis enim tunc vigore iuventutis, & medicamentis, ſuperavit vim veneni) morti proximus dixit, ſe adverſus omnia pericula, quæcunque ſibi evenire poſſent, multo ante remedia quæſiviſſe, præterquam adverſus mortem, quippe nunquam cogitaſſe, ſe tam cito moriturum. Immemor ſane doctrinæ Democratis, qui, ſicut à Porphyrio citatur, dicere ſolitus fuit: Imprudenter & impie vivere, non tam eſſe male vivere, quam diu mori. Viſum fuit itaque operæ precium eſſe, in huius centeſimi capitis, & libri primi operarum ſubciſivarum fine aſſcribere, quomodo Flaminius locum allegati Pſalmi 55. explicet, eſt enim hæc explicatio plena conſolationis & pietatis, utque verum fatear mihi nimis inhærenti verbis Davidis, non levem ſcrupulum exemit. Eius igitur verba ſunt hæc. Immatura mors homini pio nunquam poteſt accidere. Integritas enim vitæ, vel in prima adoleſcentia tempus maturum mortis affert, neque dicendus eſt aliquis parum diu vixiſſe qui pure ſancteque vixit. Quin etiam vir pius ſive ſenex, ſive iuvenis mortem obeat, explevit tempus ſuum. Quippe qui ſemper paratus ſit, ad diſcedendum, & bene maturum cenſeat, quacunq; die ipſum Deus iſtis corporis vinculis liberare voluerit. Contra impius vitam ſibi longam ſemper pollicetur, immo, perinde ac ſi t immortalis, ita vivit. Quo quidem fit, ut nunquam is expleat tempus ſuum, atque exceſſus è vita ſemper ipſi tanquam iuveni immaturus eſt, etiamſi centum confecerit annos. Quanquam igitur homines vitioſi & improbi aliquando ad extremam ſenectutem perveniant, tamen veriſſima eſt hæc ſententia: Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Hanc ſuam ſententiam & explicationem idem Flaminius ſu-

De nat. deor.

In elog. illuſt. virorum.

In Pſal. 68.

per verbis: rebelles autem habitabunt, &c. repetit. Sed ſi cuiquam impios & contemptores Dei vel in florētiſſimis urbibus, atque in maximis rerum omnium affluentia vitam perducere ad extremam ſenectutem: tamen hæc [illegible]riſſima eſt. Ut enim vir pius, quocumq; loco ætatem agit, in cœlo eſt: ſic impius ubiq; miſer eſt, & tanquam relegatus in vaſtam & deſertiſſimam ſolitudi-
Sup. in 55. Pſ. nem, quæ ipſi omnem vitæ huius fructum auferat. Eodem modo verba Regii Prophetæ nuper explicavit Conradus Heresbachius in ſuis ſcholiis in pſalmos
Cap. 6. & 7. Davidicos, accuratiſſimis & utiliſſimis. Et huc reſpexiſſe videtur Eccleſiaſtes Salomonis, ubi dicit: Eſt iuſtus periens in iuſtitia ſua, & eſt ſceleratus prolongans dies in improbitate ſua. Etſi genuerit aliquis centum filios, & annos multos vixerit, & multi fuerint dies annorum eius, nec tamen anima eius fruatur bonis ſaturata, ac ne ſepulturam quidem conſequatur: aio non dicam abortum immaturum, ab ortu editum tali homine meliorem eſſe. Venit enim in vanitate, & in tenebris ambulat, & nomen eius caligine operietur. Etiam ſolem non vidit, nec acquieſcit in ulla re: ac ut vivat bis mille annis, non tamen ei bene erit.
Cap. 8. Et paulo poſt: Etiamſi peccator centies maleficiat & diu vivat, tamen ſcio quod bene erit timentibus Deum, qui reverentur faciem eius, & non erit bene impio, nec longi erunt dies eius, ſed ſicut umbra tranſibunt, qui non timent faciem eius.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERUM ET VERBORUM, IN HIS MEDITATIONIBUS, MEMORABILIUM

A.

ABARI [illegible] & tympa[illegible] & [illegible] Romanos terrere [illegible] 354
Abbas [illegible] quod Friderico I Imperatori [illegible]
Abbat [illegible] Dionyſii [illegible] VII [illegible] da[illegible] [illegible] illam [illegible] non [illegible] 279
A[illegible] fluvius 280
A[illegible]inorum [illegible] confeſſio [illegible]. pr[illegible]entia in ca[illegible] & par[illegible] ob re[illegible]onem. 411
Abo[illegible] in Hieroglyphicis. 120
Abſentium & mortuorum mentio qualis fieri debeat. 44
Abſ[illegible]on [illegible] & [illegible]onatus ſpectes [illegible] patris interfector 411
Abſolomi coma [illegible] oſtentationem nutrita ei exitio fuit. [illegible]06
Abſynthii ſalchimicum. 138
A[illegible] 131
A[illegible]olini tyranni crudelitas 475
Ac[illegible] beneficio [illegible] 11[illegible]
A[illegible] hoſtilem [illegible] ex[illegible]tato præfecto [illegible] cuſtodibus [illegible] 3[illegible]9
A[illegible] coruos pugna co[illegible] vi[illegible]unt 3[illegible]
A[illegible] naturæ pennatum colo[illegible] 2[illegible]4
A[illegible] ad ſimi[illegible] [illegible] divinitus [illegible] 398
A[illegible] & urpen[illegible] [illegible] impre[illegible]us, e[illegible]ia [illegible] 4[illegible]
Achaz Rex Iudææ cur Aſſyriorum I[illegible] ſacri[illegible]it 178
Acheron amnis. 63
A[illegible] quando non audiendi. 4[illegible]
A[illegible] 81
A[illegible] a Marcellino [illegible] Po[illegible] ap[illegible]pellatur, & o[illegible] in[illegible]acceſſu[illegible] [illegible]
A[illegible] debere p[illegible] 41
A[illegible] humanarum d[illegible] 1[illegible]8
Adam [illegible] quas v[illegible] all[illegible] veteres 6[illegible]
A[illegible] noſter Februari[illegible] 389
A[illegible] Gradu[illegible] aris Gallici ſinus. 281
A[illegible] quantum valeat. 43
Adoleſcens form[illegible]oſiſſimus poſt pluſculos [illegible] dies a ſepulcura ſe depingi permiſit 73
Adolphi Ducis Gel[illegible]æ in patrem Arnoldum [illegible]etas [illegible] divinitus 422
A[illegible] Imperator equo ſuo mo[illegible]men[illegible] [illegible] 112 A[illegible] puerum immolat & inter [illegible] refert 266. Chriſto templ[illegible] fieri iubens, cumque [illegible] relaturus, a quibus prohibitus 4[illegible] ma[illegible]tribus aquam intercutem edu[illegible], [illegible] celerrime iterum repletur. 334.335
Adriani [illegible] verſibus expreſſa. 452
Adverſa metuenda in rebus ſecundis 321

Ooo [illegible] Adu-

Adulatio Regum [illegible] quam hoſtis evenit 421
Adulatores [illegible] corruptores, quos vivendum [illegible] ibid.
Adulatorum [illegible] venenatus & periculoſus 44
Adulatio [illegible] fuco faciei prope tolerabilis [illegible]
Adulteræ capillorum tonſura & veſtium abſciſſione punitæ 166 167
Ædes aureæ D. Marci Venetiis 292
Ædituarum mulierum novendialis continentia apud Eth[illegible] 38
Ægyptus in [illegible] hominum genera olim diviſa 52
Ægypti [illegible] Ptolemæo Aulete [illegible] 173 [illegible] Romanis etiam locupletior [illegible] 373
Ægyptii [illegible] ſinguli profiterentur unde [illegible] 88
Ægyptiorum, in cadaveribus ſuorum à putredine conſervandis, diligentia 84 caput [illegible], & unde 86
Ægyptius humana carne veſcens Soliman[illegible] dono miſſus 17[illegible]
Ægyptiorum Sacerdotum præſidium adverſus dæmones ridiculum 331
Ægyptia monaſteria 91
Ægypti reges foſſas qu[illegible] Nilo in mare rubrum vel ſin[illegible] Ar[illegible] navigaretur ducere [illegible] 41[illegible]
Ægypti mortu[illegible] [illegible] 7[illegible]
Æ[illegible]s a capra educatus 337
Æ[illegible]orum concordia & elogium 428
Æ[illegible] Africæ præſidis ad Dionyſium Epiſcopum Alexandrinum, & alios in exilium pulſos oratio 26[illegible]
Æneæ cur Venere præſente nulla alia numina conſpicua fuiſſe Virgilius fingat 38
Ænigma de principum conditione 420
Ænotherus Gigas Suevus ſub [illegible] M hoſtes ad [illegible] ſolitus 4[illegible]6
Æris vis adverſus [illegible] 8[illegible]
Æſopus mortuus [illegible] vixiſſe creditur 4[illegible]
Æſopi de canibus & lupis fabula 61
Ætates h[illegible] [illegible] 14[illegible]
Æterna [illegible] [illegible]
Affectus [illegible] [illegible]
Affectuum Chriſti & [illegible] 14
Aff[illegible] [illegible] & [illegible] 363
Africa [illegible] monſtrorum & [illegible] fœminæ animalium ferax 3[illegible]
Agamemnon à Timanthe quomodo pictus 4[illegible]
Agamemnonis tempore [illegible] Alexander Magnus 2[illegible]
A[illegible] apud Homerum 4[illegible]
Agalæ[illegible] [illegible]
Ag[illegible] 6[illegible]
Agniorum ſacrum Romæ in urbe [illegible] tatum [illegible]
Ag[illegible] Themiſt[illegible] [illegible] Sat[illegible] errore pro Xerxe [illegible] 22 dexter[illegible] [illegible]
Ageſilaus Rex [illegible] in bello [illegible] exuto ad [illegible] pi[illegible] P[illegible] pum maxima exiſt[illegible] [illegible]
Ag[illegible] 4[illegible]
Ag[illegible] Nili [illegible]
Ag[illegible] [illegible] 4[illegible]
Ag[illegible] cuidam [illegible], & quadrupedum imitatio mirabilis [illegible]
Agios [illegible] [illegible]
Aglaus [illegible] diu felicior Rege Gyge [illegible] Apolline prædicatus 2[illegible]
Ag[illegible] Bellæ [illegible] a Carolo VII Rege Galliæ adamatæ & [illegible] filio [illegible] Bullam violatam [illegible] mors a Delphino procurata [illegible]
Ag[illegible] impetu [illegible] Carolo V. [illegible] Franciſcum I. in [illegible] peſto [illegible]
Agricultura necessitas [illegible]
Agrum male colere c[illegible] [illegible]

Agr-

Aheneum in montem flammivomum Indiæ occidentalis [illegible]um [illegible] cum catenæ parte liquefactum 284

Alani [illegible] habentes, gladium humi figunt, & Numinis instar venerantur 350

Alaricus Gothorum Rex sub amne Busento sepultus 285

A[illegible] Græca 367

A[illegible]ani canes 121

Albertus Marchio Brand. [illegible] cubiculi [illegible] extinctus 117

Albertus Tu[illegible] a Carolo IX. Gall[illegible] Rege, [illegible] Dei [illegible] 48

Alberti II. Imp. symbolum 153

A[illegible] damnati capite [illegible] sexus [illegible] 41[illegible]

Alexander de Alexandro Romæ [illegible] bens mulie[illegible] 312

Alexander Leonis frater Imperat. cum apro cuidam [illegible] dentes & pudenda addideret 2[illegible] ob id recte [illegible] comparatus 2[illegible]

Alexander M[illegible] à [illegible]one compressa natus [illegible] munificus erga Doctos 4[illegible]. Ar[illegible] dat 8[illegible] Xenocrati mittit quinquaginta [illegible] contu ad arma [illegible] & deponenda [illegible] 99. quem versum Homeri frequenter in ore habuerit 41 præceps ad delinquendum & delicti pœnitens 422. à leone ex omni venantium numero [illegible] 114 Agamemnone temperantior 219. propemodum a [illegible] insidiatore sublatus 248. Populo Ephesino materiam sæviendi erga optimates subtra[illegible] L[illegible] Darii quid responderit 4[illegible] [illegible] gladiatorem gerere [illegible] 350 Mac[illegible] pugnaturos barbam rade[illegible] diadema [illegible] Lysimachi ca[illegible] sanguine [illegible] 2[illegible]4 [illegible] futuri prodigium [illegible] [illegible] patriis [illegible] diadema [illegible] Persicum sumit 275 [illegible] ex longinqua & antea incognita navigatione reverso 143 poculorum certamen instituit, [illegible] ii proposita 445. ab Augusto [illegible] 14

Alexandri gladius 450. equo monumentum positum 112

Alexandro canis leonum ac elephantium victor dono datus 125

Alexander Rex E[illegible] a transfugis quibus crediderat occisus 26

Alexander Priami [illegible] filius ab Vrsa educatus 345

Alexander Severus, quod Christi doctum in palatiis & publicis operibus per[illegible] iusserit 5[illegible]6 Christo templum extruere & inter Deos [illegible] referre constituit. ib

Alexandri Schullenburgii laus & obitus 74

A[illegible] T[illegible] hendrio 3[illegible]8

A[illegible] octosi & musicæ pe[illegible] 98

Alexandrinorum mos in exagitandis civi[illegible] 296

A[illegible] Imp. fratricida 121

Alphonsus [illegible] Rex quid factu[illegible] florentii R[illegible] 157 [illegible] quam a [illegible] potestatem T. Livio recuperat 228

Alphonsus Henrique Lothoring. Comes matrem in vinculis tenens, captivitate & crurum ruptura quam ei mater imprecata fuerat, punitur 437

Al[illegible]cellus ob bellum patriæ illatum quam [illegible] vivis sublatus 39[illegible]

Alv[illegible] gio[illegible] Ægypti in Nilum deducti frumenti Romam devehend[illegible] 51

A[illegible] ardent 137

Amantis anima in re amata vivit 70

Amator quidam puellæ dum magicis artibus ea potiri conatur a Dæmone in frusta conquassatur 316

Ambitio & avaritia Ecclesiæ pestes 282

Ambrosius Theodosio Imp. persuadet, ut pœnas capitales ad 30. diem differat 243

Americanorum mira velocitas 345

Amici Philippi Regis Macedonum 300

Amicitia temere nec [illegible] da nec ſolvenda. 162
Amicitiæ ine[illegible] 58
Amicitiam diſſ[illegible] convicia & contumeliæ 44. 427. & 428
Am[illegible] renunciandi mos apud veteres eti[illegible] Heroibus noſtratibus olim uſitatus. 425
Am[illegible]itiæ reconciliatæ plerunque lubricæ adeoque ſumma religione ac fide tuendæ 427
Amicitiæ vitreæ. 444
Amidas Tunetorum Rex in patrem [illegible] 107. Eiuſdem crudelitas [illegible]
Amnes aver[illegible] [illegible] theſaurorum [illegible] [illegible] defuncto [illegible] [illegible]
Amoris inſania. 7[illegible]
Amoris dentes 2[illegible]5
Amo[illegible] 47[illegible]
Am[illegible]
Am[illegible] An[illegible] [illegible] [illegible] 336
An[illegible] Ma[illegible]do. 62
An[illegible]m & anſerum pugna 307
Ancile quid, & quæ R[illegible] in eo aſſervando ſup[illegible] 269
Andro[illegible] & h[illegible]ſp 114
Andro[illegible] Conſtant. Imper. libi[illegible] C[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
Anglia lupis carens, ovibus ab[illegible] [illegible]
Anglici canes [illegible]5
Anguis ex medul[illegible] [illegible] Id quid notet. [illegible]4
Anguis colloquium [illegible] & Angliæ Regum, abſque [illegible] tranſigere v[illegible] [illegible]
Animæ immortalium credentium aut non credentium notæ in monumentis. [illegible]4
Animu[illegible] eius, qui amore tene[illegible] in [illegible] corpore moritur & alieno vivit [illegible]
Animam omni[illegible] n[illegible] eſſe quis [illegible] 452. Immortalem eſſe E[illegible] nonnulli, pars tamen etiam una [illegible] corporibus interire cred[illegible] 450
Animas cum corporibus in die ex[illegible]

ſu[illegible]cturas eſſe, qui [illegible] 4[illegible]
Animalium c[illegible] [illegible] a [illegible] voris [illegible]
Animatis al[illegible]cer quam [illegible] [illegible]
Animus ad [illegible] [illegible]
Animis [illegible] ut[illegible] guæ 2[illegible]
An[illegible] vita magnis p[illegible] runq[illegible]. [illegible]
An[illegible] aut ſt[illegible] dam in [illegible] o præ[illegible] 3[illegible]
An[illegible] ex [illegible]ſt[illegible] ope [illegible] [illegible] 310
A[illegible] in [illegible] & reſponſio A[illegible] da[illegible] Pauſiæ d[illegible] [illegible]
An[illegible] q[illegible] a [illegible] vi[illegible] exh[illegible] t[illegible]s. [illegible]
A[illegible]ſer cui R[illegible] [illegible] vo[illegible] [illegible]
A[illegible] He[illegible]gabalo [illegible] A[illegible] & Valer[illegible] imp [illegible] [illegible]
A[illegible] nonnulli ab ei[illegible] [illegible]
Antichriſt[illegible] quando venturus [illegible] & [illegible] di [illegible] m [illegible] vete[illegible] [illegible]
A[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] a [illegible] [illegible]
A[illegible] F. [illegible] [illegible] 1[illegible]
Antiochus Rex [illegible] ſam [illegible] fort[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] Imp [illegible] 98. v[illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible] [illegible] R[illegible] [illegible]
A[illegible] 103
An[illegible] in C[illegible] [illegible]
Antonii C[illegible] [illegible]

ecta 191 periculum Pirrhos ſupra...
... 48 M Antonius Philoſophus ... ſtitu... cuerit. 217
Antonius ... pro Chriſtianis ... & in eos favorem ... 175
Antonius D... Maximinum, de quibus ... affectatæ conſcii ... 427
Antonius Cælius capiti ... a impo- nit. 274
Antrum Platonicum 251
Anus Iud... 174
Apelles Alexandrum ... talentis auri pingit. 84 49
Apes Galidonis ... Conſtantinopoli 272
Ap... & pa- ... 444
Apes ... mortuo ... alucaria plerunque ... 335
Apis Ægypti Rex ... cultus 111
Apollodorus Architectus ob reprehenſionem ... Veneris ... 421
Apollonius Philoſophus Empuſæ ... 30
Apollonii Martyris ... punitus 155
Apollonius Tyanæus Epheſi ... differens, Domitianum Romæ ... videt 381
Apomaſaris porcleſ... 169
Apoſtata quidam a Turcis ... 62 ab A... 103 ... ſecutori ... 107
Appa & Ge... crudæ fœtor ... tiæ conſulunt. 19
Appii Cæci filiæ P.R. ... ærtis ... 402
Appius Claudius ... Obſides ... & virginis cæſos ſecutus ... 471
Aquæ ... reſtinguendis ... 134
Aquæ flu... quos permeant, ... 280
Aquarum calor talis, qualis terræ, quam ... 40 ſanguineus ... quid.
Aqua ... Romæ quot ... ſumptuum ... conſtitit 472
Aquila ... Iovis ... 348
Aquitania ... reſponſum ... VII ... datum. 45
Arabes ... 434
Arabes ... dominantes ... 68
Arat... Cenſoria caſtigatio. 90
Aratus patriæ ... 157
Araxa ... 108
Arbor ... converſio circa brumam & ſolſtitium 44
Arca ... Rodo... 272
... 143
Areta ... humanis ... dicta. 266
Areopagitæ in ocioſos & ... advertunt 89
Areopagitica iudicii forma Turcis hodie uſitata 466
A... 230
Arg... pugnare quis ... 61
Argentifodinæ Hiſpanicæ quantam aureorum ſummam quotannis ſuppeditarint Romanis. 372
Argonautarum navigationis ſubter terram argumenta. 283
Arietis conſpectus elephantis iram mitigat 434
Ariſtides cur facilimus ad ignoſcendum Themiſtocli. 158
Ariſtippus quid oborta tempeſtate, num & ipſe ... tu percelleretur, interroganti reſponderit 38
Ariſtona. 391
Ariſtoteles quid præmii pro deſcriptis naturis animalium tulerit 48. Sardanapali Epitaphium ridet. 45 . Calliſtenem antiquitates & monimenta Chaldæorum Babylone conquirere iubet. 456 Iam moriturus quid dixerit. 451

Ari-

Ariſtoxeni de anima delirium. 41
Arma in urbium quarundam introitu deponenda. 215
Armamentarium Callopolitanum cum apparatu 220 navium combuſtum. 222
Armeniorum & Lydorum ſacerdotum cincinni 435
Armini uxoris captivæ fortitudo & conſtantia. 43
Aranicæ Inſulæ 87
Arriæ in Cæcinnam Pætum maritum fides 225
Arrogantia infelix 469
Artabanus quid Xerxi exercitū ſuum cum fletu intuenti, dixerit. 9
Arthemenis & Xerxis fratrum Dari concordia 428
Artium ſtudia præmiis excitata 48
Arturus Britanniæ Rex quando vixerit, & quot hoſtes uno prælio occiderit. 350
Arturi gladius Calibarnus & lancea Rona 350
Aruſpices Hetruſci perfidi 67
Aſclepiades interdiu Philoſophis operam dans, noctu in piſtrino victum quærit. 89
Aſdrupal a Barbaro quodam, ob iram interfecti ab eo domini, occiſus. 222
Aſinum lignis bene onuſtum manibus de terra extollere quis valuerit. 380
Aſpectus rei, cuicunque probationi præfertur. 418
Aſphaltites lacus 282. Iordanem in ſe recipit & retinet. 282. unda ſuper iecta ſerte inſtar ſolidi a Tacito ſcribitur, at alio bitumen egerit, ventis non movetur, nec navigatur, materiamq; nullam ſuſtinet, niſi alumine illitam. 323
Aſpremontenſis cuiuſdam comitis convivia. 124
Aſpri monetæ Turcicæ valor 4[illegible]
Aſſanus Baſſa Turcicus ſuaſor prælii cum claſſe confœderatorum Chriſtianorum committendi 54
Aſſaſſini quale hominum genus. 148
Aſſentatores aulici. 404
Atheiſmi Chriſtianos Ethnici accuſant. [illegible]
At[illegible]enſes Boeotiis [illegible] a[illegible] ſunt [illegible]
Athenie[illegible]ſium [illegible] 222
Athenodo[illegible] dio ad[illegible] A[illegible] tabil[illegible] Au[illegible] ut iratus al[illegible] beti [illegible] autho[illegible] 22[illegible]
Athos [illegible] pervius a Xerxe factus a Mo[illegible] [illegible] [illegible]
At[illegible]ſſa [illegible]
Attabal[illegible]a Rex Peruienſis q[illegible] a[illegible]co[illegible] & [illegible] Hiſpanis [illegible] 4[illegible]
Atta[illegible] [illegible]
Attica A[illegible] matr[illegible] a [illegible] 3[illegible]7
Attici in Ciceronem liberalitas [illegible]
Attilas oculorum ſcintillis hoſtes [illegible] 252
M. Attilius Regulus Romanis captivorum permutationem diſſuadens, ob [illegible] Carthaginenſibus vocatur [illegible]
Auditus ex omnibus ſenſibus [illegible] mu[illegible] [illegible]
Auditus interdum [illegible] tis exempla & [illegible] [illegible]
Aves ad [illegible] alto [illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]. 3[illegible]4
Avium pugna ad Mamnonis tumulum & [illegible] in [illegible] Beneventu[illegible] Ap[illegible] inter iacentibus [illegible] P[illegible] [illegible] pugnæ inter ho[illegible] S[illegible] in T[illegible] in ul[illegible] cladis Ve[illegible] fœdiſſimæ [illegible] ter Francos & B[illegible] [illegible]q, noſtrorum [illegible] Turcis [illegible]
Aug[illegible] matre a [illegible] cone [illegible] tus [illegible] he[illegible] tus ne [illegible] um a [illegible] impelleretur 148. in Alex[illegible] quid improbarit. 41. projecti[illegible] libidines 220. in D[illegible] qualis introducatur a Iu[illegible]

Athenodoro pro muliere cupita curru ad eum vecto, quã libere reprehenſus. 221. iratus literarum græcarum nomina recitare iubetur ibid. ira commotus Mecœnatis converſatione miteſcit. 420. qui ſchedula in ſinum illius ab eodem immiſſa à proſcriptione quorundã cohibitus ibid. Apollinem de ſucceſſore cõſulens, & Oraculum de Chriſto nato audiens, aram PRIMOGENITI DEI in Capitolio extruit 266. qua re villas ſit ſuas exornare ſolitus. 382
Auguſti Sphinx ænigmatis inſtructa 314
D. Auguſtinus in admirationem raptus Magnetis virtute primum agnita. 335
Aulæ monendi libertatem non ferunt. 207
Aulica gratia. 207
Aulici Franciſci I. Galliæ Regis cur tonſi 297
Aurelianus Imp. quot hoſtes ſua manu interfecerit. 378
Aureliani Imp. ad Vicarium ſuum præcepta de militari diſciplina. 55. Eiuſdem epiſtola de Heraclemone proditore. 59
Aurum & argentum cum mortuis in terram defodi legibus prohibitum. 458
Auri aviditas lepide reprehenſa. ibi.
Auro benefaciendum amicis 48
Auſpicia quærentes ſemper anxii. 333
A'ξίνη probrum deteſtabile. 425
Αὐτάρκεια. 213
Αὐτόχθονες qui dici voluerunt, laudem cum cochleis communem habent 274

B.

Babylonii arborũ fructu quodam incenſo & fumo hauſto inebriari ſoliti. 480
Babyloniorum convivia obſcœna. 162
Bacchus vir militaris & acer quate cornutus pingatur. 436. Infantens, cum pardali & tauro comparatus, a tauri forma varia cognomina ſortitus: primus iugo boves iunxiſſe & idem cum Oſiride eſſe perhibetur 437. 440. cur Lyæus & Liber dictus. 442
Bacchi thyrſus, eiuſque ſignificatio. 436
Bacchanalia Romæ abolita. 159. Scythiis improbata. 265
Baiazetes Turcorum Imp. à Tamerlane captus. 158. caveæ tali incluſus, quali ſe victorem incluſurum fuiſſe reſponderit 460
Baiazetes II. Selymi pater filii inſtinctu à Iudæo quodam veneno ſublatus 62
Balduinus Flandriæ Comes à ſecuri cognominatus & cum ſecuri depictus 348
Balneorum promiſcuorum turpitudo Romanis legibus interdicta. 159. Multa intransgreſſores conſtituta. 160. Turcis cum fœminis capitalia. ibid.
Barba in ſacris literis quid deſignet. 165 maxima cura nutrita orientalibus populis. 166. alicui obligata ſanctiſſimum pignus ibidem. reſecta ignominia ac ſupplicii loco erat. 166. pœna ſtupri 166. Diogenem cuius rei admonuerit. 167
Barbam detondere nolenti prohibitum conſtitutione Imperatoria, & II. Alemanorum 167. radere Alexandri Magni temporibus inventum. 167. quibus pugnaturis in uſu 168. iubentur Lacædemonii in labro ſuperiori ab Ephoris ibid.
Barbaræ gentes unde potentiores & belligerendi peritiores factæ. 415
Barbaris, quæ vires eorum augeant, eoſq; ad bellum inſtruant, afferri, legibus & canonibus prohibitum. 416
Baro quidam à lamia cum qua diu conſueverat, legitimis poſtea nuptiis celebratis, extinguitur. 315
Bartholomæus Caſæus Hiſpanus & rerum ab Hiſpanis geſtarum oculatus teſtis. 174
Beatrix de Cueva imprecationes & blaſphemias evomẽs horribiliter punita 434
Beatricis Atheſtinæ corpus in ſepulchro motum & ſtrepitus in eius ſacello auditus quid portendant. 336
Beda Anglosaxo. 309
Beduini quale hominum genus. 148
Belgarum induſtria in victu parando. 97

Belgradum Serviæ oppidum Alba Græca vulgo Romanis Taurunum dictum. 367
Beliſarius quantam ruſticorum curam habuerit in ducendo exercitu. 25
Belli aut pacis prognoſticon ex fonte quodam. 337
Bellorum cauſa plerunque dominandi libido. 359. omnia pugna ab avibus & aliis animalibus commiſſæ. 304
Bellica inſtrumenta ſonum emittentia. 354
Belluinæ libidines cum brutis quo ſupplicio de iure divino dignæ. 326. in Hybernia horribili & mirando diluvio punitæ. 376
Benaci lacus laus & deſcriptio. 279. nominis etymon. 280
Benemeriti debitis honoribus non fraudandi. 50
Beneventani à Theobaldo Umbrorum duce quid paſſi. 163
Benevolentiæ ſignum dextras porrigere. 163
Beſtia domeſtica adulator. 45
Beſtiæ malæ inter iudicia domini peſſima 117. mitiores hominibus. 173. 174
Beſtiis obiectorum hominum horrenda ſpectacula. 173
Bezerillus canis Salazaris Hiſpani. ibid.
Bias cum impiis Deos invocantibus navigans eos tacere iubet. 37
Bibendo patta præmiæ. 439. 442. ubi de gurgitum certaminibus multa ſequuntur.
Bibuli cuiuſdam epitaphium. 445
Bibulorum quorundam votum, ut in balænas mutarentur. 444
Biblia ſacra quo anno à LXX. interpretibus in Græcam linguam tranſlata. 456
Biculis theſaurorum Decebali ſub amne ſargetia defoſſorum index. 285
Blancæ Rubeæ pudicitia & mors ob illam ereptam indigniſſima. 224
Blaſphemiarum & execrationum pœnæ. 398
Boetius à Theodorico Rege interfectus. 421
Bombarda ingens triſte ſui ſpectaculum præbet Pariſiis. 69
Bombardæ uſus Monachi inventū. 351. fragor earum quam procul exauditus. 356
Bonæ Longobardæ laus. 228
Bona animi in precio habita apud veteres. 153
Bona terrena fallacia. 79
Bonorum temporalium incrementum defectus ſpiritualium ſecutus in Eccleſia. 181. 178.
Bonis præſentibus fruendum & incrementum ſperandum. 214
Bonus agricola bonuſque colonus: veterum laus. 51
Bonitas amplior iuſtitia. 117
Bonoſus Hiſpanienſis, quantumlibet bibiſſet ſobrius, quo dolo Germanorum legatis propinare ſolitus. 441
Borbonius quo dicto delectatus. 45. ea morte, quam ſibi fidem fallenti imprecatus fuerat, extinctus. 396
Borbonii epitaphium. 397
Borbonio qui caſus inopinatus viā ad occupationem Romæ patefecerit. 368. 367
Boryſthenes equus Adriani Imp. 112
Bos, vel ut alii, cerva Mæotidem paludem vadoſam & permeabilem eſſe traiectu ſuo Hunnis prodit. 367
Boves in Salomonis templo cælati quid notent. 116
Braccii & Sfortiæ coniunctio & odium, 428
Brachmanni pueros nihil operatos, impranſos extrudunt. 88
Braſidæ dictum, digito eius à mure admorſo. 66
Braſilienſum crudelitas & truculentia 379 de animæ immortalitate & futura vita perſuaſio. 458
Brennus Aſiam vaſtans, Dęmonicen Epheſi proditricem, auri in eam cōiectā multitudine, necat. 59
Britannos quid olim perdiderit. 156
Britannici cadaver gypſo cur illitum. 447

Bruma quam converſionem in arboribus aliiſque rebus nonnullis afferat. 446
Bruno Wirceburgenſis Epiſcopus à ſpectro compellatus paulo ante, quam ædificii ruina periret. 149
Bruta non crudeliter tractanda 109. & ſua tela & hoſtium partes imbelles norunt. 119.120
Brutorum virtutes 114. ad nutus circulatorum aſſuefactio. 124
Brutus à ſpectro territus. 330
Bubali ubi ceſſim paſcantur, & rubro irritentur colore. 130
Bubalorum copia in Italia, Neapoli præſertim cornua inverſa, robur & ira. 129
Bubo cur avis ſecunda Tartaris 301. alioqui dirum mortalibus omen, utpote mortis Commodi & Valentiniani prænuncius. Item Herbipolenſibus calamitatum ſubſecutarum triſte omen. 301
Romæ in Concilio adeſt. ibid.
Bucephalus equus Alexandri M. 112
Buda à Turcis occupata, proditores arcis ab iiſdem trucidati. 62
Bulla Iovis ſanctæ unde dicta. 416
Bullas captantibus pueris, qui ſimiles. 212

C.

Cacanus Venetorum & Avarum Rex quam de Rhomylda ſententiam tulerit 60. qua narratione Legati Mauricii Imp. mitigatus. 76
Cadaver 30. plurium & pauciorum cubitorum. 384
Cadavera veſtibus amicta & lectis impoſita facie aperta efferendi mos apud Italos & Græcos. 447. Vulgarium civium toga induebantur, Magiſtratuum prætexta, Cenſorum purpurea nota. 448. bovis, equi, aſini hominis quid gignant 73. cremandi mos unde. 46
Cadaverum a putrefactione conſervatio. Item Orientalium & Europæorum differentia 83. truncorum ex undis marinis quodam in loco ebullientium conſpectum quid ſequatur 339. è terra emergentium ſpectaculum ſolenne prope Ægypti Pyramides. 335
Cæcias ventus. 439
Cæcitas inſigni ſcientia & eruditione compenſata. 172
Cædes cum voluptate ſpectare cui in more fuerit. 218
Cædium æſtimatio apud Turcos. 466
plus quam barbaricarum horrenda exempla. 87. 88. Item 390. ultio divina. 459
I. Cæſar ad Regni mentionem ſubiraſci ſolitus. 274
Cæſaris de clamore militari iudicium. 354
interfectores omnes morte ſimiliter violenta, & iiſdem gladiis, quibus cædem eius perpetraverant, ſublati. 559
Cæſares imagine ſua pro ſigno uſi. 324
Cæſaries veterum principum. 165
Cæſari quos honores ſenatus devicto Pōpeio, decreverit. 41
Caij prænomen quibus ex Impp. fuit, omnes interfecti. 205
Calamitatem aliis creantes à fortuna & ipſi deſeruntur. 146
Calamitatum cauſæ partim fortunæ, partim imprudentiæ aſcribendæ. 243
Calcis tectoriæ virus 137. per ſe in medicina uſus 138. eadem ſæpius aqua lota valde ſiccat abſque ulla mordacitate. 138
Calix aeris iniurias prohibet. ibid.
Caligula Baiarum medium intervallum & Puteolanas moles ponte coniungit. 170
Populo Romano cervicem unam eſſe cupit 26. Catenis verberatum quendam per dies continuos non prius occidit, quam putrefacti cerebri odore offenſus. 405
Caligulæ crudelitas 172. præceptum, ita feri, ut ſe mori ſentiat. 405
Calliſthenes Ariſtoteli ſcribit, ſe conquiſitis Chaldæorum monumentis hiſtoriam annorum M.CCCC.IV. reperiſſe. 456
Calogeri Græci Monachi. 373
Calegeros quaſi καλὸς γέρων bonus ſenex. ibid.
Caluitium rerum apud Ægyptios 86. fu-

ſum & incendiariorum nota apud Longobardos. 167

Cambyſes quam gratiam monitori fideli retulerit. 420. exploratores ſub ſpecie Legationis ad Regem Macrobiorum mittit. 441

Camillus exul dictator creatus, & à ſenatu confirmatus. 308

Camontii pagi ad Rhenum incolæ quibus ludibriis & damnis à Cacodæmone affecti. 340

Campani agri fertilitas & amœnitas. 227

Cancer qua arte teſtas oſtreorum ſibi patefaciat & carnes depaſcatur. 103.

Candaules uxoris inſtinctu cur occiſus. 162

Candiotæ barbæ tonſuram pœnæ loco habent. 167

Canem venaticum quomodo Seneca deſcribat. 127

Canis in crucem actus Romæ. 369. cæcus arcana ſignis demonſtrat. 124. leonis & urſæ contubernalis. 114. leonis & elephantis victor. 124. hominibus mitior. 174

Cadmi à Sphinge eius coniuge, una cum civium arte ſeductus. 37. enutrit Cyrum 346. ſepultura 122. generoſi & probi ſigna. 137. cum lupo coitus quid gignat 326. per canem iurat Socrates. 127. pro cane menſtruum ſtipendium domino perſolutum. 121. & 175

Canis elogium. 127

Canes Britannici Agaſæi. 124. Albani. 144 Indici Orientales, ex cane & Tygride nati. 126. humana carne paſti. 172. coitum inceſtuoſum abominantes. 124. in Græcos tantum manſueti, in barbaros feroces. 123. ſacrilegos tantum allatrantes. ibidem à domino capto interfecto & ſepulto non diſcedentes. 124. oppidorum & arcium excubitores. 124 generoſi & feroces, latratu & fremitu pendulaque coma iaculatoris cuiuſdam fugati. 343. hoſtium ferocia ferociores fiunt. 125. quatuor leonem occupant. 125. in acie militant. 127. victoriam Helvetiorum adverſus Gallos præſagiunt. 125 in Chriſtianum hominem incidentes, eum ſalvum deducunt. 125. Turcos lacerant 174. proſtratis & ſeſe ſubmittentibus parcunt. 174

Canum geneta. 127. fida cuſtodia, fidelitas 124. auxilio pulſus regno rex reſtituitur ibid. latratus inconſuetus mortis principum prognoſtico. 137. notæ ex pilis, auribus, naribus. 253

Canabis ſemen contritum temulentiam efficit. 437

Cannacarius cum fratribus proditus & necatus. 61

Cantus in ſacrificiis. 258

Canutus Angliæ rex inſigni facto aſſentatores reprimit, & coronam nunquam ſibi imponit. 77

Capillus etiam unus ſuam habet umbram. 66

Capilli in ſacris literis cuius rei ſignificationem habeant. 165. prolixi veterum Romanorum. 166. veteribus Francis inſigne Dominatus, 165. reſecti pœnæ loco habiti. 167. furum incendiariorum & captivorum notæ, ibid. Item devotionis ad hoſtes occidendos aut mortem oppetendam. 167

Capillos quibus detondere legibus prohibitum. 167 pugnaturi qui abſciderint. 167. detondendi exemplum primum Germanis & Gallis quis præbuerit. 268
Præſecari viris gravitate virili dignum corpori ſalubre, ac D. etiam Paulo placuit ibid. reſectos aut amiſſos ſomniare quid opinione quorundam portendat 167. omnis capitis noſtri numeratos, ex ſacris literis certum. ibid.

Capitis & caudæ Draconis contentio. 191

Capitolium anſerum vigiliis & clamoribus ſervatum. 369

Capra nutrit Ægiſthum. 345

Captivus quidam immunitatis ſpe ſocios & conſanguineos ſupplicio afficiens eaſdem pœnas dat. 460

Captivi vendendi potius quam occidendi. 415.

Cata-

Carabouluk equus Selimi Turcarum Imp. 171
Caracallæ ſcelera. 216
Carceres horrendi, quos inventor ipſe primus ſenſit. 67
Cardiani quo aſtu à Biſaltis victi. 108
Carnem mollem prudentiam & ingenium, denſam ſtupiditatem indicare. 253
Carnes humanæ vindictæ cupiditate devoratæ, ac in eum uſum venditæ. 305
Carnium humanarum macellum. 174
Carnifex cum triumphante eodem curru vectus. 76
Carnulius vel ut alii Catuilius ſeu Carilius Tiberium Imp. quomodo evaſerit. 405
Carolus Andegavenſis quo animo cædem ſuorum in Sicilia tulerit. 286
Carolus Burgundiæ dux à patre animam agente, veniam admiſſorum in illum petit. 163. de obſidibus Leodienſibus deliberat. 518. præſidiarios Granſovienſes contra fidem datam ſuſpendi & ſubmergi iubet. 146. deinceps nil proſpere gerens, tandem fugiens occumbit. 364
Caroli Burgundi arrogantia. 469. tabernaculum precioſiſſimum ab Helvetiis in fruſtra diſſectum. 364. adamas toto orbe celeberrimus aureo nummo venditus, & Imperatori Turcarum emptus Torquis item precioſiſſimus Mediolani duobus aureis venditus, ibid. epitaphium. 146
Carolus IX. Galliæ Rex prodigus. 48
Carolus IV. Imper. cum Philippo Auſtriæ Duce bellum gerens, Duces eiuſdem corrumpit. 60. proditores adulterina moneta eludit 60. Vultaviam fluvium cum Danubio coniungere voluit. 384 Nobilem qui ſacerdotem utroque oculo privaverat, ad pœnam talionis damnat. 463
Carolus V. Imper. quantum ſolitudine ſua monaſtica delectatus. 210. quo Epigrammate, imagini eius in arcu triumphali ſubſcripto, à Flandris ornatus. 364
Carolum V. Imper. Italus deſeneſtra Panthei præcipitem dare conſtituit. 147
Caroli Aragoniæ ac Siciliæ Regis ante obitum oratio. 210
Caroli M. irriti conatus Rhedoneſſum & Alemanum flumina, foſſa inter utrumq; ducta coniungendi. 374
Caroli IX. Galliarum Regis Symbolum eiuſque explicatio. 218
Caſpium mare ſeu Hircanum exitu manifeſto caret, & ob id Lacus orbis maximus dicitur. 283
Caſſius ſpectrorum terriculamenta pro nihilo ducit. 330
Caſte vivendum iis, qui res ſacras tractare volunt. 38
Caſtra quid abundantia victu, reddat. 52
Caſtrorum Turcicorum amplitudo. 54
Caſtrati 463. è nonaginta vix tres vivi ſervati ſunt. 466
Caſtrata animalia omnia eo manſuetiora fiunt excepto homine qui ferocior redditur. ibid.
Catanenſibus fratribus ob pietatem in parentes ſenio confectos monumentum & honores quotannis perſoluti. 401
Catenæ ac Smaragdus in regum Navarræ inſignibus quid ſibi velint. 360
Cato ex 400. urbium præda quid ad ſe rediſſe dixerit 257. Scipionis Quæſtor in bello Africano frugalitatis antiquæ perditionem ferre nequit. 264. inhumanus eſt ac iniquus in ſervos vetulos & equû. 115
Catonis verecundia in præſentia filii. 159 Victoriæ monumentum. 43
Cathochites lapis. 364
Q. Catulus cubiculi vapore noxio ſe necat 130
Q. Cavii Severi cum coniugo concordia. 231
Caupo quidam peierans, & Diabolo ſe devovens, per aerem auffertur neque amplius comparet. 398
Cauſam naſcentes lugent. 79
Celeritate pedum mirabili præſtantes. 343

Cephaliæ Rex canes inter aciem militum admiſcet. 124
Cerva vadum in Mæotide Hunnis prodit. 367
Clodovæo Regi in Vigenna flumine. ibid.
Cervihel Angelus à Davide Goliæ moribundo monſtratus. 383
Cervoiſe quid Gallis. 437
Ceſellius Baſſus theſaurorum Didonis ad Neronem vanus index, ſibi mortem conſciſcit. 286
Cethi cadaver. 384
Chamæleontis natura. 220
Changius Chamus Tartarorum Imp. I à bubone ſervatus. 385
Charta ſive membrana diadematis vice cui ſit impoſita. 275
Cherſydrus. 427.428
Cherubim cælatus in Salomonis templo quid ſignificet. 116
Childericus Rex in gratiam Pipini regno motus est in monaſterium detruſus. 91
Chirothecas mittere Reges Germaniæ & Imperatores quando ſoliti. 164
Chœrilus pro ſingulis verſib. ſingulos ſtateres aureos accipit. 49
Choreæ ac pedum comploſio circum aras in ſacrificiis 258. phantaſticæ. 334
CHRISTI quod dictum Alexandro Severo Imper. perplacuerit, & Pandectis inſerti Edicti fons eſt. 458
CHRISTO templa condere, eumque inter Deos referre qui voluerint. ibid. & 260
CHRISTUS lachrymari ſæpe, ridere nunquam viſus. 145. an Diaboli opera ſuper pinnaculum templi conſtitutus. 301
Chriſtiana religio veluti commentum inſanorum hominum damnata. 250
Chriſtiani hoſtes humani generis habiti turbatores pacis & Reipublicæ 97. 258 calamitates publicas accerſere putati 260. Sarmentii & ſemiſſii dicti 177. populi furori interdum præſidibus invitis necati 177. à Conſtantio Chloro ad honores evecti 180. ferarum tergis inſuti & canib. obiecti. 183. à nemine præterquam Chriſto denominari debent, ibid. deſinunt eſſe qui aliud nomen aſſumunt. 184. Græci cur diris ſuppliciis à Turcis affecti. 417
Chriſtianorum ſolum nomen olim capitale 175.176.181. perſecutioni ſub Impp. Ethnicis cauſam Epiſcoporum odia præbuere mutua. ibid. delatores ſub Commodo morte puniri lege lata iuſſi fides cum Iudæorum ſuperſtitione confuſim ſumpta in conſtitutionibus Antonini ibid. precibus ſervatus Antoninus cum exercitu ib. innocentia & integritas ibi. preces pro omnibus 176.177. convivia olim qualia 440. perſecutorum ſtultitia 176.180.187. urbs quædam funditus deleta 179. perſecutione proſperitatem amiſſam recuperari poſſe creditum 177 178. 179. cædes & exilia fama ac peſte horrenda punita ibid. odii & mendacii diabolici plena mentio apud Tacitum 128. 183. diſſenſiones quæ ſcandala pariant. 184. confeſſio qualis eſſe debeat 184.185. à Paganis diſcrimen ſecundum D. Auguſtinum 260. ſub iugo Turcico viventium contentio de imaginibus ab ipſis Turcis quomodo ſopita 347. ſic appellatorum quos ſectæ inimiciſſimæ Hieroſolymis ſub uno tecto ſua ſacra exercebant 261 perſecutiones ante finem mundi graviores veteribus futuræ. 183
Chriſtianis domi deliteſcere a multis Tyrannis permiſſum, extrum inise nõ item. 260
Chriſtianis magnum metum imminere à gente circumciſa quando prædictum. 414
Chrotildis Regina nepotes interfici potius quam tonderi permittit. 148
Ciani qui? 96
Cicadarum rorem lambentium Emblema. 214
Cicero qua re notam exiguam vanitatis incurrerit. 150. quanta pecunia donatus ab Attico. 150.151

Ciceronis patria & ortus. 150. divitiæ ac patrimonium. 150. in Vatinii cõſulatum iocus. 337. caput decuplo pluris quam aliorum proſcriptorum æſtimatum. 50. 35000. 151. aureis conſtitit Antonio & pro Roſtris una cum manu poſitum. 151. Monumentum ibid. 152
Cicuta ad reſtinguendam Venerem hauſta 38
Cimonis equo monumentum poſitum. 112 legari Oraculum Ammonis conſulentes quid reſponſi acceperint. 317
Cinclus avis. 96
Cingari manipulus furum. 95
Cingarorum origo mores & fabulæ ibi. 96
Cingaris credere canonibus interdict. 96
Cypriani elegans ſimilitudo 318
Circenſia ſpectacula. 120
Circulatorum ars. 125
Circumciſæ gentis vim Chriſtianis metuendum temporibus Imp. Heraclii prædicitur. 414
Citaris quid. 275
Citharæ uſus apud Alexandrinos quam frequens. 98
Civis Vratislavienſis furem in Polonia ſuſpendere coacti hiſtoria. 349
Civitates non opprimendas, ſed conſervandas coronæ figura monet. 348
Civitatibus expellenda hominum genera tria. 93
Clamor militaris à Turcis plerunque horrendus editur. 352. Braſilienſium quantus ibid. qua ſuperſtitione à ſylveſtribus Hibernis maximus tollatur 353. Germanorum veterum cantus erat, ſcutis ad os obiectis aſperior redditus ibi. Catonis ſententia hoſtem plus quam gladius terret ibid. Cæſaris iudicio&ad hoſtes terrendos & ſuos excitandos valet. 354. à Perſis & Macedonibus ante pugnam ſublatus ibidem. militum Craſſi imbecillus& exiguus ante prælium cum Parthis. 355. tantus aliquoties editus, ut aves ſupervolantes in terram delaberentur. 355.356
Claræ Cerventæ in maritum Valdauram pietas & fides. 226
Clavi ærei inter oſſa mortuorum nuper inventi. 85
Clementis Alexandrini ſcite ac breviter dictum. 211
Cleomenis cadaver in crucem actum. 73
Cleopatra quo arduo opere & ingenti ſervitutem ac bellum evitare conata. 373
Clerici cur mortem præ aliis perhorreſcant 453
Clodomirus ex cæſarie agnitus in prælio occiditur. 165
Clodovæus baptiſmate ſuſcepto Ludovicus appellatus, proditoribus adulterina dona dat. 61
Clodovæi cadaver à piſcatoribus in Matrona fluvio retibus captum & ex cæſarie agnitum. 165
Clotarius cur Gundebaldum aliquoties tonderi iuſſerit. 165
Clotarii Regis lex in Ducum filios contumaces ac debitum honorem patribus non præſtantes. 430
Clypeum qui amiſiſſet in bellum, punitus apud Græcos. 351
Coactio ad Religionem contemptum Religionis omnis & atheiſmum parit. 263
Cogitatio D e i quid. 248
Cohobba herba ebrietatem vel furorem potius inducens 439
Collegia licita aut illicita quæ. 260
Collegiis licitis Religionis cauſa coire permiſſum. 260
Comes dolo captus crudeliter habitus. 407
Colophonii canes in primam aciem collocant. 124
Colikis Coboli & Cobaldi quid 338 339
Colubrorum pugna prope Tornacum. 307
Columbæ literas ſub alis ferentes, tabellarii vice funguntur. & ad clamorem militarem aut tormentorum boatum ex alto decidunt. 355
Comam cur ali voluerit Lycurgus. 168
Delphis deponebant Lacedæmoniorum Ephebi. 168

Coma-

Comagra 87
Comagri Reguli avorum atavorumq; cadavera in camera quadam abſque putrefactione aſſervata. 87
Commani Sego regiorum Regis ſtratagema & inſidiæ Maſſilienſib. ſtructæ ac deprehenſæ. 215
Commodi Imp. nativitas & mores. 237
Complexio animum interiorem prodit. 253
Conatus impoſſibilia perficiendi. 371. irriti & infelices. 375
Concordia inter fratres & conſanguineos 428. 429.
Concupiſcentia prava peregrino hoſpiti ac iuncto currui ſimilis. 103
Conditionis crebra mutatio cui rei ſimilis 212
Confeſſio in factis malis melior quam in bonis gloriatio 463. vera qualis. 171 fructus fidei omnibus ſenſibus fieri debet ibidem.
Coniugum concordia. 227. 228. rara. 232. diſcordium monumentum ibidem.
Coniugalis amor & fides. 225. & ſeq. parvi fit apud Mahumetanos. 229
Conradus III. Imp. lachrymas fundit admiratione fidei coniugalis, & Guelphum Bavariæ Ducem in gratiam recipit. 228
Conradi Trincii diabolica crudelitas & vindictæ ſtudium. 392
Conſanguinei ſeſe mutuo proſcribentes. 117
Conſcientia pia & de ſua ſalute ſolicita. 263
Conſcientiæ terror. 248
Conſilium in omni negocio præire debet. 242. Imperitorum quantum noceat. 204 alienum, res & neceſſaria interdum & periculoſa. 423
Conſilium malum. 66. 117. Principes raro, aut nuquam deficit. 242
Conſilii recti contemptus qui afferat. 469
Conſilio & armis Reſpublica conſiſtit. 40
Conſilia in commune conferenda. 156
Iuvenilia exitio eſſe ſolent Rebus publicis. 413
Conſiliariorum ſeu ſenatorum Rom. iuramentum. 158
Conſtans Imp. Theſſalonicam ſe venire ſomnians, coniectoris de hoc divinationem non falſam experitur. 322
Conſtantius Chlorus Chriſtianos ad honores evehit. 180
Conſtantius in Chriſtianos humanus, qua ſimulatione experimentum fidei eorum fecerit. 63
Conſtantinus M. Chriſto nomen dat. 180
Conſtantini ſucceſſores quamdiu Imperium Romæ tenuerint. 279
Conſtantia. 221
Conſuetudo interdum potior natura. 345 mala tollenda. 349
Conſulis Romani crudelitas ob balneas uxori non recte curatas. 218
Condæus in obſides Leodienſes aſperius ſententiam dicens intra annum moritur. 467
Contumelia ex amicis inimiciſſimos facit 426
Conviciatores furioſi. 44
Contritio Ioſephi. 440
Convivia explorandis adoleſcentium ingeniis indulta. 442
Chriſtianorum veterum qualia 440. Phantaſtica. 311. 333. & ſeqq.
Copides παρὰ τὸ κόπτειν cur dicantur. 350.
Cor in mortuis quadrageſimo die diffluit. 72
Cor indurare ac oculos excæcare apud Deum quid ſit. 248
Cordis & Oiſuæ fratrum patruelium duellum. 426
Corcyrenſium ſeditio. 186
Cordigera navis. 136
Corinthiorum lex ſumptuaria. 92
Corinthus urbs, eiuſque ſitus. 372
Coriolanus non manu tantum, ſed & voce & aſpectu hoſti formidabilis. [illegible]
P. Cornel. Anniæ vivæ cum marito ſepultæ monumentum. 218
Cornelius Tacitus homo nefarius, & adver-

adverſus providentiæ placitis genitus 383. falſa ſcripſiſſe alicubi a Vopiſcu convincitur. 210
Cornitum pugna cum corvis. 385
Cornua quorundam aurea 224. inſignia cur in fori porticibus ab Andronico Imp. ſuſpenſa. ibidem. Hebræis idem quod radii. 425. aurea & argentea in veterum conviviis. 428. uiori in Germani ſtudioſe conquirere, iiſque pro poculis uti ſoliti. 437. adhuc præ cæteris poculis delectant homines Septentrionales, ibidem.
Cornuum ſignificationes variæ. 426
Coronæ civitatum ac mœnium turritorũ figura quid Reges admoneat. 348
Corporis ſpeciem venerabilem admirari barbaros. 21.152
Corpora hominum ubi non putreſcunt, nec humentur 85
Corporum proceritas & robur excellens. 376. & ſeqq. à morte non ſervat 385 ad ſalutem nihil quenquam iuvat. 348
Cotti mancipia. 84
Corio nec vivo nec mortuo fidendum ſibi.
Corvus plebis Romanæ clamore territus in ruinam decidit. 355
Corvi cum corvis, miluiis cornicibus & accipitribus pugnantes, quo ſtrat gemare miluiorum victores evaſerint 304 305.306.
Corylorum ſurculi bifidi, auri argentique venas deregunt 335
Coſmi Florentiæ Ducis filiorum in venatione mutua cædes. 429
Coſmus Medices à Iohanne 2. Tort R. ditatus. 303
Cracovia Profeſſores Magiæ publicos habuit 314
Craſſus milites ſuos ob imbecillum ac exiguum clamorem ſublatum obiurgat. 355
Eiuſdem exercitus tympanorum ſonitu a Parthis territus. ibid.
Cratera à cornu quaſi cerater dictus. 417
Credulii quidam prædictionibus ... ſuis ſtulte confiſi ... 51
Crepitacula ſonitu ſuo ... & ... gentia. 355
Cretenſium in Homerum liberalitas. 49
Criminari & infamia aſpergere quoslibet diaboli proprium. 341
Crocuta fera ex lupo & cane genita 321
Crœſi legari oraculum Delphicum fallere fruſtra conari quid reſponſum tulerit 147
Crotoniatæ Sybaritas vincunt. 208
Crudelitas ad tartara deprimit 227 quotidiana beluarum inſectatione. 218. ambitionis cum timiditate coniunctæ fructus. 405
Crudelitatis omnem fidem excedentis exempla horribilia. 390 391 170 171. 172. 392. 395. cum aliquot ſeq
Crobitus Græcorum Latinorum 416
Culices leonem necant 125
Cuniculi noſtris quadruplo maiores. 315.
Cupiditas falſæ gloriæ. 65
Cupiditati terminum nullum ſtatuentib. quid accidat. 222.243
Cureres a tonſura dicti, cur capillum anteriorem raſitarint. 168
Calydoniorum urbem oppugnantes vincuntur a Meleagro. 231
Curia fidum & altum Reipublicæ pectus. 158
Romanæ Curiæ inſcriptio præclara. 158. 159
Pariſienſis conſtantia memorabilis. 470
M. Curius Dentatus quantum & agri & hominum ceperit, quidque ex illa prędą in domum ſuam converterit. 357. Samnitibus aurum offerentibus quid reſponderit. 362
Cuſtodes rerum venalium in exercitu Turcico. 53
Cybeles ſacerdotes ſeipſos caſtrabant. 38
Cyclopum & Titanum Iovis fulminibus extin-

extinctorum fabula quid docet. 385
Cynegii Procurato[illegible] 124
Cynoſſema 113
Cypro arcentur Iudæi, aut eo delati capite plectuntur. 198
Cyrus bellum gerens agricolarum ſecuritati cavet. 51
à cane nutritus 346
à Daniele ex Eſaia edoctus ſe Cræſi victorem fore poſt victoriam Iudæos captivos in patriam remittit. 247 ab obitu corpus ſuum retegi prohibet. 159

D.

DÆmon ſuapte natura nullus mas vel fœmina. 38
Dæmonis cum Euth[illegible] pugnantis forma 36
Dæmones in Regionibus ſeptentrionalibus hominibus familiares: ſenſuum acumine motus celeritate ac longa experientia pollent, dictiq. δαημονες: futura non [illegible] la ſciunt, ſed non omnia: minoribus herbarum, lapidum & aquarum virtutibus nobis incognitis, multa inſolita efficere poſſunt: in occultis ædium locis vel lignorum congerie habitare putantur, nutritoribus ſuis frumentum aliis ablatum afferunt 338. & ſeq. interdum in nemora, aliaque loca homines tranſferunt. 332
Contra Dæmones remedium hieroglyphicum. 330
Dæmonum nomina à Wiero data opera tranſpoſita. 228
concubitus. 310
& ſeqq. converſatio quibuſdam lucro eſt & commodo. 338
præmonitione morbos & pericula quidam vitant. ibid.
Dæmonium Ruſſi[illegible] & [illegible] ſoribus [illegible] rach[illegible] & [illegible]: anum Davidis quid nomine ſignificare putent. 312
Dagobertus Rex Galliæ in Iudæos perſecutus, 434
Damnationes ambitioſis ingeniis uſitatæ. 440
Damnationum tabellæ apud veteres. 181
Damnum aliis ſtructum in authores redundat. 66. 67. 117
Daniel Ptolomæi & Antiochi prœlium ad Raphiam prædixiſſe putatur. 132. 147 148
Danubium & Rhenum navigabiles inter ſe facere conatus Carolus M. 347
Danubius. 292
Darius deliciis everſus 106
David cōtumeliam legatis ſuis ab Ammonitarum Rege illatam graviter ultus. 166
Davidis populum numerantis peccatum, populi pœna. 149
Davidis Elroi magi & impoſtoris Iudæi hiſtoria. 119
Daulici canes. 122
Decimarum diſtributio apud veteres Chriſtianos. 94 in decoctores inquiſitio 89. 91.
Dedecus ſuperbiæ ac temeritatis comes. 165
De[illegible] nis ſignum dextras nudas oſtendere 64
Deformitas futuro marito aut uxori quomodo detegenda. 62
Defuncti non violandi maledictis. 44
D[illegible] à ſua ſpecie in mutto [illegible] iorem abit. 427
D[illegible] filios omnes præter unum ſua [illegible] cidat. 410
D[illegible] inexplebilis ſpes irrita & incommoda. 106
De[illegible] vitam hominum eſſe vitalem non [illegible] 101
[illegible] X[illegible] ſententiam dicens ſu[illegible] quid [illegible] 421
[illegible] ites ſpectrorum [illegible] ducit 113
Dentes am[illegible] 114
Depoſita militum veterum apud [illegible] nos, [illegible]

Deſidis vita an vita 87
Deſolatio locorum ab animalculis. 66
Deſperata quædam ſubita occaſione feliciter perficiuntur. 364. & ſeqq.
Detractio quam iniqua. 45
Detrimentum Superbiæ ac temeritatis [illegible] omes. [illegible].147
Deus ſolus Rex 77. καρδιογνώστης [illegible]. talem credere quid proſit ibid. mortuum Rex 265 oculo picto in Hieroglyphicis ſignificatus. 256
Dei potentia per exiguas beſtiolas operata. 66. voluntas an mutabilis 249 primogenit. ara ab Auguſto extructa. 266
Deum an facti ſui pœniteat 249
Dii aut homines repente mutati viſi tempore ſecundi belli Punici 259. quomodo colendi 3.2. cur in rebus ſecundis placandi 3. ita invocandi ut manum etiam admoveas. 90
Deos novos aut novum Deorum cultum introducere Romæ prohibitum 259. item apud Scythas. 261
Dextera ſymbolum benevolentiæ honoris, deditionis, reconciliationis, Religionis & fidei ſilentii & pacis 161. beatitudinis & gloriæ vitæ æternæ 164 cur data in ſalutationibus. 163
Dextram mittere Regum Perſarum mos. 164
Dextrarum & pollicum implicatio in fœderibus. 57
Diabolus mille artifex. 318 hominum infamiæ ac cædium cupidus 241. perditam & deſtructam omnem naturam cupit 318. otioſos facillime illaqueat. 91. quam ſubdoſe ac ſerio hominibus inſidietur. 314. nunquam benefacit niſi ut gravius ex eo redundet malum ibid. ab incantatore quodam vocatus qua forma apparuerit. 317 Mago quærenti an Guleta a Turcis capta ſit ſe neſcire fatetur, 319 [illegible] magnificas imagines & formas hominibus obiicere poſſe, [illegible] corporibus nonnunquam ſe [illegible] valetudinem vitiat, morbos citet, ſomnus terret, mentes furo-[illegible]nibus quatit. ibid. res corporeas interdum de loco in locum transvertit, eademque in parte orbis diverſis gerantur eodem tempore nonnunquam indicat. 318. [illegible]latur ſe cogitationes hominum noviſſe [illegible] 246. ex vultu & diſpoſitione [illegible] conjectat, quid animo & corde agitetur. 254. ſuggeſta a ſe curioſis hominibus & animi [illegible]la. Magis divinatoribus ſuppeditat 250. oraculis abolitis ſtatuas fatales ſubſtituit. 27[illegible] Camontinorum & S[illegible] variis a ſe modis excogitatorum, etiam domos & oppidum [illegible]. 341
Diaboli nocturnæ illuſiones quibuſdam in locis. 322. pueris mulierculis, vecordibus & ægrotis frequentius quam viris cordatis apparent. 329
Diabolus quam prompta potentia ad imponendum miſeris hominibus. 288
Diadema quid 274. 276. non [illegible] magis quam infelix 274. vento abreptum mortis Alexandri M prodigium præbet, 275. ne ſuſpendio quidem aptum ibid. Turcis uſitatum 276 gemmis diſtinctum Sultanæ Murathi III. Coniugi ab aurifabro Germano paratum. ibid. Agarenis quale ſymbolum 161. [illegible] manu [illegible] Principib apud Poetas porrigatur. 136
Diamone populi ſemper Romanis ſuſpecta. 259
Dido cur opes Tyro allatas defodiſſe putata. 286
Didymus Alexandrinus oculis captus Eccleſiaſticæ ſcholæ doctor evadit. 171
Dignitas virilis. 251
Diluvium univerſale 378. Hibernicum quoddam ob nefandæ cum brutis Veneris pœna. ibid.
Diocletianus depoſito imperio agriculturæ ſe dedit. 209
Diocletiani in Chriſtianos tyrannis & odium 179. deſperatio de iis extirpandis, & mentis ob id alienatio 180 metus ab ictu fulminis, item palatium ac do-

ac domus fulmine vaſtata ibid.
Diodori vel Lyodori Siculi Magi geſta quædam & mors. 333
Diogenis ad quæſtionem, Cuiuſnam beſtiæ morſus magis venenatus, ſuccincta reſponſio 44
Diomedi Æneæ Palladium reddit. 269
Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus in exilium pulſus. 260
Dionyſii Agrigentini ſenioris longævitas & mors placida, Ciceroni admirationem movet 47. Iunioris uxor & liberi quam immani & plus quam barbarica vindicta ſublati a Locrenſibus. 391
Dionyſius Eupater Mithridatis R. cognomen. 388
Diſciplina militaris veteribus Romanis ſtabat totum caritate antiquior, perpetuate Magiſtra ſtetit, lapſa imperii ruinam ſimul attulit 362. diſſoluta inter ſigna extremum iudicium præcedentia a Lactantio recenſetur 53
Diſcordiarum propulſandis periculis 156
Diſputationes cum perſecutoribus veritatis 176
Diſſimulatio Regibus quantum placeat. 198
Divina ex gratia bona cuncta proveniunt. 79
Divitum pœna Lucianica apud inferos. 460
Divitiæ an artibus magicis acquiri poſſint 289. Regum Perſarum quantæ. 106
Doctorum piorum officium. 403
Dolus in hoſtem. 61
Dominandi cupiditas bellorum fomes 386 libido pietatis & iuris deleta. 459
Dominici mater quid de filio ſomniarit. 264
Domitianus Imp. porticuum parietes cur lapide phengite diſtinxerit. 295 cur à militibus ultra mille nummos deponi vetuerit. 312
Domitiani cædes eo tempore quo Romæ facta eſt ab Apollonio Tyaneo in auditorio Epheſino nunciatur. 318
Domus Triremis appellata. 444
Domi conſeneſcere feliciſſimum. 268
Donatio Conſtantini græce ſcripta Romæ perhibetur extare. 176
Draco in pœnis aſper nimium ... veſtis iniectu a populo præfocatur. 498
Draconis Leges ... conſenſu abrogatæ Ibid. in ocioſos quæ. 88
Draconiſtæ ibid.
Drulli dæmones familiares hominib. Septentrionalibus. 338
Duurandanus vel Dorandulus Rolandi gladius qualis 350

E.

Ebrietas non potu, ſed fumo naribus ac ore hauſto accerſita. 437. opii & aliorum ... dam pulveris uſu Item, Zizaniorum ... inter frumenta naſcentis eſu 446 à Chriſtianorum veterum menſis quam aliena 440. voluntaria infamia 443. ingenii ſepultura 444. Auguſtino quid? 443
Ebrietatis incommoda. 4 ... & ſqq.
Ebriorum audacia & proterv... quorundam in mari navigare ... viſorum hiſtoria. 443
Eccleſia ex paupere opulenta facta 181. per quos gradus aſcenderit in temporalibus ... eidem deſerviat 276
Eccleſiæ precatio pro purificatione mentis 39
Eccleſiæ ... quando deſinere ... 181.276
Edgarus ... Ludvallo trecenos lupos annuos vectigalis nomine imperat. 142
Edicta non tantum valent quantum Principum mores. 296
Eduardus IV. Angliæ Rex fratricida 445
Εἰλαπίνη & ... Græcis, quod Lariis eſt ... Honoraria 194
Egeſtatis mater inertia. 91
Egnatii generis numiſmata. 415
Eleemoſyna de iuſtis laboribus data Deo grata 9
Elephas terreſtrium animalium maximum, ad rationem humanam proxime accedens, mutem ac formam ... ſume-

timeſcit 14. furens ariete conſpecto, manſueſcit 135. una pud citiæ proſtritæ met es apud Indos. 224. a cane victus, 125 ſali ns & pila ludens 132 quidam navigationem Magiſtri ſui ſoalu diu detrectans, tandem ejuſdem hortatu abduci ſe patitur ibid. ad Carolum M à Rege Perſarum inter alia dona miſſus. 131
Elephantis cum Rhinocerote capitalis inimicitia. 132
Elephantes utrum dentati an cornuti. 131. à Pyrrho R. primum in Italiam adducti ibid. Lybici Indicis ignobiliores. 132
Elephantum tria genera. ibid.
Elephantes candido & rubro colore irritati 130. propemodum humano ſenſu & affectu præditos eſſe 131
Emephimi Gigantes 381
Empuſa Menippo nubit 311
Mauritium Imper. infantem de loco in locum ſæpe mover 312 quale ſpectrum & quibus apparere ſolitum. ibid. Davidis dæmonium meridianum nonnullis. ibid
Encratiſtarum furores. 453
Ennius obitum ſuum deflere vetuit. 79
Q. Ennii verſus in ocioſos, in Iphigeniæ tragœdia 90
Epirrhopos Aſiæ nomen antiquum 268
Επιταφιοι certamina Athenis. 46
Equa nutrit Telephum 345
Equus lupo, vel lupi ſaltem veſtigio calcato horret 119. lupum quomodo ſuperet 120
cum lupo congreſſus, deinde præſtantior evadit. ibid.
Traianum Imperat. adorat. 121
inceſtus admiſſi pœnitentia ſibi ipſi genitalia morſu amputat ibidem amore domini inedia moritur 120. fratricidam ferre non vult. ibid
Equi laudatio, ibidem beneficio ſervatus Eques. ibid. ænei Conſtantinopoli ungula fracta quid repertum. 270
Equo ius redditum adverſus dominum ingratum 109
Equum cataphractus quidam ſiniſtra ephippium, dextra haſtam tenens, ſtrenue inſilit. 380
abſque freno velociter currentem, inſidens cruribus coxiſq; ſiſtit, ibid. præter currentem freno arrepto ſiſtit Fronſbergius ibid.
Equi ſaltationibus aſſuefacti 107. 108. Anglorum, crepitaculis à Scotis fugati. 355
Equorum iubæ cur detondeantur, & caudæ mutilentur 156. ſoleas ferreas nullo negotio flectit Baro Ioannes Schvvarzebergius 381 frangit Potocova Polonus. ibid.
Equorum & equarum nomina & monumenta. 112
Equorum incantatio capitalis. 120
Equis ob merita vacatio ab omnibus laborib. data 91. rudicium ineſt ib. & 102
Equites auratos creandi ritus. 174
Equorum notæ ex pilis, auribus, naribus. 245
Eraſiſtratus Medicus Antiochum amore Stratonices decumbere deprehendens, ſexaginta millibus aureorum à Seleuco donatus. 49
Erdfall. 37
Eremitæ remedium adverſus fœminæ ad amatæ deſiderium. 72. & ſeq.
Erinis Hiberniæ fons inundatione ſua totum terratum earum tractum ſubmergit. 376
Errori ſubdere viros ſapientia claros, temerarium 203
Eſtenſis familia, quo indicio præmoneatur, ſibi aut novi aliquid, aut mortem calamitatemve alicuius ex ſuis imminere 336
Ετυμεσιαι inſolitæ ſemper Romanis ſuſpectæ 259
Ethnici ſtatus poſt mortem futuri plane ſecuri animæque immortalitatem ridentes 449. religioſius & rectius de his ſentientes. 454. 455. guſtum de reſurrectione carnis habuiſſe videntur 450. ex liberis Moyſis de ea commonefieri potuerunt. 477
Ethnicorum de fide Chriſtiana iudicium. 260

Ethnici[illegible] reſtitutio a nonnullis in periculis, tanquam ſacra ancora tentata. 279
Eucrates Lucianicus piſtillum incâtatum, piſtillum deinde reddere non potens quorum ſit hominum imago. 244
Eunuchi apud Barbaros maiore in precio habiti quam non caſtrati 464. in ſacris literis quicunque principum ſervi dicuntur ibidem Imp. Græcis & Turcis quam chari, Romanis contra & legibus eorum inviſi 465. Soli halitus peſtiferos ſpecus cuiuſdam impune hauriunt 466. non caleſcunt, nec podagra corripiuntur. ibid.
Eunuchorum acerba inſectatio apud Baſilium. 415
Eunuchos qui [illegible], inimic & deſtru[illegible] es naturæ ſunt, bonorum confiſcatione ac capitis ſupplicio legibus Cæſaris puniendi 466
Eupater Dionyſius Mithridatis R. cognomen. 388
Euphratem in Tygrim derivare qui aggreſſus, Euthymus athleta cum dæmone congreſſus, puellam ſacrificio deſtinatus liberat. 317
Exempla hominum animos movent. 298 & ſeqq. ſummorum Virorum quantum valeant. 295
Exercitatio quid conferat corporibus. 86
Expeditionum noſtrarum bellicarum infelicitas unde 54
Experientia artium munerumq. magiſtra ubi cumprimis neceſſaria. 419
Extis capita aut corda adempta geminatave in ſacrificiis. 258

F

FAber ferrarius Imperator factus. 277
Q. Fabius Maximus filium Cn. quomodo veneratus 154. à Romanis [illegible] tum dictus. 351
Fabula capitis & caudæ Draconis contendentium. 191. Aſini dominum ſubinde mutantis. 212 Lunæ, tunicam ſibi convenientem à matre texi petentis. 425
Fabularum uſus. 206
Facies animæ quid ſecundum Chryſoſtomum. 40
Facies animi index 231
Faciei agnitionem in mortuis tertio die amitti. 72
Falconum I[illegible] 150
Fames. 218
Fama ſub hominum manu evaneſcens. 374
Faſcinationis definitio. 434
Fauſtus hominum vitam eſſe vitalem non ſinit. 291
Fatales ſtatuæ ac figuræ 269. & ſeq. oraculis aſtu diaboli ſucceſſere. 273
Fauni quid ſint ſecundum Rabbi Abrahæ nugas 321
Fauſtina M. Antonini Philoſophi Coniux ſanguine gladiatoris adamati cur lota perhibeatur, eiuſque monumentum. 237
Fel in Iunonis ſacrificiis cur cuſtodiæ ademptum 232
Feliciſſimos hominum, qui ſe falſo putarint. 7 288
Felicitas nunquam alteram fortunam experta periculoſa 78
Fœminarum ope iuvẽtus effœminata correcta. 106
Fœminarum obſcœna nudatio æque ac marium in ſpectacul[illegible] ethnicis. ibid.
Feræ hominibus [illegible]tiores 171. hominum nut[illegible]s 144.345
Ferchardus Scotorum Rex a lupo vulneratus obit 142
Ferdinandus Hiſp. & Siciliæ R. valetudinem amiſſam a Q. Curtio recuperat. 128
Ferdinandus Aragoniæ Rex electus, renum fratris filio ſub chlamyde in concionem geſtato reddit 254
F[illegible] candens geſtatum manibus [illegible] purgabat apud [illegible] 237
Fertilitatem an Magi ſuis artibus [illegible] poſſunt. 264
Fides exigua ſpei mora [illegible] gultur. 6

Fidei ſacrum & eius ritus. 163. datæ violatio & pœna. ibid.
Fidei conſtantia callida ſimulatione explorata. 63
Fidem præmiis inexpugnabilem contumelia & iniuria ſolvit. 45
Fideiuſſor an pœna capitali pro reo afficiendus. 470
Filius patrem captum excæcat. 107. contumax, ad patris imprecationem, in uno eodemque loco ſtare cogitur nec vivus inde moveri poteſt. 400. quidam officio carnificis in genitorem functus. 433
Filium victum quærere valentem, à patre ali leges nolunt. 93. ante patrem eoque præſente aut ſciente quæſtioni ſubiicere leges iubent. 433
Filiis parentes ſuos humeris ex incendio aſportantibus ignis cedit. 402
Fimus optimus qui. 99
Finis mundi à Patocho quodam prædictus 189. à Monacho Græco Conſtantinopoli. 192. 193. ab impoſtore alio ſub Antonino Philoſopho Imp. ibid.
Flagellum & nola in curru triumphali. 76
Flavianus Epiſcopus Theodoſium Antiochenis iratum cantu placat. 99
Floralium ludorum obſcœnitas. 161
Florentii V. Hollandiæ & Selandiæ Comitis captivitas & interitus. 124. 125
Flumina cadaveribus & ſanguine ita repleta, ut accolæ ab uſu illorum aliquantiſper abſtinuerint. 421. varia coniungere, aut in maria etiam deducere ob navigationis commodum, qui conati. 371
Fluminum unda lacubus, quos permeat non miſcetur. 280
Fluminibus & mari terminos ſuos DEUM ſtatuiſſe, quos manere, quoad ipſi viſum neceſſe. 375
Fœdera ſanguine mutuo ſancita, Scythis & M[illegible] in more. 57
Foli[illegible] ſtrata, ut libidinem refre[illegible]. 38
F[illegible] diluvium erumpens, cultiſſimum q[illegible] terræ tractum ſubmergit 376 quid[illegible] exareſcens famem certiſſimam prænunciat 336. Glomuzi pacem & fertilem annum ſiumeto, arena & glande. 3. bellum & peſtem ſanguine ac cinere innatantibus portendit. ibid. limpidus quidam à verme turbatus funeris index in nobili familia eſt. ibid.
Formica Elephanti formidabilis. 132
Formicarum pugna quid portenderit. 306
Fortitudo. 221. & ſeq.
Fortitudo an iuſtitia præſtantior. 42
Fortuna aut prudentia ſuperanda, aut illi ſuccumbendum. 324 gentium & urbium in ſtatuis, opinione hominum ſuperſtitioſorum ſita. 269 & ſeq.
Fortunæ cum Sphynge elegans collatio. 346. mutabilitas.
Fortunæ, veluti Deæ res mortalium falſo ſubiiciunt Ethnici. 366
Fortunam qui ſemel abire permiſerit fruſtra deinde imploraverit. ibid. nuſquam non ſibi adeſſe iactitat I. Cæſar ibid.
Fortunæ non fidendum 247
Forum Iulii Cagano proditum 9
Foſſa navigabilis ab Averno lacu Oſtiam uſque duci cœpta. 372
Franciſcus Carterius Patavii Princeps cives ſuos canibus lacerandos obiicit. 173
Franciſcus Galeatius vulgo de ſe rumores quomodo expiſcari ſolitus. 418. cuſtodum Padi, Abduæ, Ticini flu. fidem experitur. ibid.
Franciſcus I. Galliæ Rex quo verſu Homeri delectatus. 42
ſtudiorum liberalium fautor. 298. Rolandi arma induit. 381. vulneratus & tonſus. 297
Franciſcus Sfortia puellam filio ſuo deſponſatam, Medicis ſpectandam poſcit. 161
Fratres concordes. 428. diſcordes ibidem. duo Patavii iocos agitantes, riſu in rixam converſo, ſeſe mutuo transfigunt. 429. in venatione de re leviſſima contendentes, cædes mutuas committunt. ibid.

Fratricidia varia 107. [illegible] 409. cum ſeq. Trucidis Impp. uſitata. 4?9. & ſeqq. Aſiaticis Regibus. 411. & ſeq.
Fraudes vulpinæ quorum propriæ. 405
Fridericus comes Pfirtenſis à filio poſt longam carceris inediam crudeliter occiſus. 431
Fridericus I. Imp. Erphordiæ ſuper latrinam periclitatur. Eius Encomium. 149. periculum ab hoſtium inſidiis ibid.
Friderici II. Conſtitutio de ſecuritate agricolarum. 51
Frontis phyſiognomia. 251
Frontem radere quibus gentibus uſitatum 167. 168.
Frugalitas paupertas voluntaria. 90. 362
Frugum in ſacrificiis uſus. 258
Frumenti grana pecori ea guſtanti lethalia. 374
Fucinus lacus. 282
Fucini lacus emiſſarium aggreditur Clau. Imp. 371
Fucus faciei. 70
Funera larvata quæ. 492. & ſeq.
Fur ab honeſto Cive Vratislavienſi ſuſpenſus. 349
Furis aulici ex poculo Imp Maximiliano I. recens donato aliquot aureos ſurripientis hiſtoria. 294
Fures tonſura olim notati 167 à quo aliquibus in locis ſuſpendantur. 348
Furtum audaciſſimum vidente Franciſco I. Galliarum Rege commiſſum. 290. in præſentia Caroli V. Imperatoris, inſpicientibus famulis, qui ſuper ablata ciſta conſederant. 291. theſauri Veneti ſtupendum. 292 aliud inſigne ibidem commiſſum. 293
Furti pœna in Inſula Hiſpaniola quam aſpera. 408
Furor voluntarius. 437. & ſeq
Furoris vis. 63

G.

GAbrinus Fundulus quid ſceleris in Sigiſmundum Imp. conceperit animo. 248
Galeatius Sfortia formoſus & libidinoſus Princeps. 224
Galeon Venetorum navigium immenſæ magnitudinis ſubmerſum è profundo nulla extrahi arte, vi aut ingenio poteſt 126
Galeoti Bardaſini ſtatura procera & robur mirabile cum pari magnitudine animi conjunctum 379. cum duobus, Item tribus, nec non monomachia quatuor congreſſus. ibid.
Galerius Imperator armentarius re ac nomine ex draconis concubitu natum ſe affirmat. 3?7
Galli cur olim literas contempſerint. 289. exemplo regum & contemptores & amatores ſtudiorum facti. ibidem. & 299. per univerſam Siciliam, una eademq; hora veſperarum Paſchalium ex improviſo cæſi eiuſq, lanienæ cauſa veteres Capitolium Rom. occupare conati, anſerum vigiliis & clamoribus produntur 196
Gallorum veterum conſuetudo ad Calendas Maias tres iuvenes immolandi. 267. a Narſete cæſorum monumentum 387. clades in Florida ab Hiſpanis accepta, & ultio eiuſdem. 461 & ſeq.
Gallorum & Hiſpanorum res Græcis plane incognitæ 2?4
Gallia [illegible]ix, nunc afflictiſſima. 263, ſeditionum & atheiſtarum unde ferax. ibid.
Garamantum Rex regno pulſus, auxilio canum reſtituitur. 124
Gargoris Curetum Rex, eiuſque in filium, qui idem & nepos, crudelitas. 344
Gelimer Vandalorum Rex captivus in conſpectum victoris adductus, ridet. [illegible]
Genios eſſe Caſſius negavit 111
Genitalia alterutrius ſexus in trophæis virtutis aut ignaviæ nota. 98. a Deo honeſta condita. 1?9
Genitalium violatio legibus prohibita, & in tranſgreſſores pœna graviſſima con-

conſtituta 466. abſciſſione quenquam puniri, iure non permiſſum. ibid.
Gens Vipſania. 147
Genutius cur tanquam obſcœna perſona indignus habitus, qui aliquid ex teſtamento caperet. 465
Georgii Sabini Hiſtoriam quis ediderit. 381
Georgius Clarentiæ Comes quod mortis genus elegerit. 445
Georgius Caſtriotus. Vide Scanderbegum.
Georgius Fronsbergius quoties & iuſto prælio & extraordinaria acie dimicarit, quantoque robore præditus. 380
Georgius Marchio Brandeb. patruelem Albertum ad μονομαχίαν provocaturus, quo caſu ad ſaniora conſilia revocatus 430
Georgii Mori laus. 139
Georgiana Regio. 57
Germani olim à literis abhorrentes, nunc quantum profecerint. 300. veteres in prælium ituri canebant. 353
Germanorum vitia, ob quæ ſe nequaquam illorum arma formidare Turcicus Tyrannus dixit. 54. veterum mos, ut fœdera ſanguine mutuo guſtato ſancirent. 57.
Germaniam unam eſſe urbem, qui putent, eiuſq; erroris occaſio. 287
Germinationis tempore moventur omnia quæ tunicata conſtant radice. 446
Gentiliſmi reſtitutio in periculis. 178
Geræ peſſimi mortalium habiti. 79
Gigantes varii. 381. Itali, Siculi, Anglici Ægyptii Biblici, & Geneſis 6. qui dicatur. 481. 482. & ſeq. tam vaſtis corporibus naſci cur Deo placuiſſe putet D. Auguſtinus. 132. nihil iis adiuti ad ſalutem. ibid. Iovis fulminibus cur extincti fingantur 132
Gigantum ſanguinem vites protuliſſe quibus perſuaſum 443
Gladius pro inſtrumento feudali monſtratus. 57. 58. inter quatuor iudicia DOMINI peſſima, quibus impii puniuntur. 117. animadverſiones inſontes inſigne ſicuti haſta Imperii & armorum. 347. accurata oratione Præfecto prætoria Traiano Imp. commendatur: Imp. ac Regibus præfertur. Maſſiliæ ab urbe condita ſervatur, In imperii etiam urbe quadam a priſcis ſeculis ibi & 348. Equitibus auratis a Cæſar. ac regib. porrigitur: Themidos manu Princip. dari fingitur: nudus iuſtitiæ nudæ & privatis actibus evaginatæ. ibid. apud Alanos templa non habentes humi figitur & pro Marte colitur 349. inter arma fortium virorum præcipuum locum obtinet. ibid. Rolandi Duridanus ſeu Durandalus: Arturi Regis, Caleburnus. Alexand. M. 350
Gladius Georgii Scanderb. Conſtantinopolim miſſus. ibi a Turcico milite qua cura cōparetur & aſſervetur. ibi. Romanis Ducibus ad victoriam obtinendam præcipue in uſu fuit. 351. dictus a Romanis Cl. Marcell. ibid.
Gladiatoris à Fauſtina M. Antonini Philoſophi coniuge adamati ſive hiſtoria ſive fabella. 237
Gloria militaris opibus & prædæ prælata. 67
Gloria quæ non magni facienda. 358
Gloriæ falſa cupiditas. 63
Gloriæ ſtudium in principe quam bonum 361
Goliath Gigas Davidis conſobrinus, non à Davide ſolo, ſed ab angelo ei aſſiſtente ſe occidi ait, ſecundum Philonem 384
Gordianus qua in re miſerum eſſe Imperatorem ſcripſerit. 418
Gordiani Imper. interfectores novem ſua manu, ſuiſq; gladiis, quibus illum perculſerant, ſibi quoque mortem conſciſcunt. 419
Gothi Saracenis proditi. 59
Graben pagus. 374
Gracchus Reip. ſtatum convulſurus interficitur. 154
Graculorum & picarum pugna. 306
Græcis ſero res Romanas innotuiſſe. 234
Gallicas & Hiſpanicas plane ignotas fuiſſe, ibi-

ſe. ibid.
Græcia paupertatis alumna à Demarato prædicatur. 363
Gratitudo etiam feris à natura indita. 112. 113
Gravitas Magiſtratuum. 45
Grotteſoſſe quis appellatus. 381
Gryphus Ægypti Rex, matrem venenum, quod ipſi paraverat, haurire cogit. 68
Guelphus Bavariæ Dux virtute Coniugis ex obſidione Winsburgenſi liberatus & Imp. reconciliatus. 228
Guilhelmus Bellaius Gallis ſtudii literarum author. 298
Guntramus Burgundiæ Rex theſaurum in Somnis ſibi monſtratum invenit. 287
Gurgites quidam quantum vini exhauſerint. 440. 443. 450
Gyges qua occaſione ad regnum evectus. 162. Arcadum pauperrimum ſe feliciorem ex oraculo diſcit. 208
Gyginorum ſtatura. 298

H.

Habidis à cerva poſt incredibilia vitæ pericula nutriti celeritas. 344
Hadaſſa quæ Eſther. 223
Hæreſeos inſimulatio mutua inter Chriſtianos perſecutionum cauſa extitit. 181. nomen quam opportunum ad populi rabiem commovendam. 189
Hagano Laudunenſis quanto in precio à Rege ſuo habitus. 423
Haneygaham Indiæ occidentalis lacus. 282
Hanno Elephas. 131
Hannoniæ Comes quidam ab Epiſcopo Colonienſi per inſidias captus quam crudeliter habitus. 445
Harffeum a Carolo VII. Gall. R. obſidetur. 47
Harpalus bene monendo malam gratiam meretur. 421
Haſta imperii inſigne pro tribunali Proconſulum erigi ſolita. 147
Haſtæ Deorum ſimulachris cur additæ. 352
Hebræi populi cœtus extincto ſecundo templo. 143
Hederæ natura. 436
Heliodori Carthaginenſis monumentum apud Gades. 208
Heliogabalus bipedûm nequiſſimus. 216 monſtrum ſceleratiſſ. ἀνθρωποθυσίαν in pueris patrimis & matrimis exercet. 277. ſuis inſidiis petit. 68. interfectus in latrina computruit. 266. 267.
Heliogabali mores profligatiſſimi. 159
Helpis Samius leonis gratitudinem experitur. 114
Helvetii diſciplinæ militaris obſervantiores mercenariis Germanis. 53. Carolo Burgundo ſuperato ante illum conflictum pauperes, ditati, licet opum ſuarum ignari. 346
Henricus Imp. inſidiis cuiuſdam, lapides grandes in eum ex illo demiſſuri, impetitus ſervatur divinitus, inſidiatore ſuis artibus pereunte. 401
Henricus III. Imp. in ædificii ruina quomodo ſervatus. 149
Henricus IV. Imper. è navi in Rhenum ſe proiiciens ſervatur. 149
Henricus Galliæ Rex à Iudicibus Curiæ Pariſienſis obtinere non poreſt, ut ſervuum indicta cauſa condemnent. 470
Henricus Percius Northumbriæ Comes à Scotis crepitaculis quibuſdam, cum exercitu fugatus.
Henricus Comes Schwartzbergenſis in ſordibus latrinæ, quemadmodum ſibi ſæpe imprecatus fuerat, perit. 397
Henrici Ducis Brunſuicenſis Epitaphium 81
Heraclamon proditor patriæ occiſus. 59
Heracliti dictum in vinolentos 444
Heraclius dicitur Magnes. 315
Heraclius Imper. Dagobertum R. monet magnum metum Chriſtianis a gente circumciſa imminere. 414
Herinxus Remenſis Præſul Carolum Regem Proceribus Galliæ reconciliat. 323
Herckinbaldus decumbens, nepotem ſuum ob facinus admiſſum ſuſpendi iubet.

beſtieoque neglecto, ad ſe allectum, ſua manu interfecit. 468
Hercules cur nudus pingatur. 162
Hercules Lybicus in quæ monſtra inciderit. 103
Herculis Ægyptii ſepulchrum, templum & columnæ. 209
Hermotimus à Panionio caſtratus, iniuriam illam talione in eodem & quatuor filiis ulciſcitur. 463
Herodoti aurea ſententia de calamitate ſua cuique aptiſſima. 213
Heroſtratus templum Dianæ Epheſiæ incendit. 63
Heroſtrati nomen quo pacto pene abolitum. ibid.
Hetruſci humanas hoſtias mactare ſoliti. 267
Hiberni homines in lupos converti ſuperſtitioſe perſuaſi. 329
Sylveſtri tibia utriculari pro tuba utuntur. 353
Pharroh clamant. ibid.
Hibernia lupis referta 143. ſerpentibus ac venenatis animalibus caret. ibid.
Hiberniæ tractus quondam cultiſſimus in unda Ermi fontis ſubmerſus. 376
Hibernorum Sylveſtrium in lupis colendis ſuperſtitio 143. in clamore militari tollendo. 353
Hiero Tyrannus voluptatibus ſuis ſe privatum fatetur, principem factum. 205
Hieronymus Veronenſis tumultus Panormitani adverſus Hebræos author. 191
Hieroſolymorum urbs ab Adriano inſtaurata, & Ælia Capitolina dicta. 197
Hieroſolymitana expeditio quantum in periculum Principes Chriſtianos adduxerit. 149
Himantopodes quale hominum genus. 82
Hippocentaurus ab Eremita quodam conſpectus & compellatus. 321
Hiſpanus ſe in urſum mutatum ratus deſerta petit. 405
Hiſpani in Florida ex iiſdem arborum ramis, à Gallis ſuſpenſi, à quibus antea Gallos ſuſpenderant 509. ab Inſulanis Terceræ incolis, ope taurorum ferorum victi. 131
Hiſpanorum ſagacitas in inveniendis theſauris defoſſis 284. Reges regni Siculi & Neapolitani dominatu nihilo ditiores fiunt. 385
Hiſpania Sanctii Regis Navarræ opera & fortitudine à triginta barbarorum Regum dominatu vindicata 359
Hiſpaniam unam eſſe Civitatem quis exiſtimarit 204 Coſmographi 1136. milliaria Gallica excedere arbitrantur. ibid.
Hiſpanicæ cuiuſdam urbis iuventus per fœminas à luxu & ignavia ad frugem perducta. 104
Hiſtoriæ medentur morbis. 228
Hiſtoricorum neminem non aliquid mentium probavit Flavius Vopiſcus. 220
Homerus à Cretenſibus mille numiſmatis donatus eiuſque poema columnę inciſura 49. cur Ulyſſem morti canis illachrymantem: Coniugi flenti ſiccis oculis aſſidere fingat. 146
Homerus & Heſiodus Moyſe longe poſteriores quo tempore vixerint. 456
Hominum vitam deliciæ faſtus & luxus vitalem eſſe non ſinunt. 201
Homo cur præ cæteris animalibus ſuperbiat. 469
Homo agilitate cum Simiis & Sciuris propemodum certans. 343
Homines in primo annorum ambitu qua ſtatura fuerint ſecundum Hamonem Ægyptium. 382
Homines inter feras educati, velocitate nutriciis non inferiores. 344.345
Homines ſibi ipſis lupi viſi 328. & ſeqq. vaccæ, vaſa fictilia, aves, leones, dæmones viſi. 329
Hominum genera civitatibus expellenda. 63
Homicidii ſecundum ac tertium admiſſi culpa recte à morione quodam Regi imputata, qui primum ſupplicio iuſto

non puniretur. 469
Honos alit artes, unde deſumptum. 48
Honorarium Coſſ. in provincias advenientibus datum. 294
Honorius quartus Papa quantum Medico, dietim perſolverit. 49
Horodes Parthorum Rex fratrem Mithridatem dedititium licet, occidit, mortem filii Pacori tulit impatientiſſime triginta habuit filios. 410
Horologiorum ſonitus intempeſtivi, mortis principum omina. 360
Hoſpitii ius ſanctum publice olim contrahebatur 466. teſſeræ cur ſervatæ aut fractæ, ibid. renunciandi mos apud veteres. 361
Hoſtes apum alucaribus ab oppugnatione depulſi 65. ſerpentibus aliiſq; venenatis beſtiolis. Item crabronibus & culicibus 66. leonibus 117. tauris. 130
Hoſtium admodum multorum interfectores quidam. 350. 378. fata in ſtatuis. magorum perſuaſione ſita 271. conatus anſerum, item accipitris clamorib. impediti. 369
Hoſtes in modum fœni demetere, & haſtæ fixos velut aviculas humeris ſuſpendere quis ſolitus. 381
Hoſtiles denunciationes conſtitutionibus Imperatoriis ante violationem fieri iubentur. 425
Hoſtias humanas mactandi mos 265. monumentum eius adhuc integerrimum Peruſii reliquum 266. non Ethnicis tantum, ſed & Iudæis in uſu fuit, in Gallis quoque uti nomen Arelates ac hiſtoriæ teſtantur frequentatus: verum à Dom. Trophino ſublatus à Caribibus in bellum ituris adhuc ſervatur, ibidem, ac ſeq.
Hora mariti defuncti deſiderio vitam inedia finit. 229
Humana fragilitas. 75
Hungariſſa ſtatua Hungaris fatalis 271
Hungerbrunn. 344
Hunni Mæotide palude vadoſa comperta terram in ulteriore ripa explorant & occupant. 367
Hyenæ per urbes paſſim currere & ululare viſæ.

L.

Iacobus Carrienſis Patavii Princeps moriturus, omnibus de ſe conqueri volentibus liberam poteſtatem faciens, quid pecuniam ob ſupplicium remiſſum numeratam repoſcenti reſponderit. 134
Iacobi IV. Scotiæ Rex vulnera ſcientiſſime tractat 297. ſenis incogniti admonitioni non parens, ſeipſum & potiorem nobilitatis partem perdit. 243
Iacobi Burgundionis, Ordinis Templariorum Magiſtri ſupplicium & verba noviſſima. 389
Iacobitæ. 262
Iactantia damnoſa. 404
Ianizarus quidam pedibus ſuſpenſus lac mulierculæ ereptum evomit, ideoque ſtrangulatur 467
Ianus & Veſta in omnibus ſacrificiis præcipua numina. 257
Icuncula à Nerone culta. 85
Idolum Veiovis. 142
Ignoratio ſui. 469
Ignoſcendo bella tranſigenda. 3[illegible]9
Ilus Ilii conditor. 268
Imago hominis in calcaneo equi Conſtantinopoli inventa. 2[illegible]5
Imagines è templo Chriſtianorum ſuper his contendentium à Turcis remotæ. 346
Imagunculæ æreæ cur cadaveribus olim inſutæ. 85
Imaginationis vis 238. 319. etiam ad bruta ſe extendit. 239
Imberbortus Ambianus Carolum Burgundum, Leodienſes obſides (prout convenerat) ſupplicio affecturum, ad mitiorem ſententiam flectit 467
Imbriaca herba 438
Immolatio quid & unde dicta. 258
Imperator ex quo ſpectandus. 301
Imp. Conſtantinop. ipſo coronationis die interrogatur de ſepultura. 75
Imperatorum miſera conditio. 206

à Iulio,

à Iulio ad Carolum M. circiter 30. interfecti, nonnulli inter iocos ac commeſſationes à militibus electi, ut haberent quos occiderent. ibid.
Imperium quam plenum & oneris & periculi 206. non, niſi à DEO dari Poetæ, quo involucro doceant 374. non niſi crudelitate teneri, quis ſibi perſuaſerit. 408. omnium pulcherrimum ſuis imperare affectibus. 364
Imperii augendi & conſervandi ratio 43. vincula adamantina (verius viminea) Dionyſiana. 406
Imperitia rerum exoticarum in privato tolerabilior quam in Rempubl. adminiſtrante. 204
Impoſſibilia conantur, qui multa poſſunt. 370
Imprecationes DEI iudicio ſæpe efficaces actatæ 398. Romæ 25. millib. æris gravis mulctatæ. 400
Imprudentia calamitatum cauſa. 243
Inachi à Mendoca convivia. 333
Incantationes equorum 119. mancipiorum fugitivorum apud Turcas. 332.
Incantationes hominum infirmitatib. nihil poſſunt remedii præſtare. 334
Incantationum vanitas.. ibid.
Incendium à Diabolo ortum. 341
Incubos quid eſſe nugetur Rabbi Abraham. 322
Indaci prodigioſa celeritas. 344
Indigetes facti Romani Impp. poſt funera 448
Indi occidentales equos maxime reformidant. 122. quo fumo inebriari ſoleant, ita, ut ad terram concidant 438. qualem guſtum de reſurrectione mortuorum habeant. 457. ad prodendum Regis ſui Guainacavę ſepulchrum nullis tormentis adigi poſſunt. ibid.
Indi prælia bicornes ineunt. 435
Indorum inſtrumentum bellicum, quod ſcuticis in aere diverberatum, ſonitum horrendum emittit. 355. apud Indos, agricolas in bello capere, aut agrum eorum vaſtare nefas. 52
Indicæ mulieres non niſi elephantis mercede, ſui copiam faciebant, neque tum illis vitio dabatur. 424
Ingenia adoleſcentum conviviis explorata. 486. præcocia non probantur. 241
Ingenii fomes vinum. 441
Ingrati iudicio damnati. 109. peiores beſtiis. humani generis concordiam diſturbant 110
Ingurgitatio fœda Germaniæ pœnas acceleratura laudi ducitur 439. Sacris literis ſerio interdicta & à Chriſtianorum veterum conviviis aliena maxima incommoda affert. 440
Inimici per occaſionem utiles. 89
Inimicitiæ inter quos graviſſimæ ſoleant eſſe 427. cum ſeqq. reconciliatæ ſuſpectæ 393. capitales à teſtimonii dictione repellunt, eaſque profidenti mos. 424
Inimicitiis modus ſtatuendus. 45
Iniuria vehementius penetrat animos beneficio. 44
Iniuriæ pauperibus illatæ Deus ultor. 440
Iniuriæ Satanæ novæ captiones veteres. 313
Innocens quidam à Diabolo vicinæ ſuæ univerſæ ſuſpectus redditus, & de vita periclitatur. 341
Innocentes multi à Romanis virgis cæſi, & ſupplicio extremo affecti. 216
Innocentia Valentiniani Imp. urſa. 172
Innocentius Papa ethnica ſacra fieri permittit. Alarico Rege Romani obſidente. 178.
Innocentius III. Pontifex, quid ſui temporis Eccleſiam dicere poſſe negaverit. 181.
Inquiſitio in ocioſos in Rebuſp. bene conſtitutis. 92
Inſidiæ in authores redundantes. 65. 117
Inſula Falconum. 130
Inſulæ Stæchades unde ſic appellatæ. 270
Interamnæ dux. 390
Intima per mores cognoſcimus exteriores. 254

Invidia. 139
Inundationes 406. in Hollandia & Friſia crebræ. 299
Ioachimus Camerarius Pabepergenſis Nazianzeni verſus de piis precibus latine vertit 40. quo dicto Clementis Alexandrini delectatus 227. præcipites in rebus agendis cui comparare ſolitus. 244
Ioachimi Camerarii conſilium de muſicis exercitiis iuventutis 99. epigramma de ocreis Neithardi Fuchſi, Equitis Franci 381. ὑπόμνημα ad Præſulem Aiſtetenſem 416. verſiculi ſententia; Ab alio expectes, quod alteri feceris, exprimentes. 460
Ioannes à Prochyta Gallorum cædis Siciliæ veſperis paſchalib. factæ præcipuus author. 385
Ioannes Baptiſta poſſe DEUM ex lapidibus Abrahamo filios ſuſcitare docet. 299
Ioannes Fauſtus Condlingenſis magiam Cracoviæ diſcit. 314. circa brumam uvas maturas in vite pendentes ſodalibus ebriis. & naſo ſeſe ſi cas ſecuiſſent, mutilaturis exhibet, tandem horrendo modo in vivis eſſe deſinit. 315
Ioannes Ferdinandus cæcus nativitate inſignis Poeta Philoſophus & Muſicus evadit. 171
Ioannes Maria Dux Mediolanenſis cives ſuos canibus obiicit. 173
Ioannes Patriarcha Conſtantinop. magus Theophilum Imp. metu hoſtium decuſſis ſtatuarum magicarum capitibus liberat. 281
Ioannes Saxo Holſatus aurifaber Sultanæ Muratis II. Turcorum Imper. Coniugi diadema gemmis diſtinctum conficit. 276
Ioannes Squartialupus Panormitanæ ſeditionis author. 187
Ioannis Baronis à Schvvartzenberg vites prævalidæ cum prudentia & magnanimitate pari coniunctæ. 381
Ioannis Baſiliadis Moſcorum Tyranni crudelitas. 172
Ioannis XXIII. Pontificis ſcitum reſponſum de vulgi ſententia. 185
Ioannis XXIV. Papæ geſta quædam: mors & epitaphium. 301. & ſeqq.
Ioſephi Iacobi Patriarchæ filii memoria, medio Serapis capiti impoſito, ab Ægyptiis celebratam videri. 331
Ioſina Scotorum Rex Medicis ac Chirurgis familiariter uſus. 297
Ioſuæ imago equeſtris Conſtanſtinopoli. 187
Ioviniani Imp. obitus. 138
Ira Dei quid ſecundum D. Auguſtinum, 148
Irriti conatus. 197. 265. 203. 373. 376
Iſchendriæ, Alexandriç nomen Turcicum. 378
Iſchandribegus. ibid.
Islandiæ incolæ ex ſpectris fata Principum & alia quæ remotius in urbe peraguntur, cognoſcunt. 339
Iſmaelis Techmaſis Perſarum R. fratricidia, crudelitas & mors, veneno à ſorore dato.
Iſthmum perfodere qui aggreſſi ſint. 372 Achaiæ, Veneti ab Ægeo ad Ionium mare muro & foſſa muniunt, ibid. Gnidii perfodere prodigiis & oraculo prohibentur. ibid.
Italia Gallorum & Hiſpanorum dominatu ne drachma quidem pauperior facta tantum illis luctuoſa, qui in pace & ſine controverſia eam poſſident. 396
Italiæ urbes quaſdam non niſi armis depoſitis, intrare licere. 215
Ithacus & Urſatus ſupplicii de Priſcilliano etiam hæretico pronunciato, ſumptiauthores excommunicantur, & Itaciani Hæretici dicuntur. 181
Iudæi pro Chriſtianis confuſim poſiti in conſtitutione Antonini Imper. 170 ad Chriſti fidem converſi pene omnes interfecti Oliſippone 188. Politiam ſuam inſtaurare fruſtra conati ſub Adriano & Iuliano. 197. 2[illegible] ſub Traiano 198. quantis prodigiis territi

titi. ibid. quarto numero à Iulio Seve-to cæſi ibid. fame, morbis & igni abſorpti ibid. quos arces eorum direptæ ac exuſtæ. ibid. non contenti cæde humanis carnibus veſcuntur, ibidem inteſtinis ſanguine adhuc ſtillantibus cinguntur, ibidem. ultrra 200000. hominum interficiunt. ibidem, cædibus in Ægypto graſſantur, ibidem. in Cypro 240000. trucidant. ibidem. Cypro exinde legibus ac capitis ſupplicio prohibentur. ibidem. à Traiani exercitu fuſi. 199

fœtentes & tumultuantes à Marcellino dicti. ibidem. Marco Imperatori plus Marcomannis Quadis & Sarmatis negocii faceſſunt. ibidem. à Moyſe Cretenſi decepti in mare ſe præcipitant ibid. Davidem Elroum magum Meſſiam creditum ab inceptis deſiſtere iubent ibidem. leproſi infectionis puteorum in Francia ſunt authores, 200. Vitriaci capti duos ex numero ſuo eligunt qui cunctos interficiant. ibid. exemplo Chriſtianis eſſe debent. 201. in Hiſpania Chriſtum agnoſcere à Siſebuto Rege coacti. 414. in Galliam fugientes illinc etiam expelluntur. ibid. ſub Ferdinando & Iſabella, Caſtellæ, ac Emanuele Luſitaniæ Regibus perſecutionem perpeſſi ibidem. Conſtantinopolim, magno Chriſtianæ Reipubl. incommodo migrantes, ad Turcos artificia & machinarum bellicarum uſum adferunt. 415

Iudex Idoneus non cenſetur, qui paulo ante fuit inimicus. 247. crimen punire negligens, pœnam, quam aliis indulſerat, olim ipſe pati tenebatur. 463. victimam DEO pinguiorem mactare nequit quam hominem ſceleſtum. 466. malis parcendo, bonis nocet ac DEUM offendit. ibidem. æquitatem tamen iuri ſtricto, apparente mitigationis cauſa, præferre debet. 468. totius miſericordiæ quam crudelitatis rationem reddit ibidem Gallicus quidam Draconiſta. 468

Iudicibus iniquis quid Deus minetur. 469

Iudicium in ingratos conſtitutum. 67

Iudicii extremi dies à quibuſdam falſo prædicta. 192. certo adventuri ſigna pleraq; impleta. 193. ſub Henrico IV. Cæſare præ foribus eſſe credita. 194. expectatio non amplius quam 200. annorum viſa Lactantio. ibidem. Roma incolumi venturum num vero ſimile. 195. noctu venturum, unde coniiciant quidam ibid. ita expectandus ut nullo unquam tempore nos imparatos offendat, ibid. eius prognoſtica Lactantiana, tempori noſtro ad amuſſim congruentia. 196.

Iudicia domini quatuor in impios. 118

C. Iulius Cæſar fortunam ſibi in omnibus quæ gerat individuum comitem adeſſe, credi vult. 366

Iulianus Apoſtata magiæ deditus. 39. author eſt Iudæis politiæ ſuæ ac templi inſtaurandi, 193. ſeptem libros adverſus Chriſtum evomuit. 265. Galilæū in prælio ſenſit. ibidem. callidior cæteris perſecutor. ibidem. quale in numiſmate ſymbolum fecerit. ibidem. ad quem modum depingi ſe curarit, oraculum Apollinis, quod nato Chriſto obmutuerat, inſtaurare aggreſſus quid reſponſi à dæmone tulerit. 282. Anthropomantiæ deditus. ibid. ex præda quadam diviſa nil præter mutum puerum geſticularium ſibi capit. 358

Iuliani Apoſtatæ facies & geſtus animi indices. 251. morientis voces blaſphemæ in Chriſtum. 265. ſacrorum quæ reliquiæ inventæ.

Iulianus Spartariorum Comes gentem ſuam Saracenis prodit. 59. uxor eius & filii necati. 60. de ipſius morte variant authores ibid.

Iunoni ſacrificaturi veteres cur fel hoſtiæ ademerint. 232

Iupiter ξένιος, φίλιος, ἱκετήσιος, ὁμόγνιος, φράτριος, ὅρκιος. 425

Iura-

Iuramentum Atheniensium epheborū. 213
Senatorum Romanorum. 158
Iurandi temeraria conſuetudo. 369
Ius Pythagoræorum ſententia quid 462
In benigniorem ſemper partem interpretari debet iudex. 468. æquitate non temperatum peccat 375. ſummum jus, ſumma crux ibid.
Iuſtina Romanarum virginum pulcherrima à marito zelotypo innocens obruncata, 236
Iuſtinianus Imp. Gelimerum Vandalorum R. captivum in triumpho ducit. 76
Iuſtitia præter dignitatem ac iuris ordinem ſervata. 349
Iuſtitiæ evaginatæ ac nudæ emblema. 348
Iuvenilia conſilia. 157
Iuventutis corruptio Rerumpu. pernicies. 105

K.

KAλὸς ἱερὸς. 373
Καρδιογνώστης ſolus Deus. 255
Κεραυνοβόλος Legio. 376
Keiri Regio. 353
Kilirſch gladii nomen apud Turcos. 350
Knöpffles Baum. 348
Κίπτοις. 235
Κρότος diadema Principibus apud Poetas tradens quid ſibi velit. 348
Κρυσταλλομαντεία. 39

L.

LAberii campi unde dicti. 194
Laboris honeſti commoda. 87. 88. 92
Lacedæmonii φιλόπονοι. 89
Lacedæmoniorum in Timotheum Mileſium muſicum decretum. 101
Lachrymæ tam gaudentium quam mœrentium. 144. in magnis perturbationibus cur non emittantur. ibidem inſtar ſanguinis animi perturbati ſunt. 145. dictæ quaſi lacerrimæ. ibidem ſpecies ſudoris ſunt quibuſdam. ibidem fœminis familiares. ibid. fructus mœroris. ibidem. Difficilius continentur in rebus inopinatis, quam quas præmeditati ſumus. 146. vitam hominis ordiuntur & claudunt. 147
Lachrymarum cauſa in mœſtis ac lætis. 145 utilitas. ibidem. mulierum tria genera ibidem.
Lachrymas natura mentis indices dedit. 144. in lachrymas cur facilius ſoluti ſancti & Chriſtus ipſe, quam in riſum. 145
Lactantius Criſpi Conſtantini M. filii Præceptor. 195
Lacus plerunq. domitores rapidorum fluminum 282. Benacus. 279
Lacus Avernus. 280
Lemanus. 281. 282 Aſphaltites 283 omnium maximus mare Caſpium. 282. Hiſpaniolæ quidam eiuſdem nominis. ibid. Fucinus. ibid.
Lagæus hodie Gyrknicenſis. 283. Hiberniæ quidam ex fontis inundatione miranda, ſimul & miſeranda factus. 366
Ladas tanta velocitate præditus, ut in arenis curreris, nulla veſtigiorum indicia relinqueret. 144
Lagrotta ferrata in monaſterium. 194
La magua quam vocant Itali & Galli quidam. 2[illegible]
Lamia Menippi amica. 31[illegible]
Landtstreùa nomen avis in Ducatu Wirtenbergico Baronis cuiuſdam Germani 31[illegible]
Laniena Sicula in feriis Paſchalibus perpetrata, eiuſque cauſæ 386 [illegible]. 218. 3[illegible]8 287
Laodice veneno, quod fratri & marito paraverat, ipſa perit 69
Lapis imaginationis. 39
Lapis impoſitas manus detinens. & corporibus, a quibus tangitur, adhærens 255.
Larignum oppidum. 11[illegible]
Larius lacus. 280
Larix igni non cedit. [illegible]
Laſcivia. 1[illegible]8
Laurentius Medices, cuius hiſtoriæ narratione

ratione m[illegible] [illegible] 2[illegible]
Laus vera quæ [illegible]
Lazarus Serviæ Deſpota captus à Turcis qua morte necatus ambiguum. 222
Leænæ cum parthis coitus quid [illegible] 326
Leges & arma Imp. decent 4. Romanæ cæteris omnibus præſtantiores 21. abſurdæ ac iniquæ abrogandæ 341 non attamen atro ſed ſanguine ſcriptæ 519 non hominis ſed draconis. ibidem φονικαὶ ſeu funebres. ibid. ſumptuariæ apud Corinthios. 92
Leo Imp. Græcus ſigillum fidem ſuo ſæpe periculo expertus 418
Leo hoſpitii violati ſcelus in uiſa ulciſcitur 115. paſtorem fugientem, veſte capitis [illegible] perſequi deſinit. 114 hominem complexus, ad aſpectum [illegible] torvum dimittit & ad pedes procumbit. 117. a cane victus & dilaceratus [illegible]
Leones cælati in Solomonis templo quid ſignificent 143. clementes in ſupplices 113. grati in benefactores, ibidem ulciſcendi cupidi. & percuſſores norût magnanimi & generoſi etiam in fuga 114. in venatorum turba viliores laſtiſſunt, præſtantiores invadunt. ibid. [illegible] in fugam vertuntur. ibidem. parum fœcundi cant. 115. in Germania etiam aliquoties pepererunt. ibid. a culicibus ad furorem internecinum exagitantur. 116. parum & oculis apertis dormiunt. ibid. miſerabilem ſtragem Megaræ edunt 117. arcem Neapolitanam ab hoſtium occupatione defendunt. ibid. Samaritanis a Deo immiſſi. 118. Danielis hoſtes interficiunt. ibidem. generoſi generoſos homines verentur. ibidem. gallorum cantum & conſpectum cur expaveſcant, ridicula Epicureorum ratio. 118. contrarium exemplum. ibid.
Leonum vigor in oculis. 115. ſtatuæ cur ante templa poſitæ 116. capita & anteriora membra in hieroglyphicis quid denotent 117. nomina quatuor apud Hebræos 118. rugitus inſoliti mortis Prodromi quorundam prognoſticon 118.
Leodienſes fidem Carolo Burgundo datam fallentes in præſentiſſ. capitis periculum obſides ſuos adducunt. 461
Leonidæ cadavere in crucem actum 45
Leporum miſera conditio, utraq. fœcunditas. 1[illegible]
Leproſi in urbibus non ferendi 91
Lernæam hydram qui ceperit 241
Lettres de Louuetorie 220
Leuconoe Zelotypa à marito [illegible] interempta. 2[illegible]6
Leucopetræorum inquiſitio in errones otioſos. 91
Libationes & Litationes veterum quid fuerint. 257. & ſeq.
Liber & gladius manibus Cæſaris geſtari quid ſignificent. 40
Liberalitas in artes & artifices 48
Liberalitatis ponderatæ emblema. 48
Liberi à parentibus necati 400. 401 in parentes impii. 431. & ſeq. diſſimiles parentum ſæpe gignuntur ob matrum imaginationes, aut objecta oculis eorum expoſita. 238. & ſeq.
Liberorum non corpus ſolum, ſed & animus recte curandus. 234 educatio apud Romanos veteres. ibid. corrupta poſterioribus temporibus. 235 in parentes impietas quam abominabilis etiam Ethnicis viſa, & quæ pœna, lege Platonica, vindicanda. 433. Deum ultorem non effugit. 400 431. pietati ignis ceedit 432 impiorum monumentum Veronæ. ibid.
Libido fœtore cadaveris adamatæ repreſſa. 75
Libidines belluinæ cum brutis. 326. in Hibernia cultiſſimi terrarum tractus ſubmerſione punitæ. 376. dæmoniacæ. 301. cum ſeq. 341.
Libya cur monſtrorum & inuſitatæ formæ animalium fœcunda. 325
Ligii homines unde dicti. 56
Ligium feudum & iuramentum, eiuſq; requiſita & ritus. 53

Lig[illegible] & iac[illegible] [illegible]ud [illegible]ſtatis regiæ inſignia. 13
Lingua in ſ[illegible] aboleri vetita. 258
Lignea turr[illegible] non ardet 137
Liminæorum fratrum mutua cædes. 429
Litantium & ſacrificantium diſcrimen. 2[illegible]
Litatio unde dicta ibid.
Litationis requiſita ibid
Literæ an Equeſtrem ordinem deceant. ib. deteriores ne an meliores reddant homines. 299
Lites Tra[illegible] ex levisſimis cauſis ortæ. 429 & ſeqq.
Lituanorum & Samogitarum ſuperſtitio in [illegible], & ad epulas ſacrificuli[illegible] e vocati[illegible]. 329
L[illegible] ubi falſa ſcripſiſſe convincit Flavius Vopiſcus. 12[illegible]
Livoni homines in lupos converti ſuperſtitioſe perſuaſi 326
Locrenſium in uxores & liberos Dionyſii Iunioris plus quam barbarica crudelitas. 191
Longævitas impiorum quorundam cum verbis Pſalmi: Viri ſanguinum & dolosi non dimidiabunt dies ſuos, conciliata 469
Longobardi fures & incendiarios tondebant 167
Lotiones veter[illegible] antequam ſacra facerent, quid monuerint 39
Lucæ boves. 131
Lucius Martyr, eiuſque [illegible]um Urbicio ſuper Ptolomæi Chriſtiani ſupplicio colloquium. 182
Lucretiæ mors & monumentum 223
Lucullus quam tabulam in exp[illegible] adverſus Mithridatem repererit, & Romam attulerit. 423
Luctus ob principum obitum annuus apud Romanos 4[illegible]
Ludovicus Corteſius I C. qu[illegible] ac lætitia ex ſchte[illegible] Teſtam[illegible] ſepultus. [illegible]9
Ludovicus XI. Gallorum Rex Agnetis bellæ ſepulchrum violari vetat. 48. in Medicum ſuum quam largus, & cur ibid. ſpontaneis vinculis ſe induere filium Carolum [illegible] vetat 1[illegible] omnibus rebus in aula ſua ſe abundare dicit, una excepta 420. dona dare ſolitus, quos verbis aſperioribus offenderat. 422
Ludovicus ſanctus vel Divus Gallorum Rex, in verſum pſalmi: Beati qui faciunt iuſtitiam, &c incidens, gratiam, quam reo cuiuſdam capitalis criminis conceſſerat, irritam facit. 468
Ludovici Sancti Gallicæ Regis periculum in expeditione Hieroſolymitana. 149. ad filium ſucceſſorem admonitio 422
Ludovici II. Hungariæ ac Bohemiæ Regis præcox ſtatura, barba, & cani, [illegible] [illegible] [illegible] Turcis [illegible] & interitus. 241
Lugæus ſeu Hirk[illegible]cenſis lacus [illegible] frumentum [illegible] [illegible] [illegible] exhibens 183
Lupi non omnibus eſſe præ[illegible] admunt 118 in paſcuis [illegible] 120 121. lapidum ictus male [illegible] co[illegible]umque [illegible] uſſu [illegible] Anglia plane extirpati, & quo[illegible] nutri[illegible] in ſingulos annos [illegible] [illegible] impo[illegible] 14[illegible] [illegible] ad Mæ[illegible]idem paludem familiares [illegible] hominis nutri[illegible] 14[illegible] [illegible], quos ly[illegible] [illegible] ſapeill[illegible] [illegible] [illegible] 328
Lup[illegible] veſtigia vel corpora vel inteſtina ſaltem defoſſa equis ſtuporem [illegible] abus abortum inferunt 120 [illegible] [illegible] na peuſata 140 [illegible] [illegible] Item p[illegible]theris [illegible] [illegible] 326
Lu[illegible] in p[illegible] [illegible]ſcunt Hi[illegible] [illegible] 14[illegible]
L[illegible] A[illegible] x a ſpe[illegible] [illegible] 116
L[illegible] & [illegible] m[illegible]tinus co[illegible] [illegible] d notet [illegible]5
Lyxuria. 102
Luxus ho[illegible]s vitam eſſe vital[illegible] finit. 102
Lycanthropus in Boruſſia captus [illegible]

ratus 318. quidam a Pomponatio Medico curatus, ibid.
Lycanthropo um metamorphoſis etiam Plinio fabuloſa habita 317 inſania hominum mente captorum depræhenſa 318 quid ſit 317, & ſeqq.
Αὐτοπαθεῖς qui.
Lycurgus nihil unquam in alios ſtatuit, quod non ipſe ſervaſſet 460
Lycurgi inſtitutа de puellarum exercitiis cum adoleſcentibus turpi 161
Lydorus Siculus magus, crucifigendus, Byzantium ſe ſubtrahens adit 335
Lyſandri in Antilochum poetam liberalitas. 49
Lyſimachus Alexandri M. Dux, quod primum regiæ maieſtatis auſpicium acceperit. 274
Lyſimachi R. imago in numiſmatibus cornuta 434

M.

Macedones ſcapham ſcapham dicunt 61
Macedonicæ opes Romanam paupertatem ditant 357
Macedonius proditor occiſus 69
Machinæ navalis Bartholomæi campi Veneti deſcriptio 116
Macrini cum coniuge concordia. 212
Macrobiorum Æthiopum Regis de donis Cambyſis iudicium de eiuſdem cibo ac potu iudicium 441
Magelleſi natæ incendio cum filiis & omnibus opibus periit. 130
Magdalenæ Cruciæ libidines dæmoniaca, & ſpectrum Abbatiſſæ vice pro ea functuræ. 318
Magiæ profeſſio publica Cracoviæ. 314
ſuſpectum reddere Chriſtianiſmum conatus Diabolus 314
Magicum uniuſcuiuſque Nero comperiit. 12
Magus ſpectacula in unque pueris vidas exhibens 314 & alios utentibus pro ſervo uſus 244 Iudæus Cæmitibus ſuis e carcere Perſarum Regis evadit 149 flumine maxime traiecto, una die decem dierum viam conficit. ibid. Siculus brevi temporis ſpacio Catana Byzantium & rurſus Byzantio Catanam per aera vectus 335. Palatinus a Zytone Bohemo devoratus in ſolium aqua plenum per ſedem deiectus 315. quidam Trojæ oppugnationem repræſentaturus a dæmone vivus aufertur. 316 puellam adamatam adducturus cum ea a dæmone in fuſta quaſſato, periclitatur & ipſe. 317
Magi cur præſtigiis ſuis virgines & pueros caſtosq; homines adhibeant 38. ſanguine proprio ſuæ obligationis formulam ſcribunt 57. an arte ſua divitias comparare poſſint 28. Ægyptii Moyſis artem imitari non poſſunt 334
Magorum exitus horrendi 314 316 317 execranda a Deo defectio 314 & ſeqq. ludibria non impune ſpectata ab iis, qui ſagæ captivę non credentes expeſſi voluerant. 315
Magis ſe ſpectatores eorum quæ gerunt adiungere aut opera eorum Magorum &c. videndos expetere, pium ne ſit & licitum Chriſtiano, ibid.
Magos qui conſulunt, ſemper anxios eſſe. 314
Magicum circulum ingreſſus quidam cōmilitonis perſuaſu, fatetur ſe deinceps ſine horrore ſpectri tum viſi, recordari non poſſe 316
Magiſtratuum vultus. 153
Magnes annulos ferreos longiſſima ſerie conſegmentatos attrahit, id quod D. Auguſtino admirationem movit. 335
Magnus mortis quis dictus. 149
Magnorum virorum exitus. 139
Mahometes Turcarum Imp. Scanderbegi gladium videre cupit. 346
Mahometeus octo ſua præcepta cœlitus ſibi a Gabriele Archangelo per manus tradita mentitur 460. fingit ſe [illegible] diſcipulō [illegible] vene-

[illegible] nec[illegible]tur, un[illegible]mo ab obitu die faceſſatur a [illegible] 1[illegible]
Maio Amiratus [illegible] Siciliæ a quo & cur interfectus 67
Maioribus [illegible] quo loco habeamus. 35[illegible]
Maledicorum morſus periculoſiſſimus. 44
M[illegible]centia 139.14[illegible]
Ma[illegible]a graviora maleficiis 44
Malleniæ fœminæ Romanæ caſtitas & fortitudo. 224
Mancipia Romana & Turcica 371. fugitiva Turci incantationibus retrahunt 322
Mancipiorum & ve[illegible] du[illegible] apud Turcos conditio 261
Mandati divini neglectus 11[illegible]
Man[illegible] effigies [illegible] inter ceteras [illegible] & form[illegible] doloſas [illegible]. 444.
Maniacus q[illegible] hominum nunquam [illegible] notiſſimas habe[illegible] veli[illegible] præſentem [illegible] quibuſdam prodidere 318.
Mani[illegible] hæreticorum [illegible] ridicula & à carnibus abſtinentia falſo a Tertulliano exagitata 4[illegible]
Manilii Cornuti liberalitas in Medicum 49
T. Manlius Torquatus Coſ. declaratus, oculorum valetudinem ex[illegible] 418
Mantuæ Ducis cubiculum mirabile 144
Manus dextra & ſiniſtra, quarum [illegible] Symbola habeant 161
Manuum defectus pedum miniſterio compenſatus 17[illegible] olli & me[illegible] [illegible]
Maqueda Regina Sabæ ad [illegible] profecta. [illegible]
Marcellus in ætatis flore morbo ex[illegible] 49
Claudius Marcellus a Romanis cur Gladius dictus. 31
Marci Antonii mores & ingenium 452
Marcus Arethuſiorum Epiſcopus quale ſupplicium perpeſſus. 4[illegible]6
D. Marci ædes aurea Venetiis. 291
Marci Imper. moriturus ad filium Commo-dum & [illegible] 4[illegible]
Marcus Aurelius [illegible] Alexander Imp. 419
Margaritæ in facc[illegible] repertæ a [illegible] perito & [illegible] conjecto, [illegible] ciuntur 1[illegible]4
Mari & fluminib[illegible] [illegible] [illegible]ſtentii, quos [illegible] integram [illegible]71
Mar[illegible] Ducis Veneti [illegible] pœna [illegible]4
Mat[illegible] amor & fi[illegible] erga uxores. [illegible]46
Marius [illegible] ſub. immiſſum, vultus [illegible] authoritate deterret. 212 qua occaſione c[illegible] diu a ſe [illegible] oppugnato, [illegible] potitus. [illegible]
Martii [illegible] refi[illegible] 56
C. Marius c[illegible] Imper. factus 69. [illegible] robore præditus 17[illegible] a mil[illegible] quondam ſuo gl[illegible], q[illegible] occiſus ibid. [illegible] & [illegible] numi[illegible]nate [illegible]
Marones inter [illegible] [illegible]1
D. Martinus & [illegible] & [illegible] [illegible] 4[illegible]4
Ma[illegible] & [illegible] Eccleſiæ [illegible] [illegible]
Masla[illegible]h Turc[illegible] p[illegible] 41[illegible]
Ma[illegible] 421
Ma[illegible] Athe[illegible] [illegible] 41[illegible]
Ma[illegible] Reſp. [illegible] ge-nu[illegible] [illegible]
Ma[illegible] nem[illegible] [illegible] 2[illegible]
Co[illegible] ipſi [illegible] cum [illegible] ibid. [illegible] non [illegible] ibid.
Ma[illegible] Marte[illegible] 310
Matr[illegible] pudi[illegible] 223
Matthæus à Rotenhan. 1[illegible]

Mat-

Matthias [illegible] Rex [illegible] Europæ [illegible] formidabilis 41 [illegible] literarum fau- tor ſummus, [illegible] in caſulis ruſticorum pernoctans, ſua & ſuorum [illegible] co- gnitus audit ibid.
Mauritius Imper. infans ab Eupuſa ſæpe tranſ[illegible] 312
Mauritii Imp. de Phoca [illegible] & Iudi- [illegible] 404
Maxentius in foveam, quam fecerat, inci- dit 98. nobili matronæ pud[illegible] eri- [illegible] onatur 223
Maximiani Ty[illegible] mores 197
Maximinus Macedonum proditorem [illegible] gratis [illegible] præmium [illegible], [illegible] dit, 59. c. [illegible] verbis eiiciens pœnas perſe- cutionum in Chriſtianos ſe dare fatetur. 179
Maximini temulentia. 441 ſtatura proce- ra & vires præ validæ 376. appellationes ab iſta & crudelitas ibid. perſuaſio de ſe, quibus verbis ac verſibus in theatro re- pre[illegible] mors 377
Maximianus decreta in Chriſtianos re- vocat & precibus illorum iuvari ſe pe- tit, at horribili morte extinguitur. 179
Maximilianus I. Imp. aulicum in furto a ſe deprehenſum quomodo mactarit. 294 ſupplex loca venerari ſolitus. 248 quod neſcire principi turpiſſimum putarit. 418. corpus ſuum poſt mortem nudum aſpici vetat 160
Mecœnas iram Auguſti mitigat 420 ver- ba. Surge carnifex ſchedulæ inſcribit & in eius ſinum mittit. ibid.
Mecœnatis conſilium de religione aut ve- tius ſuperſtitione Romana datum Au- guſto 260
Medi [illegible] alce utuntur. 139
Medici modetni adamanti contrito ineſſe vim nocendi negant 62
Medicus ab incantatore diſcernendus 233 [illegible] lectura figulorum experiri debet. ibid.
Medico ſtipendium menſtruum decem [illegible] datum. 48
Medicina etiam eadem eundem morbum non ſemper tollit 214
Medicinæ domeſticæ. ibid.
Medicaſtri & Medicaſtræ. 233
Mediocre vitæ genus. 203. & ſeqq. ſimili el[illegible] commendatum. 218
Militarium copiarum ductores quanto in periculo 205
Megarenſes miſeranda clade à leonibus af- fecti. 119
Megarenſium mores. 316
Megaricæ Sphinges ibid.
Meilech Solomonis ex Regina Sabæ fi- lius 71
Meleager civium ſacerdotum [illegible] tum, &c preces ſ[illegible], coniugis voce ac periculo movetur, ut hoſtes [illegible] 331
Meleagrides aves 304
Mel [illegible] colligendi [illegible] quis invenerit. 344
Meluſinæ metamorphoſis. [illegible]
Membrorum a ventre diſſidentium fabula. 116.
Memnonides aves. 304
Menandri Samaritani, Simonis magi di- ſcipuli, horrenda dogmata & blaſphe- miæ. 414
Mendicantes validi non ferendi. 93
Monachi 94
Mendici impoſtoris lepida hiſtoria. ibid.
Mendicos cur fieri vetuerit lex Moſaica. 93
de Mendicis veterum Sapientum & Impp. ſtatuta ibid.
Mendicati mors præoptanda. ibid.
Mendicitatem ut probrum, deteſtatur ſa- cra ſcriptura ibid.
Menedemus & Aſclepiades interdiu Phi- loſophantes de nocte piſtori ſerviunt. 89
Menippi cum Lamia conſueſcentis ſive hi- ſtoria ſive mythiſtoria. 310
Mens deſideriis humanis & peccatis plena, cui rei ſimilis. 40
Mercatorum quatuor theſaurum Venetias afferentium fabula. 292
Mercurii ſimulachrum geminum, eiuſque ſignificatio. 42.324

Mercurio non vino, sed [illegible] ſupplicandum, cur vetitum [illegible] 440
Meretrices quo [illegible] depictæ 104. [illegible] quando & quomodo functæ 161
Meretricum rapacitas & imperium in amatores 326
Meretrix [illegible] Chimera. ibid.
Metallicæ venæ virgula corylorum bifida deteguntur. 335
Metellus diadematus unde dictus. 275
μετεμψυχώσιν quæ ſectæ præter ethnicos ſtatuerint. 441
Metoſcopia. 253
Metus ubi procul abeſt, ibi periculum proximum 318
Mica aurea Urſa Va[illegible] Imperatoris. 5[illegible]
Mil[illegible]um conſ[illegible] 181
Mil[illegible] [illegible] inter præcipitia a[illegible] [illegible] reperit 1[illegible]
Mil[illegible] [illegible] pecuniam in Zonis [illegible] portare a Peſcennio Nigro [illegible] 361. publica ſuſten[illegible], donativi partem dimidiam ſervandam deponere cogebantur 362. quo Elogio ſimul & privilegio a Carolo M[illegible] [illegible] 363 [illegible] ſcurrilitate [illegible] & alia vitia [illegible] ſub pœna [illegible] & ſucceſſoribus relegata, [illegible] G[illegible] mani poſt victoriam [illegible] ſeipſos vincere a [illegible] Cæſare [illegible] bentur [illegible]4
Militis laſcivientis mores. 361
Milonis Crotoniatis vires [illegible] 376
Milviorum & corvorum [illegible] & vulnera [illegible] natione digna 3[illegible]4
Minerva tibias cur abjecerit [illegible]. Palladem vulnerat & occidit 2[illegible]8
Minervæ templum He[illegible] Athenis 111. Simulachrum [illegible] Conſtantinopolitana cur [illegible] 272
Mi[illegible] vires Antiochi ex rebus in Aſia geſtis æſtimans, ſtulte illi bellum adverſus Romanos ſuadet. 204
Min[illegible] [illegible]6
M[illegible] vitæ humanæ [illegible]8
Mith[illegible] A[illegible] Rex [illegible] promiſſo fraudulento [illegible] [illegible] inſidiis [illegible] [illegible] neſatus [illegible]
Mithridates [illegible] quæ [illegible] præterea [illegible] [illegible]gatus 417
Mithridates [illegible] Rom. Civium per Aſiam ex improviſo necanda curat 288
Mithridates [illegible] præmia quibus propoſuerit 439
Mithridaticum pharmacum 415
Mo[illegible] 4[illegible]
M[illegible] [illegible]
Moyſes qui [illegible] quæ [illegible] ſponſi accepiſſe feratur & quare [illegible]tus [illegible] 41[illegible]
Moyſis b[illegible]o [illegible]
Moyſis ſcripta omnium quæ extant, vetuſtiſſima 4[illegible]
Molæ ſalſæ in ſacrificiis uſus 2[illegible]
Monachi cum [illegible] in [illegible] 499. Ægyptii [illegible] [illegible]
Mon[illegible] M[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Mo[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] 41[illegible] [illegible] [illegible]
M[illegible] prodit[illegible] num[illegible] [illegible]
M[illegible] [illegible] pœ[illegible] [illegible] [illegible]
M[illegible] Mith[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]
M[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Monſtru[illegible] [illegible] ſuffocatus [illegible]

M[illegible]

Monſtroſum [illegible] partim muliebri, partim anguino corpore factus [illegible]
Montanari Poetæ Patavini, [illegible] aliquot 297
Mon[illegible]enta quorundam, [illegible] animæ immortalitatem, nec reſurrect[illegible] ullam [illegible] 451 452 [illegible] ſentientium. 455 456
Monumentum Roſimundæ 81
Mor[illegible] [illegible] medicina depulſi. 228
Mores exteriores intimi [illegible] 254
Mormolyciæ, [illegible] puſatum & Lamiarum vetus nomen 312
Mors homini pio [illegible] immatura [illegible] cidit 4[illegible], impiorum etiam [illegible] ſectorum, tamen ſemper immatura, ibid
Mortis ſimula[illegible] in [illegible] exhibitum [illegible] acc[illegible] loco habita 4[illegible] terroribus qua [illegible] mentatione mederi conati Ethnici 41[illegible] Romanorum Pontificum præ[illegible] ſignum 118 Illuſtris cuiuſdam familiæ hominum, ibidem Principum quorundam Germanæ. ibid
Mon[illegible]orum & monialium 337. monialium quorundam familiarum ibid. Coniugum Dominorum Illuſtrium quorundam in Bohemia ibid. & hominis vi[illegible] ſepultura quid 8[illegible] quodgenus fœdiſſimum & informe dicatur. 2[illegible]
Mortem cur Clerici ac Monachi præ aliis hom[illegible] formident 413
Mortuo ho[illegible] q[illegible] nt [illegible] tunt [illegible]
Mortui & in vitam reverſi qui [illegible] 445 4[illegible]
Mortuorum pro patria in bello [illegible] celebritas Athenis corpora olim lavari ſolita. 159 4[illegible] dic corda diffluunt. [illegible]
Mortuorum ſepulchra violari legib[illegible] prohibitum [illegible] [illegible] recordatio apud G[illegible] 72
M[illegible] turpe, maledictis inſe[illegible] 45 46. veſtib[illegible] ſplendidiſſimis [illegible] & lectis impoſitos, facie retecta c[illegible] quibus uſitatum. 447
Moſchæa Turcorum delubra. 347
M[illegible] Rheni & Vahalis inundatione [illegible] pagi & in his plus quam [illegible] hominum [illegible] 376
Mulæ monumentum. 113
M[illegible] ut ad mortem uſque Athenis a[illegible] menta [illegible] 1[illegible]
Mulaſſes Tunetæ R. a filio captus & occæcatus. 107
Mulier quid ſecundum Simonidem, aliumque quendam Philoſophum, & Chryſoſtomum, 2[illegible] [illegible] ſepulchro mariti pertinaciter [illegible] [illegible] perficitur [illegible]9. [illegible] duce picturas pulchras inſpiciens, formoſos liberos [illegible] 2[illegible]8 Baptiſtæ imaginem intuita, fœtu[illegible] tum ur[illegible] ſimile [illegible] puellum marmoream, infantem m[illegible] [illegible] cum viro perſonato concumbens, cacodæmonem 24[illegible]
Mulier [illegible] exuta veſte, vere[illegible] ſimul exuit 162
Mulieris laus & vituperium ſecundum Simonidem & S[illegible] 2[illegible]0
Mulieres [illegible] & [illegible] 2[illegible] & [illegible] fideles in ma[illegible] que humeris ex obſidione [illegible] 2[illegible]4 2[illegible] 22[illegible] Babyloniçæ 162 Italiæ [illegible] Americanæ, Gallicæ, Indicæ, Inſu[illegible] Germanæ. 227 Mahometanæ. 230
Mulieres duæ Phalaridi inſidiatæ, ob ingentem animi magnitudinem abſque pœna dimiſſæ 223
Mu[illegible] nudis luctari [illegible] 161
Mu[illegible] cui fere melius de rebus, quam [illegible] iudicet. 413
Mu[illegible] quid. 48
Murathes I. Turcicus Imp. a Triballo quodam domini mortem ulciſcente iugulatus. 222
Murathes III. Turcorum Imp. morbo comitiali laborat. 460
Murathes III. Turc. Imp. fratricidia. 4[illegible]8
Mus elephanti formidabilis. 132
Muſica apud Alexandrinos floruit 98
Muſica ſi quis recte ac cum iudicio uti vult,

vult vete[illegible] em mod[illegible] 151
M[illegible] & Occi[illegible] idem vis in [illegible] us 110. qui mod. quibus [illegible] apti 99
Mu[illegible] modulatione ſua mente [illegible] ibid
M[illegible] Turcis orthodoxus 62
M[illegible] fortitudo, & dolorum pa[illegible] 2[illegible]
Mutus & ſurdus à nativitate cum ſorore æque ab utero muta & ſurda, ſcite le[illegible], ſcribit, rationes computat, & [illegible] audientium ac loquentium [illegible] præſtat 4[illegible]
Mutus quidam [illegible] & [illegible] pœnam [illegible] 414
Muta [illegible] P[illegible] Sultanis O[illegible] 3[illegible] 414
My[illegible]
Myſt[illegible]

N.

NArciſſi Epiſcopi Hieroſolymitani accuſatores periurantes, iis ipſis pœnis quas ſibi imprecati fuerant puniti. 498
Nares paſtori abſciſſum [illegible], minatus quidam à lupo naribus ipſe mutilatur & perit 441
Narſetis theſaurus domi ab eo ante obitum defoſſus. 28
Naſturcii vis. 86
Naſus Dei pro ira 249
Naſum magnum prudentiam & patientiam indicantem Deus [illegible] 153
Natali CHRISTI nocte pomo floruiſſe, & fructum produxiſſe conſtans fama 445.
Natum hominem, qui planxerint, mortuum cum gaudio extulerint 79
Natura paucis contenta. 98 unius membri aut facultatis defectum ſubſidio alterius explet. 169
Naturæ [illegible] 445. abſtruſa &

[illegible] 1[illegible]
N[illegible] [illegible]
Natu[illegible] lens [illegible] 2[illegible]
Navarræ Regibus [illegible] ut [illegible] gan[illegible] 1[illegible]
Na[illegible] Ve[illegible] 1[illegible]
Navi[illegible] 41[illegible]
Natali[illegible] ad [illegible] G[illegible] 2[illegible]
[illegible]
[illegible] & A[illegible] & [illegible]
[illegible] C[illegible]
[illegible]
[illegible]
N[illegible]
Negri, [illegible]
Ne[illegible]
N[illegible]
Ne[illegible]
[illegible] 1[illegible]

pam & odium in Christianos transfert, eoſq; exquiſitis ſupplicijs afficit. 182. habitu aurigæ permixtus plebis ſupplicia ſpectat. ibid. virtutem ipſam extendere concupivit. 218. ſervili habitu oberrans res venales rapit, & in obvios graſſatur 300. thesauri Didonis ingentes ſe inventurum promittens a Ceſellio Baſſo fallitur. ... magiam, cui fuerat initiatus, ... ſuum comperit 334. incredibilium cupitor 371. 372. foſſam navigabilem ab Averno lacu uſque ad oſtia Tyberina molitur, Iſthmumque perfodere aggreditur ibid. & 372. gladiatorum certamina Smaragdo ſpectavit. 295

Neronis in Chriſtianos edictum. 175

Nervi maximam virium ſubſtantiam faciunt. 377

Neſtoriani. 261

Nicanor Seleucus Iſthmum, qui mare Euxinum & Caſpium dirimit perfodere fruſtra aggreſſus. 373

Nicaſius de Werda ab anno tertio ætatis oculis captus ſummos artium & facultatum ſuperiorum gradus conſequitur & publice docet. 171

Nicomedes Bithyniæ Rex patri inſidiatori regnum & vitam eripit. 69

Niconis Thaſii ſtatua contumeliam ulciſcitur. 45

Nili commoda 310. aquarum ulna pro Serapide ad verum aquarum Dominum in Eccleſia deferri cœpta. 178

Nilum cum Sinu Arabico coniungere, foſſis immenſis inter utrunq; ductis Reges Ægyptii conati, ſed fruſtra. 373

Nonnulli quidam ſuos ſubditos canes appellare ſolitus, divino iudicio, pro voce humana latratum caninum emittit. 4..

Nocentem dimittere ſanctius, quam innocentem condemnare. 468

Nolæ damnatorum ad ſupplicia geſtamen. 36

N... quæſitum. 63

Noſala Inſula a nemine impune aditi poſſe falſo putata. 329

Nudatorum utriuſq; ſexus corporum ſpectacula. 161

Nuditas corporum an per ſe obſcœna. 162 Americanarum mulierum minus laſciva ſuperfluo aliarum gentium ornatu. 162

Nudus ab initio conditus homo 161. nudus pingitur Hercules ibid. nuda item virtus. ibid.

Nudum aſpici à fœmina, Romuli lege capitale. 163

Numa Pomp. Fidei ſacrum inſtituit 159

Nuptiarum prætextu Leonienæ crudeliſſime perpetratæ. 387. & ſeq.

O.

OBſides Leodienſium ſub Carolo Burgundo de vita periclitantur. 468 trecenti ab Appio Claudio in forum adducti, & ſpectante ac approbante Populo virgis cæſi & ſecuri percuſſi. 473 Tarentini de ſaxo Tarpeio deiecti. ibid.

Occaſio innovandi res non danda 5.. rerum gerendarum non negligenda. 395. leviſſima, interdum ad res maximas ſeſe ducem præbet. 366. deſperatas etiam perficit. 369

Occidentis & Septentrionis littora navigabilia inter ſe facere, quis & quomodo cogitarit. 373

Otium legibus apud veteres prohibitum & punitum. 87. malarum cogitationum incentivum. 88

Ociſtam ... ratio reddenda quam negocii 89

Ocioſus plus negocii habet occupato. 90

Ocioſi & decoctores ſupplicio affecti. 88 91

In Ocioſos inquiſitio in bene conſtitutis Rebuſpub. 92

Octavia animo deficit ad verſus Virgilii de Marcello & dena ſeſtertia pro ſingulis verſibus numerari poetę iubet. 49

Oculi in hieroglyphicis ſignificatio. 256

Oculi mentis indices, qualia morborum indicia Medicis præbeant. 252. Romanorum in acie Samnitibus ardere viſi. ibid. Atulæ ſcintillantes Aquicenſes

ceníes milites terrent. ibid. primi in prælijs vincuntur, ibid. Agamemnonis canini. ibid. & 291
Oculi peſte abſumpti. 179
Oculorum phyſiognomia. 261. ſenſus maximus. 354
Odium corporis & animæ perditionem quærens. 394
Odii tenaces naturæ quales. 427
Odia Chriſtianorum mutua perſecutionũ veterum cauſas attulerunt. 181. quanta ſcandala pariant. 181. acerbiſſima & immortalia inter eos, qui amicitiis antea coniuncti fuerunt. 427. qui religione. ibid. conſanguinitate. 428. inter fratres. 429 & ſeq.
Oedipi imprecatio. 400
Officium ſponte præſtitum laude dignum 154
Og: Regis Baſan ſtatura. 383
Oleagina Græcorum corona admirationem Artabani filio mover. 363
Oleum fervens innocentiæ proba apud veteres. 236
Oligarchia, utpote libidini regiæ propior merito reprehenditur 415
Olympias à Dracone Iovis genio compreſſa, Alexandro Iovis filium ſe ſcribenti quid reſcripſerit. 307
Olynthi proditorum conqueſtio ad Philippum R. eiuſque reſponſio. 61
Olyſipponenſis tumultus adverſus Hebræos 188. & ſeqq.
Onocephali ſignificatio in hieroglyphicis. 204
Ονειρομαντεία. 39
Opera ſolito maiora & inaudita, cur Reges & Principes libenter ſuſcipiant, 371. Romani minori difficultate ac ſumptibus abſolvere potuere, quã noſtri homines 372
Opii uſus inſaniam levem inducit. 437
Opiniones falſæ non ſurdos tantum, ſed etiam cœcos homines efficiunt 2[illegible]4
Opinionum ſuarum admiratores 2[illegible]3
Oppiani de piſcibus poema cur aureum appellatum. 49
Oraculum Crœſi Legatis datum. 247
Iuliano Apoſtatæ [illegible] Chriſto ibid. Lacedæmoniis [illegible] Arcades pugn[illegible] Cr[illegible] Legatis. 318. G[illegible]s I[illegible]m [illegible]re volentibus. [illegible]2
Oracula ſtatuis fatalibus à diabolo [illegible] mutata [illegible]3
Orationis effectus 40
Orca quid 445. plus uno die qui biberit ibid.
Oreſtis corpus effoſſum ſeptem cubitorũ 384
Orionis cadaver ibid.
Orthium carmen. 90
Orthodoxi Turcis qui. 6[illegible]
Oſſa tibiarum coxendicem hominis mediocriter proceri, attingentia. 381. p[illegible]ſcorum Heroum in urbe Vangionum paſſim oſtenduntur: piſcium ne an hominum incertum. ibidem ſtupendæ magnitudinis Puteolis 382. in Sicilia ibid.
Oſſa corporum ſepultorum loco moveri, niſi iuſſu Pontificum vel Principum in legibus Impp. prohibitum. 5[illegible]3
Oſtentum ſub Conſulatu Vatinii, & Imperio C. Marii. 3[illegible]7
Oſtrea cancrorum eſca. 102. [illegible]3
Ovium in Anglia ſecuritas à lupis. [illegible]4[illegible]

P.

PAc[illegible] Venditio inte[illegible]fectus. 41[illegible]
Palladis infauſtæ beſtiæ tres, earumq; ſignificatio. [illegible]7
Palladium quid fuerit ſecundum varios authores, quæque Ethnicorum in eo aſſervando & colendo ſuperſtitio. 2[illegible]6
Palmæ uius ad radices tanæ ac ſec[illegible]entes quid d[illegible]gnet 1[illegible]9
Palma[illegible]æ Inſ[illegible]æ habitatorum mos [illegible] 1[illegible]
Pancratii Ægyptii Magi præſtig[illegible] fabula 244
Panem & colaph[illegible] mendico debere 94
Panionii turpiſſimus quæſtus & p[illegible] 463
Panormitanorum ſeditio, 186. [illegible] adver[illegible]

adverſus Hebræos. 189
Panthera armentis grata & noxia. 102
Pantheræ ac lupi coitus quid gignat 326
Pantheum Romæ 147
Papa quibus verbis a Panormitanis compellatus 387
Paparum in Italia & Urbe Roma dominatus quando cœperit. 278
Pardi & leænæ coitus qualem fœtum producat. 242
Parentes a liberis necati. 68 69 409. 432
capti. 4 [illegible].432
Parentum quorundam imprecationes ratę ac efficaces in liberos 401
Pariſienſis laniena 186 219.318.387
Parochi de Cacodæmone Schiltacenſi narratio. 341
Παῤῥησία ab aulis exulat 417 & ſeq quam gratiam plerunque reportet 421 & ſeq.
Parricidii exempla quædam. 66. 69. 409 412
Parricidia inter Turcicos Impp. frequentia. 4[illegible]9
Parthi liberis victum non dant, niſi ex labore ſudantibus. 88
Non cornibus aut tubis, ſed tympanis in prælio uſi 355
Sub nuptiarum prætextu inermes cæſi ab Antonino Caracalla perjurium illud ſtrenue ulciſcuntur. 388
Partus inferne hominem, ſuperne dæmonem referentis hiſtoria. 400 401
Partus inſueti & monſtroſi 219
Paſchatis vigiliis ad medium noctis uſque detinendi populum mos quid admonuerit 196. Collatio cum fine mundi. ibid.
Paſquilli & Marforii internuncii. 269
Pater filio Magiſtratum gerenti honorem habet 354 quidam à filio captus & carcatus 1[illegible]7. à filio publice d[illegible]llatus. 413
Patibulum Leucopetræum. 92
Patr[illegible] nunquam [illegible] 2[illegible]3.204.20
Patriæ commodum liberorum amori prælatum 154. cog[illegible]tioni 255
Patrimoniorum diviſio. 428
L. Paulus Æmilius ex victoria Macedonica nihil locupletatus patriæ ſalute & gloria parta contentus eſt. 357
Pauli Æmilii ad Perſeum muliebriter lamentantem oratio. 358
Pauperes ſuos alere quælibet regio tenetur 93.94
Pauperies Iureconſultis quid. 108
Paupertas etiam ſua habet commoda. 363
Pauſanias hoſtis cadaver in crucem agere recuſat 45. cœna Perſica iuxta & Laconica inſtructa& apparatu vili uſq, Ducibus Græcorum monſtrato Mardonii ſtultitiam ac luxum Perſicum irridet. 365
Peccata miſericordia ac iuſtitiæ trutina penſat DEUS. 250
Pecuniæ iactura omnium acerrima videtur hominibus. 159
Pecuniam ob pœnæ capitalis remiſſionem numeratam repoſcere quidam auſus quid reſponſi tulerit. 468
Pediculi alati. 83
Perdiccas Alexandri dono de proventibus Macedoniæ renuncians ſpes cum Rege communes habere mavult. 156
Perfidia quantiſper grata. 85
Pericles incantationes muliebres collo ſuſpenſas geſtat. 334
Perilli inventum ac pœna. 68
Periurii exemplum memorabile divinitus punitum 469
Periurii pœnæ divinæ 396.& ſeq.
Perſæ cui naſturtio frequenter in cibo uſi. 86
Perſarum corpora unde ſicca, ibid. commercio. II. Cæſareis interdictum Chriſtianis 416. Regum deliciæ ac opes. 1[illegible]8
Perſecutio ſi non à gentibus tamen à Diabolo Chriſtianis ſemper impendet. 314
Perſecutiones Chriſtianorum veteres. 175 178.181.& ſeqq. graviores futuræ ante finem mundi. 283
Perſei R Mac. inſolentia & crudelitas quomodo punita. 347 divitiæ Roma-

nam pa[illegible] [illegible]tatem le[illegible]at. 117
Perſicæ Regionæ in Aſiam Turcæ venerunt. 350
Perſonarum reſpectus poſt mortem nullus. 80.81
Perſuaſio vera elegantiſſima ſimilitudine depicta. 201.& ſeqq.
Peſtis inter quatuor iudicia Domini in impios recenſetur 118. horrenda ſub Maximino oculos abſumens 179. ſub Davide in Iſrael 250. Conſtantinopoli frequens eiuſque cauſa ſuperſtitioſa. 272
Peſtis prognoſticon fons quidam præbere ſolitus. 337
Peſtilentiç taurus non ita pridem ritu ethnico ubi immolatus 179
Petri Fi[illegible]i monumentum, eiuſque inſcriptio. 116
Petrum Apoſtolum ob Simonem Magum a Nerone ſupplicio affectum quis ſcribat. 332
Petrus Apponenſis Medicus quanti conductus. 49
Petrus Sabaudiæ Comes, dextra corporis parte auratus ſiniſtra armatus coram Imp. Ottone IV vel ut alii, Rodolpho I. comparens Cancellario gladio evaginatum pro literis feudalibus monſtrat. 38
Petitio callide eluſa. 120
Phalaris Eubuli & Ariſtophantæ uxores cur dimiſerit. 213
Phantaſiæ depravatio, organis vitioſo humore imbutis. 238
Phantaſma quomodo à Phantaſia differat 340
Pharaſmanis Iberiæ R. filii in avunculum Mithridatem fraudes. 57
Phariſæi quando primum orti 348. μιπμψυχώσ Pythagoricæ ſubſcribunt 449
Pharnaces filiis præteritis, fratri Mithridati regnum relinquit. 304
Pharnaci Mithridatis filio membrana vice diadematis imponitur. 275
Pharnuchi Perſæ in equum crudelitas 109
Phaga Mimus. 444
Phengites lapis quæ a tergo fiunt videnda exhibet 2[illegible]
Philippi Melanchthonis verſus de p[illegible] precibus 4[illegible]
Philippus Auſtriæ dux dolo perſ[illegible] Carolum IV fugit. 6[illegible]
Philippus Bonus Burgundiæ Dux, [illegible]ponendæ Germanis & Gallis a[illegible] 168 314. cur aulicis ſuis & no[illegible]bus [illegible]pitia ad[illegible] iuſſerit. 1[illegible]6
Paucitas Indorum occide[illegible]alium R[illegible] c[illegible]bus, cum ſuis aliquot Principibus o[illegible]ctus. 1[illegible]
Philippus Macedonum Rex argenteis h[illegible]ſtis pugnare iubetur. [illegible]
Proditionem non proditores amat [illegible]
Prodigus petula[illegible]ium, [illegible] & audaci[illegible] a[illegible]ici[illegible]ia delectatur [illegible]
Philippi Regis pocula. [illegible]
Philippus Pœnus Quinti F[illegible] [illegible]tum [illegible]
Philippus Pulcher Rex G[illegible]l. Tem[illegible] Equites ſuppl[illegible]o a[illegible] [illegible] R[illegible] [illegible]miniſtrationem totam alieno a[illegible] committit. [illegible]
Philippi Sydnæi laus & obitus. 139 & ſeq.
Philœnorum ſive Philotoconiſt[illegible]um [illegible]tum [illegible]
Philoſophorum gentilium ſcientia a La[illegible]ctantio exagitata 4[illegible]
Phocam c[illegible] Chriſtianis I[illegible]perat[illegible] datam vox r[illegible]li[illegible]io cuidam a[illegible]ita dix[illegible] 2[illegible]
Ph[illegible]artes [illegible] fratrum ſceleratiſſimus patri ſuccedit. 4[illegible]
Patris fratrum, & filii ſui interfectus ibid.
Phryne[illegible] iocus convivalis [illegible]
[illegible]cha[illegible] cap[illegible]bus nu[illegible]la cont[illegible]giſſe [illegible]tur 3[illegible]2
Phyſiognomia 25[illegible]
Piratarum cum piraculis conflictus. 306
Pictícus mutus ſive vallum admirandum in Anglia 14[illegible]
Pietate deſtituti fruſtra in vitiis vitandis & virtute comparanda laborant. 1[illegible]8
Pigritia & deſidia quam graves [illegible]o[illegible] ſint

caren-

exemplo probatum. 94
Pithecı pactum cum coniuge ridiculum. 272
Plancus, quo [illegible] post obitum orationes in se editurum [illegible] cuſſent. 46
Plancus Plotius unguentorum odore proditus occiditur. 106
Planetarum omnium in Ariete congreſſus quid pronunciet ſecundum Aſtrologos. 195
Plato cur ab Euſebio & alıis Eccleſiaſticis ſcriptoribus iure reprehenſus. 161
Platonis Sigillum 44. lex de non conviciando ibid. de non mendicando. 94. de pœnis liberorum in parētes impiorum 433
Plauti elegans dictum, ubi ſum, ibi non ſum, ubi non ſum, ibi eſt animus. [illegible]
Plinii de Chriſtianis mentio ad Traianum Imp. 30
Plumbini Dux concubinam ex ſe prægnātem credens, fallitur, & riſui habetur 239
Plutarchi elegans dictum de Muſica. 1[illegible]1
Plutarchus cur Cratem laudaverit 451
Plutarchum ſacrorum librorum & præceptorum cognitionem non vulgarem habuiſſe, unde appareat, 459
Poculorum certamina 439.442.443. eorum funeſtus exitus. ibid
Πεδωκυς Cadmı Canis. 323
Pœna facinoroſis remiſſa olim iudici luenda. 463. 464. Deum offendit & boni nocet 468. quando mitigandæ ibid. & ſeqq.
Pœnæ maturatio beneficii loco habita 40[illegible]
Pœnas ſigna ſua præcedere ſolent 148. immoderatas exigere qui ſoleant 494
Poetæ priſci Ethnicorum Theologi, quo emblemate Principes officii ſui admonere voluerint 348
Polycarpus Martyr cur damnatus 182
Polycratis immoderata felicitas. 78
Polymneſtor Mileſius puer ludicro leporem couſecutus. 442
Polynices & Etheoclis odium 429
Polyphagus quidam, Ægyptius carnes crudas & quicquid daretur mandare aſſuetus. 172
Pompeius venenatorum reptilium multitudine Hircinia prohibitus. 66
Pompeio M. frontis honor & os probum attributum 251
Pomponia Græcina Chriſtianiſmi accuſata 176
Pomponii Attici cum matre ac ſorore concordia. 433
Pomponii Læti epigramma de oſſibus prægrandibus Puteolis, 382
Πεμφιλυξ [illegible], 80
Pomum veneno tinctum ab infectoris filio comeſtum. 67
Pontis a Caligula extructi fornices aliquot reliqui prope Puteolos. 371
Pontifex [illegible] non imprecandi cauſa conſtitutus. 402
Pontifices Romani quo ritu & verbis in inauguratione ſortis humanæ admoueantur. 76
Pontificum Romanorum mors quo ſigno prænuncietur. 336
Popæ & agones quid muneris in ſacrificiis obierint. 258
P. Popilius legatione ad Antiochum R. quomodo perfunctus. 154
Populi furor & immanitas. 177.185 cum ſeqq. non durabilis 191. voces non audiendæ in iudiciis 177. 285. natura. 187
Porſena R. Mutii Scævolæ virtute territus Romæ obſidionem ſoluit. 221
Portæ ſemper apertæ vel clauſæ in monumentis, quid ſibi velint. 456
Potentia terrena. 77
Potocova Polonus ſtupendo robore præditus capite plectitur. 381
Præcipitantia in rebus agendis. 242
Præcocia omnia parum durabilia 241. tria in Ludovico II. Hungariæ ac Bohemiæ R. obſervata, ibid.
Præda militaris cur in templis ſuſpenſa 360 361. militibus in quem uſum transferenda ibid.

Prædæ non cupidi victores quidam. 357
Præfectus urbis cuiuſdam a Sicariis comprehenſus, quid facere coactus. 390
Prælium Ptolomæi & Antiochi ad Raphiã a Daniele prædictum. 132
Præliorum committẽdorum prænuncium ſignum mirabile. 339
Præputium pueris circumcidentes II. Cæſarei, bonorum confiſcatione & capitis ſupplicio puniendi. 466
Præſtigiarores celebres Alexandri M. tempore ac patrum noſtrorum memoria. 314
Præſtigiatorum convivia qualia 313
Preces puræ & caſtæ Deo placent 40. impiorum noxiæ magis quam utiles 37. 38 & ſeqq. ocioſorum vanæ 90
Preces impœnitentium. 396
Precum piarum effectus. 40. 176
Priapi ſacellum in Exquiliis Romæ 296
Princeps non uni tantum ex familiaribus omnia committere debet. 423
Princeps de ſe ac reipublic. bene meritos honoribus meritus cur non fraudari debeat. 50
Principis dos potentiſſima, ibid. parochum eum præſidiariis militibus dedititiis ſuſpendentis hiſtoria. 246
Principi quid neſcire potiſſimum. 419
Principes fidelibus monitoribus plerunq; deſtituti 300 eius cauſa 417. opera ſolito maiora & inaudita cur libenter moliantur. 371. quare liberales olim in artes & artifices. 48. etiam optimi aliquando inique agunt. 242
Principum educatio & informatio qualis eſſe debeat 419. pernicies adulatores, ibid. conditio fœminæ laudæ & vitium veſte tegenti ſimilis. 420. mores ipſi parietes eloquuntur. 296. Exempla mores etiam inveteratos & opiniones hominum facile murant, ibid. non mores tantum, ſed & colores ac formas veſtium & utenſilium ſubditi imitantur. 296 cuſtodia fidiſſima & precioſiſſimus theſaurus, ſubditorum amor & benevolentia. 409
Principum errata. 241. 242. delicta quos accuſatores & quem iudicem habeant, [illegible] 242. plus exemplo quam peccaro nocent. 298 interdum populi peccatorum pœnæ ſunt. 2[illegible]
Principum ruinæ præſagia 248. ob[illegible]us pronuncia ſigna [illegible]
Princip. cur aliquam Iovis iuſſu ſceptrum flammivomum: Themidem gladium, χεῖρα diadema porrigere poetæ finxerint. 348
Principes malos quæ res faciant. 419. aurum facilius debeit, quam malum conſilium 242 multos ſimul eſſe cur malum 412. ſuos ad integrum annum lugebant Romani. 12
Privata [illegible]ra. 2[illegible]. & ſeqq
Privata damna plerunq, maioris fieri publicis 11[illegible]
Privatæ amicitiæ Reipub. mandatis poſthabendæ. 114
Privati affectus & ſimultates in conſiliis publicis. 117
Privatum commodum abſq. publico conſiſtere non poſſe 115
Procacius qui dicatur. 1[illegible]
Procris a Cephalo marito ſagitta transfixa 236
Proculus inter iocos Imp. electus & occiſus 2[illegible]
Proditorem [illegible]ur amare ſe non poſſe [illegible] pſerit Aurelianus Imp 51
Prodit[illegible] p[illegible] fallæ [illegible]. & [illegible] præmia 59 & ſeq.
Promachus in po[illegible] v[illegible]ctor, tres tantum di[illegible] ſupervi[illegible] 412
c[illegible]poti totum e[illegible] [illegible]
Promethea[illegible] letum ex quo [illegible] [illegible] 14[illegible]
Promi[illegible]um fraudulenter [illegible] [illegible]
Proſ[illegible] n[illegible]. 18
Pro[illegible] d[illegible] [illegible] 118
Provident[illegible] [illegible] Chriſt[illegible] [illegible] Ethnici[illegible] tribuitur [illegible]
Provenia 11[illegible]
Prudentia cum robore [illegible] [illegible]
Prudentiæ amiſſio prod[illegible] 148

Pru[illegible]

Prusias Bithyniæ R. filio insidias ſtruens, ab eo interfectus. 70
Pſalmi dictum Beati qui faciunt iuſtitiam Galliæ R. movet ut ſupplicium de ſonte ſumat. 467. viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos: cum impiorum quorundam longævitate conciliatum. 471
Pſammenitus in ſua & ſuorum calamitate tacitus, amici ſortem plangit. 146
Ptolomæus Martyr cur damnatus. 128
Ptolomæus Philadelphus flet porrectis ei libris ſacris 141. ſororem Arſinoen ducens à Sotade reprehenditur 421
Publica commoda privatis anteferenda. 153.156
Publius Craſſi filius adoleſcens occumbit. 354
Pudicitia carnis crudæ fœtore ſervata. 59. morte vindicata. 223. ab aula quadam exulat. ibid. violata ne probro quidem eſſe putata. ib. cornuum ſuſpenſione notata. 224
Puella cui mater panem poſtulanti famem decennem imprecata fuerat decennio ab omni cibo abſtinet. 400.401. quædam ob ſputum in cadaver Fabiæ coniugis Heraclii deiectum, viva in rogo eiuſdem exuritur. 447
Puellarum cum adoleſcentibus exercitia Lacedæmone reprehenſa. 161
Puer quinq; annorum, iurare blaſphemare & imprecari ſolitus, à Sathana rapitur. 398. à coetua nutritus, pernicitate nutricem æquat. 344. a lupis educatus ex uſu velocitatem eorum imitatur, & quadrupes cum lupis verſari mavult, quam cum hominibus 345. quidam in venatione à nobili captus. ibid.
Pueri in ludo literario à Thracibus iugulati. 146
Pugnantium fragor & clamores ultra tria millia ia exaudita. 356
Pulchritudinis duo genera 252. vanitas. 72 384
Pythagoras alienis plumis ſe ornans propheticá pro diis venditat. 456.457
Pythagoræorum nugæ. 453
Pyrrhus Epiri R. aleatori ſimilis. 48

Q.

Quieti Deæ extra urbem Romanam fanum conſtitutum. 90
Quintilianus matronam Æthiopem enixam, defendit. 238
Quintius Cincinnatus ab aratro in curiam deductus. 89
L. Quintius Flaminius inter epulas, ad nutum ſcorti, nobilem Gallum deditiium interficit. 216. in gratiam formoſæ mulieris quendam in convivio ſecuri percutit. 217

R.

Rara admirari, quotidiana deſpicere homines ſolent. 403
Ratio reddenda non negocii tantum, ſed & ocii. 89
Rationem plurimam rerum, ut maxime naturalium, reddi non poſſe. 335
Ratisbonenſis Curiæ inſcriptio. 157
Reconciliati inimici cavendi. 393. & ſeqq. 467. & ſeq.
Redivivi quidam ex mortuis apud Ethnicos. 450
Regillianus inter pocula Imp. electus occiſus. 208
Regis nomine quis dignus ſit. 77
Reges authores ſuppliciorum, non ſpectatores eſſe debent. 218
Regum potentia frivola & vana 76. clementia non in ipſorum modo, ſed & populi ingeniis ſita. 212
Reges duos quemadmodum ſoles geminos, nequaquam utiles Lydi cenſent. ib. multos eſſe cur malum. 415
Regnum nullum ſine domeſtica cæde aut parricidio. 409
Regni & Eremiticæ vitæ collatio. 209
Regnandi libido pietatis & iuris neſcia. 410.411.429.
Religio, quo conſilio olim ænigmatis involuta, & in arcano habito, 324. inanimis hominum vel coniungendis, vel diſiun-

diſiungendis maximam vim obtinet. 427 quomodo defendenda. 168 coacta nulla eſt 16. docendo, non iubendo: monendo non minando propaganda. 263. coactione in contemptum adducitur. 264.
Religionis mutatio prohibita Romæ. 259 & ſeqq. apud Scythas. 261
Religionis libertas ſub Turcis. 261.415
Religionem veram a falſis & ſtultis diſcernendi via unica. 261
Religiones diverſæ an eodē in Regno provinciave tolerari poſſint. 262. a Turcis feruntur ibidem, ab Imp. Nerva Traiano Adriano, Alexandro Severo & Conſtantino M. 261. 252 in eodem co [illegible] & a celeberrimis quibuſdam [illegible] [illegible]ibus. ibid.
Reprehenſores temerarii. 263
Reſeph ab Hebræis diabolus dicitur. 319
Res ſecundæ quid incommodi afferant. 78
Rerum humanarum fluxa conditio. 75
Reſponſa diaboli qualia. 179
Reſpub. & Oeconomia non cantu, ſed prudentia bene reguntur, & cum Muſica mutantur. 61
Reſurrectio carnis à multis, qui Chriſtiani perhiberi voluerunt, negata, aut in dubium vocata. 453. a Serveto & Manichæis μετεμψύχωσιν ſubſtituentibus. ib. a Menande & Samoſateno immortalitatem ſuis complicibus promittente. 454. niſi hominum conſtat non ſolum ſpes Chriſtianorum omnis, ſed & diſcrimen inter noſtram & brutorum conditionem collabitur. 453. iuſtitiæ Dei teſtimonium fert, ſimulque inſignes conſolationes ſuppeditat. 454
Reſurrectionis carnis (quam vocant) ſpectaculum mirabile in Ægypto quotannis, menſe Martio viſendum. 340. in fine Mundi futuræ guſtum aliquem etiam Ethnicos habuiſſe unde appareat, 449. 456. Indos occidentales. 457. Rhadamantinus. 463
Rheni Moſæ ac Vahalis inundatione pagi 95. & in his plusquam 100000. hominum ſubmerſa. 376
Rheni per Actoniam [illegible] ciſi 14 [illegible]
ibid.
Rhenus 306. fluviorum noſt[illegible]
ibid.
Rhinocerotis forma & [illegible] Elephantis inimicitia. [illegible]
Rhodanus [illegible] 2[illegible]
Rhodi proditor [illegible] a T[illegible] luſus & p[illegible] 6[illegible]
Rhomyld. [illegible] Iulii [illegible] palo ab eodem confixa. 5[illegible]
Rhymitacles Thracum R[illegible] qu[illegible]llius verbis ab Auguſto in convivio [illegible] 58
Richardus A[illegible] R. C[illegible] lat[illegible]s, the[illegible] a nob[illegible] cauta bellum gerens [illegible] 2[illegible]8
Robur corporis inuſitatum & ſt[illegible] 376. & ſeqq. a morte [illegible] 371. 376
Ro[illegible]is notæ. 2[illegible]
Rodericus ultimus Rex Gothorum [illegible] C[illegible] filiam viole[illegible] Sa[illegible] s prodit[illegible] & cæditur. 6[illegible] quandam [illegible]m [illegible] d[illegible] Saracenorum in Hiſpaniam re[illegible]. 272
Rolandus Caroli M. Dux [illegible]tione [illegible] ſi[illegible] gladium ſuum, ne hoſtes eo po[illegible] tu[illegible] I. Gal[illegible] R[illegible] [illegible] ſtatica corpore ſuperavit. [illegible]
Rolandi ſtatuæ ib. ſepulchrum F[illegible] I. Gallorum R. apertum ibi[illegible] 35[illegible].
Roma [illegible] futura [illegible] tempore qualis. [illegible]
Romæ paupertas Macedonicis opibus [illegible] tiata. [illegible]
Romanus Legatus cur bubulcum ſibi [illegible] vium le[illegible]æ ſtuppis verberari [illegible] donec animam efflaret 2[illegible]
Romana fatalis ſtatua Conſtantinopoli 271
Romanæ Veſtales man[illegible] nere ſolitæ. 11[illegible]

Rom[illegible]

Romanam Rempublicam quid deſtruxerit. 156

Romanum nomen & potentia ſero Græcis innoruere 240. Imperium quibus præſidiis defenſum. 43. quando labefactari & externis hoſtibus prædæ eſſe cœperit 362. florentiſſimum cum paupertate Cives gloriarentur 268

Romani in proſperis & arctis exercitati 74. [illegible] inſolitas & Dæmonen ſemper ſuſpectas habuerunt 259. veteres publica commoda privatis anteferebant. 152. animi bona in precio habebant Ibid. populi Religio nova, novique ſacrificandi ritus, tempore ſecundi belli Punici, a Magiſtratibus coerciti. 259

Romanorum præcipuos in urbis primordio manibus ſuis laboraſſe 89 multa millia Mithridatis iuſſu paſſim in Aſia necata. 388

Romanorum frugalitas. 90. leges cæteris omnibus præſtantiores. 216. in Religione ſua & ſacris tuendis diligentia. 259 Principum filii decem S C. ſingulis Hetruriæ populis propterea traditi. 261

Romanorum divitiæ & mancipiorum multitudo 372. crudelitas, libidines & helluationes 259. pueri gula illecti pudicitiam & libertatem vendunt. 217. plerique ex plebe vino in Comitium veniunt. ibid.

Romuli lex in eos qui ſe coram fœminis nudarent. 159

Rota Arturi Britanniæ R. lancea. 350

Rotæ volubilitas inſtabilitatis rerum humanarum imago. 76

Rutenus Tiberium interficere voluit. 148

Ruteros quos dicant germani. ibid.

S.

SAbina Poppæa Neroni adamata. 296

Sabbæ Caſtellionæi Epitaphium. 81

Sacerdos Noricus theſaurum effoſſurus ſoli egeſti ruina opprimitur. 288

Sacerdotis cuiuſdam Alcibiadis damnari & abſentis caput execrari iuſſæ reſponſum laudabile. 402

Sacerdotum conſilia in Republica. 159

Sacra dogmata ænigmatis à pleriſque Veterum occultata. 324

Sacra nocturna & peregrina Cicero damnat. 260

Sacrificare & litare non idem. 257

Sacrificiorum ritus apud Romanos accurate ſervatus, & fideliter cuſtoditus. 258

Saducæorum [illegible]: eorumq; deliria cum Epicureis communia. 455

Sagarum unguenta ſoporifera & ſomnia diabolica: addito exemplo quodam 332

Sal abſynthii chymicum. 538

Saladinus quid in funere ſuo fieri præceperit. 75

Saladini filii novem a Saphadino necati. 40

Salii qui dicti. 269

Saluſtius alicubi mentitus teſte Vopiſco, 220

Salluſtii de Imperio retinendo ſententia. 42

Salomon vide Solomon.

Samaritani qui, & unde dicti. 188. à leonibus divinitus immiſſis vexari. 117

Sanctæ Nymphæ, Amorrhæorum ſimulachra, ab Angelo in mare ſubmerſa. 270

Sanctius Navarrorum R. Hiſpanias à triginta Regum Barbarorum dominatu vindicat. 3. 9. qua gemma ex omni præda, quibuſque carenis contentus. 361

Sanguis humanus vindictæ cupiditate hauſtus. 391

Sanguinis ex cadavere interfectorum aut partibus abſciſſis, præſente homicida, fluentis, rationem qui reddere conati. 335

Sanguinem mutuum hauriendi mos in fœderibus. 57
Sanguinarios non dimidiare dies ſuos. 469
Sapores à Niſibus obſidione quomodo depulſus. 66
Sardanapalus ne puncto quidem temporis voluptatum ſenſu carere poteſt: Anchialen & Tarſum uno die condidit. 450
Sepulchri eius ſculptura & inſcriptio ab Ariſtotele reprehenſa & deriſa. ibid.
Sarmatæ ſpiritus quoſdam viſibiles qua ſuperſtitione colunt. 338
Sarmentitii & ſemiſſii appellati Chriſtiani 176
Sathanæ fœdus cum Magis inituri ritus 58. Iniuriæ novæ; captiones veteres. 318
Saturninus invitus Imperatoria purpura à militibus indutus quid dixerit. 206
Satyræ ſcriptores & character. 320 & ſeqq.
Satyrus captus, & ad Syllam adductus, voce nulla, quæ intelligi poſſet, edita, dimittitur. 321. Eremitæ cuidam obvius factus, quid locutus feratur.322. Alexandro M. in ſomnis viſus quid ſignificarit ibid. cum ruſtico in fabulis colloquens ortum adagio dedit. ibid.
Satyri pro ſemideis & Numinibus ſylveſtribus habiti apud veteres. 319. quatuor inter Praxitelis opera. ibid.
Straboni dæmones. Simiæ Selino. ibid. animalia perniciſſima humana effigie, ibid. in littus quoddam magno numero accurrunt nautis eo advectis. ibid. proeaces in fœminas, à libidine nomen ſortiti. 320. Dionyſio in Æthiopia oblati. 321. 322. quid ſint ſecundum Rabinorum delitia. ibid.
Satyrorum Scenæ in ludis publicis quales 319. Inſula 320. Luſitanis nautis. (quod fidem de ea dubium facit) incognita. 126 laſcivia & ſtrepitus nocturni in Athlante monte. 322
Saltantium ſpectra cur diabolus interdum obiiciat hominibus. ibid
Satyriaſmus ſive Satyriaſis. 320
Satyrici dicti etiam Comici veteres. ibid
Saxonicæ conſtitutiones in otioſos. 92
Scandala ex diſſenſionibus Chriſtianorum 183
Scanderbegus ſerpente, matri eius per ſomnum viſo denotatus. 308. gladii effigiem in brachio dextro habuit. 308. gladium ſuum cautione accepta Conſtantinopolim mittit 350. brachii, quo eum regeret ſpecimen, in acie editurum ſe Mahometi reſcripſit. ibid. dux nunquam pugnam detrectans, nunquam fugiens, nunquam metuens, nunquam vulneratus, niſi ſemel. 278
Septem purpuratos Baſſas caſtris exuit. ibidem. quot millia ſua manu interfecerit. 379
Singulis ictibus ſingulos congreſſos conficit ibid. ex labro inferiori ſanguinem emittere ſolitus. ibid. à Turcis qua ſuperſtitione ſepulchro erutus. ibid
Schiltacum oppidum diaboli aſtu incenſum. 342
Schleppenberg. 307
Scipio Africanus, matre ab angue compreſſa natus. 307
Simul cum Aſtrubale hoſpitio à Syphace exceptus. 153. colloquium cum Pœno cur recuſarit. ibid. quid Antiochi legatis recepto ab iis filio captivo reſponderit. ibid. cur à virgine in conſpectum adducta abſtinuiſſe dictus. 219
Scipio Cenſor precari non vult: Dii augete Rempub. ſed conſervate. 42
Scipio Naſica cur ædilitatis petitæ, repulſam paſſus. 51. cur abſens pontif. Max. factus 154. iuſſis ſe ſequi, qui Rempubl. ſalvam vellent, in Gracchum conſobrinum impetum fecit. ibid.
Scipionis Africani reſponſum legatis Antiochi datum à Romanis victi. 74. induſtria. 89. continentiæ veritas ſuſpecta. 219. à quo ſcriptorum negata. 220. reſponſum adducentib. captivam datum quale

quale 219. adoleſcentis famam haud ſinceram fuiſſe. 220
Scipionis Æmiliani mors. 221
Scipionis Naſicæ de rebus Romanis iudicium Carthagine exciſa. 89
Scombri gratiam referunt nutritoribus. 110
Scortatio fugienda prorſus ſecundum D. Paulum cur. 103
Scoti Anglorum equos crepitaculis terrent. 355
Scotiæ Nobilitas vulnerum curationis perita. 297
Scutum quis dictus à Romanis. 331
Scyles Scytharum R. cur regno pulſus & occiſus 161
Scythæ à Scytha dicti. 308. quis fuerit ibid. Græcis bacchandi conſuetudinem probio dant, & à DEO inventum negant. 261. religionis mutationem non admittunt. ibid.
Seditio, eiuſque adiuncta. 187
Seiſe gladii nomen Arabibus. 350
Seleucus R. Antiocho filio Stratonicen novercam deſpondet. 50
Seleucides aves. 306
Selimus patrem Baiazethem veneno necati cutans, medico interfectori caput præcidi iubet. 62. equi pernicitate ſervatus. 111
Semiramidis ſepulchrum à Dario, eius inſcriptione ineſcato recluſum. 458. in illud qui incideret digni, ibid.
T. Sempronii Gracchi in coniugem Corneliam amor. 210
Senatori curiam ingreſſo, quid deponendum. 175
Senatorum Venetorum mos ibid. Romanorum iuramentum. 158
Seneca: Otium ſine literis mortem, & vivi hominis ſepulturam dicit 87. quomodo canem venaticum deſcribat. 127. 128
Senecæ præclarum dictum in ebrietatem. 445
Senecam ſactis Chriſtianis, & D. Paulum familiarem ei fuiſſe, quorundam ſententia. 149
Senex montis quis dictus 149
Senex Veronenſis villam ſuam nunquam egreſſus. 207. 208
Senſus hominum mobiles ac deceptu faciles. 330
Senſuum quinque maximus in oculis. 354
Sententiam aſperius & crudelius dicentes quidam, haud diu ſupervixiſſe viſi. 469 & ſeq.
Sepeliendi cum auro & argento mos II. prohibitus. 485
Septentrio æque atque Africa monſtrorum, & novæ formæ animalium ferax. 328
Sepulchrum adamatæ fœminæ cur reſeratum ab Eremita. 72
Sepulcha auri cupiditate aperta & violata. 458
Serapis incrementi aquarum Nili author putatus. 178. eius ſimulachro & templo deſtructo maior Nili inundatio, quam antea nunquam ſecuta. Ibid. capiti cur modius ſuperpoſitus 331. σορὸς quaſi σορὸς Apis. ibid.
Simulachrum combuſtum & ſuperſtitionis de eo vanitas detecta. ibid.
Serpens hominis deceptor. 307. allegorice voluptatem ſignificat ſecundum Hebræos, ibid. in ſomno viſus, felicitatis index 307. veteribus ſalacitatis ſymbolum, 308. immanis quidam tranſactionem placidam inter Anglos & Gallos diſturbans, crudeli prælio anſam præber 309
Serpentes illecebris fœminas attentantes. 307. impraegnantes, ibid. 307. puellarum amatores. 308
Serpentes quo ritu & ſuperſtitione à Lituanis & Samogitis colantur. 308
Serpentium terreſtrium & fluviatilium pugna quid portenderit. 307
Sertorius Athlanticas Inſulas adire cogitat, ut privatus quiete vivat. 209. convivio per proditionem occiſus, ibid.
Servii Tulli R. Rom. lex. 40
Servus, liberos in parentes impios, ad Magiſtratus deferens, liber eſſe lege Platonica iubetur. 433

Servi dominis fideles. 222. & ſeqq.
Seſoſtris Ægypti R. quid a Rege captivo admonitus 76. ocio infenſus, gentium ſubactarum virtutem aut ignaviam genitalibus in trophæo ſculptis indicat. 89
Severus Cæſar Oppiano pro ſingulis verſibus, ſingulos aureos numerari iubet 49. Duces Nigri proditores à ſe ſubornatos ipſe cum liberis necat. 58. in Britannia foſſam & vallum a mari ad mare ducit. 143
Severi milites Tauris monti monitione, quam citca ſpem victoriæ oppugnaverant, ſubiti torrentis beneficio potiuntur. 369
Sfortiæ ac Braccii coniunctio & odium. 428
Sicariorum quorundam in Italia horrendum & diabolicum facinus. 391
Sicera qnale potus genus. 437
Siciliæ circuitus & ſitus. 387
Siculus adoleſcens armamentarium Calliopolitanum incendit. 222. captus & ſtudio nocendi Turcis ſeſe fuiſſe fateus, medius diſſecatur. ibid.
Siculi captivis tonſis crinibus in triumpho uſi 167. fratres parentes ex incendio aſportantes. 40
Siculi canes. 124
Sigillare recondita à veteribus, qualia. 84
Sigillum Platonis. 45. Auguſti. 224
Sigiſmundus Imper. divinitus ſervatus, ne de turri Cremonenſis, præcipitaretur. 148
Signa futurorum eventuum prænuncia. 335. mortis Romanorum Pontificum. 336. mortis, morborum aut calamitatum in familiis quibuſdam illuſtribus & nobilibus. 335. mortis Principum quorundam Germaniæ 336. pacis ac fertilitatis anni aut belli, peſtis, famis, ibidem & ſeqq. præliorum committendorum. 339
Signifer Romanus Borbonii conſpectu territus, dum in urbem fugere cogitat, ad hoſtes egreditur. 344
Sanpaulinus itidem fugere cogitans, feneſtra tormentaria egreditur & trucidatur. ibid.
Sileni ſeniores ſatyri, vel dæmones ſecundum Strabonem. 319
S. Silvii paterni cum coniuge concordia. 232
Simi impatientes & cholerici. 213
Simiæ Tityri nominatæ. 319
Similis militum Præfectus, ſeptem annos, quos vixerit ſepulchro inſcribi iuſſit. 211
Simon Magus ſtatua donatus cum inſcriptione: Simoni Deo ſancto, per aerem a dæmonibus ſubvectus ad D. Petri preces decidit. 333
Simon Vignoſius Genuenſis Claſſi præfectus. 54. Chio potitus militibus ingreſſum in civium prædia interdicit, itaque filium edicti tranſgreſſorem ſeveriſſime animadvertit. 55
Simulachra fatalia, vel ſuperſtitioſa potius apud Ethnicos. 268. Conſtantinopoli. 270. in oraculorum locum a Diabolo ſubſtituta. 271
Simultates inter amicos aut conſanguineos 428. & ſeq. privatæ in conſultationibus publicis ſeponendæ. 1[illegible]
Siniſtra manus ſymbolum infelicitatis, miſeriæ ac æternæ damnationis. 164
Sirenum pictura & ſignificatio. 164
Slaviuorum in Imperii Romani fines irrumpentium crudelitas. [illegible]8
Smaragdi plenæ ac leves ſpeculi referunt ſpeciem. 295
Smaragdo Nero gladiatorum certamina ſpectavit, ib.
Smaragdus triginta Regum imperator. à Sanctio cæſus, Navarræ Regibus Smaragdi in inſignibus geſtandi cauſam & occaſionem præbet. 359
Sobrius vicus Romæ. 44. 111
Socius Athenienſis equus. 111
Socrates per canem iurare ſolitus. 127. corpus ſuum mortuum lavari non vult 160 de morte quid ſenſerit, 4[illegible]
Solani maniaci ſemen inebriat. 437
Solano infecti à Scotis commeatus [illegible]ſtiu, 118.

ut eos inebriatos & ſopitos facilius cæderent. ibid.

Solimanni Turc. Imper. oratio Rhodo capta, ad Magnum Magiſtrum habita. 359

Solomon quo indicio pueros & puellas, eodem habitu à Regina Sabæ indutos, dignoverit. 71

Solomonem quis ænigmatis tentaverit. ibid.

Solomonis in templo leones, boves, ac Cherubin quid ſignificent. 116

Solomonis ſepulchrum, nullo impellente corruens, quid portenderit. 189

Solonis lex de defunctis 44. ætatum diſtinctio 82. in deſides lex 87. & ſeq.

Somnia & divinationes per ea. 766

Somniorum coniectores ſomniantibus ſimiles. ibid.

Somnium Neoclis. 221. matris Dominici 262. matris Scanderbegi 307. Alexandri Magni Tyrum obſidentis. 322. Conſtantis Imp. cum Saracenis pugnaturi. 323

Sontes in Anglia luporum interfectione crimen penſabant. 140

Sorte ſua nemo contentus. 211. aliam ſubinde appetentes, cui ſimiles. 212. recte ſuam ferentes 214. dementibus nulla conveniens. ibid.

Sotades monendi libertate periit. 421

Spartæ gravitas. 102

Specioſa tria in conſpectu DEI. 228

Spectacula Romana quantum crudelitatis & impietatis habuerint. 217. ideoque divina ultione punita. ibidem.

Spectrum Henrico III. Imperatori & cum eo navigantibus in Danubio viſum. 314. quoddam Menippo nubit. 311
Meridianum meſſoribus Ruſſorum brachia & crura frangit. 312
Muliebre Alexandro de Alexand. Romæ ægrotanti apparet. ibidem. prope Auguſtam in forma Abbatiſſæ Eiteſtenſis apparens ſignificanter loquitur & tangitur. 313. Magdalenæ Cruceiæ abſentis vices in templo gerit. ibid.

Scorti formoſi ſpecie virum nobilem ad libidines ſolicitat, ibidem cuidam cum mago in circulo ſtanti apparens, quam formam habuerit 317. Athenis domum quandam infeſtam reddit. 221
Brutum terret 330. fœmineo veſtitu lugubri apparens, mortis Dominarum quarundam nobiliſſimarum indicium eſt 337

Spectra cadaverum truncorum aquis innatantium, prælii alicubi committendi ſigna. 339. monachorum & monialium quibus mors imminet, in templis truncacapite videntur. 337
Iſlandiæ incolis de fatis principum, & aliis, quæ remotius in orbe peraguntur indicia præbent. 339. raro viris cordatis, ſed ut plurimum pueris mulierculis vecordibus aut ægris apparere etiam Ethnici obſervarunt. 329. videre interdum putant quæ non vident. ibid.
pro nihilo ducit Democritus Abderites 330. Caſſius ibid. non veretur Athenodorus. 228

Specus Hieropolitana halitum omnibus animantibus noxium, præterquam Eunuchis emittens. 466

Spei mora quam difficilis hominibus. 109.

Sphinx quale monſtrum fingatur, quodque eius ænigma per quem & quo eventu ſolutum. 322. & ſeqq. Amazon & uxor Cadmi fuit. 323. fortunam cuique ſuam æquo animo ferendam docet. ibidem ab Auguſto cur loco ſigni aliquandiu uſurpata, tandem repudiata. 324. quædam a circulatore circumducta. 325

Sphinges marmoreæ aliquot Romæ viſuntur 327. eæ ab Ægyptiis ante templa poſita ibid. inter ſimias habentur. 328 qua forma ibid. meretrices Megarenſes. 326

Spiritus viſibiles quidam à Sarmatis coluntur & nutriuntur. 339

Spirituum acumen, celeritas & experientia. ibid.

Sponſi prima nocte cum novis nuptis ex-

 tincti.

tincti. 449
Sp. Tarpeii Romani filia, urbem Sabinis prodidit. 59
Stæchades Inſulæ unde ſic appellatæ. 270
Statua marmorea theſaurum defoſſum capitis umbra monſtrat. 287
Statuæ lapideæ armatæ 382. Inargentata Brandeburgi tota præter caput armata enſem dextra tenens erectum. ibid.
Statuæ Magicæ, quæ aut integræ ſalutem, aut confractæ, exitium attulere. 270
Serpentibus & peſti aditum præcludentes. 372
Statura corporum procera 276. & ſeq. hominum in primo annorum ambitu quãta ſecundum Hamonem Ægyptium Eremitam 382. ad ſalutem nihil quĕquam iuvat. 384
Stephanus Poloniæ Rex equo ſuo monumentum erigit. 112
Stephanus Domitiæ libertus. 318
Stichioſes Conſtantinopolitanæ. 270
Stigmatibus faciem hominis pro delicto deformare prohibitum. 466
Stimulæ in Urbe Roma cultus. 90
Stoicorum placita. 446
Strenuæ ſacra in Urbe Roma. ibid.
Suatocopius Boh. & Mora. R. acie victus eremi cultoribus ſe adiungit, ac moriturus tranquillitatem illius vitæ regno præferr. 209
Subditi non pro canibus habendi. 400
Subditorum amor fidiſſima principum cuſtodia, & precioſiſſimus omnium theſaurus. 406
Sublimia facilime concidere 131.207
Succini color in capillis & ornamentis à puellis Italicis cur affectatus. 296 precium & copia Neronis tempore ibid.
Sudor virtutis. 18
Suenonis Norvegi R. exercitus quo dolore à Scotis victus & deletur. 437
Sulla cremandorum cadaverum moris author. 46
Summa præcipitio proxima. 207
Sumptuaria lex apud Corinthios. 92
Superbia quas Comites pediſſequas habeat. 245. & ſeqq. ex ſui ignorantia oritur 469. qua commendatione facile dediſcatur. ibid.
Superſtitio 176. 188. & ſeqq. quæſtuoſa detecta. 268. 331. & ſeq.
Supplicium inauditum, & pluſquam barbaricum. 392
Suspendiorum 404. crudelia varia 406. & ſeq. de ſontibus olim is, qui poſtremus in ſenatum lectus erat, in urbe quadam Imperii ſumere coactus 348. de fure adhuc hodie, is, qui nuperrime uxorem duxerat, in locis quibuſdam Franc. Orient. ſumit. 349. de nonnullis ex Equeſtri ordine viris, Comitis Flandriæ manu ſumptum. Ibidem de fure furis accuſator aut ipſe ſumere aut ab eodem perpeti legib. ubi cogatur ibid. exemplum honeſti civis Uratislavienſis. ibid.
Supplicii loca qua voce venerabundus prætierit Max. I. Imp. ibid.
Supplicium maturaſſe carnifici ubi capitale fuerit. 405
Supplicia immania & nova exigere quorum ſit. 464
Supplicii avidi ſpectatores. 183. 218
Sybaritarum luxus exitio illis fuit. 108
Sybaritica menſa. ibid.
Sylla oculos bubonis habuit. 253
Sylveſtri II. Papæ, ſepulchrum ſudore & oſſium colliſione, quid prænunciet. 336
Simeon Bulgarorum Dux decuſſo eius ſtatuæ capite moritur. 271
Symmachus Urbis Romæ præfectus Theodoſio & Arcadio Impp veterum Deorum cultum reſtituendum perſuadere annixus, refutatur ab Ambroſio & Prudentio. 171
Synaxes & conventus Chriſtianorum cur a Plinio Traiani iuſſu diſtu[rbati]. 259
Synodorum uſus 263

T

Tabacco herba inebrians 418
Tabellariæ volantes. 272

Tabula

Tabula ænea in expeditione contra Mithridatem à Lucullo reperta, & in triumpho Romam allata. 413
Taciturnitas Curiæ neceſſaria. 158
Talentum auri, quot ſolatus Gallicis valuerit. 48
Talionis pœna quid ſit. 462. quatenus in deſuetudinem abierit, aut adhuc locum habeat. 463. à Caro IV. Nobili cuidam irrogata. ibid. Turcis uſitatiſſima. 466. mulierculæ Tamerlanis militem accuſanti ſubeunda niſi ſigna rerum, quas ſibi ereptas querebatur, inventa fuiſſent. 467
Tamerlanes flagellum Dei dictus. 284. qua parte caverit, ne gentes Aſiaticæ opes ſuas, paulo poſt ipſi prædæ futuras ſub terram deſoderent. ibid. in aratorem, qui vas aurea moneta plenum invenerat, quam æquus & abſtinens. 285. gloriæ quam prædæ cupidiorem ſe, oratione ſua ad Baiazetem captum oſtendit. 358. militis coram ſe accuſari corpus per pectus aperire iubens, lac mulierculæ ereptum invenit. 467
Tamerlanis ſtatura & robur. 380
Ταμεῖον δεσπότης uxor frugi. 230
Tanais fluvius. 385
Tantali horti. 311
Taraxippus locus. 119
Taurunum. 367
Taurus à quo nudæ manus ictu occiſus, & eodem die abſumptus. 444
Tauri rubro colore irritantur 130. alligari ad ficum mitescunt. ibid. efferari in Hiſpanos immiſſi à Terceranis, eos ſtationes deſerere cogunt. 131
Telephus ab equa nutritus. 345
Temeritas quid. 242. quæ illius Comites & pediſſequæ. 246. & ſeq.
Temeti etymon. 443
Temperantia. 103
Temperantia veterum Chriſtianorum. 440
Tempeſtas orta, qua die ac hora mundi finem affuturum, Parochus quidam prædixerat. 192
Templum ſepulchri Salvatoris Hieroſolymis quot Sectæ inter ſe inimiciſſimæ frequentent, & ſacra ibi ſeparatim peragant. 260. 261
Templa apud Alanos nulla, ſed eorum loco gladius humi fixus. 349
Tēplarii Equites iniuſte accuſati, & ſupplicio affecti. 387
Temulentiæ damna. 483. & ſeqq.
Tentatio hoſpiti peregrino ſimilis, facile vincitur initio. 103
Tercera Inſula. 130
Terra in voraginem ſubſidens prope arcem quandam, mortis indicium. 337
Teſtimonium ab inimico dici iura non permittunt. 424. 425. falſum divinitus mirabiliter punitum. 400
Thaddæus Florentinus Medicus quantī extra Urbem proficiſci ſolitus. 49
Thales nec facta nec cogitata hominum deos latere ait. 260
Theamedes quando Magnes dicatur. 335
Thearri ruina 50000. hominum obruit. 218
Themis cur apud Poetas priſcos Principibus gladium porrigat. 432
Themiſtocles unde à ſe ſplendidum nihil fieri collegerit. 139. ex præda hoſtili nihil colligens amicum ſequentem ſe, id facere iubet. 358
Theobaldus Umbrorum Dux hoſtes captivos caſtrare ſolitus, mulierculæ rogatu deſiſtit. 466
Theocnus ſuaſor perſecutionis Chriſtianorum à Licinio ſupplicio affectus. 179
Theodati Gothorum R. ad Iuſt. Imp. epiſtola. 210
Theodoricus R. interficit Boethium. 421
Theodorici Afri Arriani in apoſtatam ſententia. 63
Theodoſius Imp. Antiochenus ob tumultum ſuccenſet. 99. à Flaviano Epiſcopo cantu placatur 100. plebem Theſſalonicenſem trucidari iubet 241. ab Ambroſio, perſuadetur, ut omni pœnæ capitali 40. dierum ſpacium interponat. ibid.

Theophraſtus quos voce Dæmonii notarit. 339
Theogenæ in maritum Agathoclem fides. 228
Theombrotus Medicus Antigoni Regem centum talentis ſanat. 48
Thermatum Badenſium mos reprehenſus à Poggio. 160
Theſaurus Venetorum publicus. 292. 293. unde conflatus. ibid. quotannis in ara templi publice viſendus exponitur. ibid.
Theſauri etiam in amnibus defoſſi non latent hoſtes 284. ſeqq. & à Turcis inventi, Conſtantinopoli capta. ibidem. vetitis artibus nunquam feliciter quæſiti. 2 8
Theſauris quem dæmonum præficiant Magi quaque forma is eis appareat. ibid.
Thoes ex panthera & lupo generantur. 326
Thomas Nadaſtus arcis Budæ defenſor, Solimanno à ſuis proditur. 61
Thomas Schvveichkeius abſque brachiis natus omnia manuum officia pedibus dexterrime exequitur. 170
Thom. Aquinatis reſponſum Innocentio III. Pontifici datum. 181
Thom. Mori diſtichon de fragilitate humana 7 . de morte illius nonnulla. 139. Epitaphium à Iohanne II. ſcriptum. 140
Thraces nidore ſeminum quorundam, ignibus iniectorum inebriari ſoliti. 437
Thracum crudelitas & barbaries. 246
Thronus vacuus, nigro velo opertus, inter Venetorum Ducum imagines quid ſibi velit. 64
Thyana ab Heraclemone prodita. 58
Thyrſus Bacchi eiuſque ſignificatio. 436
Tiberius Imp. Conſtantinop. in eruendis theſauris felix. 287
Tiberius Imp. mortem quam leve ſupplicium putarit. 405. pœnæ maturitatem precanti quid reſponderit. ibid.
Tiberii Imp. libidines quo dicterio à vulgo notatæ. 223
Tiberii Grachi mors. 154
Tibiarum varia genera 98. uſus à liberali inſtitutione remotus apud veteres. 100
Tibicinis opera ſuperati Sybaritæ à Crotoniatis. 107
Ticinus fluvius. 280
Timanthes Agamemnonem lugentem in filiæ immolatione quomodo pinxerit. 46
Timidi crudeles, homicidæ ac fraudulenti 405
Timocreontis Rhodii Epitaphium. 445
Timor vocalis. 325
Timotheus Mileſius muſicis modulis Alexandrum ad arma ſumenda & deponenda impellit. 99. Lacedæmoniorum in eum decretum. 100
Tityri dæmones ſecundum Strabonem 319 Æliano Simiæ. ibid
Toloſates patriam muris nudant. 154
Tonſura Orientalibus populis ignominiæ ac ſupplicii loco habita 166. pœna ſtupri 167. furti & ſylvarum incendii. ibidem. captivitatis nota. ibid. devotionis 167. quibus uſitata ante pugnam. ibid.
Torlaqui quale hominum genus. 97
Totilas Gothorum R. qua oratione ad milites uſus Roma occupata 42. agrorum cultoribus mali nihil infert. 53
Traiani Imp. Encomium & virtutes. 347
Traianus Imperium tanquam intolerabile onus ſpernit 205. ſine Imperatorio habitu, ex generoſa canicie & oris maieſtate agnitus, ab hoſtibus periclitatur. 251. Decebali Daciæ R. theſauros ſub amne defoſſos, invenit. 285. Prætorii præfecto gladium porrigens quid dixerit 347. Euphratem in Tygrim derivare vult. 371
Transfugis non nimium fidendum. 62
Tauſi qui fuerint, quidque in more habuerint. 79
Tria ſpecioſa in conſpectu Dei. 228
Turcicus Imp pugione iugulatus 222
Trimalcionis convivium 75
Tritani gladiatoris robur. 365
Tritantechines Artabani filius ex oleagina corona, victoribus in ludis Olympiis

pris dari ſolita, Græcos viros præſtantes ducit, 365
Triumphantes, quo ritu ad ſuperbiam cavendam admoniti. 76
Trophimus LXX. Chriſti diſcipulorum unus, in Galliam miſſus humanarum hoſtiarum mactationes abolet. 267
Trutina à gladio, cuius mucronem corona circundat, dependens quid ſibi velit. 348
Tſaphia Turcicus una cum equo & miniſtro decollatus, propterea quod eius equus atua cuiuſdam ingreſſus fuerat. 53
Tubuli, voces immiſſas in loca diſſita perferentes, ut exaudiantur. 143
Tueri rem difficilius, quam acquirere. 42
Tulipantum, diadema Turcicum. 276
Tumultus nocturni in arcibus mortem Principum portendunt 336
Turbas excitare facilius quam ſedare. 142
Turca quam vigilans & acer hoſtis.
Turci promiſcui ſexus lavacra averſantur 160. uxores in publicum prodire facie aperta non ſinunt. ibid. mancipia fugitiva, ad quem modum incantationibus retrahant. 332. ob vini uſum eius interdictum, opio & alio quodam pulvere inebriantur 437. forma Iudicii Areopagitica utuntur. 466. cædes pro voto parentum vel neceſſariorum interempti, talione aut mulcta puniunt. 467. à noſtris aliquoties victi 306. & ſeq. Volgam fl. in Taniam derivare, irrito & infelici conatu aggreſſi. 376
Turcorum ſuperbia & faſtus 53. Imperatori templum ingreſſo quid ab æditituo ſacerdote dicatur. 42. diſciplina militaris: opes vero ſuperabiles 54. cura & ſtudium in comparandis, & aſſervandis gladiis 351. horribilis & trux ululatus in conflictu. 352 in ſuppliciis crudelitas. 407. imperator Chriſtianorum Regum Iudæos expellentium, ſtoliditatem ſe mirari ait. 415. potentia, migratione Iudæorum ad eos, quantum creverit. ibid.
Turcos quid invictos tam diu præſtiterit. 53. terribiles orbi Chriſtiano quid fecerit. 34
Turcicus Legatus fatetur ſe Chriſtianorũ diſſidiis motum ut Chriſto abrenuntiaret. 384. libros diſcordiarum & hæreſium in Thraciam aſportat pro Turcis confirmandis. ibid.
Turcica mancipia. 371
Turcicorum Imp. mos in audiendis Legatis eiuſque origo 231. parricidia & fratricidia. 409. filii, quam miſeri. 410
Turres templorum ſub undis conſpicuæ. 376
Turni ſtatura & robur. 384
Tuſculanum Ciceronis. 150
Tute hoc intriſti, &c. quomodo ab Auſonio redditum. 66
Tympanis Romanos terrere, qui voluerint. 354. territus exercitus Craſſi cæditur. 355
Tyranni nomen quid complectatur. 40
Tyrannorum vita quam craſſa fide, ac benevolentia, metu contra ac ſuſpicione plena. 405
Tyrannis omnis conſortis impatiens. 408 & ſeqq.
Tyrii à Chriſtianis obſeſſi literis ſuppoſititiis à columba allatis perſuadentur, ut deditionem faciant. 355
Tyrtæus Lacedæm. Dux milites antea victos tibiarum modulis animat, ut vincant. 99
Tzerbet Turcarum potus, ex uva paſſa & aqua confectus. 437

T.

VAhalis, Moſæ & Rheni inundatione ſubita 72. pagi, & in his pluſquam 100000. hominum ſubmerſa 377
Valentiniani Imp. crudelitas & viſæ. 173
Valerianus magica & Anthropomantica ſacra facere ſolitus, capitur à Sapore Perſarum R. & pro pedum ſcabello habitus, tandem vivus excoriatur. 266
Vandali Sorabi ad fontem quendam Glomuci, idolis ſuis ſacrificare, ac fertili-

tatem anni explorare ſoliti. 336
Vaticinia vana 192. ex rationibus Arithmeticis, & literis numerabilibus verborum Evangelicorum 192. ex inſpectione Geneſeos.ibid.confingi ll.prohibita. ibid.
Vatinii Conſulatus quo ioco à Cicerone exagitatus. 377
Veiovis Idolum. 142
Venatio leonum 114. luporum 120. hominum.inſtar ferarum. 174
Venceslaus ignavus, Magorum præſtigiis & ludicris ſpectaculis delectatus. 313
Veneficarum Romanarum hiſtoria. 68
Veneta Reſp.adhuc virgo, ultra 1000. annos floruit. 157
Venetarum mulierculatum corona ex crinibus. 434
Veneti quomodo Ducis Phalerii conjurationem in patriam ulti 64. inſignem apparatus bellici jacturam faciunt. Galeone ſubmerſo 136. Iſthmum Achaiæ muro & duplici foſſa muniunt. 372. Senatores quid Curiam ingreſſuri, apud S. Marcum deponant. 157
Venetorum decretum poſt Tepulanam cõjurationem 64. arguta reſponſio de Iuriſdictione maris Adriatici.278. theſaurus publicus.293 à Græco quodam fure ſpoliatus.292. fœminæ duodecim coronis aureis pro more exornatæ interceptæ ac receptæ. 293
Vento vivere nemo præſumitur. 92
Verecundia veterum in balneis. 159
Venus ocii comes. 91
Venuſtas muliebris. 251
Verecundiæ maxima habenda ratio in præſentia fœminarum & juniorum. 159
Veritas vento, vitium veſte celatum retegenti ſimilis. 420
Veritatis cum hoſpita ſive amica elegantiſſima comparatio. 410
Veritati ac libertati in Regum ac Principum palatiis nullus aditus patet. 417
Veritatem premi, ſed non opprimi. 180. unam ex omnibus rebus aulæ ſuæ deeſſe conqueritur Ludovicus XI. Gallic. R. 420
Vermis incognitus fontem quendam alioqui limpidum, turbans, mortis nuncius eſt. 337
Vermes è faucibus ejecti. 278
Vernarum & mancipiorum durior apud Turcas conditio. 261
Verus Imp. equo ſuo volucri monumentum in Vaticano ſtatuit. 112
T.Veſpaſianus corporis & animi dotibus egregiis ornatus. 25
Veſper ſerus quid ferat incertum. 74
Veſperæ Siculæ. 386
Veſtæ in ſacrificiis invocatio. 257
Veſtales quo in honore habitæ Romæ 209 Romana mancipia fugitiva quomodo retinere ſolitæ 331
Veterum prudentia 85. integritas & ſimplicitas. 162
Vgolini Girodeſci felicitas & inſolentia triſtiſſimo fine clauſa. 77
Via Appia. 371
C. Vibius adoleſcens amoris impatientia ſibi mortem conſciſcit. 236
Vicarum oppidum apum alvearibus defenſum. 65
Victima Deo pinguior mactari non poteſt, quam homo ſceleratus. 467
Victoriarum prima & optima ſeipſum vincere. 363
Victus ex vermibus. 84
Victus ratio maximum ad valetudinẽ momentum 234. parandi induſtria in quibuſdam Germaniæ locis. 67.98
Vigilantiæ nota. 117
Vigilare quid. 197
Vindicta nimia. 59.245.390.391
Vindictæ cupiditas in Eccleſia quid pariat. 182. ſtudium quam non conveniens homini 393. plusquam barbaricæ horrenda exempla.390. & ſeqq. plane diabolicæ. 394
Vinum modice ſumptum, ingenio quid proſit 440.corporis viribus. ibid.
Vini aſperſio & liberatio in ſacrificiis. 258 ingurgitatio immodica, ejuſq; incommoda. 404.138.& ſeqq.
Vino & Spiritu ſancto impleri impoſſibile. 440. inter dona à Cambyſe miſſa præcipua

cipua laudem tribuit Macrobiorum Rex. 442. omnium rerum ab Hiſpanis advectarum nulla Indis gratior, ibid.
Virgilius cur Venere præſente, numina nulla conſpicua Æneæ fuiſſe, finxerit, 48 tres libros Æneidos Auguſto recitat 48 paucis verſibus ſupra quinque aureorum millia meruit, ibid.
Virga metallica venas deſignans. 352
Virgo ſerpenti adamata. 308
Virginis lignum vites averſari cur dixerint veteres. 440
Virtus nuda pingitur. 162
Virtuti debita, olim pecunia emere non licebat. 153
Virtutem non bonos tantum, ſed & improbos ad ſe allicere. 251
Virtutes, ni ad DEUM relatæ, non ſunt virtutes. 108
Viſcerum exploratio in ſacrificiis. 258.266
Viſco illita materia non ardet. 137
Viſus celerior auditu. 154
Vita hominum quid 80. cui rei ſimilis 80 navigationi comparatus 81. ab ortu ad exitum uſq; lachrymis plena 146. longa aut brevis quæ dicenda. 471
Vitæ ſpacium longiſſimum ſecundum Mathematicos. 82. ſecundum Iudæorum libros. ibid. ſecundum Pſal. xc. ibid.
Vitia civium quomodo reprehenſa Alexandriæ. 296. Principum quantum noceant 298.299
Vitis aurea Darii. 106
Vitem cur ſeri, Luna virginem parturiente, veteres vetuerint. 440. è Gigantum ſanguine pullulaſſe quis tradiderit. 443
Vitilitigatores quibus inſenſi. 140
Vitreæ amicitiæ quæ. 443
Vitulus marinus lutræ colligatus, quid ſignificet. 376
Vivere imprudenter & impie non tam male vivere eſſe, quam diu mori. 471
Vltio divina cædium & fidei non ſervatæ. 246
Vlulatus Turcarum in præliis. 352
Vlyſſes in morte canis lachrymas fundens cur ad uxoris fletum eaſdem continuerit 146. vulneratus ſanguinem fluentem carmine ſiſtit. 353
Vlyſſis anima ab inferis reditura, vitam privatam & minime negocioſam eligit. 209. facies etiam nudi & naufragi venerabilis Phæacibus apparet. 251
Vmbra fumi hominum vita. 80
Vnguentorum odor Plancum Plotium proſcriptum prodit. 1 7. Item Muleaſſem Tunetorum Regem. ibid.
Vocabula rerum vera quo ſenſu amiſſa dixerit Cato. 362
Volga fluvius. 375
Volucer equus Veri Imp. 112
Voluptas. 162.104
Voluptatis fugacitas. 88
Vota ocioſorum vana. 90
Vox tubuli beneficio in locis diſſitis exaudita. 143
Vocis incitamentum timor. 352
Vrbes ſtatuarum præſidio inexpugnabiles creditæ. 270. & ſeqq.
Vrbium figuram corona gerit. 348
Vrbibus captis, quæ mala concurrant. 251
Vrſa ob canem diſcerptum à leone laniata. 114
Vrſa enutrit Alexandrum Priami filium. 345
Vrſę hominum ambeſtrices, quibus nominibus appellatæ. 172
Vrſi cerebrum devoratũ, imaginationem μετημορφώσεως in urſum ingignit. 329
Vrſinus adeps, tempore, quo latere illi ſolent, intumeſcit, & è vaſis exundat. 447
Vſtulationes ob regionem à quo primum introductæ. 264
Vtile interdum putatur, non illud quod eſt, ſed quod magis expetimus. 422
Vulgi iudicium & placidi nihili 186. & ſeq. maxime circa Magiam erronea opinio. 337. furor & immanitas. 177. 186. non diu durat in natura. 187
Vulgus in literis qui dicantur. 405
Vultus Herodicus. 148.251.252
Vultus hominis nunquam aut raro idem. 254
Vxor qualis ducenda. 217.228
Vxoris defunctio Simonidea. 229. alterius Philoſophi, item Chryſoſtomi. ibid. 230

Vxores Germanorum veterum quo loco maritis fuerint, & viciſſim ipſos habuerint Vxores. 227. Mahumetani plures habent. 279. Turcorum facie aperta in publico conſpici nefas. 160

Vxorum fides erga maritos. 223.226.228

W.

Wehrwolff. 328

X.

XAntippus canem ſepulchro condit. 111

Xenocrates 50. talenta ab Alexand. M. dono miſſa accipere recuſat. 48

Xerxes Ageſilai virtute terretur. 222.371 Helleſpontum contabulat. 484. Athon montem velis pervium facit. 372. exercitum ſuum intuens, flet. 80. armatis viris non paſtoribus, bellum inferri vult. 52

Xerxis æmulus Caligula. 370. exercitus ſumma.

Z.

ZAbulus à Cypriano dicitur diabolus. 318.

Zachora, vir Nobilis à ſacerdote, quem utroque oculo privaverat, accuſatus Caroli IV. ſententia talionis pœnam patitur. 463

Zananæ, Americæ Regionis, incolarum vicus & feritas. 345

Zelotypiæ definitio Ciceroniana & aliorum leges Iudæis à Deo præſcriptæ ibid. remedia curioſitate humana inventa. 236. exempla tragica ibid. & ſeq. fœminæ magis quam viri, obnoxiæ, præſertim prægnantes ibid. virorum etiam exempla ibid. 237. ſpecies multæ. 237

Zenonis Stoici de inferis, & ſedibus piorum ac impiorum diſcretis ſententia 450

Zigeuner. 95

Zindelo Rex Zigenorum. 97

Zizanium inebrians Italiæ frequens. 437

Zoroaſtres primus Magiæ diſciplinam tradit. 316. dum Deus haberi, & ſcintillas ex aſtris producere vult, à dæmone crematur ibid. omnes aliquando reverſuros in vitam ſtatuit. 450

Zyto Magus Palatinum præſtigatorem coram Rege Wenceslao, & principe Bavariæ devorans, vivus à dæmone ſublatus. 318

FINIS.

815,633